Ad usu D.F. Venceslao
Liber hic donatus est, à R.
P. Bonifacio. Año Dñi. 1746.
die 14. Aprilis.

~~Ad usu D. R. Bonifacii~~

~~ad usum D. P. Vehiestlai~~

M

THE

MO

Facili ac

CASUS

Ex varijs

A. R. P.

BUS

è S

S. THEOLO

Pœnitentib

Editio noviſſi
per textus a
reſtituta, ne
lis illuſtrata p
xandro VII. &
mente XI. me
etiam ad calc
Bulla Cœnæ
Capitum & I
rum, atque A
rum in indic
cem libri or

Eremi

AN
Apud JOANNE
Anno

Cum G

MEDULLA
THEOLOGIÆ
MORALIS

Facili ac perſpicuâ methodo
reſolvens,
CASUS CONSCIENTIÆ,
Ex varijs probatisque Auctoribus
concinnata

A. R. P. HERMANNO
BUSENBAUM,
è Societate JESU,
S. THEOLOGIÆ LICENTIATO,

Pœnitentibus æquè ac Confeſſarijs
perquàm utilis.

Editio noviſſima ab uno ejuſdem Societatis per textus accuratè reviſa & priori formæ reſtituta, necnon quibuſdam annotatiunculis illuſtrata propter Propoſitiones ab *Alexandro VII. & VIII. Innocentio XI.* atque *Clemente XI.* medio inter illos damnatas, quæ etiam ad calcem integrè ponuntur unà cum Bulla Cœnæ Domini, cum triplici indice, Capitum & Dubiorum, Rerum & Verborum, atque Authorum, præſertim recentiorum in indice Rerum citatorum, & ad calcem libri ordine Alphabetico poſitorum.

Eremi Insulæ Vigrensis

ANTVERPIÆ.
Apud JOANNEM BAPTISTAM VERDUSSEN.
Anno M. D CCXXIII.

Cum Gratiâ & Privilegio.

In Vigris
Año 1746
die 14 Ap.
à R.P. Bonifacio hic Lib[er]
donatus D.P. Venceslao

PRÆFATIO
AD
Lectorem Benevolum.

ANNI ſunt complures, amice Lector, quando juſſus fui Coloniæ eam ſcientiam in compendium redactam tradere, quæ novis Sacerdotibus in tanto munere digniùs exequendo, (præſertim quoties in conſcientiæ tribunali Judices ſederent) præſidio foret. Duo hîc facilè videbam maximè à me poſtulari, ut & optima quæque ſeligerem, & in ordinem, uſui cujuſque aptiſſimum, diſpertirer, itaque apiculas imitarer, quæ ex optimis floribus utiliſſima colligunt, & in alveari diſponunt in ordinem. Inde effecta eſt hæc *Medulla Caſuum Conſcientiæ*, (ut aiunt) ſeu *Theologiæ Moralis* ſumma, Enchiridio huic incluſa. Quæ cùm in manus & oculos plurium perveniſſet, viſa eſt non improbari, iis præſertim, qui privato calamo eamdem, non ſine labore, moleſtia, & temporis jactura deſcripſerunt. Hinc evenit (cujus aliàs conſilij ne cogitatio quidem umquam inciderat) ut plurium me preces identidem urgerent, & viri maximi auctoritas dignitasque impelleret, ac denique etiam

ſuperiorum juberet voluntas, ut publici juris facerem. Limâ hîc aliquâ opus fuit, à qua perfectior prodiret in lucem, quæque Auctorum nomina, antè deſiderata, quotquot in promptu eſſent, adjungeret, (adjuncta ſunt autem hâc poſtremâ editione quàm plurima.) Nunc conſilium tu meum & ordinem accipe.

Noto nomine, Caſus Conſcientiæ appello varias ſpecies factorum, de quibus in foro conſcientiæ judex Sacerdos ſententiam edicat oportet, atque vel ut honeſta approbet, vel ut turpia condemnet. Medio tutiſſimus iturus, extrema plus æquo, vel laxa, vel anguſta declinare ſum conatus. Quod ſi quando declarem, ubi Doctores nonnulli benigniùs ſenſerint, non ideò probo, vel ſuadeo; ſed illud adfero, unde nonnumquam prudente judicio, conſcientiæ Rector, Conſultor diſpiciat, an eſſe uſui poſſit. In ſexto quidem præcepto (uti & Matrimonij Sacramento) animus fuerat, per viam adeò lutulentam celeriùs incedere, ſed tàmen plurium judicio & hîc immorandum nonnihil fuit, ne quid praxis requireret.

Cæterùm nihil aſſerui, niſi vel ex communi Doctorum ſententia deductum, vel

vel desumptum ex probatissimorum Auctorum libris scriptisve, eorum inprimis, qui hîc eximiâ cum laude versati sunt. Inter quos principes extitêre laudatissimi hujus scientiæ Magistri, P. *Hermannus Nunning.* & P. *Fredericus Spe*, uterque è Societate nostra Sacerdos, & in diversis Academiis Theologiæ Moralis Professor, quibus me debere plurimum libens profiteor; uterque enim casuum summam confecit, & mirificè, passim probatam, & publicâ luce dignam, quibus proinde liberaliter sum usus; ut & ipsi similiter antè fecerant: prior enim ex P. *Maximiliani Buchier*; alter ex utriusque viridario, manu soletti, flores quàm plurimos decerpserant. Unde hos omnes æquissimo animo & jure, in fructûs & laudis, quæcumque est, societatem admitto: ita quidem, ut minimam ejus partem mihi vendicem. Quinam omnium fontes præcipui extiterint, Auctores identidem allati indicabunt.

Methodus illa & optima visa fuit & facillima, ut in quavis materia seu dubio, in primis ex communi Doctorum sententia respondeatur: quæ responsio seu regula quæpiam sit, ex qua dein le (quoties id fieri potest) aut certè circa

eam, casus aliquot particulares resolvantur, ut secundùm illos, & Responsionem dictam, alij similes, cùm inciderint, resolvi possint.

Quia verò doctrina hæc ferè omnis versatur in cognoscenda bonitate, vel malitia actuum humanorum, sive moralium (unde & *Moralis Theologia* dicitur,) illa verò cognosci non potest sine regula, ad quam vel actus isti rectè accedant, vel à qua pravè recedant, agitur,

Lib I. De actuum moralium regula, tum interna, hoc est, conscientia, tum externa, hoc est, præceptis in genere.

Lib. II. De præceptis Fidei, Spei, & Charitatis, quæ sunt quasi præambula Decalogi.

Lib. III. De præceptis Decalogi, & Ecclesiæ.

Lib IV. De præceptis certorum hominum statui propriis.

Lib V. De modo discernendi naturam, & gravitatem peccatorum, quæ contra dicta præcepta committuntur.

Lib. VI. De Sacramentis novæ Legis.

Lib. VII. De Censuris Ecclesiasticis, & Irregularitatibus.

INDEX CAPITUM
ET
DUBIORUM.
LIBER PRIMUS
De Regulæ actuum humanorum.

TRACTATUS PRIMUS.
De Regula interna, sive Conscientia.

Ap. I. Quid Conscientia, & an sequenda sit? Pag 1
Cap II. De Conscientia dubia. 4
Dub. 1. Quid sit conscientia practicè dubia, & quid in ea agendum. ibid.
Dub 2. Quid agendum cum conscientia speculativè dubia. 6
Dub 3. An in dubio tutior pars sit eligenda 10
Cap. III. Quid conscientia scrupulosa, & quid in ea agendum 13

TRACTATUS SECUNDUS.
De Regula externa actuum humanorum, scilicet Lege

Cap I. De natura & obligatione Legis in genere. 16
Dub. 1. Quid sit lex, sive præceptum. ibid.
Dub. 2. Quotuplex sit præceptum. 17
Dub. 3. An vis & substantia legis positivæ dependeat ab acceptatione communitatis. 19
Dub. 4. An præcepta etiam humana obligent sub peccato, & quali. 20
Cap. II. De subjecto cui datur præceptum. 22
Dub. 1. Quæ personæ præceptis obligentur, ibidem.

Dub. 2. An peregrini teneantur legibus sui domicilij, dum ab eo absunt. 24
Dub. 3. An peregrini & vagi teneantur præceptis locorum in quibus morantur. 26
Dub. 4. An peregrini teneantur præceptis juris communis, si non sint in usu in loco ubi morantur. 27
Cap. III. De modo quo observanda sunt præcepta. 28
Dub. 1. An debeant impleri ex charitate. ibid.
Dub. 2. An ad impletionem præceptorum requiratur intentio iis satisfaciendi. 29
Dub. 3. An satisfaciat præcepto, qui faciens opus, expressè intendit per illud non satisfacere. 30
Dub. 4. An ad impletionem præceptorum requiratur intentio, seu voluntas faciendi id quod præceptum est. 31
Dub. 5. An duplici præcepto, uno actu, vel diversis actibus eodem tempore possit satisfieri. 33
Dub. 6. An qui uno actu violat plura præcepta, committat plura peccata. 34
Cap. IV. Quæ excusent à transgressione præcepti. 35
Dub. 1. An ignorantia excuset. Ibid.
Dub. 2. An metus excuset. 36
Dub. 3. An excuset impotentia totius, vel partis. 37
Dub. 4. An excuset dispensatio. 38
Append. De dispensationibus S. Pœnitentiariæ. 42.

LIBER SECUNDUS.

De præceptis Virtutum Theologicarum.

TRACTATUS PRIMUS

De Præceptis Fidei.

CAP. I. Quæ mysteria fidei necessariò credenda sint 49

Cap. II. Quando obliget præceptum fidei. 52
Cap. III. An aliquando liceat exteriùs fidem veram negare, aut falsam profiteri. 55
Cap. IV. De infidelitate, & vitiis fidei oppositis. 60.
Dub. 1. Quid & quotuplex sit infidelitas. ibid.
Dub. 2. De Judaïsmo. ibid.
Dub. 3. Quid sit hæresis. 61

TRACTATUS SECUNDUS.

De Præcepto Spei.

TRACTATUS TERTIUS.

De Præceptis Charitatis.

CAP. I. An, quando, & quomodo obliget præceptum charitatis Dei.
Cap. II. De præceptis Charitatis erga proximum. 68
Dub. 1. Quis ordo servandus inter personas quæ diliguntur. ibid.
Dub. 2. De odio & dilectione inimicorum. 70
Dub. 3. De præcepto Eleëmosynæ, seu misericordiæ corporalis. 74
Dub. 4. De misericordia spirituali, seu præcepto correptionis fraternæ. 79
Dub. 5. De scandalo. 82
Art. 1. Quid, quotuplex sit, & quale peccatum. ibid.
Art. 2. An & quando scandalum passivum permitti possit, aut ob illud vitandum aliquid omitti debeat. 86
Art. 3. An liceat alterius peccato materialiter cooperari. 91

LIBER TERTIUS.

De Præceptis Decalogi & Ecclesiæ.

TRACTATUS PRIMUS.

De primo Præcepto Decalogi.

CAP. I. De superstitione & speciebus ejus. 96
Dub. 1. Quid sit, & quotuplex. ibid.
Dub 2. De Divinatione: quid & quotuplex sit. 98.

Dub 3. Quid & quotuplex Idololatria. 103
Dub. 4. Quid & quotuplex ſit vana obſervantia, & unde colligatur. 104
Dub. 5. Quid ſit maleficium, & quomodo poſſit tolli. 108
Cap. II De irreligioſitate. 111
Dub 1. Quid ſit tentatio Dei. ibid.
Dub 2 Quid & quotuplex ſit Sacrilegium. 113
Dub. 3. De Simonia. 115
Art. 1. Quid ſit & quotuplex. ibid.
Art. 2. Quæ ſit pœna Simoniæ. 120
Art. 3. An & cui reſtituendum quod ſimoniacè acceptum, 122

TRACTATUS SECUNDUS.

De ſecundo Præcepto decalogi.

CAP. I. Quid, & quotuplex Blaſphemia. 123
Cap. II De Juramento. 127
Dub. 1. Quid ſit juramentum. ibid.
Dub 2. Quotuplex ſit Juramentum. 130
Dub. 3. An & quando licitum jurare. 131
Dub. 4. An in juramento liceat uti æquivocatione. 134
Dub. 5. Quæ & quanta ſit obligatio juramenti promiſſorij. 135
Dub. 6. Quibus caſibus excuſetur ab impletione, qui in promiſſorio juramento obligationem contraxit. 139
Dub. 7. Quomodo obligatio juramenti tollatur per irritationem, diſpenſationem, commutationem & remiſſionem. 140
Cap. III. De Voto. 141
Dub. 1. Quid ſit Votum, & quotuplex. ibid.
Dub. 2. Quæ requiratur voti deliberatio, & intentio. 143
Dub. 3. Quæ requiratur materia voti. 147
Dub. 4. Quæ & quanta obligatio voti. 149
Dub. 5. Quot modis tollatur obligatio voti. 153
Dub. 6. De voti irritatione. 155

Art. 1. An & quomodo tollatur obligatio voti per directam irritationem. ibid.
Art. 2. Quis vota irritet indirectè. 157
Dub. 7. Quid sit commutatio voti. 158
Dub. 8. Quid sit dispensatio, & qui possint dispensare in votis. 160

TRACTATUS TERTIUS.

De tertio & quarto Præcepto.

CAP. I. Quid tertium præceptum. 162
Dub. 1. Quæ opera tum hoc præcepto, tum ab Ecclesia prohibeantur. ibid.
Dub. 2. Quæ causæ excusent ab observatione Festorum, & ob quas opera prohibita liceant. 165
Dub. 3. Quæ opera festis præcipiantur. 167
Dub 4. An sit obligatio audiendi Missam in Parochia, Dominicis & Festis majoribus. 171
Dub. 5. Quæ excusent ab auditione sacri. 177
Cap. II. De quarto præcepto. 179
Dub. 1. Ad quid teneantur liberi erga parentes. ibid.
Dub. 2. Ad quid teneantur parentes erga filios. 181.
Dub. 3. Ad quid teneantur tutores & curatores, qui parentum sunt loco. 184
Dub. 4. Quæ obligatio dominorum & famulorum, aliorumque superiorum, & inferiorum erga se invicem. 185
Dub. 5. Quid teneantur conjuges erga se mutuò, vi hujus præcepti. 188
Dub. 6. Quæ obligatio Parochorum. 189
Dub. 7. Quæ obligatio præceptorum & discipulorum. 190

TRACTATUS QUARTUS.

De quinto & sexto Præcepto.

CAP. I. Quid V. præcepto prohibetur. 192
Dub. 1. An aliquando liceat occidere, vel mutilare semetipsum. 192

Dub. 2. An & quomodo liceat occidere malefactorem. 196
Dub. 3. An & quomodo liceat occidere privatâ auctoritate iniquum aggressorem. 197
Dub. 4. An aliquando liceat occidere innocentem. 201
Dub. 5. De duëllo & bello. 203
Art. 1. Quid sit, & an liceat duëllum. ibid.
Art. 2. An & quousque liceat bellum. 205
Art. 3. Quid in bello justo liceat. 208
Cap. II. De sexto Præcepto & nono. 210
Dub. 1. An & quanta peccata sint oscula, amplexus, tactus, verba obscœna, & similia, extra matrimonium. 211
Dub. 2. Quæ sint species luxuriæ consummatæ naturales. 215
Dub. 3. Quæ sint species luxuriæ consummatæ contra naturam. 218
Dub. 4. An aliquando liceat procurare pollutionem. 220

TRACTATUS QUINTUS.

De septimo Præcepto.

CAP. I. De Furto. 224
Dub. 1. Quid sit furtum, & quale peccatum. ib.
Dub. 2. Quid sit quantitas notabilis ad mortale peccatum. 225
Dub. 3. Quàm graviter peccet qui multa minuta furta committit. 226
Dub. 4. Quid sentiendum domesticorum, vel amicorum. 227
Cap. II. De Restitutione. 231
Dub. 1. Quid sit restitutio, & qui teneantur ad eam. ibid.
Dub. 2. An, qui cooperantur ad damnum alterius, teneantur ad restitutionem. 232
Dub. 3. An supradicti teneantur singuli restituere in solidum, & quo ordine. 236
Dub. 4. An teneatur restituere, qui alium im-

impedivit à conſecutione alicujus boni. 238.
Dub 5. Cui vel quibus reſtituendum. 239
Dub. 6. De rebus quæ debent reſtitui. 243
Art. 1. Quid debeat reſtitui ab inferente, injuriam materialem tantùm, ſive à poſſeſſore bonæ fidei. ibid.
Art. 2. Quid debeat reſtitui ab inferente injuriam formalem, ſeu malæ fidei damnificatore, ſeu poſſeſſore. 246
Art. 3. An & quid debeat reſtitui pro injuria illata corpori, v. g. per mutilationem, occiſionem, &c. 249
Art. 4. Quid debeat reſtitui pro illato ſtupro. 252.
Art 5. Quid debeat reſtitui pro adulterio. 252
Art 6. Quid debeat reſtitui pro fama, & bonis ſpiritualibus, ut inductione ad peccatum, avocatione à religione. 254
Dub 7. De circumſtantiis reſtitutionis. 255
Art 1 Quo tempore, loco, & modo debeat reſtitui. ibid.
Art. 2 Quo ordine reſtitui debeat. 257
Art. 3. Quæ à reſtitutione excuſent. 259
Cap III. De Contractibus. 262
Dub. 1. Quid in genere ſit contractus. ibid.
Dub. 2. Quid in ſpecie de promiſſione, & donatione. 264
Dub. 3. Quibus caſibus donatio poſſit revocari. 269
Dub. 4. Quid ſit donatio mortis causâ, & an poſſit revocari, quomodo, & quibus competat. 271
Dub 5. Quid ſit commodatum, precarium, & depoſitum. 273
Dub. 6. Quid ſit mutuum. 276
Dub. 7. Quid ſit uſura. 277
Dub. 8. De emptione & venditione. 282

Art. 1. Quid sit emptio & venditio. ibid.
Art. 2. Quid sit negotiatio, & quibus illicita. 289.
Dub. 9. Quid sit contractus censûs, & an licitus. 290
Dub. 10. Quid sit cambium. 293
Dub. 11. Quid locatio & conductio. 295
Dub. 12. De contractu Emphyteusis, Feudi, & Libelli. 298
Dub. 13. Quid sit sponsio & ludus. 299
Dub. 14. Quid sit contractus societatis. 304
Dub. 15. Quid assecuratio & fidejussio. 305
Dub. 16. Quid pignus & hypotheca. 307
Cap.IV. De tutela & testamentis. 309
Dub. 1. Quid sit tutela & curatela. ibid.
Dub 2. Quid & quotuplex sit testamentũ. 312
Dub. 3. De renuntiatione hæreditatum. 317
Dub 4. Qui possint, & debeant esse executores testamenti. 321
Dub. 5. De iis qui testari & hæredes institui possint. 327

TRACTATUS SEXTUS.

De Præcepto octavo, nono, & decimo.

CAP. I. De præcepto octavo. 333
Dub. 1. Quid sit suspicio, judicium temerarium, & dubitatio: & quale peccatum. ibid.
Dub 2. Quid sit, & quàm grave peccatum detractio. 336
Dub. 3. An & quomodo fama restituenda. 344
Cap II. Quid de præcepto nono & decimo. 348
Cap.III. Quid de præceptis Ecclesiæ. ibid.
Dub 1. Quid requiratur ad jejunium Ecclesiasticum, & quanta ejus obligatio. ibid.
Dub 2. Quæ causæ excusent à jejunio. 349

LIBER QUARTUS.

De Præceptis particularibus, certo hominum statui propriis.

CAP. I. De statu Religioso, 358

Dub. 1. Quæ sit natura status religiosi. ibid.
Dub. 2 Quæ requirantur ad valorem professionis Religiosæ. 361
Dub. 3. Ad quid teneatur Religiosus vi suæ professionis. 363
Dub. 4. Ad quid Religiosus obligetur vi votorum 365
Dub 5. Qui possint vel teneantur ingredi Religionem. 373
Dub. 6. Ad quid teneantur Religiosi ejecti & fugitivi 375
Cap. II. De Statu Clericorum. 378
Dub. 1. De Beneficiis Ecclesiasticis. ibid.
Art. 1. Quid & quotuplex Beneficium Ecclesiasticum. ibid.
Art 2. Quomodo acquirantur & conferantur Beneficia. 380
Art. 3. Quæ intentio, & qualitates requirantur ad beneficium accipiendum. 382
Art. 4. An liceat habere plura beneficia. 384
Art. 5. Quibus modis beneficia amittantur. 387
Art. 6. Quid & quotuplex sit pensio. 391
Dub. 2. De Horis Canonicis. 392
Art. 1. Qui obligentur ad Horas. ibid.
Art. 2. Quanta sit hæc obligatio. 395
Art. 3 Quæ excusent à recitatione Horarum. 400.
Art. 4. Quomodo recitandæ sint Horæ. 402
Dub. 3. Quid Clerici possint circa dispositionem fructuum suorum beneficiorum. 410.
Dub. 4. Quis sit habitus Clericorum: quæ artes, officia, actiones iis prohibeantur. 415
Cap. III. De statu, & officio personarum sæcularium quarumdam, præsertim judicialium. 417.
Dub. 1. Quæ requirantur ad legitimum judicium. ibid.
Dub. 2. De potestate & officio judicis. 4 9

Art. 1. Quid requiratur in Judice. 419
Art. 2. Quid Judici servandum circa inquisitionem. 420
Art. 3. Quid liceat Judici circa quæstiones, sive torturam. 423
Art. 4. Quid servandum Judici circa sententiam & pœnam. 426
Dub. 3. Quod sit officium Advocati. 431
Dub. 4. Quæ sit obligatio Referentis, Secretarij, Notarij & Procuratoris. 436
Dub. 5. Quod sit officium Accusatoris. 438
Dub. 6. De testibus. 440
Dub 7. De Reo 441
Art. 1. An & quando Reus teneatur fateri veritatem. ibid.
Art. 2. Quid liceat Reo circa fugam pœnæ. 446
Dub. 8. Quomodo Confessario agendum cum reo. 448
Dub. 9. Quæ obligatio Medicorum, Pharmacopœorum, & Chirurgorum. 451
Dub. 10. Quæ obligationes mercatorum, opificum, & cæterorum sæcularium. 453

LIBER QUINTUS.

De Ratione cognoscendi & discernendi peccata.

CAP. I. De peccato in genere. 455
Dub. 1. Quid sit peccatum, ibid.
Dub. 2. An & quando desideria & delectationes sint peccata. 457
Art. 1. Quale peccatum sit desiderium malum. 458.
Art. 2. An delectatio morosa semper sit peccatum. 460
Dub. 3. De distinctione peccatorum 464
Art. 1. Quæ peccata distinguantur specie. ibid.
Art. 2. Quæ peccata distinguantur numero. 465.
Cap. II De peccatis in specie, mortali & veniali. 468

Dub. 1. Quid ſit peccatum mortale & veniale. ibidem.
Dub. 2. Quibus ex cauſis peccatum ex genere ſuo mortale, fiat per accidens veniale. 469
Dub. 3. Quibus modis peccatum ex genere ſuo veniale, aut actus indifferens, tranſeat per accidens in mortale. 472
Cap. III. De peccatis capitalibus in ſpecie. 475
Dub. 1. Quid ſit Superbia, & quale peccatum. ibidem.
Dub. 2. Quid Avaritia. 478
Dub. 3. Quid Luxuria. 482
Dub. 4. Quid invidia. 484
Dub. 5. De Gula. 486
Art. 1. Quid ſit Gula. ibid.
Art. 2. Quid ſit Ebrietas. 488
Dub. 6 Quid ſit Ira. 491
Dub. 7. Quid ſit Acedia. 493

LIBER SEXTUS.

De Sacramentis.

TRACTATUS PRIMUS.

De Sacramentis in genere.

CAP. I. De natura Sacramenti novæ legis, 495
Dub. 1. Quid ſit Sacramentum. ibid.
Dub. 2. Quid circa materiam & formam Sacramentorum ſervandum. 497
Cap. II. De Miniſtro Sacramentorum. 499
Dub. 1. Quid requiratur, ut Miniſter det validè Sacramentum. ibid.
Dub. 2. Quid requiratur in Miniſtro, ut licitè miniſtret. 502
Cap. III. De ſuſcipiente Sacramentum. 505
Dub. 1. Quæ diſpoſitio requiratur ad valorem Sacramenti in ſuſcipiente. ibid.
Dub. 2. Quid requiratur, ut licitè, & cum fructu ſuſcipiatur. 507
Cap. IV. Quid ſint Sacramentalia, & quid efficiant. 508

TRACTATUS SECUNDUS.

De Baptismo & Confirmatione.

CAP. I. De Baptismo 510
Dub. 1. Quæ materia Baptismi. ibid.
Dub. 2. Quæ sit forma Baptismi. 513
Dub. 3. De ministro Baptismi. 515
Art. 1. Quis sit minister Baptismi. ibid.
Art. 2. An duo possint simul unum baptizare. 517.
Dub. 4. Quod sit subjectum Baptismi. 518
Dub. 5. De cæremoniis baptismi. 522
Art. 1. Quæ servanda circa cæremonias baptizandi. ibid.
Art. 2. Qui patrini, & quod eorum officium. 523.
Cap II. De Confirmatione. 526
Dub. 1. Quid sit, & quæ ejus materia & forma. ibidem.
Dub 2. Quis minister, & quod subjectum. 527
Dub. 3. Quæ Confirmationis necessitas, & cæremoniæ. 529

TRACTATUS TERTIUS.

De Eucharistia.

CAP. I. De essentia Eucharistiæ. 532
Dub. 1. Quid sit Eucharistia. ibid.
Dub. 2. Quæ materia Eucharistiæ. 533
Dub. 3. Qualis debeat esse panis in materia Eucharistiæ. 535
Dub. 4. Quale vinum sit materia Eucharistiæ. 537.
Dub. 5. Quæ conditiones ad materiæ consecrationem requirantur, 541
Dub. 6. Quæ forma consecrationis Eucharistiæ. 545
Dub. 7. Quamdiu Christus maneat in Eucharistia. 547
Cap. II. De causis & subjecto Eucharistiæ. 549
Dub. 1. De causis. ibid.

Art. 1.

Art. 1. Ad quem ſpectet diſpenſatio Euchariſtiæ. ibid.
Art. 2. Quid requiratur in Miniſtro ad licitam adminiſtrationem Euchariſtiæ. 553
Dub. 2. De ſubjecto, ſeu ſuſcipiente Euchariſtiam. 558
Art. 1. Quæ requiratur in eo diſpoſitio animæ. ibid.
Art. 2. Quæ requiratur diſpoſitio corporis. 561.
Art. 3. Quæ & quanta ſit obligatio ſumendi Euchariſtiam. 563
Cap III. De Euchariſtia, ut eſt Sacrificium. 573
Dub. 1. Quid ſit Miſſa, & quæ obligatio Sacerdotum circa illam. ibid.
Dub. 2. Cujus ſit applicare fructum ſacrificij. 578.
Dub. 3. Quando & quoties liceat celebrare. 580.
Dub. 4. Quo loco celebrandum ſit. 584
Dub. 5. Quæ ſint requiſita ad Miſſam. 590
TRACTATUS QUARTUS.
De Sacramento pœnitentiæ.
CAP. I. De eſſentia hujus Sacramenti. 598
Dub. 1. Quæ ſit ejus materia & forma. ibid.
Dub. 2. Qualis contritio requiratur. 601
Dub. 3. Qualis confeſſio requiratur. 606
Art. 1. An debeat eſſe integra materialiter. ibidem.
Art. 2. Quando ſufficiat confeſſio integra formaliter. 610
Art. 3. Quæ ſint reliquæ conditiones confeſſionis 615
Art. 4. Quando confeſſio ſit invalida, & quomodo iteranda. 618
Dub. 4. De Satisfactione. 620
Art. 1. Quæ ejus neceſſitas, & quantitas. ib.
Art. 2. De ſatisfactione per Indulgentias. 627

§. 1. Quid sit indulgentia, & quid ad eam requiratur ibid.
§. 2 Quotuplex indulgentia, & quomodo differat à Jubilæo 633
Cap. II. De ministro Sacramenti pœnitentiæ. 636.
Dub. 1. Quis sit minister. ibid.
Dub. 2. Quid sit approbatio, & à quo petenda. 637
Dub. 3. Quid & quotuplex jurisdictio Confessarij, & unde eam habeat. 640
Dub. 4. Quid sit reservatio casuum, & quis habeat potestatem reservandi, & absolvendi ab iis. 646
Dub 5 Quid sit officium, & obligatio confessarij. 651
Dub. 6. Quæ scientia, & prudentia requiratur in Confessario. 658
Cap. III. De adjunctis Pœnitentiæ. 662
Dub. 1. Quid sit sigillum confessionis, & qui ad illud teneantur. ibid.
Dub 2 Quale sit præceptum, & quæ obligatio confessionis. 671
TRACTATUS QUINTUS.
De Extrema Unctione, & Ordine.
CAP. I. Quid sit Extrema Unctio, & quæ circa eam observanda. 674
Cap. II. De Sacramento Ordinis. 681
Dub. 1. Quid Ordo, quotuplex, & quæ ejus materia. ibid.
Dub. 2. Quæ requirantur in ordinando. 685
TRACTATUS. SEXTUS.
De Matrimonio.
CAP. I. De Sponsalibus. 689
Dub. 1. Quid sint sponsalia. ibid.
Dub. 2. Quæ & quanta obligatio sponsalium. 692.
Dub. 3. Quomodo dissolvantur sponsalia. 694

Cap. II. De matrimonio secundùm se. 698
Dub. 1. Quid sit, quæ ejus materia, forma, & minister. ibid.
Dub. 2. De usu matrimonij. 701
Art. 1. An usus matrimonij, sive actus conjugalis sit licitus. ibid.
Art. 2. An actus conjugalis sit præceptus, & debitus. 705
Dub. 3. An & quibus ex causis possit fieri divortium. 709
Cap. III. De impedimentis matrimonij. 711
Dub. 1. Quæ sint impedimenta impedientia tantùm. 712
Dub. 2. Quæ impedimenta dirimentia matrimonium. 717
Dub. 3. Quomodo matrimonium invalidum sit revalidandum 732
Dub. 4. A quo & ob quam causam possit dispensari in impedimentis matrimonij. 732

LIBER SEPTIMUS.

De Censuris Ecclesiasticis, & Irregularitatibus.

CAP. I. De Censuris in genere. 737
Dub. 1. Quid Censura Ecclesiastica. ibid.
Dub. 2. Quotuplex censura. 738
Dub. 3. Qui possint ferre censuram, & in quos. 740.
Dub. 4. Ob quam causam possit ferri censura. 742.
Dub. 5. Qui possint absolvere à censuris. 745
Dub. 6. Quomodo danda sit absolutio à censura. 748
Cap. II. De Excommunicatione. 750
Dub. 1. Quid sit, & quotuplex. ibid.
Dub. 2. Ob quam causam incurratur, & quem effectum habeat excommunicatio minor. 751.
Dub. 3. Quos effectus habeat excommunicatio major. 752

Dub. 4.

Dub. 4. Ob quas causas incurratur excommunicatio major. 760
Art. 1. Quæ sint excommunicationes reservatæ. ibid.
Art 2. Quæ sint excommunicationes reservatæ Episcopis. 762
Art. 3. Quæ sint Papæ reservatæ extra Bullam cœnæ. 763
Art. 4. Quomodo intelligenda excommunicatio percussoris Clericorum. 765
Art. 5. Quæ sint excommunicationes Papæ reservatæ per Bullam cœnæ. 768
Cap. III. De suspensione & Degradatione 770
Dub. 1. Quid sit suspensio, quotuplex, & unde cognoscendum qualis & quanta sit. ibid.
Dub. 2. Quæ sint suspensiones in particulari, & quis ab eis possit absolvere. 773
Dub. 3. Quid sit depositio, & degradatio, à quo, & ob quam causam fieri possit. 775
Cap. IV. De interdicto. 776
Dub. 1. Quid sit & quotuplex. ibid.
Dub. 2. Qui sint effectus interdicti. 778
Dub. 3. Quis censuram interdicti ferre, & quis tollere possit 779
Cap.V. De Irregularitate. 780
Dub. 1. Quid, & quotuplex sit irregularitas. ibidem.
Dub. 2. Quinam effectus Irregularitatis. ibid.
Dub 3. Quomodo incurratur, & tollatur irregularitas. 781
Dub. 4. Quæ sint irregularitates ex delicto. 783.
Dub. 5. Quæ irregularitates ex defectu. 788

LIBER

LIBER PRIMUS,

De Regula Actuum humanorum,

TRACTATUS PRIMUS,

De Regula interna, sive Conscientia.

CAPUT PRIMUM.

Quid Conscientia, & an sequenda sit.

Espondeo I. Conscientia est dictamen rationis, seu actus intellectûs, quo judicamus aliquid hic & nunc agendum vel omittendum esse, vel fuisse, tamquam bonum, vel malum, idq; vel per modum præcepti, vel consilij. Hæc communiter est recta, dictans quod verum est: aliquando tamen non est recta, dictans aliquid aliter quàm sit, v. g. esse bonum, quod est malum; diciturque Erronea, quia contingit cum errore: idque vel vincibiliter, seu culpabiliter, quando scilicet error vitari potuit, ac debuit: vel invincibiliter, quando error moraliter vitari non potuit; ideóque nec voluntarius est, & consequenter non imputatur ad culpam, & hæc dici-

tur Conscientia recta secundùm quid, sive in ordine ad nos, *Ex D. Thom. Laym. l. 1. tract. 2. n. 1. & cap. 3.*

Resp. II. Non tantùm Conscientia recta, sed etiam inculpabiliter erronea, dictans aliquid per modum præcepti, obligat ut eam sequaris; & si contra facis, peccas; & quidem peccato ejus speciei, contrà cujus virtutis speciem intellectus peccare judicat. Ratio prioris est, quia Conscientia recta est regula proxima voluntatis, derivata à prima & principali regula omnium actionum humanarum, scilicet lege divinâ & æternâ *S. Thom. 1. 2. qu. 19. art. 3.* Ratio posterioris est, tum quia si intellectus voluntati proponit malum, esto malum non sit, si tamen putans esse malum, vult illud facere, jam voluntas verè consentit in malum, habetque sufficientem affectum ad peccatum illud quod apprehendit: tum quia *omne quod non est ex fide*, hoc est (ut à Sanctis Patribus communiter explicatur) quod non est secundum conscientiam, *peccatum est*, ut dicitur ad *Rom.* 14. Par est ratio, si intellectus proponat aliquid ut bonum & præceptum, esto non ita sit, sed malum; voluntas tamen illud liberè respuendo vel omittendo, consentit in transgressionem præcepti, & peccat. Cujus ulterior ratio est, quia objectum tribuit actui speciem, prout hic & nunc ab intellectu proponitur. *S. Thom. loc. c. art. 5.*

Ex dictis resolvuntur sequentes Casus, & similes.

I. Putans esse jejunium, quando non est, peccat contra temperantiam, si non jejunet. *S. Thom. loc. c.*

II. Si qui mentiatur ad liberandum proximum, ex periculo vitæ, putans se ex misericordia ad id teneri, actum bonum facit; & si non mentiatur, peccat contra misericordiam. *Laym. lib.* 1. *tr.* 1. *c.* 4.

III. Scrupulosus licet putet involuntarias distractiones esse peccata, non tamen peccat, quia non sunt liberè, *Becan. in primam secundæ tr.* 1. *c.* 4. *q.* 7. *Laym. loc. c.*

Resp. III. Si sit Conscientia culpabiliter erronea, judicans ex ignorantia vincibili aliquid prohibitum esse, aut præceptum, quod non est, peccat, si contra eam, & si secundum eam opereris: gravius tamen (cæteris paribus) si contrà. *Bresser. Bardi. d.* 3 *c.* 5. Ratio prioris est, tum, quia non agis secundum regulam humanorum actuum: tum, quia voluntas; cum per se sit cœca, debet sequi rationis judicium: si enim perseverante illo judicio appetat alteram partem, non potest in eam ferri sub ratione honesti, cum intellectus sub ea ratione non proposuerit. Ratio posterioris est, quia, ut cum D. *Thoma* docetur communiter, ignorantia vincibilis non excusat à culpa: cum enim in nostra potestate sit, errorem vincibilem deponere, malum, quod fit ex conscientia erronea, dictante illud esse faciendum, est indirectè voluntarium, ideoque imputatur ad culpam. *S. Th. l. c. Bon. tom.* 2. *d.* 2. *q.* 4.

Unde resolvuntur Casus sequentes.

I. Homo in tali casu constitutus, v. g. qui sibi mentiendum vel furandum putat, ut vitam proximi servet, etsi futurus sit perplexus & ex hypothesi necessariò peccaturus, necessitate consequente, eò quòd stante conscientiâ erroneâ, non possit effugere

peccatum: absolutè tamen & simpliciter non peccabit necessariò, quia nec sequi talem conscientiam debet, nec contra eam facere; sed potest, & debet eamdem deponere, cum sit error vincibilis, & culpabilis & tunc operari. Vide *Laym. hic lib.* 1. *t.* 2. *c.* 3. & *Beca, in* 1. 2. *t.* 1. *c.* 4. *q.* 7.

II. Qui peccavit ex Conscientia erronea, etsi in vigore non teneatur, rectius tamen addet illam circumstantiam in confessione, dicendo: Feci hoc vel illud putans me facere contra præceptum vel obligationem gravem. *Cardin. de Lugo disp.* 15. *n.* 503.

CAPUT. II.

De Conscientia Dubia.

DUBIUM I.

Quid sit Conscientia practicè dubia, & quid in ea agendum?

RESP. I Dubium, est suspensio assensûs circa objectum apprehensum. Idque est duplex: Speculativum seu Universale, quando in genere dubitatur v. g. an contractus usurarius sit licitus; an die festo liceat venari, piscari, pingere, &c. Et Practicum seu Particulare, cum dubitatur, an his circumstantiis, v. g. hoc festo, liceat mihi venari. Ex quo patet, quid sit Conscientia practicè dubia: scilicet, quæ practicè dubitat; Speculativè dubia, quæ speculative. Ita *Navar. Laym Sanch. Bec t.* 1. *c.* 4. *q* 8.

Resp. II. Qui cum Conscientia practicè dubia operatur, peccat; & quidem peccato ejusdem rationis ac speciei, cujus est peccatum, de quo dubitat. Ita *Sanch, Bon. tom.* 2 *d.* 2.

d. 2. q. 4. p. 7. Ratio prioris est, tum quia is exponit se periculo peccati: tum quia, quod non est ex fide, est peccatum, id est, quod non fit cum determinato judicio Conscientiæ, esse licitum. Idque verum est, etiamsi speculativè non dubitet: v. g. Certus sum, absolutè licitum esse die festo docere; dubito tamen, an hic & nunc mihi liceat, pecco docendo. Ratio posterioris patet, tum ex ratione prima data, tum ex dictis de Conscientia erronea; quia habet affectum ad peccatum ejusdem rationis. Unde si dubites, an sit mortale, peccas mortaliter: an sit furtum, committis furtum, &c. Si dubites, sitne peccatum, (sive mortale, sive veniale) ita ut malitia in confuso proponatur, dicit *Vasq. 1. 2. d. 529. c. 3. & alij*, esse mortale; quod negat. *Navar. Valent &c.* Vide *Bonac. Laym. l. c.*

Resp. III. Qui practicè dubius est circa aliquod opus, tenetur se resolvere. Et quidem non per solum affectum & voluntatem: (hoc enim non sufficere, rectè docent *Vasq. Sa. l. 1. mor. c. 9. & alij communiter*, Contra *Cajet.*) quia adhuc exponeret se periculo peccandi: sed per motivum rationabile, quale est. 1. Ratio probabilis. 2. Exemplum bonorum virorum sine scrupulo sic operantium. *Sanch Bec. l. c.* 3. Authoritas viri alicujus docti & pij. Quod si tamen dubium sine ratione & justa causa temerè conceptum esset, posset etiam sine nova ratione deponi. Et ita explicari potest Cajetanus.

Resp. IV. Si dubium oriatur ex obligationibus & præceptis contrariis, v. g. utrum quis die festo teneatur apud ægrotum manere omisso Sacro, an verò Sacrum audire: tenetur se resolvere, & prudenter judicare, hic & nunc alterum obligare, & alterum

ſibi licitum eſſe : alioqui enim exponet ſe periculo peccandi.

Ut verò id rectè fiat, hæc ſervanda ſunt. 1. Exquirat aliorum conſilia, ſi poteſt. 2. Si non poteſt, v. g quia ſolus eſt, vel quia ex confeſſione rem intellexit, conſideret, quantum res & tempus fert, utrum ex duobus illis ſit, vel videatur minus malum, idque eligat, & non peccabit : v. g. in caſu dicto, minus malum eſt, omittere Sacrum, quàm deſerere infirmum; quia de Sacro audiendo, eſt præceptum affirmativum tantum & juris humani : at de infirmo, eſt negativum, & juris naturalis. *Sanch. Bec. l. c.* 3. Si utrumque videatur æquè grave, utrum volet, abſque peccato eliget, ob defectum libertatis. Quod verum eſt, etiamſi culpabiliter in iſtam perplexitatem ſe conjeciſſet, modò de culpa præterita doleat. Ratio eſt, quia alioqui ad impoſſibile obligaremur, quod nec Deus exigit, nec fieri poteſt; ideòque tum ceſſat obligatio minor: vel ſi ſint, aut videantur æquales; utralibet, vid. *Laym. l.c.c.4.* & 5. *Fil.t.21.c.4 Bon.l.c.p.6.n.27.*

DUBIUM II.

Quid agendum cum Conſcientia ſpeculativè dubia.

Sunt quædam in Theologia opiniones dubiæ, & in utramque partem probabiles, quæ reddunt hominem ſpeculativè dubium. Quæritur ergo hic, an & quomodo ex talibus poſſit formari Conſcientia practicè certa ?

Reſpondeo. Abſque peccato licet ſequi opinionem probabilem, etiam alienam, & minus tutam, (hoc eſt, quæ minùs remota videatur ab omni ſpecie peccati, quam altera)

tera) relicta probabiliore & tutiore propriâ: seclusâ tamen omni injuriâ, & periculo proximi; & dummodò opinio quæ eligitur, adhuc sit probabilis.* Est communis Doctorum, quos citat & sequitur. *Laym* & *Bonac. t.2.d 2.q.4.p 9.* Ratio est, tum quia qui sequitur sententiam gravi authoritate vel non levis momenti ratione nixam, (hæc enim dicitur probabilis;) non agit temere sed prudenter, sequendo nimirum virorum prudentum, & artis peritorum consilium: tum quia esset onus intolerabile, multisque scrupulis expositum, in omni re examinare, quid sit probabilius & tutius.

Dixi in responsione, *etiam alienam*: quia parum refert, quòd opposita sententia ipsi operanti videatur probabilior speculativè: speculativum enim illud judicium, eo ipso quòd fortè incertum & falsum sit, non debet esse regula operationis; cum operans aliam regulam, eamque certam habeat quam sequatur, scilicet hanc, quòd in dubiis quisque operari possit secundùm sententiam, quam viri docti ut probabilem, & in praxi tutam, defendunt. Neque tunc agit contra propriam conscientiam, aut exponit se periculo peccandi formaliter. *Atque hinc colligitur resolutio sequentium Casuum*

I. Confessarius, aut alius vir doctus, potest consulenti respondere secundum probabilem aliorum sententiam, si forte ea hæc sit favorabilior, prætermissâ etiam propriâ probabiliore, & tutiore. Ita *Sanch. Bonac.* Ratio patet, quia ipse Confessarius potest eam prudenter agendo sequi. Etsi ad inconstantiæ notam fugiendam, expediat

* *Vide Prop. 3. inter 65, Innocentij XI. decreto notatas,*

diat respondere semper secundùm eadem principia, ut monet *Sanch. l. c. 19. Bec. n.* 16.

II. Potest etiam vir talis consultus significare consulenti, opinionem à quibusdam doctis tamquam probabilem defendi: quam proinde ipsi sequi liceat, quamvis ipse consultus eamdem speculativè falsam esse judicet, & proinde in praxi ipse sequi non audeat. Ratio est, quia alter habet jus sequendi sententiam probabilem, & hoc jus suum illi indicare non prohibeo, *Laym l.* 1. *t.* 1. *c.* 5. *Bonac. p.* 9.

III. Pœnitentem, qui secundum probabilem opinionem operari vult, potest, imò, secundum communem sententiam, debet Confessarius, & quidem si propius sit, sive Parochus, sub mortali, absolvere: licet ipse judicet doctrinam illam esse falsam: ideoque frustra remittet ad alium Confessarium, qui sit ejusdem sententiæ. Ratio est, quia rectè disposito non debet negari absolutio. *Azor*, *Vasq. Sanch. Laym l.* 1. *t.* 1. *c.* 5 *n.* 10. Additque *Dian. p* 2. *t.* 13. *R.* 11. ex *Sanch.* & *Sancio*, peccare mortaliter, si nolit absolvere quando de mortali confessio fit; tametsi non sit proprius ejus Confessarius.

IV. Non sunt damnandi, qui adeunt varios Doctores, donec unum reperiant faventem sibi: dummodò is prudens, ac pius, & non singularis habeatur. Ratio est, quia intendunt sequi opinionem probabilem Ita *Sanch. l.* 1. *c.* 9. *n.* 24. *Bonac. & alij* contra *Navarrum*.

V. Superiori præcipienti secundùm opinionem probabilem, subditus tenetur obedire, etiam contra propriam probabiliorem ac tutiorem; v. g. si paululum ægrotus, probabilius & tutius putes te teneri ad jejunium, comedere tamen debes, sequendo Superioris sen-

sententiam minùs tutam & probabilem. Ratio, quia in dubio præsumitur pro Superiore. *Lay. l. 1. t. 1. c 5. n. 11. & 12.*

VI. Potest Advocatus suscipere patrocinium causæ probabilis, etsi judicet contrariam probiliorem, *Lay. Bon q. 4. p 9* Ratio, quia utraque pars habet jus proferendi suas causas in judicio. vid. infrà *l. 5. c. 3. dub. 3.*

Dixi 2. in responsione, *seclusa injuriâ*, quia si periculum sit, ne proximo fiat damnum aut injuria, locum habet axioma: *In dubio tutior via eligenda est.* Unde resolvuntur hi Casus.

I. In administratione Sacramentorum non licet sequi sententias speculativè probabiles, maximè circa valorem Sacramenti: sed quoad ea, quæ à Ministro præstanda sunt, utendum est sententia securiore, & materiâ ac formâ certâ, v. g In Baptismo. Ratio est, quia licèt præcisè operationem spectando, Minister non peccaret sequendo opinionem probabilem, nec Sacramento irrogaret irreverentiam: quia tamen effectus Sacramenti, ut remissio peccatorum, & infusio gratiæ, dependet à vera materia & forma, graviter proximo noceret: ideòque peccaret, qui pro materia certa adhiberet dubiam. Excipitur tamen casus necessitatis, in quo Sacramentum cum dubio valoris, potest præberi sub conditione, v. g. Baptismus morituro in aqua rosaceæ mixta, si naturalis desit: quia tum proximus juvari debet ut potest: & ex duobus malis minus eligendum. vid. *Laym. hic*, & *Suar. t. 4. d. 26. s. 6. Becan. c. 4. q 9.*

II. Medicus & Chirurgus sequi debent tutiora & probabiliora, nec uti possunt, v. g. explorandi gratiâ, medicamento probabili, multòque minus dubio, si certum habeant,

Sanch. Bonac. l.c. Baldel de conſcientia dubia, vid. infra *lib. 5. c. 5. dub 7*

Dixi; *ſi adhuc ſit probabilis*: quia ſi probabilitatem amiſerit, ob aliquod decretum in contrarium, vel gravem cenſuram, vel rationem gravem de novo inventam, quæ difficulter refutanda videatur, non habet locum reſponſio. *Unde reſolvitur hic Caſus.*

Non licet nunc abſolvere pœnitentem abſentem, etſi plures Doctores ante hac id ſenſerint: horum enim ſententia nunc eſt abolita, & probabilitatem, ſi quam habuit, amiſit, præcipuè accedente decreto Clem. VIII *Bonac. l. c. n. 17. & alij communiter.*

DUBIUM III,

An in dubio tutior pars ſit eligenda?

Reſpondeo Qui in dubio conſtitutus, poſt diligens examen ſe nequit reſolvere, non tenetur ſemper eligere partem tutiorem, ſed poteſt amplecti partem faventem ſuæ libertati, (etiam minùs tutam,) dummodò ſit in poſſeſſione ſuæ libertatis; juxta illud axioma: *In dubio melior eſt conditio poſſidentis.* Ratio eſt, quia talis non agit temere, cum utatur ſuâ libertate: quod cuivis licet quamdiu non conſtat eſſe eâ privatum, cum eam, ut cætera externa bona, poſſideat. Proindeque volenti obligationem imponere, quæ libertate privet, incumbit probatio obligationis contractæ, juxta *reg. 11. in 6.* Neque huic reſponſioni obſtat axioma contrarium, *In dubio tutior via eſt eligenda*: quia id intelligitur, ſi ex una parte ſit dubium, ex altera certum, tunc hanc eſſe eligendam: quòd ſit autem utraque pars tuta ſit, axioma univerſim non eſt præcepti, ſed conſilij,

filij, ut *Navar Sanch. Bonac tom. 2. d. 2. q. 4. p. 9 num. 21. Laym. l. 1. tom. 1. cap. 5. §. 4. Fil. num. 157. & 160.*

Porrò pro regula cognoſcendi, quis ſit poſſeſſor, attendendum eſt, pro quo ſtet præſumptio in foro externo, is enim cenſebitur poſſidere: præſumptio autem cenſetur ſtare pro ea parte, quæ opus probandi in aliam transfert. *Bardi diſ. 5. c. 5.* Unde cum *Sanch. Laym. l. c. & aliis reſolvuntur Caſus ſequentes.*

I. Dubitatur, poſt ſufficientem diligentiam adhibitam, an lex ſit impoſita, v. g. jejunij, item, an votum vel juramentum ſit emiſſum: non obligatur dubitans. Ratio eſt, quia cum lex & votum ut obligent, debeant ſufficienter proponi, meritò hic præſumitur non eſſe; ideòque dubitans manet in poſſeſſione ſuæ libertatis. *Suar. Fil. Laym.* Contrà verò ſi voviſſe conſtet, & dubitetur an ſatisfecerit, tenetur ſatisfacere; quia tunc votum eſt in poſſeſſione. Similiter dubitans an Horas legerit, tenetur legere, quia præceptum eſt in poſſeſſione. Ita *Sanch. Laym. Bon. lib. c Fil. num. 163.*

II. Qui certus eſt de lege & voto, dubius tamen, an & quid comprehendatur lege, aut voto; ut, ſi ſciat ſe voviſſe religionem, dubitat autem utrùm certam, an verò in communi tantùm: Item, vovit abſtinere à copula, dubitat verò an ab omni, an ab illicita tantum; non tenetur voto, quoad partem, de qua dubitat.

III. Si conſtet de lege, dubium autem ſit, an recepta vel abrogata, vel tu ab ea eximaris: teneris lege. Ratio eſt, quia cum conſtat de lege, pro ea ſtat præſumptio, & poſſeſſio, proindeque alleganti eam non eſſe receptam, vel abrogatam incumbit onus pro-

probandi; ideòque dum non probat, lege tenetur. *Laym. l. 1. t. 4. c. 3. Sanch. Fil.* contra *Salas* & *Azor*, qui docent, si dubites an lex sit acceptata eâ te non teneri.

IV. Qui dubitat, an vigesimum primum annum expleverit, non tenetur Jejunio; quia libertas est in possessione. Contra verò res habet, si dubites de ætate ad Ordinem sacrum, vel beneficium requisitâ: quia præsumptio & possessio est pro præcepto: ideòque non potest recipere, donec de ætate constet. *Laym l. c. n. 35. Sanch. d. 40. & 41.*

V. Si cras sit jejunium, & post examen dubitas, an sit audita duodecima noctis hora potes cœnare, & carnibus vesci; quia libertas est in possessione. Contrà verò, si hodie sit jejunium, & dubitas, an sit duodecima noctis, non licet; quia præceptum est in possessione; cùm constet hodiernum diem esse jujunij, & dubium sit, an transactus. *Laym. l. c.* Quæ omnia intellige de dubio strictè sumpto: si enim sit ratio dubium deponendi, v. g. quia aliqua horologia sonuerunt duodecimam, alia non cessat ratio data; cum enim duo horologia sint quasi duo Doctores, seu opiniones probabiles, licet utrumlibet sequi, nisi sciam unum errare. *Laym. & alij communiter.*

VI. Si dubites, utrum mediam noctem cœnando excesseris, vel masticando aliquid deglutiveris, non licet celebrare, vel Eucharistiam sumere. *Sanch. l. 2. de Matrimonio d. 41. n. 10. Fagund. p. 3. l. 3. cap. 5. n. 18.* tum, quia lex jejunè sumendi est in possessione: tum, quia gravis est irreverentia. Quamquam contraria sententia *Laym. l. 1. tom. 1. c. 5. n. 36.* probabilis; *Dianæ* verò, *tom. 2. tr. 4. de Sacr. R. 29.* tuta etiam in praxi videatur; eò quòd lex Ecclesiastica in casu dubio, non videa-

videatur tam arctè constringere conscientias: & in dubio factum præsumi non debeat, neque censeatur irreverens, qui juris præsumptionem sequitur, vide infra *lib. 6. tr. 3. c. 2. d. 2. art. 2.* & *Card. de Lugo d. 15. n. 14.*

VII. Si post contractum bonâ fide Matrimonium, dubium de valore superveniat, quod post veritatis inquisitionem depelli non possit, debitum non tantùm reddi, sed etiam exigi potest: quia dubium superveniens, bonæ fidei possessori obesse non debet. Vide *Sanch. l. 2. de Matr. disp. 41. n. 47. Bonac. l. c.*

VIII. Qui certus est de debito, & dubitat an solverit, tenetur solvere, *Suar. Vasq. Lug. Dian. p. 2. t. 6. c. 5 R. 49.* nisi etiam creditor dubitet; tunc enim *Ian. in* 1. 2. *d. 2. q. 6. du. 4.* putat non teneri: quod *Laym l. 1. tract. 1. cap. 6.* ita limitat, ut teneatur non ad integram solutionem, sed ad partem ejus pro qualitate dubij: quod *Diana p. 4 t. 3. R. 35.* amplectitur ut probabile.

CAPUT III.

Quid Conscientia scrupulosa, & quid in ea agendum.

RESP. I. Scrupulus est inanis apprehensio, & hinc ortus timor & anxietas, alicubi esse peccatum, ubi non est. Ita communiter, *Navar. Azor. & cæteri.*

Resp. II. Licet operari cum conscientia scrupulosa, manente scrupulo, dummodò Judicetur esse scrupulus, & ut talis contemnatur. Neque tamen opus est, ut ad singulos actus formetur hoc expressum judicium, quod sit scrupulus; sed sufficit, quod contra

cum agat ex habituali, vel virtuali judicio ab experientia præteritorum actuum. Ratio est, quia talis nulli periculo se exponit; cum ad benè operandum sufficiat: judicium probabile aliquid licere: scrupulus autem cum ex levi fundamento procedat, non tollit judicium practicum probabile. *Sanch. l.* 1. *c.* 10. *Reg. Bec. Fil. n.* 176.

Resp. III. Signa Conscientiæ scrupulosæ sunt: I. Pertinacia judicij, quâ Doctorum consiliis non acquiescunt: unde varios consulunt, & fatigant, ac tandem nullius judicio stant, nisi suo. II Ex levi apparentia frequens judiciorum mutatio: unde oritur in agendo inconstantia: Sic v. g. in Horis legendis aliquando decies mutabunt judicium, de lecto vel non lecto aliquo versiculo. III. Quod ex priore procedit, perturbatè agere, & cœco quodam modo in externis actionibus versari. IV. Habere reflexiones extravagantes infinitarum circumstantiarum. V. Timere in omnibus peccatum, ac contra sapientiam, & proprium sæpè judicium, esse inquietum. VI. Si Confessarius judicet te esse scrupulosum. VII. In particulari signa scrupuli præsentis sunt hæc duo. 1. Si per illum experiaris te nimium angi, & turbari. 2. Si alias expertus sis, te similia apprehendisse sine fundamento.

Resp. IV. Remedia Conscientiæ scrupulosæ sunt. I. Scrupulos contemnere, contra illos agere, nec cogitatione fovere. II. Judicio Confessarij, vel alterius viri docti ac pij acquiescere, non recurrendo ad eum in singulis actionibus; sic enim se & illum fatigant, cum scrupulorum incremento, sed accipiendo ab eo generalia principia, à quibus nullius scrupuli causâ, imo nullo modo recedas. Etsi enim alterum errare continge-

ret: quia tamen hoc faciendo, agit quod in se est, non peccabit. III. Bonorum vitam & consuetudinem, tamquam regulam, intueri. *S. Ant. Sylv.* IV. Assuefacere se ad sequendas sententias mitiores, & minus etiam tutas. *Fil. c. 4. num.* 122. V. Non judicare quidquam esse mortale, nisi certò sciat. *Azor. l. 2. c. 20. Vasq. Sanch. Fil. t. 2. c. 4.* VI. Numquam otiari: quia otium implet phantasiam cogitationibus scrupulosis. VII. Destruere causas scrupulorum; v. g. melancholicus evacuet medicamentis atrambilem; pertinax frangat suum judicium; superbus prudentiæ non confidat, rudis instructionem petat; timidus meditetur bonitatem Dei, quæ non imponit præcepta redigentia ad insaniam. VIII. Nosce scrupulosorum privilegia; ut 1. quòd non teneatur in agendo adhibere examen & diligentiam, nisi valdè mediocrem; nec tantam, quantam alij: & quòd dum angit scrupulus, nec suppetit consilium, possit liberè agere quod vult, nisi certum & evidens sit esse peccatum. Vide *Vasq. in* 1. 2. *d.* 57. 2. Quòd nihil teneatur repetere ex præteritis confessionibus, nisi certò sciat illud esse mortale, & se ritè confessum non esse. Non est autem certus, quamdiu dubitat. Unde suadet *Laym.* ut scrupulosus numquam confiteatur dubia & scrupulos. Et *Sa. V. Dubium, Sanch. Azor. &c.* dicunt non teneri confiteri, nisi quæ jurare possit esse mortalia, & numquam esse confessum. Ratio utriusque privilegij est, quia in scrupuloso ex nimio timore peccandi turbatur ratio, ita ut non possit rectè rem examinare. Unde esto aliqua confessus non fuerit, non tenetur tamen cum tanto damno, & periculo anxietatis perpetuæ, procurare integritatem

gritatem confessionis, cum ab ea minores sæpè difficultates excusent, ut notant *Koning. Laym. Bon. Azor. Bec.*

IX. Confessarius non permittat confiteri, vel proponere scrupulos, vel dubia, (maximè: si semel ad satietatem audiverit:) quia alioqui numquam fontem scrupulorum exhauriet, vid. apud *Lay. hic c. 6. Filiuc. Sanch. hic & l. 2. de Matr. d. 4. Azor. t. 1. l. 2. c. 20. Bresserum l. 6, toto Bec. p. 2. t. 1. c. 4. Bonac. c. 1. q. 4. p. 9.*

TRACTATUS II.

De Regula externa Actuum humanorum, scilicet Lege.

CAPUT PRIMUM.

De natura & obligatione Legis in genere.

DUBIUM I.

Quid sit Lex, sive Præceptum.

RESpondeo. Lex, & Præceptum, prout hic indistinctè accipitur, est recta agendorum, aut omittendorum ratio. Interim cum à superiore non communitati, seu alicui tantum, aut aliquibus in particulari aliquid præcipitur, non appellatur Lex, sed Præceptum tantum *Suar. Laym. Bon. d. 1. q. 1. pag. 1.* Unde resolve:

I. Ad Legem, seu Præceptum quis tenetur, non ad consilium; cum hoc tantum dirigat,

dirigat, illud verò obliget. *Ibid.*

II. Cùm iniqua lex eſt, & contra rationem, non obligat: quia deficit à rectitudine. *Ibid.*

III. Cum dubium eſt de juſtitia, teneris lege: quia legislator poſſidet jus præcipiendi; idemque regitur altiore conſilio, ac poteſt habere rationes ſubditis occultas. Addit *Suarez*, etiam obligare, licèt contra juſtitiam legis ſint ratione probabiles: quia aliàs nimia daretur licentia legibus non parendi, cum vix poſſint eſſe tam juſtæ, quin aliqua apparens ratio dubitationem movere poſſit. *Suar. l.* 1. *c.* 9. *Bon. p.* 8. *n.* 11.

IV. Leges & ſententiæ latæ à tyrannis obligant, ſi ij pacifice regna poſſideant, & à Republica tolerentur. Nec obſtat, quòd ſententia Judicis illegitimi dicatur eſſe nulla: id enim verum eſt de ſententia, prout eſt præcisè à Tyranno; non autem, prout eſt à voluntate, ſaltem interpretativâ & implicitâ Reipublicæ, quæ dum tyrannum, & Judices ab eo conſtitutos repellere nequit, tacitè confert iis poteſtatem gubernandi, eorumque leges & acta ratificat. *Leſſ l.* 2. *c.* 29. *d.* 9 *Salas d.* 10. *ſ.* 3 *n.* 14.

V. Non tenetur quis ad legem, niſi promulgata ſit, ſive denuntiata, *D. Thom. p.* 2. *q.* 90. *Laym. l.* 1. *t.* 4. *c.* 3. *Molina, Salas, Suarez, & alij communiter.*

DUBIUM II.

Quotuplex eſt Præceptum.

Reſpondeo. Præceptum dividitur 1. univerſaliter, in Affirmativum, & Negativum: illud eſt, quod bonum præcipit; hoc, quod malum prohibet. Differunt inter ſe, quod

Affirmativum obliget quidem semper, sed non ad semper, seu non pro omni tempore. v. g. Honorandi sunt parentes, non semper, sed suo tempore. Negativum obligat, & semper, & ad semper. vid. *Bec. in* 1. 2. *t.* 3. *cap.* 1. *quæst* 3.

2. In Naturale, & Positivum. Præceptum Naturale, sive juris naturæ, est dictamen seu judicium nostræ rationis, quo per lumen nobis ab authore naturæ impressum statuimus quid agendum, & quid vitandum sit, quale est illud. Bonum est faciendum; malum fugiendum. Ex quo præcepto generali particularia. v. g. Deum esse colendum, nemini faciendam esse injuriam, imò omnia præcepta Decalogi, (exceptâ circumstantiâ *Sabbati*) multaque alia derivantur. Præceptum Positivum, seu Juris Positivi est, quod libera Dei vel hominum voluntate positum est, & ex eadem dependet v. g. præceptum de Baptismo, jejunio quadragesimali, &c.

Porrò quomodo Præcepta positiva mutari & variari possint, ac soleant; naturalia verò semper maneant, vide apud *Scholasticos & Less. l.* 2. *de jure & Iust c.* 2. *dub.* 2.

Resp. II. Præceptum Positivum dividitur in Præceptum Juris divini, quod scilicet à Deo traditum est; & in Juris humani, quod ab homine. Positivum Divinum dividitur in præcepta Veteris, & Novæ Legis. Lex vetus continebat præcepta moralia, cæremonialia, & judicialia, de quibus vide *D. Thom.* 1. 2. *d.* 3. Lex nova continet præcepta supernaturalia fidei, & Sacramentorum. Positivum humanum dividitur in præceptum Juris Ecclesiastici, sive Canonici, quod authoritate Ecclesiæ scilicet, Summi Pontificis, aut Concilij statutum est: &

Juris

Juris Civilis, seu Politici, quod fundatur in potestate seculari.

DUBIUM III.

An vis & substantia Legis positivæ dependeant ab acceptatione communitatis.

Respondeo. Etsi ita sentiant Canonistæ: item *Nav. Azor. &c.* citati à *Laym. l. 1. tr. 4. c. 3.* eò quòd ponant leges hâc tacitâ conditione ferri, si à populo fuerint acceptatæ, alioqui vim, seu obligationem, non habituras. Verior tamen sententia est Theologorum, leges absoluti Magistratûs non pendere à populi acceptatione & consensu; sed mox ut legitimè promulgatæ sunt, obligare populum ad recipiendum: præsertim in legibus Pontificis, qui suam potestatem non accepit à populo, sed à Christo. *Vasq. Suar. Molina, &c.* Unde à *Laym. l. 2.* resolvuntur, hi casus;

I. Episcopis ex officio incumbit, novas leges Pontificias, (ut Principibus, Imperatorias,) promulgare per suas Diœceses, atque in usum deducere.

II. Si lex in Provincia promulgata sit, sed à majore parte populi non accipiatur, nec observetur, tunc, si legislator id sciat, & taceat, censetur hoc ipso legem revocare. Si verò id sciat & urgeat observationem, quisque, tenetur eam servare; quia potius caput suum, quàm reliqua membra sequi debet.

III. Si princeps nesciat non recipi, nec deduci ad usum, durat legis obligatio, donec elabatur decennium: quo elapso, præscriptum est contra eam, sive Imperatoria sit, sive Pontificia, & tunc non amplius obligat. Uti & lex Ecclesiæ, etsi semel recepta

sit, aboletur per præscriptionem, seu annorum plurium, nempe quadraginta. *Navar. Az. Suar.*

IV. Si tu legem promulgatam paratus sis suscipere, & datâ occasione etiam observes; sed alij plerique è communitate non recipiant, nec recepturi videantur, tunc saltem ab ea excusaberis, per discretionem

V. Etsi primi Episcopi fortè peccarint, non recipiendo legem, & in usum deducendo, successores tamen eorum, si post longum tempus videant non observatam, credere possunt esse sublatam per præscriptionem.

VI. In dubio, num lex recepta sit, necne, præsumendum est pro ipsa: quia factum in dubio præsumitur, si de jure faciendum erat. Vide *Azor. l. 5. c. 4. Laym. hic c. 3. Sal. de leg. disp. 13. s. 3.*

DUBIUM IV.

An Præcepta etiam humana obligent sub peccato, & quali.

Respondeo Cum Deus sit Dominus noster, atque etiam Superioribus parere nos jusserit, non solum ipse, sed & illi nobis præcipere possunt & præcipiunt, tum sub pœnâ, tum etiam sub culpâ, sive peccato; idque gravi aut levi, prout & rei præceptæ ad intentum finem necessitas, & materiæ quantitas, & eorum voluntas sese habent, quæ ex eorum verbis, circumstantiis, aut prudentum æstimatione solet colligi. Ita *Theologi communiter. S. Thom. Suar. Salas, &c.*

Unde

Unde resolvuntur hi Casus.

I. Graviter peccat, qui deliberatè & in materia magna, violat præceptum aliquod Decalogi, vel Ecclesiæ.

II. Cum res levis est, non peccat mortaliter transgrediens, etsi superior sub mortali præceperit; quia id eum posse negant. *Suar. Laym. & alij communit.* v. g. ne quis frangat silentium, ne edat uvam, ut claudat ostium, &c. quia est res parva, & incapax tantæ obligationis. Nec ipse Deus in materia parva sub mortali obligat. vid. *Less. l. 2. c. 4. d. 9. Salas, d. 10. s. 7.*

III. Aliud esset, si materia aliàs levis fieret gravis, ratione circumstantiarum, ut v. g. contemptus, scandali, magni boni communis, vel finis à legislatore intenti. Sic abstinentia à pomo in Paradiso in se quidem parva, gravissima tamen erat ex circumstantia finis. *Suar. l. 3. c. 25.*

IV. Quando materia est gravis, potest superior præcipere sub culpa tantum levi: quia sicut potest nullo modo obligare, non præcipiendo; ita etiam potest obligare sub veniali tantum. Ita *Suar. Less. l. c.* contra *Vasq.*

V. Potissima signa, ex quibus colligi possit, an lex obliget sub gravi culpa, sunt hæc: I. Si materia sit gravis, & non constet in contrarium de voluntate præcipientis. Unde *Caj. in sum. ver. Cler.* docet Clericos tantum peccare venialiter, dum contra præcepta juris positivi, aves & canes sequuntur ad venandum. II. Si verba magnam vim habent, ut, jubemus, interdicimus, in virtute S. Obedientiæ; vel vi voti, aut juramenti, vel graviter mandamus, &c. III. Si pœna

magna adjiciatur, ut excommunicationis, depositionis, maledictionis æternæ, exilij perpetui, mortis, &c. IV. Si ita fert usus & consuetudo inter peritos & timoratos: quia consuetudo est optima legum interpres: ut patet in lege jejunij Ecclesiastici, & abstinentiæ à carnibus; item communionis annuæ, quas graviter obligare probant hic *Tolet. Laym. c. 14. n. 4. Bon. p. 7. §. 4.*

CAPUT II.

De subjecto, cui datur Præceptum.

DUBIUM I.

Quæ personæ præceptis obligentur.

RESP. Soli subditi ratione utentes obligantur, ita ut eorum transgressione peccent. Quod addo, propter ebrios & ad tempus amentes, qui etsi verè iis obligentur, eorum tamen violatione non peccant, defectu advertentiæ rationis, & consensùs. Pars prior est communis, & certa, *Fil. tr. 21. cap. 11. q. 10. Bonac. p. 6 &c. Laym. l. 1. tr. 4 c. 10.* Posterior est eorumdem. Cujus ratio est, tum, quia præceptum, cùm sit directivum, supponit usum rationis: tum, quia obedientia tantum est eorum, qui ratione & voluntate utuntur. Neque aliàs transgressio ad culpam imputari posset.

Unde resolves hos Casus.

I. Legislator non tenetur suis legibus, ut sic, quoad vim coactivam, & pœnam, sive directè: indirectè tamen, & quoad vim directivam, & ex æquitate quadam, tenetur se tamquam caput membris conformare. Ita *S. Thom. q. 96. a. 5. ad 3. Syl. Suar. Bon. Laym. l. 1. t. 4 cap. 9.*

t. 4. *cap.* 9. contra *Azor.* Tenetur etiam in contractibus, cum reliquis pari conditione uti. Vide *Fil. t.* 21. *cap.* 5.

II. Infideles non baptizati, etiam catechumeni, non obligantur præceptis Ecclesiæ: obligantur tamen hæretici, & alij, qui per Baptismum, Ecclesiæ semel sunt subjecti.

III. Etsi pueri ratione utentes, legibus iis Ecclesiæ, quarum materia eorum ætati est conveniens, v. g. confessionis annuæ, secundùm. *Navar. Henric.* & *Azor.* item abstinentiæ à carnibus, auditionis sacri, secundum *Sanch. &c.* obligentur, quoad culpam: non tamen quoad pœnas ordinarias, nisi sint puberes: quales sunt masculi anno decimoquarto, puellæ duodecimo absoluto. Ita *Sotus*, *Vasq. de pœnit. q.* 90. *a.* 2. *Sal. v. Censura.*

IV. Infantibus non baptizatis, & perpetuò amentibus, licitè dantur carnes diebus Veneris, & imponuntur opera servilia festis; non tamen ebriis, cum legi maneant subjecti, ut nec licitè irritantur amentes ad blasphemandum, lædendum, &c. eò quòd talis actio tribueretur principali agenti, qui alterius operâ uteretur, quasi instrumento. *v. Laym. l.* 1. *t.* 4. *c.* 50. *Bon. p.* 10. *&* *Sanch.* 1. *Mor. cap.* 12.

V. Clerici, cùm jure divino sint exempti de potestate civili, ut docet *Bell. l.* 1. *de Cler. cap.* 28. non tenentur legibus civilibus directè, & quoad vim coactivam. Unde nec à Principe Sæculari puniri possunt. Cùm tamen sint membra Reipub. & alioqui communis æquitas servari non posset, tenentur indirectè, & quoad vim directivam, legibus communibus iis, quæ ad bonum commune spectant, & eorum statui non repugnant, quales, v. g. sunt leges prohibentes, vel irritan-

tes contractum, (nisi hæ sint pœnales, tum enim quia vim coactivam obtinent, eos non ligant) ideoque peccant contra justitiam, & ad restitutionem tenentur, si frumenta, v. g. vel alia vendan t, ultra pretium à Principe statutum. Ita *Molina, Suar. Sal. Tan.* vid. *Laym. l. c.* quia jus naturæ exigit ut vendant pretio justo: tale autem censetur, quod decernitur lege.

DUBIUM II.

An Peregrini teneantur legibus sui domicilij, dum ab eo absunt?

Suppono I. Præceptum aliud esse Locale, quod scilicet certo tantum loco, urbe, v. g. vel Parochiâ obligat: aliud Universale, seu juris communis, quod totam ferè Ecclesiam obligat.

Suppono II. peregrinos propriè dici eos, qui aliquo veniunt, animo non manendi, sed tantum subsistendi per aliquot dies, vel ad summũ per minorem anni partem, ut mercatores, viatores: non autem studiosi, neque ancillæ, quæ veniunt ad serviendum.

Respondeo. Non obligari. Ita *Navar. Sanch. Less. lib. 4. cap. 3. dist. 8.* Ratio quia præcepta localia per se & directe respiciunt territorium; eique sunt affixa, atque adeò non obligant nisi existentes intra illud. Lex enim ita fertur: v. g. Festum illud tali loco celebretur: ideoq; hic valet illud: *Si fuerit Romæ, &c.* Addit *Laym. cap. 11.* præceptum locale expirare etiam intra proprium territorium in loco exempto, quòd is æquiparetur loco sito extra territorium. Ex *quibus resolves hos Casus.*

I. Si

I. Si Episcopus sub pœnâ excommunicationis vetet lusum aleæ, non obligantur Clerici ludentes in loco exempto à jurisdictione Episcopi. *Bonac. p. 6. Laym. c. 11. num. 5.*

II. Si quis die jejunij, aut festo, sit in loco alio, non sui territorij, aut exempto, ubi tunc non est jejunium, aut festum, potest ibi comedere, exercere servilia. *Laym. l. c. cap. 11. Bon.*

III. Id etiam habet locum in præceptis juris communis, si in loco isto sint usu abrogata, vel non recepta, vel habeatur privilegium. Quare potes, v. g. Mediolani primis quatuor diebus Quadragesimæ vesci carnibus, cùm id ibi liceat. Item in Belgio, sabbathis intra Nativitatem & Purificationem, vesci carnibus: item in loco, ubi Tridentinum non est receptum, validè (etsi non licitè) inire matrimonium clandestinum. *Suar. Sanch. l. 1. c. 12. Less. &c.*

IV. Potest quis discedens manè ex oppido, ubi non est jejunium vesci carnibus, etsi meridie rediturus sit domum, ubi est jejunium; nec tunc ubi domum venerit, tenebitur ad servandum jejunium istâ die, cum illud jam violaverit, ideoque servare non possit: tenebitur tamen domi ad abstinentiam à carnibus, cum illa adhuc possit ibi servari, eo quòd sit dividua. *Vide Sanch. l. c. Less. c. 12. d. 8.*

V. Si quis abiturus est loco, ubi est jejunium, sciatque se certò perventurum vesperi ad locum, ubi non sit jejunium, tunc etsi non possit ibi vesci carnibus, unde abit (cum ista abstinentia sit dividua) potest tamen ibi manè jentare, & meridie prandere, ut contra quosdam docent *Less. & Sanch.* suprà

VI. Probabile etiam est, & in conscientia

securum, quod docet *Sanch. l. 2. de matri. d. 18. & 1. mor. c. 12. §. 2.* contra *Navar. Suar.* Peregrinos, antequam excedant proprio territorio, non teneri implere præcepta, quæ eos ibi deprehendunt; v. g non teneri eum manè audire sacrum die festo, qui ante prandium venturus sit aliò, ubi non sit festum: quia si mansisset suo loco, ubi præceptum obligabat, poterat differre ad id tempus: quando autem pervenit ad alium locum, desinit obligari. Nec obstat, quòd prævidens impedimentum teneatur prævenire: quia id tunc tantum verum est, quando manente vi præcepti quis est impediendus; hic autem ab obligatione præcepti absolvitur. Contraria tamen sententia, tamquam magis pia, suaderi potest; nisi quid obstet. *Sanch. 1. mor. cap. 12. l. 13. de ma. d. 18. n. 12.*

DUBIUM III.

An Peregrini & Vagi teneantur præceptis locorum in quibus morantur.

Resp. Regulariter non tenentur præceptis specialibus illorum locorum. Ita *Laym. Sanch. Azor. Koning. Less. Reginal. Fill.* contra *Navar. Suar. Sa. &c.* (& quoad vagos, etiam contra *Bon. & Sanch.*) Ratio est, quia non potest dari ulla ratio hujus obligationis, cum illi non sint subditi vel locis, vel superioribus, quorum tales leges fuerunt, ideoq; sint extra eorum jurisdictionem. Nec obstat 1. eos nullis partialium locorum statutis, sed solo jure communi teneri: quia id non est absurdum. Nec 2 quòd vagi ob delicta admissa, puniri possint: hoc enim consuetudo recepit, ne scelera maneant impunita.

Dix.

Dixi 1. *regulariter*, quia tenentur quibusdam legibus, maxime quarum violatio cederet in damnum & injuriam illius loci, in quo morantur: ut etiam iis, quæ sunt de contractibus celebrandis. *Unde resolves hos Casus.*

I Tales non tenentur audire Missam, & possunt opera servilia exercere die istic festo; non tenentur jejunare, nec abstinere à carnibus, quando istic est jejunium, & domi suæ non est. Intellige utrumque secluso scandalo, propter quod Episcopus loci punire posset. *Laym. l. c. t. 3. c. 12. n. 4.*

II Peregrinis non licet frumenta evehere, vel vendere, supra pretium ibi statutum, noctu arma ferre, &c. si talia ibi prohibita sint. *Panormit. Regin. Sanch. n. 36.*

Dixi 2. *præceptis specialibus:* quia si domi tuæ consuetudine derogatum sit alicui præcepto juris communis, & aliò venias, ubi illud viget, eodem obligaberis. Ratio est, quia lex juris communis est universalis, & obligat omnes, sine ordine ad locum. *Laym c. 12. num. 3. Unde resolvitur hic Casus.*

Belga aliquis veniens Coloniam, v. g. tenetur istic sabbatis inter Nativitatem Christi, & Purificationem, abstinere à carnibus, quia privilegium ejus comedendi tunc carnes, non est personale, sed locale: ideoque expirat extra locum. *Laym. l. c.*

DUBIUM IV.

An Peregrini teneantur præceptis juris communis; si non sint in usu in loco, ubi morantur.

Resp. Non teneri. Ratio est, quia tunc valet privilegium locale, quo frui possunt

omnes qui in loco morantur. *Ita Sanch.* 1. *mor. cap.* 12. *Suarez. Laym. &c. Unde resolvuntur sequentes Casus.*

I. Si Germanus per Hispaniam transeat, potest sabbathis vesci intestinis animalium. Idem si per Belgium, aut Mediolanum iter habeat, potest inter Nativitatem Christi, & Purificationem, in Belgio sabbatis, Mediolani vero quatuor primis diebus Quadragesimæ carnibus vesci. *Sanch. Suar. Bon p.* 6. *n.* 61.

II. Si quis ex Diœcesi Catholica, v. g. Hildesio, ubi vetus Calendarium adhuc est in usu, veniat in aliam, ubi novum est præceptum, v. g. Monasterium, potest, si ibi Quadragesima præteriit, carnibus vesci, ut docet *Sanch. l. cit. Salas num.* 69. *Bonac. num.* 64. *Less. l.* 4. *c.* 2. *d.* 8. qui tamen contrariam sententiam suadet in praxi, licet hæc tuta sit, ut etiam docet *Laym.*

Addidi *ex Diœcesi Catholica*: quia si Catholicus veniat in terras hæreticorum, ubi alij Catholici non sunt, tenetur ibi servare novum Calendarium, ad vitandum scandalum & contemptum Ecclesiæ Catholicæ, *vid. Laym. l.* 1. *t.* 4. *cap.* 11. *num.* 8.

CAPUT III.

De modo, quo observanda sunt præcepta.

DUBIUM I.

An debeant impleri ex Charitate.

Resp. Possunt impleri sine charitate, nisi hanc in substantia includant; ut v. g. præceptum

ceptum dilectionis Dei. Ratio, quia tantum præcipitur substantia actus inclusi in præcepto, v. g. ut honoretur parens, non autem finis, aut modus præcepti, ut docet *S. Thom.* 1. 2. *q.* 100. *a* 10 Interim certum est, requiri charitatem in operante, ut impletio præcepti sit meritoria, juxta illud, 1. *Corinth.* 13. *Si linguis hominum loquar. S.* Thom. *Suar. Sanch. Unde resolvuntur sequentes Casus.*

I. Si quis jejunet, vel intersit sacro, ob vanam gloriam, vel etiam ut furetur, potest nihilominus implere præceptum, etiam per actum ex circumstantiis peccaminosum: quia implet substantiam illius præcepti, licet peccet contra aliud, cui finis ille malus opponitur, ut docet *Sanch.* 1. *mor. c.* 14. *Laym. l.* 1. *t.* 4. *c.* 4 *n.* 6 *Card. de Lugo dis.* 22. *s.* 2. *n.* 23.

II Simili ratione impletur votum, juramentum Deo factum, pœnitentia sacramentalis, licet actus ipse sit peccatum. *Iidem ll. cc.*

DUBIUM II.

An ad impletionem præceptorum, requiratur intentio ijs satisfaciendi?

Resp. Quod non. Ita *Sanch. Vasq.* 1. 2. *q.* 1000. *a.* 9. & *alij communiter.* Ratio est, quia lex tantum præcipit liberam operis externi executionem, v. g. auditionem sacri, non autem, ut alio peculiari actu quis velit vel intendat præcepto satisfacere: sive, ut alij loquuntur, præcepta non obligant ad obedientiam formalem, hoc est, ut aliquid fiat, quia præcipitur; sed tantum ad materialem, sive ut fiat quod præcipitur, vid. inf.

lib. 3. tr. 3. c. 1. d. 3. Unde resolvuntur sequentes Casus :

I Qui alicujus præcepti immemor, illud implevit, v. g. ignorans esse diem festum, liberè tamen interfuit sacro, is satisfecit. Neque, ut quidam volunt, necesse est, ut postea intelligens esse diem festum, velit tunc satisfacere per Missam auditam, quia implevit substantiam actûs præcepti. *S. Th. Hen. Fili. t. 5. cap. 7. q. 7.*

II Is votum, juramentum, & pœnitentiam sacramentalem verè implet, qui opera promissa, vel injuncta exequitur, etsi non habeat intentionem implendi; modo tamen non applicet ea pro alia re. Ratio est, quia vota, &c. sunt leges quasi particulares, quas homo sibi, vel alteri imponit: unde tantum obligant ad substantiam actûs. *Suar. Azor. Less. Laym. n. 6.*

DUBIUM III.

An satisfaciat præcepto, qui faciens opus expressè, intendit per illud non satisfacere.

Resp. Satisfacit. *Ita Suar. Vasq. l. c. & Less. l. 2. c. 7. dub. 10.* contra *Navar. Azor. &c.* Ratio est, quia præcepta tantum obligant ad substantiam operis injuncti; ergo illâ positâ non est in potestate operantis, ut non satisfaciat. Nec refert, 1. quod actus non operentur ultra intentionem agentis: quia id intelligitur, quando est in potestate operantis, v. g. satisfacere, vel non. Nec 2. quod qui debet alteri centum, non satisfaciat obligationi, si liberali donatione det ducentos. Nec 3. quòd voto obligatus ad recitandum rosarium, si recitet animo non implendi, non satisfaciat.

Ratio,

Ratio est, quia hæ & similes obligationes proveniunt ex voluntate prommittentis, qui sicut ab initio debitorem se libere constituit, sic in debito liberè permanere potest : obligatio autem parendi legi, provenit ex voluntate legislatoris ; ideoque non extenditur ultra ejus intentionem & voluntatem, nempe ultra substantiam operis præcepti. *Kon. n.* 309. *v. Less. l. c.* & *Laym. hic. unde resolvuntur sequentes Casus.*

I. Sacerdos, qui legit Horas non eâ devotione, quâ voluit, ideoque proposuit ad satisfaciendum præcepto repetere, etsi deinde non repetat, satisfacit tamen præcepto, *Suar. Kon. Card. de Lugo &c.*

II. Audiens sacrum die festo, quod scit esse ultimum, (vel, si non sit ultimum, intendens non audire aliud) licet intenderit non satisfacere, verè tamen satisfacit præcepto de audienda Missa, etsi peccarit contra aliud præceptum, quo quis tenetur esse subditus legislatori. *Card. de Lug. loc. citato.*

III Is, qui sacrum audivit die festo, legit Horas Canonicas, absolvit pœnitentiam sacramentalem, cum animo non satisfaciendi, non tenetur posteà mutare voluntatem, ut velit per præcedens opus satisfecisse : quia verè satisfecit. *Sanch. Salas d. 9. n.* 33. *Card. de Lugo de Eucha. di.* 22. *s.* 2. *n.* 21. contra *Suar.*

DUBIUM IV.

An ad impletionem Præceptorum requiratur intentio, seu voluntas faciendi id quod præceptum est.

Resp. Quòd sic. Ratio est, quia cùm lex

detur hominibus, non brutis, ideoque humano modo sit implenda, hinc impletio omnis præcepti sive humani, sive divini, debet esse actus humanus conjunctus cum libertate, & voluntate operantis, id est, ut velit, sive intendat facere hoc, quod est præceptum, v. g. audire sacrum, jejunare, &c. Est communis. *Vid. Vasq.* 1 2. *q.* 100. *a.* 9. *Suar. Sanch. Unde resolvuntur hi Casus.*

I Qui audivit sacrum die festo ebrius, dormiens, aut impos sui quomodocumque, aut nescius quid aggrederetur, aut vellet facere, tenetur postea compos sui factus, audire aliud sacrum. *Suar. Sanch Salas d.* 9. *num.* 32.

II. Is, qui audivit sacrum, jejunavit, &c. prorsus violenter coactus, non satisfecit: non enim fuit actus humanus, defectu voluntarii. *Vasq Suar. Azor Fill. n.* 232.

Dixi, *prorsus violenter*: Quia si famulus, v. g. metu Domini, aut puer metu Magistri, sacrum audiat, (esto non sit auditurus, si magister abesset) is, etsi perversâ voluntate illa peccet, præcepto tamen satisfacit. Ratio, quia metus non tollit libertatem. *Sanch. Sal. l. cit. Laym l.* 2. *t.* 4. *c.* 4. *n* 12.

III Recitans Horas sola intentione legendi, vel addiscendi, non satisfacit; uti nec ille, qui vadit ad sacrum, tantum ut oculos pascat, cum alio colloquatur, vel expectet amicum, *Card. de Lugo. l. c. n.* 23.

IV. Nec satisfacit is, qui tantum fictè confitetur, v. g. orat, &c. quia non ejus fictio, sed opus præceptum est.

DUBIUM V.

An duplici præcepto uno actu, vel diversis actibus, eodem tempore possit satisfieri?

Resp. I. Uno actu diversa præcepta simul impleri possunt, nisi aliud colligatur ex mente præcipientis. Patet ex praxi quotidiana: qui enim obligatur ad Horas ratione ordinis & beneficij, satisfacit una recitatione. *Sanch.* *l.* 1. *c.* 14 *Sal. Bon. p.* 10. *Unde resolvuntur hi Casus*:

I. Cum Dominica & festum incidunt in eumdem diem, non teneris audire duo sacra.

II. Votum & Pœnitentia in confessione injuncta, plerumque non implentur per actum alias debitum: quia hæc plerumque non est mens voventis, & Confessoris. *v. Suar. tom.* 4. *in* 3. *p. Sanch.* 1. *mor. cap.* 14.

Dixi, *plerumque*: quia subinde Confessarij injungunt opus aliàs præceptum.

III. Qui alteri ex pluribus obligationibus debet centum, v. g. non satisfacit si semel dat centum: quia in debitis justitiæ attenditur æqualitas rei ad rem: non potest autem unum centum æquale esse debitis plurium centum. Unde in his alia est intentio, & mens obligantis. *Sanch. Sal l. c.*

Resp. II Potest quis eodem tempore diversis actibus duplici præcepto satisfacere, dummodo unum non impediat alterum. Est communis. Et ratio, quia plerumque temporum diversitas non præcipitur. *Suar. Azor. p.* 1. *l.* 7. *c.* 5. *Sanch. l.* 1. *c.* 14. *Unde resolv.*

I. Potest quis eodem tempore audire Missam in festo præceptam, & simul legere

Horas, vel alias orationes, voto, aliave ratione debitas. *Bon. p. 10. n. 8.*

II. Poteſt item, qui tenetur audire duas Miſſas, eas audire ſimul, imo etiam tres, ut docent aliqui, dum ſimul in pluribus altaribus celebrantur, *Sanch. 1. mor. c. 14. num. 12. Major. in 4. diſt. 18.*

DUBIUM VI.

An qui uno actu violat plura præcepta; committat plura peccata.

Reſp. Si violet præcepta materialiter tantùm diverſa, ita ut licèt ſint plurium legiſlatorum, habeant tamen motivum formale idem, & verſentur circa materiam eamdem numero, cum iiſdem circumſtantiis, unum tantum peccatum committit: ſi verò præcepta ſint formaliter diverſa, ob motiva proxima ſpecie diſtincta: vel verſentur circa materiam numero diverſam, committet plura peccata: quia ſunt obligationes & malitiæ diverſæ. Ita *Sanch. lib. 9. de Matri. d. 15. Vaſq. 1. 2. d. 9. Salas. Card. de Lugo d. 16. n. 245. Unde reſolvuntur.*

I. Qui non jejunavit die Vigiliæ, incidentis in Quadrageſimam, aut neglexit Sacrum feſto incidente in Dominicam, unicum commiſit peccatum, ſatisque eſt confiteri de jejunio, & Sacro uno: quia in his præceptis unica eſt ratio formalis, & motivum proximum, v. g. in priore maceratio carnis, in poſteriore cultus Dei. *Laym. Sanch. Card. de Lugo. l. c.*

II. Qui violat votum & juramentum, vel votum & præceptum Eccleſiæ de eadem re, duplicem malitiam committit, ac proinde

id in Confessione explicandum est: quia voti observatio præcipitur, ut fides Deo debita servetur; juramenti autem, ne Deus vocetur in falsum testem: & sic duæ sunt hic rationes formales; uti & sunt in omissione Missæ, quæ & propter festum, & ex injuncta pœnitentia audiri debet. *Card. de Lugo. l. c.*

III. Si ligatus cum ligata adulteretur, duplex peccatum injustitiæ committitur, unum contra propriam uxorem, alterum contra maritum adulteræ: uti etiam, si quis uno actu occidat plures, sunt plura homicidia, quia in istis materia est numero diversa, *Lay. l. 1. t. 2. c. 10. n. 3. Sanch. Card. de Lugo l. c.*

CAPUT IV.

Quæ excusant à transgressione Præcepti.

DUBIUM I.

An ignorantia excuset.

RESP. Si sit invincibilis, excusat, quia nemo peccat, nisi actu voluntario; hic autem cognitionem præsupponit. Si autem sit vincibilis, & culpabilis, non excusat; qualis est, cum poteras, & tenebaris scire, aut discere, & in mentem veniebat dubitare, nec studuisti intelligere. *S. Aug. S. Thom. Sanch. 10. mor. cap. 16.* & *ceteri communiter* contra *Palaum. Unde resolvuntur.*

I. Si quis die jejunii nihil cogitans de præcepto, cœnet, aut carnes comedat, non peccat: similiter in aliis; ut si occidas hominem, putans esse feram, *Bon. q. 8. p. 3.*

II. Si

II. Si in aliqua re tantùm advertas malitiam unius generis, illam solam contrahis, ut, v. g. si quis cognoscat fœminam, quam scit non esse suam, ignorans autem esse consanguineam, is fornicationem tantùm, vel adulterium committit, non incestum. *Lay. l. 1, t. 2. c. 4. Bon l. c.*

DUBIUM II.

An metus excuset?

Resp. Si ex metu facis quod simpliciter malum est, peccas quidem; minuitur tamen per metum malitia, quia minuitur libertas. Interim sæpè fit, ut præcepta quædam non obligent, cum eorum observatio cederet in grave alicujus incommodum: & tunc, si ex metu talis incommodi quis tale præceptum omittat, non peccat, cum præceptum non liget. Est communis. *Unde resolvuntur.*

I. Præceptum naturale negativum, prohibens rem intrinsecè malam, non licet violare, ne quidem ob metum mortis.

II. Metus gravis, v. g. mortis, &c. sæpe non tantùm excusat à præcepto positivo: tam divino, quàm humano; sed quandoque etiam ab affirmativo naturali; & sic (ut *Sanch.* 1. *mor.* c. 18.) non tenetur quis cum periculo vitæ integrè confiteri, servare depositum; implere votum, succurrere proximo extremè indigenti. *Bec. tom.* 2. *l.* 3. *c.* 6. *Azor.* 1. *p l.* 1. *c.* 11. *Lay. lib.* 1. *t.* 4. *c.* 14. Excipe tamen casum, de quò infrà *l.* 2. *t.* 3. *c.* 2. *d.* 1.

III. Si observatio legis humanæ necessaria sit ad conservandum bonum, aut avertendum malum commune, quod pluris sit, quàm vita propria, tunc lex illa obligat cum periculo vitæ, ut, v. g. si Dux mandet militi non discedere

cedere ex statione; item, si perituræ sint animæ, nisi Pastor adeat ægros tempore pestis. *Lay. l. c.*

IV. Alioqui nulla præcepta humana, etiam Ecclesiastica, per se obligant cum periculo vitæ, aut similis incommodi, *vid. Sanch* 1. *mor. c.* 18. ut si v. g. cogaris metu mortis contrahere cum consanguinea, in gradu prohibito lege Ecclesiastica, posses contrahere, (in speciem) non tamen posses consummare, quia cum matrimonium esset irritum, fornicareris: quod intrinsece malum est. *Sanch. de matrim. l.* 7. *di.* 5. *num.* 4.

V. Per accidens interim accidere potest, ut lex humana obliget cum periculo vitæ, ratione alterius præcepti juris naturalis, aut divini concurrentis; ut v. g. si quis cogere vellet transgredi præceptum Ecclesiæ, in odium fidei, vel contemptum Religionis. *vid. Sanch. l. c. Kon.* 3. *p. t.* 2. *d.* 13. *dub.* 12.

DUBIUM III.

An excuset impotentia totius, vel partis?

Resp. I. Cùm ad impossibile nemo teneatur, certum est, quòd impotentia excuset, etiam illa, cui ante causam cum peccato dedisti; dummodò de hoc doleas. Quare id præcipuè hic dubitatur, an qui non potest implere totum, teneatur ad partem?

Resp. II. Si præceptum tale sit, ut commodè possit, aut soleat dividi, atque in ejus parte salvetur ratio, seu finis præcepti, tunc qui non potest servare totum, debet servare partem, quam potest. Quòd si verò non salvetur ratio præcepti in parte, neque id commodè possit, aut soleat fieri, tunc qui non potest totum, (hoc est tantum, quo moraliter impleri censeatur integrum præcep-

tum,) is non tenetur ad partem. Quæ omnia æstimanda sunt 1. ex intentione legislatoris. 2 Ex ratione, fine, & materia legis. 3. ex judicio prudentum. 4 ex communi usu. Ita *Sanch* 1. *mor c.* 19. *Laym. lib* 1. *t.* 4. *c.* 19.
Unde resolvuntur hi Casus.

I. Qui non potest legere omnes Horas, debet dicere eas, quas potest: quia dividuæ sunt, *Lay l. C. Bon.*

II Qui in Quadragesima non potest jejunare, debet abstinere à carnibus, si potest, aut qui non potest omnibus diebus, tenetur iis, quibus potest. *Laym. l c. & Bon.*

III. Qui potest notabilem partem Sacri, (v. g. usque post consecrationem) audire, aut Horarum dicere, aut commodè potest cum alio, (& solet) tenetur, alioquin non. *Ibid. vid. infra de Horis.*

IV. Si quis carens Breviario, pauca ex Horis sciat memoriter, non tenetur ea dicere. *Ibidem.*

V. Qui obligatur visitare limina Apostolorum Romæ, & scit se eò pervenire non posse, non tenetur ingredi iter; quia nec finis, nec ratio præcepti salvatur. *Ibid.* & *Suar, Azor. Bon. d.* 1. *q.* 8. *p.* 1.

DUBIUM IV.

An excuset dispensatio.

Respondeo. In jure humano dispensatio legislatoris, vel parem potestatem habentis, facta ex justa causa, excusat à transgressione præcepti. Est communis. *Sanch Azor.* 1. *p. l.* 5. *c.* 15. *Salas. d.* 20 Ratio est, quia cum sit auctor suæ legis, potest quemvis excipere.

Dixi 1. *ex justa causa*: quia si temerè & sine

causa

causa dispenset, tenet quidem dispensatio, peccat tamen tam dans, quàm petens dispensationem, contra jus naturale, dictans partem debere conformari suo toti, nisi justa causa excuset. *Sanch. lib* 8. *d* 18 *Suar. Fill. n.* 438. & quidem, ut vult *Suar.* mortaliter: venialiter, ut *Pontius* apud *Dian* quem *v p.* 8. *t.* 3. *R.* 8. 9. & 10. Si dubitet, an causa sit justa, posse dispensare, vult *Sanch.* contra *Bonac.* qui dicit peccare. Etsi autem causa sit justa, non tamen tenetur dispensare, nisi cum vel jus præcipit ex ea causa dispensari, vel necessarium est ad commune bonum, vel spirituale pœnitentis, vel ad avertendum grave damnum, aut publicum scandalum, & sine dispendio fieri potest *Dian p.* 8. *t.* 3. *R.* 27. & 28. contra *Suar. San.* &c.

Dixi 2. *legislatoris:* quia dispensatio inferioris in lege superioris sine justa causa, invalida est, ac proinde non excusat à transgressione præcepti. Ratio, quia qui nomine alterius sine causa dispensat, dissipat. *Suar. l.* 6. *c.* 19. *Sanch. l.* 8 *de Matr. d* 17.

Validè autem & licitè inferior potestate ordinariâ dispensat ex justa causa in lege Superioris. 1. Circa levia, hoc est, quæ sub mortali non obligant, etsi facilis sit ad Superiorem recursus. 2. Circa ea, quæ frequenter occurrunt, v. g. in jejuniis, celebrandis festis, &c. 3. Circa ea, quæ ita sunt propria uni communitati, ut non conveniant aliis. 4. Quando recursus ad Superiorem difficilis est, sive quando est necessitas, & periculum in mora. *Dian p.* 8. *t* 3. *R.* 12. ex *Gran Salas*, *Gordon.* & *Palao.* qui addit. 5 Si consuetudo præscripserit ut inferior dispenset *v. Dian. l. c. R.* 95. 6. Quando est dubium negativum, an casus egeat dispensatione

tione. Quo casu, secundum *Palaum*, non opus est dispensatione, cum præsumptio sit pro libertate. *Barbos. Dian. p. 3. t. 6. R. 28. p. 4. t. 3. R. 46. p 8. t. 3 R 72. & 95. Unde resolves:*

I. Pontifex sine justa causa non potest dispensare in lege Dei, nec Episcopus in lege Ecclesiæ. *Sanch. d. 17. n. 3. Suar. Vasq.*

II. Dispensatio in voto, vel juramento, sine justa causa, etiam à Papa facta, est invalida. *Suar Sanch. ll. cc.*

III. Valida est, si Superior, per errorem justam causam arbitretur, aut (etsi non arbitretur, & temerè dispenset) reipsâ tamen sit. *Sanch. l. c. Azor. Sa, Salas. num. 8.* Similiter si dispenset, causâ, quæ revera legitima est, non præcognitâ, probabiliter tamen valere docent. *Sanc. Dian. p. 8. t. 3. R. 19. 21. &c.* contra *Azor.*

IV. In dubio de valore dispensationis, validam censeri, eò quòd præsumatur in favorem actus ne pereat, probabile putat. *Sanch. &c.* cum *Dian. p. 3. t. 6. R. 9. p. 4 t. 3. R. 45. 64. p. 8 t. 3. R. 62.* contra *Molin. &c.*

V. Habens potestatem generalem dispensandi, potest etiam secum dispensare directè & immediate *Sanch. Dian. p. 8. t. 3. R. 16.* contra *Suar.*

VI. Valet dispensatio obtenta per vim, aut metum (modò causa sit justa.) Item data sine ullis verbis, solâ mente. *Turrian. Dian. p. 8. tract. 3. R 17. 76. p. 4. t 4. R. 118.*

VII. Qui impetravit dispensationem (v. g. in impedimento dirimente matrimonium) & per ignorantiam, vel simplicitatem expressit causam falsam, eum validè contrahere matrimonium dicit *Pontius de matr. l. 8. c. 16. ex C. Cum inter.* Sed contrarium tenet *Palaus. t. 1. t. 3 d. 6. p. 16. §. 5. ex Cap. Sup. litteris v. Dian. p. 8. t. 3. R. 69.*

VIII. Subditus bonâ fide dispensationem petens, rationibus Superiori allatis, potest dispensatione impetratâ esse securus v. *Lay. l. 1. t. 4. c. 22.*

IX. Peccat, qui aliquem inducit ad dispensandum sine causa, vel allegatâ falsâ causâ. *Navar. Sanch. 18. de matr. num. 8. Fill. t. 10. n. 314. Salas di. 20. s. 6. n. 58.* qui addit, id verum esse, etsi dispensans excusetur ob bonam fidem.

X. Dispensatio potest impetrari non tantum pro ignorante, sed etiam invito, quando necessitas exigit. *Sanch. Becan.* contra *Suar. v. Dian. p. 8. t. 3. R. 86. 87.* Id tamen locum non habet in ea, quæ impetratur ex pœnitentiaria Romana, nisi impetretur à personis conjunctis, vel consanguineis intra quartum gradum, vel saltem à Confessario, *Marcus Leo in praxi p. 1. f. 34.*

Quæres. An cessante causâ dispensationis, cesset ipsa?

Resp. Pro hoc servient sequentes Regulæ.

1 Si tantùm impulsiva, seu minus principalis causa cesset, manet dispensatio.

2. Etsi cesset pars causæ motivæ, seu principalis, manet dispensatio, *v. Dia. p. 8 t. 3. R. 62.*

3. Si commissa facultate dispensandi, priusquam dispensetur, cesset omninò causa principalis, nulla est dispensatio.

4. Si dispensatione redactâ ad actum irrevocabilem, cesset tota causa, non ideò cessat, vel vim amittit: v. g. dispensatum fuit in impedimento consanguinitatis, propter paupertatem fœminæ, licèt contracto matrimonio divitias obtineat, non est irritum; Idem est, si beneficium per dispensationem obtinueris, & postea cesset causa, ob quam dispensatum fuit.

5. Si facta dispensatione cesset omninò causa finalis, & actus possit facilè revocari: v. g. dispensatum est in voto castitatis propter vehementes tentationes, quæ postea cessant, an reviviscat votum? vel in præcepto recitandi Horas, jejunandi, &c. propter infirmitatem, & postea convalescit, an teneatur recitare, jejunare, &c. Affirmat *San. Amic. Portel Bonac. Leon. &c.* quia aliàs non esset justa. Negativam tamen sententiam probabilem, & in praxi tutam esse censet *Dian. p. 8. t. 3 R. 24 ex Sal. Gran. &c.* si quidem dispensatio fuerit absoluta: quia obligatio legis semel extincta non reviviscit: & quod destructum est, non reproducitur, nisi ab eo, qui producere potest. *vid. Suar. de leg. c. 22. Laym. Præpos. &c.* qui rectè id concedunt, quando non est de re individua & successiva, aliàs negant. Unde supposità probabilitate sententiæ negativæ *Gran. Dian. &c.* sequentes casus (in quibus tamen alij meliùs contrarium sentiunt) resolvunt.

I. Cum quo dispensatum est propter morbum in esu carnium, potest vesci, licèt omninò convalescat.

II. Cum quo propter infirmitatem dispensatum est in voto religionis, postquam convaluit, non tenetur. *Dian p. 6. t. 7. R. 45.*

III. Cum quo propter oculorum infirmitatem dispensatum fuit in onere recitandi horas, etsi convalueris, non tenetur legere.

APPENDIX.

De Dispensationibus S. Pœnitentiariæ.

QUia ex officio S. Pœnitentiariæ multæ dispensationes (& gratis quidem) impetrari possunt, saltem pro foro conscientia

tiæ, operæ pretium censui, quædam circa hujus rei praxim Pœnitentibus & Confessariis utilia hic subnectere.

Et quidem tria potissimùm circa hanc rem requiri possunt. I. Circa materiam & causas, in quibus nimirum casibus dispensationes istæ concedi soleant. II. Circa formam literarum Pœnitentiariæ, quibus dispensatio Confessario committitur, quarum verba nonnulla, quæ difficultatem pariunt, explicanda sunt. III. Circa ipsam executionem dispensationis, quæ nimirum in ea observanda sint. De quibus ex *Bon. Dian. p.* 4. *t.* 4. *R.* 71. & *p.* 8 *t.* 1. *R.* 103. *&c. usqu. ad R.* 111. & *Marci, Pauli Leonis volumine integro ea de re edito.*

Resp. I. In triplici materia (pro cujus diversitate, diversa quoque est forma) dispensationes, sive gratiæ istæ concedi solent.

Prima est in Votis: v. g. ut votum religionis ob inopiam parentum vel fratrum, similive ex causa, liceat differre: ut quis à voto simplici castitatis, vel etiam religionis (postquam matrimonium contraxit) absolvatur ad manendum in matrimonio, debitumque licitè petendum: ut à voto religionis (ob debilitatem virium, per quas ejus onera ferre non possit, aut ob metum incontinentiæ, aut dotis defectum) absolvatur in ordine ad contrahendum matrimonium.

Secunda. In impedimentis occultis matrimonij, sive ea sint impedimenta tantum, sive etiam dirimentia, sive matrimonium cum iis publicè contractum sit, sive contrahendum, dummodo de eo privatim fuerit actum & conclusum, præsertim bonâ fide: sive etiam quando contracto superveniunt. Circa quæ *Notandum* I. Impedimenta oc-

culta dici, quæ vel nulli nota sunt, vel licet uni alterive innotuerint, ad forum tamen contentiosum non sunt deducta. 2. Etsi aliqua impedimenta, v. g. cognationis spiritualis, naturâ sua sint publica, cum contrahantur in facie Ecclesiæ; fieri tamen potest per accidens, ut sint occulta, v. g. 1. ob diuturnitatem temporis, ex quo sunt contracta, 2. ob distantiam loci à loco contractæ cognationis. 3. Per mortem eorum, qui fuerunt conscij. 4. Per ignorantiam hujus contractionis.

Tertia. In variis censuris, ut, excommunicationibus, suspensionibus (item irregularitatibus) præsertim occultis, ad absolvendum ab iis, dispensandum, rehabilitandum, &c. Item ad condonandam obligationem restitutionis ob horas neglectas; ad commutandum onus recitationis horarum; eligendum Confessorem etiam pro reservatis; transeundum ad aliam religionem, sive ordinem (pro utroque foro) etiam post apostasiam à suo.

Resp. II. In formulis frequentioribus ipsius Brevis Apostolici, verba quæ substantialia continent & difficultatem habent, sunt hæc.

1. *Si est ita*, vel *quatenus si ita est*. Quorum sensus est; si preces veritate nitantur, præsertim tempore datarum litterarum Apostolicarum. Requiritur autem veritas rerum narratarum, principaliter quoad essentialia facti, v. g. affinitatem esse contractam, incestum commissum, & actum, sive tractatum esse de matrimonio (intellige perfectè, ita ut in id utrimque consenserint) & periculum revelationis ac scandalum imminere. Secundariò autem requiritur quoad accidentaria, v. g. bona fide actum esse, & similia, quæ tan-
tum

tum sunt impulsiva, & sine quibus nihilominus conceduntur tales dispensationes: unde etsi in iis, vel aliis parvi momenti, sit erratum in petitione, gratia nihilominus est valida. *vid M. Leo p. 2. f. 226. & p. 3. f. 391.*

2. *Si Periculum immineat revelationis.* Ad hoc enim ut subsistat dispensatio, requiri, ut sit periculum, ne reveletur impedimentum, (intellige, quando id in formula exprimitur) si non subsequatur matrimonium, docet *M. Leo, p. 2. f. 239.* Periculum autem hoc non importare necessariam detectionem, sed tantum probabilem & moralem credulitatem, futurum, ut si resiliatur à matrimonio contrahendo, & hujus causæ assignari non possint, ex vehementi suspicione, & curiosâ inquisitione detegatur. *v. l. c. f. 233.*

3. *Et scandalorum.* Quo nomine intelligitur gravis infamia, ex qua deinde sequantur contentiones, minæ, pugnæ, &c. *Leo f. 230. & 317.*

4. *Ut dictâ muliere de nullitate prioris consensûs certioratâ, &c.* Clausula hæc est substantialis, ut nimirum si dispensandum sit in impedimento dirimente; cum quo matrimonium contractum fuit in facie Ecclesiæ, conjux ignorans illud impedimentum fiat certa de nullitate prioris sui consensûs, & novum validumque liberè præstet (ita tamen, ut in cognitionem occulti impedimenti non veniant) *Leo p. 251. Dia. p 8. t 3. R. 110.* Sufficit autem ut istum consensum præstent inter se secretò, nemine præsente, per verba vel signa sufficientia, v. g. copulam maritali affectu. Neque debet executor dispensationis eos coram se & testibus iterum copulare. *Leo p. 552.*

5. *Postquam dicto Sacerdoti, si nondum satisfeceris,*

fecerit. Verba hæc solent esse in facultate absolvendi ab excommunicatione, v. g ob percussionem Clerici: & important conditionem prius satisfaciendi parti læsæ, quàm possit absolvi, hoc est, compensandi injuriam, expensas, & omnia damna, quæ ob percussionem illam incurrit, quorum æstimatio committitur Executori dispensationis: neque ab ejus obligatione liberatur percussor per hoc, quòd percussus injuriam remiserit, *Vid. Leon p.* 382. 384. Si autem non possit in præsenti satisfacere, sufficit si juratus promittat se facturum; cum primùm poterit.

Resp. III. Circa praxim, sive executionem hujus dispensationis, hæc scienda.

1. Litteræ S. Pœnitentiariæ diriguntur ad oratorem, hoc est, ad ipsum, qui dispensationem (per se, vel alium) petiit: qui non debet eas resignare, sed eligere Confessorem talem, quali inscribuntur, qui eas sibi ab oratore traditas resignet, legat, & deinde cum eo secundùm commissionem dispenset. Licèt verò quocumque casu ab alio aperiantur, non ideò carent effectu. *Salas*, *Dian. p.* 8. *t.* 3 *R.* 103.

2. In Confessore hoc requiritur. 1. Ut sit approbatus ab Ordinario territorij, in quo dispensaturus est. 2. Ut sit Magister sive Doctor in Theologia, vel Jure Canonico, promotus in Academia, vel Religiosus habens privilegium quale concessit Gregorius XIII Anno 1582. Confessariis Societ JESU, quos Generalis, vel alius Superior de ejus licentia ad id designarit. 3. Ut specialiter ad hoc sit electus ab oratore, hoc est, eo, cum quo dispensandum est: qui tamen semel electum, nisi deprehendat ignorantem, mutare non potest. *Leo f.* 22. *Dian. p.* 8, *t.* 3. *R.* 104. Con-

trarium

trarium tamen docet *Sanch.* & *Per. de mat. d.* 48. *ʃ.* 5. *n.* 7.

4. Confeſſor ad id electus, 1. Debet diſpenſare in ipſa confeſſione, vel ſaltem immediatè poſt *Dian. p.* 4. *t.* 4. *R.* 7. *Leon. p.* 1. *ʃ.* 54. *&.* 28. 2. Debet cauſæ cognitionem, quando ea in Brevi exigitur, eſſentialiter præmittere, per diligens examen pœnitentis; niſi habeat antè perſpectam: quia non eſt merus Executor, ſed Judex, cui delegatur poteſtas diſpenſandi. 3. In ea debet credere illi, etiam ſine teſtibus & juramento, niſi aliunde ſciat eſſe falſam: tunc enim diſpenſare non debet. *Leo, Dian. p.* 8. *t.* 3. *R.* 108. 4. Opera in ipſo Brevi præſcripta, etſi poſſit moderari non tamen condonare. 5. Etſi non præſcribantur certa verba ad diſpenſandum, debet tamen ſervare formam à Rituali Romano probatam; & poſt verba iſta, *Abſolvo te à peccatis tuis*, addere: *Et eadem auctoritate te declaro, te in dicto matrimonio manere, debitum conjugale reddere poſſe & debere: nec non diſpenſo tecum, ut idem debitum etiam exigere licite valeas. In nomine Patris, &c.* Si verè ſit abſolvendus ab excommunicatione. *vide formulam infra l.* 7. *c.* 1. *d.* 6. 6. Abſolutâ diſpenſatione debet lacerare litteras, præcipuè ſigillum, ita ut ad probandum ſervire non poſſint: aliàs incurrit excommunicationem majorem. *Leo. ʃ.* 239. Laceratio tamen iſta non eſt de ſubſtantia: quia tantum intenditur: ut non ſuffragentur in foro externo. 7. Nullo modo debet atteſtationem diſpenſationis factæ, neque ipſum Breve, ſeu diploma reddere, cum pro ſolo foro conſcientiæ debet ſervire. 8. Nihil debet accipere, ne quidem viâ compenſationis pro diſpenſatione, etiam pro foro externo facta; ideo enim inſcribi-

tur,

tur, *gratis ubique*, alias incurrit ipso facto excommunicationem majorem. *Gavant. Dian. l. c.* ex *declar. Cardin.*

Ex dictis resolvuntur sequentes Casus.

I. Confessor pro hac dispensatione eligi non potest, qui tantum est Doctor Ordinis, vel Professor, vel Licentiatus Theologiæ: quod enim hic in favorabilibus veniat nomine Doctoris, tantum intelligitur de iis, quæ ratione exercitij, non quæ ratione dignitatis, committuntur. *Leo p. 1. f. 21. Dian. p. 4. t. 4. R. 41.*

II. Ex privilegio Societais Jesus concesso, alij etiam Mendicantes eligi possunt, ob communicationem. Debent tamen tam hi, quàm isti specialem ad hoc habere facultatem à suis Superioribus: aliàs dispensatio erit nulla. Ita *Auth. cit.* Et patet ex dictis.

III. Confessor debet ita examinare pœnitentem, ut cognoscat, & quidem distinctè, merita causæ, possitque inter ea discernere: ideò enim inscribitur *Viro discreto.* Præcipuè autem debet inquirere, an preces nitantur veritate: quia gratia non conceditur simpliciter, sed sub conditione; ideoque solet addi clausula. *Quatenus, si ita est: vel si ita esse repereris* v. *Aut cit.*

IV. Is qui dispensationem petit, debet Executori ad id electo confiteri: nec sufficit, antè ei confessum fuisse. Patet ex dictis *Leo f. 28. Dian. p. 4. t. 4. R. 71. Regin. Pont.* contra *Sanch. Sal. Perez. Palaum*: quorum sententiam non amplius esse probabilem docet. *Fil. Escob. Lezan. Dian. l. c. & p. 8. t. 3. R. 105.*

V. Commissio hujus dispensationis non expirat morte Pœnitentiarij concedentis,

re integrâ: quia est gratia, non facienda, sed facta in favorem oratoris, cui jus quæsitum est; & executor est dispensator necessarius, si quidem preces nitantur veritate. Neque etiam morte Pontificis: tum ob rationem allatam, tum quia officium majoris Pœnitentiarij non expirat morte Pontificis. *Dian p* 8.*t* 3.*R*.89.ex *Suar.Sanch Garc.&c.*contra *Nav Bon &c.*

LIBER II.

De Præceptis virtutum Theologicarum.

TRACTATUS PRIMUS.

De Præceptis Fidei.

CAPUT PRIMUM.

Quæ mysteria Fidei necessariò credenda sint.

EX iis quæ fideles explicitè credere tenentur, quædam necessariò credenda sunt, necessitate medij, seu finis; sine quibus etiam inculpabiliter ignoratis: finis ultimus obtineri nequit, alia, necessitate præcepti, sine quibus inculpabiliter omissis finis potest obtineri. *Sanch.* 2. *moral. cap.* 2. *Azor Valent.*

Respondeo I. Necessitate medij necessaria sunt hæc duo. 1. Explicitè credere Deum esse, & remuneratorem bonorum esse. Juxta illud Apostoli ad *Hebr.* 11. *Credere oportet. Trident. Sess.* 6. *c.* 8. 2. Post sufficientem Evangelij promulgationem, credere explicitè, ut vult *Mol.* aut saltem implicitè, ut probabiliter quidam docent, cum *Kon. & Laym.* Christum, & Sanctissimam Trinitatem. *vid. Escob.* ex 2. *c.* 6 *n* 20. ubi ex *Vasq. l.* 2. *d* 126. *c.* 3. docet culpabilem ignorantiam horum mysteriorum, sive negligentiam ea discendi, esse grave peccatum, distinctum ab eo, cujus est causa. *vid. Dian. p.* 3. *t.* 5. *R.* 47. *&* 48.

Porrò implicitè credere dicitur, qui credit aliquid explicitè in quo alterum implicitè est; v. g. si credas, quod credit Ecclesia. *v. Schol.* & *Laym. l.* 2. *tr.* 1. *ca.* 8.

Respondeo II. Necessitate præcepti, quivis fidelis sub mortali explicitè credere, & scire, crasso saltem modo, & quoad substantiam tenetur hæc: 1. Symbolum. 2. Orationem Dominicam. 3. Præcepta Decalogi, & Ecclesiæ. 4. Sacramenta maximè necessaria: ut Baptismum, Eucharistiam, & Pœnitentiam: reliqua autem tunc, quando vult suscipere, *Suar. Sanch. Fill. num.* 39. Quæ omnia intellige, nisi impotentia, aut invincibilis ignorantia excuset. *Unde resolvuntur:*

I. Non omnes tenentur sub mortali hæc prædicta scire memoriter, aut eo ordine, aut iis verbis, quibus proponuntur; sed quoad Orationem Dominicam, scire, omnia bona petendo esse à Deo, quæ est ejus summa; quoad Symbolum verò, Præcepta, & Sacramenta, sufficit, si quis rogatus de singulis rectè respondeat, *Bon. Laym. l. c. cap.* 9. *Sanch. l.* 2. *cap.* 3.

II. Qam-

II. Quamvis sit præceptum Ecclesiæ discendi memoriter Symbolum, & Orationem Dominicam, & Salutationem Angelicam, velitque *Barbos. p* 3. c. 27. non esse absolvendum, qui ob negligentiam, vel verecundiam ea addiscere non curat; consuetudo tamen, ut notat *Navar* & *Lopez*, exposuit obligationem non esse ultra veniale, uti nec est ultra veniale, nescire facere crucem, ut docet *Sanch.* contra *Sylv.* qui docet esse mortale.

III. Moraliter nihilominus necessarium est, ut rudiores memoriâ teneant Symbolum suâ linguâ: quia alioqui non possent habere sufficientem cognitionem Articulorum.

IV. Falsa est opinio quorundam Canonistarum, rusticis esse satis, articulos fidei, aliaque dicta credere implicitè, credendo quidquid credit Ecclesia.

V. Excusantur ij, quibus aut defuit doctor, aut numquam venit in mentem obligatio similia discendi; aut qui nimis sunt rudes, ita ut non possint ea comprehendere, aut retinere: quod sæpè contingere docent *Azor.* & *Bec.* contra alios.

VI. Si Confessarius probabiliter judicet pœnitentem ignorare ex doctrina Christiana, ea quæ scire tenetur (quod de literatis, vel benè educatis, vel frequenter confitentibus præsumendum non esse monet *Sanch.* 2. *mor. c.* 3.) debet eum interrogare de negligentia in iis addiscendis: cùm per eam plurimi graviter peccent. *Ledes. Azor. t.* 1. *l.* 8. *c.* 8. *Trull. l.* 1. *c.* 1. *d* 4.

VII. Possunt absolvi (contrà *quosdam*) qui ignorant ea, quæ sub mortali scienda esse dixi. Ratio est, quia licèt peccarint, omittendo discere, possunt tamen de hoc dolere, cum pro-

proposito discendi. *Sanch.* Quòd si tamen ignorarent ea, quæ necessitate medij scienda sunt, deberent instrui ante absolutionem. *Bon. d.* 3. *q.* 2. *p* 2 *Sanch. l.* 2. *c.* 3. *n.* 21.

VIII. Parochus suas oves (sicut parens liberos) tenetur sub mortali, per se vel alium docere ea saltem, quæ sub mortali scire teneantur *Sanch.* 2. *mor. c.* 3. *Fill. Pala. trull. l.* 2. *c.* 1. *Koning.* &c.

CAPUT II.

Quando obliget præceptum Fidei.

RESP. I. Præceptum fidei internum obligat. 1. Pueros inter fideles educatos, quando rationis usum perfectè consecuti mysteria fidei audiunt apprehenduntque, quod illa credere, sit res necessaria ad salutem: peccantque mortaliter omittendo. *Sanch. Bon. tom.* 2. *d.* 3 *p.* 3. addens plurimos eorum excusari inadvertentiâ, aut invincibili ignorantiâ. 2. Adultos infideles, quando ratio incipit dictare, res fidei sufficienter propositas esse, & contrariam sectam esse falsam. *Sanch. l.* 2. *mor. c.* 1. *Koning. d.* 14. *de fide. Fill. num.* 25. 3. Quando urget tentatio contra Fidem, quæ aliter vinci nequit. Quod tamen non convenire scrupulosis, rectè monet *Sanch.* quia hi avertendo mentem ad alia objecta, facilius superant. Et in his duobus casibus præceptum obligat per se, in sequentibus per accidens. 4. Quando tentatio urgens contra alias virtutes aliter superari nequit. 5. Quando facienda est professio fidei exterior, vel ex præcepto eliciendus est actus alterius virtutis, v. g. Spei,

Spei, Charitatis, Pœnitentiæ, quæ fidem supponat. *Bon. q. 2. p. 2.* His addit *Hurt.* contra *Sanch.* 6. In hora mortis : & 7. Semel quotannis *v. Dian. p. 5. t. 13. R. 19. Ex iis resolvuntur hi Casus :*

I. Hæreticus quamdiu suam sectam judicat esse credibiliorem, vel æque credibilem, non tenetur credere : quia fides nondum est sufficienter ipsi proposita, ageretque imprudenter. *Sanch. 2. mor. cap. 1. Laym. l. 2. t. 1 c. 10. & 12.*

II. Quando iis, qui in hæresi nutriti sunt, persuasum est à puero, nos abjicere & persequi Verbum Dei, esse idololatras, pestilentes deceptores, ideoque tamquam pestes fugiendos : non possunt stante hâc persuasione, salvâ conscientiâ nos audire ; & laborant ignorantiâ invincibili, cùm non dubitent se esse in bona via. *Laym. c. 10. Sanch. l. 2. c. 1.*

III. Si talibus oriatur dubium de sua secta, tenentur ulterius inquirere, & à Deo petere lumen, (quod si negligant, peccant contra fidem, cum non adhibeant media ad implendum præceptum Fidei.) Quòd si deinde nostra fides eis sufficienter proponatur, tenentur amplecti. *Ibidem vid. Ferdin. de castro Palao t. 4. d. 1. p. 12. & di. 2. p. 2.*

Resp. 1. Præceptum exterius fidem confitendi jure naturali obligat, duplici casu ; scilicet, cùm vel honor Deo debitus, vel utilitas proximo impendenda, privativè vel contrariè subtraheretur. Dixi 1. *privativè :* ut si ideò cessaret magnus honor in Deum, vel utilitas in proximum redundans. Dixi 2. *contrariè :* ut si alioqui Deus afficeretur injuriâ, vel proximus gravi malo : v. g. si inde penderet aliorum conversio, aut perversio, contempus religionis, scandalum, &c. Ratio responsionis est : quia actus virtutis tunc

videtur præceptus, quando est necessarius ad finem præcepti, quod hic contingit: quia finis præcepti est Charitas. *S. Thom. 2. 2. q. 1. a. 2. Suar. Regin. Fill. t. 22. c. 3. q 1. Unde resolvitur hic Casus*:

Si hæretici conculcent imagines, aliisve injuriis fidem afficiant, tenetur eam suâ confessione tueri Catholicus, siquidem inde prudenter speret profectum.

Resp. III. Ad professionem fidei externam, jure Ecclesiastico tenentur sub mortali, secundùm *Tridentinum*, cum juramento obediendi Ecclesiæ Romanæ, ut docet *Fill. to. 2. tr. 22. cap. 3.* sequentes personæ:

I. Provisi de beneficio curato, idque intra duos menses à die possessionis, coram Episcopo, aut ejus Vicario generali, vel Officiali, *Sess. 24. c. 12. de reform.*

II. Provisi de Canonicatu; vel dignitate, in Cathedrali Ecclesia; idque non tantùm coram Episcopo, vel ejus Vicario, sed etiam in Capitulo, *Ibidem*, addita pœna (ad quam non videntur teneri ante sententiam) ut alioqui fructus non faciant suos. *v. Sanch. l. 2 c. 5. Barbosa, de potestate Episcopi 3. p. a. 61. num. 29.*

III. Primates, Archiepiscopi, Episcopi, in prima Synodo provinciali, cui interfuerunt. *Trid sess. 25.*

IV. Extendit Pius IV. hanc legem ad omnes Prælatos religionum, etiam militarium, Pius V. autem apud *Rodrig. tom. 2. quæst. regul. q. 72.* ad omnes promovendos in Doctores, Magistros, Regentes, Professores, addita excommunicatione latæ sententiæ, & privatione omnium beneficiorum, in eum, qui alios promovet ad talem gradum sine prævia professione, *v. Fill. t. 22. c. 3. q. 11. Barbosa in remiss. s. 24. num. 12.* Verùm ubi hoc decretum non est receptum usu,

usu, non obligare monet *Sanch. c 3. num. 4.* *Unde resolvitur.*

I. Non tenentur ad dictam professionem provisi de Canonicatibus in Ecclesiis tantum Collegiatis, vel de Beneficiis tantum simplicibus.

II Etsi probabile sit, hanc professionem posse fieri per procuratorem, ut docet *Azor.* *Navar.* & *Sanch.* probabilius tamen est, teneri personaliter, ut docet *Fill.* Ratio est, tum quia alias non videtur fieri satis juramento, quod personaliter faciendum esse docet Glossa apud *Fill.* tum quia ita decidit Rota apud *Garz. l. 3. de benef. c. 3.*

CAPUT III.

An aliquando liceat exteriùs fidem veram negare, aut falsam profiteri?

RESP. Nullo casu licet, sive voce, sive alio signo fiat, dicente Christo: *qui me negaverit coram hominibus, &c.* Interim verò, etsi licitum non est mentiri, seu simulare quod non est: licet tamen dissimulare quod est, sive tegere veritatem verbis, aliisve signis ambiguis & indifferentibus, ob justam causam, & cum non est necessitas fatendi. *Est comm. S. Thom. Kon. di. 15 dub. 2. n. 9. Laym. l. 2. t. 1. c. 11. Unde resolvuntur.*

I. Rogatus de fide in odium religionis, sive publicâ auctoritate, sive privatâ, nullo modo potest, utendo restrictione mentali aut verbis ambiguis, ita respondere, ut præsentibus videatur fidem negasse: multò minus dicere, se esse hæreticum, vel Cal-

viniſtam, vel non Catholicum. *Azor Fill. c. 3 num 97.*

II. Qui rogatus, ſeu privatâ, ſeu publicâ auctoritate, vel tacet, vel reſpondet obſcurè, vel ait ſe nolle reſpondere, ſe jure non rogari, non teneri ſe, nec velle aliis dicere, quid ipſe credat, ac ſimili modo tergiverſatur, non videtur negare fidem, ſed nolle prodere. Unde ſi ſic poteſt moleſtâ inquiſitione liberari, licet; ut habet *Kon. l. c.* Generatim enim verum non eſt, quod interrogatus auctoritate publicâ, teneatur poſitive fidem profiteri, niſi quando id neceſſarium eſt, ne præſentibus videatur fidem negaſſe,* *Kon. d 15. dub. 2. Navar. Azor. Sanch. Bec c 9. quæſt. 4.*

III. Non negat quidem, ſed prodit, qui fugit: quod etſi liceat, non tamen Paſtori, tunc cùm ejus operâ oves indigent: uti contrà, ſi eis conſultius eſt, ut ad tempus ſe ſubducat, & in bonum eorum reſervet, tenetur fugere. *Regin. l. 17. num. 26. Bec. c. 9. Fill numer, 75. &c.*

IV. Si quo caſu tacere eſſet negare, tunc id non liceret: v. g. ſi aliis rogatis, an fidem negare vellent, iiſque reſpondentibus, quòd non, tu taceres. *Ibidem v Bon. l. c. Laym. l. 2. t. 1. c. 11. Tol. l. 4.*

V. Si Princeps generali lege jubeat, ut fideles ſe prodant geſtato ſigno, vel ſiſtendo ſe, vel aliter, non tenentur; cum nemo teneatur verum dicere, niſi ſpecialiter rogatus. Excipe, niſi eæ ſint circumſtantiæ, ut hoc ipſo, quòd ſe non prodant, videantur fidem negaſſe: ut v. g ſi quidam antea noti eſſent, & tunc ex hoc putarentur defeciſſe, *Sanch. n. 19. Bec, Reg. Fill. n. 88. &c.*

VI. Cùm

* *Hæc Propoſitio videtur affinis 18. condemnatæ ab Innoc. XI. inter 65.*

VI. Cùm non rogaris de fide, non solum licet, sed sæpe melius est ad Dei honorem & utilitatem proximi, tegere fidem, quàm fateri; ut si latens inter hæreticos plus boni facis; vel si ex confessione plus mali sequeretur, v. g. turbatio, neces, exacerbatio Tyranni, periculum defectionis, si torquereris. Unde temerarium plerumque est offerre se ultro, *S. Thom. Sanch. Laym. c. 11. n. 2.*

VII. Redimere pecunia, ne de sua fide fiat inquisitio, licitum est: & sæpè magna virtus discretionis est, vitam ad Dei gloriam servare, ac fidem tegere modis licitis.

VIII. Talis modus non est, uti vestibus aut signis infidelium, quæ alium usum non haberent, quàm quòd essent signa professiva falsæ religionis seu cultûs; uti essent vestes, quarum usus est in sacrificiis, item incentio thuris, aut genuflexio coram idolo; item sumptio cœnæ hæreticæ, &c. *Sanch. l. 2. c. 4. Fill. n. 8. &c. & comm.*

IX. Licitus autem modus est, quando subest causa, (ut v. g. ad evitandum grave periculum, ad obtinendam victoriam, eludendos hostes) uti vestibus & signis infidelium, quæ alium aliquem usum habent, quàm profitendæ religionis; quales sunt vestes talis nationis, (non religionis) quibus uterentur, etsi converterentur; ut sunt vestes, & signa nationis Turcicæ. Quod verum est, etsi sint vestes ipsorum religiosorum, dummodò non habeant peculiare signum profitendi erroris, sed sint tantum indicium nitidioris cultûs, ut saga Prædicantium in Germania: vel eminentioris vitæ inter suos, ut togæ Bonciorum in Japonia. Idem dicendum est de signis, quibus Judæi utuntur, v. g. flavo annulo in pallio, Francofurti, &c. quia hæc sunt signa

merè politica, & diſtinctiva unius generis hominum ab alio, & non proprie profeſſiva fidei. Quæ ſententia probabilis eſt. *v. Sanch. 2. mor. c. 4. Fec. 2. 2. c. 9 q. 5. d. 6. Lay. l. 2. t. 1. c. 11. Kon.* contra *Cajet. Navar. Toletum.*

X. Licitus item modus eſt, cum Catholicus tranſit per loca hæretica, & periculum grave ei imminet vitæ, v. g. vel bonorum, (non tamen, ſi deriſio tantum, vel vexatio, ut habet *Bec c. 9.*) ad diſſimulandam fidem, veſci carnibus die prohibito: quia præceptum Eccleſiæ non obligat ſub tali periculo. Neque hoc eſt fidem negare, cum eſus carnium non ſit inſtitutus ad profeſſionem religionis; & Catholici etiam mali, & guloſi id faciant. Si tamen ex cirumſtantiis fieret ſignum profeſſivum, ut ſi v. g. in odium fidei convivæ ſtatuerent, ut qui eſt hoſtis fidei Pontificiæ, comedat carnes; peccaret contra fidem qui ederet ſine proteſtatione: ſecus, ſi proteſtaretur. *San. Azor. Bec. & com. l. c.*

XI. In Germania audire conciones hæreticorum, deducere funus, aſſiſtere baptiſmo pro patrino, non habentur ſigna profeſſiva fidei, vel communicationis cum hæreticorum ſacris. *Fill. Azor. Sanch. ll. cc.* Unde ſecluſis aliis, v. g. ſcandalo, periculo, prohibitione, &c. ſi ex juſta cauſa fiant, licent. Imo patrinum fieri talis infantis, videtur potius optandum, ſecluſis aliis, quia non eſt aliud, quàm obligare ſe ad eum olim erudiendum in fide Catholica.

XII. Infidelium & hæreticorum ſacris non licet ita intereſſe, ut eis communicare cenſearis; alioquin licet; v. g ut quis ſpectet tamquam comœdiam, aut famulatum præſtet

ſtet politicum domino ſuo, exemplo Naaman Syri, de quo. *v. Bec. Fil. Sanch. l. c. Lay. l. 2. t. 1. c. 11.*

XIII. Si Princeps hæreticus mandet ſub graviſſima pœna omnibus ſubditis, adire conciones hæreticorum, etiamſi verbis dicat, ſe hac re aliud nihil exigere, quàm obedientiam civilem, nec velle cogere, ut à fide diſcedant; cùm tamen reipsâ contrarium velle videatur, (nam obedientiam ſuorum aliter exercere poteſt, & hæc res ex ſe apta ſit, Catholicos paulatim pervertere, & inſuper conciliare auctoritatem hæreſi, ac vilipenſionem veræ fidei) non licet obedire. Atque ita bis reſcripſit Anglis *Pius. V.* apud *Sanch. l. 2. c. 4. n. 27. Fill. & Azor. ll. cc.*

XIV. Catholici viventes inter hæreticos, ſi ex præcepto Magiſtratûs contrahant matrimonium, coram miniſtro hæretico, peccant contra fidem; etiamſi contraxerint antè, vel contracturi ſint poſteà, coram Sacerdote Catholico. *Kon. d. 15. d. 3. Palaus t. 4. d. 1. p. 17. n. 12. 13. 14.* teſtaturque contrahens cæremoniâ illâ, ſe illum agnoſcere veræ fidei Miniſtrum, quæ ſunt intrinſecè mala. *Mald. 2. 2. q. 2. a. 3.* quia auctoritas Miniſtri, & conſequenter doctrina ejus augetur, concurriturque ad ritus hæreticos; quos Miniſterio actus exercet. Licitè tamen contrahunt coram Magiſtratu civili, vel potius teſtantur ſe contraxiſſe; modò priùs vel poſterius ritu Catholico contrahant: quia hæc actio eſt inſtituta ad finem politicum, ut conjuges habeantur, & proles non cenſeantur illegitimæ.

CAPUT

CAPUT IV.

De infidelitate, & vitiis Fidei oppositis.

DUBIUM I.

Quid, & quotuplex sit infidelitas.

RESp. I infidelitas generatim est triplex. *Prima* dicitur Negativa, eorum scilicet qui nihil umquam de fide audiverunt. Quæ non tam est peccatum, quam pœna peccati: quia si fecissent, quod in ipsis erat, Deus fidem eis non abscondisset. *Secunda* dicitur Contraria, eorum scilicet, qui fidem sibi sufficienter propositam vel contemnunt, vel ei contradicunt pertinaciter; ut hæretici. *Tertia* dicitur Privativa, quòd privativè opponatur fidei; & est culpabilis ignorantia, vel error circa res fidei. *S. Thom. Sanch. Vasq. Laym. c. 12.*

Resp. II. Infidelitas Contraria, ex triplici modo repugnandi est triplex, scilicet Paganismus, qui fidei nondum susceptæ; Judaismus, qui fidei susceptæ in typo; & Hæresis, quæ fidei susceptæ veritati repugnat. Apostasia à fide, revocatur ad hæresin, à qua tantùm differt, quòd Hæresis sit error fidei ex parte tantum contrarius; Apostasia verò ex toto. *S. Thom. Laym. l. c.*

DUBIUM II.

De Judaismo.

Quæritur hîc tantùm, quæ communicatio cum Judæis sit interdicta Christianis.

Resp. I. His casibus; qui colliguntur ex

c. Nullus.

c. *Nullus.* c. *Omnes.* c. *Iudæi.* 1. Non licet cohabitare. 2. Nec conviviis interesse. 3. Nec uti communi balneo. 4. Nec medicos adhibere. 5. Nec medicinas ab iis datas recipere; emere tamen licebit præscriptas. 6. Nec Judæorum filios enutrire in ipsorum domibus. 7. Iis non famulari. 8. Nec servitute subjici. 9. Prohibentur publicis officiis inter Christianos fungi. 10. Vetitum est eorum azymis vesci. Quibus addit *Azor* prohibitum esse, accedere ad eorum nuptias, festa, Synagogas, cum eis ludere, saltare, &c. Ratio horum est, tum ut conservetur dignitas Christianæ religionis, tum ut caveatur familiaritas cum Judæis, & periculum perversionis *v. Laym. l. 2. t. 1. cap. 12. & 17. Sanch. l. 2. c. 31. Fill. tr. 22. cap. 5. num.* 128.

Resp. II. In decem dictis casibus communicare cum Judæis, ex genere suo videtur esse mortale. Ratio, quia si Clericus id faciat; incurrit periculum depositionis; Laicus verò excommunicationis: (*C. Constitut.* 17. q. 2.) quæ non nisi ob peccatum mortale imponi solet. Dixi *ex genere suo*; quia probabile est: vel ob materiæ parvitatem, vel ob necessitatem, aliamve causam rationabilem (si tamen non sit periculum perfidiæ, nec familiaritatis cum Judæis) sæpè excusari à mortali, aliquando etiam ab omni peccato. *Ita communiter. v. Auth. suprà cit. & Bon. c. item Laym. l. 2. t. 1. c. 17.*

DUBIUM III.

Quid sit Hæresis.

Resp. Hæresis, est error intellectûs liber & pertinax contra fidem, in eo, qui fidem suscepit. *Ita commun. Suar. Bec. c. 14. q. 2.* Unde patet,

patet, ad Hæresin, uti & Apostasiam, duo requiri: 1. Judicium erroneum, quod est ejus quasi materiale. 2. Pertinaciam, quæ est quasi formale. Porrò pertinaciter errare, non est hic acriter & mordicus suum errorem tenere, aut tueri, sed est eum retinere, postquam contrarium est sufficienter propositum, sive quando scit, contrarium teneri à reliqua universali Christi in terris Ecclesia, cui suum judicium præferat; sive id fiat ex vana gloria, sive libidine contradicendi, aliave causa. *Ita Sanch. Vasq. Laym. l. 2. t. 1. cap. 13. & alij. com.* Ratio est, quia tunc putat judicium Ecclesiæ non esse sufficiens fundamentum credendi, quæ est vera pertinacia: quam cum *Koninc* facilius sic explicant alij, eam tunc esse, cum etsi objectum fidei credibiliter proponatur, ita ut prudenter de eo non possit dubitare: contrarium tamen judicet, à quo nolit avelli ullo casu, vel saltem, nisi evidenter convictus *v. Kon. d. 18. Unde resolves.*

I. Non est hæreticus, qui exterius tantùm fidem negat, aut adorat idolum. Ratio est, quia non errat. Neque talis incurrit in foro conscientiæ censuras latas contra hæreticos, etsi in foro externo secundùm externa procedatur. *Fill. t. 22. c. 6. q. 4.*

II Est hæreticus, qui affirmativè de aliquo articulo fidei dubitat, hoc est, judicat esse dubium. Dixi *affirmativè*, quia negative tantum dubius, hoc est, suspendens judicium, per se & simpliciter non est hæreticus: quia non habet judicium; ergo nec erroneum: modò tamen hoc ideo suspendat, quòd virtualiter judicet, non liquere de certitudine objecti. *Sa. Azor. l. 8. cap. 9. q. 5. Tol.* contra *Sanch. & Malderum.*

III, Nemo est hæreticus, quàmdiu para-

tus est judicium suum Ecclesiæ submittere, aut nescit, contrarium tenere veram Christi Ecclesiam; esto ex ignorantia etiam culpabili & crassa sententiam suam mordicus tueatur. *Laym. l. c. n. 2.*

IV. Nec est hæreticus, qui ita dispositus est, saltem habitualiter, ut à suo errore esset discessurus, si sciret esse contrarium fidei; dummodò pertinaciam actualem numquam habuerit. *Ibid. & Kon. l. c.*

V. Rustici alijque homines simpliciores in Germania, qui hæretici habentur, & tamen pertinaces non sunt, possunt absolvi à suis Parochis. Ratio est; quia non sunt hæretici formales, habentque fidem Catholicam in Baptismo acceptam, quæ non perditur, nisi errando pertinaciter. *Laym. l. c.*

VI. Cum hæresis, & quævis infidelitas mortalis sit, peccant quoque mortaliter qui ejus periculo se exponunt, sive conversando, sive conciones audiendo, sive libros legendo. Quæ proinde, si cui periculosa sint, illicita sunt jure naturæ: si verò periculum absit, lectio librorum hæreticorum nihilominus illicita est, jure positivo Ecclesiæ; uti etiam formalis disputatio Laici de fide. Quod posterius tamen in Germania, locisque similibus; ubi Catholici hæreticis sunt permixti, abrogavit consuetudo. *Azor. Fil. Bec. Sanch. di. 3. q. 2. p. 5.*

VII. Matrimonium contrahere cum hæretica, etsi per se sit illicitum, habeaturque in Hispania & Italia mortale; probabile tamen est, ob gravium Doctorum auctoritatem, (*Sanch de matr. tom. 2. l. 7 d. 72. n. 5. Azor. t. 1. l. 8 d 3. c. 3. Regin. tract 2. l. 32. num. 169. Basilij Pontij de matr. cap. 6. v. Card. de Lugo de Sacramentis in genere. di. 8. s. 14. num. 220.*) in Germania licere, ex gravi causa, salvo tamen

men jure naturali, & semoto periculo, tum contrahentis, tum prolis; unde de iis initio constitui debet, ut Catholicè educentur. *v. Bec. l. 5. c. 19. Dian. p. 3 t. 4. R 269.*

VIII Eum, qui lapsus est in hæresin, non teneri in confessione explicare, qualis illa sit, eò quòd omnes ejusdem speciei sint, docent *Regin. Diana tom 1. tract. de circumst. R. 46* citans *alios: & Escob Ex. 2. c. 6.*

Alij tamen contrarium tenent, quos sequitur. *Card de Lug. de pæn. d. 16. n 288. & n. 291.*

TRACTATUS II.

De Præcepto Spei.

PEr Spem, quæ est secunda virtus Theologica, intelligitur amor concupiscentiæ erga Deum, quo Deum & divina, præ omnibus aliis concupiscibilibus, nobis concupiscimus, ita ut omnia potius parati simus perdere, quàm Deum & divina. De hac quæritur, quando ejus præceptum obliget.

Resp. I. Probabile est, præceptum Spei obligare per se, cum primum homini usum rationis assecuto, Deus & beatitudo, tamquam finis ad quem tendere debet, sufficienter est propositus; ita ut notabili tempore non differat, *Ita Becan. c. 17 q. 7. num. 2. Turrianus & cæteri comm.* Et ratio est, quia sine actu Spei, nec justificari, nec in justitia divina persistere, nec meritoriè operari possumus *Vide Schol.*

Resp. II. Præceptum Spei per accidens obligat. 1. Quando actus Orationis, pœnitentiæ, Charitatis, &c. in præcepto sunt, qui sine prævio actu spei exerceri non possunt,

sunt; *Ita Auth. citat. & Fill. tract. 22. cap. 8. n. 225. 2.*

Quando quis ita teneatur, ut periculum sit consensûs, nisi animum spe erigat. *v. Fill l. c. t. 2 Laym l. 2. t. 2. c. 2. Bon. d. 5. q. 3. Unde sequentes Casus resolvuntur.*

I. Mortale peccatum est, sperare, sive amare magis (amore concupiscentiæ) terrena hæc, quàm cœlestia: v. g. si quis ita comparatus sit, ut desideret perpetuò degere in hac vita, & Deo relinquere cœlum, si tibi relinquat terram.

II. Mortale item est, desperare de consequendo Deo, aut salute & venia peccatorum, aut mediis ad illam consequendam necessariis; v. g. auxiliis gratiæ, & emendatione vitæ. Quod peccatum ratione parvitatis materiæ non potest esse veniale, cùm sit injuriosum misericordiæ Dei. *S. Thom. q. 20. a. 3. Lay. l. 2. t. 2 c. 2. n. 3.*

III. Mortale etiam est, præsumere de misericordia Dei, v. g. cum quis sperat id, quod est impossibile secundum legem Dei ordinariam, ut si speres remissionem peccatorum, & salutem sine pœnitentia, vel per propria merita, & vires naturæ; vel etiam si quis statuat perseverare in peccatis, quamdiu benè valet, & tamen speret se acturum pœnitentiam ante mortem. *S. Th. q. 21. a. 1. Lay. l. c.*

Denique mortale est, odisse Deum, (odio scilicet abominationis seu adversionis) v g. si Deus displiceat tamquam nobis infestus propter vindictam peccatorum. *v. Laym. l. c. Bon. d. 3. q. 3.*

F TRAC

TRACTATUS III.

De Præceptis Charitatis.

CAPUT PRIMUM.

An, quando, & quomodo obliget præceptum Charitatis Dei?

CHaritas Dei, eſt amor amicitiæ, quo Deo benè volumus, & omnia bona ipſi cupimus, ob ſummam & infinitam ejus divinæ naturæ perfectionem.

Reſp. I. Præceptum charitatis Dei præcipit Deum ſuper omnia amandum, patet ex *Scriptura*. Ratio eſt, quia finis ultimus plus eſt diligendus, quàm omnia media quæ ad eum referuntur: non quidem intenſivè, (etſi enim hoc etiam deceat, non tamen eſt in præcepto) ſed appretiativè, ita, ut nullam creaturam pluris facias, quàm Deum; veliſque potius omnia perdere, quàm Deum oſtendere, & ſic illi malè velle. *S. Thom.* 2. 2. *quæſt.* 27. *a.* 3. *Azor. Sanch Bec.* 2. 2. *c.* 19.

Reſp. II. Probabile eſt, * præceptum Charitatis Dei obligare. I. Quando homo adeptus eſt ſufficientem cognitionem Dei infinitè boni, à quo omnia ſua bona habet, & cui omnia debet. Ratio eſt, quia cùm teneatur Deo ex filiali amore tota vita ſervire, id non videtur poſſe fieri, niſi eliciat actum amoris. *Ita S. Thom. q.* 89. *art.* 6 *Navar. Valentia, & cæt. comm.* (Notat autem *Kon. diſp* 24 *d.* 3. *num.* 50 non ſtatim poſt talem notitiam peccare mortaliter, ſed tantùm, ſi differat nota-

Vide Prop. 1. in decreto Alexandri VIII.

notabiliter, v. g. ultra annum) contra *Palaum*, qui dicit probabile esse, quòd non obliget. Si scrupulus te angat, an præcepto huic satisfeceris, docet *Escobar*, ex *Petro Hurt.* 2.2. *dist.* 172 *f.* 1. §. 24 quòd si positivè non meministi te omisisse, tenere possis, te satisfecisse. *Trull.* tamen *l.* 1. *c.* 5. *d.* 13 *num.* 9. monet expedire, ut quis se in confessione aliquando accuset sub dubio: si fortè præceptum istud violarit, vel alia præcepta affirmativa, de quibus non certò constat, quando obligent, vel violentur. II. Quando est periculum labendi in odium Dei, nisi actum Charitatis elicias. III. Quando quis tenetur conteri, v. g. moriturus, aut celebraturus; cui Confessarius deest. Ratio est, quia contritio includit actum Charitatis. IV. Si quis gravem tentationem, præsertim in articulo mortis, putet se aliter vincere non posse. Quibus aliqui addunt articulum mortis absolutè, eò quòd tunc securissima via eligenda sit. *vid. Laym. l.* 2. *t.* 3. *c* 2. *Bon d.* 3. *q.* 4 *p.* 2. *Hurtad.* 2. 2. *di.* 174 *f* 6 *d* 27. *Ex dictis resolves:*

I. Mortale est, si quis omittat dilectionem Dei tunc, quando præceptum obligat.

II. Mortaliter peccat etiam, si quis amat Deum amore appretiativè, seu æstimativè minore, quàm creaturas.

III. Peccat item contra Charitatem Dei, si quis Deum non diligat principaliter propter se, tamquam finem ultimum omnium rerum, sed tantùm propter aliud, v. g. vitam æternam, vel ad evitandum Infernum. Quod esse mortale, docet *Sylv.* & *Navar.* quia scilicet Deus non diligeretur appretiativè super omnia, si aliud ab illo amaretur, ut finis principalis. Addo, *principalis*, quia ut bene *Tolet. lib.* 4. *cap.* 9. Deus propter retributionem

tionem vitæ æternæ amari poteſt; ſed minus principaliter, ut ſcilicet vita æterna vel alia Dei dona ſint tantùm cauſa movens, ut facilius, expeditius, & ferventius diligatur.

IV. Mortale, & graviſſimum omnium eſt, ſi quis Deum formaliter oderit odio inimicitiæ, ſeu malevolentiæ, (amori amicitiæ oppoſito) v. g. ſi optes Deum non eſſe, non habere ſcientiam, potentiam, &c. De his *vid. Laym l. c. Bonac. loc. cit. Sanch. l. 2. c. 3. & 5. Regin. l. 27.*

CAPUT II.

De præceptis Charitatis erga proximum.

CHaritas proximi præcipit. 1. Ordinem in eo diligendo. 2. Dilectionem inimicorum. 3. Eleëmoſynam. 4. Correptionem fraternam. Deinde prohibet. 1. odium proximi. 2. Scandalum. 3. Ne injuria, bellum, aliùdve grave damnum, vel malum inferatur. De quo poſtremo agetur in Decalogo; de reliquis hic.

DUBIUM I.

Quis ordo ſervandus inter perſonas, quæ diliguntur.

Reſp. I Ordine Charitatis quiſque tenetur poſt Deum diligere. 1. Seipſum, ſecundùm bona ſpiritualia. 2. Proximum, quoad eadem bona. 3. Seipſum, quoad bona corporalia, 4. Proximum, quoad eadem. 5. Denique ſeipſum, & deinde proximum, quoad bona externa. *Ita Laym. l. 2. t. 3. cap. 3. ex S. Thom. & communiter. Unde reſolvuntur Caſus.*

I. pec-

I. Peccat contra charitatem sui: qui salutem suam spiritualem, vel corporalem negligit quod grave est, si fiat sine causa, & cum gravi damno, v. g. mortis, vel gravis morbi. *Trull. l. 1. c. 6. d. 1.*

II. Nullius boni consequendi causâ licet peccare, etiam venialiter: quia talis vellet sibi malum spirituale. *Laym ibidem.*

III. Tenetur quisq; proximo in extrema necessitate spirituali constituto succurrere, etiam cum certo vitæ periculo; dummodò sit æque certa spes illum juvandi, neque gravius inde malum immineat: v.g. teneris cum vitæ periculo baptizare, vel absolvere moriturum, si alius non adsit qui id faciat. *S. Aug lib. de men. S. Thom. quæst. 26. a. 5 & quæst. 44. Regin c. 4.*

Dixi, *in extrema*, v. g quâ certò putetur moriturus in mortali: quia in gravi tantùm obligatur is, qui ex officio alienam salutem curat, ut Parochus: cui ideo non licet fugere tempore pestis, nisi substituto æquè idoneo. *Valent. & Laym. l. c.*

IV. ordinariè non licet vitam suam postponere alienæ, Addo *ordinariè*: quia licet, si sit persona publica, à qua multum pendet: uti etiam pro Repub. pro fide, & religione defendenda; imo etiam pro amico propter Deum dilecto. *Less. lib. 2. cap. 9. d. 6. Laym. l. c.*

Resp. II. Quoad proximos inter se, servandus est hic ordo: 1. Qui melior est, magis diligendus est: eâ dilectione, quam comitatur gaudium circa bona possessa, item honor, cultus & reverentia. Sic, v. g. plus diligendus est vir sanctus, quàm parens improbus. Ratio, quia est magis conjunctus cum præcipuo objecto Charitatis, quod est Deus. Item parentes magis quàm filij, vel uxor; magisque benefactores, quàm ij, qui-

bus

bus benefecimus. *Laym l. c & comm.* 2. Appretiativè, & dilectione eâ quâ alteri optamus bonum nondum possessum cum beneficentia, magis diligendi sunt ij, qui nobis sunt conjunctiores quoad ea bona quæ sunt debita tali conjunctioni, & in quibus hæc fundatur *Unde resolves.*

I. In bonis pertinentibus ad naturam, & vitam corporalem conservandam, succurrendum est (extra necessitatem extremam.) Primò omnium, uxori; quia est una caro cum viro. 2. Filiis; 3. Parentibus, & quidem patri præ matre. 4. Fratribus, sororibus, deinde propinquis, domesticis, & familiaribus. Dixi, *extra extremam necessitatem*, quia in hac parentes, eò quòd vitam dederint, præferendi sunt etiam uxori, & liberis. *Laym. ibid num* 5. *&* 6.

II. In rebus pertinentibus ad civilem communicationem, præferendi sunt concives, in bellicis commilitones, in spiritualibus spirituales filij, patres, fratres *Bannes* tamen probabiliter docet, parentes carnales, etiam in spiritualibus, aliis omnibus præferendos: quia conjunctio carnalis est fundamentum aliarum conjunctionum. *v. Laym hic l. c.*

DUBIUM II.

De odio, & dilectione inimicorum.

Certum est, inimicos aliquo modo diligendos, cum sint proximi, cum *S. Thom.* 2. 2 *q* 25. *a.* 1. *communiter omnes.* Sed quæritur de modo, & an possint odio haberi?

Resp. I. Quilibet homo saltem privatus, tenetur proximo etiam inimico, communia dilectionis signa, & beneficia exhibere ex præ-

præcepto, specialia verò ex consilio tantùm, nisi aliundè ratio obligationis accedat. *Ita communiter* cum *Laym. cap* 4. ex *S. Thom. l c q.* 26. *a.* 8. & 9. Dixi 1. *communia*: qualia secundùm *Cajet. V. odium*, sunt, quæ Christiano debentur à quovis Christiano in communi, concivi à concive, cognato à cognato. Ratio autem est, quia ista negare, est vindicare injuriam, quod non licet privato, Dixi 2. *nisi aliunde accedat ratio obligationis*, qualis esset, v. g. 1. Timor scandali ex omissione. 2. spes salutis inimici, *vid Azor. t.* 2 *lib.* 11. *cap.* 3. 3. Necessitas temporalis, vel spiritualis. 4. Culpæ deprecatio, & exhibitio specialium signorum amoris. Ratio est, quia his casibus, neglectus specialium signorum esset exterior odij declaratio. *Laym. l. c. Unde resolves Casus sequentes.*

I. Per se loquendo, nemo tenetur ad inimicum diligendum positivo & peculiari actu, neque ad eum salutandum, alloquendum, ægrotum invisendum, mœstum consolandum, hospitio excipiendum, vel familiariter cum eo agendum, &c. quia hæc sunt signa specialia amoris. *Fill. t.* 28. *cap.* 1. Dico, *per se*, quia si omissio scandalosa esset, aut per aliquid horum posses sine tuo incommodo, inimicum tibi & Deo reconciliare, id omittere, esset grave: uti etiam, si inæqualis persona soleret alium salutando prævenire, v. g. subditus Prælatum, *Laym. l c.*

II. Non licet inimicum excludere à communibus orationibus, v. g. oratione Dominica, & quæ pro communitate instituitur; nec à communibus eleëmosynis, resalutatione, responsione, expositarum mercium venditione; quia hæc sunt communia dilectionis signa: ideoque contra hæc facere, v. g. cognatos omnes invitare, obvios omnes

ex vicina vel collegio ex consuetudine salutare, solo inimico excluso, est ex genere suo, & regulariter mortale. *S. Thom Navar. Laym.ll cc.* Addo 1. *ex genere suo*, quia si levitas materiæ, aut causa rationabilis excuset, v.g. si pater, vel superior, filio vel subdito, ob correctionem ea subtrahat ad tempus, leve, vel nullum erit: quia habet jus puniendi. Addo 2. *regulariter*, quia si persona multò major inferiorem non resalutet, v. g. nobilis rusticum, pater filium, non videtur mortale, ut notat *Sa. v. Charitas, Bon. d. 3. q. 4.p.3. v. Azor. 3. p.l. 12. c. 13.*

III Etsi quivis teneatur inimico veniam legitimè petenti non tantùm interius remittere, sed etiam externa remissionis signa ostendere: negat tamen *Trull l. 1. c.5.d.5.* ex *Azor. & Fill.* teneri statim postquam offensio est illata: eò quòd sit res violenta, & supra fragilitatem humanam. Non tenetur autem remittere satisfactionem pro damno, si ab eo sit læsus, imò nec eam acceptare, si offerat: sed etiam juridicè potest compensationem petere, dummodò in utroque casu ponatur odium, ut docent. *Val. Navar. Lay l 2 t.3 c 4.* Quod si tamen pœna sit valdè gravis, v. g. capitis, mutilationis, neque læso ex ea commodum proveniat, non videtur ea, deprecante altero, sine peccato vindictæ posse expeti. Similiter, si satisfaciat quantum potest, ad id quod non potest, eum urgere, videtur contra charitatem, ut docet *Sylv. & Fill. t. 28.cap.11. quæst 9.*

Res. II etsi odium inimicitiæ, sive personæ secundùm se, & bonorum, quæ in se habet, volendo scilicet illi malum, ut sic, sive quatenus illi malum est, ex genere suo sit mortale; odium tamen abominationis, sive qualitatis, quo non hominem, sed ejus

mali-

malitiam, vel saltem personam tantum quatenus malam, vel nobis noxiam, aversamur, sæpè licitum est, ut docet *Kon. a 29. dub. 3.* & *communiter. Unde resolves sequentes Casus:*

I. In confessione satis esse, si dicas te grave malum voluisse proximo, nec opus esse explicare speciem mali, v. g. mortem, infamiam, &c. quod omnia comprehendantur sub una ratione mali. *Caj Bon. Tur Trull. l.* 1. *c.* 5. docent probabiliter: sed contrarium probabilius docent *Suar. Palaus. t.* 6. *d* 4. *p.* 1.

II. Licet proximo velle malum aliquod, v. g. temporale, (dummodò non sit justo gravius) quatenus id illi bonum est. v. g. morbum, vel adversitatem, ut à peccatis emendetur. *Bon. dub.* 3. *quæst.* 4 *p ult.* §. 1. ex *multis*. Cavendum tamen est, ne fiat ex vindicta, ex qua, si Psalmum 108. super inimicum tuum legas, peccas mortaliter. Generatim verò, ob bonum spirituale, proprium vel alienum, licet mala pœnæ, inefficaci affectu, aliis velle; quia cum in hoc affectu bonum spirituale præferatur temporali, non est inordinatus, *v Less. l* 2 *cap.* 47.

Sic licet v. g. mortem optare hæresiarchæ, vel publicæ pacis turbatori, ob bonum commune, & multorum; juxta illud *Galat.* 5. *Utinam abscindantur.* Item tristari de eo, quòd dignitates conferantur indignis, vel de sanitate ejus, qui ex illa sumit occasionem peccandi. Item mortem, egestatem, aut morbum alicujus desiderare, ut cesset à peccatis, & vitam in melius mutet. Eadem ex causa *Bon. Azor.* & *Palaus t.* 6. *p.* 1. *num.* 11. Excusant à peccato matrem quæ mortem filiarum exoptat, eò quòd ob deformitatem vel inopiam commodè & honestè nuptui tradere non possit. Etsi verò sibi ipsi optare mortem

Navar. & *cæteri* dicant esse mortale: ad evitanda tamen gravia mala, v. g. afflictionem internam, id licere volunt *Sanch. Sot. Gran. Dian p.* 5. *t.* 14. *R.* 92. Ita & *Trull. l.* 1. *d.* 2. *n.* 11. excusat fœminam, quæ sibi (vel alteri) mortem optat ad vitandam gravem infirmitatem, mendicitatem, vitam acerbam, &c. vel alia similia mala marito v. g. inflicta, vel infligenda. Mulierculas tamen ob minimas molestias mortem optantes *Dian. l. c.* mortalis damnat, nisi (ut plerumque fit) excuset defectus advertentiæ & deliberationis.

III. Privatus, qui aversus ab alio fugit illum: si id faciat, ut eum suo colloquio & solatio privet, atque ita contristet, ut malè illi sit, est odium inimicitiæ, & peccatum; si verò nihil mali optando, tantum fugias, Quia tuæ naturæ est difformis, vel tibi solet esse molestus, est odium aversionis, & peccatum, si sit sine ratione: quale non erit, si sit persona valde aspera: modò absit contempus, scandalum, & vindictæ cupiditas, *v. Bonac. l. c. cit.*

DUBIUM III.

De præcepto Eleëmosynæ, seu misericordiæ corporalis.

Suppono I. Hujus præcepti obligationem nasci ex duplici capite. 1. Ex necessitate proximi egentis. 2. Ex persona possidentis bona, vel necessaria, vel superflua.

Suppono II. Duplicem dari necessitatem proximi. 1. Dicitur extrema, ex qua egenti imminet periculum vitæ, vel etiam gravis & diuturni morbi, secundum *Dian. p.* 5. *t.* 8. *R.* 1. 2. Gravis, ex qua imminet periculum gra-

vis

vis mali, ut captivitatis, infamiæ, gravis jacturæ bonorum, vel statûs; unde fiat, ut difficulter se possit sustentare: v. g. si non possit vivere secundùm suum statum, vel si nobilis cogatur alteri famulari, vel artifex, aut vir honestus, mendicare. 3. Dicitur communis, quâ laborant mendici triviales. *Laym. lib. 3. tr. 2 cap. 6.*

Suppono III. Bona necessaria, & superflua dici, vel respectu vitæ sive naturæ, vel respectu statûs, vel decentis conditionis personæ; quomodo seculares rarò putant se habere superflua, * ut docet *Laym. & Navar. c. 24.* Nam quæ sunt necessaria, ad alendos liberos, famulos, honestas donationes, convivia, hospitum tractationem (qualia tamen non sunt, quæ ad quemcumque fastum & pompam quisque sibi requirit) spectatis etiam communibus eventibus, hæredibus, necessitate futura, &c. non sunt superflua.

Resp. I. Nemo tenetur dare eleëmosynam ex bonis sibi ad vitam necessariis, nisi esset persona talis, ex qua penderet salus Reip. *Est communis.* Et ratio patet ex ordine charitatis.

Resp. II. Probabile est, ex superfluis naturæ & statui, teneri aliquem, etiam in gravi necessitate, succurrere proximo, si probabiliter putet alium non subventurum: idque, ut *Azor. tom. 2. lib. 12. cap. 7. Sylv. & Fumus* volunt sub mortali; contra *Medinam*, qui vult esse tantum consilij. Ratio, quia cum in Scriptura frequenter damnentur homines ob neglecta opera misericordiæ, hæc non sunt restringenda ad extremam, & raram necessitatem. *v. Laym. l. c.*

Resp. III. Proximo in extrema necessitate teneri succurrere ordinariè, ex bonis etiam

* Vide Prop. 12. inter 65.

aliquo modo ad statum necessariis. *Suarez. Laym. ex communi* Satisfacit tamen probabiliter, si det cum onere restituendi, quando erit ditior. *Vasq. &c.* contra *Suar. Con. &c. v. Dian. p. 5. t. 8 R. 5.*

Addo, *ordinarie*, quia si majus damnum æstimaretur, te excidere tuo statu, quàm mors pauperis, non tenereris. *Azor. l. c.*

Resp. IV. Probabile est quòd proximo in gravi necessitate constituto quisque teneatur subvenire, cum modico detrimento proprij statûs: quia parvo suo incommodo tenetur magnum incommodum proximi impedire. *Laym l. c. ex D. Thom. Bon. d. 3. q. 4. p. 6.* Ex dictis collige.

I. Homines privati non tenentur inquirere pauperes. *Vas. &c.* si tamen dubitent de extrema alicujus indigentia, tenentur inquirere veritatem. *Sanch. Dian. p. 5. t. 8. Resp. 39.*

II. Nemo tenetur magnam vim pecuniæ dare pauperi, ad pretiosissimam medicinam emendam, vitæ servandæ necessariam, vel ad redimendum à periculo mortis. *Sa. & Kon. dist. 27. d. 8. num. 135.* Et ratio patet ex dictis.

III. Si proximus tantùm egeat usu rei, satis est illam accommodare, v. g. si ab hostibus spoliato vestem commodes, vel vulnerato equum, donec domum revertatur, *Laym. Bon. ll. cc.*

Resp. V. In communibus pauperum necessitatibus tenetur aliquando dare eleëmosynam, qui habet bona naturæ & statui superflua. *Ita communiter, D. Thom. Suar. Bellarm.* contra *Navar. & Vasq.* qui negant teneri. Ratio est, tum quia quisque tenetur diligere proximum sicut seipsum: tum, quia alioqui pauperes isti inciderent in necessitatem gravem,

vem. Videtur tamen hæc obligatio tantum esse sub veniali, ut rectè *Medina*: idque si nulla sit justa causa negandi: aliàs sub nullo, *v. Laym. Bon. l. c. Unde resolvuntur Casus sequentes.*

I. Pauperibus trivialibus, etsi ex nuditate, morbo, &c videantur ostendere signa extremæ necessitatis, raró quis tenetur ex præcepto subvenire, etiam de superfluis: tum quia fere ad movendos spectatores ista necessitas exageratur, tum quia ab aliis juvandi præsumuntur. *Malder. VViggers. Dian. p. 5. t. 8. R. 17.*

II. Si quis dives & abundans diu neget omnes eleëmosynas, cum proposito dandi meliore & commodiore loco ac tempore, vel egentioribus, vel in alium pium usum convertendi, is non peccat, cum habeat justam causam negandi: si verò talis, sine rationabili causa, omnes à se pauperes inhumaniter repelleret, eum dicit *Laym. l. c.* versari in malo statu.

III. Nulli omnino quantumvis diviti, omnes pauperes sine eleëmosyna repellenti, facile neganda est absolutio; tum ob dubium, & dissensum DD. de hac obligatione: tum, quia vix reperitur, qui causam saltem apparentem non prætendat, si superflua se habere fateatur. *Laym. ibid.*

IV. Etsi dicta de eleëmosyna danda, intelligantur respectu omnium egentium, etiam peccatorum, infidelium, & inimicorum, damnandi tamen non sunt Magistratus, excludentes à suis civitatibus, justa de causa, pauperes peregrinos. *Laym. ibid. Trull. l. 1. c. 5. d. 10.*

V. Religiosis æquè ac aliis pauperibus debentur eleëmosynæ, quia eorum paupertas & necessitas est vera & justa, tametsi voluntariè

contracta, cum voluntas & causa fuerit rationabilis, & grata Deo. *Lorc. Dian. p. 5. t. 8. R. 18.* Aliud est de iis, qui sponte suâ culpabiliter sunt pauperes, ut vagabundi. *Ibid. R. 19.*

Resp. VI. Eleëmosyna tantum facienda est ex bonis propriis, & quorum quis liberam habet administrationem. Potest tamen fieri ex alienis, quando proximus est in extrema (vel etiam secundùm *Less. l. 2. c. 12.* in valde gravi) necessitate, & aliundè succurri non potest: tunc enim omnia sunt communia. In communi verò necessitate, licet tantùm cum consensu Domini, tacito vel expresso. *v. S. Thom. 2. 2. q. 32. a. 7. Regia. 286. Fill. Laym. Bonac. l. c. num. 11. Less. l. 2. t. 12. Unde resolves.*

I. Non licet dare eleëmosynam ex bonis obnoxiis restitutioni, v. g. furto ablatis, licet tamen ex acquisitis per opus illicitum, (sed non cum injustitia,) v. g. ex lucro meretricum. Ratio est, quia hæc sunt propria; priora non. *Bon. Ibid.*

II. Pueris, filiis familias, servis, ancillis, uxoribus, non licet dare eleëmosynam, nisi tenuem, in qua parentum, dominorum, & maritorum voluntas præsumitur. Particulares verò casus; in quibus uxor dare potest, *v.* suo loco, *Præcepto 4. & 6. c. 1. d. 4. Bon. d. 3. q. 4. p. 6. Dian. p. 5. t. 8. R. 25.* ubi ex *Hurt.* notat, si pater nullas det eleëmosynas, posse pro eo dare filium.

III. Tutores & Curatores, & qui habent curam bonorum alienorum, possunt facere modicas eleëmosynas ex bonis quæ administrant, quales nimirum ipsi facere deberent, quorum sunt. *Vasq. Azor. Kon. Diana p. 5. t. 8. R. 35.*

DU-

DUBIUM IV.

De misericordia spirituali, seu præcepto correptionis fraternæ.

Correptio fraterna, est admonitio, quâ quis proximum conatur revocare à peccato. De qua certum est, præceptam esse jure tum naturali: quo membra unius corporis se mutuò juvare tenentur: tum divino positivo, *Matt. 18. Si peccaverit in te frater tuus, corripe ipsum, Bec 2. 2. c. 21. Laym. l 7. Fill. Bon. p. 7.* Quæritur autem, quæ sit ejus materia, quos, & quomodo obliget?

Resp. I. Omne mortale peccatum proximi per se est sufficiens materia, ut hoc præceptum obliget sub mortali. *Ita communiter.* Et ratio est; quia cum vitam spiritualem proximi tollat, sufficientem necessitatem correptionis inducit. Dixi. 1 *omne mortale*; quia etsi etiam veniale sit materia correptionis, non tamen graviter obligans, nec nisi facillime possis. Dixi 2. *per se*: quia si quis ob timorem, verecundiam, pusillanimitatem, putet se non ita strictè obligatum, vel minùs esse idoneum ad corripiendum, videtur tantum peccare venialiter. *vid. S. Thom. 2. 2. q. 32. a. 2. & cæteros supra cit.*

Resp. II. Præceptum hoc obligat concurrentibus his circumstantiis: 1. Si certo tibi constet de peccato proximi: indagare enim tenetur solus superior. 2. Si probabile sit non emendasse, nec emendaturum, vel relapsurum: quia eleëmosyna egenti tantum danda est. 3. Si alius æquè idoneus non adsit, qui correpturus putetur. 4 Si sit spes fructûs: quia

desperato fine cessant media. 5. Si sit bona occasio, locus, & tempus opportunum, possisque sine tuo gravi damno facere. Quod si horum aliquid desit, præceptum non obligat. Unde patet, ejus omissionem in privatis, vel nullam esse, vel levem culpam. *v. Bon. l.c.*

Resp. III. Etsi hoc præceptum obliget omnes, etiam subditos; magis tamen Prælatos. Ratio prioris est, quia omnes sunt commembra, tenenturque sibi externa officia Charitatis præstare. Ratio posterioris est, quia subditi tantum ex Charitate, Prælati verò etiam ex officio, & justitia tenentur. Unde peccare possunt etiam graviter, veniales culpas non impediendo, si vigor disciplinæ per hoc minuatur. Eademque ferè est ratio de patrefamilias, præsertim erga liberos. *Laym l.c num. 5. Palaus. Trull. l. 1. c. 5. d. 13. & 15. & cæteri.*

Resp. IV. Ordo in correptione servandus est quem Christus præscripsit, *Matth.* 18. scilicet 1. ut corripias privatim: deinde coram testibus, tum ad Prælatum Ecclesiæ, sive superiorem, deferas. Excipe tamen, 1. Nisi præstet Superiori, viro probo & prudenti, quam aliis testibus innotescere, prout cautum est *in Regula S. Aug.* 2. Nisi peccatum sit publicum, tunc enim potest publicè corripi. 3. Nisi vergat in grave damnum tertij aut communitatis, si superiori non statim innotescat; v.g. si quis proditionem moliatur, hæresin occultè spargat: tunc enim immediate superiori indicandum; quia commune bonum præferendum est privato, *Fill. t.28. c.7. num.*149 & 155. 4. Quando corripiendus est contentus, ut superiori statim significetur: ut est apud quosdam religiosos, qui quoad hoc juri suo renuntiarunt, *v. Suarez. Bec. Laym. hic Sanch. Fill. l. c. Ex dictis resolvitur,*

I. Qui facilè potest impedire peccatum mortale proximi, & ob mali temporalis timorem neglexit, peccat mortaliter. *Ita Layman. Suar. Sanch. lib. 6. moral. cap. 18. v. Palaum. hic.*

II. Si verò constet fratrem perfectè emendasse peccatum occultum, nec ex eo esse ullum periculum relapsûs, vel damni, ipsi aut alteri, non licet (etiam in Societate Jesu) denunciare Patri, vel Prælato, nisi frater expressè in istam denuntiationem consentiat. *Sanch. 2. mor. l. 6. c. 18. n. 40. & 60. Palaus de char. t. 6. d. 3. p. 12. Fill. Trul. l. 1 c. 5. d. 14. Suar. Hurta. d. 163.* & denique *C. Lug. Resp. mor. l. 4 d. 46.* ubi tamen notat, in Societate Jesu casum esse rarissimum. Ratio autem est, quia cessat motivum charitatis, atque adeò ratio denunciandi: ideoque est peccatum, & quidem, ut *C. Lugo l. c.* notat ex *Suar.* mortale ex genere suo. *v. infra l. 4. c. 3 du. 5.* & *Dian. p. 4 t. 4. R. 71.*

III. Si Superior immediatus se solo possit delinquentem emendare, ita ut nullum periculum damni vel relapsûs, ipsi vel alteri, vel communitati immineat, videtur peccare manifestando Superiori mediato delictum. *Palaus l. c. Trull. d. 16 n. 1.*

IV. Prælati & Magistratus tenentur aliquando inquirere subditorum peccata, ut corripiantur: non tamen multum & curiosè de aliquo in particulari rogare debent, nisi is specialis ejus signum dederit: neque facilè admittere accusatores spontaneos: quia illi spec.e boni communis sæpè se quærunt. *Hurta. &c. Dian. p. 7. tr. 1. R. 10. & 11.*

V. Episcopi, Prælati Religiosorum, Pastores animarum, tenentur etiam cum suo incommodo, imò aliquando cum vitæ periculo, adhibere diligentiam quam possunt, ut

ut peccata publica & occulta impediant, quia cum Christo pacti sunt curam & solicitudinem gregis, pro qua multa ab eo bona accipiunt. *Hurt. tom. 2. d. 162. sec. 7. §. 60.* (apud. *Dian p. 7. t. 3. R. 28*) aitque hanc esse omnium Patrum & Theologorum doctrinam, quàm Christus verbo & exemplo docuerat: additque idem esse de Magistratibus & Concionatoribus. Licet verò hi non teneantur ad id ex justitia, (sicut Prælati & Magistratus) tenentur tamen peccata publica corripere: (sed non facilè Prælatorum & Religiosorum, quorum auctoritas ad bonum commune est necessaria) etiamsi non sit spes emendationis, *Kon. Hurt. Dian loc cit. R. 13.*

VI Correptio adhibenda est, non semper statim, sed cum major fructus speratur. Hinc interdum permitti potest reiteratio peccati, ut ferventiùs resipiscat. *Dian. p. 7. t. 3. R. 29 & 30.* ex *Regin. Fill. Trul* Neque sufficit semel esse factam correptionem, sed debet iterum iterumque fieri, quamdiu speratur fructus. *ibid. R. 32.*

DUBIUM V.

De Scandalo.

ARTICULUS. I.

Quid, quotuplex sit, & quale peccatum?

Resp. I. Scandalum, dicitur peccatum occasionatum, & est duplex: Activum, & Passivum. Activum est, dictum vel factum (quo nomine etiam omissio intelligitur) minus rectum, præbens alteri occasionem ruinæ spiritualis, Ex *S. Thom. 2. 2. quæst. 43. art. 1,*

art. 1. *Sanch. Azor. Lay. cap* 13. *Bonac. d.* 3. *q.* 4. *p.* 2. Dixi, *minus rectum*, hoc est, quod vel in se malum sit, ut si loquaris turpia coram adolescente: vel mali speciem habeat, ut si justa de causa coram aliis eam ignorantibus, comedas carnes die vetito.

Scandalum Activum, aliud est per se tale, aliud per accidens. Per se dicitur, quando directè intenditur alterius ruina; id est, si ideo aliquid fiat, ut aliquis ad peccatum inducatur: v. g. si adulter alienam solicitet ad adulterium. Per accidens dicitur, quando indirectè, & interpretativè tantùm causatur alterius peccatum; ut si quid facias, quod tibi in mentem venit, aptum natū esse ad inducendū alterum hic & nunc ad peccatum, & nihilominus facis; ut si coram pusillis pecces, vel die vetito carnes comedas, non dicendo, quòd habeas veniam. Item, si Clericus domi suæ alat mulierem populo suspectam, esto absit omne peccatum, & peccandi periculum. *vid. Sa. V. Clericus. Laym. Bonac. loc. cit.*

Scandalum Passivum, est ipsa ruina, sive peccatum in quod labitur proximus, ex occasione alterius dicti vel facti. Quod dividitur in Datum, seu pusillorum, quod oritur ex activo: & in Acceptum, quod non oritur ex activo; sed ex ipsius sumentis malitia, quale erat odium & invidia Pharisæorum in Christum, occasione ejus dictorum vel factorum: unde hoc dicitur Pharisaicum. *Ex his patet:*

I. Ad scandalum activum non requiri, ut de facto passivum ex eo sequatur; sed satis esse, quod data sit occasio, ex qua naturâ suâ sequi possit: ut si quem inducere velit ad peccatum, qui tamen non consentiat, sicut etiam contrâ, Passivum potest dari sine activo. *Laym. ibidem.*

II. Scan-

II. Scandalum passivum non esse speci-le peccatum, neque addere circumstantiam aggravantem; v. g. qui viso alterius furto etiam furatur, non ideo peccat graviu *Laym. ibid.*

III. Non semper esse scandalum, si pecce coram aliis, sed tantùm, quando attenti omnibus circumstantiis, tam personæ agen-tis, quàm coram quibus fit actus, potest pro-babiliter timeri, ne per hunc actum trahan-tur ad peccatum, qui aliàs peccaturi no essent. *Sanch. Lay. l. 2. t. 3. c. 13.*

IV. Omne scandalum activum directè in-tendens ruinam proximi, esse speciale pec-catum contra Charitatem, ut habet com-munis sententia. An verò idem sit, quand intenditur indirectè, controvertunt Schola-stici, & parum refert ad praxim, *Sanch. l. 7 c. 6. & 9. Azor. 1. p. l. 4. c. 7. Bonac. l. c. Unde resolves hos Casus:*

I. Mortaliter peccat, qui alteri dat occasio-nem ruinæ mortalis, nisi inde liberatio excu-set, & sic opus indifferens vel veniale, sæp transit in mortale ratione scandali, v. g. jocosum verbum proferat Religiosus coram fœminis, vel iis, qui inde occasionem pec-cati mortalis sumere possunt. *Lay. l. c.*

II. Venialiter peccat ratione scandali, qu alteri dat occasionem ruinæ venialis tantum Quod verum est, etsi directè illam inten-dat, & quidem per actum mortalem: *Sanch. l. 1. cap. 6. num. 11. ex communi* contra *Suar* Ratio autem est, quia ruina est parva. E patet à simili, ut si quis per fornicationem intendat furari rem minimam, furtum tan-tum erit veniale.

III. Scandalizans committit præter pec-catum scandali, etiam peccatum ejus spe-

ciei

iei, ad quod alterum inducit; ideòque confiteri debet ſpeciem peccati mortalis: per quod, & ad quod induxit, cum numero inductorum, vel qui probabiliter induci potuerunt. *Sanch. Azor. Laym. Bon l c. Card. de Lugo de pœnit. d.* 16. *ſ.* 4. *Dicaſ. de Sacr.tom.*2. . 4. *art.* 114. Excipit tamen *Card. de Lugo l. c.* i præter intentionem ſcandalum dederit. *Tambur. de exped. conf. l.* 2. *c.* 1. §. 9. ait, quoad inductos, ſufficere ſi dicas, fui multis occaſio peccandi meo exemplo, *vid. infrà l.* 3. *t.* 6. *c.* 1. *dub.* 2.

IV. Etſi is qui ſcandalizavit alios, teneatur illis rurſus dare bonum exemplum, ut inquit *Sa*, ſi quis tamen nudo exemplo ſuo alios ad furtum induxit, neque alio peculiari modo, v. g. exhortatione, conſilio, mandato eſt cooperatus, non tenetur ad reſtitutionem: quia talis inductio eſt tantū contra charitatem, non contra juſtitiam. Idem docet eſſe *Leſſius*, ſi cum Caio v. g. potites eâ intentione, ut ipſe conſumptis pecuniis furetur *vid. Leſſ c.*9 *d.*2.*n.*113.

V. Non cenſetur dare ſcandalum, qui licet publicè peccet, facit id tamen coram iis, qui vel ſunt ita viles, vel infames, aut improbi, ut nemo moveatur ad peccatum; vel qui ſunt ita probi, v. g. ſi quis fornicetur coram aliis, qui parati ſunt idem facere, nec ejus exemplo moventur, vel ſi coram manſuetis quis contendat, rixetur, vel alium cædat: *Sanch.* 1. *mor. c.* 6. *n.* 6

VI. Non ideo factum aliquod eſt ſcandalum, quia alius incipit de tali homine malè ſuſpicari, aut ſentire: quia hic non peccat, ſi ob ſufficientia indicia ſuſpicetur. Secus tamen eſt, ſi incipiat malè ſentire de fide Catholica, Clero, Ordine Religioſo, vel minus ad pietatem affici. Unde patet facilius

dari

dari scandalum ab iis, qui sunt in magna auctoritate, vel pietatis existimatione, quàm ab aliis. *Con. di. 32. num. 33.*

ARTICULUS II.

An & quando scandalum passivum permitti possit, aut ob illud vitandum, aliquid omitti debeat?

Resp. I. Permitti non potest absque necessitate, vel utilitate propria vel aliena. Ratio est, quia tenemur ex Charitate impedire peccata proximi, si facile possimus. *Laym. c. 23. ex communi. Unde resolvitur hic Casus:*

Absque causa non licet petere mutuum ab usurario, vel ab infideli juramentum per falsos Deos, à concubinario administrationem Sacramenti, vel ut celebret: cum enim absque peccato id non sit facturus, cooperareris ejus peccato. *Suar. Sanch. Trull. l. 1. c. 6. d. 5. num. 15.*

Resp. II. Ex causa necessitatis, vel utilitatis, potest permitti. Patet in dicto casu, qui simpliciter sine peccato fieri potest; ideòque licet talia petere ex rationabili causa, etsi alter ex sua malitia sit peccaturus. Requiritur autem major necessitas, ut permittatur scandalum pusillorum, quàm Pharisaïcum. Item major, si plures sint scandalizandi, si timeatur peccatum grave, & denique, si certò prævideatur, quàm aliàs. *Laym. l. c. Bon. d. 2. q. 4. p. 2.*

Resp. III. Debet permitti, si alioqui propria salus periclitaretur, vel aliis, præsertim communitati, grave damnum immineret. Unde bona spiritualia necessaria ad salutem, nec

debet, nec potest quisquam dimittere ob cujusdam scandalum *Fill. lib. 28. cap. 6.*

Resp. IV. Bona spiritualia, (& secundùm *Lorcam* apud *Dian. p. 4. t 7. R. 24.* etiam temporalia) non necessaria ad salutem, non tenetur quis omittere, vel differre, ob scandalum Pharisaicum, juxta illud *Matt. 15. Sinite illos, &c.* nisi tamen ex dilatione fructus speraretur. Facilius verò ac sæpius talia bona differenda, vel etiam omittenda sunt, ob scandalum pusillorum: v. g. ingressus religionis debet differri ob scandalum parentis, si consensus illius brevi speretur. *Laym. l.c.*

Resp. V. Ad vitandum grave scandalum pusillorum, quædam præcepta impleri non debent; nisi tamen omissio esset magis damnosa omittenti. *vid. Laym. lib. 2. t. 3. cap. 13.* Ratio hujus est, quia tunc concurrente duplici præcepto, scilicet naturali de cavendo scandalo, & positivo, majus & fortius est naturale. *Ex dictis resolvuntur Casus.*

I. Prælati Ecclesiastici non tenentur, (imò nec possunt) ea, quæ ad bona Ecclesiæ conservanda, sunt necessaria, v. g lites, &c. omittere ad vitanda scandala Pharisaica, imò etiam pusillorum; etsi his prius reddi debeat ratio rectitudinis. *Dian p. 5. t. 7. R. 24.* ex *divo Thom. &c.*

II. Si fœmina utatur veste virili, vel contrà, tantum ex levitate, sine prava intentione, aut periculo scandali, & libidinis, veniale tantum erit; aliàs mortale: nullum verò si ex necessitate. *Dian. p. 5. t. 7. R. 24.* ex *D. Thom. Sylv. &c.*

III. Peccatum ex quo confessarium in confessione (ex infirmitate tamen) graviter scandalizandum nôsti, debes reticere. *Lay. l. c.* ex *Navar. &c.*

IV. Uxor ſemel vel iterum debet omittere jejunium, ex quo maritus graviter offendetur, & orietur diſcordia. *Ibid*

V. Si ituro te ad ſacrum die feſto, excitanda ſit gravis rixa, vel cædes, non teneris ire, *Ibid.*

VI. Superior peccata ſubditi ſæpè poteſt diſſimulare, ad vitandas turbas & majora mala, quæ alioqui teneretur punire.

VII. Mulier, quæ ſcit in ſe, vel in ſui aſpectu aliquem in particulari ſcandalizandum, mortaliter peccat, ſi datâ operâ ei ſe conſpiciendam offerat: adeòque poteſt & debet, non tantùm publico, ſed etiam ſacro abſtinere die feſto, ſemel aut iterum, ad peccatum illud evitandum. Dixi *aliquem in particulari*, quia ob timorem ſcandali alicujus ex communitate in genere, vel etiam plurium, abſtinere nimis eſſet difficile, & plenum ſcrupulis. Dixi. 2. *ſemel aut iterum:* quia ſæpè, nimis eſſet grave, & durum. *Bon. Sanch Laym. l. c. n.* 10. & *alij. v. D p.* 5. *t.* 7. *R.* 21. & 22. ubi in contrarium citat aliquot Auctores, negantes obligationem prætermittendi rem præceptam, ad evitandum aliorum ſcandalum.

VIII. Mulier quæ ex ornatu, etiam conveniente ſuo ſtatui, probabiliter prævidet aliquem in particulari lapſurum mortaliter, tenetur ad breve tempus eum dimittere, aut talis conſpectum fugere. Dixi, *ad breve tempus:* quia ad longum, nimis illi grave foret. *v. Dian. l. c.*

IX. Si verò idem timeretur in particulari ex ornatu ſuperfluo, vano, & inconvenienti (quem aſſumere vanitatis & placendi causâ, ut videantur pulchræ, & procum facilius inveniant, ſeclusis aliis, non niſi veniale eſt,) teneretur eum omninò dimittere,

tere, etiam sub mortali: quia nullum habet jus ad illum ornatum: & ex alterâ parte tenetur vitare peccatum alterius, quando commodè potest. v. *Sylv. V. ornatus.* Alij tamen, ut *Cai.* & *Navar. cap.* 23. videntur docere, eam tantum teneri sub veniali, (sed minus probabiliter, quando in particulari lapsus prævidetur & brevi tempore abstinendum est) qui etiam cum *Azor. Less. & Bon.* excusant à mortali eas, quæ ex consuetudine loci, media ubera detegunt, fuco, pigmentis, alienis crinibus utuntur: dummodò non aliorum lasciviam, sed tantum majorem pulchritudinis ornatum intendant, absque alio fine mortali, aut lege particulari id sub mortali prohibente. Addunt tamen, fore grave & mortale peccatum, hujusmodi morem detegendi pectus, vel circiter tantum tegendi, ubi non est, introducere. *Navarr. n.* 19. *Less. n.* 12. *Laym. l. c. &c. v. Bon. de mat. q.* 4. *p.* 9. *n.* 17.

X. Si mulier non in particulari, sed in genere tantum, aliquos in se scandalizandos putet, modò eorum lasciviam non intendat, nec ei placeat, (licèt ei placeat, quod laudetur ut formosa) non videtur teneri abstinere ab illo ornatu, etiam superfluo, sub mortali: v. g. fucando faciem, imò etiam denudando ex communi consuetudine pectus: nisi tamen denudatio, vel ornatus esset valdè turpis per se, ac directè ad libidinem provocans. Ratio est, tum quia est scandalum potius acceptum, quàm datum; & ornatus ille ac pulchritudo remotè tantùm ad peccatum provocat, ut docent *Laym. & Bon.* tum quia nimis grave esset isti sexui, præsertim si maritum quærant, perpetuò sic abstinere; cùm illa occasio sit universalis, & perpetua: nec fort.

mosiores umquam licitè irent foras , cum pulchritudo naturalis plus noceat , quàm artificialis. Plura de hac re , *vid. Dian.d.t.* 1 .*misc. Res.* 30. *Baldel. l.* 3.*d.*5.*n.* 13. interim fœminam nudum pectus gerentem non mala intentione , etsi quidam excusent à mortali,ego tamen , inquit *Sa.* difficilè absolverem. Et certum est , quod Confessario incumbat , hujusmodi ornatum dissuadere , & deterrere ab eo. *Sa. V. ornatus* , *&c. ll. cc.*

XI. Peccant etiam graviter , qui componunt, describunt , repræsentant , vel pingunt turpia ; & ad libidinem provocantia. *Bon. Sanch. & Fill.*

Resp. VI. Potest aliquando permitti proximi ruina , quando is paratus est ad malum , & alter non intendit ut peccet , sed tantùm non auferendo occasionem , permittit unum peccatum , ne fiant plura , ita ut permissio sit impeditiva majoris mali. *Unde resolves.*

I. Hero licet non auferre occasionem furandi filiis , aut famulis , cum eos nihilominus ad furandum propensos & paratos novit , ut sic deprehensi puniantur , & resipiscant ; tunc enim rationabiliter permittit furtum unum , ut evitentur plura. *Sanch. Lay. Bon.*

II. Probabile est , non licere talia ultro ponere , aut iis objicere : quia positivè concurreret ad peccatum ; & non tam auferret occasionem , quam poneret. *Sa. V. peccatum*, & *Sanch.* qui ex eadem causa docet , non licere marito dare uxori ansam adulterandi ; vel adultero , ut tentet uxorem. Interim probabiliter contrarium docet. *Laym. lib.* 2. *tr.* 3. *cap.* 13. Quod confirmari potest exemplo Judith , quæ vix aliter videtur fecisse , *cap.* 9. Cum enim sciret permissionem libidinis in Holoferne , fore impeditivam malorum , po-
suit

suit ei occasionem, nempe ornatum suum, alioqui licitum: & tamen communiter censetur in hoc non peccasse. *v. Bon. d. 2. q. 4. p. 2. Palaum hic.*

ARTICULUS III.

An liceat alterius peccato materialiter cooperari?

Resp. Cooperari tantùm materialiter, subministrando tantum materiam & facultatem peccandi, vel exhibendo objectum, licet, si sequentes conditiones adsint. I. Si tuum opus, vel cooperatio sit secundùm se bona, vel saltem indifferens. II. Si bona intentione, & rationabili ex causa fiat, & non, ut juves alterum peccare. III Si alterius peccatum impedire nequeas, aut saltem non teneris, propter causam rationabilem.

Circa quam notant *Sanch* & *Laym.* etsi ejus gravitas certâ regulâ definiri nequeat, sed prudentis judicio metienda sit; tantò tamen graviorem requiri. 1. quantò gravius est peccatum, cujus occasio datur. 2. quantò probabilius est, te non cooperante, alterum non peccaturum, aut quantò certior est affectus peccati. 3. Quanto propinquiùs tua cooperatio peccatum attingit. 4. Quantò minus juris habes ad tale opus. 5. denique quantò magis peccatum cum justitia pugnat, idque propter damnum tertij. *Laym. l. 2. t. 3. cap. 13. Unde resolves hos Casus:*

I Hoc modò licitè materialiter cooperatur sponsa contrahens cum sponso, quem scit Sacramentum accipere in peccato mortali. Sciens verò eum habere votum castitatis, peccat contrahendo cum ipso: quia ad

contractum illicitum concurrit. *Lay. l. c.* ex *Sanch. l. 7. de mat. d.* 11. *n.* 11.

II. Licitè quoque post matrimonium contractum materialiter cooperatur conjux, si conjugi obstricto voto castitatis reddat debitum; imò ad id tenetur ex justitia, si eum exigentem non possit à proposito avocare. *ib.*

III. Similiter Parochus Eucharistiam licitè potest, & debet ministrare peccatori, & excommunicato, & hæretico occulto, si petat publicè: imò confessarius præbere debet petenti, etiam privatim, si ex sola confessione ejus peccatum novit. *Ibid.*

IV. Excusantur à peccato famuli, si ratione sui famulatus præstent quædam obsequia, quæ sine gravi suo incommodo negare non possint; ut v. g. vestiant dominum, sternant equum, comitentur ad lupanar, meretrici deferant munera, eidem venienti aperiant ostiū; quia hæc tantum remote se ad peccatum habent, & sine iis peccatum fieret. Unde tamen non sequitur, alteri, cuivis licere ea præstare. *Bon p.* 11 *num.*26. *Azor. tom.* 2. *l.* 12.*c.ult q.* 8. *Lay. l.*2 *t.* 3. *c.*13. *Sanch. lib.* 1. *moral c.* 7.*n.*21.

V. Ad ea opera, quæ propinquius se ad peccatum habent, aut juvant, v. g. subjicere humeros, admovere scalas hero per fenestram ascendenti ad concubinam, deferre literas amatorias ad meretricem, comitari ad duellum, &c. non sufficit communis ratio famulatus, sed exigunt majorem necessitatem & causam, ut licitè fiant; v. g. periculum gravis, aut saltem notabilis damni, si detrectent. *Ibid.* *

VI. Ob simile periculum excusantur ut plurimùm caupones, & propolæ in locis, ubi

* *Hac doctrina jam rejicitur ab Innocent. XI. propos.* 51. *inter* 65.

ubi Catholici vivunt mixti hæreticis, qui ministrant, aut vendunt carnes die jejunii comesturis; item vinum ebriosis, dum postulant, etsi sciant eos à peccato non excusari; quia plerumque peccatum æquè fieret, subministrantibus aliis, & ipsi damnum notabile paterentur, dum paulatim nemo ad eos veniret. *Sanch. lib. 1. cap. 7 Bonac. &c.* Quod si tamen hæ rationes non adessent, non excusarentur. Unde non licet ea patri familias (uti nec cœnam die jejunij ministrare suæ familiæ; neque cauponi illi, præter quem non sunt alij: nisi tamen alia gravior causa cogeret. *Ibid.*

VII. Ea quæ ad peccatum proximè concurrunt, vel inducunt, vel cum justitia pugnant, nisi ex genere suo sint indifferentia, v. g. hæro alterum occisuro gladium dare, ostendere illum qui ad necem quæritur, compulsare campanam (sine scandalo tamen) ad concionem hæreticam, meretricem, etsi conductam ac paratam, è domo evocare, & ad herum deducere, furi scalam applicare, gerenti injustum bellum dare mutuas pecunias, pagum hæretico domino vendere, gravissimam causam, requirunt, hoc est, metum tanti mali, quod secundum leges charitatis nemo teneatur subire ad evitandum malum alterius, v. g. si aliàs occidendus esset. *Laym. c. 13. n 4.*

VIII. In civitatibus in quibus id vitandi majoris mali causâ permissum est, licet domum locare usurario (excipitur tamen jus alienigenarum) & meretricibus; maxime si alij conductores desint; nisi tamen meretrices graviter nocerent vicinis honestis, vel obsitum ansam majorem darent peccatis. *Sanch. 1. mor. c. 7 Bon. l c.*

IX. Excusantur à mortali, imo etiam veniali,

niali, si causa adsit, artifices, qui faciunt, aut vendunt res indifferentes, quibus quis benè potest uti, licet plurimi abutantur, v. g. aleas, fucos, gladios. Ratio est, quia remotè tantum ordinantur ad peccatum: & simpliciter impediri non possunt. Quòd si tamen abusurus esset contra justitiam, non liceret, v. g. si occisuro dares gladium ob magnum pretium, quod offert. Item, si quis sciat hunc innocentem non pervertendum, nisi per has suas merces: quia modicum lucrum certæ saluti alterius est postponendum. *Sanch. l. c.*

X. Excusantur etiam, qui ob justam causam vendunt agnum Judæo, vel infideli, usuro ad sacrificium. Item, qui Judæorum Synagogas, hæreticorum templa, legitimo Magistratu permittente, ædificant, vel restaurant; præsertim si fieret æquè sine ipsis, *Navar. l. 5. cons. 1. de Iudæis. Lay. l. 3. t. c. 13. n. 4.* Venena autem vendere, nisi iis qui benè usuri putantur, v. g. ad confectionem colorum, vel medicinam, non licet, *v. Sanch 1. mor. c. 7.* Unde venditio veneni, quod non servit, nisi ad hominis occasionem, simpliciter est mala.

XI. Christiani captivi ex gravi metu, in triremibus Turcarum, vel hæreticorum, licitè remigant contra Catholicos: sarcinas, machinas, arma ad bellum necessaria convehunt, propugnacula ædificant, &c. Ita probabiliter *Less. Sanch. Suar. Laym. l. 2. t. 3. c. 13.* contra *Tol.* & *alios*, qui docent, peccare mortaliter. Quòd si tamen eo loco res esset, ut hæc negantes magno periculo classem Christianam eriperent, vel victoriam conferrent, tenerentur tantum bonum vitæ suæ anteferre. *Suarez, Less. Sanch. l. c.*

XII. Incolæ urbis vel provinciæ, quam Tyrannus occupavit; licite manent inter ini-

iniquos possessores, eosque cogente imperio juvant excubiis, fossione, contributione; idque ex legitimi Principis præsumpto consensu: ex quo etiam talia obsequia licitè promittunt cum juramento, ad majora mala sua, & legitimi Principis declinanda. *Lay. l. c. n.* 5.

XIII. Nautæ & aurigæ Catholici in Hollandia, etiam sine gravi metu, si absit prava intentio, licitè vehunt annonam ad castra hæreticorum, si adsint alij, qui illis cessantibus facerent: quia nisi id faciant, excludentur omni lucro, tamquam osores boni publici. *v. Less. l.* 2. *c.* 19. *Sanch. l.* 1. *c.* 7. *Fill. t.* 22. *c.* 5.

LIBER III.

De Præceptis Decalogi, & Ecclesiæ.

TRACTATUS PRIMUS,

De primo Præcepto Decalogi.

Ujus Præcepti, prout est affirmativum: materia propria sunt actus virtutis Religionis. Est autem hæc virtus moralis, quâ interior & exterior cultus Deo debitus exhibetur. Actus ejus internus est animi submissio, quâ infinitam Dei excellentiam veneramur. Externus, est quo internum testa-

testamur, ut oratio, sacrificium, &c. de quibus. *v. Schol* 1. 2. & 3. *parte*. Prout verò est negativum, prohibet vitia Religioni opposita, quæ quia opponuntur virtuti inter morales præcipuæ, sunt peccata, post ea quæ contra virtutes Theologicas committuntur, gravissima, & ex genere suo mortalia. Sunt autem duplicia: alia quæ opponuntur per excessum; ut superstitio cum suis speciebus; alia per defectum, ut Irreligiositas cum suis.

CAPUT PRIMUM.

De Superstitione, & speciebus ejus.

DUBIUM I.

Quid sit & quotuplex.

RESP. I. Superstitio, est falsa religio, seu cultus vitiosus veri vel falsi Nominis. *Less.* Et convenit cum definitione communi ex *S. Thom.* quam dicit, esse vitium, quod Religioni opponitur secundum excessum. Dicit, *per excessum*: non quòd Deus nimium coli possit, aut majore honore quàm dignus sit? sed id intelligitur secundum circumstantias; eò quòd exhibeas cultum; vel quem non debes, vel eo modo quo non debes, vel illi cui non debes.

Resp. II. Superstitio est duplex, alia cultûs indebiti, sive incongrui, quo verus Deus, sed modo indebito colitur, tribuendo ei cultum falsum & perniciosum, vel superfluum, qui nimirum sit contra vel præter Ecclesiæ consuetudinem ac præscriptum. Alia est ratione rei cultæ, cum scilicet cultus Deo debitus, falsò Deo, vel creaturæ defertur. Et hæc subdividitur in Idololatriam, Divinationem,

& vanam observantiam; ad quam Magia vel revocatur, vel potius quartam speciem constituit. *Laym. l. 4. t. 10 c.1.ex S. Thoma q. 92. a. 2. Ex quibus resolves.*

I. Superstitionem cultùs falsi committit. 1. Qui Deo nunc offert cultum per ceremonias veteris legis, v. g. circumcisionem, immolationem agni, &c. quia significant Christum adhuc venturum, & nondum venisse. 2. Laicus, qui Deum colit tamquam publicus Minister Ecclesiæ, v. g sacrificando, absolvendo. Quod semper esse mortale docet *Suar. de rel. l. 2. de superstit. c.2.* 3. Is qui suâ auctoritate proponit aliqua facienda, tamquam ordinata ab Ecclesia, ad Dei cultum. 4. Qui falsas reliquias proponit, vel miraculum factum esse per aliquam imaginem, vel se habuisse has vel illas revelationes fingit, sive ad faciendum lucrum, sive ad devotionem augendam. 5. Qui ut populum moveat, fingit miraculum aliquod, vel historiam reperiri in Scriptura Sacra, &c. Et hæc superstitio, etsi sit ex genere suo mortalis, quia primæ veritati injuriam irrogat, & religionem fundat in mendaciis, sæpè tamen excusatur ignorantiâ, vel simplicitate. *Less. lib. 2. c. 43 Sanch. 2. mor. c. 37. Navar. c. 12. Laym. l. c. Bon d. 3. q. 5. p. 1.*

II. Superstitio cultus superflui, est v. g. 1. Ceremonia audiendi Missam antè ortum solis, cum certo numero, situ, ordine cereorum; vel Sacerdotis, qui dicatur Joannes; vel qui habeat staturam Christi, &c. quia hic cultus est ex seipso inanis, & ad spiritum excitandum inutilis. 2. Jejunare die Dominico, cum non jejunas aliis diebus. Item in Missa contra rubricam plures formare cruces, pluries dicere Alleluia, dicere Gloria, vel Credo contra rubricas, aliasve ceremonias demere, vel ad-

dere (etsi fiant ex devotione; hæc enim corrigenda est,) quia sunt præter Ecclesiæ consuetudinem. Hæc tamen & similia bonâ intentione facta, venialia tantùm sunt ordinariè, ut docent. *Tol. Less l.c. d* 1. *Navar.* & *Laym.* quia est materia levis, & actio ex se non mala; & multa excusat simplicitas. Quod si tamen ex se mala esset, ut si rem furtivam offeras, turpia verba in templo canas, ore vel organo natabiliter lascivam vel ad impuritatem provocantem vocem edas, est superstitio verè mortalis, ut *Laym l.c. ex comm.*

DUBIUM II.

De Divinatione.

Quid & quotuplex sit divinatio?

Resp. I. Divinatio est, cum quis opem dæmonis tacitè vel expressè invocat, ut noscat res contingentes, & liberè futuras, alitérve occultas, & naturaliter incognoscibiles. Quæ si sint tales, quæ solus Deus scire potest, involvitur tacita Idololatria: quòd dæmoni tribuatur cultus divinus: si verò sint tales, quas dæmon naturaliter scire potest, (nam ex signis, aliisque modis, occultissima quæque cognoscere potest, etiam plurimas hominum cogitationes, & res futuras, ut *v. Delr. l.* 4. *c.* 2. *q.* 2. *Sanch.* 2. *mor. c.* 38.) nihilominus illicita est; eò quòd commercium habeatur cum Dei jurato hoste: quod importat quamdam proditionem, & apostasiam à Deo; ac fortè etiam, ut vult *Suar.* contra *Val.* Superstitionem: *v. Laym. c.* 3. *Bon. p.* 3. *S. Tho.* 2. 2. *q.* 5. *a.* 1.

Resp. II. Divinatio est duplex: una, in qua est invocatio vel pactum expressum cum dæmone, & generali nomine dicitur Ne-

cromantia: ut, cùm dæmon occulta docet per pythones, arreptitios, præstigias, per personas mortuorum, vel vivorum a parentium, aliâve signa in aëre, aquâ, igne, speculis. Alia est, in qua tantùm est invocatio vel pactum tacitum, seu interpretativum; ut cùm ex lineamentis corporis, vocibus, garritu avium & similibus, quibus se dæmon immiscere solet, quæritur cognitio, ad quam ea sunt improportionata. *D. Thom. q.* 95. Cum verò utriusque speciei variæ rursus sint species, eas hic omitto; quòd secundum sententiam communiorem, in genere moris non differant, nec specialem habeant malitiam, ideoque in confessione non sit opus explicare, an v. g facta sit divinatio ex speculis, aëre mortuo, &c. Exprimendum tamen necessariò est, utrum invocatio sive pactio expressa, an tacita intervenerit: quia sive hæc mortaliter inter se specie differant, sive non, notabiliter tamen mutant judicium Confessarij, *v. Laym l. c Sanch. l. c Less. l. c. d.* 5. *Delrium l.* 4. *disp.* 4. *c.* 2. *Bon. q.* 5. *p.* 4.

Resp. III. Divinatio quæ fit per pactum expressum, & qua dæmon expressè invocatur, excusari non potest à mortali: eam verò quæ fit per pactum tantùm implicitum, aliquando excusari à mortali quidam asserunt, videlicet tunc, cum vel intercedit simplicitas, & ignorantia non crassa, nec affectata, vel fides certa non adhibetur, sed tantum timor quidam, aut suspicio concipitur eventûs futuri, *Laym l.* 4. *tr.* 10 *cap.* 3. *Sanch. Less. Suar. Cajet. Baldel. tom* 2. *l.* 4. *d.* 4. *num.* 22 *&c.* eò quòd tunc seperstitiosa verè non sit, cum intentio non sit talis. *v. Suar Less. Sanch. Laym. Cajet. Navar. Sayr. Valent.* & *Tannerum d* 5. *de rel. q* 7. *d.* 1 *num.* 21. *& dub.* 2. *num.* 25. *Ex dictis resolvuntur sequentes Casus:*

I. Expreſsè cenſetur invocare, ſeu convenire, & pactum facere cum dæmone, qui vel verbis dæmonem invocat, vel ſaltem facto aliquid uſurpat, per quod ſcit aut putat dæmonem coöperari.

II. Is verò tacitè paciſcitur, qui vanis & naturaliter improportionatis utitur ad aliquid cognoſcendum, vel efficiendum. Neque requiritur, ut dæmon aliquando pactus ſit, ſe ad talis vani medij adhibitionem concurſurum: eo enim ipſo, quo quis vanitatibus iis utitur, dæmon ſe immiſcet; licèt præter intentionem utentis ſit eum invocare, ut docent *Suar. Leſſ.* & *Sanch. ll. cc.*

III. Non excuſantur à peccato, qui utendo talibus rebus, de quibus conſtat eſſe naturaliter improportionatas, proteſtatur, ſe nullum cum dæmone commercium intendere: quia reipsâ facit contra ſuam proteſtationem. Cum enim nec Deus, nec Angeli boni talibus ſe miſceant, dæmon implicitè iis invocatur, ut præter citatos docent *Laym.* & *Bon ll.cc.*

IV. Neque is excuſatur, qui talia media utilia credit propter experientias: quia has dæmon procurat, ut homines paulatim illaqueet, & ad ſimilia uſurpanda inducat. *Vide Sanch. 2. mor. c.38.*

V. Si quis aſtris, ſomniis, ſimilibuſve ita dependeat, ut omnes pœnè actiones ſuas, & vitam juxta ea regulare velit, eum mortaliter peccare docent *Leſſ. Suar. Sanch.loc.cit.*

VI. Ex talium obſervatione ſemel atque iterum aliquod omittere, ad quod alioqui ſub mortali non teneris, veniale tantùm eſſe cenſent. *Cajet.* & *Armilla V. Somnium*: uti & ſubinde timere leviter ne ita ſit, aut eveniat quod portendunt, ut notat *Suar. ſuprà loc. cit.*

VII.

VII. Communiter & ut plurimum, in similibus, in quibus tacitum tantùm est pactum, venialiter tantùm peccari, docent consequenter Doctores supra citati, & mox citandi: quia communiter fere aliquid istorum intervenit, quæ à mortali excusare dicunt; ut v.g. quòd fides integra non adhibeatur, *Sanch. loc. cit. n. 13. Cajet. in summa Armilla, &c.* Rectè tamen notat *Delrio*, esse semper rem valdè periculosam, juxta illa suas actiones dirigere, etiam non credendo. *vid. Sanch. loc. cit.*

VIII. Licita est 1. Physiognomia, quæ ex vultu, dispositione, & habitudine corporis, & membrorum. 2. Chiromantia, si ex lineis, & partibus manum consideret temperiem corporis, imò etiam animi propensiones & affectus probabiliter conjectet. 3. Item divinatio, quæ ex somniis conjectat hominis complexionem, & hinc affectiones animi diurnas. 4. Item illa, quâ ex avium, piscium, aliorumve animalium voce, motu, aliisve actionibus, naturales aliqui effectus pronuntiantur futuri ut plurimum, v. g. serenitas, pluvia, &c. 5. Astrologia naturalis, quæ effectus corporeos & naturales, ut ventos, & eclipsin, fertilitatem, salubritatem, morbos, & similia prædicit, quæ ad medicinam, vel agriculturam conducunt: imò etiam, cum ex puncto nativitatis, sive horoscopo, probabiliter prædicit complexionem corporis, & affectiones animi. Quia hæ divinationes omnes naturales sunt, & mediis proportionatis utuntur. *Less. l. 2. c. 43. d. 7.*

IX. Illicitæ vero sunt omnes prædictæ divinationes, si ex iis aliquid nosci, aut prænuntiari intendatur circa ea, ad quæ proportionata non sunt; ut circa effectus contingentes & liberos; aut quæ à Deo pendent, ut

circa statum animæ, dona gratiæ, divitias, honores, fortunam, nuptias, statum vitæ, & similia, quorum electio voluntaria est, & à libera hominum voluntate pendet: itemque de rebus occultis, ut furto, thesauro abscondito *v. Less. l.c. Bon. d. 3. q. 5 p. 3. n. 11 Suar. Sanch. l. c. Bon n. 11.*

X. Peccant, qui Ægyptios de fortuna consulunt; & quidem, si fiat cum firma fide, vel scandalo, &c. mortaliter: si verò causâ curiositatis vel risûs, ut fit communiter, venialiter tantum. *Fill. Sanch.*

XI. Superstitiosa est divinatio, quæ fit per sortes divinatorias, ad futurum vel occultum aliquod cognoscendum, quasi sortibus vis aliqua divina insit; ut si quis v. g. ex taxillorum projectione & dispositione divinet, quis sit obtenturus victoriam, beneficium, &c. Idem ferè est de sortibus consultoriis, quibus inquiritur, quid in hac vel illa re sit agendum. Dixi *ferè*: quia aliquando hæ licitè fiunt, quando causæ necessitas & honestas exigit; aptiorque modus dubium vincendi non apparet: dummodò fiant præmissâ oratione, cum debita reverentia; & indicium non expectetur nisi à solo Deo: ut v. g. si quis hærens in bivio aliter quoad viam se determinare non possit; vel divino instinctu aut jussu fiant, ut 1. *Reg.* 10. in electione Saulis contigit. *Fill. Sanch. Bon. l. c.*

XII. Sortes divisoriæ sine superstitione, & plerumque licitè fieri possunt, sive ad honestum ludum, sive ad hæreditatis divisionem, sive ad litis compositionem, dummodò litigantes, qui æquale jus habent, consentiant: quia nihil aliud continent, quàm contractum inter eos qui ad aliquam rem jus habent, ut illius sit, cui sors obtigerit. Sic etiam si plures mortem meriti sint, nec expediat omnes puniri, sorte definiri potest, quis ex iis sit occidendus,

dendus. Dixi *plerumque* : tum quia in electionibus Ecclesiastici sunt illicitæ, ut *Laym. l.* 3. *t.* 4. & *Bon.* tum quia officia sæcularia, non sorte, sed secundum personarum aptitudinem sunt dividenda, etsi inter plures æquè aptos & dignos sorte agi possit *v. Less. c.* 43.

XIII. Potest excusari à superstitione, qui modo illicito futura se velle divinare ostendit joci causâ. Ratio est, quia non est actus superstitiosus, nec affectatio cognitionis Deo propriæ, sed tantum vanitas aliqua. *Suar. Sanch. Reginal. l.* 8. 17. *n.* 170.

DUBIUM III.

Quid, & quotuplex sit Idololatria?

Resp. I. Ea est, quando tribuitur honor creaturæ sicut Deo. *D. Thom. q.* 94. *art.* 1. id verò fit, ut docent *Less. l.* 2. *c.* 43. non tantùm sacrificio, sed etiam quovis signo honoris, quo quis creaturæ tamquam Deo se submittere intendit, v. g. genuflexione, suffitu, detectione capitis ad statuam Jovis.

Resp. II. Idololatria est duplex, alia Materialis, sive simulata, ut cum quis sine interno affectu, ex metu mortis, cultum idolo exhibet. Alia Formalis, ac propria: eaque vel perfecta, ut cum quis adorat idolum, quod ex infidelitate putat esse Deum, vel imperfecta, cum quis vel ex odio Dei, vel ex affectu aliquid à dæmone aliave creatura obtinendi, ipsi quasi Deo cultum defert. *Laym. l. c. ex S. Aug. & S. Thom. Unde resolves.*

I. Idololatria aliquando conjungitur cum infidelitate vel hæresi, cum scilicet creatura adorata in intellectu habetur pro Deo, aliquando non,

II. Idololatria, etiam materialis & ficta, est grave & mortale peccatum: quia est saltem mendacium perniciosum, & contra religionem: sæpè etiam contra confessionem fidei externam. *Sanch. l. 3. c. 37. n. 21. Azor. 1. p. l. 9. c. 11.*

III. Idololatria imperfecta, ob malitiam voluntatis, est peccatum gravius, quàm perfecta, *v. Layman. l. 4. t. 10. c. 2. Sanch. loc. cit.*

DUBIUM IV.

Quid, & quotuplex sit vana observantia, & unde colligatur.

Resp. I. Ea est superstitio, quâ medio aliquo improportionato, & à Deo non instituto, procuratur aliquis effectus, v. g. sanitas, scientia, &c. *S. Thom. 2. 2. q. 96. a. 1. Bonac.* & *alij.* Differt autem à divinatione, quòd hæc tantùm ordinetur ad occultorum cognitionem; illa verò ad effectum externum. Convenit cum eadem, quòd utraque nitatur pacto dæmonis, eique tribuat perfectionem propriam Dei. Unde quæ de divinatione dicta sunt, proportionaliter huic accommodari debent.

Resp. II. Dividitur 1. sicut divinatio, in eam, quæ ex pacto expresso cum dæmone, & in eam, quæ ex implicito pacto procedit. 2. Dividitur communiter in quatuor species. *Prima*, dicitur Ars notoria, quæ inspectione certarum figurarum, vel certo aliquo jejunio, oratione, &c. utitur ad scientiam, repentè ac sine labore acquirendam, ut faciunt Anabaptistæ. *Secunda*, dicitur magia, (quod nomen alioqui generale est) quæ versatur circa corpora variè immutanda, aliosque effectus miros.

ros. *Tertia*, est Obſervatio eventuum quâ ex conſideratione alicujus eventus conjicitur, quid ſit futurum: ut v. g. ſi ex eo, quod caſu occurrat vulpes, canis, aut cadaver, certa imminere credat, & inde actiones ſuas moderetur. *Quarta*, dicitur Obſervatio ſanitatum, cum adhibentur quædam ſigna, orationes, certus numerus crucium, ſacra verba, &c. velut neceſſaria, & efficacia ad pellendos morbos. Idem eſt de geſtatione reliquiarum cum vana circumſtantia, v. g. in tali capſâ, tot diebus, cum tali herba, &c. *Sanch. c. 40. num. 11. Fill. t. 14. c. 6. num. 257.*

Reſp. III. Vana obſervantia, ſicut divinatio, eſt peccatum mortale ex genere ſuo. Ratio eſt, tum quia tribuit honorem divinum creaturæ, expectando ab ea, quod à ſolo Deo expectari debet, tum quia nititur pacto cum dæmone. *Leſſ. Bonac. q. 5. p. 4.* & *alij*. Nec poteſt excuſari à mortali ex parvitate materiæ: quia ſimpliciter, & in omni materia uſurpatur cognitio, aut virtus Dei propria. Aliunde tamen fieri poſſe, ut non ſit mortale, docent *Auth. ſuprà citt. dub. 2. reſol. 3.* 1. Ratione ignorantiæ, ſi pactum ſit implicitum tantum. 2. Si non adhibeatur fides, licèt timeatur ita eſſe, vel futurum. *v. dicta de divinatione dub. 2. reſp. 3. caſu 7.* & *Leſſ. dub. 8. num. 53. & 66.*

Reſp. IV. Vana obſervantia cognoſci poteſt: 1. Ex inſufficientia cauſæ adhibitæ ad effectum; ſi nimirum nec habeat naturalem virtutem, nec de ſupernaturali legitimè conſtet. 2. Ex adjunctione falſæ, vel vanæ circumſtantiæ, ut v. g. ſi flagellatio fieri debeat certâ horâ, numero, manu, flagro ſerico, ſi nomina adhibeantur ignota, vel characteres peregrini, verba falſa, vel apocrypha; v. g. Chriſtum habuiſſe febres, vel ſpaſmum &c. Item ſi po-

natur vis in modo scribendi, v g Evangelium S. Joannis à virgine, oriente sole, &c. 3. Si effectus statim evanescat, &c. *Delrio l. 2. quæst. 5. Sanch. c. 40. n. 43. Ex dictis resolves.*

I. Superstitiosum est. 1. Sumere aliquam potionem vel bolum, vel quidvis aliud usurpare, ad scientiam aliquam subitò acquirendam. 2. Gestare amuleta, ligaturas, involucra falsis characteribus consignata, contra vulnera, vel subitam mortem, ne possint lædi, vel ne sanguis effluat, vel ad conciliandam invisibilitatem, impenetrabilitatem, amorem, fortunam, nocumenta & maleficia. 3. Ex casu fortuito conjicere de eventu, v. g. sibi aliquid boni vel mali eventurum; ut si manè egrediens pedem offendat, ideoque domum regrediatur, timens aliquid infausti. 4. Dies aliquos habere tamquam faustos, alios verò infaustos, ideoque negotium omittere, v. g. die Veneris nolle ungues præscindere. 5. Feminarum carminatricum benedictiones & preces ad morbum depellendum adhibere. 6. Projicere statuam alicujus Sancti in flumen, ut pluat. 7. Si putentur Missæ non prodesse defunctis, nisi legantur septem, cum septem certi coloris candelis, & septem eleemosynis. 8. Si unguento armario, quo gladius inungitur, absens curetur. 9. Si certo festo, v. g. sancti Joannis, certæ adhibeantur orationes vel festo S. Matthiæ hederæ folia aquis imponantur, ut cognoscatur cui debeant nubere. 10. Si quibusdam precibus, imaginibus, aut characteribus, aut crucibus tribuatur certa & infallibilis, v. g. evadendi ab hoste, expellendi morbos, non moriendi sine prævia confessione, non incidendi in infortunium, &c. Aliud tamen est, ea per orationes petere ac sperare. *Delrio l. 3. p. 2.*

q. 4t

q. 4. f. 7. Suar c. 15. *Less. c.* 44. *d.* 3. *Sanch. n.* 34. & 37 *Fill. n.* 150.

II Superstitiosum non est. 1. Observare lunam, aut tempora aptiora colligendis herbis, (v.g. die S. Joannis Baptistæ) purgandis corporibus, cadendis arboribus, &c. 2. Verba Sacræ Scripturæ, vel reliquias gestare ad Dei tantùm honorem, & sine dictis vanitatibus. 3. Circa templum alicujus certi Sancti ter jumentum circumducere, die alicujus certi Sancti equis venam secare, &c. si scilicet hæc fiant, ut major devotio excitetur, & effectus Sanctorum meritis adscribatur. Aliud tamen esset, si putarentur tales circumstantiæ infallibiles, aut planè necessariæ, aut per se efficaces, *v. Navar. in man. cap.* 11. Addit *Laym.* ex *Cajet.* si homines rudes, bonâ fide & ex devotione aliquem ritum ab Ecclesia non receptum observent, aliquando in sua simplicitate relinquendos, cum difficulter abducantur ab eo, quod bonâ fide à suis majoribus acceperunt. 4. Nec damnandæ quædam devotiones, quas vocant Novendiales, (v.g. novem, vel ad exemplum S. Gregorij, triginta, vel alium certum numerum Sacrorum celebrare, cum certo numero, & magnitudine candelarum, & similia) si fiant in memoriam alicujus mysterij, v.g. novem mensium, quibus Christus fuit in utero, vel quinque vulnerum, &c. Esset tamen superstitiosum, credere, eas preces non prodesse in majore vel minore numero. 5. Multi excusant etiam eos, qui sanant morsus à rabido cane, quòd putent illos ad hoc habere gratiam gratis datam, & sic tenet *Navar. in man. c.* 11. *v. Sanch. Laym. Bon. ll. cc.*

III. Non est illicitum uti virtute rei naturalis, quæ per superstitionem cognita est, modò ejus observatio aut operatio non

pendeat ab ope dæmonis. Ratio eſt, quia licet illa cognitio malè parta ſit. Peccatum tamen tranſiit: neque virtus naturalis ex eo quidquam mali contraxit. *v. Sanch. 2. moral. c. 38. Bon. q. 5. p. 4. Laym. l. 4. t. 10. c. 4.*

DUBIUM V.

Quid ſit Maleficium, & quomodo poſſit tolli?

Reſp. I. Maleficium, eſt vis nocendi aliis, ex pacto & coöperatione dæmonis. Differt à Magia, quod hæc intendat facere mira; illud autem dirigatur ad nocendum. *Tol. l. 4. c. 10. Fill. t. 24. c. 8. q. 1.*

Reſp. II. Maleficium aliud dicitur Amatorium ſeu philtrum, cujus uſus eſt ad carnalem amorem vel odium excitandum, dæmone hominis phantaſiam commovente, nihil tamen agente in voluntatem. Unde patet, ſi maleficio ſic infecti labantur, eos verè peccare, quia libertas non aufertur. Aliud dicitur Veneficium, quo alicui perſonæ, vel ejus bonis damnum infertur. *Fill. l. c. n. 183. Azor. tom. 1. l. 9. c. 26.*

Reſp. III. Contra maleficia uti licet, 1. Remediis petitis ex medicina. 2. Exorciſmis, & Sacramentis Eccleſiæ, peregrinationibus, invocationibus Sanctorum, &c. 3. Deſtructione ſignorum per quæ dæmon nocet, abſque alio tamen maleficio. *Navar. & communiter alij.* 4. Si maleficus licito modo poteſt maleficium tollere, licet eum ad id acceſſere, rogare, imò etiam pecuniâ inducere, vel verberibus, aut tormentis cogere, (non tamen interficere, ſi nolit) *Lugo, Dian. p. 8. t. 7. R. 53.* idque etiamſi conſtet eum id facturum per novum maleficium: ſicuti ex

causa licet ab usurario petere mutuum ad usuram. Ratio est, quia cum habeam jus petendi quod ab illo rectè præstari potest, & est indifferens, imputabitur illius malitiæ, si id malè faciat, *vid. Sanc. lib. 7. de mat. d. 95. n.* 11. *Fil. n.* 192. *Less. lib. 2. c.* 44. *d.* 6. contra. *Delrio* 5. Licet etiam contrarium signum positivum apponere, ex se tamen honestum, v. g. si dæmon esset pactus cum malefico, se tamdiu nociturum, quamdiu maleficiatus, se cruce non signaret, aut lavaret corpus (nam plerumque fit cum tali aliqua conditione, v. g. ut tamdiu duret, quamdiu manet aliqua ligatura, aut res aliqua certo loco defossa) licebit illi se signare, lavare, &c. *Suar. Less. lib.* 2. *c.* 44. *n.* 45. Ratio est; quia non est intentio positiva recuperandi sanitatem eo medio, sed tantum tollendi signum, & dissolvendi pactum cum dæmone. Unde ulterius patet; licere repercutere sagam quæ te tetigit; ea enim repercussâ solet noxa cessare, ut habet *Less. loc. cit.* & *Sanch. l.* 7. *de Matr. di.* 95. & 96. 6. Si maleficus non potest tollere maleficium, nisi per novum, non licet eum ad id inducere; quia id esset inducere ad peccatum, & actui intrinsecè malo cooperari. *Suar. Sanch. Less. &c. ll. cc.* 7. Si dubitetur an possit sine maleficio novo tollere, non licet ab eo petere, ut habet *Laym. l.* 4. *tr.* 10. *cap.* 4. *num.* 9. ex *Sanch.* & *Suar.* quia est periculum peccandi. Facilius autem præsumi potest, eum qui signa posuit, posse ea sine novo maleficio destruere, quàm eum qui non posuit. Unde si hic suam operam offerat, prius erit examinandus de modo solvendi. *v. Lay. hic Bon. d.* 4. *q.* 5. *p.* 5.

Quæres. Quomodo Confessario agendum cum Divinatoribus, Magis, &c.

Resp. I. Examinandi sunt, præterquam de

de variis superstitionibus. 1. Quo fine tali superstitioni se addixerint, v. g. an ratione vehementis passionis, tristitiæ, vindictæ, avaritiæ, aut sanctitatis nomen conciliandi, quæ esset sacrilega hypocrisis. 2. De apostasia, idololatria, & hæresi: abnegant enim Christum & Deum; renuntiant Sacramentis, habent dæmonem pro Deo, vel Sancto, nec damnatum putant, aut miserum, & consequenter illius asseclas non esse damnandos. 3. De blasphemiis in Deum & Sanctos; de sacrilegiis: abutuntur enim rebus sacris, ut aquâ benedictâ, Eucharistiâ, &c. 4. De luxuria, & commixtione cum dæmone. 5. De damnis proximo illatis. *Suar. Sanch Fill. Bon. loc. cit.*

Resp. II. Monendi sunt, eos teneri. 1. Pactum expressum, si quod habent cum dæmone, aut commercium, abjurare & dissolvere. 2. Libros suos, schedas, ligaturas, aliaque instrumenta artis comburere. 3. Comburere chirographum si habent: si verò solus dæmon id habeat, non necessariò cogendus est ut reddat: quia pactum sufficienter dissolvitur per pœnitentiam. 4. Damna illata resarcire ad quod proinde etiam tenetur Fiscus, (ubi veneficorum bona confiscantur) uti & hæredes, si ad eos bona deveniant. *Laym l. c. Suar. tom. 1. de rel. l. 2. c. 17. Sanch. l. c. c. 40. Fill. &c.*

Resp. III. A Parochis moneri, & à Confessariis examinari circa hoc præceptum potissimum debent. 1. Opiliones, qui variis dediti esse solent observationibus, ut gregem suum à lupis, vel scabie, vel aliis incommodis tueantur. 2. Fabri ferrarij, qui circa equos sanandos utuntur verbis, vel ex Psalmis, vel ex oratione Dominica desumptis. 3. Rustici, qui ad sananda pecora, inanibus & superstitiosis observationibus utuntur, vel recurrunt ad

peritos talium artium. 4. Vetulæ, quæ circa mulieres laborantes in partu, vel ex matrice, vanas & superstitiosas adhibent orationes. 5. Milites, qui deferunt secum sacra nomina, vel orationes, ad certitudinem, quòd in bello vel duello non sint vulnerandi, numquam aquâ, igne vel subitâ morte perituri.

CAPUT II.

De Irreligiositate, ejusque speciebus.

IRreligio, quæ religioni opponitur per defectum, vel tendit directè ad irreverentiam Dei, & est Tentatio Dei, aut Perjurium; vel tantum tendit ad irreverentiam rerum sacrarum, & est Sacrilegium, aut Simonia. De Perjurio, in secundo præcepto: de reliquis hic.

DUBIUM I.

Quid sit Tentatio Dei?

Resp. Tentatio Dei, est dictum vel factum quo quis explorat, num Deus sit potens, sapiens, misericors, aut aliquam aliam perfectionem habeat. *S. Thom. 2.2.q.92.a.1. Sanch. &c.* Ea est duplex, scilicet vel formalis, quando quis expressè dubitans de aliqua Dei perfectione, eam experiri cupit; ut si quis petat miraculum, quo patefiat fidem Catholicam esse veram; vel det se præcipitem ex turri, ut experiatur an Deus sit misericors, eum eripiendo à læsione: vel est Implicita & Interpretativa, quando quis, etsi expressè non intendat Deum tentare, id tamen petit

vel agit, quod ſuapte naturâ eò referri videtur; ut ſi quis ſe committat periculo, à quo vel nullo modo, vel vix poſſit eripi, niſi miraculosè, vel ſi media naturalia omittat, ſperans à ſolo Deo effectum, v. g. in morbo periculoſo reſpuens medicinam, petenſque, ac ſperans à Deo temerè ſanitatem. *Navar. c. 11. Leſſ. n.* 4. Item ſi ſine neceſſitate & cauſa, rudis abſque præparatione velit concionari, ſperans à Deo ſibi ſuggerendos conceptus. *Suar. San. Leſſ. Lay. l. 4. t. 10. c. 5. Unde reſolves.*

I. Tentatio Dei Formalis, eſt peccatum ex genere ſuo mortale, in quacumque etiam materia. Ratio eſt, quia includit dubitationem de perfectionibus Dei, quæ in gravem Dei contemptum redundat; vel magnam irreverentiam, curioſius agendo cum Deo quaſi cum ludione. *Leſſ. l. 2. c 45. d. 1. Sanch. l. 2. c. 34. Suar. & cæteri commun.*

II. Interpretativa tentatio, cui dubitatio illa deeſt, plerumque eſt tantùm peccatum veniale, ob imperfectionem actûs, ignorantiam, inconſiderationem, vel parvitatem periculi. Imò ſæpè nullum eſt peccatum, quando ſcilicet juſta cauſa ſubeſt, v. g. Dei inſtinctus, neceſſitas, vel pia utilitas. *Sayr. Tol. Caj. S.Thom. 2. 2. q. 9.*

III. Si quis in puteum ſe conjiciat ob declarandam Dei erga ſe providentiam, aut ſupra prunas ambulet, ad innocentiam oſtendendam, eſt interpretativa tentatio Dei. Uti etiam ſunt eæ probationes, quæ fiunt per ferrum candens, aquam ferventem vel frigidam, &c. de quibus *v. Binsfeld. & Delrio l. 4. diſq.* Licèt enim Deus aliquando tales purgationes miraculosè probarit, id contigit, vel quia Deo inſpirante factæ ſunt, vel quia innocentes ad eas compulſi, ſunt liberati, *Bon. d. 3. q. 9. p. 1.*

DU-

DUBIUM II.

Quid, & quotuplex sit Sacrilegium?

Resp. Sacrilegium est violatio rei sacræ, hoc est, dicatæ cultui divino; & peccatum mortale ex genere suo, si opus specialiter repugnet cum rei sanctitate; non verò, si generaliter tantum repugnet; quomodo omnia peccata mortalia generaliter repugnant sanctitati, v. g. templi, ita ut ibi cum veniali peccato committantur. Est autem Sacrilegium triplex, Personale, quo persona; Locale, quo locus; & Reale, quo res aliæ violantur. *S. Thom. 2. 2. q. 99. a 3. & cæteri Theologi. Unde resolves.*

I. Personale sacrilegium est percussio Clerici; pertractio ejusdem ad judicium sæculare; item luxuriosa violatio personæ Deo per votum castitatis sacratæ; de qua *v. infra t. 4. c. 2. d. 6. præc. dub. 2.*

II Locale sacrilegium est omnis actus, quo Ecclesia polluitur, ut est v. g. occisio hominis, effusio humani sanguinis, vel seminis; illicita notoria; sepultura excommunicati, vel non baptizati: item si actus quidam profani fiant in Ecclesia, & repugnantes ejus immunitati, ut si negotiationes, illiciti concubitus, & spurcities, seditiones, concilia sæcularia, stabulationes equorum, incendia, effractiones, spoliationes. Item, si materia rei sacræ, vel Ecclesiæ, directè ad profanos usus convertatur: si reus ex Ecclesia velut asylo extrahatur, (nisi tamen sit latro publicus, vel nocturnus populator agrorum, vel enorme maleficium fiduciâ asyli istic commiserit,) denique, si furto auferantur res Ecclesiæ, aut ibi depositæ, *Laym. c. 7. Bon. q. 6.* Si verò res

ablata fuerit per accidens tantùm in Ecclesia, v. g. crumena viri divitis, probabiliter non committit sacrilegium, docet *Dian. p. 1. t. 7. R. 27. ex Fagund.* & *sex alijs*, contra *Suar. Lay. &c.*

III. Reale sacrilegium est, indigna tractatio & administratio Sacramentorum, ut si ministrentur, vel suscipiantur cum peccato mortali. Item profanatio vasorum & instrumentorum sacrorum, v. g. si quis calice utatur in convivio; ornamenta altarium vel Sacerdotum ad usus profanos applicet: intellige de iis, quæ consecrari, vel saltem benedici solent: nam ad nuptias, vel communem usum adhibere tapetes, candelabra, pelvim, imò & manutergium, & cætera quæ mediatè serviunt ministerio sacro, non esse peccatum docet. *Tambur. expedit. sacrif. l. 1. c. 2.* nisi fiat ex aliquo contemptu saltem implicito, ut si semper & indifferenter sic utaris supradictis. Atque idem affirmat de candelis, ramis, aquâ, incenso, & similibus benedictis; quòd in modicis istis benedictionibus non agatur cum tanto rigore ab Ecclesia, ut patet in pane, ligno, carbonibus, &c. benedictis, *v. l. c. §. 3.* Item violatio, vel indigna tractatio sacrarum Imaginum & Reliquiarum. Item abusus Scripturæ sacræ, v. g. ad stabiliendas hæreses, vel res turpes. Item raptura bonorum Ecclesiæ, suppressio piorum legatorum, vel jurium Ecclesiæ defraudatio, &c. *v. Fill. tr 24. c. 9. Regin. lib. 19. n. 57. Suar.*

IV. Peccatur etiam Sacrilegio, peccato omissionis, v. g. si quæ ad sacrificium spectant, ut corporalia & similia, sint valdè immunda. *Bon. de Euch.*

V. In confessione exprimenda est species & materia sacrilegij. Ratio prioris est, quia sæpè diversam malitiam habet v. g. percussio

Sacer-

Sacerdotis, & fornicatio cum eodem. Ratio posterioris est, quia etiam materia aliquando auget & audit malitiam: v.g. si sit contra Eucharistiam, addit secundùm *Gordonum*, communi violationi rei sacræ aliud peccatum, contra latriam. Attingere autem nudâ manu calices, patenas, aras, agnos cereos, &c. chrismate delibuta, non licet feminis & laicis. Citra contemptum tamen non est mortale, si vacua sint; & si causa subsit, nec veniale, *Suarez. Tambur. l.c.* §. 1. sine causa autem, veniale esse docet *Suar. Kon. & alij communiter*: licet *Tamb. l.c ex Sa. &c.* contrarium censeat probabile: uti, & si corporalia vel purificatoria laventur ab iisdem, *v.* §. 2. Cætera autem, quæ Eucharistiam immediatè non contingunt, nec chrismate unguntur, ut mappas, vestes Sacerdotales, immediatè contingere omnibus licet. *Suar. Laym. Tamb. l. c.* ubi ex *Palao &c.* idem concedit de reliquiis: sicut etiam, ut easdem thecis inclusas penes se habeant, vel laici in publicis processionibus gestent. Idem docet cum *Laym.* de pixide sive ciborio, & lunulâ benedictis, quando sacram Eucharistiam nondum continuerunt. Item de corporalibus, pallis & purificatoriis, quando post sacrum usum lota sunt, ex *Laym.* & *Bon.* imò etiam ante lotionem. *Laym. Tamb. l. c.*

DUBIUM III.

De Simonia.

ARTICULUS I.

Quid sit, & quotuplex?

Resp. Simonia, est studiosa voluntas emendi, aut vendendi pretio temporali ali-

quid spirituale, vel spirituali annexum. *D. Thom.* 2. 2 *q.* 100. *a.*1.*Laym. l.* 1.*tr.*10.*c* 8.*&c.* Dicitur 1. *Voluntas emendi &c.* quibus verbis intelligitur quivis contractus onerosus, sive venditionis, sive locationis, sive permutationis, aut renuntiationis: quia simonia non consistit sine pactione aliqua tacita, vel expressa, & obligatione ex pacto. Quod addo, quia obligatio naturalis quæcumque, ut gratitudinis, sive antidotalis, non sufficit; v. g. quando quis sperat vel intendit tantùm, non tamen obligat. *Sa V. Simonia.* Ratio est, quia non facit contractum. *vid. Bonac. de Sim. d.* 1. *quæst.* 6 *p.* 1. *Less. lib.*2.*cap.*35.*d.* 20. Dicitur 2. *pretio temporali:* sive illud sit muneris, sive linguæ, ut est laus, vituperium, patrocinium, sive obsequij, & famulatûs. Dicitur 3. *spirituale:* quo nomine intelligitur res supernaturalis ad salutem ordinata, sive sit formaliter talis, ut gratia, & dona Spiritûs Sancti; sive causaliter, ut sunt Sacramenta, concio, preces, & Sacramentalia; sive sit effectus & usus potestatis supernaturalis, ut consecratio, absolutio, dispensatio, benedictio, excommunicatio, electio, præsentatio, confirmatio, collatio beneficij, aliique actûs jurisdictionis Ecclesiasticæ. Dicitur 4. *spirituali annexum:* ad comprehendendum ea, quæ non sunt per se spiritualia, sed ad ea ordinantur, iisque sunt annexa; sive antecedenter, ut jus patronatûs respectu beneficij; vasa, & vestes sacræ respectu Sacramentorum: sive concomitanter, ut labor in administratione Sacramentorum, juxta sensum inf. à dicendum: sive consequenter, ut reditus beneficiorum, qui dantur propter officium spirituale. Unde patet, malitiam simoniæ consistere in reverentia, quæ committitur, dum res spirituales instar temporalium pretio

pretio æstimantur, & contractibus subjiciuntur, atque esse peccatum mortale ex genere suo, nec veniale fieri posse ex materiæ levitate: quia nullum donum gratiæ, licet parvum, potest vendi sine gravi irreventia, tum ipsiusmet doni, tum etiam Dei. Potest tamen esse veniale ob actus imperfectionem, & ignorantiam. *Suar. tom. 3. de rel. l. 4. c. 36. Azor. Fill. Laym. l. c. Less. l. 2. c. 35. d. 2.*

Resp. II. Simonia est triplex: *Prima* dicitur Mentalis, cum exterius vel nihil datur temporale, (& dicitur Purè mentalis;) vel cum aliquid datur, & dicitur, Mixtè mentalis, cum intentione obligandi ad reddendum spirituale, sine ullo pacto externo, *Secunda* dicitur, Conventionalis, quæ ad ipsum pactum exterius procedit sine reali executione; diciturque Pura, si sistat in mutua conventione: Mixta autem si de reali & conventionali aliquid participet, ut v. g. si ex altera tantùm parte realiter compleatur. Atque huc reducitur Simonia Confidentiæ, cum quis alteri dat beneficium, ut illud sibi vel alteri resignet, vel cum onere dandi certam partem fructuum. *Tertia*, dicitur Realis, quæ scilicet utrimque realiter completur. *v. Less. l. c. d. 6.*

2. Simonia dividitur in eam, *quæ est juris divini*, estque prohibita propter malitiam suam v. g. hostiam consecratam vendere, & eam, *quæ est juris humani*, estque mala tantùm propter prohibitionem: Et sic ab Ecclesia prohibetur 1. Venditio beneficiorum, secundum id quod in ipsis temporale est, scilicet quoad jus præcisum percipiendi fructus. 2. Venditio officiorum extrinsecè tantùm ordinatorum ad res sacras, v. g. Sacristæ, Oeconomi, Advocati Ecclesiæ, Thesaurarij. 3. Oblatio pecuniæ alicui facta, ut suadeat alteri, ut det benefi-

cium. 4. Pactio de resignando beneficio, vel solvenda pensione, si alter beneficium tibi impetret. 5. Permutatio, & resignatio beneficiorum: item reservatio pensionis ex beneficio resignato; & in casu permutationis beneficiorum, æquatio fructuum, &c. si absque superioris auctoritate fiant: quæ si accedat, licita erunt. 6. Acceptio muneris, etiam sponte oblati, pro examine ad Parochiam, ex *Trident. s.* 24. *c.* 18. pro collatione Ordinum, pro tonsura, litteris dimissoriis, ex *Trident. s.* 21. *c.* 10. Excipitur tamen decima pars aurei pro Notario, si salarium non habet, & consuetudo permittat. 7. Exactio pecuniæ pro admissione ad religionem, non pro statu tantùm, is enim spiritualis est, ideoque jure divino invendibilis; sed etiam pro onere sustentationis, nisi monasterij tenuitas, vel consuetudo contraria excusent. *v. Laym. c. ult. Bon d.* 1. *q.* 1. *&* 2. *Less. Azor.* 3. *p. l.* 12 *cap.* 14. *Ex dictis resolves.*

I. Simonia est, concionari, catechizare, Missas facere pro pretio, nisi excusetur ratione laboris: non intrinseci (is enim sacer est, & inæstimabilis, scilicet vel ipsa actio sacra, vel in ea intrinsecè inclusus) sed extrinseci, non annexi rei spirituali, ut pro labore itineris, vel cantûs in Missa, vel ratione alterius incommodi, pretio æstimabilis. Ratio est, quia illæ actiones ex natura sua ordinantur ad aliquid supernaturale, & ad salutem, non autem ad aliquid temporale: sicut doctio quæcumque, etiam Theologiæ; quæ Pretio æstimabilis est. *Bon. l. c. ex Suar. Fill. &c. v. infra l.* 6. *t.* 3. *c.* 4. *d.* 1. *Laym. l.* 1. *§* 4.

II. Item Simonia est, dare vel accipere pretium pro absolutione à peccatis, censuris, pro dispensatione in voto, juramento, impedimento matrimonij, irregularitate, &c. Potest

tamen

tamen in his aliquid exigi per modum mulctæ, ad causam piam applicandæ, *Lay. l.c.n.* 10.

III. Non est Simonia, dare aliquid ad redimendam vexationem à negante Sacramenta in necessitate, *Suar. Less. Laym.* vel ab iniquè impediente electionem, vel possessionem beneficij, ad quod jus in re habes. Quod addo, quia si nondum habes jus in re, etsi possis redimere vexationem ab eo, qui tantum potest obesse, non tamen ab eo, qui & prodesse, & obesse potest. Ratio est, quia non datur tamquam pretium æquivalens rei spirituali, sed ut alter ad officium ritè præstandum inducatur. Nec similiter simonia est, dare stipendium ad sustentationem Clerici etiam divitis, pro Missis, concionibus: aut de eo etiam pascisci. Ratio est, quia non datur tamquam pretium spiritualis officij, sed personæ in alterius gratiam occupatæ: nec pro operatione spirituali, ut spiritualis est, sed ut in alterius gratiam suscepta; proindeque non est eleëmosyna, sed debitum justitiæ. *Suar. Laym.l.*4 *tr.* 10. *cap. ult. &c.* contra *Rich. Sylv. &c.*

IV. Non est Simonia, reddere vel redimere pensionem merè temporalem; quia non fundatur in titulo spirituali, nec refertur ad functionem spiritualem, Dixi, *temporalem*: quia spiritualis, quæ datur v. g. concionatori, vel coadjutori Episcopi propter officium Ecclesiasticum, in eoque fundatur, nec differt à beneficio, nisi quòd non sit perpetua, vendi nequit: mixta verò, ut, v. g. quæ datur Porocho seni vel Clerico pauperi ad sustentationem, non quidem vendi potest, redimi tamen potest, modò obligatio recitandi Officium B. V. imposita non extinguatur. Quod intellige, si in loco ubi fit venditio, Bulla sit recepta. Ratio est, quia qui pensionem

redimit, non emit ejus spirituale, sed extinguit onus temporale solvendi certam summam pecuniæ, *Less. c. 35. d. 21. Suar. c. 26. num. 5. Laym. l. c. num. 46.*

V. Non est simonia juris divini, (etsi quandoque juris humani esse possit) spirituale cum spirituali permutare, v. g. beneficium pro beneficio, reliquias cum reliquiis, &c. vel dare temporale pro temporali; ut si calicem, vel agnos Dei præcisè ratione materiæ vendas: vel dare temporale pro spirituali, per modum doni gratuiti, etiam cum spe vel intentione excitandi ad remunerationem doni spiritualis, vel contra. * Ratio est, quia gratitudo non respicit pretium, sed beneficium; nec solvit debitum justitiæ, sed antidotale: quo non excluditur quin gratis detur. Rectè tamen monet *Suarez*, hujusmodi dona, ob præsumptionem valde cavenda. Item, donare, promittere, vel negare temporale quidpiam, sub conditione operis spiritualis præstandi, modò non fiat per modum retributionis, seu commutationis, v. g. si parens filio promittat munus, si Sacramenta frequentet. Ratio est, quia hic non intervenit contractus onerosus; sed sistitur vel in liberali donatione, vel donatione sub tali conditione & modo. *Suar. l. 4. c. 45. Laym. l. c. num. 8.*

ARTICULUS II.

Quæ sit pœna Simoniæ?

Resp. I. Sola Simonia Confidentiæ, & Realis, in Ordine, beneficio Ecclesiastico, & religionis ingressu, pœnas juris ipso facto inducit: licet ob ingressum religionis rarò incur-

* Vide Prop. 45. inter 65.

tatur, ut dictum, vel ob tenuitatem monasterij, vel contrariam consuetudinem receptam, *Suar. c.56 & 57. Less d.23 Laym l.c.§.7.*

Resp. II. Ob simoniacam collationem & susceptionem Ordinum etiam primæ tonsuræ, incurritur excommunicatio, & suspensio Papalis, *Less. d.24 Laym. l.c.*

Resp. III. Ob simoniam Realem in beneficio Ecclesiastico incurritur. 1. Excommunicatio Papalis. 2. Irrita est electio, præsentatio, confirmatio, & institutio. Unde talis non facit fructus suos: idque etiam, licet à tertia persona taliter provisus id ignoraverit: nisi tamen contradixerit, vel nisi à tertio data fuerit pecunia per fraudem, ut redderetur inhabilis; vel nisi bonâ fide possederit beneficium per triennium. *Less. l. 2. c. 35. d. 31. Laym l. 4. t. 10. cap. ult. Bon. d. 1. q 7. p. 2. n. 20.* ex *Gomez, Gartia, &c.* 3. Efficitur inhabilis ad idem beneficium, etiam per dispensationem Episcopi obtinendum: aliis tamen beneficiis jure ipso non privatur, nec ad alia obtinenda fit inhabilis ante sententiam Judicis, *Suar. c.57. n.47.*

Resp. IV. Simonia Confidentiæ completa dato & accepto beneficio, licèt accipiens promissionem vicissim non impleverit, inducit. 1. Excommunicationem Papalem utriq; parti contrahenti. 2. Annullat resignationem & collationem beneficij, in quo est commissa, & inhabilitat ad idem posteà obtinendum. 3. Privat omnibus beneficiis & pensionibus antè obtentis; non tamen ante sententiam latam. 4. Beneficia sic collata soli Pontifici reservantur, *Less. cap. 35. d. 26. Suar. cap. 43. Laym. num. 76.*

ARTICULUS III.

An & cui restituendum, quod simoniacè acceptum.

RESp. I. Nihil spirituale Simoniacè acceptum, præter beneficium, (sub quo continetur pensio, secundùm *Bon.* negante *Lessio*) est restituendum. Ratio est, quia cætera vel restitui non possunt, ut Sacramenta; vel non sunt restituenda ante sententiam, cum Canones aliud non statuerint, ex *Less. in* 68. *Suar. Fill. &c.* contra *Azor. & Laym. Bon. dis.* 1. *q.* 7. *p.* 3. *diff.* 2. Dixi, *præter beneficium:* quia hoc retinere non potest etiam ante Judicis sententiam, ut patet tum ex *Cap. Si quis neque* 1. *q.* 1. tum ex 2. *extrav. Cùm detestabile, de Simonira. v. Bon. l.c.* ubi addit, etiam fructus perceptos esse restituendos: tum quia nullo justo titulo possunt retineri, cùm adeptio beneficij simoniaca, sit ipso facto irrita; tum quia sic expressè habetur in *extrav. Cum detestabile, de Simonia. v. D. Thom* 2. 2. *q.* 100. *a.* 6. *Navar. l.* 5. *Cons.* 62. *Less. l* 2. *c.* 35. *dub.* 31.

Resp. II Pretium acceptum pro beneficio, collatione Ordinum, Sacramentorum, & Sacramentalium, si notabiliter excedat id, quod pro sustentatione exigi poterat; item Pro admissione ad Religionem, jure positivo restituendum est Hoc tamen posterius non nisi post latam sententiam, si admissus in monasterium, maneat: quia plerumque ratione alimentorum retineri potest, modò in communem usum convertatur. *v. Bon l c. Less. l.* 2 *c.* 35 *d.* 30.

Res. III Acceptum pro beneficio aliave re spirituali, non secutâ collatione, jure naturæ restituendum est ei, à quo est acceptum: quia

quia deest titulus retinendi, cum non præstetur id, pro quo est datum. Si verò res tradita sit, Simoniâ, utrimque completâ, probabilius est restituendum esse Ecclesiæ, & non danti; quia Ecclesia utrumque puniri intendit. *vid. Less. Laym. hic l. c. §. 9.*

TRACTATUS II.

De secundo Præcepto Decalogi.

PRohibet hoc præceptum omnem inordinatam usurpationem nominis Dei, qualis potissimum fit blasphemando, temerè jurando, vovendo & non servando: de quibus hic agendum.

CAPUT PRIMUM.

Quid & quotuplex Blasphemia?

REsp. Blasphemia directè opposita laudi Dei, est verbum maledictionis, vel convitij, seu contumeliæ in Deum; sive id fiat attribuendo ei falsa, sive negando vera; sive tribuendo creaturis, quæ ipsi debentur, sive etiam dicendo vera, sed quæ ad ejus dehonorationem, seu vilipensionem tendant: ut fit per modum ei indignantis, contemnentis, &c. *Ita communiter Doctores S. Thom. 2. 2. q. 13. Bon. disp. 3. q 8. Sanch. 2. mor. c. 32. Laym. l. 4. t. 10. c. 6. &c. Unde resolves:*

I. Blasphemat, qui contra Deum infrendens, ei maledicit: item qui ait se aliquid acturum eo invito: item qui eum negat; qui seriò jurat per Deos falsos; qui eum vocat Tyrannum, injustum; nolle aut non posse nos juvare; non curare nostra; dæmonem esse fideliorem, plus posse; non omnia benè

esse ordinata; meliùs in creatione quædam fieri potuisse, aut debuisse, &c. Quæ si quidem quis credat ita esse, & non tantum in ira, aut desperatione effutiat: tunc est blasphemia hæreticalis, id est, cum hæresi conjuncta: quod in confessione est addendum, quia specie differt ab imprecativa. *Hurt. 2. 2. d. 9 t. f. 12. §. 54.*

II. Revocantur etiam ad blasphemiam alia signa contra Deum, licet verba non adsint; ut spuere in cœlum, infrendere dentibus, &c. Imò etiam solâ mente blasphemia interior committi potest, sicut etiam laus mentalis Dei.

III. Blasphemat item, qui in Sanctos, vel sacra contumeliosus est; intellige, ut Sancti sunt, sive cum habitudine saltem virtuali ad Deum, ita ut moraliter hujus etiam honor censeatur tangi: quia alioqui tantùm erit contra duliam, si nimirum contra illos, ut homines quidam in terris fuerunt, dicatur. Quod veniale est, si joco fiat; v. g. si Sanctos Crispinum & Crispinianum voces sutores; Joannem & Paulum, eunuchos: grave verò erit, si contemptim, vel ex odio, aut indignatione contra Sanctos. Licet verò blasphemiæ in Deum non admittant parvitatem materiæ; multi tamen admittunt in iis, quæ fiunt contra Sanctos. *Escob. t. 1. ext. 3.*

IV. Blasphemat item, qui juratus, etsi non contra Deum, sed contra alios, aut alia, eadem tamen seriò profert, quæ ex sua significatione aut modo loquendi, ac circumstantiis, important imminutionem divini honoris, aut improperij: licèt enim eam non intendat formaliter, intendit tamen indirectè & virtualiter: quamvis id ex subreptione sæpè sit veniale tantùm, si tantùm materialiter fiat.

V. In confessione exprimendum est, si quis quod

(quod tamen raró contingit) indirectè & formaliter Deum inhonorare intenderit, aut ei formaliter iratus ferit. *Laym l.c.*

VI. Blasphemat item, qui injuriosè usurpat membrum Christi; v.g. perdat te Dei sanguis, vulnera, mors Dei, caput, passio, Sacramenta, chrisma, & similia sacra: cum ea non ad perdendum, sed ad salvandos nos data sint, & communiter in his apprehendant homines magnam Dei, earumque rerum vilipensionem contineri. *Laym. ibid. n. 12.*

VII. Qui talium verborum consuetudinem habet, tenetur sub peccato mortali seriò conari eam tollere. Quod si facit, & tamen labitur, potest excusari aliquando; eò quòd juramènta ista impetu naturali effusa, non sint voluntaria, nec in se, nec in causa, utpote retractata proposito efficaci, *Laym. l. 1. t. 2. c. 3. n. 6. v. Escob. t. 1. c. 3. n. 36.* Si non conatur, idque Confessarius notet, neget ei cum discretione absolutionem. *Laym. l. c.*

VIII. Interim plurimi excusantur ob inadvertentiam in subita commotione, tametsi non satis excusare videatur, quod quidam aiunt, iis verbis aliud se non intendere, quàm usurpare tamquam interjectiones significativas iræ suæ: tum quia æquè se possunt assuefacere ad verba alia, iræ & seriæ voluntatis significativa: tum, quia tametsi id non possent, nihilominus non videtur licere usurpare ea, quæ ex communi apprehensione aliorum sunt inhonorativa Dei.

IX. Quòd si verò quis in ira contra hominem, non indignando Deo, sed homini tantum, undè nominet mortem Dei, septem Sacramenta, v.g. ô Dei mors, vulnera, &c. sine scandalo, & sine iis circumstantiis, quibus contemptus importatur, non sunt blasphemiæ,

ſed vana uſurpatio nominis divini, hoc præcepto prohibita, & peccatum inter venialia grave, ut *Cajet. Armilla V. Blaſphemia, Sanch. ſupra.* Quamquam propter periculum incidendi in blaſphemias, & quia rarò abeſt ſcandalum, ac nihilominus apud audientes Deus, ejusque ſacra cenſentur inhonorari, rarò excuſantur; & meritò abſterrentur homines à ſimilibus dictis, ut notat, *Laym. l.c.*

X. In ira imprecari aliis dæmonem, grandinem, fulgur, &c. etſi multi confundant cùm blaſphemiis, non tamen eſt blaſphemia, ſed dira imprecatio, quæ plerumque, (ſaltem quando dicitur in illos, qui amantur ab irato) ob ſubitam commotionem & inadvertentiam, ac defectum ſeriæ voluntatis, non eſt niſi venialis: quia cum ſe homines reflectunt, ajunt longè aliter ſe ſentire, ac ſenſiſſe, ita ut videantur interjectiones tantum quædam eſſe ad ſignificandam iram: tametſi Chriſtianos parum deceat tam abſurdis interjectionibus uti. *Bon. l. c. ex Navar. Tol. Reg. &c. Baldel. d.* 25. *num.* 10. ubi etiam cenſet veniale tantum eſſe, ſibimetipſi ex ira dæmonem imprecari, eò quòd non lædat graviter charitatem. Verùm *Molin. &c.* non audent id excuſarè à mortali, propter fœditatem, horrorem & perverſitatem. Grave autem eſt, ſi ſubditi Superioribus, filij parentibus, (licet materialiter tantum) ſic maledicant, præſertim in faciem: quia eſt grave contra debitam reverentiam. *Bald. l. c. v. infrà l.* 5. *c.* 3. *d.* 16.

XI. In ira uſurpare Dæmonem, ſine imprecatione, non eſt per ſe peccatum: aſſidua tamen ejus nominatio non decet Chriſtianum, & ratione ſcandali poſſet eſſe gravis. *Laym l.c.*

XII. In confeſſione exprimenda eſt qualitas blaſphemiæ, videlicet utrum contra Deum,

in Sanctos fuerit: illas enim specie differre est probabile secundùm *Suar. Sanch. Reg. Azor. Laym. Dian. tom. 1. R. 50. Lugo d. 15. n. 2. 17.* contrarium tamen tenet *Trull. l. 1. n. 11. d. 2. num. 5.* cum *Dian. p. 1. tract. de circumst. R. 30.*

CAPUT II.

De Juramento.

DUBIUM I.

Quid sit Juramentum?

RESP. Juramentum est invocatio tacita vel expressa Numinis divini, tamquam primæ & infallibilis veritatis, in testem alicujus rei. Hæc autem invocatio in eo consistit, quòd jurans quantum in se est, cupiat ac velit, Deum id quod jurat testari, & manifestare (si, & quando nimirum illi placuerit, sive in hac vita, sive in altera) tamquam quod ab ipso Deo sit cognitum, & verum. *Ita communiter Doctores S. Thom. 2. 2. q. 89. a. 1. Bon. d. 4. q. 1. p. 1. Sanch. 3. mor. c. 1. Laym. l. 4. tr. 3. cap. 1. Unde resolvitur.*

I. Quoad forum internum, jurat quisquis interius intentionem habet, sive formalem sive virtualem; & invocat Deum in testem, sive his, sive illis verbis, ac singnis, sive etiam nullis usus sit; ita ut si quis utatur verbis nullo modo importantibus juramentum, & is tamen ea putet esse juramenta, verè juret; & contra. *Suar. l. 1. c. 1. Laym. l. 4. tr. 3. cap. 1.* Quoad forum autem externum, quænam formulæ jurandi rationem habeant, ac proinde quæ verba licitè usurpari in conversatione possint, patet ex sequentibus,

II. Quando dubium est de jurantis intentione, judicari solet secundum communem acceptionem verborum, quibus est usus.

III. Veram rationem juramenti habent hæ formulæ: testor Deum, vel invoco Deum testem. Item, *auff meinen eidt: bey meinen eidt*: nisi aliud de usurpantis intentione constet: quia multi ita loquuntur, v.g. *ich schwere dir ein eidt*; vel, *bey meinen eidt*, hoc vel illud faciam; quorum tamen mens non est seriò id jurare, sed tantum iracundè & gravius affirmare, *Lay. l.c.c.2.*

IV. Fides à Sacerdotibus loco juramenti exigi solita per eorum consecrationem, uti & formula illa Principum, *bey unser Fürstlichen Ehren, oder Trewen*, etsi non sint juramentum, tamen in foro fori accipiuntur loco juratæ promissionis; uti & si à personis illustribus vel nobilibus dicatur, *bey meinen Adlichen Ehren, Trewen, und Glauben. v. Laym. loc. cit. cap. 2.*

V. Formulæ hæ, Deus novit, Deus testabitur suo tempore, coram Deo loquor, Deus novit omnia, Deus videt meam conscientiam, censentur tantùm narrativè proferri, non invocativè, (atque adeò non sunt juramenta) nisi aliud constet, aut ex circumstantiis probetur. *Laym. l. c. n. 4. Bon. q. 1. p. 2. ex Suarez, Less. Sanch. &c.*

VI. non sunt juramenta, quæ dicuntur per modum sponsionis; v.g. expono caput meum, amputentur mihi aures ni ita sit, &c. *v. Sanch. l. c. n. 42.*

VII. Non verè jurat, qui ut juramentum coactus vitet, dicit se jurare per omne id, per quod potest: quia cum nulla res sit, per quam absque necessitate jurare licitè possit, censetur per nihil jurare intendisse.

VIII. Non sunt juramenta, (quòd confessarij

feſſarij & Catechiſtæ moneant, ne ex erronea conſcientia peccetur) verè, certè, in veritate, fide boni viri, per fidem meam, fide boni Chriſtiani, vel Sacerdotis, vel Regis: per conſcientiam meam, ſuper conſcientiam meam &c. ut habet *Leſſ. c. 42. d. 1. Bonac. loc. cit.* quia tantum ſignificant illum loqui ex dictamine conſcientiæ, & notitia veritatis; nec in teſtem adducitur Deus. Eſſet tamen juramentum, dicere per fidem Catholicam, per S. Evangelium: quia tunc cenſetur in teſtem adduci illius fidei & Evangelij auctor *v. Lay. l. c.*

IX. Non jurat, qui dicit, Tam verum eſt, quàm ſol lucet, quàm hic ſedeo, ambulo, &c. Unde etſi comparatio falſa ſit, tantum eſt mendacium, cum nullus in teſtem invocetur. Idem eſt, ſi dicas; quod dico eſt Evangelium, eſt inſtar fidei, eſt de fide, &c.

X. Quamvis hæ & ſimiles comparationes (tam verum eſt quàm Deus eſt, quàm Chriſtus eſt in Venerabili Sacramento, quàm verum eſt Evangelium: item tam ſum innocens quàm B. Virgo, vel S. Franciſcus, &c.) communiter videantur continere juramentum cum blaſphemia; id tamen non ſatis apparet, quia nullus in teſtem invocatur. Neque videtur eſſe blaſphemia ſi ſit verum, & animus proferentis ſit ſignificare tantùm ſimilitudinem; ut ſenſus ſit, hoc eſſe verum ſuo modo, ſicut alterum eſt verum ſuo modo. Tunc verò eſſet blaſphemia, ſi uſurpans intenderet ſignificare, tantam eſſe (ſecundùm æqualitatem) in ſuo dicto certitudinem, quanta eſt in ea veritate fidei. *Sanch. 2. Moral. c. 31.*

X. Non eſt juramentum, cùm quis jurat per creaturas, in quibus nihil divinæ bonitatis ſpecialiter elucet: quia tunc non cenſentur adduci cum relatione ad Deum, ut ſi

dicas: Juro per hanc barbam, vestem, &c. Censetur autem juramentum, cum fit per creaturas nobiliores, cum per eas tunc accipiatur earum Creator, ut qui in iis singulariter residet, ac relucet: sic v. g. dum juratur per cœlum, intelligitur illius habitator; dum per terram, is, cujus hæc est scabellum; dum per templum, is, qui ibi colitur; dum per aliquod Sacramentum, is, qui instituit; dum per crucem, is, qui in ea fixus est; dum per Evangelia, ea tangendo aut nominando, is, cujus ea verba sunt, *Bon. q.* 1. *p.* 1. *n.* 4. ex *Suar. Sanch. ll. cc.*

DUBIUM II.

Quotuplex sit juramentum.

Resp. Divisiones aliquot communiter afferuntur, sed tantum accidentales, quæ speciem non mutant, ut in confessione distinguere non sit opus. *Suar. Less. Bon. p.* 2. *Itaque dividitur.*

Primò. In Verbale, Reale, & Mixtum; cùm videlicet vel verbis fit vel actione aliquâ. ut erectione digitorum, contractu crucis, sceptri, Evangeliorum, vel & verbis simul & actione corporali, unde & vocatur juramentum Corporale. *v. Bon. p.* 2.

Secundò. In Invocatorium seu Contestatorium, & in Execratorium seu Imprecatorium. Illud est, quo Deus simpliciter ut testis invocatur; hoc autem, quo non solum vocatur testis, sed etiam ut vindex, cùm jurans, se, vel alium dilectum, vel aliquid sui aut suorum, subjicit Deo puniendum, si falsum dicat: ut, ita me Deus amet, adjuvet, puniat me Deus; faciat Deus ut hinc numquam sanus surgam, nec conjugem, nec liberos vi-

vos hodie intuear; tollat me Deus subitaneâ morte; æternum damnet; super animam meam, &c. In quibus quando falsò juratur, an sit conjuncta altera species malitiæ contra charitatem sui, aut proximi; Scholastici controvertunt. Negant *Suar. Val. &c.* quia non solet quis, etiam amico suo tale malum ex animo imprecari, sed potius cogitat Deum non facturum esse. *vid. Bon. d. 4 q. 1. p. 2.*

Tertiò. In Assertorium & promissorium. Illud est, quo præterita vel præsentia affirmantur, aut negantur: hoc autem est, quo aliquid futurum promittitur. Addunt aliqui Comminatorium; ut v. g. per Deum ego te cœdam. Sed hoc referri potest ad promissorium. In confessione non opus est explicare, utrum per Deum, an Sanctos juraris: quia est ejusdem speciei malitia, cum jurans semper intendat Deum adducere in testem. *Suar. Less. c. 42. Lugo. d. 16. n. 286.*

DUBIUM III.

An, & quando sit licitum jurare.

Resp. Juramentum, si debito modo fiat, licitum est. Est de fide. Et quidem est actus religionis, ut omnes docent. Tunc autem debito modo fit, cum in eo observantur hæc tria: 1. est judicium, quod exigit, ut cum discretione, prudentia, consideratione, ac reverentia, non sine necessitate, aut gravi causâ fiat. 2. est justitia, quæ exigit, ut quod juratur, sit res justa, licita & honesta. 3. Est veritas; ut nimirum sit res vera, aut saltem ex gravi ratione putetur esse vera; ita ut, prout ex defectu alicujus horum, minor aut major in Deum injuria aut irreveren-

tia

tia redundare censetur, ita quoque majus aut minus committatur peccatum. *Unde resolvitur.*

I. Quod judicium, si hoc solum desit, ut plurimum est veniale tantum: ut si quis absque necessitate juret, sive ex levitate quadam animi, sive ex consuetudine. *vide Sanch. l. 3. c. 6. num. 22. Less.*

II. Mortaliter tamen etiam hic, aut venialiter peccari potest, juxta quantitatem negligentiæ, quam jurans admittit in investigatione veritatis, vel tollenda consuetudine. *Sanch. n. 10.*

III. Et sic mortalis est status illorum, qui non tollunt consuetudinem jurandi sine attentione, sitne verum hoc, an falsum, quod jurare solent.

IV. Quod justitiam spectat, peccat mortaliter, qui jurat se facturum rem mortaliter malam; ut, se aliquem interfecturum: quia est gravis irreverentia, divinâ auctoritate se ad peccatum mortale quasi obligare; ita ut hic duæ malitiæ concurrant; una, quòd velit malum, altera, quòd ad hoc abutatur auctoritate Dei, odientis omne malum. *Bonac. l. c. p. 3. Less. l. 2. c. 42. d. 3.*

V. Venialiter autem peccat, qui jurat facere rem venialiter malam, aut vanam, aut inutilem, aut frivolam; cùm ibi levis tantum irreverentia censeatur. *Bonac. ibid. Less. l. c.*

VI. Item peccat venialiter, qui jurat aliquid contra consilia Evangelica; ut se non ingressurum religionem, non daturum eleëmosynam, aut mutuum. *Suar. Less. Sanch. Bon. l. c.*

VII. Quod ad veritatem spectat, cùm hæc deest, peccatur mortaliter: quia committitur gravis in Deum irreverentia, quippe

pè cum adducatur in testem falsitatis, quasi vel ipse veritatem nesciat; vel velit aut possit decipere, testando falsum. Nec hic excusat levitas materiæ: quia sive hæc sit gravis, sive levis; seria sive jocosa, æqualiter tamen repugnat Deo testificari falsum, & tale juramentum dicitur Perjurium. *S. Th.* 2. 2. *q.* 97. *a.* 7. *Less. Sanch. Bon. l. c.* An autem, & quando perjurium possit esse veniale per accidens. *v. Escob. t.* 1. *c.* 3. *n.* 6,

VIII Nec excusatur, qui jurat verum, si is putabat esse falsum; vel qui jurat pro certo, de quo ipse dubitat; etsi à parte rei verum sit *Sotus, Navar. Bon. l. c.*

IX. Peccat æquè graviter, qui ab altero exigit juramentum, sciens eum esse perjuraturum. Excipe, nisi justa causa, & necessitas exigat: quia tunc perjurium ex sola perjurantis malitia sequitur; nec alter moraliter censetur illius causa, cùm utatur suo jure. Quod tamen extra judicium rarò habet locum in privatis personis. *S. Th. q.* 89. *Suar. l.* 3. *c.* 13. *&* 14. *Sanch. l.* 3. *c.* 8.

X. Non pejeravit, qui juravit aliquid re ipsâ falsum, quod ipse bonâ fide, & cum ratione putavit esse verum.

XI. Excusari subinde quidam simplices à mortali perjurio videntur posse, ratione inconsiderationis, cum usurpant quasdam formulas juratorias, ut, per animam meam; puniat me Deus. Etsi enim sciant id vocari juramentum, non tamen apprehendunt, quòd jurare sit aliquid grave, & invocare Deum in testem; sed tantum apprehendunt confusam aliquam rationem mali, non tanti momenti. *v. Bon. l. c. Lay. c.* 24.

D II.

DUBIUM IV.

An in juramento liceat uti æquivocatione.

Resp. Jurare cum æquivocatione, quando justa causa est, & ipsa æquivocatio licet, non est malum: quia ubi est jus occultandi veritatem, & occultatur sine mendacio, nulla irreverentia fit juramento. Quòd si autem sine justa causa fiat, non erit quidem perjurium, cum saltem secundùm aliquem sensum verborum, vel restrictionem mentalem verum juret, erit tamen ex genere suo mortale contra religionem; cùm sit gravis irreverentia, ad alterum in re gravi decipiendum, usurpare juramentum. *Ita communiter DD. v. Sanch. l. 3. c. 6. Bon. p. 12. Lay. c. 13. Unde resolvitur.*

I. Graviter peccat, qui utitur æquivocatione, quando non rogatus, sed sponte suâ jurat: quia tunc tenetur uti vocabulis secundum communem significationem, inquit *Tol. l. 4. c. 21.* eò quòd non habeat rationem æquivocandi.

II. Graviter item peccat, qui utitur æquivocatione, quando juramentum justè exigitur, ut à judice vel superiore, in re gravi. *Bon. loc. cit.*

III. Si autem fiat tale juramentum in re levi, per jocum, & citra inobedientiam, ac notabile damnum alterius, erit tantum veniale, ut probabiliter docet. *Sanch. lib. 3. cap. 6.* contra alios: quia solâ discretione sive judicio caret. *v. Bon. l. c.*

IV. Licet æquivocè jurare, si juramentum exigatur injustè; ut v. g. si quis exigat juramentum, qui jus non habet, v. g. Judex incom-

competens; vel si non servet ordinem juris. Item si exigatur per vim, injuriam, metum, v. g. si vir exigat juramentum ab uxore de adulterio occulto; si latrones exigant à te lytrum cum juramento. *Satyr. l. 4. c. 5. & l. 12. c. 17. Less. Trull. l. 2. c. 1. d. 15.*

V. Qui exterius tantùm juravit sine animo jurandi, non obligatur, nisi forte ratione scandali cum non juraverit, sed luserit. In foro tamen externo potest cogi ut servet, *Sanch. 7. moral. c. 10. num. 11. Trull. l. 2. c. 1. d. 10.*

DUBIUM V.

Quæ & quanta sit obligatio juramenti promissorij.

Resp. In Juramento promissorio duæ affirmantur veritates: una de præsenti primaria, quod scilicet jurans habeat animum implendi quod promittit: altera secundaria de futuro, quòd scilicet impleturus sit suo tempore quod promittit, sive promittat Deo, & est votum cum juramento; sive homini, & est jurata promissio humana. Unde oritur obligatio implendi, si rationabiliter possit, *Ita communiter DD. v. Laym. l. 4. t. 3. c. 6. Bon. p. 7. Unde resolves.*

I. Defectu primæ veritatis jurans verè, peccat mortaliter, si vel non habet animum implendi, sive materia sit parva, sive magna; licita sive illicita; vel si dubitat an facturus sit, necne, quod jurat; vel si putet sibi moraliter impossibile ut impleat quod promittit: quia quoad istam veritatem præsentem, promissorium ab assertorio non differt: unde nec parvitas materiæ excusat. *Ibidem.*

II. Defectu secundæ veritatis verè pejerat is,

is, qui quod promisit, posteà non implet, si rationabiliter implere potest. Id solum hic dubitatur, an qui promisit rem exiguam cum juramento, ut v. g. dare alteri unum pomum, vel nummum pro eleëmosyna, vel castigare prolem, vel inter vendendum nolle se minori pretio vendere, vel nolle primum locum occupare, aut præcedere in ingressu portæ, &c. an inquam sub gravi peccato teneatur hæc servare. Ubi speculative quidem videtur quod sic, quia verè adductus est Deus ut testis quod sit facturus; ergo si sine causa non facit; quantum in se est, facit Deum testem falsum. *Cajet. Valent. Tolet. lib. 4. cap 22.* Nihilominus probabiliter alij tenent contrarium, ut *Sanch. v. Laym. supra cap.* 14.

III. Illud certum est, quòd si ex eo quod jurasti tantummodo parum aliquid non serves, non esse grave, v. g. si jurasti te non biberum vinum, non peccas mortaliter parum bibendo. *Sanch. t. 1. l. 4. c. 12. num. 21.* quia tunc excusat parvitas materiæ. Et sic excusantur, qui jurant servare statuta alicujus Capituli, Collegij, Universitatis, &c. si posteà parvum aliquod statutum violent. Et idem dic de tabellionibus juratis, & aliis ministris justitiæ; ut & de eo, qui ex summa, quam alteri se daturum jurasset, parum tantum detraheret, *Navar. Suar. Sanch. v. Laym. Bon. d p.* 14.

IV. Obligaris probabiliter juramento promissorio, etsi extortum à te sit per injuriam, ac metum; ut si oblitus uti æquivocatione, jurasti prædonibus dare lytrũ, usurario usuram, *Bec. 2. 2. q. 82. &c.* Negat tamen *Azor. tr. l. 11. cap. 7. q. 2.* in materia tamen matrimonii: quia matrimonium coactum metu cadente in constantem virum, nullum est: hinc etiam juramentum extortum de eo contrahendo, videtur

detur relaxatum ipso jure, ait *Cajet. V. perjurium. Suar c. 9. Bonac. p. 9.*

V. Obligaris item, etsi juramentum sit errore aut dolo extortum, si dolus vel error versetur tantum circa circumstantias accidentales, non magna momenti; nam si versentur circa substantiam, ut v. g. si annulum te daturum alteri jures, putans esse ferreum cùm sit aureus, vel circa circumstantias magni momenti, quibus cognitis non jurasses, non obligaris. *v. Sanch. l. 3. cap. 11. num. 11. Suarez &c.*

VI. Non inducit ullam obligationem, si juret rem malam, aut vanam, aut inutilem aut, ut habet *Cajet.* indifferentem, quæ nec ex fine, nec circumstantiis cohonestatur: quia juramentum non potest esse vinculum iniquitatis, aut vanarum rerum ac otiosarum, ad quas Deus non vult nos obligari. *Bonac. & communiter.* Ubi Nota ex *Laym. supra c. 6.* juramentum non convalescere, etsi talis res illicita, & vana, posteà mutatis circumstantiis fiat honesta, cum juxta *regulam 18. juris in 6.* non firmatur tractu temporis, quod initio non subsistit.

VII. Nec obligaris implere; si quid jurasti contra consilia Evangelica: ut non ingredi religionem, non dare eleëmosynam, &c. *Molin. Sanch. Laym. l. 4. t. 3. c. 6.* Et licet peccâris talia jurando, non tamen peccas non implendo. *Cajet V. perjurium.*

VIII. Teneris implere, nec potes commutare in aliud opus melius, ut v. g. religionem, si aliquid jurasti in utilitatem aut gratiam alicujus hominis, aut aliquorum; dummodò sit honestum, & sine peccato impleri possit. Unde v. g. alumnus, qui juravit se serviturum Principi, aut huic vel isti Eccle-

siæ, &c. non potest ingredi religionem sine relaxatione. Excipe tamen si jurasses Titiæ eam ducere; nam eo casu potes eâ relictâ ingredi religionem; quia juramentum sortitur naturam actus: cui apponitur; promissioni autem matrimonii hæc tacita conditio inest, nisi ingrediar religionem. *vid. Laym. c. 6. Bon. d. 4. q. 1. p. 3.*

Resp. II. Juramentum promissorium eamdem habet conditionem, eodemque modo explicandum est, quo promissio vel propositum cui est annexum. Ratio est quia accessorium sequitur principale, ideoque quando non obligat promissio, nec obligat juramentum appositum. *Less. l. 2. c. 42. d. 2. Bon. d. 4. q. 1. p. 16. Trull. l. 2. c. 1. d. 17. Unde resolves.*

I. Titius qui cum juramento promisit nuptias Bertæ diviti, sanæ; virgini, bonæ famæ, &c. non tenetur stare juramento, postquam Berta incidit in paupertatem, infirmitatem, fornicationem, vel infamiam: quia promissio ipsa non obligat eo casu.

II. Qui urbanitatis causâ juravit se ante alterum non sessurum, bibiturum, vel ingressurum domum, &c. non peccat contra juramentum, si coactus ab altero prius sedeat, bibat, vel ingrediatur: tum quia promissio illa vel propositum habet tacitam conditionem adjunctam (nisi me coëgeris) quâ sublatâ non obligat, & consequenter nec juramentum: tum quia relaxatur ab altero cedente jure suo, *Bonac. loc. cit. Sanch. Less. Trull.*

III. Qui juravit se servaturum decreta, & regulas, vel statuta alicujus congregationis, Universitatis vel Capituli, tantum tenetur servare ea, quæ sunt in vigore, & quatenus sunt in usu, vel servantur à majore parte Capituli; nisi tamen aliud constet de mente jurantis,

rantis, vel hic voluerit se ad illa independenter à statutis obligare. Ratio patet, quia promissio ipsa non aliter obligat. *Trull. l. c. Azor. Less. Dian. p. 2. tr. 6. in R. 39.*

IV. Qui juravit se servaturum secretum, non peccat contra juramentum illud detegendo, quando non potest illud celare absque gravi suo vel alterius damno: quia ipsa promissio secreti non videtur obligare, nisi hâc conditione, (si non noceat.) *Sylv. Bon. Sanch. Trull. l. c.*

V. Qui juravit judici se dicturum quæ novit, non tenetur revelare occulta. Ratio patet. *Less. Bon. Trull. l. c.*

VI. Qui juravit se soluturum debitum intra mensem, non tenetur intra illum vi juramenti solvere, si à creditore terminus solutionis prorogetur: quia cum hic cedat juri suo, cessat obligatio promissionis, & consequenter juramenti. *Azor. Bon. Trull. l. c. n. 18.*

DUBIUM VI.

Quibus casibus excusetur ab impletione, qui in promissorio juramento obligationem contraxit.

Resp. Tales casus præter ea, quæ ex superioribus colliguntur, à *Tol.* & *Cajet.* recensentur isti. I. Si quod bonum erat tempore juramenti, propter circumstantias posteà fiat illicitum, vel vanum, vel impeditivum majoris boni, vel melius sit omitti quàm impleri *Sanch. c. 15.* II. Si juramentum mutes in opus aliud apertè melius, & Deo gratius: id enim quisque per se potest, ut habet *Tol.* 13. Excipe tamen semper, si quid in hominis commodum jurasses: nec enim Deus

 illum

illum vult defraudari. III. Si notabiliter mutetur status rei: ut si v. g. jurasses aliquem punire justâ punitione, is autem supplex veniam peteret, & ageret pœnitentiam, posses ei sine perjurio condonare: quia juramentum obligabat servato eodem statu, in quo non pœniteret. *Laym. c. 9.* IV. Si res jurata facta sit inutilis ad intentum, maximè, si magis illius destructiva: ut si v. g ex correctione impœnitentis filij notaretur, is magis destruendus, quam emendandus, aut si turbanda familia, secuturæ rixæ cum uxore, & sic præstet non corrigere. *Regin. lib. 18. cap. 56. Bon. l. c. p. 14.* V. Si ita ferant conditiones illæ, quas in quovis promissorio juramento tacitè subintelligi, ex natura Doctores docent. Tales autem sunt, ut *Laym.* dicit *suprà c. 9.* 1. si potero. 2. salvo jure Superioris, 3. nisi res notabiliter mutetur. 4. nisi obligatio tollatur. De quo sequens dubium.

DUBIUM VII.

Quomodo obligatio juramenti tollatur per irritationem, dispensationem, commutationem, & remissionem.

Resp. De hoc ex conditionibus jam positis, & potestate superiorum in suos; ac suorum vota: à *Lay. hic c. 11.* & *aliis communiter*, hæc traduntur.

I. Quod spectat ad irritationem Irritare & annullare potest juramentum omnis is superior, maritus, aut dominus, qui & quomodo irritare potest suorum vota. *Sanch. c. 19. n. 7. Suar. Azor. Fill. l. 25. c. 9. p. 17. dub. 6. vid. Caput. seq.*

II. Possunt & iidem irritare juramenta pro-

promissoria, facta in gratiam hominis, quotiescumque ipsam promissionem seu contractum infirmare iis concessum est.

III. Quoad dispensationem, quicumque habet potestatem ordinariam, vel delegatam, vel privilegium dispensandi in votis, potest in iisdem dispensare, etiamsi jurata sint.

IV. Quoad commutationem, eadem est ratio, quæ de dispensatione.

V. Quòd attinet ad remissionem, sive relaxationem, juramentum factum in favorem hominis non potest relaxari, nisi ab eo, cui factum est, aut cui is, & promissa materia subjecta est.

VI. Et is quidem potest remittere, etsi talis favor ei juratus esset propter Deum; v. g. si quis propter Deum jurasset pauperculæ eam ducere, potest ipsa juramentum illud relaxare, ut habet *Navar.* & *alii* contra *Sotum*, & *Sylv.* quia licet juramentum principaliter factum sit propter Deum; quia tamen executio est in favorem hominis, ab hominis etiam voluntate dependet.

V. An etiam civilis potestas relaxare possit juramenta suorum subditorum in temporalibus, quando justa causa subest, v. g. quia metu, vel per aliam injuriam extorta sunt, controvertitur. Alii negant, alii ajunt, apud *Laym.* Probabile est, quod docet *Sanch. l.* 3. *c.* 12. cum *Suar.* non posse relaxare directè, sicut potestas Ecclesiastica quando dispensat; sed tantum indirectè, v. g. ratione materiæ; vel supplendo vicem ejus cui juratum est, & qui remittere debeat. Plura ad forum externum spectantia circa juramentum, *vid.* apud *Laym. supra cap.* 11. *Bon. l. c.*

CAPUT III.

De Voto.

DUBIUM I.

Quid sit votum, & quotuplex.

RESp. I. Est promissio facta Deo, delibe-rate, de bono possibili, & meliore. *D. Th. 2. 2. q. 58. v. Sanch. & Laym. l. 4. t. 4.* Unde patet, quod Votum sit actus latriæ soli Deo debitus. Quare dum vovemus quiddam Sanctis, sensus est, voveri ea Deo in honorem simul Sanctorum, sicut templa & altaria ædificamus Deo in eorumdem honorem. Porrò ex singulis particulis datæ definitionis, multi casus resolvuntur, quos, ut vitetur confusio, & consulatur memoriæ, separatis dubiis proponam.

Resp. II. Dividitur Votum I. in Absolutum, & Conditionatum. Illud est, quod fit sine ulla conditione; ut, voveo eleëmosynam: hoc autem, quod fit cum conditione: ita ut nisi hâc positâ non exurgat obligatio; ut, voveo eleëmosynam, si sanitati restituar; vel (quod dicitur Pœnale,) voveo facere disciplinam, si hoc fecero. II. In Solemne, & simplex. Illud est, quod ut tale acceptatur ab Ecclesia; & sunt hæc duo; votum castitatis, quod majoribus ordinibus annexum est, & votum professionis religiosæ. Simplex autem votum est omne aliud quod talem solemnitatem non habet. Ubi sciendum, quòd votum solemne reddat personam jure inhabilem ad contractus, vel actus contra votum, ut ad matrimonium, vel dominium bonorum habendum, prout *vid. infrà l. 4. c. 1. in tract. de statu relig.*

Sim-

Simplex autem tale votum, v. g. castitatis, (excipio, quod in Societate Jesu emittitur post Novitiatum) aut ingrediendæ religionis, etsi reddat contractum, v. g. matrimonii, illicitum, non tamen invalidum, *vid. infr. l. 6. de matrimon.* III. In Reale & Personale. Illud est, cum pecunia, vel alia res externa pretio æstimabilis promittitur; ut calix, eleëmosyna: hoc autem, cum aliqua hominis actio, vel cessatio ab actione, ut votum jejunii, peregrinationis, abstinentiæ à lusu. His aliqui adjungunt. Mixtum ex utroque: ut si voveas peregrinationem cum oblatione alicujus rei. *vid. Less. lib. 2. cap. 40.*

DUBIUM II.

Quæ requiratur voti deliberatio, & intentio.

Resp. Cùm voti obligatio sit gravissima, requiritur intentio, deliberatio, & libertas perfecta, quâ quis libere & directè in se voluerit promittere, cum animo se obligandi. *Ita Doctores communiter. Less. Bon. d. 4. q. 2. p. 1. Unde resolves.*

I. Ætas & usus rationis ad vovendum ea sufficit, quæ satis est ad peccatum mortale. perfecto actu humano, & directo in se volitum. Excipe tamen votum solemne religionis, quod invalidum est ante certam ætatem.

II. Non obligat votum factum cum semiplena animadversione, vel deliberatione, v. g. ex repentino animi motu, vel consuetudine, linguâ mentem præveniente, vel ex calore iracundiæ, rationis usum auferente. *Azor. Sanch. Trull. lib. 2. cap. 2. d. 1.* Ubi notat, non esse sufficiens judicium, quòd defuerit

per-

perfecta ratio, vel deliberatio, si voventem facto voto mox pœniteat: item motum iræ, rarò & vix umquam impedire usum rationis.

III. Quòd si is qui scit se vovisse, dubitet an cum sufficienti deliberatione, & usu rationis, ob defectum ætatis, si quidem vovit ante septennium, votum non obligat, nisi constet de sufficienti rationis usu: quia cum jus in tali non præsumit, & possessio stat pro libertate. Si verò post septennium vovit, obligat: quia possessio est pro voto, cum præsumatur usus rationis, nisi constet oppositum. Si denique dubitet, utrum ante, an post septennium voverit, teneri voto vult. *Sanch.* & *Palaus*: negat *Dian.*

IV. Vota facta in ebrietate, etiam antè prævisâ, & sic volita in causa, non invalida; cum non sint volita in seipsis & directè; bonum autem non consurgat, nisi ex integra causa: quamvis ad peccatum satis sit voluntarium indirectè, & in causa. *Laym. l.* 4. *t.* 4. *c.* 1 *num.* 4.

V. Vota facta in metu, non incusso ad hoc ipsum, ut votum extorqueretur, valida sunt; quia sunt simpliciter voluntaria, & deliberata: facta autem in metu injustè incusso ad ipsum votum, extorquendum, invalida sunt, *ex communi*; non quia non sint voluntaria, sed quia vel jus ea irritat, vel Deus non acceptat, non det vim injustæ coactioni; idque, sive metus sit gravis, sive levis; dummodo quis formaliter ex solo tali metu voveat. *Suarez de Voto, lib.* 1. *cap.* 8. *Sanch. Fill. c.* 26. *cap.* 1.

VI. Quoad vota emissa ex errore, si error fuerit circa substantiam materiæ promissæ, vel circa conditionem substantialem, vel circa finem, sive rationem formalem ac motivum vovendi, votum nullum est: ut

v. g.

g. 1. Circa substantiam; si quis voveret ertum aliquem suum calicem, quem putat ar- enteum, cum sit aureus; vel se ingressurum ertum monasterium, putans esse Ordinis . Benedicti, cùm sit Carthusianorum. 2. Circa onditionem substantialem; si quis v.g. vove- et se ingressurum monasterium, ubi putaret eligiosam disciplinam, & essentialia religionis ervari accuratè, & tamen non ita esset; vel si overet peregrinationem ad limina Aposto- orum, putans tantum distare centum milliari- ous, cum tamen distarent trecentis. 3. Circa ausam finalem, si quis v.g. voveret aliquid in ratiarum actionem, pro sanitate parenti red- litâ, & is re ipsâ non fuisset ægrotus, vel esset nortuus. Et ratio nullitatis talium votorum st; quia hîc deficit liber consensus, qui non ertur in incognitum; & nihil est tam con- rarium consensui, quàm error. *Fill. t. 25. c. 1.*

VII. Vota quæ emittuntur post Novitiatum, n quocumque approbato Ordine, instar ma- rimonij carnalis, non sunt irrita ob ullum rrorem, nisi solum substantialem circa sub- tantiam.

VIII. Si error circa conditionem substan- ialem sit de re parvi momenti, non redditur otum irritum; ut si iter peregrinationis, uam quis vovit, sit paulò longiùs quàm puta- atur, quia parum reputatur pro nihilo. Item i error sit tantùm circa causam impulsivam, alet votum: quia illa est tantum causa secun- laria, quâ sepositâ, actus est sufficienter vo- untarius secundùm substantiam. Neque talis rror in ceteris contractibus actum vitiat: v g. ovit aliquis peregrinationem Romam, stu- lio colendi Deum, & simul etiam habuit ausam secundariam impulsivam, ut inviseret ratrem, quem putavit esse Romæ; quem etsi

intelligat deinde istic non esse, non ideo desinit obligari voto. Et ex his patet, quomodo intelligendum sit, quod dici solet vota non obligare ultra intentionem voventis. *Sanch. lib. 4. cap. 2. Less. lib. 2. cap. 40 d. 2.*

IX. Ad votum non sufficit nudum propositum, licèt firmissimum: quia qui tantum proposuit, non tenetur sub peccato præstare; quia autem promisit, obligatur sub peccato, & nisi præstet, agit contra fidem Deo datam. *Bon. p. 1. Laym. l. c.*

X. Ad votum aliquando sufficit promissio implicita; ut patet in susceptione Ordinum sacrorum; ubi licèt non dicatur voveo, vel promitto castitatem, votum tamen hoc fit implicitè, hoc ipso, quòd sciens Ecclesiam annexuisse iis ordinibus istud votum, eos suscipis. An verò, si quis planè id ignoraret, adhuc censeretur vovere ex implicita intentione, dubium est. Aliqui ajunt, aliqui probabilius negant; dicuntque talem teneri ad castitatem, non ex voto, sed ex Ecclesiæ præcepto. *Sanch. de mat. l. 2. d. 27 num 21. Bon. q 2. p. 1. & communiter.*

XI. Si quis haberet intentionem promittendi quidem, sed tamen se non obligandi, nullum esset votum, secundùm *Navar. Sylv. Sanch. num. 27. Less. l. 2. c. 40. dub. 1. n. 6. Bon. & alios*, contra *Cajet.* quia talis non vult vovere, cùm apponat conditionem contra substantiam actûs. Unde *Lugo d. 23. de just. sec. 1. & alij*, contendunt talem non posse dici promittere. Verum videtur esse quæstio de nomine. Si verò haberet animum vovendi, & se obligandi, non tamen implendi, tunc etiam graviter peccaret, & votum esset validum. *Sanch. Fill. Bon. p. 1. n. 14. Laym. &c.*

DUBIUM III.

Quæ requiratur materia voti.

Resp. Ea debet esse possibilis; (cùm impossibile nec efficaciter possit intendi, nec ad illud sit obligatio) & non solum bona, sed etiam melior quàm oppositum, sive ejus omissio: quippe finis intrinsecus voti est honorare per hoc Deum; id autem non potest fieri, nisi offeratur illi aliquid gratum; gratum autem esse non potest, ut quis obligetur ad relinquendum id, quod est melius. *Sanch. lib. 9. cap. 7. Laym. Navar. &c. Unde resolves.*

I. Invalidum est votum numquam peccandi venialiter, cùm id moraliter & ordinariè sit impossibile. Aliqui tamen volunt, sic voventem teneri isto voto ad vitanda mortalia, & venialia graviora, de quo *Scholastici. Navar. c. 12. n. 53. Suar. l. 2. cap. 3. Sanch. de matrim. l. 9. d. 35.*

II. Invalidum est votum de re vana, vel inutili, vel indifferente, nisi ex circumstantiis, ut fine, fiat bona, quia Deó displicet stulta promissio, & hinc eam non acceptat; ac peccat venialiter talia vovens; ut v. g. si quis decidens ex equo, voveat non amplius equum ascendere. *Na. c. 12. Sanch. 4. mor. cap. 7.*

III. Invalidum est vovere mala: & qui vovet mortale, peccat mortaliter; qui autem veniale, eum venialiter tantum peccare dicunt. *Sanc Sylv &c. V. Iuramentum*: licèt mortaliter peccare velit *Cajetan V. votum*, & *Less. lib. 2. cap. 4. d. 5.* quod videtur probabilius.

IV. Invalidum est votum, cui adjungitur finis, vel alia circumstantia mala, tenens se ex parte rei votæ; ut v. g. vovet quis eleëmosynam ad obtinendam vanam gloriam,

aut impetrandum per eam victoriam injustam, felicem successum furti, adulterij, &c. aut in gratiarum actionem pro successu talis peccati: quia datio eleëmosynæ ad talem finem, est actio blasphema, quasi Deus peccata promoveat; ideoque non potest esse materia voti. *Cajet. Nav c.12. Sanch c.6. Laym l.4.t.4. c. 2. n. 6. Fill. t. 26 c.5.*

V. Validum autem est, etsi ei adjungatur finis, vel alia circumstantia mala, tenens se tantum ex parte voventis; ut v.g. si quis ex vana gloria, aut ex ira erga importunum mendicum, voveat ei dare eleëmosynam: quia tunc res ista bona est, quam vovet, licèt ipse voveat malè; & cum peccato. *Ibid.*

VI. Validum item est votum factum ex affectu erga rem bonam, ut bona est, etsi conjuncta cum causâ mala: ut si quis voveret eleëmosynam, si ex duello evaserit salvus, si non capiatur in furto; si filius sibi nascatur ex adulterio, quòd patrat, &c. licèt enim duellum, furtum, adulterium velle, malum sit; tamen his positis non lædi, non infamari, prolem gigni, mala non sunt, sed Dei dona: & votum non cadit super ista mala, sed super hæc bona, considerata (ut suppono) quatenus in se bona sunt. *Navar. Laym. l.c.*

VII. Invalidum est, & veniale peccatum, vovere bonum, quod est impeditivum boni majoris, ut præsertim sunt vota contra consilia Evangelica; ut v.g. manere in sæculo, ducere uxorem, ire ad militiam, facere mercaturam. *Navar. n.29 Suar Fill. ca 1. q.7 num.58. Sanch. &c.*

VIII. Si tamen aliquod bonum per se, & absolutè minus, fieret per accidens majus bonum, tunc talia vovere valet; ut v. g. si quis videret susceptionem Ordinum sibi damnosam. *v. Bon. p. 1.*

IX.

IX. Matrimonium ordinariè invalidè vovetur; quia ordinariè melior est cælibatus. Dixi (*ordinariè*) quia validè vovetur, 1. si quis ad hoc obligetur; ut, quia sine injuria, aut gravi infamatione sponsæ, vel liberorum ex ea conceptorum, à sponsalibus non potest recedere. 2. si id Reipub. valdè utile futurum existimetur, ut, quia v.g. ex eo speratur pax inter Principes, conversio hæreticorum, regni tranquillitas. 3. si quis ob fragilitatem, & inveteratam consuetudinem peccandi, adeò sit pronus ad lapsum, ut prudenter judicent consultum ei esse ut nubat; in quo tamen ultimo. *Laym & alij* dissentiunt. *v. Bon. l.c. Fill. n. 6. Navar. Suar. l.c. Laym. num.* 12.

DUBIUM IV.

Quæ, & quanta sit obligatio voti.

Resp. Tanta est, quantam tum quantitas materiæ permittit, tum intentio voventis, quâ se vel multum, vel parum, vel absolutè, vel cum certa conditione, restrictione temporis, qualitatis, obligare vult, designat: ita ut, etsi obligatio voti sit juris naturalis, vis tamen ejus pendeat à voluntate, & facto hominis, tamquam præviâ conditione, ut tantum vel tantum obliget. *Ita communiter. vid. Laym. cap. 3. Bon. p. 5. Unde resolves.*

1. In materia levi nemo obligatur sub mortali: quia materia id non permittit. *Navar. num. 40. Sanch. l. 4. c. 12. Laym. l. c.* v.g. Vovisti recitare quotidie Salve Regina; omittendo semel, iterumque, non peccas mortaliter quia materia est parva. *Sanch. l. 4. c. 12. Laym. loc. cit. Azor. lib. 21. c. 15.* Imò etsi toto anno omittas, esse tantùm veniale, eò quòd

materiæ istæ parvæ non coalescant in unam, probabiliter docent *Diana t. 5. misc. num. 24.* ex *Soto. Arag & Tannero 2. 2. di. 4. dub. 3.* contra *Valent.&c.*

II. In materia gravi, etsi quis possit se obligare tantum leviter, communiter tamen censentur se voluisse obligare graviter, nisi aliundè constet. Unde violans tale votum, peccat graviter ex genere suo. *v. Ibid.*

III. Qui postquam gravi voto se obstrinxit, seriò deinde dolet quòd fecerit, non peccat graviter, modò retineat animum implendi. *v. Sanch. V. Votum.*

IV. Qui violat votum de re jam ante præcepta; v.g. qui post votum castitatis fornicatur, debet in confessione addere, quòd votum id habeat, aut quod Ordines acceperit, si Confessarius nesciat: quia duplex tunc est malitia peccati. *Suar. c. 6. Less. d. 7. Sanch. c. 5. Fill. c. 2. q. 7.*

V. Alieno voto nemo obligatur ex vi illius voti. Unde si qui Canones videntur indicare, filium à patre religioni devotum, teneri eam profiteri; intelligendi sunt, si filius votum patris semel ratificaverit. *Suar. cap. 9. Sanch. Laym. c. 5. n. 6.*

VI. Cum hæres teneatur solvere vota realia defuncti, non tenetur vi voti, sed ex justitia: sicuti tenetur alia illius debita, legata, &c. solvere. *Ibid.*

VII. Eodem modo si communitas aliquid vovit, in quod posteri non consenserunt, non tenentur id servare vi voti, sed interdum ratione pacti, statuti, vel longæ consuetudinis. *v. Laym. hic c. 3.*

VIII. Cùm quis vovet factum alterius, sensus est, se curaturum id eo modo, quo licitè potest, ut v. g. rogando, persuadendo vel

vel etiam præcipiendo, si sit superior, vel :tiam aliquando paciscendo, & suppeditan- lo sumptus. Sic parens, qui filium devovit religioni, ad nihil aliud tenentur, quàm ut :onetur eam filio persuadere: sic qui Missas vel peregrinationem alterius curandam, quando stipendium ac sumptus ei persolvit, non tenetur alium substituere novis sumptibus, si prior non præstet ad quod se obligavit. *Sanch. Laym. num.* 7.

IX. Vota personalia non implentur nisi per voventem: unde qui vovit peregrinationem Romam v.g. non satisfacit, si conducat alium: neque ad id tenetur, si ipse non possit. *Ibid.*

X. Vota realia solvenda sunt ex proprio: unde qui nequit ex suo, non tenetur ab alio mendicare. Quòd si possit ex suo, & tamen alius, sive rogatus, sive sponte pro ipso velit solvere, id valet: quia tunc quod alter dat, fit ptius; non autem actio alterius personæ potest fieri alterius, *v. ibid.*

XI. Vota conditionalia non obligant cessante conditione, etiamsi ipse vovens causa fuerit, ut conditio non poneretur: dummodo id non impediverit per dolum, vim aut malitiam, ut v. g. vovisti peregrinationem, si eam Petrus approbet; deinde submittis qui persuadeat, ut non approbet: illo igitur non approbante, non teneris. Imò etsi malitiosè per fraudem, dolum, &c. impediveris, adhuc probabile est e voto non teneri, ut habet *Laym c.* 6 ex *Suar.* & *aliis.* Interim *Laym.* rectè hîc advertendum monet ad intentionem voventis; ut v. g. si filius vovit se ingressurum religionem, nisi pater contradixerit, videtur ejus intentio fuisse, nisi contradixerit ex se suâ sponte sibi relictus, &c.

XII. Qui vovit rem certam & determinatam, v.g. hunc calicem: si ea res pereat, non tenetur ad alium; cum id non soleat intendi: si autem eam rem vendiderit, probabilius videtur esse, teneri dare pecuniam quam accepit: quia qui vovet rem, censetur promittere omnem ejus utilitatem.

XIII. Qui vovit aliquid faciendum certo tempore, ut jejunare hoc vel isto die; illo transacto, sive cum culpa, sive sine culpa ejus, ad nihil tenetur: & neque, si præviderit impedimentum eo tempore superventurum, tenebatur prævenire, cum hæc non soleat intentio voventis esse. *Suar. Nav. l. 1. v Bon. p. 5.*

XIV. Qui vovit aliquid sine certo tempore, v.g. peregrinationem, tantum tenetur implere, cùm commodè primùm potest, quia sic moraliter quisque censetur intelligere suam promissionem, ut habitâ commoditate non nimis diu differat; quamvis minor causa sufficiat ad differendum, quàm ad omittendum. *Fill. c. 4 q. 110. Suar. Laym. cap. 3. Bon &c.*

XV. Qui vovit aliquid sine certo loco, v.g. ingredi religionem S. Benedicti, satisfacit intrando quodcumque monasterium illius Ordinis, in quo serventur substantialia regulæ. Neque tenetur pro admissione peragrare provinciam, sed satis est adire loca aliquot non nimis dissita. Et satisfacit voto, si postquam ingressus est, remittatur, aut egrediatur (saltem cum justa causa, qualis est, v.g. gravis ac diuturna tristitia, & anxietas, sive ex natura ipsa, sive aliunde nata. *Escob.* ex *Sanch. t. 1. l. 4. c. 16. n. 100.*) ante professionem. *v. Trul. l. 2. c. 2. d. 20. n. 7. & 8.*

XVI. Qui vovit aliquid sine certa qualitate, v.g. religionem in genere, potest ingredi quamcumque etiam laxiorem; modò serventur

ventur essentialia, & sit approbata. Similiter, si quis vovit triticum, &c. non tenetur dare optimum quod habet, sed satis est, (loquendo de obligatione præcisè) ut det quod non sit planè ineptum.

XVII. Qui vovit aliquid sine certa quantitate, v. g. eleëmosynam, pecuniam, frumentum; &c. satisfacit dando quantum voluerit, modò non tam parum, ut videatur potiùs irridere suum votum, quam implere. Ratio horum omnium petitur ex intentione voventis, quà nemo censetur se obligare, nisi ad id quod commodè potest, & communiter est decens. *Suar. Sanch. l.* 4. *c* 13.

XVIII. In dubio de mente voventis, debet fieri interpretatio secundùm verborum, quibus usus est, proprietatem, vel potius communem & usitatam acceptionem. *Fill. t*, 26. *c.* 2. *Laym. c.* 3.

XIX. Qui vovit, si ludat chartis, dare decem imperiales, tenetur secundum *Sanch.* dare toties decem, quoties ludit; quia pœna est actui accessoria. Videtur tamen negare. *Laym. l.* 4. *tr.* 4. *c.* 5. *n* 4. *v. Trull. Dian. p.* 5 *t.* 9. *R.* 60.

DUBIUM V.

Quot modis tollatur obligatio voti.

Resp. Dupliciter tolli potest. 1. Nullius auctoritate interveniente: idque vel materiæ mutatione; ut si materia antè honesta, fiat turpis, indifferens, vel impeditiva majoris boni, ratione novæ circumstantiæ vel prohibitionis; vel si fiat impossibilis, absolutè aut moraliter; vel desitione conditionis, à qua pendebat. 2. Interventu auctoritatis humanæ: idque tripliciter, irritatione, commutatione, vel dispen-

dispensatione: de quibus sequentibus dubiis. Est communis. *Sanch. l. 4. c 24. Less. l. 2. c. 40. Suar. Vill. t. 26. cap. 8. Unde resolves.*

I. Etsi tuâ culpâ materia facta sit impossibilis, inutilis, &c. tamen postquam jam talis facta est, cessat obligatio, & sufficit pœnitere de culpa.

II. Si concurrat obligatio, duorum votorum incompossibilium, implendum est id quod est præstantius, & Deo gratius; alterum cessat. Quòd si verò sit æquale, aut nescias utrum sit melius, implendum est quòd prius vovisti, & ruit posterius: si & hoc nescis, libera est electio. *vide Trull. lib. 2. c. 2. d. 9.*

III. Si materia voti fiat impossibilis quoad partem tantum, tunc si commodè talis materia dividi non potest, aut non solet, ad nihil teneris: v. g. vovisti ædificare templum; si totum non potes, non teneris ad partem

IV. Si verò dividi commodè potest, & solet, manet obligatio ad illam partem quam potes: ut v. g. 1. Qui non potest jejunare totâ hebdomadâ, potest autem aliquot diebus, ad hoc tenetur. 2. Qui matrimonium contraxit, & consummavit post votum castitatis, tenetur non petere debitum; cum eatenus votum adhuc sit possibile (reddere enim debet) *v. Bon. p. 7. §. 1.*

V. Quòd si votum dividi quidem possit, sed unum in eo sit principale, reliqua verò accessoria tantum, non per se seorsim intenta, sed dependenter à priori, tamquam illius appendices & modi, tunc si principale fiat impossibile, ruit etiam obligatio accessorii, non autem contrà: ut v. g. vovisti peregrinationem Romam in cilicio, & ibi certi aliquid offerre; si peregrinatio impossibilis fiat, non teneris cilicium ferre, & oblatio-

nem

nem mittere. v. Sanch. l. 4. c. 10. Bonac. d 4. q. 2. p. 4. §. 4. Trull. l. 2. c. 1. d. 10.

DUBIUM VI.

De voti irritatione.

ARTICULUS. I.

An, & quomodo tollatur obligatio voti per directam irritationem.

RESP. Cùm non debeat violari cujusdam dominium, ac quilibet Dominus possit uti suâ libertate; hinc si potestati dominativæ alterius sit subjecta alicujus voluntas, potest is subditi illius omnia vota, qualiacumque sint, ad suum libitum, sine ulla causa validè irritare directè, hoc est, potest velle & pronuntiare, ut illa vota nulla sint, ita ut nullo etiam casu obligatio posteà reviviscat (etsi peccent; si absque causa irritent, ut docent *Less. lib. 2. cap. 40. num. 75. Navar. Suar. Fill.*) Porrò hoc jus provenit ex jure positivo, quo datur alicui legitima potestas dominativa in voluntatem alterius. *Ita communiter DD. v. Sanch. l. 4. c. 24. num. 30 & 31. Unde resolves.*

I. Quivis pater, & in ejus defectu, avus paternus, tutor, imò etiam mater, non tantum si tutrix sit, sed etiam in priorum defectu, & secundum quosdam, reliquis deficientibus, etiam magister, vel hæres, ut *Suar. Less. d. 10. num. 78.* contra *Sanch.* potest directè irritare vota liberorum impuberum; ut colligitur ex *c. Mulier. 32. quæst. 2. cap. 1. & 2. 2. q. 1. & cap. Si quis de reg.* Impubertas autem secundum jura finitur in masculis anno decimo quarto completo, in fœminis duodecimo

mo completo; à die nativitatis computando, ut *Sanch. l. c. vid. Layman.t.4 c.2. Bon. di.4 q.2. p. 6. §. 2.*

II. Vota Religiosorum (non tamen novitiorum) etiam sub prædecessoribus emissa, irritare possunt directè præter Papam, Abbates, Guardiani, Priores & Rectores, ac probabiliter etiam Abbatissæ, ut habet, *Suar. l.7. de voto c.7. num.19 Regin. l.18. num 342. Fill. Bon. l. c. n. 62.* Excipitur tamen votum transeundi ad religionem strictiorem. *v. Binsfeld. 3. p. Encp. c. 9. Less. num.73 Sanch c.24 num.30. Bon l.5.*

III. Idem potest, secundum *Sanch. lib 9. de matr. d. 39.* maritus respectu votorum uxoris: licèt probabiliùs id alii limitent ad ea vota, quæ mariti juri præjudicant. *Laym. hic c.7. Fill. tr.26 c.8. q.8. Less d 10. n.83. & d.25.*

IV. Qui semel votum irritavit, si postea nolit, non ideò revalidatur, ut vult *Sa. V. Irritatio voti.*

V. Nullus supradictorum potest directè irritare vota emissa ante subjectionem, v g. ante matrimonium facta verò intra tempus subjectionis, de re implenda post tempus subjectionis, v. g in pubertate, vel post obitum mariti, possunt irritari. *Bonac l. c.*

VI. Votum, de quo dubium est, utrùm emiseris tempore libertatis, an subjectionis, non posse irritare superiorem, docent *Salas 1. 2. q. 21 & Caram l.3. c.1. d 1.* Sed contrarium tenent *Suar. Sanch. Bon &c.* cum *Bardi d.6. c 1. §.28.*

VII. Facta tempore subjectionis, possunt adhuc irritari post illud; v. g. quando filius jam est pubes. Quod verum est, etsi in pubertate ea ratificasset, putans ex errore esse firma: secus tamen, si infirma esse novisset, & independenter à prioribus ratificasset. *vid. Less l.2. c.40. dub.10.*

VIII.

VIII. Supradicti possunt revocare, ac directè irritare vota, etsi semel ea ratificaverint, quia non privarunt se dominio, & potestate suâ. *v. Suar. de voto l. 6. c. 6.* Quòd si tamen id sine causa fiat, erit secundum quosdam peccatum mortale, licèt probabilius id negent *Suar. l.c. c.4.* & *Laym. hic.*

IX. Prælatus potest irritare votum subditi, à prædecessore æquali, vel inferiore confirmatum, non tamen à superiore. *vide* de his *Bon. c. §. 3. Laym. c. 7.*

ARTICULUS II.

Quis vota indirectè possit irritare.

RESP. Si alicui, non quidem voluntas voventis, sed voti materia sit subjecta, ita ut in hanc jus habeat: is tale votum potest irritare irritatione indirectâ: hoc est, ejus obligationem suspendere, in quantum suo juri præjudicatur: idque ex lege naturæ, docente, quòd nemo possit alteri promittere aliquid in præjudicium tertii. *S. Thom. in 4. d. 37 Suar. Less. &c. ll cc. Unde resolves.*

I. Sic irritare possunt, præter suprà Nominatos, mater respectu filiorum puberum, quamdiu manent in domo paterna, nec sunt emancipati: item tutor puberis, usque ad annum vigesimum quintum, in iis quæ eorum potestati efficiunt, *Laym. c. 7.*

II. Idem potest uxor respectu mariti; v.g. si is voverit longiorem peregrinationem, habitare alibi, cubare seorsim, quæ derogant vitæ sociali, & usui dominii, quod habet in corpus mariti. *Less. num. 83. Fill. num. 253.*

III. Item dominus & domina respectu famu-

famulorum; ut si ij voverint jejunium, quo fierent inepti ad obsequia Domini: quale votum non est castitatis, vel brevis orationis. *Less. n* 86.

IV. Item non tantùm Pontifex respectu omnium fidelium, sed etiam Episcopi & Principes respectu subditorum, quando materia illis præjudicat. Denique Superiores respectu novitiorum, in iis quæ impediunt novitiatus exercitia. *Less. d.* 13 *n.* 8.

V. Non possunt irritare indirectè vota de re aliàs præcepta, v. g. non furandi; quia nemini præjudicant. Item neque vota implenda tunc, quando materia voti non erit amplius subjecta; v. g. vota servi, implenda cùm erit liber; & conjugis, cum alter erit mortuus.

VI. Potest quis etiam indirectè irritare vota longè antè facta, quàm sibi materia subjiceretur; v. g. facta à conjuge longè ante matrimonium.

VII. Potest quis etiam vota à se, vel antecessore concessa & confirmata, indirecte irritare, ut patet ex *Art. superiore.* Excipe tamen, nisi suo juri cessisset, & hanc cessionem subditus acceptasset; ut v. g. in voto castitatis, mutuo mariti & uxoris consensu facto. Secus tamen esset, si vel sola uxor, vel uterque independenter ab altero vovisset.

VIII. Vota indirectè tantùm irritata reviviscunt, & obligant, quando alteri desinunt præjudicare. *v.* de his, *Bon. p* 7. *Laym. c* 8.

DUBIUM VII.

Quid sit commutatio voti.

Resp. Commutatio est substitutio alterius operis honesti loco ejus, quod voto promissum

missum erat, sub eadem obligatione. Circa quam, ut licitè fiat, traduntur hæ regulæ: *Prima*, Ad commutationem voti requiritur auctoritas Ecclesiastica 1. Quando commutatio fit in paulò minus bonum: quod si notabiliter minus sit, miscetur dispensatio. 2. Quando dubium est de æqualitate boni. 3. Quando fit in bonum æquale: licèt aliqui tunc putent sufficere auctoritatem propriam. Hæc tamen sufficit ad commutationem in melius, quia in meliori minus continetur. Voto autem melius, quod est tale in ordine ad utilitatem spiritualem voventis, & Deo gratius.

Secunda. Ad commutationem voti in æquale, requiritur causa, licèt minor quàm ad dispensationem: quia dispensatio planè liberat ab obligatione voti; commutatio verò aliquid subrogat. Unde si fiat in melius, nulla causa requiritur: si in æquale cum auctoritate Superioris, sufficit major in illud propensio. Si verò dubitetur, an sit æquale, sufficit notabilis molestia in implendo. *v. Less. l. 2 c. 40. Unde resolves.*

I. Quamvis oratio absolutè sit melior jejunio, non licet tamen propriâ auctoritate hoc in illam commutare: quia hic & nunc potest jejunium esse Deo gratius: utpote utilius ad bonum spirituale hujus hominis. *Less. d c. 16. Sanch. c. 56.*

II. Omnia vota personalia, propriâ auctoritate commutari possunt in votum religionis: imo ipso jure omnia vota realia sic mutantur in professione.

III. Qui habet votum religionis, non potest illud propriâ auctoritate commutare in susceptionem Episcopatûs: tum quia hic non efficit hominem perfectiorem quam religio, licèt perfectiorem esse supponat: tum

quia

quia non constat, quòd illud hic & nunc sit Deo gratius: tum, quia sic respondit Innocentius III. apud *Bonac. in 2 præceptum d.4.q.2.p.7.* Idem docet *Less. lib. 2. cap. 4. d. 10. num. 103. Azor. Sanch. Laym. l.4. t.5.c.6.num.15. Palaus d.3.t.16.n.2. Fagund. Dian.p.6 t.6. R.62.*

IV. Qui habet facultatem dispensandi, habet etiam commutandi; non tamen contra: quia commutatio est pars dispensationis, qui autem potest majus, etiam minus potest. Qui autem habet facultatem commutandi tantum, non potest mutare nisi in æquale: quod moraliter & non scrupulosè æstimandum est, ut monet, *Laym. c. 8.* In qua æstimatione, ait *Cajet.* non negligenda sunt concomitantia: v. g. in voto peregrinationis, habenda ratio non tantum laboris, sed etiam expensarum, quas fecisset. *Suar. Less. v. Bon. p. 7. §. 3.*

V. Si is, cujus votum mutatum est, malis deinde implere primum, id potest; tum quia id est melius, vel æquale: tum quia in ejus favorem factum est, cum tacita conditione, si ei placuerit. *Less. num. 97. Sa, Fill. num. 289.*

VI. Si voti legitimè à superiore commutati materia, sive opus fiat impossibile, vel indifferens, non tenetur redire ad prius: quia obligatio extincta est. *v Laym. Bon ll cc.*

DUBIUM VIII.

Quid sit dispensatio, & qui possint dispensare in votis.

Resp. I. Dispensatio est absoluta obligationis voti condonatio, nomine Dei facta. Ad hanc, ut valeat, justa causa requiritur; qualis v. g. est. 1. Bonum Ecclesiæ, vel commune Reipub. 2. Notabilis difficultas in ob-

servatione

servatione voti. 3. Imperfectio actûs, vel levitas ac facilitas, ex qua processit votum, *Suar. lib.* 6. *c.* 17. *Fill num.* 260. *Sanch. l.* 4. *c* 45 *v. Bon. p.* 7. *num.* 14. *Laym. c.* 8. *n.* 5. *Unde resolves.*

I. Cum causa non sufficit ad integram dispensationem, partim dispensari, partim commutari potest. *Bon. l. c.*

II. Prælatus videns, ac (cùm facilè possit,) non contradicens, videtur dispensare, ait *Sa*

III. Potestas etiam delegata dispensandi in votis, extendit se etiam ad vota jurata, & juramenta pia soli Deo facta, *v. Suar. lib.* 6. *de voto, Sanch. l.* 8. *de matr. d.* 3.

IV. Ante voti acceptationem à certa persona aut Ecclesia, non censetur ei jus acquisitum, ideoque sine ejus injuria potest dispensari vel commutari.

Resp. II Potestas dispensandi convenit omnibus Prælatis, qui habent jurisdictionem in foro externo, vel privilegium. *Less l.* 2. *c.* 40. *d.* 12. *Sanch. c* 37. & *communiter.* Unde dispensare possunt sequentes: I. Papa, respectu omnium fidelium in omnibus votis. II Episcopus, respectu suorum subditorum, non autem Parochus: quia tantum habet jurisdictionem fori interni. *Suar. l. c. c.* 12. III. Prælati Regulares exempti, respectu suorum Religiosorum & Novitiorum, idque circa vota, quæ vel in sæculo, vel etiam in Novitiatu fecerunt. *Less. n.* 8. & 107. *Sanch. l.* 9. *de matr. d.* 29. non autem Prælati non exempti, neque Abbatissæ. *Suar. Less. ll. cc.* IV. Ex privilegio Papæ Confessarii Ordinum Mendicantium, secundum concessionem & moderationem suorum Superiorum, ut notat *Less d.* 13. *n.* 108.

Resp. III. Supradicti omnes Papâ inferiores possunt dispensare in omnibus votis, exceptis quinque, soli Papæ reservatis, scilicet

 voto

voto castitatis perpetuæ, Religionis approbatæ, Peregrinationis ad limina Apostolorum, ad S. Jacobum Compostellam, & Ultramarina, sive in Terram Sanctam. *vid. Bonac Less. Laym. ll. cc.*

TRACTATUS III.

De Tertio & Quarto Præcepto.

CAPUT PRIMUM.

Quid Tertium Præceptum, *Memento*, &c.

PRæceptum hoc, quatenus vult tempus aliquod sanctificari, sive impendi cultui divino, est naturale, & ad hoc obligat: quatenus verò per id tempus designatur dies Sabbathinus, est cæremoniale, & in Novo Testamento abrogatum, ac pro eo ab Ecclesia designatus dies Dominicus, & festi; præscriptusque modus colendi, ut quædam opera illis diebus fiant, quædam non: hæc prohibentur, illa præcipiuntur. *Bon Laym ex D. Thom. 2. 2 quæst 122.*

DUBIUM I.

Quæ opera tum hoc præcepto, tum ab Ecclesia prohibeantur.

Resp. I. Die festo prohibentur omnia opera servilia, hoc est, quæ & versantur circa materiam externam; & vel mechanica & illiberalia sunt, v. g. suere, fabricare; vel requirunt tantum laborem corporis, & ab operariis

tantùm & servis fieri solent. *Ita DD communiter, vid. Laym. l. 4. tr. 7. cap. 1. Suar. Fill. &c. ex D. Thom. l. c. Unde resolves.*

I. Impertinens est ad rationem operis servilis, utrum fiat ex lucro, an ex recreatione, ex hac, an ista intentione, pia, vana & turpi. *Cajet. Suar. Laym. l. c. &c.* contra *Sylv. & Canonistas.*

II. Impertinens quoque est, sive fiat cum defatigatione & labore, sive non, sive brevi sive longo tempore, &c. quia nihil horum mutat naturam operis.

III. Servile non est; ideoque nec prohibitum, festo ludere, choreas ducere, instrumenta musica pulsare, iter facere pedibus, equo, curru, vel navi: unde etiam ad hæc necessaria sunt licita. *Navar. c. 13. Tol. & Laym. Suar. de fest. c. 27.*

IV. Nec servile est, ducere jumenta sine onere; cùm id sit iter facere, ut ait *Fill. hic. c. 9. a. 170.* Ducere autem jumenta, currus, vel navigium onustum mercibus, est servile, *Suar. loc. c. Fil. l. c.* Quòd si tamen ante festum talia itinera incepta sint, continuatio eorum permittitur, vel ob publicam utilitatem, vel damnum, quod aliàs sequeretur.

V. Item nec servile est, sive gratis, sive pro pretio docere, studere, scribere, transcribere; & secundùm quosdam, ut *Medinam, Lopez & Armillam*, quorum sententiam probabilem docet, *Laym. n.* contra *Sa. Fill. Azor. & alios multos*, pingere etiam coloribus; (nam de rudibus lineamentis plerique concedunt) terere tamen colores, & non pingere, sed tingere ut v. g. colorare asseres, vel pannos dealbare parietes, illiberale est.

VI. Videntur etiam excusari posse in typographiis, litterarum collocatores, quando

post divina collocant neglectum pensum, ut habet. *Laym. hic.* Imprimere tamen, servile habetur. *Escob.*E. 5.c.4.*Suar.Laym.&c.*

VII. Excusat etiam *Fill. hic n.* 169.distillationem, quæ sine corporis fatigatione, potius ad experientiam & peritiam fit, quàm ex officio,& arte.

VIII. Servile aliqui non putant, (alij contrarium tenent, & excusant per consuetudinem, ad otium aliaque pejora vitanda) venari. *Gran.2. 2. c.3.t.12.d.4.s.7. num.*65. aucupari, militare, gladiari, piscari,saltem in fluminibus recreationis gratiâ) & similia: piscatio tamen moderata esse debet *v.Laym.& Fill. tr. c. 27.t.9. q. 12. Bon. d. 5. q.1. p.2. num* 25. *Escob.* qui docet,laboriosam, & ex officio,non licere. Similiter quidam excusant puellas, ad otium vitandum acu pingentes. *Arm. Azor. Palaus. Sa. March. v. Dian. p.6. t.6. R.15. & p.4 tr.4.R 62.*

Resp.II.prohibentur præterea quædam opera non servilia,quæ dicuntur forensia; ut sunt mercatus, placitum, judicium ad mortem vel pœnam, & strepitus omnis judicialis, id est, actiones, quæ ad decisiones causarum, tam civilium quàm criminalium, tam sæcularium, quam Ecclesiasticarum spectant. *Ita commun. Doct.* ex c.1 *de feriis, Unde resolves.*

I. Festo non licet citare, adducere testes, id est, exigere juramentum judiciale, proferre aut exequi sententiam: quæ si feratur,est irrita. *v Laym.l.4.t.7 c.2.n* 7.

II. Nec licet emere & vendere res non necessarias,negotiari publicè vel privatim, inire contractus emptionis,locationis, permutationis, &c. (nisi ex consuetudine, vel aliis justis causis excusentur) quia intelliguntur nomine mercatûs, qui prohibitus est. *c. 1. de feriis,*

rijs, ut docet, *Bonac. ex Suar. c. 13. & Fill. t. 27. c. 10. q 2. n. 180.*

III. Festo licet excommunicare, dispensare, judicem privatim informare, advocatum consulere, consilia conficere, eligere, &c. quia non requirunt strepitum judicialem. *v. Bon. l. c.*

DUBIUM II.

Quæ causæ excusent ab observatione festorum ob quas opera prohibita liceant.

Tales præcipuè sunt septem: *Prima*, Dispensatio Episcopi, vel habentis potestatem quasi Episcopalem; uti Superiores Religionum, imò & Parochi, quando non datur facilis accessus ad Episcopum. *Suar. c. 33. Laym. c. 4. n. 2 Bon p. 1. n. 20.*

Secunda, Consuetudo; nam sic licent nundinæ illæ, in festis passim haberi solitæ: & præparationes deliciarum non necessariarum, ut cupediarum, placentarum, & similium ciborum artificiosorum; item emptiones & venditiones rerum parvi momenti. *Bon. l. c. Laym. l. c.*

Tertia, Pietas in Deum, per quam licent opera, quæ proximè, (non quæ remotè) spectant ad cultum Dei: ut pulsare campanas, circumferre imagines, vel cruces, in supplicatione. Ornare autem, & verrere templa, ac similia, quæ ad ipsum officium non spectant, si absque ratione in festum differantur, venialia habentur. *Fill. numer. 218. Bon. l. c.*

Quarta, Charitas erga proximum: per quam licent & valent actus judiciales pauperum, orphanorum, viduarum, & miserabilium personarum, ne expensis graventur. Sic etiam

possunt rusticanorum, in parvis oppidis si aliis diebus adesse nequeant, causæ civiles agitari. Similiter licet pauperibus & infirmis, pro tunc egentibus, subvenire. Item emere & vendere rusticis, qui aliis diebus impediuntur. *Laym. c.2.n.7.vid. Dian t.1.R.34.*

Quinta Necessitas propria vel aliena, corporis vel animæ, si nimirum sine gravi incommodo, aut detrimento aliquid omitti non possit. Quomodo excusantur, 1. Judicia, quæ celeritatem requirunt: v. g. si latro sit fugiturus, nisi tunc capiatur. 2. Servi & ancillæ coacti à dominis laborare, nec audentes recusare: quod si tamen frequenter contingat, eos deserere debent. *Suar. Laym. l. c. 3* Iidem & similes reficientes suas vestes cùm id aliis diebus non possint. 4. Pauperes, qui se suosque alere non possunt, operantes privatim, sine scandalo; maximè quando multi dies festi concurrunt. *Bonac. num.* 13. 5. Coci & culinarij. 6. Pistores, laniones, & similes in oppidis populosis, & concursu festorum. 7. Chirurgi & pharmacopolæ. 8. Conflatores ferri & vitri coctores laterum, calcis, &c. & quicumque; quorum opus semel cœptum, non potest interrumpi sine damno. 9. Molitores, & naucleri pendentes à ventis. 10 Piscatores halecum, tinnorum, &c. qui certo tantum anni tempore id possunt. 11. Instauratores fontium, pontium, viarum publicarum, & similium quæ moram non patiuntur. 12. Sartores in operibus necessariis, ut funeribus, nuptiis, &c. si aliter fieri non potest ut satisfaciant 13. Agricolæ ad cavendum damnum ruri laborantes; ut si ob pluviam imminentem segetes vel fœnum congregent. *Bon. numer.* 13. *Fill. num* 211. 14 Denique excusantur etiam mercatores, qui clausis tabernis

bernis quædam vendunt; cum præsupponere possint, emptoribus ea tunc esse necessaria, nec alias commodè emere posse. De suprà dictis. *v. Suar. Fill. Laym. Bon. ll. cc.*

Sexta Utilitas, non simpliciter necessaria, sed ad communem lætitiam, vel splendorem: sic enim licèt in adventu vel ortu Principis laborare, ut perficiantur theatra, ignes, vestes, &c. Quamquam monet rectè *Suar.* præstare in hoc casu petere veniam à Pastoribus. *v. Bon.*

Septima. Excusat item, saltem à gravi peccato, parvitas operis, seu temporis. Unde grave non videtur unâ horâ laborare, ut habet *Suar. l. 2. de festis c. 32.* maximè, ut notat *Laym.* si labor non sit nimis servilis, & fatigans corpus. Imò durum videtur mortalis damnare, si quis duas aut tres horas impendat. *v. Fill. t. 27. c. 11. q. 1. num. 105.* In forensibus autem & judicialibus, materiæ quantitatem non ex quantitate temporis, sed qualitate operis desumendam, monet, *Escob. E. 5. c. 3. num. 1. 4.* ex *Palao tom. 1. tr. 9. d. 2. p. 3. n. 4.* Sic grave peccatum esse asserit venditionem rei magni momenti, cum magna solemnitate, licèt brevi tempore fiat. Quod intellige (secundùm prædicta) nisi consuetudo, vel necessitas excuset.

DUBIUM III.

Quæ opera Festis præcipiantur.

Resp. Præcipitur. 1. Auditio concionis: non tamen sub mortali, nisi quatenus quisque tenetur discere necessaria ad salutem, *v. Trident. sess. 24. cap. 4 de reform. Fill. hic. c. 8. Bon t. 1. d. 5. q. 1. p. 2. n. 27, Suar, &c.* Dixi, *nisi*

qua-

quatenus, &c. quia homines rudiores ignorantes præcipua mysteria fidei, ea præsertim, quæ sub gravi obligatione eos scire teneri dictum est suprà *l. 2. t. 1. c. 1.* tenentur lege charitatis, (si aliàs ea commodè addiscere non possint) sub gravi peccato concioni, vel potius catechesi interesse. *Bon. d. 5. in præcept 2. num. 28.* addens, eo casu concionem etiam Missæ præferendam esse. *Trull. l. 1. cap. 1. d. 4. num. 12. Facund. &c.*

2. Præcipitur speciali præcepto, obligante sub mortali, audire Missam, hoc est, morali & humanâ assistentiâ, sive præsentia ei interesse. Est communis ex *c. Omnes fideles* & ex *Missas de consec. dist.* 1. contra *Angelum* & *Rosellam*, qui semel vel iterum negligere, dicunt esse veniale. Obligat hoc præceptum omnibus festis, omnes baptizatos usum rationis habentes: non autem infantes, amentes, vel catechumenos. Ratio primæ partis est, quia est universale. Ratio secundæ est, quia assistentiam humanam habere non possunt. Ratio tertiæ est, quia non sunt Ecclesiæ subjecti. *C. Lugo di. 22 s. 1. & 2. ex Navar. Sanch. & Kon. Unde resolves.*

I. Non est obligatio audiendi concionem in Parochia propria: tum quia DD. multi nullum hac de re præceptum agnoscunt: cum *Trid. s. 24. c. 4. de ref.* dicat, *teneri ubi id commode fieri potest*: tum quia, si quæ obligatio fuit, ei derogatum est per privilegia Regularium, & generalem consuetudinem contrariam. *Suar de rel. t. 1. l. 2. c. 16. Azor. Navar. Cened. Zerol p. 1. V. prædic. Trull l. 2. c. 1. d. 4. v. Barbos. in Trid. sess. 24. c. 4.* Imò Fratres Prædicatores, & Minores, & qui cum ipsis in privilegiis communicant, concionantes in suis Ecclesiis, quovis anni tempore possunt auditoribus suis concedere

18. an-

18, annos, & 320. dies Indulg. nomine Papæ. *Dian. p. 4. t. 4 R. 22. ex Rodriq. &c.*

II. Non est obligatio ad audiendam Missam feriâ quintâ, & sextâ, & Sabbato Majoris hebdomadæ; neque diebus Rogationum. *Azor. Henr. Suar. d. 88. s. 5.*

III. In die Nativitatis Christi tantùm teneris audire unam Missam. *Navar. Suar. Fill.*

IV. Satisfacit, qui recitat sub Missa (ex obligatione) Horas Canonicas, vel pœnitentiam injunctam in confessione, ut contra *Cajet. Sylv. Ang. Armil* docent *Suar. Sa. Rodriq. Fill. &c.* Ratio est, quia duobus præceptis potest simul satisfieri, ut *v. supra l. 1. t. 2. c. 3. dub. 3.* Idem de eo, qui confitetur tempore Missæ, affirmat *Regin. lib 19. num. 14.* dummodò intentionem habuerit audiendi Missam. Negat autem *Suar. d. 88. sess. 6. Azor. cap. 7. q. 6. Gordonus, C. Lugo loc. cit.* si quidem possit differre confessionem, nec adsit necessitas Præcepti confessionis. Idem dicit *Bonac. d. 4 q. ult. p. 11.* ubi contrariam praxim quorumdam excusat, vel ob necessitatem communicandi; vel intentionem audiendi Missam aliam; vel denique ob bonam fidem.

V. Satisfaciunt etiam inservientes Missæ, si recedant allatum necessaria, v. g. vinum, hostiam, thus, &c. quia cùm hæc ordinentur ad officium, non censentur abesse: dummodò non recedant ab Ecclesia, vel saltem non longè. *v. Bon.*

VI. Peccat, qui non audit integram Missam, & quidem venialiter, si omittatur parva pars, mortaliter, si notabilis, v. g. media, vel tertia pars. *Layman.* tamen: & *alij* durum putant, mortalis damnare eum, qui ab Offertorio, usque ad finem adsit. Additque communiter excusari à mortali, qui audiunt à principio Epi-

stolæ, vel secundum alios, Evangelij usque a finem: vel ab initio usque ad Communionem vid. Bon. t. 1. d. 4. q. ult. C. Lugo d. 22. sec. 1 num 3.

VII. Non peccat saltem mortaliter, qui duobus Sacerdotibus successivè duas dimidia Missas audit, ut habet Navar. c. 21. Sa. Sotu Henriq. Dian tom. 1 tr. 4. R. 18. Bon. d. 1. q. ul. p. 11. Hurtado contra Suar. Kon. Fagund. qui audit integram Missam Ob quam causam e probabile (nunc improbabile, ob damnatan ab Innocentio XI. propos. 53.) etsi simul audiat ut habet Bon. l. c Hurt. & Dian. contra Re gin. Kon. C Lugo, &c. quorum sententia vide tur probabilior.

VIII. Non satisfacit, qui sub sacro dormit pingit, docet; vel qui est post murum; au aliam rem, tali loco, unde nihil audiri, vide ri, vel notari possit quid fiat; quia non cen setur moraliter præsens. Satisfacit tamen sur dus, cæcus, & quicumque (licet sit post ostium aut columnam, vel in fenestra, vel procul templo) ita est præsens, ut ex signis externi colligere possit, quid à celebrante agatur, ipe ctatâ loci naturâ (etiamsi ipse per acciden nihil audiat, videat, aut intelligat) sitque par per moralem conjunctionem ejus multitudi nis, quæ dicitur præsens, & est in conspectu altaris. Bon. l. c.

IX. Audiens debet esse attentus, saltem vir tualiter & in confuso, ut aliquo modo adver tat quid fiat. Hinc si quis nunc attendat, nun fabuletur, ut tamen semper advertere possi quid fiat, licèt peccet irreventiâ, non tame damnandus est mortalis Imò Kon. 3. p. quæst 83 cum Sylv. Rosel. & Medi. docet, eum sa tisfacere, qui voluntariè toto sacro est distra ctus; modò sibi sit præsens, & cum reveren

tiâ externa assistat. Quod probabile esse docet *Laym.* contra *Suar. Bon.* & alios *v. Kon. l. c.* & *C. Lugo num.* 26. & 27. Plura de tota hac materia. *v. supra l.* 1 *tr* 2. *cap.* 3. *dub.* 2. 3. & 4.

X. Praeceptum audiendae Missae impletur quocumque in loco, sive in Parochiali, aut Cathedrali, sive in Regularium Ecclesia, sive in oratoriis privatis, sive extra Ecclesiam audiatur. Ratio, quia Ecclesia tantùm auditionem Missae praecipit, non autem locum; ergo quovis loco impletur. *Tol. l.* 9. *c.* 7. *Azor. c.* 6. *Rodriq. Navar. Fill. Nung. Suar. Kon. Bon. d.* 4. *q. ult. p.* 12. *n.* 4. & *plures.* Quae doctrina licèt certa satis sit, nihilominus quia post omnes suprà citatos Auctores, à quodam moderno viro aliàs docto, in dubium vocatur, peculiari dubio examinanda est, ne (quia liber obvius est) scrupulus, aut conscientia nascatur erronea.

DUBIUM IV.

An sit obligatio audiendi Missam in Parochiâ, Dominicis, & festis majoribus.

Resp. Etsi id quidem decens sit, non tamen est obligatio. Est communis Auctorum (quos *vide Superiore dub. casu ult.*) & ut ait *Cardin. Lugo disp.* 22. *s.* 1. *num.* 2. certa; etsi *Marchantius in Candelabro mystico t.* 4. *cap.* 7. & in *resolutionibus moralibus.* in forma manualis editis *cap.* 8. in dubium vocet, scrupulumque movere conetur. Ratio est. 1. Quia nullum extat ea de re praeceptum. 2. Quia *cap. Ut dominicis*, jubetur Parochus ante Missam ejicere eos, qui proprio Parocho contempto; istic Missam audire vellent: ergo sine contemptu (formali) licet. 3. Quia *cap. Si quis de consec.*

jubentur ij, qui habent oratorium domi, in majoribus festivitatibus audire sacrum in Parochia, vel in civitatibus. 4. Quia universalis fidelium, & ipsorummet etiam Parochorum doctorum, & confessariorum (qui poenitentes hac de re non interrogant) consuetudo id non tantùm, (ut loquitur *Marchantius l.c.*) insinuat, sed manifestè docet. 5. Quia *Trid. sess.* 22. *c.* 7. tantùm dicit, populum debere moneri, (non autem teneri) ut frequenter adeant Parochias, saltem Dominicis, & festis majoribus. *v. Fagund. Lugo, Barbosa, Zenodo, Trull. l.3.c.1. d.6.*

Neque obstant, quæ *Marchant.* obijcit, *ut*:

I. Quod jura antiqua decernant contrarium; eò quòd *SitxusIV.de treuga & pace*, præcipiat; ne Mendicantes prædicent, non teneri audire Missam in Parochia Dominicis & Festis. Nam in primis ex illo Sixti decreto nihil sequitur, cum is non dicat teneri, sed tantùm prohibeat, ne publicè *prædicetur, non teneri*. Cum enim honestissimum sit, populum audire Missam in Parochia, idque suadere deceat, minimè deceret, id (publicè præsertim) dissuadere, nam inde scandala, & proprij Parochi contemptus, sequi possent. Et hoc est, quod Sixtus cavere voluit. Deinde, esto antiqua forsan aliqua jura id habeant, eis posterioribus temporibus, per varia privilegia, receptamque consuetudinem universalem, est derogatum. *Cajet. Lugo, & ceteri Ant. citat.*

Nec obstat. II. Quòd multos Canonistas eam opinionem secutos asserit. Esto enim olim quidam sic senserint; hoc tamen tempore, post tot & tam ampla privilegia, post tam claram & diuturnam consuetudinem, post Eminent. Cardinalium declarationes, & ipsorum etiam Pontificum nota decreta

contraria, (ut *vide sequenti Resp.*) aliqui id doceant, nescio.

Nec III. Locus Tridentini paulò ante in Resp. citatus, quem objicit: ut patet ex ipsis verbis & declaratione Emin. Cardin. Auctorumque communi explicatione.

Resp. II. Episcopus non potest censuris, mulctis, aliisque pœnis, cogere ad audiendam Missam in Parochia. Est contra *Marchant. l. c.* ubi ait, *Regulares ita communiter respondere, ut privilegiorum suorum fimbrias magnificent, & dilatent philacteria:* & contra *Auctorem Parochiani obedientis.* Ratio autem est. Quia, ut ait *Navar.* Episcopus non potest tollere (nec restringere) jus commune, & generalem totius orbis consuetudinem. Ita docent præter. *Auth. suprà cit. S. Anton. p. 2. tit. 9. cap. 10. §. 1. dub. 4. Sylv. V. Missa. Tolet. Laym. l. 4. t. 7. c. 3. &c.* & *comm. omnes Theologi & Canonistæ moderni*: afferuntque *Azor. tom. 1. l. 7. c. 8. q. 6. & C. Lugo d. 22. s. 1.* pro hac sententia, declarationem Cardinalium in Trident. quæ expresse habet; *Non posse Ordinarium mulctis & pœnis cogere ad audiendam Missam, vel Concionem in propria Parochia, etiam in casu negligentiæ & contumaciæ.* Et si quis his duobus, tamquam Regularibus minùs fidat, legere potest eamdem declarationem apud *Barbosam in Trident. sess. 22. c. 8. de sacrific. Missæ & sess. 24. de reformat. cap. 4. num. 12.* Item *Tractatu de officio & potestate Parochi*, ubi eamdem sententiam Barbosa ipse sequitur, & pro ea supra viginti Auctores celebres, partim Theologos, partim Canonistas, quâ Regulares, quâ non Regulares, citat. Vide ejusdem *Remissiones in Tridentinum, impressæ Antverpiæ Anno 1644. & Zerolam in praxi Episcopali p. 2. V. Parochia, & p. 1. V. Missa §. 6.* Idem disertis verbis confirmat Clemens VIII.

Anno 1592. 22. Decemb. decreto suo circa hanc ipsam controversiam Duaci excitatam, quo eam dirimit, his verbis : *Præsenti nostro decreto sancimus, licere secularibus, Christique fidelibus universis, Missas diebus Dominicis, & festis aliis majoribus audire in Ecclesiis, tam Fratrum Præd. quam aliorum Mendicantium, nec non etiam Collegij Societatis* JESU, *juxta eorum privilegia, & antiquas consuetudines, dummodo id in contemptum Parochialium Ecclesiarum non faciant : & tam dictis fratribus Prædicatoribus, ac Presbyteris dictæ Societatis, quam aliis privilegiatis, quibus id à Sede Apostolica indultum est, idoneis tamen, & ab Ordinario approbatis, peccata sua etiam Quadragesimali, & Paschali, & quovis alio tempore, confiteri licitè posse, &c.* Quòd si verò dicta privilegia, & alia similia clarius cognoscere lubet, inspiciatur, (ut alia taceam) Compendium privilegiorum Societatis JESU, ubi præter Leonis X. clara sunt verba Pauli III. in *extrav.* data Anno 1549. Kalend. Novemb. quæ incipit, *Licet debitum*, quâ *omnibus Christi fidelibus, cujuscumque conditionis, qui verbi Dei prædicationibus, in templis ejusdem Societatis interfuerint, concedit, ut ibidem Missas audire, & Sacramenta recipere, liberè & licitè valeant; neque ad id ad Parochiales Ecclesias accedere teneantur.* Porrò, ne quis miretur tam ampla privilegia Regularibus concessa à variis Pontificibus, placebit inspicere eorum Bullas, in quibus reperiet motiva gravissima aut si nec inspicere lubet, recogitet saltem. Deum ipsum Innocentio III. (dum vidit Ecclesiam Lateranensem jamjam ruituram) ostendisse eam sustentari à S. Dominico, & S. Francisco. Consideret, quod sicut olim in varias orbis plagas, & in ipsam Germaniam, doctrina Christi translata est operâ Regularium, ita sine eo-

rum

rum ſubſidio conſervata diu non fuiſſet, vel ſaltem minùs floruiſſet. Et denique ne Regularibus ſuccenſeat quiſquam, quòd privilegia ſua tueantur, ſciendum eſt; quod ſine conſenſu Sedis Apoſtolicæ iis renuntiare, aut cedere non poſſint. *vid. l.* 2. *Decret. tit.* 43. *de arbit. c.* 6. imò etſi faciant irritum fore, & peccaturos; quia injuriam inferrent Ordini, & Eccleſiæ toti.

Nunc ad argumenta Marchantij breviter reſpondeo.

I. Affert auctoritatem cujusdam P. Capucini, qui *Parochianum obedientem* ſcripſit. Et huic quidem me paulò antè ſat multas gravesque auctoritates oppoſuiſſe exiſtimo.

II. ait, quorumdam Epiſcoporum praxim eſſe contrariam, eamque fundari in jure antiquo, & novo, *Trident. l, c. ſeſſ.* 22. *& ſeſſ.* 24. ubi dicit: *Teneri unumquemque Parochiæ ſuæ intereſſe, ad audiendum verbum Dei, & rudimenta fidei*: hæc autem in plerisque locis ruralibus docentur in Miſſa; ergo etiam ad Miſſam poſſunt compelli.

Reſp. I Praxim iſtam (ſicubi eſt) paucorum eſſe; & contrariam praxi communi Epiſcoporum, in omnibus regnis & provinciis, & inſuper Præſulis ſummi.

II. Praxim iſtam nec fundari in jure antiquo, cùm illi, (ſi quod fuit) per privilegia ſit derogatum, & abrogaverit conſuetudo; nec in novo. Tum quia *Trident l. c.* loquendo de concionibus & catecheſi, nullam facit mentionem Miſſæ: & in pœnalibus non valet illatio. Tum quia Tridentinum expreſsè addit, (quod *Marchantius* in ſuâ citatione omittit, cùm tamen ad rem plurimum faciat) *ſi commodè fieri poteſt*. Tum quia nec illam quidem obligationem, quoad concio-

nes esse receptam, ostendit universalis Ecclesiæ consuetudo, eò quòd fortè regulariter: *commodè fieri non poterat*, ut notat *C. Lugo*, *l. c.* Neque Cathechesis communiter docetur in Missa, nisi fortè in pagis, ubi rariùs contendunt Regulares cum Parochis de re præsenti. Denique nescio, an non Episcopi, de quibus loquitur, ex numero fortè sint eorum; de quibus Pius V. in Bulla, *Etsi Mendicantium*, queritur, quòd etsi Episcopi Ordines Mendicantes meritò colere, & adjuvare deberent, non solum id negligant, verùm etiam Concilij Tridentini verbis in pravum sensum detortis, eos incommodis & perturbationibus afficiant.

III. Citat decreta Synodi Leodiensis, & Namurcensis, subjungitque. *Quis verò audeat hæc contemnere, & Patres istius Synodi, inter quos multi Theologi fuerunt.*

Resp. Decreta ista (& si quæ fortè sunt similia) intelligenda esse, ne cum contemptu proprij Parochi audiant sacrum extra Parochiam: aut si quæ sensum alium habent, non esse recepta, vel usu abrogata. *Ita Aut. cit. communiter.* Videri potest *C. Lugo l. c.* *Barbosa*, & *Zerola ll. cc.* & dignissimus lectu libellus *Francisci Fontani*, Concionatoris regij, cujus titulus: *Responsa ad quæsita cujusdam primarij Prælati &c.* excusus primùm gallicè Nancæi, Anno 1625. posteà verò latinitate donatus, & recusus Viennæ Austriæ, typis Michaëlis Rictij, Anno 1634. Mitto rationes cæteras, quibus frequentationem Parochiæ (sine obligatione tamen) persuadere conatur; cùm eam, utpotè honestam in primis atque decentem, minimè improbare, sed erroneam tantùm conscientiam impedire intendam; ne videlicet cum persuasione obligationis Parochialia; vel cum apprehensione

henſione peccati, Regularium templa frequententur.

DUBIUM V.

Quæ excuſent ab auditione Sacri.

Reſp. Duæ ſunt cauſæ, quarum altera ſi adſit, non teneris curare celebrari privatim in portatili cum privilegio, neque (etſi id conſilij ſit) preces interim alias loco Miſſæ dicere, ut habet *Navar. c.* 13. *Suar. Fill. t.* 5. *c.* 5. *q.* 11.

Prima cauſa eſt Impotentia, vel ſimpliciter, vel moralis, aut difficultas ex notabili incommodo, proprio vel proximi, corporis, vel bonorum, vel etiam honoris: quia hæc eſt mens Eccleſiæ præcipientis inſtar diſcretæ & benevolæ matris. *Bon. d.* 4. *quæſt. ult. p. ult. Navar. Fill. t.* 5 *c.* 7. *quæſt.* 11. *Suar. d.* 85.

Secunda cauſa eſt, quodcumque motivum rationabile, quo quis bonâ fide putat ſe excuſari. *v. Suar in* 3. *p. ſ.* 6. *c.* 5. *Laym. & Bon. l. c. Unde reſolves.*

I. Excuſantur qui ſunt in navigatione, vel carcere. Item in morbo, vel convaleſcentia, in qua obſit prodire foras. Item qui ſunt in excommunicatione, vel interdicto; de quo ſuo loco.

II. Item, qui cuſtodiunt caſtra, urbem, gregem; infantes, (vel puerum, qui in templo quietus, & ſine perturbatione aliorum contineri non poteſt) vel domum, aut ægris ſolatio ſunt, aut coquere debent, & ſimilia curare, quæ omitti non poſſunt *Bon. Kon. num.* 86. & 314.

III Item cui periculum eſt gravis offenſionis mariti, parentum, vel dominorum

Henr. Suar. Fill. n. 227. Si tamen id ferè ſemper fieret, de alio medio laborandum eſſet.

IV. Item ſi quis alioqui omiſſurus eſſet occaſionem commodam itineris, v. g. ſocios, cum viam ignoret, vel pericula metuat, aliàs verò tenetur ad Miſſam ante iter, vel in itinere *Suar. ſ. 6. Rodr. Bon. l. c.*

V. Si ſit gravis difficultas eundi ad Eccleſiam, ob diſtantiam v. g. unius vel alterius miliaris Germanici, vel etiam minoris ſpatij; maximè ſi via ſit moleſta, cœlum pluvioſum. Ubi habenda eſt ratio perſonarum, loci, temporis, & conſuetudinis. *Bon. Suar. Fill. l. c. Marchant. Reſol. paſt. t. 4. c. 6. n. 7.*

VI. Si ex conſuetudine patriæ feminæ egredi non ſoleant tempore luctûs, vel etiam poſt partum. *Sylv. Cajet. Fill. n. 229.*

VII. Si quis non habeat veſtes ſtatui ſuo convenientes. *Navar. Henriq. Sa. Azor. Bonac. l. c.*

VIII. Si quæ ex occulta fornicatione prægnans metuat, ne id advertatur, ſi prodeat. *Laym. l. 4. t. 5.*

IX. Si quæ ſciret, alteri, à quo perditè amaretur, ſecuturam occaſionem peccati, ſi prodiret. *Sa. Fill. n. 227.*

CAPUT II.

De IV. Præcepto: *Honora Patrem, &c.*

DUBIUM I.

Ad quid teneantur liberi erga parentes.

RESP. Tenentur vi hujus Præcepti, tum genitoribus, tum ſuperioribus, in iis

rebus, in quibus quisque, & quamdiu subjectus iis est, amorem, reverentiam, & obedientiam præstare; ita ut si notabilis horum defectus sit in re gravi, graviter peccetur: quod facilius fiet respectu parentum, quàm aliorum. *Ita communiter. v Fill tr. 28. p. 2. c. 1. Regin. l. 2. c. 1. &c. Unde resolves.*

I. Contra amorem graviter peccat filius, 1. si signa odij parentibus ostendat, & asperè tractet. 2. si torvo oculo ferè semper intueatur, ac ita asperè loquatur, ac si odio haberet. 3. si non subveniat in gravi necessitate spirituali, vel corporali. 4. si non impleat eorum testamenta & legata, modo hæres sit. 5. si grave malum, v. g. mortem illis optet. *Navar. Regin. l. 20 n 8. Fill. t. 28. c. 1 quæst. 3. & 7.*

II. Contra reverentiam graviter peccat filius. 1. Si percutiat etiam leviter; & secundum *Regin.* 2. Si manum ad percutiendum deliberatè attollat. 3. Si graviter contristet. *Regin. l. 20. num. 24. Fill. num.* 17. & 18. 4. Si animo deliberato ad gravem iram provocet verbis contumeliosis, vel talibus, quibus sciat graviter offendendos. 5. Si maledicta, convitia, &c. in eos conjiciat *Nav. Fill. &c.* 6. Si pauperes despiciat, vel nolit agnoscere. Quòd si tamen exterius tantum dissimulet se nosse, & nolit apud se habere; ex justa causa, dummodò provideat de necessariis, *Bon* excusat à peccato gravi, eò quòd rationabiliter non sint inviti. 7. Si in foro externo, etiam de vero crimine accuset; extra crimen hæresis, proditionis, vel conjurationis in Principem, cum non est alius corrigendi modus *v. Bon. d.* 6.

III. Contra obedientiam graviter peccat; 1. Si in re gravi sit inobediens circa ea, quæ pertinent ad gubernationem domûs, bonos mores,

mores, vel animæ salutem. *Fill. n.* 20. 2. Si contra voluntatem parentis ducat uxorem se indignam. Indigna autem dicitur, cum qua non potest contrahere sine dedecore, juxta suæ regionis usum; non tamen potest exhæredari idcirco. 3. Si sine justa causa nolit eam ducere, quàm vult parens; maximè si inde sopirentur odia, aut parentum necessitas levaretur. Erit autem justa causa, v. g. si sit impar familia, si infirma, deformis, fatua, vel immorigera. 4. Si inconsultis parentibus nubat, ut habet *Sanch.* Potest tamen, ubi consuluit, ipsis invitis prudenter contrahere cum se digna: cùm circa electionem status sit sui juris. *Less. l.* 2. *c.* 40. *num.* 43. *Sanch. l.* 4. *c.* 15. *Fill. q.* 10. *n* 20. An & quomodo peccent liberi furando parentibus, vide infrà *l.* 3. *tr.* 3. *c.* 1. *dub.* 4 Item, an alienare possint bona, vide infrà *lib.* 3. *tr.* 5 *c.* 3. *d.* 2. & *l.* 3 *tr.* 5. *c.* 4. *d.* 1.

IV. Tenetur proles alere parentes egentes, adeò ut si in gravi necessitate aliter juvari non possint, teneatur manere in sæculo (nisi tamen in hoc illi certam, vel certè valdè probabile periculum salutis immineret) & si religionem sit ingressus, teneatur egredi, & juvare parentes: dummodò eorum necessitas ejus professionem antecesserit. *Fill. q.* 5 *n.* 9. *Bon. q.* 1. *p.* 6.

V. Si verò necessitas post professionem superveniat, si ea extrema sit, tenetur egredi, petitâ priùs, licèt non obtentâ veniâ. Si autem sit gravis tantùm, in qua utcumque possint vivere, non tenetur quidem, potest tamen egredi, si Prælatus permittat. Quo casu tenetur, in quantum non obstat suo intento, deferre habitum & observare substantialia Religionis: at postquam parentibus subventum est, redire. *v. Less. l.* 2. *c.* 41. *dub.* 3, vide & infrà *tr.* 5. *c.* 1. *dub.* 4.

D U-

DUBIUM II.

Ad quid teneantur parentes erga filios.

Parentes, quo nomine etiam intelliguntur ascendentes. v. g. avus, proavus, &c. tenentur gravi obligatione juris naturalis, conservationem & educationem liberorum curare. Circa quod ex *Bon. d.* 6.*q.* 1. *Azor. p.* 2. *l.*2.*q.* 17. *Fill. tr.* 28. *c.* 2. *resolvuntur hi Casus.*

I. Graviter peccant parentes, qui sine justa causa prolem hospitali, vel locis publicis exponunt. *v.Bon. hic.* & *Fill. t.* 21. *p.* 2. *c.* 2. & *infrà tr.*5. *c.* 1.

II. Mater tenetur (sub veniali tamen) lactare proprio lacte, nisi habeat justam excusationem; tunc verò tenetur sub gravi peccato, bonam nutricem quærere, *Bon.d.*6.*q.*1. *p.* 6. *Laym.* Item tenetur secundùm jura prolem alere ad finem anni tertij: postea educatio usque ad emancipationem spectat ad patrem. Excipe, nisi hic esset pauper, & mater dives. *Fill. Layman. l.* 5. *tr.* 10. *cap.* 3. *Reg. lib.* 20. *num.* 32.

III. Pater tenetur proli, non tantùm legitimæ, sed etiam (in quo jus Civile à Canonico correctum, juxta *cap. Cùm haberet*) spuriæ curare alimenta, hoc est, cibum, potum, vestitum, & honestas artes, juxta suum statum: nisi tamen aliundè se alere possit, & non indigeat; deinde etiam dotem filiæ. Et quidem Clerici, etiam ex fructibus Ecclesiasticis possunt hæc suis spuriis præstare. *Fill. l.c.tr.*28.*c.*2.*n.*28.*Laym.l.*5. *tr.* 10. *p.* 3. *cap.* 5. v. infrà *tr.* 5. *c.* 4. *d.* 3.*q.* 1. Hinc peccant, 1. si non adhibeant diligentiam saltem mediocrem, ut acquirant bona, quibus filij alantur,

habeant,

habeantque hæreditatem ſecundum ſuum ſtatum. 2. ſi bona dilapidando impotentes ſe reddant ad liberos honeſtè ſecundum ſtatum ſuum educandos, ac dotandos. *Bon. d. 6. q. 1. p. 6. Azor. Fill. &c.* 3. ſi ſine legitima cauſa filiæ dotem negent, (vel filium exhæredent) v.g. quia vult ingredi, vel eſt ingreſſa Religionem, vel quia ipſis invitis nupſit, licèt ſe indigno *Bon l.c.* §. 2. ex *Azor. Regin &c.* vel quia filius ordinem ſacrum ſuſcepit. Sicut enim pater tenetur dotare ſuas proles pro matrimonio vel ingreſſu Religionis, ita etiam ad ſuſcipiendos ſacros ordines. Neque hæc donatio eſt revocabilis: imò ſic donata non poſſe computari in legitimam, aut diviſionem cum fratribus, docet *Barb. c.* 17. Contrarium tamen tenet. *Molin &c.* cum *Dian. p. 8. t. 6. R. 91. & 92.*

IV. Parens tenetur proli ſubvenire relictâ religione, iiſdem caſibus, quibus proles parenti; quos vid. *ſuperiore dubio caſ. 4 & 5.*

V. Parentes gravi obligatione tenentur inſtruere liberos per ſe, vel alios, in neceſſariis ad ſalutem. Hinc graviter peccant, 1. Si quantum in ipſis eſt, non curent ut bonis moribus imbuantur, doctrinam Chriſtianam ſeu fidei rudimenta addiſcant, pravorum conſortia vitent, mandata Dei & Eccleſiæ obſervent, Sacramenta frequentent, à peccatis abſtineant. *Azor. Fill. Bon. l. c.* 2. Si occaſiones peccandi ab iis non avertant, vel in locis, aut domibus ſuſpectis habitare permittant. *Trull. l. 1. d. 3. n. 4.* 3. Si conſilio, vel exemplo malo depravent. 4. Si non objurgent, puniantque diſſolutos; moderatè tamen: nam peccant etiam verberando immoderatè, v. g. ut notabiliter lædantur. *Sot. Sylv. Bon. l. c.* & *d. 3 de contr. q. ult p. 3.*

VI. Tenetur etiam proli relinquere liber-

tatem circa electionem ſtatûs. Unde peccant, invitos ad matrimonium, vel religionem cogendo, vel abſtrahendo. Et quidem *Trident. Seſſ.* 25. *de Reg cap.* 18. excommunicat cogentes ad monaſterium filias.

VII. Etſi frater fratri, vel ſorori, ſaltem in extrema, vel quaſi extrema neceſſitate teneatur ſubvenire lege tùm charitatis, tum pietatis: non tamen eſt ea obligatio, quæ inter parentes & liberos; cum non ſit iſta dependentia. *v. Leſſ. l.* 2. *c.* 41. *n.* 34. Unde ſi Profeſſus eſt in religione, non tenetur egredi ut ſuccurrat. *Trul. l.*2 *c.* 2.*d.*24. *num.* 8. ex *Suar. &c.*

Quares. An filius aliquando poſſit à Patre privari hæreditate.

Reſp. Poteſt ex juſta cauſa, aliàs non; eaque in teſtamento debet exprimi. *Ant. Sed hodie C. de inoff. teſt. Talis autem cenſetur.*

1. Ingratitudo, (niſi in gratiam Patris redierit, ipſumque pœnituerit ante teſtamentum conditum) ut ſi affecit Patrem gravi injuriâ, vel ejus vitæ inſidiatus eſt, vel manus injecit, vel maleficis ſe immiſcuit. *Bon. d.* 3. *q.* 7. *p.* 3. ex *Cov. Sanch. Azor. Molin &c.*

2. Si novercam, ſeu Patris uxorem cognoverit carnaliter: ſi Parenti furioſo, vel carcere detento, noluit ſuccurrere fidejubendo: ſi impedierit Patrem teſtari: ſi bona Parentum dilapidaverit, cum gravi ipſorum diſpendio.

3. Si filia minor 25. annis luxurioſam vitam degerit, &c. Circa quas.

Nota. Valere has cauſas, quando filius aliunde habet unde vivat: nam alimentis ad vitam neceſſariis privari non poteſt; cùm debeantur jure naturæ, quod à jure civili tolli non poteſt. *Bon. d* 6. *q* 1. *p.* 6. §. 3. ex *Sanc. Mol. Azor. Regin. Fill.* *Trull. l.*4 *c.*1.*d.*3. & *tom.* 2. *l.*7.*c.*17.

DUBIUM III.

Ad quid teneantur tutores & curatores, qui parentum sunt loco.

Tutor (idem est de Curatore) tenetur curam gerere pupilli, ejusque bona ritè & fideliter administrare. Ratio est, Quia in hunc finem constituitur, & assignatur pupillo patris loco. Quare si delinquat, vel notabiliter sit negligens hac in re, peccat graviter, & ad compensationem damni, quod pupillus ex eo accepit, obligatur, (& saltem de dolo & culpa lata) imo etiam, si tutoris officium exercet pretio, (quod tamen si ab initio non est constitutum, censetur suscepisse gratis) tenebitur etiam de levi culpa. *Bon. de contr. di.* 3.*q.*19 *p.*4.*Unde resolves.*

I. Tutor tenetur tueri personam pupilli dum opus est, eumque bonis moribus imbuere, & benè educare, per se vel alios *B.l.c.*

II. Tenetur bona pupilli fideliter administrare, ideòque (officium tutoris suscipiens) inventarium conficere ; alioqui damna ex ejus defectu secuta resarcire : nec licet illi pupillo pecuniæ nimium, ad usus inutiles concedere.

III. Tutor (uti & Curator) tenetur conservare omnia jura, bona, & actiones pupilli, (vel Minoris) & bona aliàs peritura vendere, pecuniamque convertere in emptionem bonorum stabilium, vel in censum, &c. prout fuerit utilius, *ibid* ex *Rebel. p.*2.*l.* 17.*q.* 17.

IV. Si Tutor vel Curator pecuniam pupilli convertit in suos usus, tenentur ad restitutionem totius lucri cessantis, vel damni emergentis, quod inde accepit pupillus vel minor. *l.c. Rebel. q.* 17.

V. Tenetur item ad restituendos fructus (deductis expensis) quos ex bonis pupilli percipere poterat, & suâ culpâ non percepit. *Sylv. V. tutor. §. 4. Rebel. l. c.*

VI. Tenetur nomina debitorum exigere, & debita pupilli persolvere, ita tamen ut quantum fieri potest, bono pupilli consulat. *Sylv. Tebell. ll. cc. Tabiena. Ibid.*

VII. Tutor vel Curator non potest donationes, vel remissiones gratiosas facere de bonis pupilli: quia non ad destruendum, sed ad tuendum est constitutus. *Ibid.* Excipe donationem remuneratoriam; sic enim potest v. g. stipendio debito pro liberali servitio aliquid addere, ex liberali donatione. *Mol. Lugo, d. 23. s. 10. Sanch. Trul. l. 7. c. 17 d. 8. v. Dian. p. 8. t. 6. R 17.*

VIII. Denique tenetur (officio finito) reddere rationes: quia hoc onus est commune eorum, qui bona aliena administrant *v. Bon. de contr. d. 3. q. 19. p. 4.* & infrà hoc libro *t. 4. c. 3. in appendice ad contractus,*

DUBIUM IV.

Quæ obligatio Dominorum & famulorum, aliorumque Superiorum & inferiorum erga se invicem.

Resp. I. Domini & Superiores tenentur habere curam famulorum, aliorumque suorum subditorum. Patet ex 1. *ad Tim. 1. Si quis suorum, &c.* Et ratio est, quia sunt ipsorum caput, & vices parentum gerunt; ideòque tenentur quodammodò ad eadem, ad quæ parentes. In primis verò curare tenentur, quantum in ipsis est, ut servent præcepta Dei & Ecclesiæ. *Bon. d. 16. q. 1. p. 8. Unde resolves.*

I. Peccant Domini graviter. 1. Si sine just caussa impediant famulos, ne festis Missar audiant: vel si festis opera servilia imponant si jubeant ea, quæ sine peccato fieri non po sunt. *Navar. cap.* 14. *&c.* 2. Si peccandi occasio nem permittant, cum possint impedire; au si graviter delinquentes non corrigant; v negligentes necessaria ad salutem non mo neant, corripiant. *Bon. l. c.*

II. Peccant item graviter. 1. Si gravibus ir juriis afficiant; diabolos, canes, &c. appe lent. *Bon. l. c.* & *Trull. l.* 4. *c.* 1. *d.* 6. licet *Dia p.* 7. *t.* 7. *R.* 47. excuset à peccato talem co tumeliam, quod ex ira & indeliberatione so leat proferri. 2. Si alimenta convenientia no præbeant; mercedem justam (dummodò fid liter serviverint) non solvant, vel differa absque rationabili causa, *Ibid.* 3. Si ante ela sum terminum temerè domo expellant: i quo casu, (nisi gravissima ex causa id fecerun tenentur ad solutionem integræ mercedis *Less. Azor. c.* 14. *q.* 1. *Fill. n.* 117. *Regin. Mol, &c. Escob. t.* 3. *E.* 9. *q.* 33. 4. Si eum, qui liber aliosve domesticos, verbis, exemplo, v moribus pravis corrumpit, & reprehension non emendatur, è domo non dimittan *Navar. c.* 14. *Azor. Trull. d.* 61. *num.* 2.

III. Herus non tenetur famulo infirm (quamdiu ægrotat) dare salarium, (nisi i extrema, vel gravi necessitate; tunc enin debet ex charitate) imò sumptus in ejus cu rationem impensos potest repetere. *Mol. l. p.* 28. *c.* 4. *n.* 8. *Escob. t.* 3. 1. 9.

Resp. II. Famuli, cæterique subditi, te nentur suis dominis & superioribus aliqu modo eadem, quæ filij parentibus, nim rum amorem, reverentiam, & obedientia præstare. Ratio patet ex dictis, quia sunt i

L

lis quasi loco parentum. *S. Tho.* 2. 2. *q.* 103. *Regin. l.* 20. *num.* 26. *Vnde resolves.*

I. Peccant famuli graviter. 1. Si non laborent, vel serviant fideliter, tenenturque ad compensationem damni. *Molina, Lessius. l.* 1. *cap.* 24. 2. Si grave damnum inferant, vel inferri permittant, cùm possint impedire. *Nav. cap.* 14. *n.* 22. *Fill t.* 28. *c.* 3. *q.* 10. *Regin. loc. cit.* Et quidem si damnum illud inferatur, (sive à confamulis, sive ab extraneis) in rebus, quarum cura ipsis commissa est, à restitutione non possunt excusari. *Molin. Less. l.* 2. *cap.* 23. *p.* 10. *n.* 65. *Fill. t.* 36. *c.* 6. *q* 9. *num.* 114. 3. Si absque gravissima causa discedant à domino ante terminum elapsum, ultra hunc verò manere non tenentur, etiamsi morbo impediti servire aliquamdiu non potuerint. *Molin. l. c. Regin num.* 517. *Escob. E.* 7. *num.* 510. 4. Si domino in rebus magni momenti non obediant. *Bon. l. c.*

II. Famuli non peccant, si sustentationem, vel mercedem justam domino negante, utantur compensatione occultâ. *Molin loc. cit. Fil. tr.* 36. *cap.* 6. *q.* 3. dummodò tamen alius modus non sit impetrandi; nec plus accipiatur, quàm debetur; neque scandalum, aut aliud incommodum grave timeatur. *vid. Bon. de rest. d.* 2. *q. ult. p.* 2. *n.* 16.

III. Similiter pro obsequiis, ad quæ non tenebantur, præstitis (siquidem illa non gratis & liberaliter, sed animo mercedis exhibuerint) licere ex rebus domini accipere compensationem, quæ aliter obtineri non possit, docet *Navar. cap.* 17. *num.* 108. *Less. l. c.* Plura de his v. infrà *t.* 5. *c.* 1. *d.* 4. &. *c.* 3. *d.* 10. & *Bon. d.* 6. *q.* 1. *p.* 8.

DUBIUM V.

Ad quid teneantur Conjuges erga se mutuo, vi hujus præcepti.

Resp. Uxor in iis, quæ spectant ad domûs gubernationem & bonos mores, tenetur obedire marito: hic verò uxorem, non ut servam, sed ut sociam tractare. Ratio est, quia maritus est caput, & uxor commembrum. *Navar. c.* 14. *n.* 20. *Tol. Fil. t.* 28. *c.* 9. *q.* 6. *n.* 144. *& commun. Unde resolves.*

I. Conjuges peccant. I. Si debitâ intentione non contrahant matrimonium. 2. Si sine dispensatione prætermittant proclamationes. 3. Si Sacramentum matrimonij in statu peccati mortalis recipiant. 4. Si utantur matrimonio contra naturam, vel modo indebito, vel cum periculo abortus. 5. Si debitum sine justa causa negent. 6. Si cum periculo pollutionis tactus habeant impudicos.

II. Peccat graviter uxor. 1. Si maritum rixis, vel aliter verbis, ad gravem iram, vel blasphemiam provocet. *Fill. l. c num.* 145. & *Bon.* 2. Si quid notabile expendat contra voluntatem viri, & consuetudinem fœminarum similis statûs; nisi tamen ex parapharnalibus, si habet. 3. Si spreto viro sibi imperium vendicet. 4. Si nolit sequi virum domicilium mutantem, dummodò possit sine periculo vitæ, & salutis; & contrarium non sint pacti; & maritus post nuptias non sit factus vagus. *Navar. Tol. Bon. p.* 7. v. infrà *t.* 5. *c.* 1. *dub.* 4. 5. Si sine sufficienti judicio malè judicet de mariti continentia. 6. Si sine justa causa debitum neget: vid. infrà *l.* 6. 7. Si se ingerat in administrationem domus sine justa causa, qualis

qualis eſt, ſi v. g. maritus prodigus bona familiæ dilapidet. *Sylv. Trul c. 1. d 4. n. 181.*

III. Peccat graviter maritus. 1. Si verbis contumelioſis, vel infamatoriis afficiat uxorem. 2. Si impediat illam circa præcepta Dei vel Eccleſiæ ſine juſta cauſa. *Sayr. l 7. 6. 7. Nav. c. 14.* Si verò impediat, etiam ſine cauſa, circa ea bona, quæ conſilij tantùm ſunt, ut eſt confeſſió, communio, &c. communiter tantùm peccat venialiter, niſi conſtet quòd magnam ex iis utilitatem percipiat. *Sayr. Fill. Bon. q. 1. p. 7. Trul.* 3. Si cædat graviter: moderatè tamen caſtigare verbis. vel etiam ex gravi cauſa moderatis verberibus, habitâ ratione conditionis & ſtatus, quandoque poteſt. 4. Si alimenta neget; niſi tamen uxor à conſortio mariti propriâ culpâ diſceſſerit. 5. Si negligat gubernationem domus, & rem familiarem. 6. Si uxori non cohabitet, vel ſine juſta cauſa diu abſit. 7. Si cum poſſit, alimenta non procuret. *v. Fill. n. 140. & 141. Navar. c. 14. num. 19. To. l. 5. c. 2. Sanch. l. 10. de matr. di. 18. num. 16. Bon p 7.*

DUBIUM VI.

Quæ obligatio Parochorum erga ſuos.

Reſp. Curatus, ſive Parochus jure divino tenetur.

1. Reſidere in ſua Parochia. *Trid. ſeſſ. 23. c. 1. de refor. Barb. de off. Parach. c. 8 n. 1.* alioqui in conſcientia fructus non facit ſuos, teneturque pro rata abſentiæ reſtituere fabricæ Eccleſiæ, vel cauſæ piæ. Poteſt tamen ex juſta cauſa, & licentia Epiſcopi ad breve tempus abeſſe, *v. Nav. cap. 25. Azor. t. 2. l. 2. c. 4. Poſſev. Barboſ. Trull. l. 4. c. 1. d. 8.*

2. Tene-

2. Tenetur administrare Sacramenta, quoties & quanto cum periculo. *v. infra* & *Bon. p. 1. d. 4 q. 3. p. 2. Poss. Barb. ll cc.*

3. Orare pro populo, & celebrare ut populus audiat Missam: quam etiam teneri cum eidem applicare diebus saltem festis, & aliquot aliis, docet *Tol. l. 3. cap. 3.* Sed negant. *Suar. Kon. in 3. p. q. 83. a. 1. d. 1.* cum nullo jure id cautum sit. *v. B. q. ult. Barb. l. c.*

4. Docere populum, concionando, arguendo, &c. per se vel alios. *Tol. l. 5. c. 5. Poss. Barb. Trull. ll cc* v suprà.

5. Tenetur sigulis diebus Dominicis, & festis solemnibus populo doctrinam Christianam explicare, per se vel alium, ut constat ex *Trid. sess. 24 c. 4 de ref.* idque sub gravi obligatione etiam juris divini, ob summam necessitatem, propter quam eos ab Episcopis, aliisque Prælatis ad id cogi posse sub pœna excommunicationis, (omnesque alios ut eam audiant, discant & sciant) docet *Trull. 11. c 1. d. 4. num. 7. & 8. Baldel. to. 2. l. 1. d. 48.* ex. *Sanch Palao. Barbos. &c.*

6. Tenetur infirmos visitare, pauperum curam habere, peccata corrigere, &c. de quibus. *Poss. Reg. t. 2. l. 20. c. 5. f. 3. Bar c. 7.* v. suprà.

DUBIUM VII.

Quæ obligatio Præceptorum & discipulorum.

Resp. Inter præceptores (idem est de pædagogis) & discipulos est quodammodo eadem obligatio, quæ inter parentes & liberos. *Unde resolves.*

I. Dis-

I. Discipuli peccant. 1. Si Præceptoribus & pædagogis non exhibeant honorem & reverentiam. 2. Si non obediant in rebus pertinentibus ad studia & bonos mores. 3. Si eos convitiis, vel contumeliosis verbis traducant. 4. Si negligenter studeant, scholarum aut studiorum tempore lusui vacent; vel otio. 5. Pecunias parentum dilapident, vel inutiliter expendant. 6. Malo fine studeant. 7. Gymnasij sui leges, vel Academiæ statuta (siquidem ea ad peccatum obligent) non servent. 8. Scientias superstitiosas aut vetitas addiscant, vel libros prohibitos legant. 9. Stipendium debitum doctori suo non solvant, cum possint. *v. Navar. c.* 23. & 25. *Fill. tr.* 28. *p.* 2. *c.* 10. *q.* 1.

II. Magistri & pædagogi peccant. 1. Si peccata discipulorum dissimulent, & non corrigant quando possunt. 2. Profectum eorum in literis non sedulo promoveant. 3. Non doceant bonos mores. 4. Si ex proposito falsa doceant ut vera, vel superstitiosa & saluti noxia. 5. Non studeant ipsi ut officio satisfaciant. 6. Si stipendium exigant majus justo, vel quàm Gymnasij leges, aut consuetudo permittat. 7. Doctoratûs insignia negent dignis, vel indignis conferant, quod *Nav.* dicit esse mortale; præsertim in Theologia, Jure Canonico, Civili, & Medicina: nam in Philosophia forte veniale tantum esse censet, *Cajet. V. Doctores.* 8. Si discipulis malo sint exemplo. 9. Si malis moribus imbutos, & qui aliis perniciosi sunt, ad scholans admittant, vel ex iis non dimittant. *vid. Trull. l.* 4. *c.* 1. *d.* 21.

TRAC-

TRACTATUS IV.

De V. & VI. Præcepto.

CAPUT PRIMUM.

Quid quinto Præcepto prohibeatur.

Non occides.

PRohibentur hominis occisio, mutilatio, verberatio: aliaque similis afflictio injusta; de qua quæritur, quæ & quando sit injusta.

DUBIUM I.

An aliquando liceat occidere, vel mutilare semetipsum.

Resp. Absque divina auctoritate non licet seipsum directè & ex intentione occidere. Ratio est, quia est contra charitatem sui, & fit injuria Reipub. & Deo, qui est solus directus & absolutus Dominus humanæ vitæ. Dixi 1. *absque auctoritate Divina*, propter Samsonem & quosdam Martyres, qui seipsos occiderunt, vel ex divina inspiratione, vel inculpata ignorantia. Dixi 2. *Directè*; quia indirectè quandoque licet se occidere, hoc est, aliquid facere vel omittere, ex quo præter intentionem mors certò sequitur, quia præceptum conservandi vitam, utpote affirmativum, non semper obligat, sed potest omitti propter bonum finem; necessitatem, vel magnam utilitatem. *S. Tho. 2. 2. q. 64. vid. Fill. hic. t. 29. c. 4. q. 5. & Bec. 2, 2. t. 3. c. 7. q. 8. Unde resolves.*

3. Mi-

I. Miles potest, imò tenetur persistere in statione, etsi moraliter certus sit se occidendum. *C. Lugo. d.* 10. *q.* 1. Item potest ad evertendam turrim hostilem, aut perdendos hostes, pulverem incendere, etsi sciat se obruendum; uti & navem mergere vel incendere, ne hostis eâ potiatur cum gravi Reipub. damno ut docent *Less. l.* 2. *c.* 9. *num.* 32. *Fagund. tom.* 1. *l.* 5. *c.* 11. Similiter licet se objicere telo vel ictui, ad servandam vitam Principis, amici ad mortem injustè damnati vices subire. *Less. l.* 1. *c.* 9. *n.* 30. vel in naufragio tabulam cedere, ex *Tol. Less. l. cit. Lopez p.* 1. *c.* 65. Item servire peste infectis, vel ad fugiendum incendium ex alto se præcipitem dare, cum certo periculo mortis. *Less. & Fil. l. c. Laym. c.* 1. *n.* 3. *c. Lugo d.* 10. *s.* 1. Ubi tamen eversionem illam turris, & combustionem navis, (siquidem nulla sit spes evadendi) timidè, & non nisi ex gravissima, v.g. boni publici causâ, videtur concedere. *vid. num.* 51. 52. *&c. Malderum tr.* 3 *c.* 1 *dub.* 19. *Dian. p.* 5. *tr.* 4. *Res.* 26. *Fagund. p.* 5. *c.* 11. *n* 6. *& sequent.*

II. Etsi virgini non liceat ad castitatem servandam directè se occidere, licèt tamen eî certo periculo mortis se exponere, etiam pro sola integritate corporali, licet rationabiliter præsumeret se non consensuram: quia integritas ista magni æstimatur. *v. Laym c.* 1. *num.* 3.

III. Reo licet non fugere, imò etiam sponte se sistere judici plectendum; licèt positivè seipsum perimere non possit, etiamsi à judice id ei committatur, *v. Less c.* 9. *d.* 6. *C. Lugo d.* 10. *de just.* 1 *n.* 38. contra. *Vasq* 1. 2. *d.* 173. *cap.* 3.

IV. Etsi Carthusianus in extrema ægritudine possit servare vitam vescendo carnibus, idque probabiliter ei tum liceat, (atque adeò non peccet, qui inscio præberet cibos

ex carnibus; *Sanch. Dian p.8 t.7.R.70*) licitè tamen & laudabiliter etiam tum omittit, cum certo periculo mortis, ut contra *Vasq.* & *Gran.* docet *Dian. p. 5. d 4. R. 32.* ex *Vict Lorc. &c.* quia rationabiliter negligit vitam pro bono communi Ordinis. *c. de Lug d.* 10. *num.* 33 contra *Azor.* & *Escob t 6.c. 7.* ubi docet, teneri carnibus vesci, si exigit necessitas, ita ut aliter vitam conservare non possit: quod *Sanch. p. 2. cons. l. 5. c. 1. d 35.* cum *aliis s.x* ita distinguit: si necessitas vescendi sit ab intrinseco v. g. morbo, ex quo judicio medicorum convalescere non possit, nisi esu carnium, ait probabilius esse, non teneri vesci, (tametsi licitè possit) quia morietur naturaliter ex morbo, cujus ipse non est causa: si verò sit ab extrinseco (v. g. si ob inopiam aliorum ciborum fame moriendum esset) teneri vesci, quia mors illa cum sit violenta, ipsi imputaretur.

V. Licet carnem vigiliis & inediâ moderatè affligere: qui autem advertens vitam iis notabiliter minui, nihilominus continuaret, peccaret graviter ut notat *Laym d 3.d just t 3. p. 3. cap. 1. num. 5 ex Cajet.* Etsi hic multi ob bonam fidem,& zelum Deo placendi excusentur. *v.Bon.d.2.q.ult. s. 1 p.7. num 9 Fill l. c. Cardin. Lugo de just di* 10. *s.1. num.*32 33 36. *&c.* Ubi rectè notat, aliud esse procurare abbreviationem vitæ, seu mortem positivè sibi afferre; aliud permittere, vel periculum ejus subire, vel non adhibere media ad advertendam. Prius ait esse illicitum, v. g. pœnitentiis indiscretis, carnisque macerationibus, vitam notabiliter abbreviare: posterius verò sæpè licere, ideoque non teneri Carthusianum carnibus vesci, nec aliquem alium uti pretiosâ & exquisitâ medicina, ad mor-

mortem vitandam; nec sæcularem relicto domicilio quærere salubriorem aërem extra patriam.

VI. Excusantur ægri, qui paulò ante mortem, causâ humilitatis, vel boni exempli, petunt humi collocari, quia non intendunt vitam abbreviare. *v Vasq l. c.* Addit *Laym. l. 3. t. 3. p. 3. c. 1. n. 5.* nec teneri quemquam mediis extraordinariis, & nimis duris, v g abscissione cruris, &c. vitam conservare; nisi tamen ea communi bono sit necessaria. *v. Less l. c. Sanch. in opusc. tom. 1. l. 5. c. 1. d. 34* Ubi dicit, infirmum in periculo mortis, si sit spes salutis non posse medicamenta respuere. Non videtur tamen virgo ægrotans (per se loquendo) teneri subire manus Medici, vel Chirurgi, quando id ei gravissimum est, & magis quàm mortem ipsam horret. *Escob. E. 7. cap. 8.* ex *Turrian. sum p. 1. c. 263. dub. 5.*

Resp. II. Non licet se mutilare, nisi sit necessarium ad conservationem corporis totius: quia nemo est suorum membrorum absolutè dominus. *Less. l. 2. c. 9. d. 14. Unde resolves.*

I. Non licet se castrare ad conservandam castitatem, vel sedandas tentationes: quia hoc ad eum finem non est necessarium. *S. Thom. 2. 2. q. 65. a. 1. Less. Mol. Fill. t. 29. c. 4. q. 3. &c.*

II. Peccant parentes, qui filios etiam consentientes castrant, ut sint utiles cantui. *vid. Laym. l. 3. t. 3. c. 1.*

Quæres An sepeliendus sit in loco sacro, qui seipsum occidit.

Resp. Id vetant Ecclesiæ Canones: qui tamen non sunt intelligendi de iis, qui ex furore, amentia, vel passione gravissimæ tristitiæ, turbatâ phantasiâ, id fecerunt; vel qui

ante mortem verè de hoc doluerunt. Quo si constet quempiam seipsum occidisse, & dubitetur utrum deliberatè, an ex animo tur baro factum, in praxi privatur sacrâ sepulturâ, cùm præsumatur secundum opus externum voluntariè esse factum: nisi tamen e circumstantiis contrarium colligatur. Si verò dubitetur, à seipso, an ab alio v. g. sit præcipitatus in aquam, dilectum tam atrox & contra naturam non præsumitur sine evidentibus indiciis. *Mol. t. 3. di. 20. v. Laym. l. c. n. 8. V etiam Escob. E. 7. c. 8.* ubi dicit, eum qui moritur ex vulnere in duello accepto, si vivus ex loco discessit, non esse privandum sepulturâ Ecclesiasticâ.

DUBIUM II.

An, & quomodo liceat occidere malefactorem.

Resp. Extra causam necessariæ defensionis de quo infrà, nulli id licet, nisi auctoritate publicâ, & juris ordine servato, ut patet *Exod. 22.* & *Rom. 13. Unde resolves.*

I. Non licet marito uxorem, aut patri filiam occidere in adulterio deprehensas: quia ad id non habent auctoritatem publicam; & leges civiles id permittentes, in Jure Canonico sunt correctæ, tamquam iniquæ. Secus est de proscriptis, quos occidendi cuivis auctoritas publica datur: idque non injustè, cum ad Reipub. defensionem sit necessarium. Peccant tamen, qui non ex zælo justitiæ sed odio, aut privatæ vindictæ causâ faciunt. *v. Laym. l. c.*

II. Peccat Princeps, vel Magistratus, (regulariter loquendo) *v. infrà l. 5. c. 3. dub. 1.* qui

qui occidi jubet reos non citatos, vel non auditos, vel non damnatos, etsi privatâ scientiâ constet esse nocentes: quia ex jure naturæ, actus publicus fieri debet ex scientia & auctoritate publica. *vid Cajet.V homicidium, Fill.tr.29. c.2.q.6.n.27.Bon.l.c.p.1.n 7.v.& infra l.5.c.3.d.1.*

DUBIUM III.

An, & quomodo liceat occidere privatâ auctoritate iniquum aggressorem.

Resp. Jus naturæ permittit, ut vim vi repellas, & aggressorem, qui iniquè eripere tibi conatur vitam, aut quæ ad eam honestè agendam tibi sunt necessaria, ut bona temporalia, honores, pudicitiam, membrorum integritatem, prævenias, & occidas: ita tamen ut id fiat animo te defendendi, & cum moderamine tutelæ inculpatæ; hoc est, non inferendo majus damnum, nec utendo majore vi, quam necessarium est ad arcendam injuriam. *Ita comm. S.Thom.q 64.a.7. Mol. &c.Less. dub. 8.numer. 44. Unde resolves*

I. Non licet reo occidere ministros justitiæ, à quibus ad carcerem, vel supplicium trahitur, uti nec licet id proscripto, ut notat ex communi *Laym. l. 3.t. 3. p. 2.* quia non sunt iniqui aggressores.

II. Etsi ob contumeliam aliquam, v.g. si viro honorato dicatur, (*mentiris*) non licet alterum occidere, eò quòd aliter repelli possit, ac soleat *Less. Az. Hurt &c. Dian p.5.t.4.R.12.* & 13. licere tamen, si aggressor fustem, vel alapam viro valde honorato impingere conaretur, quam aliter avertere non posset, docent cum *Dian.l.c.R.4 Less.Hurt.* & *alij* 12. Verùm & hoc videtur in praxi periculosum, & recenter damnatum ab *Innocent. XI.* per *Propos.* 30.

III. Si fuste, vel solo vulnere, vel amputatione brachii, vel aliter arcere injustam vim potes, non licet occidere. Unde si quis sit persona talis, cui non sit dedecus fugere, debet fugere potius, si potest, & salvare se: secus autem, si turpe sit fugere, v. g. viro nobili, vel officiali bellico, nisi rursus hic & nunc id tali turpe non esset, ob præstantiam invasoris, vel alias ejus qualitates, v. g. quia ebrius est, vel amens; talem enim occidere non licet, quando potes fugere. *Mald. Dian. p.* 5. *t.* 4. *R.* 9. *v. Laym. l.* 3. *p.* 3. *c* 3.

IV. Non licet occidere furem ob res exiguas: licet autem, si quis auferat honorem valde notabilem, aut bona magni momenti: nisi tamen aliâ viâ, v.g. juris, vel aliter, arceri aut recuperari possint. Quare quando jura significant, furem nocturnum occidi impunè, non autem diurnum, præsupponunt, quod plerumque nocturni non possint aliter arceri, diurni autem possint. Alioquin enim, si nocturnus potest capi, non debet occidi; & si diurnus non potest capi, nec repeti ab eo, quod aufert, nisi occidendo, id licet: ea tamen non debent esse parvi momenti, & minimum unius aurei, * secundum *Molin. tom* 4. *t*. 3. *di.* 16. *num.* 7. *v. Laym. c.* 3. damnat hoc *Innocent. XI.* per *Propos.* 31. vel potius secundum alios apud *Dian. p.* 5. *t.* 4. *R.* 18. duorum: quamquam & hoc *Dianæ l. c.* minus laxum videatur: imò *Bon. de rest.* rem non magni valoris, hic censet, etsi sit trium vel quatuor aureorum. Si tamen talem (fur v g.) usurpet vidente ac resistente domino, aut custode, aut huic vim faciat, v. g. repetentem incipiat ferro invadere, permittunt cædem. *Bon. Dian. &c. l. c.* uti etiam si dubium sit an res possit aliter servari, aut recu-

*, *Vide Prop.* 31. *inter* 65.

recuperari. *Bon. l. c.* quia nemo, inquit, tenetur se exponere periculo amittendi res suas. *vide Laym c. 1. Nav. Less. Dian. l. c.*

V. Probabilius est, hæc etiam licere Clericis, & Religiosis, ob bona temporalia. Iura verò in contrarium afferri solitâ, intellige, quando non servatur moderamen inculpatæ defensionis. *Lay. l. c. Tan. tom. 3 d. 4 q. 8. d. 4. Escob. E. 7. c. 8.* ubi etiam docet ex *Tan. Tom. 3. d. 4 num. 68.* licere virgini occidere invasorem pudicitiæ, si violationem nequeat aliter evadere.

VI. Cum tamen iniquus aggressor sit in periculo salutis, potest quis ex charitate ei parcere, & injuriam potius pati: sed non tenetur, eò quòd alter sua malitiâ sit in isto periculo. *Laym. Ibid.*

VII. Non licet occidere, si injuria jam est contracta, vel aggressor jam fugit: quia id non esset se defendere, sed vindicare, ut docet. *Tol. Rodrig.* Sed *Henriq.* & *Navar. cap 15. num. 5. Fernandez p. 1. cap. 9. §. 1.* dicunt si læsus magnam faceret jacturam honoris, nisi fugientem mox persequeretur, posse eum persequi & percutere, quantum esset satis ad defensionem honoris. Quod *Laym. Bon. Less. Fill. C. Lugo, &c.* putant practicè vix posse fieri, sine vindicta; etsi speculativè videatur esse probabile. *v. Dian. p. 2. t 3 misc. Res. 15.* Concedit tamen *C. Lugo, Mol. Less. &c.* cum *Dian. p. 8. t. 7. R. 47.* licere furem fugientem v. g. cum equo tuo, conficere telo vel sagittâ; quia invasio adhuc durat. Etsi verò id non liceat, postquam in tutum se recepit, si tamen per Judicem non possis recuperare rem tuam, potes ingredi locum ubi illa detinetur, eamque tibi vendicare, & si alter vi impediat, vim vi repellere *Tan. Lessius Mald. Hurt Dian. p. 5 t. 4. R. 37. & p. 8. t. 7. R. 47.*

VIII. Ad defensionem vitæ, & integritati membrorum, licet etiam filio, religioso, & subdito, se tueri, si opus sit, cum occisione contra ipsum parentem, Abbatem, Principem nisi fortè propter mortem hujus secuturi essent nimis magna incommoda, ut bella, &c. *Sylv. Eon p. 8.*

IX Licet quoque occidere eum, de quo certò constat, quod de facto paret insidias ad mortem: ut si uxor v. g. sciat se noctu occidendam à marito; si non potest effugere, licet ei prævenire. *Navar. Less. num. 45. Fill. nu. 39*

X. Hinc etiam dicunt alii, ut *Sanch 2. moral cap. 29.* & *alij*, licere occidere eum, qui apud Judicem falsa accusatione, aut testimonio, &c. id agit, unde certò tibi constat, quod sis occidendus, vel mutilandus, vel etiam (quod alii difficilius concedunt) amissurus bona temporalia, honorem, &c. quia hæc non est invasio sed justa defensio; posito quod de alterius injuria tibi constet, nec sit alius evadendi modus. *Less.* tamen *Fill.* & *Layman.* non audent id defendere, propter periculum magnorum abusuum. * *vid. Escob. Ex. 7. c. 8. Hurt. Lugo d. 10. s. 7. Dian p. 8. t. 7. R. 52.*

XI. Quandocumque quis juxta supradicta habet jus alium occidendi, id potest etiam alius pro eo præstare, cùm id suadeat charitas. *Fill Tan. tom. 3. d. 4 q. 8. Molin. d. 18.* An autem, & quando ad hoc teneatur, *vid. Less. l. 2. c. 9. d. 13. Dian. p. 5. t. 4. R. 9. 14. 20.*

* *Vide Prop. 30. inter 65.*

DU-

DUBIUM IV.

An aliquando liceat occidere innocentem.

Resp. Directa intentione, & scienter, numquam licet; nisi Deus omnis vitæ Dominus concedat. Indirectè autem, & per accidens, aliquando licet, utendo nimirum suo jure, & dando operam rei licitæ, & necessariæ, ac tanti momenti & vitæ æquivaleat *S. Thom.* & *Doct. commu. Unde resolves.*

I Si Tyrannus minetur urbi excidium, nisi innocens occidatur, id non licet directè. Neque valet, sicut membrum licet abscindere pro salute corporis, ita & civem pro Repub. quia homo est tantùm pars moralis Repub. à qua non accipit esse & vivere, sicut membrum corporis à corpore. *Molin. tom* 4. *t.* 3. *d.* 10. *Less. Fill &c.*

II. Potest tamen Respub. eo casu talem cogere, ut Tyrannum adeat, & si nolit, tradere; cùm ex charitate & justitia legali teneatur vitam exponere pro Repub. Unde si id renuat, fit nocens. Neque hoc erit cooperari ejus morti, sed tantùm permittere; cùm traditio de se sit indifferens, & mors tantum sequatur indirectè, & præter intentionem Reipub. *Mol. l. c. Less. l.* 2 *c.* 9. *d.* 7. *Fill t.* 27. *nu.* 11. *Laym. &c.* Limitat autem *C. Lugo d.* 10. *de just.* si innocens sit subditus, vel peregrinus, teneatur mori pro Repub. alienâ.

III. Si fugere non possis mortem, persequente hoste, nisi per viam angustam, quà quispiam istic sedens esset obterendus, licet nihilominus (dummodò tamen, si infans est, sit Baptizatus, ut monet *C. Lugo*, & *Escob. Ex.* 7. *c* 8.) fugere cum ejus periculo, & interitu, præter tuam intentionem. *Less. num.* 59. *Fill. num.* 36.

IV. Similiter ad expugnandam urbem, & victoriam reportandam, si necessarium sit licet tormenta in eum locum dirigere, ubi multi sunt innocentes: quia horum mors præter intentionem sequetur. *Less. l. c.*

V. Non licet occidere obsides, etsi qui eos miserunt, non servent fidem: quia sunt innocentes. *Bon. t. 2. d. 2. q. ult. s. 3 p. 7. Lian. p. 5. t. 4. R.* 35. contra *Azor. &c.*

Quæres, An aliquando liceat procurare abortum.

Resp. Quicumque malitiosè in se vel altero curat abortum, peccat graviter, sive fœtus sit animatus, quia est verum homicidium; sive non, quia tendit ad occisionem hominis, & est contra naturam generationis, *Less. l.* 10 *n.* 61. Si tamen ad vitam matris conservandam omninò sit necessarium, sequentes Regulæ tenentur. 1. Si fœtus mortem matri allaturus, probabiliter necdum sit animatus animâ rationali, (animari autem communiter ajunt, mares die quadragesimo, fœmellas verò octogesimo, quæ res valde incerta est) quidam permittunt, etiam directâ intentione expelli, ut *Sanch lib. 9. de matr d.* 20. *num.* 9. & 10. *Henriq. &c.* contra *Less. l. 2. cap* 9 *d.* 16. & alios, quorum sententia in praxi suadenda, quorsum enim directè expelles, cùm indirectè liceat & sufficiat? 2. Si verò fœtus sit animatus, materque judicetur moritura cum prole, nisi medicinam sumat, licet eam sumere, & secundùm quosdam, tenetur, intendendo directè suã tantùm sanitatem, etsi indirectè, ac consequenter destruatur fœtus: quia in pari necessitate mater potest magis prospicere sibi, quàm proli. 3. Si verò cum morte matris, spes vitæ & baptismi prolis affulgeat, tenetur mater, secundùm plerosque, sub mortali, abstinere

nere ab omni remedio destructivo prolis, quia tenetur vitam corporalem exponere pro extrema necessitate spirituali infantis. Contrarium tamen docet, *Lud. Lopez.* quod *Sa. V. Charitas* dicit esse probabile, *v. Less. l c, Sa. Fill. l. 29. c. 6. q. 1. Bon. t. 8. n. 3.*

DUBIUM V.

De Duello, & Bello.

ARTICULUS. I.

Quid sit, & an liceat duellum.

Resp. Duellum est duorum (vel subinde etiam plurium) certamen, quod ex condicto, uno indicente, & altero acceptante, suscipitur; ita ut id non sit vitam defendere, sed exponere periculo. Quod etsi communiter sit mortale peccatum, licitum tamen est ex justa causa, quæ semper est attendenda, *v. Triden. sess. 25. c. 19. de reform. Sanch. 2. mor c. 39.* item de pœna duellantium, *v. infra de excom.* & *Sanch. l. c. Unde resolves.*

I. Duellum non est licitum ad indagandam veritatem, vel justitiam, vel purgationem objecti criminis, aut litem terminandam: quia est fallax, imò superstitiosum medium ad eum finem, cum etiam innocens homicidium & facere, & pati possit, *Trul. l. 5. cap 2. d 13. num. 12.*

II. Neque ob inimicitias, aut ad injuriam vindicandam, neque ob solam ostentationem virium, aut delectationem.

III. Neque item ad evitandam ignominiam quia apud bonos & prudentes honorem non perdet; imò nec apud alios, si provocanti dicat, se eum non æstimare dignum, cum

cum quo congrediatur contra leges divina & humanas. Interim iturum se indies liber suas vias, paratumque semper fore, & nun esse, contra quemvis invasorem se tueri. *Trul. l. c. n.* 4.

IV. Duellum licet acceptare, vel offerre a conservandam æstimationem exercitus apu hostes, eosque debilitandos: vel ad terminan dum bellum cum minore damno. *v. Sanch. l. c*

V. Acceptare item licet, si quis aliàs te oc cisurus, concedat tamen arma, ut sic fortunam experiaris; quia est tantum defensio, positoque, quod aliter non possis evadere. Similiter, si Judex duos ad mortem damnatos vellet duello congredi: quia alter alterius esset constitutus minister justitiæ. *Trul. l. c.*

VI. Denique si vir nobilis in aula regia, vel militaris in castris, provocatus sisteret se, meræ defensionis gratia, cum spe prævalendi, privandus alioqui, ob suspicionem ignaviæ, dignitate, officio, vel favore Principis, non audet eum damnare. *Laym, l.* 3. *t.* 3. *p.* 3. *c.* 3. eumdem excusat. *Hurt* 2.2 *dist.* 170 *s.* 8. §. 73. *Less. c.* 9. *d.* 8. *Fill. c.* 8. *q.* 6. & *Navar. c.* 15.

ARTICULUS II.

An, & quousque liceat bellum.

Resp. Bellum defensivum, quo scilicet vis injusta repellitur, licet etiam privata auctoritate; offensivum verò, quo vis infertur, ut liceat, tres conditiones requirit: 1. ut geratur auctoritate Principis, vel Magistratus, nullum agnoscentis superiorem; qualis est Papa, Imperator, Reges, & quædam Respub. v. g. Venetorum, Genuensium, &c. 2. ut adsit justa causa, eaque gravis, v. g. necessitas boni com-

communis, & quietis conservandæ, recuperatio injuste ablatorum, coërcitio rebellium, defensio innocentum, &c. *v. Laym. hic*, & *M. li.* *l.* 1. *d.* 104. *Dian. p.* 6. *t.* 4. *R.* 3. 3. ut fiat ex recta intentione, hoc est, non ex odio, sed ex amore boni communis, quamquam si hæc ultima sola desit, non sit obligatio restitutionis. *Ita communiter* cum *D. Thom. q.* 41. *Laym. l.* 2 *t.* 3. *c.* 12. *Unde resolves.*

I. Si quis justum bellum gerat, non potest alter licitè se defendere: quia circa eamdem rem non possunt duo habere contraria jura. Fieri tamen potest, ut neutra pars peccet, ob ignorantiam invincibilem. *Fill. num.* 185.

II. Tenetur Rex, antequam bellum incipiat, omni diligentiâ curare, ut certus sit de ejus justitia, & gravi causa. Ad quod sequentia conducent. 1. Ut curet habere non tantum peritos, sed etiam bonos Consiliarios. 2. Ut attendat, an etiam à suis impediantur, vel intervertantur literæ, aut instructiones ad ipsum. 3. Si non tantum à suis Consiliariis, sed etiam à diversis Theologis curet justitiam belli secundùm leges Evangelicas examinari, & liberè edici. 4. Si auditis omnibus, ipse quoque coram Deo illam examinet, statuatque id, quod in puncto mortis se fecisse vellet. Denique licet sufficiat opinio probabilis de justitia belli; si tamen justitia maneat æqualiter dubia, & aliter sit in possessione, non licet ei bellum indicere, cum melior sit conditio possidentis. *Fill. t.* 29. *c.* 9. *q.* 4. *Trull. l.* 5. *c.* 2. *d.* 2. ubi cum *Dian. p.* 4. *t.* 4. *R.* 72. docet licere etiam Principi concedere repressalia, servatis tamen conditionibus certis, quas v. apud *Palaum tom.* 1. *c.* 6. *d.* 5. *p.* 4. & hic infrà. *Art. seq.*

III. Perspectâ justitiâ belli, debet ea proponi

poni parti adversæ: quæ si offerat competentem satisfactionem, non debet bellum inchoari. Imò ut probabilius est, etsi cœptum sit, debet, si non ex rigore justitiæ, saltem plerumque ex charitate mox finiri. *v. Molin supra d.* 103. *Trull. l.* 5. *c.* 2. *d* 3.

IV. Potest Princeps pro satisfactione petere restitutionem ablatorum, & expensarum; item aliquid in pœnam illatæ injuriæ *Dunal.* Hinc potest victos privare bonis, etiam innocentes, tributa eis imperare, extruere arces, &c. quæ ad securitatem sunt necessaria. *Kon. Dian. pag.* 6 *d.* 4. *R.* 21.

V. Principes tenentur stipendia solvere militibus; alioqui tenentur compensare damna, tum ipsis militibus, tum aliis, qui ab iis damnum acceperunt. *Kon. Palaus. Dian. p.* 6. *t.* 4. *R.* 29.

VI. Tenentur etiam aliquando Principes Catholici à bello, alioqui per se justo, abstinere, si indè oriturum sit scandalum, & spiritualis ruina multorum, ac detrimentum Ecclesiæ, *vid. Palaum, Dian pag.* 6 *t.* 4. *R.* 7.

VII. Etsi, per se loquendo, in bello justo liceat advocare infideles in auxilium; per accidens tamen subindè, imò plerumque non licet, ratione scandali, vel periculi in fide, v. g. ne subditi pervertantur, sacra profanentur, &c. *Regin t* 2.*l.*21 *num.* 100. *Fill. num.* 131.

VIII. Similiter licet alteri Principi, etiam alterius fidei, in bello justo auxilium ferre, nisi tamen sit periculum scandali, incrementi hæreseos, & damni veræ fidei, *v Kon tract de Charitate, d de bello*

IX. Duces, Tribuni, Centuriones, aliique Officiales peccant, tenenturque ad restitutionem. 1. Si pauciores habeant milites, quàm in solutione stipendij exhibent. 2. Quando de-

debent ex officio commeatum curare, & dant militibus cibum vel potum corruptum, ex quo morbi oriantur. 3. Si in transitu per regiones, accipiant pecunias à variis pagis, ne istic pernoctent, aut morentur. 4. Si uni militi dent plura syngrapha ad domos diversas. *Mol. Bec. Dian. p. 6. t. 4. R. 27 & 28.* 5. Si stipendium militibus subtrahentes, permittant extorquere ab innocentibus necessaria.

X. Miles qui in bello, & justo, & injusto, paratus est mereri stipendia, est in malo statu, & incapax absolutionis, nisi mentem corrigat: & quidem similiter in bello injusto tenetur ad restitutionem damnorum, nisi inculpabilis ignorantia excuset: tum enim sufficit restitutio eorum, quæ in specie habet; vel eorum, in quibus factus est ditior. *vid infra.*

XI. Si vocatus ad bellum sit subditus Principis, qui bellum gerit: aut ab eo ante conductus, non tenetur inquirere de justitia belli quamdiu nulla vehemens suspicio occurrit in contrarium, quæ positivè reddat dubium: quia potest præsumere pro suo Principe, cui in dubio debet obedire, ejusque auctoritas plerumque illi sufficiet, ad formandum etiam positivè judicium probabile de justitia causæ, ne cum dubia fide operetur, *v. C. Lugo d. 18. de just. s. 1. num. 21.* Si verò non sit subditus, tenetur prius inquirere, & postea saltem probabile formare judicium, bellum esse justum, *Molin. d. 113. Fill. num. 181. Laym. l. 2. t. 3. cap. 12. num. 8. Azor. Mald. Regin.* contra quosdam apud *Dian. tom. 2. tr. misc. R. 96. & tom. 3. R. 7. Card. Lugo l. c. Escob. E. 7. c. 8.*

XII. Miles intelligens bellum esse injustum, in quo est, non potest absolvi, nisi velit, quàm primùm potest, curare dimissionem

nem & intereà abstinere ab actibus hostilitatis, v.g. cæde, prædâ, &c. *v. Lay. l 2 t. 3. cap. 12* An autem talis possit occidere militem hostilem se invadentem. *v. Escob. E. 7. c. 8.*

ARTICULUS III.

Quid in bello justo liceat.

Resp. Etsi circa hostes in bello justo liceat ea omnia facere, quæ ad finem belli sunt necessaria, v g. occidere, spoliare, &c. innocentes tamen (quo nomine intelliguntur pueri qui arma gestare non possunt, mulieres, senes, Religiosi, Clerici, peregrini, mercatores & rustici) directè vitâ spoliari non possunt bonis tamen externis possunt, si sint pars Reipub. hostilis, aliterque finis belli obtineri non possit. *Mol. Bel. p. 2. cap* 10. 11. & 12. *Lay Fill. num* 191. *&c.* Ratio est, quia cum sint pars Reipub. possunt propter hujus delicta puniri, in iis bonis, quæ Reipub. domino sub sunt. *Unde resolves.*

I. Per accidens licet aliquando comburere etiam Ecclesias, & hostes ex iis extrahere in iis spoliare & occidere, si v. g. Ecclesia velut castro ad repugnandum utantur. *Sylv V bellum num.* 11. *Sa. Bon. p. ult.* §. 3.

II. Contra hostem licet uti insidiis, & stratagematibus, dummodo absint mendacia etsi etiam hæc, v. g quando exploratores se fingunt amicos, non sint mortalia. Ea vero ad quæ cavenda nulla prudentia datur, v. g veneno inficere puteos, aquas, glandes, sunt contra jura belli, non licent. *Mol. p.* 111.

III. Fides hosti data servanda est, nisi vel coactus dederis, vel in grave detrimentum cederet Reipub. aut Religionis; aut si hostes eam non servent, aut denique conditiones

ac circumſtantiæ planè ſint mutatæ. *Dual. Palaus. Dian. l.c. R.* 10 *v. etiam Laym l* 2.*t*.3.*c* 12.

IV. Capti in bello, etiam ex parte capientium juſto, niſi obſtet ſcandalum aut ſpecialis promiſſio, poſſunt fugere. Capti verò in bello ex parte capientium injuſto, & fugere, & bona hoſtium ſecum auferre poſſunt. *Laym. l* 2.*t*.3 *c*.12 *n*.16 An obſides liceat occidere, v. ſupra *dub.* 4. *cap.* 5.

V. Poteſt quidem aliquando, (rarò tamen, & nonniſi ob cauſas graviſſimas) dari urbs in prædam: milites tamen privatâ auctoritate prædas agere aut hoſtibus damna inferre non poſſunt, quia ſunt executores tantum & miniſtri, *v. Sa. V. Bellum. Laym. hic tr.* 3. *cap.* 12. *Fill num.* 198. *Dian p.* 6 *t* 4 *toto*, dum autem urbs ſpoliatur injuſtè: gregarios milites tantùm teneri ad damnum, quod ipſi intulerunt, probabile eſſe, docet *Dian l c R.* 31. *ex Sylv. Navarr. &c.* Item *p.*3 *t.* 4. *R.* 86, v. infrà *t*.4.*c*.2 *d.* 3.

VI. Milites peccant cum onere reſtituendi, ſi à ruſticis, aliisve apud quos hoſpitantur, vel per quorum loca tranſeunt, auferant, aut invitis extorqueant, vel etiam donata accipiant (niſi conſtet omninò liberè fieri, ſiquidem donationes iſtæ pleumque non ſpontaneæ, ſed coactæ ſunt) præter ea, quæ ex conſtitutione Principis iis debent ſubminiſtrare: niſi tamen ſint in extrema, vel ſaltem gravi neceſſitate. *Mol Kon. Palaus, Bec. &c. Dian p.* 6.*t*.4.*R*.26.

VII. Repreſſalia licita ſunt his conditionibus; 1. ut manifeſtè conſtet cives alterius Reip. feciſſe injuriam. 2. ut ſuperiores illorum rogati recuſent adminiſtrare juſtitiam 3. ut conſtet eos culpabiliter id recuſare. 4. ut Princeps ſupremus causâ cognitâ id concedat.

5. ut non inferatur plus damni, quàm justa satisfactio requirit. 6. ut non concedantur in personas Ecclesiasticas; *Mol. Dian. p. 4. t. 4. R. 72. ex 18. aliis.*

Quæres. Ad quem pertineant bona hostibus erepta.

Resp. I. Immobilia cedunt Principi, aut Reipublicæ: mobilia fiunt capientis, nisi consuetudo habeat, ut pars cedat Principi, & communitati. II. Jure Cæsareo, nisi consuetudo sit contraria, bona ablata justo bello, qui ea injustè possidebant, fiunt capientium, postquam ea in sua prædia deportarunt. *Valent. tom. 3. d. 4. q. 8. p. 3. Molin. d. 18. & Hurtad. tom. 2. q. 169. s. 12. §. 119.* ubi requirit, ut una saltem nocte possederint, *v. etiam Sylv. Bon. l. c.* de peccatis in bello comitti solitis. *Trull. l. 2. c. 10. & seq. Dian. p. 6. t. 4. R. 23.* ubi contra *Durand.* docet hanc sententiam esse in praxi tutam.

CAPUT II.

De VI. Præcepto, & IX.

Non Mœchaberis, &c. Non Concupisces, &c.

CONjungo hæc duo Præcepta, quia utroque idem explicitè, vel implicitè prohibetur, scilicet peccata Impudicitiæ, & Luxuriæ. Est autem Luxuria inordinatus appetitus, vel usus delectationis, seu sensûs venerei, qui fit cum commotione spirituum generationi servientium, circa partes corporis venereas; ita ut appetitus vel delectationes aliæ, etsi etiam sensitivæ aut sensitivorum, si tamen non sint ve-

nereæ, aut venereorum, nec ad ea ordinentur, non ſpectent ad luxuriam. Porrò actus, ſeu peccata luxuriæ, diſtinguuntur in imperfectos, in quibus non intervenit ultimus terminus venereorum, quæ eſt deciſio ſeminis; ut ſunt actus interni deſideriorum, & oblectationum moroſarum, qui ſpeciem ſumunt ab objectis: & perfectos, ac conſummatos qui terminum jam dictum habent adjunctum. Qui rurſus ſunt duplices Alij enim ſunt naturales, qui naturæ non repugnant, nec ſpecie differunt in ratione luxuriæ, (etſi per deformitatem ſuperadditam aliquando ſpecie differant) v. g. adulterium, inceſtus, &c. Alij innaturales ſunt, ſeu contra naturam, in quibus conditiones à natura inſtitutæ, v. g. identitas ſpeciei, vas debitum, &c. non ſervantur. Et hi etiam in ratione luxuriæ differunt ſpecie, quæ in illis variatur ſecundùm modos, quibus committuntur, naturæ repugnantes.

DUBIUM I.

An, & quanta peccata ſint, oſcula, amplexus, tactus, verba obſcœna, & ſimilia, extra matrimonium.

Reſp. Ad id dignoſcendum, diſtinguenda eſt in primis intentio, & delectatio venerea, & venereorum, ab intentione & delectatione ſenſitiva, & ſenſitivorum aliorum, quæ conſiſtit in quadam proportione, & conformitate rei tactæ cum organo tactûs. Deinde ſciendum, intentionem & ſenſum venereorum eſſe mortalem, & excludere à regno cælorum, ſecundum Apoſtolum ad *Gal.* 5. *Unde reſolves,*

I. Oscula, amplexus, aspectus; tactus, & similia, si extra matrimonium fiant, ex intentione actûs luxuriosi, vel ob delectationem veneream, etiamsi non illam perfectam, quæ est in seminatione, sunt tamen semper peccata mortalia: quia eo animo, extra matrimonium sunt impudica, & naturâ suâ talis delectatio tendit ad perfectam. *Fill. t. 30. c. 9. num. 174 Less. l. 4 c. 3 d. 8. Sanch. l. 9. d. 46.*

II. Tales actus sunt ejusdem naturæ cum perfectis, sive consummatis, ideoque in confessione explicandum, utrum sint habiti cum simili sexu, an diverso; cum libera, an conjugata, cognata, persona sacra, &c. *Less. d. 15. Sanch. l. 1. c. 2.*

III. Oscula, amplexus, compressiones manuum, & similia non obscœna, si fiant tantum officij, aut moris patrij, aut amoris honesti, vel benevolentiæ augendæ causâ, etiamsi delectatio venerea suboriatur, (modò in eam non consentiatur) non sunt peccata. *Less. Fill. l. c. n. 171.*

IV. Si vero ista fiant ex aliqua veniali vanitate, joco, curiositate, levitate, petulantiâ, imò etiam sensualitate, sive affectu sensuali: ac naturali, (dummodò non cum delectatione venerea, nec ejus causâ, & si præter intentionem suboriatur, eâ repulsâ, ac tunc abstinendo ab illis) venialem culpam non excedunt, ut *v. Fill. hic Less. Sanch l. c. Dian. p. 4. t. 4. R. 136.* Contrarium tamen est tutius, ut *v. Trull. l. 6. c. 1. d. 12 n. 8.*

V. Idem dicendum de tactu & aspectu inhonestarum partium corporis proprij, aut commixtionis animalium, non cum animo venereo, sed ex curiositate tantùm, aut levitate, secluso tamen scandalo, & periculo consensûs venerei. Imò si tactus talis, aut aspectus pro-

proprij corporis naturali aliquo, ac non malo fine fiat, ne veniale quidem erit, ut v. g. si frictione extinguere velis pruritum non venereum: dummodò tamen absit periculum pollutionis, aut consensûs in eam, si improvisò præter intentionem fortè obveniret. *Less. num.* 63. *Fill. num.* 214. *Sanch. l.* 9. *d.* 41.

VI. Tactus nudi, & aspectus partium inhonestarum alterius corporis, maximè diversi sexûs, aut concubitûs humani ex curiositate, (nam de necessitate aliud est) etiam secluso affectu venereo, videntur non posse excusari à mortali propter gravem indecentiam, & periculum proximum actûs venerei: nisi tamen aspectus fiat ex loco tam remoto, & ita obiter, ut hæc absit. *Sanch. n.* 23. *&* 29. *Fill. num.* 218. *Laym. &c.*

VII. Aspectûs verò, & subinde etiam (rariùs tamen propter periculum adjunctum) tactus, ex petulantia vel curiositate, partium inhonestarum alterius corporis, ejusdem tamen sexûs, circa affectum & periculum consensûs venerei, excusari posse à mortali, ut v. g. quando simul aliqui natant, vel lavant, ut docet. *Laym. l.* 3. *f.* 4. ex *Sanch l.* 5. *mor. c.* 6. *n.* 12. *l.* 13. *&* *n.* 27. *&* 28. *Trull d* 12 *n.* 15.

VIII. Verba turpia, lectio obscœnorum, spectatio comœdiarum turpium, cantiones inhonestæ, gestus, litteræ, & dona amatoria, si tantùm fiant ex curiositate, vel vano solatio non sunt mortalia; secùs tamen si fiant vel animo inhonesto, sive venereo, vel cum periculo ruinæ spiritualis sui, vel aliorum. *Sanch. d.* 46. *quæst.* 3. *Fill. t.* 30. *c.* 10. *q.* 3.

IX. Choreæ, nisi malo fine fiant, aut cum periculo, aliquos, aut seipsum incitandi ad libidinem, vel cum alia circumstantia mala, secundum se non sunt malæ, nec actus libi-

dinis, sed lætitiæ. Quando verò Sancti Patres eas interdum valdè reprehendunt, loquuntur de turpibus, & earum abusu, *v. Cajet. V. Chorea. Fill. tr.* 223.

X. Exhibentes comœdias turpes, item facientes libros, aut picturas incitantes ad libidinem, peccant mortaliter: quia sunt ruina proximi; cum moraliter certum sit, multos inde ad peccatum incitandos. *Fill. num.* 211. Similiter Magistratus, qui permittunt exhiberi turpes comœdias, peccare mortaliter docent *Hurt.* & concedit *Bardel.* si auctoritatem illis præstent, approbent, vel foveant, addit tamen posse aliquando excusari; si ad majus malum impediendum non puniant, & tantùm tolerent, *v. Dian. p.* 5. *t.* 15. *R.* 82.

XI. Persona soluta permittens se tangi ab alia, tactu, qui vulgò censetur pudicus, ut prehensio, contrectatio manùs, amplexus, & oscula, juxta morem patriæ, non peccat, nisi ei constet fieri pravo affectu: huic enim cooperari non licet. Docet tamen *Fill.* etiam tunc admitti posse; ne tangens infametur. Admittens autem tactus impudicos, (ut mamillarum & obscœnarum partium) vel oscula furtiva, & morosa, vel indecentia, peccat: quia præsumitur affectus malus. *v. Fill. l.* 30. *n.* 169, & infrà *l.* 5. *c.* 1. *dub.* 2.

Quæres. An, & quatenus liceant tactus, aspectus, &c. inter conjuges, vel sponsos?

Resp. I. Conjugibus licent, si referantur ad copulam: ad hanc enim licitè se excitant. Alio autem fine, v. g. voluptatis causâ si fiant, sunt peccata venialia: quia matrimonium eos cohonestat, ac defectus debiti finis non est mortalis; nisi tamen habeantur cum periculo pollutionis, quæ cùm iis sit illicita, eo casu erunt mortalia, regulariter

sal-

saltem, *Sanch. l. 9. d 46. num. 7. Fill. num. 357. & alij.*

Resp. II. Sponsis tactus impudici non licent; pudici vero in partibus honestis licent, si ex iis tantùm intendant delectationem sensitivam; secus si veneream. *Sanch. l. c. n. 50. &c. Bon. p. 9. n. 6. &c.*

DUBIUM II.

Quæ sint species luxuriæ consummatæ naturales.

Resp. Ea dicuntur, in quibus fit commixtio eo modo, quo natura instituit, v. g. quando servantur sexus diversus, species eadem; vas, & modus naturalis, &c. *ut vide in principio hujus cap.* Unde resolvitur tales esse has sequentes, quæ ideò in confessione sunt exprimendæ.

I. Est fornicatio, quæ est concubitus soluti cum soluta, (hoc est, quæ sit libera à voto, matrimonio, religione) ex mutuo consensu. Ad hanc reducitur. 1. Concubinatus, qui est fornicatio continuata. Unde concubinarius (sicut & meretrix) ordinariè non debet absolvi, nisi dimissâ concubinâ, aut muliere suspectâ, cujus retentio scandalum daret, licet cum ea non peccaret, *Sanch. l. 1. moral. cap. 8. Navar. c. 3. Fill. tract. 30. c. 2. num. 56.* 2. Congressus cum alterius sponsa, quæ est fornicatio intra eamdem speciem gravior, & in confessione aperienda, saltem respectu sponsæ, ut docet. *Rodrig. tom. 1. cap. 109. Sanch. de matr. tom. 1. l. 1. d. 2. n. 6. Fagund. t 3. l. 4. tr 3. Fill. t. 2. tr. 30 c. 2. num. 5.* contra *Covar. Vivaldum, Ledesf. Azor.* quorum sententiam (etiam respectu sponsæ) probabilem, & in praxi tutam, censet *Dian p. 1. tr. 7. R. 5.*

II. Stu-

II. Stuprum, hoc eſt defloratio virginis, ipsâ invitâ, quia ſi conſentiat, erit tantum fornicatio ſimplex, nec circumſtantia in confeſſione aperienda, ut probat. *Leſſ. & Sanch. l. 7. d. 12.* contra *Navar. Azor.* & alios.

III. Raptus, cum ſcilicet perſona aliqua, (ſive maſculus, ſive fœmina; ſive nupta, ſive innupta) libidinis causâ abducitur, illatâ vi, ſive abductæ, ſive iis, quorum poteſtati ſubeſt. Si quæ tamen ſpontè diſcedat cum Amaſio, inſciis parentibus, non erit propriè raptus, ſed fuga, non addens malitiam ſpecie diſtinctam fornicationi. *Lugo, d. 16. n. 237. Fill. num. 110. v Bon.* Idem dicit *Dian. p 1. t. 7. R. 37 ex Leſſ. l. 2. c. 19. dub. 1. Sanch. de matr. tom 2. l 7. d. 4 n. 5. &c.*

IV. Adulterium, cum ſcilicet uterque, vel alteruter coëuntium, eſt conjunctus matrimonio, etiamſi adulterantis conjux ſit contentus: eſto enim tunc illi non fiat injuria; fit tamen ipſi ſtatui, Sacramento, & huic præcepto. Quod ſi fœmina adulterans ſit conjugata, gravius habetur, quàm ſi vir; propter incommoda graviora, v. g. damnum veri hæredis, prolis incertitudinem, &c. Si verò uterque ſit conjugatus, adhuc gravius eſt: quia ſunt duæ injuriæ, in utriuſque conjugem, in confeſſione exprimendæ, *Fill. t. 29 c. 4 n. 85. & 89.*

V. Inceſtus, hoc eſt congreſſus cum conſanguinea, vel affine, uſque ad quartum gradum, eo gravius peccatum, quò gradus eſt propinquior: quem proinde in confeſſione exprimere, ſaltem ſecurius eſt, ut habet *Navar c. 6. C. Lugo, d. 16. n. 312.* Sicut etiam multò gravior eſt inceſtus cum conſanguinea, quàm cùm affine in eodem gradu, v. g. cum matre, quàm cum noverca; cum ſorore propria, quàm cum ſorore uxoris. Et rurſus, gravior eſt cum affine, quàm cum cognato

ſpirituali vel legali. Addi verò debet, ſi in primo gradu fuerit, utrùm cum matre, an cum filia, an ſorore. *Card. Lugo l. c. & Eſcob. de actibus humanis. E. 2. c. 6.* ubi ex *Hurt. d. 9 de pœn. diſ.* 4. probabile dicit, inceſtum in eodem gradu & linea, ejusdem eſſe ſpeciei, (eo tamen graviorem, quo gradus eſt vicinior ſtipiti,) & ſatis eſſe dicere habui rem cum conſanguinea in linea recta. Ad hanc ſpeciem revocatur tamquam analoga; fornicatio cum filia confeſſionis: cum propriè non ſit cognatio ſpiritualis, quam tamen circumſtantiam in confeſſione exprimendam eſſe, probat, *Sanch. l. 7. de matr. d. 55. Kon. d. 32. Fagund. & cæteri probabiliter* contra *Sa. V. Confeſſio & Dian. vide C. Lugo n. 355.*

VI. Sacrilegium, hoc eſt violatio rei ſacræ per actum venereum. Res autem ſacræ quæ ſic violantur, ſunt locus, & perſona. Unde ſacrilegium eſt; 1. omnis actus luxurioſus exterior, (qualis etiam eſt, v. g. pollutio, & probabiliter etiam tactus impudici, ut *vid. C. Lugo, num.* 464.) in loco ſacro, hoc eſt templo, vel cœmeterio: niſi tamen fiat, à conjugibus, ex neceſſitate, v.g. ad vitandam incontinentiam. 2. Omnis actus luxurioſus tam interior, quàm exterior, in perſona, vel cum perſona voto caſtitatis conſecrata: circa quem tamen probabile eſt, non opus eſſe exprimere, utrum fuerit votum ſolemne, an ſimplex. Sicuti neque, ſi duplici titulo ſit conſecrata, v.g. quia eſt Sacerdos & Religioſus: quia moraliter eſt una numero malitia. *Sanch. de matr. l. 7. d. 27. num. 27. Henriq. & cæteri*, quos citat *Dian.* & ſequitur *p. 1. t. 7. R. 3. vide C. Lug. d. 16. de pœn. ſ. 4. B. q. 4. p. 17. Eſcob. E. 8.*

DUBIUM III.

Quæ sint species luxuriæ consummatæ contra naturam.

Resp. Cùm contra naturam esse dicantur eæ, in quibus fit seminatio modis repugnantibus institutioni naturæ, ita ut juxta tales modos species varientur: hinc resolvitur tales species esse sequentes.

I. Congressus inordinatus, hoc est, innaturalis, sive indebitus concumbendi modus, cum scilicet servatur quidem identitas speciei, diversitas sexûs, & debita naturæ organa, sed inordinato tantùm modo acceditur; v. g. cùm vir succumbit, vel aversè accedit more pecorum, vel à latere, vel stando aut sedendo, aliave ratione insolitâ, quod est contra naturam; mortale, quando inde periculum est impediendæ generationis, ut effundendi seminis; aliàs si hoc periculum caveatur, aut non sit, eò quòd matrix fœminæ satis attrahat semen, & retineat, ut fit plerumque, non contra, sed præter naturam erit; & veniale grave, imò nullum, si gravis causa adsit, v.g. quia mulier est prægnans, vel quia corporis dispositio, sive utriusque, sive alterutrius conjugis aliter fieri non patitur. *Fill. t. 30. c. 8. q. 8. n. 137.*

II. Mollities sive pollutio, & est, cùm absque congressu, seu copulâ, voluntariè procuratur fluxus seminis, sive id foras effundatur, uti in maribus, sive intus diffluat in matricem, ut in fœminis. Et hoc peccatum præter propriam malitiam, sæpè aliam habet adjunctam, ut v. g. fornicationis, adulterii, & incestûs, &c. cum quis nimirum simul imaginatur, ac desiderat congressum alicujus personæ liberæ, con-

conjugatæ, &c. quod proinde si fiat, in confessione aperiendum est. Plura de mollitie, *v. sequenti dubio.*

III. Sodomia imperfecta, & est congressus cum debito quidem sexu, maris nempè cum fœmina, sed extra vas naturale. Potest etiam simul habere alias malitias, v. g. adulterij, si fiat cum conjugata; incestûs, si cum consanguinea; *Bon. q. 4. de matr. p. 11. num. 11. Fill. l. c. num.* 158.

IV. Sodomia perfecta, & est congressus duorum ejusdem sexûs, ut maris cum mare, vel fœminæ cum fœmina. Et potest etiam habere alias malitias adjunctas, v g. incestus, quo casu cognationis gradum non necessariò explicari docet *Escob. d. act. hum. E. 2. c. 6.* sed satis esse dicere, coivi cum consanguineo, vel affine; quia nec miscetur caro, nec contrahitur affinitas, nec linea variat speciem. Ita ille. Explicandum tamen esse, fuerisne agens an patiens, dicit *C. Lugo d. 16. n. 423.* contra *Dian tom. 2. t. 4. de sacram. R. 159. & p. 6. t. 6. R. 36.*

V. Bestialitas quod est gratissimum inter omnes; & est congressus, in quo non servatur identitas speciei: v.g si homo coëat cum bestia, sive ejusdem sexûs sit, sive non. Neque opus est explicare, qualis sive cujus speciei fuerit: quia est differentia tantùm materialis, & in genere entis: non autem formalis, & in genere moris, *Escob. E 2. c. 6. ex Fill. t. 2. tr. 30. cap. 7. n.* 131. Huc revocatur peccatum cum dæmone succubo, vel incubo. Cui peccato superadditur malitia contra religionem, & præterea etiam Sodomiæ, adulterij, vel incestûs, si affectu viri, vel mulieris, Sodomitico, adulterino, vel incestuoso, cum Dæmone coëat, *v. Bon. de matr. q. 4. p. 12. Fill. num.* 162.

DUBIUM IV.

An aliquando liceat procurare pollutionem.

Resp. Auctoritate Scripturæ, quæ molles à regno cælorum excludit, 1. *Cor.* 6. docent omnes, nullo casu licitum esse intendere, vel procurare directè mollitiem, ne quidem causâ sanitatis, ac vitandæ aliàs certæ mortis. Causam dat *Sanch. lib.* 9. *d.* 17. quòd natura administrationem seminis, extra matrimonium, in omni eventu homini denegarit, eò quòd adeò vehemens sit in ea re sensus voluptatis, ut hominis passionis excœcati, passim sibi facilè persuaderent, habere se justam causam irritandi seminis, unde plurima gravissimaque vitia contra bonum commune, & impeditionem generationis emergerent. *Navar. cap.* 16. *Less.* & *com. Unde resolves.*

1. Distillatio, quæ est fluxus humoris, quasi medij inter urinam & semen (cum quo coloris & viscositatis similitudinem gerit) sine ingenti illâ delectatione, non est vera pollutio, & si proveniat sine omni commotione sensûs venerei, ut quandoque fit: de ea non magis laborandum, quàm de sudore, dicit *Cajetan.* Si verò fiat cum sensu carnis, & commotione spirituum generationi servientium, tum ei cooperari, vel causam præbere, non est, vel est peccatum; idque veniale, vel mortale, ad eumdem modum, quo de pollutione dicetur. *Sanch. l.* 9. *d.* 45. *num.* 32. *Laym. l.* 3. *s.* 4. *n.* 18.

II. Si semen judicio medicorum transivit in materiam venenosam, licet eam medicamentis expellere, etsi præter intentionem sequatur

tur aliqua veri seminis emissio. *Sanch. l. 9. de matr. d. 17. n. 26. Fill. t. 30. c. 8. n. 150. Trull. l. 6. c. 1. d. 8. §. 1.*

III. Non tenetur quis (modò tantùm absit periculum consensûs in voluptatem : nec voluntariè promoveat) impedire pollutionem sponte suâ evenientem, aut jam cœptam, v.g. in somno, reprimere, sed potest sanitatis causâ sinere, ut natura se exoneret: quia id non est procurare, sed pati ut effluat, quod aliàs corruptum, sanitatem læderet. Unde idem admittit *Sanch.* etiamsi orta esset prius ex culpa; modò de ea doleat, & consensum ulteriorem abstrahat; additque, plerumque expedire, munire se cruce, & sine alio attactu, quietis manibus, rogare Deum, ne permittat lapsum in delectationem. *Sanch. d. 17. n. 17. Trull. l. 6. c. 1. d. 10.*

IV. Licitum est ob finem honestum, v. g. minuendæ tentationis, sanitatis, tranquillitatis animi, optare simplici affectu spontaneam & naturalem exonerationem naturæ, modo desiderium illud non sit causa efficax pollutionis. Similiter licet etiam de ea gaudere, viâ naturali & sine peccato factâ: quia objectum istius desiderij & gaudij non est malum, quamquam ejusmodi desideria simplicia inutilia esse, nec periculo carere, quidam bene observent. *Less. d. 14. num. 15. Laym. num. 17.*

V. Si quis facturus rem aliquam necessariam, vel licitam, & honestam, prævidet inde naturaliter secuturam pollutionem, (idque multò magis valet de distellatione) quam tamen ille nullo modo velit, nec intendat, tunc, modò absit periculum consensûs in delectationem, non tenetur abstinere à tali actione; quia prosequendi suum jus, non imputatur effectus per accidens, & præter intentionem

ſecutus. Hinc non obſtante periculo pollutionis, licet audire confeſſiones mulierum, ſtudere caſibus conſcientiæ, tangere ſe ex neceſſitate, fœminas cautè & cum neceſſitate alloqui, oſculari, amplecti juxta morem patriæ, ſi alioqui incivilis habendus eſſet. Quod ſi tamen periculum eſſet conſentiendi in delectationem (quod colligitur inde, ſi ſæpius ex ſimili occaſione mortaliter ſit lapſus) à cauſa illa, quantumvis licita abſtinendum eſſet: proindeque Confeſſarius tali caſu teneretur relinquere officium. *Fill. Sanch. l. 9. d. 45. Navarr. c. 16. Laym. n. 16.* Monet autem *Laym.* eum qui in actionibus honeſtis & utilibus talem miſeriam experitur, facilius liberari contemnendo, quàm æſtimando; quia imaginatione, & timore augetur.

VI. Si pollutio ſequutura prævideatur ex re illicita, otioſa, vel minus neceſſaria, & hæc ſit cauſa propinqua, ac naturâ ſuâ ad venerem ordinata, ut ſunt actus luxurioſi, tactus, aſpectus, lectio, auditio, locutio turpis, mortale eſt ab illo non abſtinere: quia in eam conſentiens, moraliter in effectum conſentire cenſetur. Quòd ſi res illa ſit cauſa tantùm remota, per accidens tantum ad pollutionem concurrens, qualis eſt v. g. eſus aut potus calidorum, equitatio, confabulatio inutilis, crapula, ebrietas etiam mortalis, (modo pollutionem non intendas, & abſit periculum venerei conſensûs) ſecuta pollutio non eſt mortale: quia in talem rem conſentiens, non ideò velle cenſetur effectum, *Fill. tr. 30. c. 8. q. 6. num. 152. Sanch. l. c. Leſſ. l. 4. c. 3. d. 14. v. Dian. p. 5. t. 13. R. 4.* Addunt quidam DD. hanc regulam, pollutionem in cauſa volitam tantum eſſe peccatum, quantum eſt ipſa; ut ſi cauſa ſit peccatum mortale, etiam ipſam fore mortalem,

ſi

si sit veniale, venialem: si verò causa nullum sit peccatum, nec ipsam fore, (secluso semper periculo consensûs) hinc venialem v. g. esse illam, quæ provenit ex lectione curiosa, vel aspectu per se non mortali, *Trull. l. 6. c. 1. d. 9. ex Lo ez. Henr. Vasq Bon. de matr p. 10. v. Dian. q. 1. t. 2. mis. R. 56.*

VII. Pollutio in somno facta est mortalis, 1. si antè directè vel formaliter est procurata, & causa non est retractata 2. quando post somnum placuit, & approbata est propter delectationem veneream: aliàs non *Fill. q. 5. n. 148. Trull. l c. n. 9.*

Quæres. An mutua pollutio inter mares, vel fœminas procurata, sit mollities tantùm, an Sodomia?

Resp. Si fiat ex solo affectu ad veneream libidinem, absque concubitu, esse tantum mollitiem: si verò fiat ex affectu ad personam illam indebiti sexus (præsertim si adsit aliqua conjunctio, & commixtio corporum,) est quoad malitiam Sodomia. *Fi l. t 50. cap. 8.* plura de tota hac materia vid. infrà *lib 5 c. 1. dub. 2. art. 2. de peccato in genere, & Auctores citatos.*

TRACTATUS V.

De VII. Præcepto.

Non furtum facies.

CUm hoc prohibeatur omnis injusta damnificatio in bonis proximi, quæ fit 1. per furtum, & rapinam. 2. per omissionem reparationis damni illati, 3. per iniquitatem contractuum, de his tribus hic agendum.

CAPUT PRIMUM.

De Furto.

DUBIUM I.

Quid sit furtum, & quale peccatum.

RESP. Est occulta & injusta rei alienæ ablatio, invito rationabiliter domino. Quod si res sit sacra, dicitur Sacrilegium, de quo suprà. Si apertè cum vi fiat, est Rapina, à furto specie distincta. Licet autem furtum cæteris paribus, quàm rapina levius sit, & ex genere suo minimum inter ea, quæ circa proximum committuntur; est tamen mortale, si quantitas sit notabilis. *Ita communiter omnes, v. Bon. d. 2. q. 8. Unde resolves.*

I. Qui alienum accipit per jocum, vel ob bonum, aut commodum illius, à quo accipit, non furatur: v. g. si uxor auferat marito pecunias, ne ludis, aut commessationibus prodigat: aut vinum, ne inebrietur, aut librum hæreticum, ne legat; aut famulus det eleëmosynam non nimis magnam valde indigenti: in qua dominus rationabiliter non sit invitus, à quo tamen ob verecundiam, vel aliam causam non ausit petere. *v. Less. l. 2. c. 12.*

II. Qui pro se, vel alio in extrema necessitate constituto, alienum accipit, quantum necessarium est, nec furatur, nec tenetur restituere postea sic absumptum; siquidem re & spe indigens fuit. Idem docent, *Less. l. c. d. 4. Malderus Dian. &c.* de necessitate gravi. Verum id probabilius alij negant * cum *Laym. l. 3.*

* *Vide propos. 36. & 37. inter 65.*

l. 3. t. 3. p 1. c. 1. num. 7. ex S. Thom. 2. 2. q. 66. a. 7. Sylv. Angl. vid. Dian. to. 1 p. 2. t. misc. Res. 20. C. Lug. d. 16. s. 7. & merito, quia recenter damnavit Innocent. XI. Prop. 36.

III. Nec item furatur, qui accipit in compensationem justam, si aliter sibi debitum accipere nequeat, v. g. si famulus justum stipendium non possit aliter obtinere, * vel inique inductus sit, ad serviendum iniquo pretio. vid Laym. l. c. & tol. l. 5 c. 15.

DUBIUM II.

Quæ sit quantitas notabilis ad mortale peccatum.

Variæ ea de re sunt sententiæ. Navar. nimis scrupulosè statuit medium regalem; alij nimis laxè 100. aureos: moderatius Tol, Med. Less. &c duos regales; etsi minus sufficiat, si notabiliter noceat.

Resp. Ea non mathematicè, sed moraliter metienda est, non tantum ex valore rei ablatæ, sed etiam ex circumstatiis personæ cui infertur, si nimirum ei grave damnum inferatur, aut saltem charitas Christiana graviter lædatur: quomodo respectu valde divitis; imò etiam Regis, unus vel alter aureus notabile quid videtur; respectu verò mediocriter divitum, quatuor circiter regales, sive medius imperialis; respectu mechanicorum duo, respectu pauperis, unus. Ita nunc plerique cum Bon. Unde resolves.

I. Grave peccatum est auferre rem parvam domino valde proficuam, v. g. sartori acum, quam unicam habet, nec habere aliam potest, quâ se alat. Less. l. 2. c. 22. d. 8.

II. Grave item est (etsi non in specie furti, si

* Vide Prop. 36. inter 65.

si fur sciat ex jactura rei parvæ domino secuturam valde magnam molestiam, v g. quia valdè ad eam afficiebatur, nec similis recuperari potest: nisi tamen sit nullius prorsus momenti, *v Bon.d.2.q.8.p.1.*

III. Plus requiritur ad notabilem quantitatem in rebus, quæ ultrò proveniunt, & sunt valde expositæ, v. g fructus ad viam publicam, *v.Less.l c.*

IV. Plus item, si quis à diversis, vel ab uno interpolatim, parva & plura furetur *v.Less.l.c.n.46.*

DUBIUM III.

Quam graviter peccet, qui multa minuta furta committit.

Resp. Hic quoque quantitas læsionis, vel damnificationis, quæ fit proximo, & quam fur intendit, est mensura quantitatis peccati, *v. Less. l.c. Sanch l.7.c.21* *Unde resolves.*

I. Si quis ex occasione tantum furatur, sive uni, sive pluribus, modicum, non intendens notabile aliquid acquirere, nec proximo graviter nocere, singulis furtis non peccat graviter, neque ea simul sumpta unum mortale constituunt: postquam tamen ad quantitatem notabilem pervenit, eam detinendo; mortaliter peccare potest. *Less d. 7. Sanch. l. 7.c. 21. Bon.q.8 p. 2.* Verùm & hoc mortale evitabit, si vel tunc restituere non possit, vel animum habeat paulò post restituendi ea saltem, quæ tunc accidit, *Gran. Dian p. 3.t. 6. R.25.*

II. Si autem per plura parva furta uni vel pluribus facta, habeat intentionem paulatim ditescendi, vel inferendi grave damnum, peccat graviter eâ intentione; ac licet execu-

executio singulorum sit tantum venialis ex se, ut tamen subſtat tali intentioni, est continuata executio peccati mortalis *Less. l. 2. cap. 12. d. 7. Sanch. l. c.* quia nocent graviter Reipub. & praxis illa valdè perniciosa est societati humanæ: v g. si sartor particulas panni à diversis surripiat; si mercatores utantur brevioribus ulnis, &c. Interim hi excusantur subinde à gravi peccato. 1. Ex eo quòd dictum est *casu primo*. 2. Si id faciant, ut se servent indemnes; vel quia aliàs non lucrarentur; vel pretium augere deberent, & tunc non invenirent emptores. *Rosella V. emptio 3.* si aliàs non habeant unde se vel suos alant.

III. Si plures simul, vel successivè, plura furta parva alicui faciant, quæ simul sumpta graviter illi noceant, tunc, si alter de altero non sciat, nullus peccat graviter, v. g. si viatores ex vinea unam alteramve uvam rapiant & comedant; etsi hoc licere dicant *Covar. Valerus* & *Ripa* contra *Dianam p. 3. t. 6. R. 20.* si autem singuli conspirent, singuli graviter peccare. Si denique de se mutuo sciant, nullus tamen alteri sit causa furti, probabilius est non esse mortale, ut docent *Less. Tann. &c.* contra *Suar Vasq. vide Bon. loc. cit.*

DUBIUM IV.

Quid sentiendum de furtis domesticorum, vel amicorum.

Resp. Licet verè furtum sit, si uxor, liberi, amici, servi, patrifamilias invito quid auferant, plerumque tamen major quantitas requiritur, ut sit mortale, cum plerumque hic dominus, aut non rationabiliter invitus; aut saltem minus invitus sit, ut ab his, quam

ab aliis auferatur. Vel etsi valde invitus sit, sæpe tamen id fiat, non tam ratione rei acceptæ, quàm modi accipiendi clàm, aut ratione finis, ob quem accipitur, v. g. ad ludendum, potandum, &c *vide Cajetan. V. Furtum. Lessi. cap. 12. num. 76. Unde resolves.*

I. Uxor graviter peccat, si notabilem summam accipiat invito marito, etiam ex dote, vel bonis communibus; quia licet media pars ad eam spectet, maritus tamen habet usumfructum illius partis, ideoque tenetur ad restitutionem. *Trul. l. 7. cap. 6. d. 8. num. 7. &c.*

II. Similiter peccat graviter maritus contra justitiam, cum obligatione restituendi, si aliquid notabile uxori surripiat absque ejus consensu, ex bonis ipsius paraphernalibus, vel aliis propriis, siquidem libera eorum administratio ipsimet uxori competat; quia par est ratio mariti & uxoris, quoad bona propria. *vid. Villalob. t. 2. d. 13. Trul. l. 6. c. 1 d. 9.*

III. Uxor potest dare elëemosynam & munera, secundum consuetudinem aliarum mulierum istius loci & conditionis, etiamsi maritus elëemosynas omnes illi prohibeat; quia consuetudo hoc jus ei tribuit, quo maritus eam privare non potest. *Ibid n. 13. Dian. p. 1. t. 3. R. 23. & p. 5. t. 8. R. 34.* ubi cum *Mol.* & 10. *aliis* docet, posse eam inscio marito dare vigesimam partem annui censûs, vel lucri; eò quòd hoc pertineat ad decentiam statûs, & maritus irrationabiliter sit invitus. Hinc etiam potest cum Abigail moderatas elëemosynas dare, ut mariti conversionem impetret, vel ne Deus illum puniat. *Vasq. Bon Regin.* & *alij* 10. contra *Kon. &c. v. Dian. p. 2. t. 16. R. 23.* & *p. 5 t. 8. R. 34.*

IV. Uxor potest bona expendere marito absen-

absente vel fatuo : quia tunc ad illum spectat administratio domûs. Item quæ acquirit suâ industriâ, item paraphernalia, hoc est, bona, quæ præter dotem marito allatam, sibi reservavit. *Trul. l. c.* & *cæteri communiter*.

V. Non peccat uxor, subducendo aliqua, vel compensationis causâ, si vir sit prodigus: quia is tunc facit uxori injuriam, partem ipsis profundendo; vel pro victu, vestibus, cæterisque sibi vel familiæ necessariis, quæ mariti sæpè non intelligunt, & frustra ab illis peterentur. *Bon. Trull. l. c.*

VI. Uxor, si ejus pater, mater, vel proles ex alio matrimonio sit pauper, ita ut miserè secundùm statum suum vivat, & maritus iis nolit succurrere; potest ex bonis suis propriis, vel etiam ex communibus, (dummodò post mortem viri omnia computet in sua parte) eis subvenire, quia jure naturæ tenetur eos alere, & maritus in id consentire. *Nav. Palaus, Less. l. 2. c. 12. d. 14. Dian. p. 5. t. 8. R.* 34. ubi illam potestatem extendit ad fratres & sorores, quod etiam *Less. l. c.* & *Trull. l. 6. c. 1. d* 9. judicant probabile.

VII. Filius pecccat graviter, invitis parentibus notabilem summam accipiens, qualis non semper est, secundùm *Less. c.* 12. si filius patri prædiviti duos vel tres, imò secundùm *Sanch.* quinque vel sex aureos furetur, eò quòd parens sit minus invitus, & filius sit aliquid patris. Unde non tenebitur ad restitutionem, nisi fortè cohæredibus graviter noceat.

VIII. Si filius notabilem summam expendat in res turpes, aut vanas, contra voluntatem parentum, ex pecunia sibi suppeditata ad usus honestos, putat *Less. c. 12. dub.* 13. eum peccare mortaliter; etsi excuset à restitutio-

tutione, si pater rogatus facilè condonaturus putetur.

IX. Si filius, v. g. mercatoris, vel cauponis administret bona parentis, potest à patre exigere salarium, quantum dare deberet extraneo, & si id impetrare non possit, vel exigere non ausit, potest clàm accipere. Ita probabiliter *Laym. l.* 3. *f.* 5 *t.* 4. *c.* 8. *Dian. p* 4. *t.* 4. *R.* 66.

X. Etsi famuli in esculentis, & poculentis, quæ domo exportant, aut divendunt, graviter peccent; quæ tamen ipsi domi consumunt, in iis facilius, (uti & Religiosi) excusantur; cùm in his dominus, aut Prælatus sæpè tantùm sit invitus quoad modum accipiendi clam, non quoad rem. Quòd tamen timeri posset, si extraordinaria acciperentur, *Laym. Escob.* & *Less. l* 2. *cap.* 12. *d.* 8. *num.* 42. Ubi docet, quòd furta minima famulorum ex comestibilibus, quæ claudi non solent, non coalescant, si non ad vendendum, sed comedendum tantum accipiantur.

XI. Cùm à gravi peccato furtum domesticum non potest excusari, tunc uxor tenetur restituere ex paraphernis, filius ex castrensibus, vel quasi; vel si ea non habet, post mortem patris afferre in divisionem hæreditatis, (si quantitas rei ablatæ sit valde magna, nec pater restitutionem tacitè vel expresse dimiserit,) Famuli verò, si sine magnâ difficultate restituere non possint, jubeantur compensare officiis, & obsequiis extraordinariis, quantum possunt. *Lay. lib.* 3, *tr.* 3. *part.* 1. *c.* 2,

CAPUT

CAPUT II.

De Restitutione.

DUBIUM I.

Quid sit Restitutio, & qui teneantur, ad eam.

RESp. I. Restitutio est actus justitiæ ad salutem necessarius, necessitate præcepti, quo reparatur damnum proximo illatum per injuriam, ita ut radix restitutionis non sit quævis læsio proximi, v. g. contra charitatem, &c. in quibus non habet jus quod violetur; sed ea tantùm, quæ est contra justitiam, in qua propriè injuria infertur, hoc est, læditur aliquod jus proximi, quod is habet in re, vel ad rem, in qua damnum patitur. Quod variis modis fieri potest, v.g. furando, defraudando, destruendo, rem alterius negligenter custodiendo, occidendo, mutilando, detrahendo honorem convitiando, & similibus.

Resp. II. Ex data responsione patet teneri ad restitutionem eos, qui intulerunt injuriam damnosam. Hæc autem est duplex, scilicet Materialis, ut v g. cum quis rem alienam destruit, accipit bona fide vel retinet, id est, probabiliter judicans id sibi licere, vel esse suam: & Formalis, quâ quis rem alienam destruit, accipit vel retinet malâ fide, id est, cùm sciat, vel scire possit, ac debeat, id sibi non licere, & rem non esse suam, *vide Laym l. 3. t. 2. c. 1. Less lib. 2. c. 7. dub. 6. Bon. d 3. q. 1. p. 6. Unde resolves.*

I. Qui injuriam intulit, ex qua alteri nullum est damnum secutum, ut, si adulterium com-

committit, sine damnificatione alterius, non tenetur in conscientia ad restitutionem; cum hæc sit reparatio damni: potest tamen à judice cogi ad satisfaciendum pro injuria.

II. Quisquis intulit injuriam damnosam, etiam materialem tantùm, tenetur restituere: sed nonnisi id, quod ex alterius re adhuc habet, vel quo ex eo factus est ditior.

III. Qui intulit injuriam formalem, sive rem adhuc habeat, sive non, tenetur restituere; & quidem tantum, quantum est damnum secutum. An verò sufficiat culpa venialis, controvertunt Auctores, & sententia utraque probabilis videtur, ac in praxi tuta: saltem quando non commodè potest restituere, *vide Auctores cit.* & *Lay. lib.* 3. *t.* 2. *Less. l.*2.*c.*7. *du.*6.*n.* 27. *C. Lugo, di.* 8. *sect.* 5. *n.* 56.

DUBIUM II.

An qui cooperantur ad damnum alterius, teneantur ad restitutionem.

Resp. Tenentur omnes illi, qui quoquo modo sunt causa influens, & efficax damni secuti, ac qui ex officio & obligatione justitiæ obligati cavere damnum, non caverunt. Ita *communiter Doctores.* Unde concludunt, teneri ad restitutionem comprehensos sequentibus verbis:

Jussio, consilium, consensus, palpo, recursus,
Participans, mutus, non obstans, non manifestans.

Patet ex sequentibus Casibus.

I. Tenetur ad restitutionem mandans, sive expressè

expresſè mandet, ſive tacitè, dicto nimirum, vel facto, ex quo v.g. famulus colligat, hero gratum fore, ſi faciat: non autem tenetur, qui ratum tantùm habet opus ſuo nomine factum: uti nec mandans, ſi ante executionem mandatum retractet, idque mandatario innoteſcat: quia tunc non eſt vera cauſa *Mol. Leſſ. l. 2. cap. 3. dub. 3. Fill. t. 32. n. 54.*

II. Tenetur item conſulens, aut precibus ac promiſſionibus ad damnificationem inducens. Quòd ſi tamen ante executionem, conſilium ſuum retractet, & quantum poteſt, contrarium ſuadeat, etſi non perſuadeat, probabile eſt excuſari à reſtitutione; maximè ſi eum, cui damnum paratur, moneat ut caveat, *vide Bon.* & *Tam. 2.2. d. 4. q. 6. dub. 14. Sa V. Conſilium* & *Dian tr. 2. miſ. reſol. 18.* & *t. 5. reſol. 83.*

III. Tenetur item, qui ſuo conſenſu, calculo, vel ſuffragio, eſt cauſa efficax damni *Leſſ. d. 3. n. 25. Fill. t. 32. c. 3.*

IV. Item palpo, ut qui laude, adulatione, vel exprobratione ignaviæ, aliterve alium ad damnum inferendū excitat, animat *Leſſ. Fill. l. c.*

V. Item qui inferenti damnum præbet recurſum, illum receptat, illius furta aut inſtrumenta occultat, vel ea emendo rapinas fovet, &c. *Ibid.* Hi enim omnes, uti & is cui res furtivæ traditæ ſunt in cuſtodiam, tenentur (non manifeſtato fure) reſtituere domino. Et ſic peccare eos, qui à ſartoribus emunt fragmenta panni, ſeu veſtium, docet *Villalob.* apud *Dian. p. 4. t. 4. R. 176.* licet *ibid, Sanch.* excuſat eos, qui iſta emunt à ſartoribus magiſtris, eò quod his plerumque detrahatur plus à juſta mercede, quàm mereantur iſta fragmenta, ideoque licitè ea retineant. Neque hic à peccato excuſari caupones:

pones, qui à filiisfamilias acceptant pecunias, aliásve res parentibus surreptas, notat *Laym. l.3.t.2.c.5. Bonac. &c.* Qui verò post delictum ipsum reum juvat ad fugiendum (non concurrendo ad delictum) non tenetur restituere; modò non det illi spem refugii in posterum: tum quia non est causa damni; tum quia reo licet fugere, ut infrà dicetur. *l. 4. d. 7.*

VI. Item participans de præda, aut quoquo modo cooperans, ut agens excubias, applicans scalas, parans instrumenta, conficiens literas, &c. in bello iniquo tormenta advehens, &c. Excusantur tamen (modò actio per se non sit mala) qui ea non spontè, sed justo metu coacti faciunt; ut v. g. cum rustici furto à solis militibus facto, coguntur eorum prædas avehere, vel pecora abigere, *Less. dub. 5. n. 19.*

VII. Item tenentur causæ, quæ privativè ad damnum alterius concurrunt; nimirum mutus, sive non clamans cùm potest; aut non obstans: non manifestans; sed tunc tantùm, quando tales ex aliquo pacto, vel officio, vel stipendio, &c. tenentur ex justitia damnum cavere. *S. Thom. 2. 2. q. 62. a. 7.* Sic Princeps, Magistratus, belli Dux, tenentur ad restitutionem damnorum, quæ à feris, latronibus, militibus, ob ipsorum culpabilem negligentiam dantur. Item Consiliarij, Canonici, tacentes, absentantes se, non impedientes iniquam constitutionem, vel electionem. Item tutores, administratores bonorum, &c. non impedientes damna pupillis, minoribus, Ecclesiis provenientia. Item custodes montium, vinearum, sylvarum, agrorum, piscinarum, qui damna non impediunt, vel facta non manifestant, *Molin. d. 116. Fill. t. 32. cap. 3. q. 12. V.* supra *l. 3. t. 3. cap.*

cap. 2. Item Principes & domini Territoriorum, si sciant vias publicas infestari prædonibus, & cum possint, non impediant, tenentur mercatoribus & cæteris viatoribus damna, quæ ab istis accipiunt, compensare. *Dian. p.* 8. *t.* 7. *R.* 38.

VIII. Supradicti non tenentur ad restitutionem, quando non fuerunt causa efficax damni, ut v. g. si fur, homicida non fuerit efficaciter motus mandato, consilio alterius, sed nihilominus absolutè erat facturus. Item, si v. g. in Capitulo alij ante te dederint suffragium, ita ut videas te nihil impetraturum, etsi neges: tunc enim non teneris restituere; licet pecces, pro qualitate damni, addendo tuum, vel mandando, consulendo, &c. *Bon. l. c.*

IX. Probabile est non teneri supradictos, si non sit mortaliter certum, eorum mandatum, consilium, efficaciter influxisse: quia in dubio melior est conditio possidentis, præsertim circa materiam justitiæ. *Less. c.* 13. *d.* 4. *Bon. q.* 2. *p.* 4. *Dian. t.* 5. *misc. R.* 64. *Tan.* 2. 2. *d.* 4. *q.* 6. *d* 14.

X. Nec tenentur, si efficaciter tantùm concurrant ad circumstantias, & modum actûs damnosi; v. g. si quis tantum impellat alium, ut citius, vel animosius, hoc vel illo loco, vel modo noceat. *vide Layman. l.* 2. *f.* 5. *t.* 2. *cap.* 5.

XI. Nec tenetur, qui deliberatè volent inferre magnum damnum, suadet, ut minus eidem inferat: quia tunc utiliter alterius negotium gerit. Dico *eidem*: quia non licet impedire damnum unius cum injuria alterius.

XII. Non tenetur item (contra *Nav. Aug. &c.*) Confessarius, etsi ex officio confessiones audiat, ut Parochus, &c. si ex negligentia, vel ignorantia, pœnitentem non mo-

neat, aut obliget ad restitutionem; quia etsi ex officio teneatur benè instruere pœnitentem, ideoque peccet graviter omittendo, quando est necessarium; non tamen ad hoc tenetur ex obligatione erga tertium, quasi ex justitia debeat ejus damnum cavere, aut procurare, ut hoc ei compensetur. Secùs tamen dicendum videtur, si positivè restitutionem impediat ex malitia, imò etiam ex ignorantia crassa, vel culpa lata: quia tunc consilio suo est causa efficax damni. *vide Less. & Bon d. 1. q. 2. p. 11. Laym. l. 3. t. 4. cap. 7.* & infrà *l. 6. t. c. 2. dub. 5.*

DUBIUM III.

An supradicti teneantur singuli restituere in solidum, & quo ordine.

Resp. Cum plures damnificantes, vel seorsim singuli rem suam agere possint, vel conjunctim, atque alij aliis plus minusve in damnum influere, hinc ex tali ordine & mensura influxûs, ordo & mensura restitutionis desumenda est. *Ita comm. Doct. Unde resolves.*

I. Si plures absque consensu, quisque per se seorsim, & casu concurrant ad damnum, singuli non plus tenentur restituere, quàm quod quisque per se damni intulit. *Lay. l. 3. tr. 2. c. 6.*

II. Si plures cum consensu, & se invicem juvantes, id fecerunt, singuli in solidum tenentur restituere totum damnum: quia singuli sunt causa totius damni, cum unus juvet alterum, & procedat ex confidentia, quam habet in auxilio aliorum. Unde si unus eorum restitutionem facit, potest à reliquis, pro

pro rata singulorum repetere, *Bonac. de rest. d.* 1. *q.* 2. *p.* 11. ex *Vasquez Molin. Fill. &c.*

III. Quòd si actio damnificans fuit lucrativa, & apud aliquem ex cooperatoribus res ablata adhuc existat, aut is eam malâ fide absumpsit, tenetur is primo loco restituere ipsam, vel æquivalens; & si ille non faciat, reliqui. *Less. l.* 2. *c.* 3.

IV. Si actio damnificans non fuit lucrativa, ut quia res periit, & destructa est, ut fit, v. g. in combustione, mutilatione, detractione, tunc ante alios primò tenetur restituere qui mandavit, vel qui causa fuit primaria, vel executor primarius; ut in bello Princeps, & Dux: & si is non sit facturus, vel quia non vult, vel quia non potest, tenentur reliqui, v. g. cæteri milites. Quod etsi de militibus speculativè verum sit, practicè tamen ij excusantur per accidens: tum quia non possunt totum restituere: tum quia dominorum voluntas non est, nec expectatio, ut plus restituant, quàm partem suam; ideoque si hanc possunt; ad id tenentur; uti & si quid adhuc reliquum habent ex iniquo. *Laym l.* 3. *tr.* 2 *c* 6. *num.* 5. ex *Cajet. Mol. &c.* Imò *Bon. de rest d.* 1. *q.* 2. *p.* 10. *num.* 13. ex *Navar. c.* 17. *Vasq.* & *Less. d.* 4 *num.* 37. dicit militem gregarium, qui alios non induxit, non teneri ad restitutionem totius damni illati à toto exercitu, sed tantum pro sua parte. *v.* suprà *t.* 4. *c.* 1. *d.* 5. *art.* 3.

V. Si damnum passus condonet restitutionem principali damnificanti; etiam minus principales liberantur; non autem vice versâ: quia ruente principali, ruit accessorium, non contra. *v. Lay. l. supra cit.*

DUBIUM IV.

An teneantur restituere, qui alium impedivit à consecutione alicujus boni.

Resp. Attendendum, an lædatur jus alicujus, quod à natuta, lege, vel aliter habeat; & an per vim, fraudem, calumniam, & mendacia quis alium impedierit; num verò aliter. Inde enim apud *Laym. l.c.* & *Bonac. q. 2. p. 12. resolvuntur sequentes Casus.*

I. Qui alterum impedivit à consecutione rei debitæ ex justitia tenetur ad restitutionem. *Less. c. 12. d. 18. Fill t. 32. c. 3. q. 12. n. 72.*

II. Si res non erat debita ex justitia, sed conferenda ex libera voluntate, tunc qui sine vi, fraude, & calumnia collatorem inducit, ut v. g. officium, vel legatum, beneficium Ecclesiasticum, & similia dona gratuita non conferat, cui apud se constituerat, aut qui petierat, sed vel nulli, vel alteri etiam minùs digno; etsi sæpè is possit graviter peccare, præsertim si id ex odio, vel alio malo fine faciat; non tamen tenetur ad restitutionem. *Azor. 3. p. l. 4. cap. 9. Vasq. Sa. Bon. p. 12.*

III Si in re prædicta ex libera voluntate conferenda, aliquis per vim, fraudem, vel calumniam, collatorem induceret, ne ei daret, aut eum à petitione (cum quibus habeat jus petendi) aut à consecutione talis rei, per vim, fraudem, calumniam, vel mendacium impediret (cùm etiam quivis jus habeat, ne iniquè impediatur) is teneretur ad compensationem damni arbitrio viri prudentis juxta certitudinem, vel probabilitatem, quâ alter tale bonum alioqui assecuturus fuisse existimaretur: dummodò tamen eo sit dignus; nam si indignus est, non tenetur ad restitu-

ſtitutionem, niſi famæ, ſi eam fortè læſerit, *Leſſ. l. 2. c. 12. d. 18. Molin. tom. 1. d. 135. Sa V. Reſtitutio, num. 21. vide Bon. l. c.*

DUBIUM V.

Cui, vel quibus reſtituendum.

Reſp. Attendendum ad naturam juſtitiæ, & quis damnum patiatur, quidve ratio, & leges ferant communiter, *vide Leſſ. & Laym. hic c. 9. Unde reſolves.*

I. Quando bona reſtituenda, ſive debita quæcumque, ſunt incerta, hoc eſt, cum cui debeantur, ignoras, aut audire non potes, aut illi reſtituere, tunc ſi ea habeas ſine delicto, ut ſi inveniſti, vel à mercatore v. g. per errorem accepiſti duas ulnas panni pro una, & jam is diſceſſit, nec ſcis quò abierit, teneris adhibere aliquam diligentiam inquirendi; poſtquam ſi ſpes non ſit ſciendi Dominum, probabile eſt quòd non tenearis ea dare pauperibus, (licèt ita plerique cum *D. Thoma* ſentiant, & ſit magis pium, ac practicè ſuadendum) ſed poſſis tibi retinere, ut docet *Petrus Navar.* quem ſequitur *Laym. hic & Leſſ. l. 1. c. 14. dub. 7. n. 48.* idque *Dian. p. 2. t. 3. m. R. 5.* dicit eſſe tutum in praxi. Si verò ea habeas ex delicto, ut furto, uſurâ, &c. teneris ea reſtituere pauperibus, vel Eccleſiæ, hoſpitali, &c. quia debet tunc fieri reſtitutio meliori modo quo poteſt, ut ſaltem, cum corpori domini non proſit, proſit ejus animæ, dum in pauperes expenditur. *Ita communiter Doctores*, ut *v.* apud *Laym. hic.*

II. Qui multis minutis furtis. v. g. olei, panis, vini, &c. damnum intulit multis civibus, eum teneri reſtituere, non pauperibus, ſed ipſis civibus, (minoris deinceps vendendo,

dendo, aut maiore mensurâ, donec veniatur ad æqualitatem) dicit *Mol.* At *Vasq.* & *Escob.* dicunt esse probabile, quod possit dare pauperibus, præsertim civitatis ejusdem.

III. Quando bona sunt certa, ordinariè restitui debent possessori justo, à quo accepta sunt, vel cui damnum illatum; etsi is non sit immediatus dominus. Unde quod acceptum est à depositario, commodatario, conductore, custode, administratore, debet, non domino, sed ipsis restitui: quia alioqui ipsis fieret injuria, si jure possessionis, detentionis, custodiæ, aut utilitatis spoliarentur; & damnum atque lucrum cessans compensari deberet.

IV. Excipitur tamen hinc. I. Si horum nihil interesset, ut sine illorum damno infamiâ, domino restitueretur. 2. Si probabiliter ipsi putarentur rem absumpturi, vel ablaturi cum injuria domini: quo modo bona Ecclesiæ; non Prælato dissipatori, sed potius Capitulo restituenda sunt. Item accepta à filio familias, pupillo, furioso, uxore, religioso, si sint ex iis bonis, quorum administratio ipsis non competit, plerumque restituenda sunt patri, tutori, marito, Prælato. Sic etiam si bona alicujus publicata, & fisco addicta sint: tunc enim depositum, & similia debita fisco debent reddi.

V. Cum quis, ignorato domino, cui restituendum erat, non præmissâ aliquâ diligentiâ, pauperibus distribuit, non satisfecit domino posteà comparenti: secus si diligentia sit præmissa, ut *vide Less. l. 2. c. 14. d. 3.*

VI. Cum dominus quidem scitur, sed ei mitti non potest sine sumptu, tunc si res malè accepta est, tenetur restituens aliquas expensas ex se facere; si autem benè accepit, non nisi expensis domini. Quando nullo modo

modo poteſt mitti, exſpectandum eſt ad tempus; & ſi adhuc non ſit ſpes, reputatur debitum incertum, *Tol. l. 5. c. 23.*

VII. Cùm quis accepit rem alienam à poſſeſſore bonæ fidei, putante rem eſſe ſuam, cùm non ſit, tum ſi quidem invenerit aliquod juſtum pactum, ut depoſiti, commodati, pignoris, &c. illi reſtituendum eſt, & non domino. Qui tamen ex charitate monendus erit, ſi id ei profuturum putetur, ſine alterius graviore incommodo, infamia, &c. *Vaſq. Azor. p. 3. lib. 4. c. 3. q. 1.* Si autem aliter accepta eſt, tunc vero ſuo domino reſtitui debet, ſi eum noviſti, & abſque incommodo fieri poſſit.

VIII. Quando à fure, vel alio venditore quis emit, ſive malâ ſive bonâ fide rem furtivam, tenetur reſtituere domino, non furi. *Ita communiter Mol. Regin. tom. 1. l. 10. c. 5. num. 40. Toletus* tamen *l. 5. c. 17. Sylv. Ant. Mald. in 2. 2. t. 4. c. 3. d. 2.* probabiliter ſentiunt, poſſe reddi furi, ut ab eo pretium ſuum recuperet: quia non conſtituit rem pejore loco, quàm antè fuerat, & conſequenter ipſe non infert domino damnum. Quod *Navar. Trul. l. 7. c. 11. d. 4.* admittunt cum hac limitatione ſi mox & non poſt longum tempus contractum reſcindat; vel ſi certò ſciat furem redditurum rem domino; vel ſi dominus rei ſit mortuus, aut abſit, ita ut conveniri non poſſit. Quòd ſi autem pretium ſuum recuperare non poſſit à venditore, tenetur reddere domino, & ſibi damnum adſcribere. Quòd ſi porrò ſciens rem eſſe furtivam, emat eo fine, ut invento vero domino reſtituat, tunc ſi emit parvo pretio, tenebitur id ei dominus refundere, cum utiliter ejus negotium geſſerit: ſecus autem, ſi pretium eſſet ferè æquale rei, tunc enim ſufficit refundere ad arbitrium viri prudentis tan-

tum, quantum videtur meritus rem domini utiliter redimendo, *v Leſſ.l.c.c.14 dub 3. Dian. p.2.t.3.Reſ.5.*

IX. Si bona fide rem alienam, v. g. equum emiſti ab altero, v. g. Petro,& vend diſti tertio, v.g. Paulo, & poſteà cognoſcatur eſſe Joannis, eoque repetente à Paulo, Paulus repetat pretium à te, exiſtimat quidem probabile *Navar.* & *Dian. p.1.t.8. R.* 68. non teneri te Paulo id reddere (ſi in nullo factus ſis ditior) ſed ſufficere,ſi tuam actionem,quam habes in Petrum, ei cedas. Verùm *Sotus. Salon. Leſſ. Sayr.Bonac de reſt. q.4 p.2.* rectius docent, teneri te, exigente Paulo, contractum reſcindere, & pretium reſtituere, tum quia vendidiſti rem vitioſam; tum quia teneris de evictione emptori, nec eum potes remittere ad illum, cum quo nihil habet negotij. Quod ſi tamen Paulus cum poſſit, tibi non reſtituat equum, ſed Joanni, & hoc ipſo impediat, quo minùs pretium tuum poſſis recuperare, nec tu teneris ei pretium ab ipſo acceptum reſtituere. *Bonac.Leſſ.&c.vide Trull.cap.11.d.1.*

Quæres. Cui reſtituendi, ſive dandi ſint theſauri, & alia inventa, quæ habentur pro derelictis?

Reſp. Quando nullius domini ſunt, jure naturali & gentium fiunt primò occupantis. Poteſt tamen per conſuetudinem, & leges aliter quid ordinari, quod ſervandum eſt. De quo *v.Leſſ l.2.5.d.10.Laym l.3.t.1.c.5.*

Quæres. II. An & cui reſtituenda, quæ capiuntur venatione juſtè prohibita?

Reſp. Id æſtimandum partim ex jure naturæ, partim ex conſuetudine & legibus, ac juribus particularibus, ut *v.* apud *Laym. l. c. l.3.t.1.c.5.num.*14. & *Leſſ c.8 d.9.* & *Sa. V. Venatio. Ex quibus reſolvitur hic Caſus,*

Venator iniquus tenetur restituere saltem damna, quæ segetibus fructibusque infert.

DUBIUM VI.

De rebus quæ debent restitui.

ARTICULUS I.

Quid debeat restitui ab inferente injuriam materialem tantùm, sive à possessore bonæ fidei.

Resp. Qui bonâ fide damnum intulit, aut possidet aliquid, de quo postea melius cognoscit, tenetur, ne incipiat esse possessor malæ fidei, & detinere alienum, id tantùm, & non plus restituere, quod ex ea re ipsi superest, unà cum ejus fructibus, si extent, vel quatenus inde factus est ditior; præterquam si dominium sibi comparavit per legitimam præscriptionem. *Ita comm. Doctores, Molin. Sanch. Less. lib. 2 cap. 6. Bon. d. 1. q 1. p. 1. Laym. l. 3. t. 2. c. 3. Unde resolves.*

I. Si vestem v.g. bonâ fide donatam à fure aut alio, portasti, & ferè attrivisti, ac posteà dominus compareat, teneris eam, aut æqualem ei restituere, & insuper persolvere quantum attrita est, si aliàs vestem æqualis valoris attrivisses: si autem eam amisisti, aut ablata tibi est, &c. ad nihil teneris. *Bonac. l. c. Layman. numer. 1. vid. Trull. lib. 3. cap 11 d. 1.* Si autem res, quam à fure bonâ fide accepisti (sive donatione, sive emptione) sit usu consumptibilis, eamque cum tuis miscuisti, ita ut discerni nequeat, etsi deinde deprehendas furtivam fuisse, non teneris restituere. *Navar, Sylv. Sayr. Less. Bonac. d. 1. q. 3. p. 1.*

quia per istam commixtionem bonâ fide factam, est in te translatum dominium, ut colligitur ex L. *Si alieni nummi ff de solut.* Neque est ratio, cur hæc potius, quàm illa pars censeatur aliena; atque adeò periit obligatio realis, & tantùm manet personalis in venditore. *vid. Dian.p 4.t 4.R. 66. Trul l. 7.c.11.d.3. Less. l.2 c.20.d.* 18. ubi addit, esse valde probabile, jurique naturæ conforme, quòd verus dominus rei illius ablatæ & permixtæ (quamdiu totus cumulus extat) retineat jus in re, ut ex isto cumulo sibi satisfiat ante alios; imò possit ex eo occultè accipere.

II. Milites bonâ fide militantes, intellectâ posteà belli injustitiâ, id tantùm restituere debent, quod adhuc habent ex præda, & quo facti sunt ditiores, *Bon.l.c.*

III. Qui bonâ fide per inculpatam ignorantiam celebravit contractum, quem posteà usurarium esse cognoscit, non plus tenetur, quàm factus est ditior, *vide Laym.l 3 tr.2.cap.3.*

IV. Possessorem bonæ fidei, si adhibitâ diligentiâ inclinet in eam partem, quòd res non sit sua, teneri aliquid restituere juxta inclinationem, docet *Kon.d.* 34. *dub.* 10. *num.* 39. At *Palaus tom.* 1.*d.*3.*p.* 2. *num. ultim.* putat ad nihil teneri, quia possessio contrariis rationibus non convincentibus præponderat. Idem docet *Vasq.* apud *Escob.tr.*3.*c.*3.*num.*154.*Dian. p.*4.*t.*3.*R.*24 & 26. Si neglexit investigare veritatem, & deinde sciri non potest, dicit *Palaus l.c.* ad nihil teneri.

V. Si bonâ fide rem vendidisti dono tibi datam, teneris restituere pretium: quia factus es locupletior, & satis debet esse tibi, non habere minus, quàm antè. Quod si tamen apud alterum res est, is reddere tenetur. *Ib.* & *Vasq.c.*9. §.2. *Mol. Less.l.*2, *c.* 14 *d.*3.

VI. Si

VI. Si bonâ fide rem ipse emisti, & vendidisti absque lucro, nihil teneris restituere; sed solus is, apud quem res est, *Mol. l. c. Less. l.2.c.14 d.1.* contra *Vasq &c.*

VII. Si rem alienam bonâ fide donasti, non donaturus aliam, si hanc non habuisses; ad nihil teneris; quia non es factus ditior: secus, si aliam donaturus fuisses (quia tunc parcendo tuæ, factus es ditior) vel si aliquid accepisti in remunerationem, *B.Trul.l.7.c.11.d.1.*

VIII. Si aliena re lucratus es tamquam instrumento, v. g. frumentum alienum alio deportatum vendidisti, vel pecuniam alienam negotiationi exposuisti, non teneris illud lucrum restituere; quia non est fructus rei alienæ, sed tuæ meræ industriæ: tales enim fructus dicuntur meræ industriæ: quos ipsa natura ex se nullo modo gignit, sed tantùm concurrit ut instrumentum operantis. *Laym.loc.cit.num.3.ex Thom. &c.*

IX. Fructus omnes rei, sive ij sint merè naturales, hoc est, qui vix ullo hominum labore egent, ut fœtus animalium; arborum, herbæ, & gramina: sive sint simul industriales, sive mixti, hoc est, ad quos æquè, aut magis hominum labor cum natura concurrit, ut v. g. segetes, & quæ serendo gignuntur; item vinum, oleum, lana, &c. quò etiam referuntur pretia locationis domorum, jumentorum, &c. qui fructus civiles appellantur; hi inquam fructus rei, si percepti, & extantes sint, domino restitui debent; deductis tamen expensis propriis, & æstimatione laboris. Et quidem pretium locationis ex re aliena debet domino restitui; licèt is, rem, si penes se habuisset, non fuisset locaturus. *vid. Layman. l. c.* Si tamen fructus isti reales bonâ fide possessi fuerint tempore à

lege præscripto ad usucapiendum illos, (quod si adsit titulus, & biennium inter præsentes, inter absentes quadriennium; si autem non adsit titulus, anni 30. cum bona fide) non sunt restituendi; quia usucapio transfert dominium. *Salon. Trull. l. 7. c. 11. d. 3.*

X. Si à fure accepisti (sive bonâ sive malâ fide) rem usu consumptibilem, v. g. vinum, oleum, triticum, &c. cum propriis ipsius furis rebus permixtum, ita ut discerni non possit, non teneris restituere, si fur ad restituendum sit potens: quia fur per commixtionem istius rei cum propria, acquisivit ejus dominium: atque adeò illud tamquam verus ejus dominus potuit transferre, *Nav. Sanch. Less. Bon. Trull. l. 7. c. 11. d. 3. v. Dian. p. 2. tr. 5. m. R. 40.*

ARTICULUS II.

Quid debeat restitui ab inferente injuriam formalem: seu malæ fidei damnificatore seu possessore.

Resp. Id juxta supradicta æstimandum à quantitate tum juris, quod alter habet; tum damni, quod injustè infertur; cui æquale reddi debet, nisi aliud de damnificati mente & consensu rationabiliter præsumatur. *Unde resolves.*

I. Si damnificatus habeat jus in re, in qua damnum est passus, restitutio ei facienda est in solidum: si autem tantum habeat jus ad rem, restitutio facienda est pro quantitate juris, consideratis circumstantiis: quia non debetur solidus valor rei, quæ expectabatur, cum tantùm sit in spe, & multis modis possit impediri.

II. Qui in loco publico suæ civitatis, contra

tra justam prohibitionem pascit; vel ligna cædit, non tenetur ad restitutionem, nisi communitati graviter nocuerit. v. g. stirpes incidendo, arbores ædificiis idoneas sternendo: quia rationabiliter præsumitur mens Reip. non esse, suis membris usum publicorum locorum rigidius prohibere, quàm sub mulcta solvenda, casu quo deprehendantur.

III. Gravius tamen peccaret, & teneretur ad restitutionem, si quis pasceret in loco alicujus privati; etsi etiam hîc præsumi aliquando possit de consensu domini, qui sæpè non intendit, ut fiat restitutio, sed ut deprehensus pœnam luat.

IV. Qui venantur, vel piscantur in locis alteri locatis, vel aliàs prohibitis, (saltem si ea conclusa, vel circumsepta non sunt,) non peccare mortaliter, nec teneri ad restitutionem, docet *Dian.* ex *Less. Dicast. &c. p. 9 t. 9 R. 39.* contra *Bon. &c.*

V. Etsi probabilius sit, & in praxi communiter tenendum, peccari mortaliter circa vectigalium fraudationem, ex eaque oriri obligationem restitutionis: non omnino tamen improbabiliter id alij quidam negant, eò quòd consuetudo interpretetur, non esse mentem legislatorum ad aliud obligare, quam ut deprehensi mulctentur. *vide Nav. c. 23. Sa V. Gabella. Bon. q. 9. p. 1 num. 5.* ex *Navarr. Fill. t. 28. num. 114. Less. Mol. d. 9. Dian. tr. de leg. Res. 19. Laym. l. 3 t. 3. p. 1. cap. 3. numer. 4. & 5. vide* etiam *Dian. p. 1. t. 11. R. 38.* & *p. 2. t. 17. R. 28.* ubi ex *Cajetan. Med. Sot. &c.* docet, non esse negandam absolutionem pœnitenti, qui defraudavit gabellas, seu vectigalia imposita rebus iis, quæ emuntur non ad negotiationem, sed ad usus proprios, vel familiæ necessaria,

 v. g.

v. g. pani, carnibus, piscibus, frumento, oleo, &c.

VI. Cæterùm ordinariè injustus, seu malæ fidei damnificator aut possessor, tenetur non tantùm restituere rem ablatam, & fructus perceptos (exceptis suis expensis, & industriâ) sed etiam sarcire damnum emergens, & lucrum cessans, cùm verè sit injusta causa talium damnorum. Unde si dominus re suâ retentâ, per culturam vel negotiationem percepturus fuisset ex agro suo, aut pecuniâ centum florenos, & alter parum: vel nihil, debet is domino suo satisfacere pro centum illis florenis: quamvis communiter soleant domini plurimum remittere, si res componatur, *Laym lib. 3. tr. 2. cap. 4. num. 7.*

VII. Si res aliena, dum injustè detinetur, crescat, aut pretium ejus augeatur, domino crescit, ac proinde id ei præstari debet, *vid. Laym. hic l. 3. t. 2. c. 4.*

VIII. Si res aliena, dum injustè detinetur, pereat, aut deterior fiat, idque casu vel justâ hostium incursione, vel naturaliter, & certum sit apud dominum æquè perituram fuisse, non tenetur alter restituere: quia nihil novi detrimenti domino apud furem, v. g. accidit: quod non apud ipsum. Si verò non fuisset peritura apud dominum, vel saltem nonnisi per injuriam, tunc injustus detentor adhuc tenetur ad restitutionem; licet sine sua culpa res perierit, *Laym. tr. 2. c. 4. n. 2.*

IX. Si res aliena apud iniquum detentorem pereat, idque ipsius culpâ, aut quia is absumpsit, alteri donavit, destruxit, &c. tunc etiamsi domino relicta, fuisset certò peritura, nihilominus tenetur pro ea domino satisfacere, ut est communis apud. *Laym. l. c. Less. &c.*

X. Qui fingens se pauperem, vel alium

quàm est, extorsit eleëmosynam, non tenetur restituere, si parva fuit, qualis ostiatim mendicantibus datur: secus si fuit magna; tunc enim quia subintelligitur conditio hæc, (si pauper est) tenetur restituere secundum *Mol.* danti; secundum *Palaum* vel danti, vel aliis pauperibus, *vid. Escob. t. 3. E. 2. c. 6. num.* 109.

XI. Qui in extrema necessitate consumpsit, quod antè acceperat commodatum, conductum, vel precarium, non tenetur restituere: quia nec ratione rei acceptæ; cum ea nec in se, nec in pretio extet; nec ratione acceptionis, cum jure eam consumpserit: nec ratione contractûs, cùm hic non obliget, nisi re pereunte tua culpâ. *Less. Hurt. Trull. Dian. p. 5. t. 8. R.* 10. Imo probabiliter ne quidem id, quod ante illam necessitatem erat furatus, & in ea consumpsit: quia furtum illi non ademit jus, quod ad rem tali casu habebat, *Kon. Palaus, Hurtad. Dian. l. c. R.* 8. contra *Less.* & *Vasq.* sicut neque si in ipsa necessitate accepisset & consumpsisset. *Dian. l. c. R.* 9. ex *Azor. & 6. aliis* contra *Less.*

ARTICULUS. III.

An, & quid debeat restitui pro injuria illata corpori, v. g. per mutilationem, occisionem, &c.

Resp. Injustus occisor, mutilator, in conscientia tenetur tantum restituere, pro damnis bonorum fortunæ, quæ ex tali occisione, vulnere, &c. directè ab eo causata sunt, juxta prudentis arbitrium: præcisè autem pro vita, membro, vel cicatrice, nihil tenetur restituere secundum rigorem: cum sint

bona

bona altioris ordinis, quæ pecuniâ æstimari non possunt. Ita contra *Sotum*, *Sylv.* &c. probat. *Less. l. 2. c. 9. d. 23. vide Laym. l. 3. t. 3.*
Unde resolves.

I. Qui occidit ebrius alium, si ebrietas non fuit culpabilis & voluntaria, vel licet fuerit talis, si tamen homicidium vel non prævidit, vel diligentiam debitam adhibuit ad cavendum, non tenetur ad restitutionem; tenetur autem si prævidit, & non cavit. *Bon. d. 2. q. ult. s. 2. p. 1.*

II. Qui occidit Cajum, putans esse Titium, tenetur ad restitutionem; quia actio ista est Cajo injuriosa, *Bon. l. c. ex comm.*

III. Si læsus ante mortem omnia remisit, ad nihil tenetur occisor: quia filiis non fit injuria in bonis, nisi quatenus læduntur in patre contra ejus voluntatem (volenti enim non fit injuria:) ergo sicut per eum jus acquirunt, sic etiam amittunt, etsi non rectè faciat parens, si filij valdè egeant. *Less l. 2. c. 9. d. 26.*

IV. Etsi præcisè pro vita, membro, occisione, non sit obligatio restituendi; per sententiam tamen judicis cogitur injurians satisfacere pro injuria.

V. Consilium est, ut Confessarius pro his injungat eleëmosynas, Missas, pro salute occisi.

VI. Si occisus vel mutilatus fuerit servus, vel animal, tunc etiam pro vita & membris facienda est restitutio: quia horum vita pretio æstimatur; ac proinde tantùm debet restitui, quanti potuisset vendi; & pro mutilatione vel cicatrice, quanto pluris venderetur.

VII. Pro expensis funeris nihil restituitur quia illæ aliquando faciendæ tandem fuissent. Nisi fortè occasione illatæ necis, v. g. extra patriam, majores fieri oportuerit.

VIII. Restitui debent impensæ factæ in curationem & medicamenta vulnerati, vel occisi *Fill. t. 32. c. 8. n. 202.*

IX. Item lucra, quæ ex mutilatione vel vulneratione cessarunt; non quidem tam in solidum, ac si de facto essent acquisita, sed pro majore aut minore spe, quàm læsus habuit illa acquirendi, *v. Trull. l. 7. c. 8. d. 3.*

X. Si homicida à Magistratu plectatur, verius est adhuc teneri ad damna sarcienda: cùm morte suâ tantum satisfaciat justitiæ publicæ, non hæredibus occisi. Qui tamèn, cum plerumque aliud non exigant, videntur esse contenti, ac proinde hæredes homicidæ ad nihil tunc teneri. *Fill. l. 2. num. 214.*

XI. Debet autem restitutio fieri tantùm parentibus interfecti, filiis & uxori quia hi soli directè læduntur; cum moraliter censeantur una persona cum occiso. Nisi tamen occideris animo etiam nocendi aliis: nam tunc etiam his restituere teneri dicit *C. Lugo de just. d. 11. n. 8.* ex *Less. v. Trull. l. c. d. 4.*

XII. Etsi probabile sit, deberi etiam restitutionem creditoribus occisi, si quod damnum illis ex ea cæde obvenit, contrarium tamen etiam probabile (saltem secundum limitationem casûs præcedentis,) est: cum occisio illa non sit directè causativa illius damni. *v. Laym. l. c. n. 4.*

XIII. Non tenetur occisor aliquid eis restituere, quos occisus alebat ex liberalitate, quia damnum illorum per accidens sequitur. *v. Less. l. 2. c. 9. d. 26. Trull. l. c.*

XIV. Nec tenetur ad damna, quæ v. g. provenient ex morte alicujus innocentis, qui per errorem putaretur homicidium fecisse, & sic captus plecteretur: quia hujus mors non directè causaretur ab ipso,

sed per accidens, & ex errore, vel malitia accusatorum, *vid. Bon. d. 2. q. ult. s. 2. p. 2.*

ARTICULUS IV.

Quid debeat restitui pro illato stupro.

Resp. Qui virginem per injuriam defloravit, tenetur tantum rependere damnum, quod ei ex tali injuria est secutum, idque vel matrimonio, vel damni æstimatione ad arbitrium prudentis, ut talem nimirum inveniat, qualem manens virgo invenisset. *vid. Sanch. l. 7. d. 14. Fill. t. 32. c. 8. num. 209. Unde resolves.*

I. Præcisè pro sola virginitate non obligat restitutio. Undè si stuprum mansit clàm, aut non impedivit quin æquè lautè nuberet, ad nihil tenetur stuprator. *Less. Bon. q. 4. de matr p 7.*

II. Item ad nihil tenetur, si defloravit consentientem, absque vi, fraude, vel promissione matrimonij: quia non est facta injuria, *Ibid. & Trull. d. 2.*

III. Si virginem importunis precibus flexit, nihil tenetur restituere; quia adhuc consensit liberè. Nisi fortè preces tales fuerint, ut cum vi & coactione æquiparentur; ut si conjunctæ fuerint cum minis, vel metu reverentiali, v. g. si fuit illius dominus, vel vir magnæ auctoritatis, *Trull. c. 9. d. 3.*

VI. Si per promissionem veram, vel fictam matrimonij eam flexit, tunc tenetur ducere eam: quia in omni contractu, ubi alter ex parte sua acceptavit & implevit, tenetur & alter implere, etiam si fictè contraxerit: quia tenebatur ex justitia verè contrahere: cum alioqui omnia humana commercia fraudibus paterent. Et id quidem verum est, etiamsi

ſtuprator religionem voviſſet. *Leſſ. l. 2 c. 10. d. 3. & 4. Trull d. 3.*

V. Non tamen tenetur fictus promiſſor eam ducere, caſu quo. 1. Is puellam valdè notabiliter conditione excederet, vel verbis uſus eſſet fictionem facilè indicantibus. 2. Si ipſa conſcia eſſet prædicti voti; quia tunc ipſa contraxiſſet malâ fide. 3. Si ipſe putavit eſſe virginem, cum tamen non eſſet. 4. Si ex matrimonio grave damnum aut ſcandalum timetur. 5. Si ipſe jam ſacris initiatus eſt, aut alteri matrimonio copulatus: tunc enim his caſibus ſolum teneretur curare, ut æquè commode nubat, modo antè dicto; dando ſcilicet dotem, vel aliter, *v. Sanch. 1. de matr. di. 10. l. 1. Trull. l. 7. c 9. d. 3.*

ARTICULUS V.

Quid debeat reſtitui pro adulterio.

Reſp. Cùm ex adulterio damnificari poſſint conjux alter; & proles legitimæ, circa ſuſtentationem, hæreditatem, &c. patet quòd uterque adulterans, natâ eis prole, debeant, cum id damnum cauſent, eatenus reſtituere, quatenus poſſunt ſine detrimento altioris boni, & cauſatione majoris mali. *Eſt Communis. vid. Layman. l. 3. t. 3. p. 1. c. 14. Unde reſolves.*

I. Quod attinet ad ipſam adulteram, ordinariè non tenetur, prodere, quòd proles ejus ſpuria ſit: nam & viro ſuo triſtitiam, & ſui odium, & diſcordias domeſticas crearet, ac famam ſuam prodigeret, quibus damna fortunæ merito cedunt. Accedit, quòd proles matri non teneatur credere ſe eſſe illegitimam, *Fill. tr. 32. q. 222.*

II. Debet tamen, ſi poteſt, aliis induſtriis dam-

damnum compensare, v. g. 1. diligentiùs administrando rem familiarem. 2. de cultu corporis detrahendo. 3. Si habet bona propria, plus legitimis, quàm spurio relinquendo. 4. Eum inducendo, ut relictâ hæreditate, vel ejus parte, amplectatur statum Ecclesiasticum vel Religiosum, si idoneus sit, &c. *Trull. l. c. d. 4.*

III. Quod attinet ad ipsum adulterum spurij patrem, etiam ipse sæpe excusatur; vel in toto, vel ex parte; sive quia damnum ab adultera compensatum fuit, vel compensandum creditur; sive quia restitutio non potest fieri sine periculo vitæ, dispendio famæ, turbatione & discordiis familiarum; sive quia non est certus filium esse suum. *v. Less. l. 2. c. 10. d. 6. Bon. de matr. q. 4. p. 15. Trull. l. 7. c. 8. d. 7.*

ARTICULUS VI.

Quid debeat restitui pro famâ & bonis spiritualibus, ut inductione ad peccatum, avocatione à Religione.

Resp. I. Iuxta dicta, si restitui non possunt bona ablata ex bonis ejusdem ordinis, non est obligatio faciendi ex bonis diversi ordinis. *Unde resolves.*

I. Pro fama restituenda est fama: cùm id non potest, non teneris ad pecuniam, & bona fortunæ, nisi per sententiam à judice cogaris sic satisfacere. Eadem est ratio de reliquis. Quod si tamen lædendo famam, in bonis etiam fortunæ alteri damnum allatum esset, constat ex suprà dictis, quid faciendum sit. Porrò de læsione famæ, &c. *vid. infrà.*

II. Si quis alterum induxit ad peccatum suasione vel exemplo suo, tenetur quidem ex charitate quoad potest, eum revocare ad melio-

meliorem statum; sed non ex justitia, *Less. l.2.c 8. d. 2.n 20. Laym. c. 8. n 1.*

III. Si quis autem induxit fraude, dolo, injusto metu, &c. tenetur ad id ex justitia: quia quisque habet jus, ne injustè lædatur in bonis spiritualibus. Unde si lædatur, debet id spirituale restitui, si potest. *Ibid.*

IV. Si quis aliquem (etiam Novitium) abduxit ab ingressu religionis, tamen sine vi & fraude, etsi graviter peccarit id irrationabiliter faciendo, ac proinde teneatur ei rursus suadere ingressum ex charitate, non tamen ex justitia vel illi, vel religioni tenetur, quæ nullum adhuc in eum jus acquisivit, *vide Laym. lib. 3. tit. 2. cap. 8.*

V. Si quis religiosum ad apostasiam induxerit suasione, aliàve coöperatione, obligatur ex justitia religioni ad restitutionem, non quidem ut ipse (quod alioqui volunt) loco alterius ingrediatur; sed ut suadeat alteri, quoad potest, reditum, & compenset monasterio commoda, quæ ex hereditate, bonis, vel industria alterius expectabantur.

VI. Si quis veneno, phyltro, aliòve modo alicui destruxit memoriam, rationem, &c. tenetur eodem modo, quo mutilator aut vulnerans, de quo *supra*, ad restitutionem lucri cessantis, & damni inde secuti in bonis fortunæ.

DUBIUM VII.

De circumstantiis restitutionis.

ARTICULUS I.

Quo tempore, loco, & modo debeat restitui.

Resp. Debet quam primùm, & eo modo

ac loco restitui, quo jus & interesse damnificati requirit, & commodè ac moraliter fieri potest sine gravi incommodo, quod quis pateretur in re sua propria, ultra debitum, *v. Laym. hic l. 3. tract. 2. cap. 10. Fill t. 32. c. 4. q. 11. Unde resolves.*

I. Qui non potest commodè restituere apertè, faciat clam: & qui non potest per se, faciat per aliam personam interpositam, v. g. Confessarium.

II. Possessor malæ fidei v. g. fur, debet suis sumptibus ad eum locum rem deferre, ubi alter habiturus fuisset, si non fuisset ablata, destructa, vel iniquè detenta; deductis tamen expensis, quas alter eam servando, vel deferendo debuisset facere. Excipe, nisi transferendo deberet plus impendere, quàm res valet: tunc enim plerumque ex præsumpta mente domini posset restituere pauperibus, vel in usus pios, *Bon. q. 6. p. 1.*

III. Bonæ fidei possessor satisfacit, si restituat in loco, ubi rem possidet. *l. c.*

IV. Debita ex contractu, eo loco & tempore solvi debent, de quo inter partes conventum fuit expressè, vel tacitè. *v. Less. & Bon. l. c.*

V. Si quis possit quamprimum restituere totum, ad id tenetur. Si tamen alter dilatione non pateretur ulterius damnum, aut non notabile; non facilè arguendus esset gravis peccati is, qui cum proposito satisfaciendi differret, aut paulatim per partes solveret. *v. Bon. de contract. d. 1. q. 6. p. 1.*

VI. Qui scit se teneri ad restitutionem, & cùm possit in vita, non vult restituere nisi in articulo mortis, vel post mortem per heredes, absolvi non debet, nec potest: quia semper est in actuali peccato, & impœnitens, *Sal. Sayr. Bon. Trull, c. 14. d. 11.*

ARTI-

ARTICULUS II.

Quo ordine restitui debeat.

Resp. Certum est, non necessariò ordinem servari, quando debitor omnibus solvere potest: quando verò tantum non habet, aut hæredibus reliquit, sequentes Regulæ servandæ.

I. Si debitor rem alterius apud se habet, quocumque titulo habeat, sive ex furto, sive ex deposito, sive inventione, &c. debet prius restitui domino suo, vel eo deficiente, pauperibus. Similiter si res empta ad creditum, pretio non soluto, adhuc extet. *Nav. Sylv. Bon. q. 3. p. 2* Hoc tamen *Less. c. 15. d. 2. contra Bon. &c.* limitat, nisi venditor ab emptore fidejussorem, vel pignus accepit.

II. Si restitutio facienda ratione injustæ actionis, priùs restitui debent certa, hoc est, quorum domini cognoscuntur, quàm incerta. *Bon. Less. d. 1.* quia illa jure naturæ debentur suis dominis; hæc autem jure solo positivo pauperibus.

III Priùs facienda est restitutio debitorum licitè contractorum, quàm usurarum, cùm in his dominus non fuerit simpliciter invitus.

IV. Debita ex titulo oneroso priùs solvenda sunt, quàm quæ debentur gratuito, v. g. ex promissione; quia hæ includunt tacitam conditionem, nisi quid obstet. Hinc debita defuncti solvenda sunt ante omnia legata, etiam pia. *Navar. Sylv. Bon. q. 8. p. 2.*

V. In reliquis debitis servandum est jus particulare loci, si tale sit, & non repugnet juri naturæ. Si nullum sit, sequendum est jus commune, secundum quod 1. Solvenda sunt de-

 bita,

bita, ad quæ bona debitorum expresse fuerunt obligata. 2. Dos uxoris extrahenda est. 3. Debita, ad quæ bona debitorum sunt tacitè hypothecata. 4. Deposita perdita in potestate debitorum. 5. Debita privilegiatorum. 6. Aliorum creditorum: post quos omnes sunt hi, à quibus usuræ acceptæ sunt; & adhuc post hos restituenda sunt bona incerta. Quando autem multi unius rationis creditores inveniuntur, temporis antiquitas inter eos servanda est, *v. Laym.l.3. tr.2. c.11.* Ubi addit, ex bonis debitoris, si is defunctus sit, in primis solvendas esse impensas funeris, & quæ ad confectionem inventarij, apertionem testamenti, item Medicos & Pharmacopolas pertinent, *vide Fill. c. 4. quæst. 13.*

Quæres. Utrum priùs exigenti non liceat prius solvere.

Resp. I. Solvens scienter posteriori præterito qui habet hypothecam priorem, vel privilegiatam, peccat, teneturque priori de damno, qui etiam potest recuperare solutum, *Less. d.5. ex l. Scimus §. Et si præterea C. de jure delib.*

II. Si ex pluribus creditoribus personalibus æqualibus aliquis exigat (sive in judicio, sive extra) tenetur ei integrum solvere; quia diligentia fecit eum potiorem. *Navar. Sylv. Bonac. l. c. ex L. Pupillus ff. quæ in fraudem*

III. Debitor sciens statum suum labentem, non potest non petenti integrè satisfacere, sed debet omnibus personalibus solvere pro rata (si tamen iste solutionem accepisset, an posset retinere, controvertitur. *vide Bon. Less. l. c. Tull. l.7. c.14. d.22.*) nec potest uni solvere, omissis aliis, nisi secundum ordinem supradictum.

ARTI-

ARTICULUS III.

Quæ à restitutione excusent.

Resp. I Ex parte debitoris excusant ea, quæ faciunt, ut creditor rationabiliter debeat esse contentus; etsi de facto non sit contentus. *Ita commun. Doct. Unde resolvuntur Casus sequentes.*

I. Excusaris in foro conscientiæ (juxta sententiam probabilem) à compensatione damni, si illud datum sit sine tua culpa Theologica gravi; hoc est, mortali peccato; nisi aliud cum altero pactus sis, vel inde sis factus ditior. Unde excusaris, si v. g. aliquem occidisti ex subita ira, ut si fuerit motus tantùm primo primus, vel secundò primus; vel si ex oblivione non extinxeris candelam, & hinc ortum sit incendium, &c. Quod si autem advertens periculum in actionibus periculosis, omittas eam diligentiam præcavendi, quam homines ejusdem conditionis communiter præstare solent, graviter peccas, & teneris restituere damna secuta. Porrò in foro externo proceditur secundum culpam juridicam, quæ sæpè non est peccatum, & dividitur in latam, levem, & levissimam.

II. Excusaris à restitutione incertorum, si fecisti compositionem cum Episcopo, vel Papa, *Less. c.* 10. *d.* 11. *Bon. q ult. p.* 2.

III. Item si casu, quo teneris rem restituere pauperibus, tibi ipsi revera indigenti eam des; & tunc quidem posteà factus ditior, adhuc non teneris restituere, *v. Laym. l.* 3. *t.* 2. *c* 12.

IV. Si non possis restituere, nisi cum notabiliter graviore damno, tibi vel tuis, vel Rei-

pub. inferendo, quam æstimari debeat commodum ex restitutione creditori obventurum, tunc enim differre potes, dum cesset ista impotentia, *Layman. l. c.* ex *Sylv. Navar. &c.* Idque verùm est, etsi debitum sit ex delicto, uti & in sequentibus casibus.

V. Si ad restituendum sis impotens: ut si vivere non possis secundùm decentiam tui statûs, juste à te acquisiti. Unde si nobilis v. g. non potest statim solvere, nisi se privet famulis, equis, armis, &c. vel civis primarius, nisi obeat artem mechanicam sibi insuetam; vel mechanicus, nisi vendat instrumenta sua, quibus vivit, aut magnum damnum subeat, potest differre, & paulatim restituere sine jactura sui statûs. *Laym l. c. Bon.*

VI. Quòd si tamen tuâ culpâ in illas angustias delapsus sis, v. g. luxuriâ, ludis, superfluis expensis vestium, tibi imputare debes, quòd jam sine statûs tui amissione non possis satisfacere, *Ibid.*

VII. Quòd si item creditor ex dilatione æquale damnum subire debeat, tu potius, quàm is, sustinere debes; cum ejus conditio sit melior. Excipitur extrema necessitas, in qua quoad usum, sunt omnia communia. *Ibid.*

VIII. Quod si item damnum, quod timetur ex restitutione, non esset propriorum bonorum, sed in hoc præcisè tantum, quòd spoliet se rebus debitis, non potest ideò differre restitutionem: quia hoc non est pati in suis rebus, neque suum statum amittere, sed est dimittere alienum, & referri ad statum proprium, *Sayr. Bon.*

IX Item excusaris à restitutione, si fieri nequit absque periculo salutis animæ tuæ, vel tuorum; ut v.g. si non possis absque peccato; ut si sit periculum, ne uxor, aut filiæ se pro-stituant,

ſtituant, ne filij ſedent latrociniis, ne ipſe per impatientiam incidas in deſperationem; *Bon. Leſſ. Mol. Fill.*

X. Item, ſi non poſſis reſtituere abſque periculo vitæ, vel notabili detrimento famæ: cum aliàs plus damni ſuſtineres, quàm intuliſti, *Bon. d.* 1. *q. ult. p.* 1.

XI. Item, ſi cedas bonis: quia leges conceſſerunt, ut qui contraxit multa debita, nec habet unde ſolvat, poſſit cedere bonis, ea relinquendo in manibus creditorum, & tunc maneat liber, ita ut etiam in conſcientia ſit tutus, retentis inſtrumentis artis, & quæ ad ſuſtentationem ſunt neceſſaria. Quod ſi tamen poſtea redeat ad pinguiorem fortunam, tenetur adhuc reſtituere, ex *L. Cum & filijſamil. qui bon. Navar. Bon. Leſſ.* Ex quo *Trull. l.* 7. *cap.* 15. *d.* 5. ſic limitat: ſi acquirat plus quàm ad decentiam ſtatûs eſt neceſſarium, ex dicta, *l. Qui bon.* Niſi tamen debita proveniant ex delicto, v.g. furto; eo enim caſu tantùm poſſe retinere, quæ ſimpliciter neceſſaria ſunt ad victum, docet *Navar. Salon. Leſſ. l. c.* etſi hic concedat ea quæ poſt ceſſionem juſtè acquiruntur, licitè retineri, ſi ad ſtatum ſint neceſſaria, *vide tol. Laym. l.* 3. *t.* 2. *cap.* 12. *Leſſ. l.* 2. *cap.* 16. *d.* 3. *Bon. Trull. l. c.* Porrò etſi ceſſionem dictam non habere locum in bonis ex delicto provenientibus, communiter teneant DD. cum *Laym. l. c.* contrarium tamen ex *Leſſ. Dian. &c.* docet *Trull. loc. cit.* Denique etſi debitor principalis ceſſerit, non ideò liberantur fidejuſſores, *Lugo, Dian. p.* 7. *t.* 8. *R.* 18. *& alij.*

Reſp. II. Ex parte creditoris excuſat. 1. Si is cui debet reſtitui, ſemel remiſerit, expreſsè vel tacitè; v. g. ſi laceravit tuum chirographum; vel tibi reddiderit. Remiſſio autem hæc debet eſſe libera, non metu, fraude, vel

 men-

mèndacio extorta. *Fill. tract.* 32.*cap* 5. *q* 9. *Less. l.*2. *cap.* 16 *d.*2. 2. Excusat in foro conscientiæ, si solvisti ei, cui debebat tuus creditor, *Less. d.* 5. *Bon. p.*3. 3. Si compensatio facta est creditori per commodum æquivalens, v. g. per procurationem officij non gratis factam. 4. Omitti, aut saltem differri potest restitutio, imo aliquando debet, si creditor sit abusurus; v. g. si quis pecunias tibi mutuo datas repetat ad fornicandum, vel aliter peccandum. Item si eas repetat ad peccandum contra justitiam, sive inferendum damnum injustum tertiæ personæ, nisi tamen ex negatione restitutionis timeretur majus malum.

CAPUT III.

De Contractibus.

DUBIUM I.

Quid in genere sit Contractus.

RESP. Est pactum sive consensus duorum quo scienter, liberè, & legitimè uterque se vicissim, vel minimum saltem una pars, se alteri acceptanti obligat, quocumque signo externo id fiat: ut v. g. in contractu mutui, ex una parte mutuans se obligat non repetere mutuum ante certum tempus; ex altera parte mutuatarius se obligat tunc illud reddere; & sic de aliis. In promissione autem, vel donatione absoluta, una pars tantum obligatur post alterius acceptationem. *Unde resolvuntur Casus sequentes.*

I Si alteri promisisti, aut donasti interiùs tantùm; aut si externo signo quidem, alter

autem non acceptavit, non fuit contractus, nec obligaris.

II. Invalidus est contractus, si contrahentes sint inhabiles ad contrahendum, vel si jus positivum resistat. *v. Less. l. 2. c. 17. d. 8.*

III. Item si materia contractûs sit illicita, ut si sit peccatum; vel illegitima, ut si fur vendat rem alienam.

IV. Item si contractus sit factus vi, dolo, vel errore versante circa rei substantiam; v. g. acetum pro vino, vitrum pro gemma vendidisti.

V. Non est invalidus contractus, (etsi aliquando ob injuriam possit rescindi) si error, vel dolus interveniat circa qualitatem, aut circumstantiam accidentalem; v. g. emisti vinum Mosellanum, putans esse Rhenanum; nisi fortè intentio contrahentis fuerit conditionata, non obligandi se, nisi existente tali qualitate, aut circumstantiâ. Qualis virtualiter fuisse censeri potest, si error versetur circa circumstantiam valde immutantem objectum, & nimis excedentem ejus existimationem, ut notat *Laym. l. 3. t. 4. c. 6.*

V. Nec est invalidus contractus, sive onerosus, sive gratuitus, ex metu licet gravi injustè incusso; cùm adhuc simpliciter sit liber & voluntarius; licet possit à judice rescindi, pro arbitrio metum passi. Ita communiter apud *Sanch. d. 8. n. 4. C. Lugo, d. 22. Laym. l. c. c. 5.*

Excipiuntur tamen aliqui contractus, qui ipso facto sunt irriti (saltem ex jure positivo) si ex metu gravi fiant: talis est, 1. Contractus matrimonij, etiamsi juramentum accesserit, *ex c. Cùm loco*, & *cap. Veniens.* 2. Professio religiosa, *ex cap. 1. De his.* 3. In aliis quibuscumque votis. 4. Contractus dotis promissæ vel solutæ; qui in hoc sequitur natu-

ram

ram matrimonij, cui accessorius est, *Leg. Si mulier. §. Si dos ff. Quod metus causa.* 5. Promissio, vel traditio, in rebus Eccl. *c* 15. *q.* 6. 6. Auctoritas tutoris per metum extorta, *Leg.* 1. §. *ult ff. de auct. tutor.* His addunt alij plures, ut promissionem, & donationem gratuitam, renuntiationem beneficij, jurisdictionem per metum extortam. Verum hi controvertuntur, ut *v C. Lugo de just. d.* 22. *n.* 115. *& seq.*

VII. Non possunt contrahere, qui bonorum suorum administrationem non habent: quales ferè sunt prodigi, furiosi, filiifamilias, uxores, religiosi, pupilli, minores; exceptis quibusdam casibus, de quibus *v. Less. l.* 2. *c.* 17. *d.* 4. & infrà hic *c.* 4. *d.* 1.

DUBIUM II.

Quid in specie de Promissione, & Donatione.

Resp. Quæ huc spectant, facilè colliguntur ex dictis suprà *de voto lib.* 3. *tract.* 2. *cap.* 3. Ex quibus, & doctrinâ præcedentis dubij resolvitur.

I. Promissio acceptata à promissario, si materia sit notabilis, an sub mortali obliget secundum se spectata, non convenit inter Doctores, *Cajet.* negat, quem sequitur *Marat. tom.* 2. *de just d.* 19. *s.* 10. Alij (fortè probabilius) affirmant cum *Vasq.* 1. *p. d.* 85. *c.* 7. *num.* 4. *Filt. Mald &c.* Dixi (*secundùm se*) quia certum est, quòd per accidens possit obligare sub mortali, v. g ratione gravis damni, quòd aliàs promissarius pateretur: ut si promisisses ei dare mutuum, & ille tibi confisus, aliunde sibi non prospexisset, *vid Less. l* 2. *c.* 18. *d.* 5.

II. Tota hæc obligatio communiter depen-

det

det ab intentione promittentis. Circa quod notat *Sa*, vix quemquam promittentium intendere se obligare, aut alteri dare jus exigendi, nisi addat juramentum aut faciat instrumentum; sed plerumque tantum intendere declarare suum propositum, *vid. Escob. t. 3. E. 5. cap. 6. & Mol.* Hinc ut in foro externo censeatur valida promissio, requiritur præter acceptationem, ut exprimatur causa propter quam promittitur; alioqui præsumitur errore, vel joco facta, *Trull. l. 7. c. 16. d. 6. ex Covar. & Villal.*

III. Donare non possunt, 1. carentes usu rationis, 2. muti, & surdi nati: secus, si tantum sint surdi, vel muti; vel licet utrumque, si norint scribere, 3. senes, deliri, sive bis pueri: secus si sint judicio vegeto, 4. pupilli vel impuberes (nisi ad pias causas) donationes tamen eorum in foro conscientiæ sunt validæ. Vid infrà *cap. 4. d. 1.* 5. Damnatus criminis capitalis. *vid. Dian. p. 8. t. 6. R. 3.*

IV. Qui præsunt civitatibus, Universitatibus, Rebuspub. &c. non possunt facere donationes, nisi remuneratorias, vel in eleëmosynas. *Sanch. Dian p. 8. t. 6. R. 16.* Imò si Reges & Principes nimis sint profusi in donationibus; in præjudicium regni, vel status, (præsertim si debitis gravati, iis satisfacere non possint, vel subditi nimium graventur exactionibus) possunt eæ revocari à successore, *Bart. Lugo, &c.* cum *Dian. p. 8. tr. 6. R. 18.* & 123.

V. Donatio patris filio facta studiorum causâ, est valida, neque filius tenetur computare in legitimam: tum quia fuit loco alimentorum; tum quia si detrahatur, jam non fuit donatio, contra hypothesin, *VVading.* & 6. *alij* cum *Dian. p. 8. t. 6. R. 23.* & 29.

Sed *Trull.* limitat, niſi conſtet contrariam intentionem patris fuiſſe. Quod ſi tamen de ea non conſtet, præſumendum eſſe de pietate patris, ideoque tales expenſas ordinariè poſt mortem patris non venire in collationem bonorum, nec debere conferri in commune, niſi pater proteſtatus fuerit ſe velle in legitimam computari. Ita etiam *VVading. ex L. Si pater 2. ff. familiæ erciſcun.*

VI. Si pater officium filio emit, debet pretium computari in diviſione cum fratribus; non autem ſi illud gratis à Principe obtinuit; uti neque quæ filio intuitu meritorum patris ſunt donata, quia ſunt quaſi caſtrenſia *Mol. Fagnn. Dian. p.* 8 *tr.* 6. *R.* 127 & 128.

VII. Donatio ante acceptationem, non parit obligationem, ne quidem naturalem: poteſtque revocari, etiamſi voluerit ſe abſolutè obligare: præſenti autem & tacenti facta, cenſetur ab eo acceptata; quia in favorabilibus habetur pro conſenſu. *Mol. & alij* 18. *Dian. p.* 8. *t.* 6. *R.* 89. *&* 98. *&* 108. pro altero verò nemo poteſt acceptare, ſine ſpeciali commiſſione, niſi donatio fiat Eccleſiæ, vel cauſæ piæ (nam hanc ſine acceptatione valere, & irrevocabilem eſſe, eſt probabile) *Layman. Dian. l. c. R.* 106. *& p.* 3 *t.* 5. *R.* 107. Multis tamen caſibus, dummodò verba dirigantur in præſentem, poteſt pater, vel mater pro filio, etiam emancipato, tutor pro pupillo, curator pro minore, filiusfamilias pro patre, ſervus pro domino, monachus pro monaſterio; imò etiam ſecundum multos, quicumque alterius curam gerit, ut Prælatus pro Religioſo, maritus pro uxore, dominus pro ſervo, &c. ſtipulari. Denique idem jura permittunt Judicibus & Notariis publicis, *Sanch, Molin,* Trull. *&c. Dian. p.* 8. *tr.*6. *R.*97.

VIII. Etsi acceptes donationem verbalem, quâ tibi Cajus v.g. dat equum absentem, non acquiris jus in re, & dominium equi ante traditionem. Unde si interea Cajus det, aut vendat eum alteri, eique tradat, is dominium acquirit; tu autem habes actionem in Cajum pro injuriâ, ratione juris, quod habebas ad rem. Ac sic donatio purè verbalis ante realem, hoc est, rei traditionem, vix differt à promissione, ut *Less. l. c. dub. 2.*

IX. Donatio, uti & remissio debitorum liquidorum, unâ vice, & uno animi motu, uni aut pluribus facta, ultra summam 500. solidorum; (quæ summa hodie ad 590. vel secundùm quosdam ad 800. aureos Italicos excurrit, ut ex *Claro &c.* notat *Laym l. 3. tr. 4. c. 12. num. 15.*) non tenet quoad hunc excessum, sed lege ita statuente ob commune bonum, potest à donatore pro arbitrio repeti. Excipe, nisi Judici donatio ea insinuata sit, aut juramento firmata, aut facta ad pias causas, aut ad redemptionem captivorum, aut ad reparationem ædium incendio vel ruinâ destructarum, aut sit remuneratoria beneficiorum, aut fiat in renuntiationem jurium, saltem speratorum, vel denique fiat militibus à belli duce, ex bonis propriis mobilibus, vel hostium spoliis, *v. Less. l. c. l. 2. c. 18. num. 102. Laym. l. 3. t. 4. c. 12. n. 15. Tann. d. 6. de just. q. 2. dub. 2. num. 15.* ex *Mol. Claro. Rebello, &c.* Quare si tunc repetatur, quod absque iis conditionibus, vel ultra dictam summam datum est, tenetur donatarius reddere ipsi, aut hæredibus repetentibus, si non repetatur, potest retinere, *vide Aut. cit.*

X. Si donationi apponatur modus, tacitè vel expressè, non quidem obligando, sed tantùm desiderando, sperando, &c. aliquid alte-

alterum factu:um, vel animo eum ad hoc inflectendi, valet donatio, etsi finis non sequatur: ut v. g. dat aliquis puellæ ad ejus consensum eliciendum, si posteà non consentiat, non tenetur datum reddere: nam etsi non dedisset, si scivisset eam sibi non consensuram, tamen dedit absolutè, sine obligatione alia, ut ponitur. Secus esset, si verè intendisset eam obligare, & hâc conditione dedisset, *Less. cap.* 18. *d.* 16. *&* 17.

XI. In similibus donationibus allectivis, potest aliquis, v. g. prædicta puella, acceptare, etsi non intendat præstare quod donator sperat; cum donatio sit absoluta, animo alliciendi, non obligandi. Unde si spe frustratus repetat, dicens se non dedisse, nisi sub tali obligatione, non tenetur puella credere: quia eo ipso, quòd donator non expressit conditionem, præsumitur sine ea dedisse; & repetere, vel animo vindictæ, vel ut consensum extorqueat, *Less. l. c. Dian. p.* 1. *t.* 2. *m. R.* 40.

XII. Non tenet donatio ob causam præteritam, vel præsentem: quæ verè non est, ut v. g. si dem tibi aliquid, quia apud Principem meam causam transegisti; vel quia pauper es, & revera non ita est, teneris restituere, cum sit error in formali causa, & principali. Unde qui mentiuntur se pauperes, cum non sint, debent aliis pauperibus eleëmosynam restituere. Aliud est, si error sit tantum in causa secundaria, ut v. g. si verè sint pauperes, & simulent insuper sanctitatem, ad hominum misericordiam provocandam: quia tunc primaria intentio dantium est dare pauperi, *Bon. Less. v. Dian. p.* 8. *t.* 6. *R.* 89.

DUBIUM III.

Quibus casibus donatio possit revocari.

Resp. I. Donatio inter vivos, hoc est quâ quis vult se vivo rem absolutè alterius esse, potest revocari (etsi res jam tradita sit) tribus casibus; nisi tamen donatio fuerit renuntiatoria, aut facta sit Ecclesiæ, vel monasterio. Sunt autem hi Casus.

1. Si donatarius enormiter ingratus sit: ut si donanti atroces injurias inferat; si inopia pressum non alat, &c. Quod notandum pro filiis, quibus parentes omnia donarunt, & eos postea negligunt, *Sylv. Less. Bon. Trull. c.* 17. *d.* 12. Neque valet pactum, ut donatio non possit ob ingratitudinem revocari. *Bart.* & *alij* 8. *Lugo*, *Dian. p.* 8. *t.* 6 *R.* 57. Debet tamen ingratitudo coram judice probari, ante cujus sententiam donatarius non tenetur restituere, *Mol. Lugo*, & *alij* 4. *Dian. l. c. R.* 58. post eam verò etiam fructus perceptos, post litem contestatam, *Mol. Dicastill. R.* 58. ab Hæredibus autem non potest, revocari ob eas causas, ob quas donator ipse potuisset, si eas ipse scivit, & tacuit; secus si ignoravit. *Gomez. Hurt. VVading. Lugo*, *Dian. l. c. R.* 54.

II. Et quidem hæc revocatio etiam habet locum in legato, respectu legatarij, si defunctum testatorem gravi injuriâ afficiat, v. g. uxorem ejus carnaliter cognoscat. *Molin. Dicast Dian. l. c. R.* 58.

III. Non habet autem locum, 1. in donationibus factis Ecclesiæ, tametsi Prælatus vel Clericus fuerit ingratus; quia facta est ob bonum animæ testatoris, & principaliter

Deo, qui ing atus esse non potest, *Less. Lugo Hurt. Hun. VVading. Dian.l.c R.*56. 2. In donatione remuneratoria (v. g. pro beneficiis alia non debitis, & aliquo modo æquivalentibus quia potius est remuneratio, quàm donatio Remuneratoria autem censetur, 1. si donato in ipsa donatione expressè meminerit meritorum, vel 2. si de meritis constet. In dubio *Dian. l. c. R.* 115. 116. 17. 19. 20. *ex Barbosa, &c.*

IV. Si quis prole carens magnam partem bonorum donaverit, & postea nascatur proles; quia ex juris dispositione inest donationi hæc tacita conditio, nisi nascantur mihi liberi. Et quidem si facta sit extraneo, revocari potest tota; si alicui ascendentium, ut patri vel avo; vel Ecclesiæ, aut causis piis, tantum revocari potest, quantum necessarium est, ut filij habeant legitimam. Quamquam rectè notat *Lessius*, ad ædificationem expedire, ut quod Ecclesiæ vel monasterio datum est, Prælatus totum restituat. Porrò etsi juraverit se non revocaturum donationem, adhuc potest liberis natis revocare; quia hoc juramentum non excludit tacitam conditionem dictam Excipe, nisi expressè enim hanc conditionem excluserit; tunc enim ipse revocare non posset; possent tamen ejus liberi, post mortem patris, *Bon. Less. c.* 18. *d.* 14. An autem hæc revocatio locum habeat, si filij nascantur illegitimi, qui posteà legitimentur, *v Dian l. c. R.* 63. *&* 64. Item an in donatione remuneratoria, *R.* 65. ubi cum *Molin. & aliis* 5. negat, nisi excedat causam.

V. Si donatio fuerit inofficiosa, contra officium paternæ pietatis; ut si pater tantum donet, ut filij priventur suâ portione legitima; tunc enim post mortem patris possunt fili

filij revocare. *Navar c.26. Less. l. c.* licet donatio fuerit juramento confirmata, *Megal & alij* 5. *Dian. p.* 8. *t.* 6. *R.* 66. Imò etiam vivente patre: licet enim ante mortem patris non debeatur legitima, ut tradenda; debetur tamen ut conservanda. Hinc si pater bona dissipet, potest à filio per judicem cogi, ut servet legitimam, ne is post mortem patris careat alimentis. Ita probabiliter *Dian. l. c. ex aliis* 6. contra *Less. &c.* An autem & quando donatio rescindenda in totum, *vid. Dian. l. c.*

VI. Per supervenientiam liberorum; ut probabilius affirmat *Dian p.* 8. *t.* 6. R. 78. *ex aliis* 4. contra quosdam. Si tamen pater non revocaverit, non potest à filiis postea natis revocari, nisi pro ratione falcidiæ, sive ex testamento, sive ab intestato successerint. *Ibid.*

DUBIUM IV.

Quid sit Donatio mortis causâ, & an possit revocari: quomodo, & quibus competat.

Resp. I. Donatio mortis causâ est, quâ quis sic donat, ut velit rem esse alterius primum post suam mortem, ut si dicas, do tibi hoc post mortem meam, vel cum moriar, vel quia timeo me nunc moriturum, revocari potest etiam tribus casibus his:

I. Si donatorem pœniteat, sive expressè, sive implicitè; ut si rem illam donet alteri. *Less. l. c.*

II. Si dedit intuitu alicujus instantis periculi, ex quo meruit mortem, hoc ipso quo periculum evasit, censetur tacitè revo-

cata donatio; ut si quis det in gravi morbo, vel instante prælio, *Bon. d. 3. q. 13 p. ult. numer. 20.*

III. Si donatarius moriatur ante donatorem, ipso jure revocata est: ut etiam accidit in testamentis & legatis: secus est in promissione & donatione inter vivos, quæ transit ad hæredes. Quid si donator promiserit, se non revocaturum, transit in donationem inter vivos, *v. Less. cap. 18 d. 14. num. 116. Molin d. 286 & d. 288. Azor. l. 11. cap. 11. q. 4. Bon. l. c.*

Resp. II. Hæc donatio fieri debet in præsentem, *Dian. l. c. R 66. & alij.* 5. nec valet in absentem sine nuncio ad hoc destinato, vel epistola; licèt valeat ut fideicommissum, si fuerint adhibiti testes, *Dian. &c. l. c.* Valet autem probabiliter, etsi donatarius præsens tacuerit.

Resp. III. Donare mortis causâ possunt omnes & soli, qui possunt testari, excepto filio familias, qui licet testamentum condere nullo modo possit, cùm hoc sit juris privati; donare tamen mortis causâ, cum id sit juris privati, potest, si adsit patris consensus expressus, imò sine hoc donare eum posse, non tantum de castrensibus, sed etiam de adventitiis probabile censet, *Dian. l. c. R. 68. & 69.* Hinc donare sic possunt minores 25. annis, etiam sine consensu sui Curatoris *Dian. l. c. R. 71. ex Molin. & aliis.* 9. Non autem usurarius; nisi prius usuris, satisfecerit vel cautionem præstiterit (potest tamen ad causas pias, *Ibid. R. 73. ex Fagund. & aliis 6.*) Nec surdus & mutus à natura, secus si à casu superveniente; vel si surdus sit, aut mutus tantum (licèt donare inter vivos possit) secundum quosdam, *Azor. Dian. p. 5. t. 6. R. 12.*

DU-

DUBIUM V.

Quid sit Commodatum, Precarium, & Depositum.

Resp. Commodatum est contractus, quo res aliqua mobilis, vel immobilis, quoad solum usum gratuitò conceditur, idque ad aliquod certum tempus explicitè, vel implicitè determinatum: explicitè, ut si dicas: commodo tibi hunc librum, vel domum ad hunc mensem: implicitè, ut si dicas, commodo tibi librum, ut eum describas; quia tunc implicitè tantum temporis determinatur, quantum necessarium est ad commode describendum.

Precarium est, quo conceditur petenti res utenda, non ad certum tempus, (in quo differt à Commodato) sed donec concedens repetat, sive expressè, sive tacitè, ut si det alteri, aut vendat. *Laym. l. 3. t. 4. c. 14.*

Depositum est, quo aliquid traditur custodiendum, ut integrum reddatur. Et communiter est res mobilis, vel se movens, ut vestis, equus, &c. *Unde circa hæc resolvuntur.*

I. Commodator non potest repetere absque injustitia ante definitum tempus. *Laym. l. 3. tr. 4. c. 14.*

II. Quòd si tamen commodanti damnum impendeat, potest repetere, licèt simile damnum impenderet commodatario, ex rei ante tempus repetitione, ut habet *Less. c. 27. d. 5.* quia ut ait *Navar.* in commodatione intelligitur tacita hæc conditio, nisi intereà contigerit rem esse necessariam commodanti. *Laym. loc. cit.*

III. Si depositarius bonâ fide existimet, depositori non displiciturum, si re depositâ

utatur, licebit uti, aliàs non. *Leſſ. l. c. d.*

IV. Si depoſitum ſit res uſu conſumptibilis ut triticum, vinum, pecunia, quæ exponendo abſumitur, eaque tradita ſit certo numero pondere & menſurâ, non videtur depoſitarius peccare ſaltem graviter iis utens, ſi certus ſit, ſe tantumdem ejuſdem bonitatis habiturum quando repetitur. *Leſſ. l. c.* Secus ſi pecunia tradita fuerit ſacculo, vel arcæ incluſa, vel munita ſigillo. *Sylv Azor Leſſ. Bon v. Trul. c. 25 d* 1. Verùm ſi is, cui res commodata, locata, depoſita, & pignorata eſt, negligenter cuſtodiat, ita ut pereat; negligentia autem non ſit Theologica, culpa mortalis, probabile eſt, quòd dixi ex *Soto*, Sa non teneri ad reſtitutionem in conſcientia. Alii tamen aliter ſentiunt, nimirum teneri reſtituere, qui juridicam culpam in cuſtodiendo contraxerit ſi ea fuerit lata, & ſubinde ſi levis tantùm, imò & aliquando ſi leviſſima, (nimirum quando depoſitio facta eſt in commodum utriuſque, & ſi pretium pro cuſtodia accipiat) *v* apud *Leſſ cap. 7 d. 8. Laym. l. 3 tr 4. cap. 25.* ubi docet depoſitarium tantùm teneri de dolo, vel culpa craſſa, quæ dolo æquiparent.

Dicitur autem juridica culpa lata, ſeu craſſa, cum quis facit, aut omittit, quod ut plurimum non facerent, vel omitterent in ea re homines ſuæ profeſſionis: ut v. g. ſi quis rem apud ſe depoſitam relinquit in loco publico, etſi non advertenter. Levis autem dicitur, cum quis facit vel omittit, quòd non facerent, vel omitterent homines ſuæ profeſſionis diligentes: ut ſi quis depoſitum relinquit in ſuo cubiculo, ſed negligit oſtium claudere. Leviſſima dicitur, cum facit vel omittit, quod non facerent homines diligentiſſimi; ut ſi quis oſtium quidem obſerarit,

ferarit, sed neglexit tentare manu, an esset benè clausum.

V. Sartores, Molitores, & cæteri artifices, quibus res traditur polienda, vel immutanda: item nautæ, aurigæ, caupones, apud quos res deponuntur, tenentur ex levi culpa; quia depositio fit etiam in commodum ipsorum; imo *Sylv. V. Nauta*, vult eos teneri ex levissima, ex *l. 1. ff. depositi*, idque cautum esse ad vitandas eorum fraudes. Quod etiam *Less.* & *Trull. c. 25. d. 1.* putant esse probabile in utroque foro, si quis iis rem expressè tradiderit custodiendam: si autem ipsis tantum videntibus deposuerit v. g. in diversorio, navi, &c. ne quidem ex lata teneri, *v. Bon. Trull. Dian. p. 1. t. 8. R. 74.*

VI. Si depositarius (idem est de commodatario) dubitet, an depositum suâ culpâ perierit, non tenetur in conscientia ad restitutionem. *Sanch. de matr. l. 2. d. 41. n. 18.* quia in dubio non præsumitur delictum, ex L. *Merito ff. pro socio v. Dian p. 2. t. 9. R. 49.* In foro tamen externo, si res depositarij manserint incolumes, præsumitur de dolo; nisi depositarius probet depositum casu periisse, & non potuisse simul cum rebus suis, (imminente v.g. incendio) servari: tunc enim non teneretur, quia præsumptio doli cessaret. *vid. Palaum t. 1. de cons. d. 3. p. 4. Trull. cap. 25. d. 1.*

VII. Si domino repetenti depositum, remiserit per hominem, qui fidelis habebatur, isque sibi retinuerit, vel perdiderit, domino periisse dicit *Molina.* citatus ab *Escob. vide Trull. l. c.*

VIII. Deponens rem usu non consumptibilem, potest à depositario pro ejus usu aliquid accipere; quia is est pretio æstimabilis: (licet eo casu non depositi, sed locati & con-

conducti contractus sit dicendus) Secus si sit usu consumptibilis; tunc enim depositum, eo ipso quòd depositarius incipit uti, induit naturam mutui, ex quo (seclusa ratione lucri cessantis, &c. nihil licet accipere, ut *vid. dub. seq.* & *Bonac. d.* 3. *q.* 13. *p.* *Trull. l. c.*

DUBIUM VI.

Quid sit mutuum.

Resp. Est contractus, quo rei alicujus, numero, pondere, vel mensura constantis, dominium à mutuante in mutuatarium transfertur, cum obligatione restituendi eamdem, vel similem specie & bonitate. Propriè autem mutuum ferè est in rebus usu consumptibilibus, inter quas etiam est pecunia: quæ licèt non absumatur, nec pereat in se, perit tamen exponenti. Distinguitur à permutatione, quòd in ea reddatur res alterius speciei. Item à pignore, hypotheca, deposito, commodato & locato, quòd dominium in iis non transferatur, sed usus tantum. *Bon. d.* 3. *q.* 3. *p.* 1. *Unde resolves.*

I. Mutuans obligatur monere de vitio rei, alioqui ad damnum tenetur in conscientia.

II. Item non repetere rem ante tempus, nisi ipse sit in pari necessitate.

III. Item præstare casum fortuitum mutuatarius tenetur, cùm penes hunc rei dominium sit, & rem eâdem quantitate & qualitate reddere suo tempore.

IV. In vero mutuo lucrum aliquod accipere non licet, quia est usura: de quo *dubio sequenti.*

DU-

DUBIUM VII.

Quid sit Usura.

Resp. Est lucrum immediatè proveniens ex mutuo, ita ut mutuans supra sortem, id est, summam capitalem, lucretur aliquid, quod sit pecuniâ æstimabile; ita ut lucrum tale præcisè intendatur ratione mutui. Quod planè iniquum est, & grave peccatum contra jus humanum & divinum; cùm mutuans, acquirat lucrum ex re jam non amplius suâ, quia res mutuata jam transiit in dominium mutuatarii, ut patet ex definitione. Et Regula generalis est: *Omne pactum vel gravamen, sive onus additum mutuo, præter id quod ei proprium & intrinsecum est, reddit contractum usurarium. Bon. d.* 3. *q.* 3. *p.* 3. *C. Lugo, &c. Unde resolves.*

I. Peccat graviter ex genere suo exercens talem usuram, etsi sit mentalis tantùm, absque externo pacto. Dicitur enim usura mentalis, cum quis intentionem habet accipiendi aliquid ex mutuo ultra sortem, etsi exterius pacto id non exprimat: sicut realis seu exterior usura dicitur; cum quis intentionem illam per pactum aliquod exprimit, quod aliquando tantum Implicitè fit in aliquo contractu, & vocatur usura palliata: cùm videlicet contrahentes prætendunt alium contractum emptionis, locationis, &c. in quo tamen reverà usurarium quid intervenit. Vide exempla apud *Tol. l.* 5. *c.* 31.

II. Non est usura, si mutuans nihil intendat ut prætium, sed tantùm speret aliquid ex gratitudine, & eâ intentione aliquid donetur, licèt illud ut finem principalem inten-

intendat. * *Mol.to.2 p.305.n 5. C. Lugo. d 25.*

III. Quod ſi tamen intelligeret ſibi aliquid donatum non gratis, ut putabat, ſed ut debitum ratione mutui, tenetur reſtituere, quantum inde ditior evaſiſſet, ut habet *Sa. C. Uſura. C. Lugo d. 25. Sec. 3.*

IV. Nec eſt uſura dare mutuum alterius amicitiæ captandæ causâ, atque ulterius inde ſperare officium; quia amicitia non æſtimatur pretio *C. Lugo, l. c.*

V. Pactum tamen de obtinendo à mutuatario (vel ejus operâ) officio aliquo, illicitum eſt, & uſurarium. Ita commun. *Molin. d.* 310. *Leſſ. Sal. C. Lugo,* contra *Navar.* etſi *Salas de uſura d. 9. n* 4. eum excuſet, qui mutuat aliquid cum pacto, ut ſtatim præſtetur aliquod beneficium ex gratitudine, *v. Trull. l 7. c. 19 d. 7.*

VI. Pactum, ut à mutuatario conferatur beneficium Eccleſiaſticum, eſt uſura, (& ſimonia) quia cogitur is ſubire novum onus.

VII. Non eſt uſura, cùm quis non potens ſua recuperare, mutuat, ut ſibi reddantur ſua, vel ne ſibi iniquè noceatur: quia hæc jure jam antè debentur; & ſic non facit lucrum, nec imponit novam obligationem, *Bon q. 3. t. 3. n* 15. ex *Azor. Regin &c.*

VIII. Nec eſt uſura exigere aliquid ratione periculi recuperationis, difficultatum, vel expenſarum, quæ erunt, vel metuuntur in recuperanda ſorte: quia pretio æſtimari poteſt, quòd quis ſe in tale periculum & difficultatem conjiciat. *Kon. d.* 3 *q. 3. p. 5.* Neceſſe tamen eſſe, ut periculum iſtud, &c. deducatur in pactum expreſsè vel tacite, docet *Laym. l. 3. t* 4. *c.* 16. *n* 9. ex *Medin. Valent. Mol. Leſſ. &c* Idem dicit *C Lugo n.* 80. Et ſic licite ſunt Montes pietatis, ut vocant, hoc eſt,

* *Vide Prop. 42, inter 65.*

ſt, theſauri quidam, qui in refugium pauperum à Repub. vel Principe reponuntur, ut nde pauperibus gratis mutuetur, ita tamen ut parum retribuant pro expenſis, quæ iunt in miniſtros, & conſervatione talium Montium. *vid. Tol. l 5. c. 18. Leſſ. l. 2. c. 20. d. 2. Bon l c p 13.*

IX. Nec eſt uſura, ſi timens difficultatem, ut fraudem mutuatarij in reddendo, tempore conſtituto, paciſcaris, ut ſi tunc non ſolvat aliquid det præter capitale loco pœnæ: quæ pœna licitè exigetur, dummodò non fiat alia intentione, quàm ut mutuatarius ſic quaſi conſtringatur, ne ſuâ culpâ fallat. Unde, ſi mutuatarius abſque ſua culpa non poſſit ſolvere, non licebit pœnam exigere, ut habet *Tol. ſupra cap.* 32. Qui ait, manifeſtum eſſe argumentum pravæ intentionis, ſi optes non ſolvi tibi præfixo tempore, ut pœnam recipias: ac ſimpliciter uſuram fore, ſi certò ſciens alterum non valiturum ſolvere, adhuc tali pœnâ oneres. *v. Bon. d. 3. q. 3. p. 7. Moli. t. 2. d.* 317. *Leſſ. l. 2. c. 20. d.* 15

X. Nec eſt uſura, paciſci, & accipere aliquid ratione damni emergentis, (ſiquidem mutuum verè illius cauſa ſit) aut lucri ceſſantis, vel ceſſaturi, dummodò de hoc præmoneatur mutuatarius; ut ſi volebas domum reficere, aut poteras nunc commodo tempore emere triticum, privando autem te tuâ pecuniâ in dando mutuo, corruit domus, & poſtea carius emes triticum: item non poteris lucrari cum tua pecunia, quod poteras & volebas negotiando, ita ut mutuatio ſit vere cauſa lucri ceſſantis. Ubi notat *Tol.* ſupponendum in hoc titulo lucri ceſſantis. 1. Quòd verè volueris cum ea pecunia negotiari, & non habeas aliam. 2. Quòd malis negotiando

do aliterve lucrari, quam ſic mutuando: it ut mutues tantum in gratiam mutuatarij 3. Ut minus exigas quam lucrari poteras, & deductis expenſis: quia lucrum ceſſans non eſt actu, ſed in potentia, & variis adhuc eventibus obnoxium. Unde ad arbitrium viri prudentis, pro majore vel minore ejus certitudine, æſtimare id poteris, & ſic cum mutuatario de eo paciſci. *S. Thom. a. 1. ad 2. Mol. d. 314. Salas dub. 18. &c. Card. Lugo d. 25 ſ. 6. Bonac. quæſt. 3. p. 4.* Hinc qui non habuit animum negotiandi, vel ſi non erant, nec brevi ſperabantur merces, vel non erat moraliter certus de lucro, nihil poteſt accipere ultra ſortem, quia mutuatio iſta verè non fuit cauſa lucri ceſſantis. Eadem ex causâ uſura eſt, ſi mercatores credito vendentes, aliquid ultra pretium rigoroſum accipiant, titulo lucri ceſſantis: v. g. rem tantum valentem 100. vendant pro 150. numerandis poſt annum: quia vendendo ad creditum (quod eſt virtualis mutuatio) plures habent emptores, pluresque res vendunt, & ſic compenſatur lucrum ceſſans, atque adeò illud non ceſſat ratione hujus venditionis. *Dian p. 2. t. 34. Trull. c. 19. d. 9. v. dub. ſeq.*

XI. Mutuare frumentum vetus cum obligatione, ut reſtituatur novum (præſertim certo tempore) eſt uſura, ſi mutuans ſciat novum fore melius, & majoris pretij. *Sylv. Navar. Trull. d. 15. n. 11.*

XII. Eſt uſura ex communi ſententia, ſi des mutuum, ut poſtea mutuatarius ex debito civili obligetur tibi rurſus mutuare, aut vendere, vel apud te in tua officina emere merces, aut operas ſuas locare: quia talis obligatio eſt res pretio æſtimabilis, cùm privet mutuatarium poteſtate alibi emendi

&

x locandi operas. *Leff. l. 1. c. 20 d. 8 C. Lugo, d. 25. 46. v. Laym. l. 3. t. 4. c. 16. n. 3. Bon. 3. l. c. p. 3.*

XIII. Usura est, mutuare Principi, vel Reipublicæ eo pacto, ut interim, dum non solvitur, sis liber à tributis, vel oneribus justis solvendi, *Salas, C. Lugo num. 64. ex commun.*

XIV. Item mutuare eâ lege, ut mutuatarius eam pecuniam exigat à debitore mutuantis, à quo non facilè extorquebit. Quod addo; quia si sponte onus illud suscipiat, eò quòd facilè possit obtinere, non erit usura, *Ibid.* & *Bon. l. c.*

XV. Item si frumentum quod alibi habes, des mutuum, obligando, ut tibi reddatur hîc vel alibi, (cum majoribus sumptibus, vel laboribus) ubi plus valet. *Ibid.*

XVI. Usura etiam est, obligare mutuatarium, ut partem mutui accipiat in mercibus, quibus non indiget. *Ibid.*

XVII. In mutuo pecuniario, nisi aliter conventum sit, si quis det mutuo; v.g. 100. florenos, non potest exigere plus, quàm eorum pretium & valor tunc fuerit. Unde si eorum valor tunc augeatur, non potest repetere 100. quia reciperet aliquid supra sortem. Quod si valor decrescat, debet mutuatarius reddere plus quam 100. quia alias non restitueret ad æqualitatem. *v. Leff. l. 2. c. 22. d. 8. Laym. l. 3. t. 4. c. 16. n. 15. Bon l. c. p. 3.*

XVIII. In mutuo tamen aliarum rerum, ut vini, tritici, &c. aliter se res habet: quia si quis v.g mutuet alteri 10. modios tritici, sive pretium crescat, sive non, potest repetere 10. Ratio disparitatis est, quia in pecunia non spectatur ordinariè, (nisi aliter conventum sit ob certas & licitas causas) nisi valor, sive pretium. Unde non debet restitui, nisi pretium æquale. At vero in frumentis, &c.

ſpectatur ipſa materia: quia non petitur mu tuum frumentum propter pretium frumenti ſed propter ipſum corpus, & ſubſtantiam ergo etſi creſcat pretium illius poteſt repeter tot menſuras, quot dedit mutuo. Interim tamen quidam de his rebus eodem mod loquuntur, quo de moneta. v. *Laym. l.* *n.* 14. & *Bon l.c.*

Quæres. Quæ obligatio; & pœna ſit uſura riorum, & cooperantium.

Reſp. I. Uſurarius etiam non manifeſtus, a hæredes tenentur reſtituere, imò etiam om nes ij, qui ex parte uſurarij cooperantur effi caciter, v.g. judices, domini temporales, no tarij, famuli, advocati, qui quovis modo juvan vel cogunt mutuatarios ad ſolutionem uſura rum. Dixi (*poſitivè ſeu efficaciter*) quia habend ſe negativè, poſſunt permittere uſurarios, o juſtam cauſam & neceſſitatem pauperum Præterea in praxi, ex præſumpta voluntat mutuatariorum, ferè excuſantur minùs prin cipales famuli. II Uſurarius publicus, ſiv notorius, non debet admitti ad communio nem altaris; nec abſolvi, donec reſtituat uſu ras, nec ſepeliri in loco ſacro: & qui ſciente ſepelit, ipſo facto eſt excommunicatus III. Addit *Lay. l.c. n.* 11. ejus teſtamentum ipſo jure irritum eſſe, niſi ante mortem re ſtituerit. *vide Leſſ Bon.*Trull.*c.*19.*d.*22.

DUBIUM VIII.

De Emptione & Venditione.

ARTICULUS I.

Quid ſit Emptio & Venditio.

Reſp. Eſt contractus, quo pretium pro mer c

ce ſolvitur; completurque mercis traditione. Venditio contrà. Juſtitia ejus in hoc conſiſtit, ut pretium ſit juſtum, ſive exæquet valorem rei, & contrà. Aliàs ſi abſque legitimo titulo ſecus fiat, committetur injuſtitia gravis, vel levis, pro gravitate exceſsus; qui proinde ad reſtitutionem in conſcientia obligabit: etſi in foro externo ad reſtitutionem ferè non cogatur, niſi ultra dimidium defraudaverit. *v. Laym. cap.* 17. *Bon. d.* 3. *q.* 2. *p.* 1. & 4. *Unde reſolves.*

I. Quòd ſpectat ad emptorem, is poteſt emere viliùs quàm res valeat, ſi ei non ſit commoda, vel emat in gratiam venditoris, ac ſimiles ſint circumſtantiæ, quæ rem faciant viliorem. Nec obſtat, quòd venditor neceſſitate ductus vendat vilius: quia venditio manet voluntaria, inquit *Ca. v Bon l. c n.* 21. & 23. Poteſt nihilominus graviter peccari contra charitatem, ſi quando pauperculi extremâ inopiâ res ſuas vendere coguntur, nimis viliter ab eis emas, *Laym. l c. num.* 10.

II. Emptor poteſt emere minoris, ex eo quòd multa ſimul emat; quia tunc venditorem liberat multis curis, & expeditum facit ad alia nova comparanda, unde meritò prætium decreſcit. *Bon. l c p.* 4. *n.* 13. ex *Leſſ. Reg.*

III. Quoad venditorem, is communiter debet vendere ſecundum pretium taxatum à lege, vel magiſtratu: quod ſi nullum eſt, id cenſebitur juſtum, quod morali hominum æſtimatione imponitur. Quod non conſiſtit in indiviſibili, ut anxiè ſcrupulari oporteat ſed dividitur in infimum, medium, & ſummum, ſive ut alij vocant, pium, moderatum, & rigoroſum; ita ut intra latitudinem hujus pretij vendere & emere liceat, nunc ſummo, nunc infimo.

IV. Si quid emptori valdè utile sit, non licet hoc solo nomine rem vendere ultra pretium justum; quia utilitas emptoris tota est ipsius; non venditoris, *Bon l.c.nu.* 27. ex *Less. l.* 2 *c.* 27. *d* 4. *Fill. t.* 35. *n.* 77.

V. Licet autem vendere carius quàm valet, pretio currente, si alij boni tituli adsint, & simul de hoc emptorem moneas; quia tunc illi non fit injuria. Tales autem sunt, v. g. lucrum cessans: aut damnum emergens, aut incommodum, vel molestia tibi obventura ex rei venditione, aut affectus in eam singularis; ut si acceperis à majoribus, à Principe. Item si res sint novæ, raræ, & singulares; ut v. g. peregrini, flores, aves, feræ, monumenta antiqua, picturæ, numismata: *Laym. l.* 3. *t.* 4. *c.* 17. §. 1. *n.* 10. *Bon. l. c n.* 15. ex *Less. Reg. &c.*

VI. Qui res minutim, & in parva quantitate vendunt, possunt aliquando carius vendere, quàm qui in magna quantitate: quia debent majores labores, expensas, &c. impendere ad ea conservanda: & sic quidam excusant caupones & stabularios, qui avenam, fœnum, paleas, &c. carius vendunt, quàm alij; dummodo pretium iis non sit taxatum. *Salon. Trul. d.* 15 *n.* 11.

VII. Non licet carius vendere præcisè ob dilatam solutionem, aut vilius emere, ob præcisè anticipatam solutionem, quia in venditione, quæ fit credito, vel in anticipata solutione, est virtuale mutuum, ideoque usura, si quid supra sortem exigatur. Quòd intellige, nisi interveniat alius titulus ex suprà enumeratis de usura; vel nisi aliunde crescat pretium v. g. ex frequentia emptorum, &c. *Bon. l. c.* ex *Less. Regin. Fill &c. vide superiore dub.*

VIII. Licitum est vendere rem cum pacto de

de retrovendendo, id eſt, ut emptor teneatur tibi ſtatuto tempore, vel cum volueris, eam revendere, modò vera, & non ficta emptio fiat, nec palliata uſura intercedat. *Mol d.* 375. *Leſſ. dub.* 14. *&c.* Qui addunt, juxta æſtimationem illius operis ac pacti, pretium eſſe imminuendum. * *vide C. Lugo d.* 26. *n.* 189.

IX. Monopolia, id eſt, cum unus, vel plures id efficiunt, ut ipſi ſoli aliquid vendant; vel cùm mercatores conſpirant, non minoris vendere, non ſunt contra juſtitiam, modò non conſpirent extra juſtum pretium vendere. Ita contra *Rebell. Navar. &c.* docent *Mol. Leſſ. &c.* Qui tamen concedunt; eſſe contrà charitatem. *v. C. Lugo, d.* 26. *ſ.* 13. Porrò Principum vel Magiſtratûs eſt, cum uni, vel paucis tale privilegium conceditur, ut ſoli aliquid vendant, iis etiam pretium taxare, & ſic prævidere, ne ſubditi graventur, *vide Leſſ. cap.* 21. *d.* 20. *C. Lugo, l. c.* & *Trull c.* 20 *d.* 18. ubi rectè notat ex *Navar. &c.* etſi alia monopolia ex juſta cauſa auctoritate Principis, vel Reip concesſa, taxato pretio ſint licita, v. g. bibliopolis, ut nemo alius talem librum vendat, vel ut tantum ſit unus aut duo tabernarij in aliquo loco; nihilominus quando unus vel pauci propriâ auctoritate ea conſtituunt, v. g. emendo merces certi generis, ut frementum, vinum, oleum, &c. ut ipſi deinde arbitratu ſuo vendant carius; peccare ſemper etiam contra juſtitiam cum obligatione reſtituendi.

X. Venditor debet emptorem præmonere de notabili vitio rei, quod ei obeſſe poteſt: v. g. ſi equus ſit furioſus, domus ruinoſa, oves morbidæ, pannus aduſtus, &c. alioqui tenetur de fraude & damno ſecuto: ſal-

 tem

* *Vide Prop.* 40. *inter* 65.

rem si defectus fuerit in substantia, vel quantitate, v. g. si deficiat in pondere, vel mensurâ, aut vendiderit rem unam pro alia. Et sic peccat mortaliter, cùm obligatione restituendi, 1. qui frumentum venditurus ponit prius in loco humido, ut intumescat. 2. qui vinum Rhenano miscet Francicum 3. qui carnes bubulas vendit pro vervecinis, &c. *v. Less Bonac Dian p.* 1.*t.*8. *R.*51. *Trull. d.* 11. Quando autem venditor possit justè tacere vitia qualitatis rei quæ venditur, sine obligatione restituendi pretium, vel rescindendi contractum, *vid. C. Lugo d.* 26 *sec.* 8. *n.* 128. & *Trull. c.* 20. *d.* 11. ubi notat venditionem factam ab ignorante vitium rei, esse validam, rescindendam tamen vel reducendam ad æqualitatem, nisi venditor contra hoc exceperit.

XI. Si scias occultè debitorem tuum non esse solvendo, injustum videtur, iis qui id nesciunt, debitum illud vendere pretio ordinario; tum quia est dolus; tum quia vitium intrinsecum crediti non revelatur, *Bon. l. c. p.* 10. ex *Less c.* 21. *d* 10. *Filk &c.*

XII Etsi venditor sciat pretium mercis mox minuendum, licet tamen vendere pretio currente, & non dicere emptori (seclusо tamen dolo, fraudibus, & mendaciis, quibus emptorem allicere ad emendum ei non licet) quia pretium currens simpliciter adhuc est justum. *Bon. q.* 2. *p.* 5. *n.* 12. ex *Azor. Fill. Less. &c.*

XIII. Si cui datum est aliquid vendendum pretio v. g. infimo, vel moderato, & is vendat rigorosо, probabile est, ut habet *Angel. V. Emptio*, non teneri restituere, sed posse retinere excessum, cùm suâ industriâ acquisiverit. Aliud tamen est de famulis mercatorum, quibus indeterminato pretio traditur

tur meliori modo vendendum, quo possunt in utilitatem domini. *v Less d* 18. *C. Lugo, d.* 29. *s.* 9.

XIV Quando sartoribus, ementibus pannum pro iis, quibus vestes conficiunt, minoris venditur, quàm aliis, eò quòd sint Parochiani mercatorum, vel sæpè ab iis emant, possunt partem pretij remissam sibi retinere, dummodò alias fideliter agant: quia nulli fit injuria: & cùm mercatorum plurimum intersit, ut tales ad ipsorum potius quam ad aliorum officinas veniant, censentur in ipsorum gratiam remittere, iisque donare eam partem, *Fill. Dian. p.* 1. *t.* 8. *R.* 26. Negat tamen *Salas*; eò quòd mercatores falsò dicant, se retinere, ut alliciant.

XV. Cùm res duobus in solidum est vendita, is dominium acquirit, cui tradita est, dummodo is pretium solverit. Si neutri tradita sit, debetur ei, qui prius tempore emit, & alter habet actionem in venditorem. Si quid tamen vendatur, aut detur Ecclesiæ, vel aliis piis locis, acquiritur dominium ante traditionem, *v. Less. l. c.* & *C. Lugo, d.* 26. *s.* 9.

XVI. Si res pereat ante traditionem, & sit certa ac determinata, v. g. hæc domus, hoc dolium vini, perit emptori; nisi aliter expressè conventum sit, aut venditoris culpâ pereat. Si autem res sit indeterminata; (ut siquis emerit 10. modios tritici ex granario, oves ex grege) vel si emat rem determinatam quidem, sed ad mensuram, (ut acervum totum tritici, uno floreno in singulas mensuras) tunc ante rei traditionem: aut mensurationem, periculum spectat ad venditorem. *v. Less. d.* 12. *l. c. C. Lugo, d.* 26. *s.* 14. *num.* 216. *Lay. l.* 3. *t.* 4. *c.* 17. §. 2. *Bon. q.* 2. *p.* 8.

XVII. Si res vendita pereat, aut deterior fiat post traditionem, perit emptori, licèt

pretium nondum persolverit; quia res domino perit. *Lay. Bon. ll. cc.*

Quæres. I. An & quomodo liceat emere chirographa, seu credita alterius.

Resp. Si credita imposterum exigenda (sive jus, quod habet alter, ut ipsi in futurum aliquid solvatur) sint certa, ea minoris emere, solutione anticipatâ, est usura; secluso tamen lucro cessante, & damno emergente. *Bon. d.* 3. *q.* 3. *p.* 10. ex *Mol. Less. To'. Fill* quia accipitur aliquid supra sortem ex mutuo; nam mutuat implicitè minorem pecuniam pro exigenda majore. 2. Dixi *certa*, quia si credita sint incerta, periculosa, & litigiosa, ac cum difficultate exigenda, licitè is qui non est causa istius difficultatis, minoris emit, prout difficultas, vel incertitudo solutionis minor est, vel major: quia cum tali periculo & difficultate minus valent. *Bon. l. c. Trul. l.* 7. *c.* 20. *d.* 8. *Unde resolves.*

I. Usuram committunt. 1. Ministri Regum & Principum, &c. qui ut anticipatam faciant solutionem, aliquid recipiunt à creditoribus. 2. Qui aliquid accipiunt à debitoribus concessâ dilatione ad solvendum; quia accipiunt aliquid ultra sortem pro mutuo virtuali. *Bon. l. c. Navar. Mol. Salas, &c.*

II. Minoris emi possunt regulariter credita & stipendia, sive salaria debita militibus, aut famulis Nobilium; quia habent adjuncta, incommoda, pericula & molestias in exigendo. Quam ob causam idem licet, etiamsi credita illa tempore præsenti, vel etiam præterito fuerint solvenda. *Bon l c* ex *Reg. Mol. &c.*

III. Qui ipse est causa difficilis solutionis, peccat contra justitiam emendo minoris, & tenetur ad restitutionem; tum quia ipse est causa damni, cùm ipsius culpâ creditum valeat minus; tum quia alioqui præmium ex delicto

delicto suo reportaret. *Mol. d* 313. *Fill. Bonac. l.c.* Hinc Quæstores Principum, ad quos solutio pertinet, quando ipsi sunt causa difficilis, & malignæ solutionis, non possunt chirographa, vel credita emere minoris, ut docent *Auth. cit.* Additque *Salas* & *Mol l.c.* non esse liberum Quæstoribus, &c. quibus incumbit solvere magnatum debita, uni potius solvere, quàm alteri, nisi quis forte jus præ aliis habeat, ut *vid. supra de ordine restit.*) sed teneri omnibus solvere pro rata, *Bon. l. c. vid. Trull. l.* 1. *d.* 10.

ARTICULUS II.

Quid sit Negotiatio, & quibus illicita.

Resp. Ea est, cùm quis rem sibi comparat eo animo, ut integram, & non mutatam, carius vendendo, vel permutando lucretur. Quod quia obnoxium est, periculo multorum peccatorum, & valde distractivum, ac indecens statui Clericali, sic lucris inhiare, severè prohibitum est Clericis constitutis in sacris, & religiosis omnibus: ita ut mortaliter peccent, si multam negotiationi dent operam, ut ait *Less.* quem *vid l. c. d.* 1. & *Laym l.* 3. *t.* 4. *c.* 17. *Bon de contr. d.* 3. *q.* 1. *p.* 5. *Cardin. Lugo d.* 26. *s.* 3. *n.* 19. *Unde resolves.*

I. Si Clericus semel iterumque tantùm negotietur, in materia non gravi, v.g. libros, cruces, &c. emat, ut occultè iterum vendat carius, non est mortale. *Less. Mald. Fill. Dian. C. Lugo l. c.*

II. Non est negotiatio Ecclesiasticis, vel Religiosis prohibita, si emant pecora, quæ pascuis suis saginata vendant: quia vendunt fructus suorum prædiorum, vel agrorum.

Mol Less.C Lugo, s 3. num 29. Uti nec, si greges alant, ut fœtus, lac, lanam vendant. *Card. Lugo, l. c.* Ubi tamen negat, licere iis conducere agros, ut fructus vendant, eò quòd (licet non sit negotiatio propriè dicta) specialiter illis sit prohibitum in *Concil. Carthag. v l. c.*

III. Non peccat Clericus. 1. Si emat agrum cum fructibus jam maturis, illosque vendat: quia vendit fructus agri sui. *Card. de Lugo l. c.* ex *Mol. Fill &c.* 2. Si id quod ad proprios usus emerat, postea, vel quia non indiget, vel mutato consilio, carius vendat *Ibid.*

An verò, & quomodo Clericis liceat negotiari per alios non famulos, præsertim in necessitate. *vid. Cardin. de Lugo, d. 26. s. 4. n. 36. Trull. l. c a. 19. Barbos de jur. un. l. 1. c. 40. art. 1.*

DUBIUM IX.

Quid sit Contractus Census, & an licitus.

Resp. Is est, cùm certâ summâ pecuniæ, v. g. 100. florenis, emo à te jus percipiendi quotannis ex bonis tuis, aut certâ aliquâ re tua utili, sive fructifera, certam aliquam pensionem seu censum, v. g. florenos 5. annos, vel 6. prout consuetudine, vel lege taxatum erit. Ita ut hîc non sit mutuum & usura, si aliàs pravam intentionem non habeas; sed vera emptio, & venditio, quâ emitur, non præcisè ipsa pensio, sed jus eam percipiendi; quod longè minus valet, ideòque minoris emitur; licèt post multos annos pretium longè superet, *Molin. Less. Layman. l. 3 t. 4. c. 18.* & *cæteri communiter.* Rectius tamen *Cardin. Lugo, d. 27. s. 2. n. 21.* probat ad excusandum censum ab usura dicendum esse, non emi pensiones, neque

que jus ad illas, neque fructus, sed potius partem usus fructûs talis prædij, super quo census constituitur; ita ut dominium totum directum prædij maneat apud venditorem; dominium verò utile, seu jus usus fructûs, ex parte vendatur. *Unde resolvuntur sequentes Casus*, qui re etiam ex natura emptionis & venditionis solvi possunt.

I. Hic contractus est injustus, si non servetur pretium justum à lege, vel consuetudine probatum; quomodo pro Germania constituit Carolus V. ut jus ad 5. tantùm pro 100. ematur.

II. Non solùm licitus est census realis, id est, constitutus super re aliqua, ut suprà dictum, ex cujus utilitate pensio extrahatur, ita ut ad quemcumque res transeat cum illa obligatione & onere; sed etiam, (saltem ex natura rei, & seclusa prohibitione legis positivæ) personalis, & constitutus immediatè super persona, quæ suâ operâ & industriâ utilis sit, & fructum aliquem pariat, vel bona in spe vel re habeat, unde pensio duci possit: alioqui enim jus quod venderet, non esset pretio æstimabile, & sic contractus fictitius. Ita probabiliter *Covar. Less. Sal. dub.* 3. *num.* 2. *&c.* contra *Nav. Mol. C. Lugo. d.* 37. *s.* 25. *num.* 25. ubi censum mere personalem illicitum esse, docet esse probabilius, & prolixè probat.

III. Iniqui sunt venditores seu censuarij, qui emptoribus, sive censualistis obligant rem non potentem reddere fructus, saltem tot, quot pensio exigit; aut reddentem quidem sed jam aliis censibus venditis. *Bon. d.* 3. *q.* 4. *p.* 1. *n* 9. & 13.

IV. Sicut cum in emptione res perit, damno emptoris, sic etiam in censu reali si res, super quam impositus est census, pereat,

 vel

vel fructus ejus abſque culpa venditoris : tunc enim perit cenſus, ita ut emptor ſive cenſualiſta, non poſſit amplius percipere fructus, ſive cenſum; quia qui emit, ſuo periculo emit *Bon. l. c. Fill. t. 35. p. 2. n. 255.* Unde ad hoc incommodum cavendum inventus eſt ſequens modus.

V. Licitum eſt, ut probat *Tol. l. 5. c. 46. & Leſſ. t. 22. d. 11.* contractui censûs adjungere aliud pactum aſſecurationis, ut ſi res ſuper qua fundatus eſt cenſus, pereat, id fiat damno venditoris, ideoque nihilominus obligatus ſit, vel ſuper aliis bonis ſuis eum ſtatuere, vel reſtitutâ ſorte eodem pretio redimere. Debet tamen hoc pactum venditori compenſari, augendo pretium censûs, vel quod eodem recidit, minorem penſionem deſignando *Bon. l. c. n. 30.*

VI. Ex natura rei licitus eſt non tantum cenſus irredimibilis, ſed etiam redimibilis cum ex una parte, tum utriusque, ut patet ex terminorum explicatione: quia irredimibilis cenſus dicitur, cùm venditor non poteſt illum pro ſuo arbitrio redimere; redimibilis autem cum poteſt, reddendo emptori eamdem ſummam, quam accepit; atque ita rurſus ſibi emendo, quod antè vendiderat. Utrimque redimibilis dicitur, cùm ita conventum eſt, ut tam emptor, quàm venditor poſſit emptionem factam reſolvere, & ſummam, quàm dedit repetere, *Leſſ. d. 10. Dian. p. 2. t. 5. m. R. 76.* Vide dicta *de pacto retrovend. in empt. ſuprà.*

VII. Nihilominus, quia contractus censûs redimibilis, ex parte emptoris, eſt res periculoſa, ſuaderi non facilè debet, nam in *Conſtitu. Martini V. & Calixti III. PP.* uti & *Caroli V. Imper.* uſurarius contractus judicatur. Verum id intelligi debet ſecundum præſumptionem

fo-

fori externi; præterquam quòd illæ Constitutiones multis locis eatenus non sint receptæ, quatenus prohibent ea, quæ juri naturali non adversantur, ut notat *Laym. l. 3. t. 4. c. 18.*

VIII. Census vitalitius, quia est virtualis sponsio, & nititur eventu fortuito, licitus est. *Fill. Dian. p. 7. t. 9. R. 70.*

DUBIUM X.

Quid sit Cambium.

Resp. Cambium, quod permutationem significat, hîc accipitur pro sola permutatione pecuniæ. Et est contractus, quo Campsor aliquis Campsario volenti cambit pecunias, cum lucro aliquo præter sortem. Quod si sine intentione usuraria fiat, ob titulos justos tali lucro æstimabiles, patet non esse malum. Unde cum quatuor sint cambiorum genera nimirum, 1. Cambium minutum seu manuale. 2. Cambium per litteras. 3. Cambium reale. 4. Cambium siccum seu fictum, circa ea resolvuntur.

I. Licitum est Cambium minutum, in quo dantur pecuniæ majores pro minoribus, vel contrà, quia hic sunt justi tituli aliquid lucrandi, nimirum labor Campsoris in numeranda pecunia; Item diligentia in pecunia omnis generis conquirenda, ut Campsariis quibusvis sit paratus; item puritas materiæ & commoditas, ut cum aurum, vel alia moneta commodata datur pro minuta & incommoda. *Laym. l. 3. t. 4. c. 19. n. 4.*

II. Licitum est item Cambium per litteras, cum scilicet Campsor hic v. g. Monasterij, prior accipit pecunias, quas posteà litteris datis alibi, v. g. Francofurti, refundit per

ſuos factores: quia hic etiam ſunt juſti tituli, ſcilicet, virtualis trajectio pecuniæ, & ejus aſſecuratio; tantumdem enim facit, ac ſi Campſario pecuniam ejus Francofurtum transferat ſine periculo. Minus tamen Campſor exigere debet, quàm ſi realiter tranſtuliſſet. *Laym. l. c. Bonac. d. 3. q. 5. p. 1. Navar. Leſſ. &c.*

III. Item licitum eſt Cambium reale, cùm Campſor hic Monaſterij prior dat pecunias, ut per ſuos alibi eas recipiat à Campſario, qui alibi habet pecunias, ſed eget nunc eis hic. Titulus hujus Cambij eſt item tranſlationis & aſſecurationis; tantùmdem enim facit Campſor, ac ſi pecunias Campſarij abſentes ſiſteret hic præſentes, vel ut alij ajunt, ac ſi præſenti pecuniâ emeret abſentem, quæ utique minus valet. *Laym. l. c. num. 6. & 7. Bon l. c.*

IV. Illicitum eſt Cambium fictum ſeu ſiccum, quod nihil aliud eſt, quàm titulus lucrandi, ut v. g. Titius indigens pecuniis petit à Campſore ſibi dari 100. Campſor autem non aliter dat niſi Francofurti, v. g. vel alio loco diſtante ſolvendos petitque ab eo pretium, quod ſolet dari pro locis ſimilibus Titius ergo accipit, & tamen verè non cogitat reddere in iſtis locis, imò forſan nec habet iſtic correſpondentem, idque conſtat Campſori: contractus hic eſt Cambium fictum, ac reverà mutuum, ideòque palliata uſura. Excuſabitur tamen Campſor, ſi lucrum illud exigat titulo lucri ceſſantis. Plura vide apud *Tol l. 5. cap. 52. Bon. d. 3. q. 5. p. 1.*

V. Quot attinet ad Cambium Francofurtenſe, in quo mercatores dantes Cambium ad proximas nundinas, quo magis eæ diſtant, eò plus exigunt, ſi ideò præcisè plus exigatur, quia ſolutio diutius differtur, uſura eſt, ſi autem ratione alterius tituli juſti

v. g.

v. g. lucri ceſſantis, cum pecunia mercatorum ſit inſtrumentum lucrandi, quo ſi diutius carent, carent lucro, & quo lòngius eſt tempus, eò plures cambium petunt, ideoque creſcit valor pecuniæ; tunc lucrum eſt juſtum, *Laym. l. c. n.* 9. ex *Mol. Leſſ. &c.*

VI. Qui cambiendo, (vel aliter) pecuniam adulterinam accepit, ſive ex ignorantia, aut inadvertentia, non poteſt illam expendere; quia res vitioſa non poteſt tradi alteri, vitio non detecto, *ut ſupra de vendit.* Neque ex eo, quòd ipſe deceptus eſt, poteſt dicipere alios, cum actio quâ deceptus fuit, nullum ad hoc jus tribuat. *Bon. d.* 3. *q.* 5. *p.* 1. ex *Azor. Sanch. &c.*

DUBIUM XI.

Quid Locatio, & Conductio.

Reſp. Eſt contractus, quo quis perſonam, vel rem aliquam mobilem, vel immobilem alteri ad tempus utendam, vel fruendam concedit, certo pretio, aut mercede, ſeu penſione conſtituta. Utenda conceduntur v. g. elocata domus, equus, ſervus, &c. Fruenda conceduntur, elocatæ vaccæ, capra, fundus, pomarium, &c. Unde conſideratâ hujus contractûs naturâ, & juris depoſitione, *reſolvuntur ſequentes Caſus.*

I. Si res locata ante traditionem pereat, contractus diſſolvitur, & conductor liberatur.

II. Si abſque culpa conductoris, uſus vel fructus rei ceſſet, v. g. quia domus ruinam minatur, infeſtatur ſpectris, vel ob periculum peſtis (niſi tamen quoad hoc conſue-

tudo sit contraria) aut belli, tutam habitationem non præbet, liberatur conductor a solvenda pensione pro tempore, quo non potest inhabitare, vel alia re conducta uti vel frui, ut v. apud *Laym. l. 3. tr. 4. c. 23. Less. l. 2. c. 24. dub. 1. &c.*

III. Servo, aut laboratori conducto non debetur stipendium temporis notabilis, quo æger decubuit; nec ægro, nisi expensæ medicæ: nisi tamen aliter sit conventum, aut consuetudo ferat. *v. Sa. V. Conductio.*

IV. Propter modicum damnum, & infortunium, nihil remittitur colono de pensione; secus si magna sit clades. Quod si tamen antecedentium vel sequentium annorum fertilitate damnum compensetur, non remittitur. *Laym. n. 7. Less. l. 2. c. 24. d. 4.*

V. Si pluribus annis ob cœli clementiam (secus si ob industriam colentis) uberiores fructus ex fundo elocato proveniant, potest colono pensio augeri. *Laym. n. 8.*

VI. Expensas facere in rem conductam, quæ duraturæ sunt, v. g. conservare sarta recta, tributa & onera publica præstare, ad locatorem seu dominum spectat; nisi aliter conventum sit, aut consuetudo ferat. *Laym. l. c. num. 4.*

VII. Si conductor in rem conductam necessarias, sive utiles expensas fecerit, potest eas de pensione detrahere, vel repetere a locatore; & dum non solvuntur, retinere rem conductam. *Laym. l. c. Mol. d. 496.*

VIII Etsi incendium plerumque accidat culpâ inhabitantium, & sic in dubio contra illos præsumptio sit; quia tamen sæpè id fit culpâ famulorum, quam paterfamilias præstare non cogitur, hinc conductor absolvendus est, nisi locator ostendat culpam. *vid. Laym. supra num. 6. & Dian. p. 7. t. 7. R. 31.* ubi e
Hu

Hun & Berl. docet, si constet accidisse culpâ certi & determinati alicujus de familia, isque circa officium suum deliquerit, v.g. stabularij, qui lumen male custodierit in stabulo, teneri patremfamilias (nisi famulus iste pro fideli ac diligenti fuerit habitus) de damno: secus si culpâ alterius; vel si non constet utrum casu an culpâ cujusquam acciderit.

IX. Si conductor domûs v. g. ante tempus velit emigrare, id quidem licet, poteſtque alteri locare; cætero qui autem de pensione nihil ei remittitur.

X. Locator non potest ante tempus præfinitum conductorem invitum, privare re conducta, nisi in his casibus. 1. Si pensionem non solvat: expectare tamen debet biennium, si ultra biennium res sit conducta, 2. Si casus improvisus accidat, ob quem domus v. g. ipsi domino necessaria sit. 3. Si rem locatam reficere necesse sit, nec possit fieri altero inhabitante. 4. Si conductor in re conducta malè versetur, v. g. destruat, vel abutatur, ut alendo ibi meretrices. *Layman. num. 9.*

XI. Si Successor universalis, sive hæres non potest ante completum tempus conductorem expellere: partialis autem successor; ut emptor, donatarius, legatarius, &c. non tenetur stare contractui locationis, uti neque conductor; nisi tamen aliter pactum sit, v. g. ne res locata durante tempore locationis alienetur. *vid. Less l. 2. c. 24.* & *Laym. l. 3. tr. 4. cap. 22.*

DUBIUM XII.

De Contractu Emphyteusis, Feudi, & Libelli.

Resp. I. Emphyteusis est contractus similis locationi, in quo res immobilis: quæ cultura possit effici melior, conceditur alteri, vel in perpetuum, vel non brevius saltem quàm ad decennium; ita ut dominium ejus directum, & possessio civilis maneat apud dominum, qui tendat in Emphyteusin; dominium autem utile transferatur in Emphyteutam, cum hoc onere, ut quotannis certum Canonem, ut vocant, seu pensionem domino solvat; quam si totam solvere negligat 26. annis continuis in Emphyteusi Ecclesiastica, (cùm scilicet res est Ecclesiæ; vel pij loci) vel in seculari 36. annis, incidit ipso jure in pœnam commissi, ut dominus eum expellere possit, etsi de solutione interpellatus non fuerit: licet enim *Bart.* & *alij quidam* apud *Dian. p.* 8. *tr.* 7. *R.* 36. dicant, si per 30. vel 40. annos non solverit, eum præscribere immunitatem in Futurum, id tamen *VVesenb.* & alij 5 negant *v. l. c.* Porro quid juris sit in hoc contractu, pendet ex consuetudine locorum, quæ varia est, & ex ipsa conventione contrahentium, quæ scripto, instrumento concipi debet, ut valeat, *vid. Laym. l.* 3. *t.* 4. *c.* 13. *Less. l.* 2. *c.* 24. *d.* 8.

Resp. II. Feudum est contractus similis Emphyteusi, quo res immobilis alicui conceditur, cum translatione dominij utilis, proprietate retentâ, sub onere, non quidem aliquid solvendi, sed exhibendi fidelitatem, & obsequium personale directo domino. Quod si item non faciat Vasallus (sic enim dici

dicitur feudi acceptor) perdit feudum. Interdum etiam in feudo aliquid persolvi debet, in recognitionem dominij directi : sed tunc ex ea parte deficit à puro feudo, & declinat ad Emphyteusin. Porrò quid juris sit circa feuda, pendet item à locorum consuetudine, quæ juris communis sunt, *vid. l. c.*

Resp. III. Contractus libellaticus, sive datio ad libellum, dicitur, cum Emphyteuta, vel feudatarius rem illam, quàm in feudum, vel Emphyteusin accipit, simili contractu tradit tertio, (ad quod tamen, si in decennium fiat, requiritur domini consensus) ita ut sit quasi subfeudum & subemphyteusis, Ita *Less.*

DUBIUM XIII.

Quid sit Sponsio, & Ludus.

Resp. Sponsio est contractus, in quo duo de veritate, aut eventu alicujus rei certantes, sibi invicem aliquid spondent, ut id ejus sit, qui veritatem assecutus fuerit, v.g. certo tecum 10. imperialibus, hanc vel istam civitatem obsessam, captam, &c. Ut licitè fiat, requiruntur, 1. ut fiat super re dubia, 2. ut sit æqualitas in re, quæ spondetur, cum æquali incertitudine. 3. dubius eventus in utròque, 4. ut uterque eodem sensu accipiat id, de quo certatur. *Mol. Less. C. Lugo d.* 36. *s.* 6.

Ludus verò est contractus, quo ludentes inter se paciscuntur, ut victori cedat, quod uterque deposuit. Hi contractus jure naturæ liciti sunt, modò debitæ conditiones adsint, & aliunde non interveniat scandalum, aut justa prohibitio, aut iniquitas se misceat, nec peccati sit occasio. Quia sicut qui-

vis

vis suæ rei dominus, potest alteri eam donare absolutè, sic etiam sub aliqua conditione, sive ea fortuita sit, sive ex industria pendeat. *Less. cap.* 26 *dub.* 1. *Bon. d.* 2. *q.* 3. *p* 1. *Unde resolves.*

I. Qui rei dominus non est, aut alienare eam non potest, non potest etiam de ea ludere, aut deponere. Et sic deberet restituere, qui lucratus esset à religioso, & filiofamilias, non potente alienare. *Laym. l.* 3. *t.* 4. *c.* 21. *num.* 5.

II. Si tamen filiusfamilias (& idem de religioso ait *Navar.* apud *Less. l. c. d.* 1.) alatur in distanti loco à parentibus, poterit ex alimentis moderatè aliquid insumere in honestum lusum, v. g. 5 ex 100. quia talis communiter præsumitur voluntas parentum, ut habet *Sotus, Less. l. c. Layman. &c.* Ac præterea potest etiam filius deponere, quidquid lucratus fuerit, cùm ad hoc etiam parens censeatur tacitam facultatem dare. *Laym. l c. Bon. de rest. d.* 1. *q.* 3 *t.* 2. *q.* 10. *& seq.*

III. Tenetur restituere, qui vicit faciendo contra conditiones ludi, & decipiendo; aut fraude, ac per injuriam alterum pertraxit ad ludendum: ut v. g. si simularet se plane ignarum lusûs, & sic alterum multò imperitiorem provocaret, qui alioqui ludere noluisset; aut si convitiis lacesseret, ad quæ vitanda alter consensisset in lusum, aliàs non consensurus. *Mol. d.* 517. *Laym. loc. cit. Bon. d.* 2. *q.* 3. *p.* 2. *n.* 3.

IV. Si in re, quæ spondetur, sit inæqualitas, & hæc alteri parti (v. g. cujus pecunia major est) sit nota, isque nihilominus spondere velit, valet contractus probabiliter: quia scienti & volenti non fit injuria, ut dicit *Navar. Medin. Sanch. Dian.* Contrarium tamen probabilius docet *C. Lugo d.* 31 *s.* 6. *num.* 81.

num. 81. ex *Molin. Leſſ.* & *Bon.* Si autem ignota ſit, non poteſt alter lucrari: quia non eſt æqualis conditio utriusque, & alter nulli ſe exponit periculo *v. Azor. p* 3. *l.* 5. *c.* 25. *q.* 7. *Bonac. d.* 3. *q.* 3. *p.* 2. *q.* 36. *num.* 3. *Salas de Ludo dub.* 13. *n.* 3. *Eſcob.* & *C. Lugo, loc. cit.*

V. Per ſe quidem, & jure naturæ licita eſt etiam ſponſio de futuro eventu, qui damnum proximi conjunctum habet, v. g. Petrum intra annum moriturum; (etſi enim detur occaſio optandi, vel machinandi mortem Petro, id eſt per accidens, poteſtque idem periculum eſſe in cenſu vitalitio,) jure tamen humano ſæpe prohibetur. *C. Lugo l. c. num.* 74.

VI. Etſi ſponſio cum conditione illicita, v. g. plus altero potaturum, ſit illicita, quia inducit ad peccatum: quod tamen ea lucratus es, non teneris reſtituere. *Sanch. Lugo. Dian. p.* 7. *t.* 9. *R.* 69.

VII. Probabile eſt, quod docet *Mol &c.* dum quis minis vel convitiis ad luſum inductus eſt, & perdit, victorem non teneri reſtituere: quia talis abſolutè, voluntariè luſit. *Bon. l. c.* ex *Mol.* & *Gar.* contra *Azor. Leſſ. Regin. Fill. &c communiter.*

VIII. Communior ſententia eſt, teneri reſtituere eum, qui luſit, vel certavit, certò præſciens ſe victurum eſſe, Contrarium tamen, nempe non teneri, dummodò dolus abfuerit, tenent *Toll. & Sa. V. Contractus,* quia non tenetur quis ex juſtitia ſuam peritiam vel ſcientiam adverſario declarare, ſed is ſuæ temeritati imputet, quòd auſus fuerit cum eo deponere, cujus ſcientiam non notat. *vid. Bon. l. c. num.* 5. *Dian. p.* 7. *t.* 9. *R.* 62.

IX. Non tenetur reſtituere; qui utitur aſtutiis illis, quas regulæ luſûs, & conſuetudo recepta patitur; cùm uterque ſciat, tales

tales astutias esse solitas, & sic tacitè in illas liberè consentiet. *Azor. Fill. Less. Bonac. l. c. p. 2. num.* 2. v. g. 1. si potiores chartas habens, & securus de victoria, augeat sponsionem, vel simulet metum, ut adversarius augeat. 2. Si sciens se inferiores chartas habere, dissimulet, augeatque sponsionem, ut sic relinquatur sibi quod erat appositum. *Lugo, Sanch. Sal. Dian p. 7. tr. 9. R. 43.* 3. Si inspiciat chartas alterius, ex sola ipsius negligentia & absque fraude, secus si ita se collocet, ut possit videre; vel si alium constituat à quo admoneatur. 4. Si chartas à tergo discat nosse inter ludendum, quas ante non signarat, nec noverat. *Trull. Sanch. Lugo, Dian p. 4. t. 4. R. 50.* & 52.

X. Qui verò utitur fraudibus non adhiberi solitis, vel colludenti ignotis, v. g. suffuratur chartas, vel signis à tergo notat, vel utitur notatis, aut iis quas ante novit, ignorante socio, vel arte quadam eas componit, &c. tenetur restituere non tantùm lucrum, sed etiam quantum alteri valebat spes lucrandi; imò etiam colludenti. *Reginald. Amic. Trull. Dian. l. c. R. 48. vid. etiam p. 4. t. 3. R. 75.* & *Bon. de restit. d. 2. q. 3. p. 2.*

XI. Si ludens habeat animum non solvendi, vel si perdat, repetendi, non potest lucrari, atque adeò nec retinere quod est lucratus, quia fraudulenter decipit, nec alter vellet cum eo ludere, si id sciret. *Less. l. c. d. 5. n. 3. A. Regin. n. 388. Bon. l. c.*

XII. Peccant graviter, & communiter mortaliter, qui totos se lusibus tradunt, cùm sciant in gravia se inde peccata labi, aut impotentes reddi ad solvenda debita, vel alendos liberos, & uxorem, &c. *Sanch. Trull. c. 27. d. 1.*

XIII. Peccat item ludens, si lusus lege po-

strivâ

sitivâ sit prohibitus, ut lusus alearum, & similes, qui magis in fortuna & casu, quàm industria fundantur. At Laicis ratione circumstantiarum sub veniali, Clericis sub mortali prohibentur. *Less. l. 2. cap. 29 num.* 6. Intellige si Clericus crebrò, perque longum tempus luserit; non autem, si per breve tempus & causâ recreationis, & absit scandalum: quia Canones id prohibentes non videntur recepti, nisi quatenus id fieret cum periculo scandali, ut habet *Less. dub.* 1. *Laym l.* 3. *tr.* 4. *cap.* 21. *num.* 1. Notat autem *Dian. p.* 7. *t.* 9. *R.* 2. *&* 3 ex *Lugo, Dicast. Amico. Trull. &c.* prædictis legibus per contrariam consuetudinem ita derogatum esse, ut non tantum Laicus, sed etiam Clericus non peccet, si principaliter pro recreatione, & simul pro lucro moderato ludat chartis, vel aleis. In Religiosis tamen (apud quos disciplina regularis viget) uti & Episcopis, à peccato gravi excusari vix posse. *Ibid R.* 4. ex *Molin. Dicast Lugo, &c.* etsi *Sanch.* conetur excusare, si urgeat necessitas, v. g. excitandi, aut recreandi infirmum; vel si parum ludat ob solam recreationem.

XIV. Si quis ludo tali vetito lucratus fuerit, juxta sententiam probabiliorem non tenetur ad restitutionem ante judicis sententiam: quia jura non annullant contractum, nec impediunt acquisitionem dominij, sed tantùm concedunt, ut possit repeti. An verò qui tali lusu perdidit, teneatur posteà adhuc solvere, alij negant, ut *Less. hic dub.* 5. *Molin. Regin. Fill. &c.* alij affirmant, ut *Azor, Rebel Val. &c.* apud *Bon. l. c. p.* 3. *n.* 2. *v. Dian. p.* 2. *t.* 7. *R.* 8. & *p.* 7. *t.* 9. *R.* 22.

XV. Ludere pro psalmo, vel oratione Dominica recitanda, non est peccatum nec irreverentia. *Nav. Rebel. Dian. p.* 7. *t.* 9. *R.* 1.

DU-

DUBIUM XIV.

Quid sit Contractus Societatis.

Resp. Is est, cum aliqui inter se conveniunt, & contributis aliquibus rebus ad lucrandum idoneis, sive fructiferis, ut pecuniâ, animalibus, industria, labore, &c. commune aliquod lucrum faciunt; quod, uti & damnum, pro ratione, & ratâ cujusque dividunt inter se, *vid. Less. Layman c.* 20. *Bon q.* 6. *p* 1. Unde spectando id, quod ratio & justitia naturæ hic requirit, *resolvuntur hi Casus.*

I Plus lucrari debet, qui confert pecuniam & operam suam, quàm qui vel pecuniam, vel operam solam.

II. Capitale seu sors, quam quivis contribuit, si pereat casu, vel culpâ sociorum levissimâ, contribuenti perit. Uti discrimen est inter hunc contractum, & mutuum: quia in mutuo sors data alienatur, & dominium ejus transfertur in mutuatarium, cujus proinde solius periculum ac damnum est, si casu pereat: in societate autem, qui sortem confert eam non omninò alienat à se: & sicuti commodum ac lucrum ad eum spectat, sic etiam periculum & damnum *Bon l. c.*

III. Potest tamen etiam fieri in hoc contractu, ut quis justè servet sortem suam indemnem, & insuper certum lucrum percipiat, si nimirum ad contractum societatis adjungantur duo alij, assecurationis, & venditionis, cujus tale exemplum ponit *Laym.* Inis societatem cum mercatore, & contribuis ei 1000. florenos, v. g. spes est, quòd is quotannis lucraturus sit 300. cujus lucri dimidium v. g. jure societatis tibi debetur una cum sorte; sed quia ad te quoque perti-

nere

nere deberet ejusdem sortis periculum, ut ipse id periculum in se suscipiat, & tibi sortem assecuret, in hujus oneris compensationem, relinquis ei majorem partem lucri sperati, ut scilicet duas partes lucri ad ipsum, & tertia ad te pertineat. Et rursus, quia spes lucri hujus incerta est, ideò adhuc partem hanc lucri sperati nempe 100. florenos in spe, vendis etiam eidem 50. vel 60. v. g. annuis certis, & in re, & sic tandem id lucrum facis, & sortem servas indemnem, *v. Laym. & Bon. ll. cc.*

IV. Societas etiam in pecoribus validè & licitè instituitur. Et interdum quidem ita, ut tam pecora ipsa, quæ alteri pascenda & nutrienda traduntur, quàm emolumenta & fructus, ipsaque detrimenta & damna danti & accipienti communia sint; interdum verò ita, ut pecorum dominium, ideoque etiam periculum, sive casus fortuitus, spectet ad solum dantem; emolumenta autem fructuum, nempe fœtus, lanæ, lactis, ad utrumque, *v. Less. hic & Laym. l. 3. t. 4. c. 20.*

DUBIUM XV.

Quid sit assecuratio, & Fidejussio.

Resp. I. Contractus Assecurationis est, quo quis alienæ rei periculum in se suscipit, obligando se vel gratis, vel pro certo pretio, ad eam compensandam, si perierit. Quòd si gratis fiat, est gatuita promissio; si pretio, est quasi emptio, qua assecurans vendit suam obligationem, præstandi alteri rem ejus indemnem. Ad ejus justitiam requiritur, ut eventus rei sit incertus utrique, saltem quoad notitiam, quam is eo habent; quia alioqui non servaretur

æqualitas. *Less. Bon. d. 3. q. 9. p. 3. Less. lib. 2. cap. 28. dub. 4 n. 24. Unde resolves.*

I. Si assecurans certus sit rem esse in tuto, iniquè pretium petit, & tenetur restituere. *Ibid. Bon d. 3. q 9. p. 3.*

II. Si res nondum est in tuto, etsi privata scientia sciat non fore periculum, licere nihilominus pretium ordinarium assecurationis accipere, dicit *Less loc. cit n. 27.* Quia illa obligatio, ob pericula ordinaria magni æstimatur: & causæ occultæ, quæ periculum minuunt, non imminuunt communem æstimationem. Verùm id *Bon. d. 3. q. 9. p. 3. n. 3.* & *C. Lugo, d 31. s. 7.* rectius negant.

III. Si cupiens rem suam assecurari, certò sciat eam jam periisse, non potest, pacisci de ejus assecuratione, *v Less l. c n. 25.*

Resp. II. Fidejussio est contractus, quo quis alienam obligationem suscipit, implendam, si debitor principalis non solverit. Ita commun. Doct. *Unde resolves.*

I. Pro fidejussione licet accipere pretium; etsi nullum periculum timeatur, quia ex se pretio est æstimabilis. *Navar. Azor p 3. l. 11. c. 22. d. 5. Fill. n. 159*

II. Mulieres ex fidejussione (saltem si juramentum absit, & instrumentum publicum) non tenentur, uti nec Clerici, nisi quatenus solvere commodè possunt, ut non egeant. *v Laym Bon q 9. p. 2. Less. l. 2. c. 28*

III. Fidejussor non obligatur plus quàm principalis; & hujus obligatio si sit invalida, erit etiam fidejussoris. *Card. Lugo, &c communiter.*

IV. Fidejussor regulariter non potest conveniri, nisi factâ excussione principalis debitoris, constet ipsum non esse solvendo. *Azor l. c. Fill. n 153.*

V. Debitor tenetur de omni damno sua culp

culpâ accidente fidejussori, &c. *vid. Azor. d. 10. Bonac.*

VI. Ex fidejussione Religiosi propriâ auctoritate factâ, monasterium non obligatur, nisi quatenus in ejus utilitatem versum est, *v. Less. c.18. & Laym.c.29 n.7.*

VII. Qui fidejussit pro reo, cui periculum capitis impendebat, si hic aufugit, non est ejus loco plectendus: quia non præsumitur sic se obligare; imo nec potest, cùm non sit dominus vitæ. *Sylv. Bonac. Less d.7 num.41.*

VIII. Si debitor suâ culpâ non solvit, tenetur fidejussori, qui pro ipso solvit, non tantùm ipsum debitum, sed etiam damna & expensas omnes compensare. Si verò sine sua culpa, v.g. ob impotentiam non solvit, ad solum debitum videtur teneri, *Azor. Syl. Sa, Bon. Trull. C.2.d.26.*

DUBIUM XVI.

Quid sit pignus, & Hypotheca.

Resp. Pignus est contractus, quo debitor dat creditori rem aliquam mobilem vel immobilem; ut sit pro debito obligata, ex eaque solutio peti possit. Aliquando tamen pignus accipitur pro ipsa re, quæ datur. Differt autem ab hypotheca, quod pignus propriè sit rei mobilis; illa immobilis, *Mol. Fill. Bon. q.10. p.1. Unde resolves.*

I. Pignore non licet uti contra voluntatem domini: quia est res aliena, ad securitatem tantùm, & non ad usum tradita. *Bon l.c. ex Molin Regin. &c.* Si tamen utatur v. g. equo vel agro, debet valorem usûs (uti & fructus omnes, si sit res ex se fructifera) computare in sortem, deductis expensis; quia

 alio

alioqui committet usuram, cùm res domino suo fructificet, *Navarr.Bon.Trull.c.26.d.2.*

II. Non possunt oppignorari, quæ non possunt vendi, v g. Ecclesiæ, *Mol.d.530.Leß.l.2.c.28.d.3.Bon l.c.*

III. Immobilia, uti & mobilia pretiosa, cultui divino dicata, v.g. calices, casulæ, &c. non possunt oppignorari, nisi in necessitate;(quia tunc etiam vendi possunt,) ut Ecclesiæ & indigentibus subveniatur, *vide Navarr.c.* 17. *Leß. Bon. l.c.*

IV. Creditor qui pignus ab aliquo accepit, potest illud alteri oppignorare, sed non pro majore quantitate. Neque potest vendere debitore non solvente; nisi post biennium,& eo prius monito. Quidam tamen dicunt, posse vendere post trinam monitionem;*v.Laym.l.3.t.4.c.30.Bon l.c.n.9.*

V. Eamdem rem non licet oppignorare,seu in hypothecam dare pluribus, nisi sit sufficiens ad solvendum omnibus, vel posteriores de priore hypotheca admoneantur. *Azor. Fill. Bon.d.3.q.10.p 1.Trull.c.26.d.4.*

Quæres. Quid sit contractus Antichriseos, germanicè *in Pfandischafft*?

Resp. I. est, cum in contractu pignoris convenitur,ut creditor utatur pignore, v g agro, ac fructus inde tamdiu lucretur, donec debitum ipsi restituatur. Unde circa hanc ex supradictis resolves.

I. Contractus hic videtur juxta *Cajetan Sotum, &c.* (contra quosdam Juristas) esse usurarius: quia creditor ultra sortem aliquid lucratur,causâ solius mutui, quæ est usura,*v.Lay. l.3.tr.4.c.16 n.17.*

II. Possunt tamen intervenire tituli justi lucrandi fructus ex pignore, sine diminutione sorti; ut si v.g. fructus ex hypotheca percepti

non

non superent quantitatem pensionis, quæ jure census super eadem constituti exigi potest, cum pacto redhibitionis, ut suprà dictum est de *Censibus*: aut si alioquin lucrum cesset, aut damnum emergat, dum debitum differtur. Unde non facilè damnandi illi, qui à principibus in locum debitorum, agros, pascua, officia, &c. in antichrisin habent. *vid Laym. l. c.* & *Binsfeld. de usuris, Mol. Less. &c.*

CAPUT IV.

De Tutela & Testamentis,

DUBIUM I.

Quid sit Tutela, & Curatela?

RESp. Sunt quasi contractus, quibus Tutor & Curator ad procuranda bona & commoda Minorum cujuscumque sexus, qui vel parente carent, vel sub ejus potestate constituti non sunt, obligatur ex justitia perinde, ac si ex contractu ea obligatio suscepta fuisset; supplente nimirum lege, vel Magistratu vim contractûs. Differunt Tutor & Curator, quòd Tutor solùm datur impuberibus, etiam invitis; & principaliter datur personis, ut curet earum educationem & institutionem: secundariò verò datur etiam bonis illius, respectu omnium negotiorum. Curator verò datur Minoribus, post annos expletos pubertatis, usque ad annum 25. completum: nec communi jure datur invitis; nisi certis casibus; & datur principaliter rebus Minorum, secundariò personis. Unde pro directione in foro conscientiæ, ex jure tum naturali, tum positivo communi resolves ex *Laym. & Tan. t. 3. d. 1. q. 7. d. 10. Bon. d. 3 q. 19.*

I. Tutores sive sint testamentarij, hoc est, relicti ex testamento, aut codicillo patris; sive sint dativi, hoc est, constituti à Judice aut Magistratu; sive sint legitimi, hoc est, præscripti à lege, (qualis præ cæteris est mater, si velit, & promittat se non transituram ad alias nuptias, quin prius tutelam abdicet, & rationem reddat; dein avia, & consanguinei proximiores idonei) tenentur, uti & Curatores, jurare, se fideliter officium suum facturos, ac fidejussorem dare, rem Minoris salvam & integram restituendam, & universim tacitè omnia eorum bona sub hypotheca Minori; ita ut ad quemcumque pervenerint, possit illa Minor sibi vendicare, ut sibi satisfiat, si quid illorum culpâ est passus. *vid. Tann. loc. cit. Laym. l. 3. tr. 4. cap. 9. Bon. l. c.*

II. Bona Minorum tenetur tutor, vel curator administrare ea cura, quam diligens paterfamilias propriis suis rebus adhiberet, tam impediendo & præcavendo damna, quàm procurando commoda, & lucra Minoris: alioqui damnum & defectus congrui lucri ipsi imputabitur, & tenebitur etiam in conscientia ad restitutionem. *vid. supra l. 2. t. 3. c. 2. d. 3 R 6.*

III. Bona immobilia Minorum, aut alia pretiosa, quæ possunt servari, non possunt alienari, saltem sine Judicis decreto.

IV. Tutori aut Curatori, & personis ei subjectis, nihil licet emere, sive per se, sive per alium, ex ullis bonis Minoris, quamdiu illi tales sunt, nisi cum auctoritate Judicis, aut cum ejus decreto bona pupillorum publicè, per juratum venditorem omnibus venialia exponuntur.

V. Sine decreto Judicis non potest Minor remittere, vel renuntiare hæreditati, legatis, fidei-

fideicommissis, aliisque juribus sibi acquisitis. Si tamen religionem ingressus sit, potest bona alienare, quia moritur quasi.

VI. Pupillus dum infans est, hoc est, minor septennio, vel infantiæ proximus (ita ut si masculus est, non expleverit annum decimum cum dimidio; si fœmina, nonum cum dimidio) nihil per se efficere potest, quo ullo modo vel alteri obligetur, vel alium sibi obliget: at pubertati proximus, obligare quidem sibi potest alium, sed non se alteri, saltem civiliter. *Sanch d.* 38. *Leß. l.* 2. *c.* 17. *num.* 61. *Laym c.* 9. *n.* 7.

VII. Eadem est ratio Minoris, si Curatorem habeat: quem si semel susceperit, tenetur illi subesse jure communi usque ad annum 25. expletum; & si litem habeat, tenetur ad eam sumere curatorem, exceptis tamen causis spiritualibus. Quòd si curatore careat, valent acta per illos, ita tamen ut si læsi sint, restituantur in integrum, *vid. Auth. cit. & Bon. d.* 3. *q.* 5. *p. ult.*

VIII. Etsi minores sine Curatorum auctoritate donare non possint, nisi quæ ejus conditionis adolescentes donare solent, (in iis enim præsumitur tacitus consensus Curatoris) qui tamen dona ab iis accepit, non tenetur restituere, nisi repetantur legitimè; quia probabile est valere naturaliter, tametsi non civiliter *Mol. Lug. Trull. Dian p.* 8. *t.* 6. *R.* 4. & 7.

IX. Tenentur Curatores, & Tutores singulis annis administrationis rationem reddere: ubi si quis deses aut noxius reperiatur, amovendus est, imposita satisfactione aliusque subrogandus.

X. Si Tutor vel Curator, post rationes officij redditas, fidelis deprehensus, fuerit, debetur ei præmium, quod quibusdam lo-

cis

cis est vigesima pars redituum bonorum omnium Minoris, in aliis autem decima pars.

XI. Porrò qui non possint esse Tutores & Curatores, & qui à tutela & curatela excusentur, ne iis imponi possint, v.g. habentes quinque filios superstites, pauperes, &c. vid. apud *Tann. l. c.* & *Sa. V. Minor.* ubi sic habet : (*Tutor non potest esse junior 25. annis, nisi forte mater : nec religiosus, nec fœmina, nisi mater aut avia,*) *& uxor casu antè dicto (nec Clericus in sacris, si non velit, nec Episcopus, nisi miserabilium personarum. Horum verò tutelam suscipere tenentur & Episcopi. & Clerici & Religiosi : quod ego*, inquit, *de religiosis universim non admitto) Laym loc. cit.*

XII. Si tutor & curator, cum tenerentur negotiari, omiserunt, possunt pupilli ab eis accipere 5. pro 100. *Sa. V. Curator*, vid. etiam *Navar. c. 25.* Plura vide suprà *lib. 3. tract. 3. cap. 2. dub. 3.*

DUBIUM II.

Quid & quotuplex sit Testamentum.

Resp. I. Testamentum est voluntatis justa sententia, de eo, quod quis post mortem suam fieri vult, cum directâ hæredis institutione. Quod additur, ut distinguatur à reliquis ultimis voluntatibus : nam differt à legato, seu fideicommisso partiali, quòd hoc sit donatio quædam à defuncto relicta, & ab hærede præstanda : à codicillo verò differt, quia codicillus est quasi testamentum imperfectum, & non fit ad instituendum hæredem, nisi ex privilegio, v. g. in militia ; sed ad aliquid in testamento explicandum, addendum, mutandum, detrahendum, vel ad legata instituenda.

v. Laym. l. 3. t. 5. c. 1. & seq. Tann tom. 3. d. 4. c. 8. Less. l. 3. c. 19. Bon d. 3. q. 17. p. 1.

Resp. II Testamentum est duplex. I. In scriptis, seu clausum: quod testamentum testator, sive suâ, sive alterius manu scriptum, septem testibus idoneis, non defectuosis, non cæcis, non surdis, mutis, nec furiosis, prodigis, infantibus, religiosis, cognatis, qui in testatoris potestate sunt; (quibus adde ipsum hæredem, & qui in ejus sunt potestate; (sed masculis, puberibus, liberis ad id rogatis, & vocatis, coram offert, profitendo id esse suum testamentum: tum, si possit, manu suâ subscribit; alioqui octavus pro eo testis: dein omnes & singuli septem testes eodem tempore subscribunt, si possint, per seipsos, proprioque, vel alieno, aut communi omnes sigillo consignant. *Laym. l. c. Bonac. d. 3. q. 17. p. 1.* II. Nuncupativum, quod minorem solemnitatem requirit, scilicet tantùm, ut septem testes idonei supradicti convocati audiant, & intelligant testatoris voluntatem, coram eis scripto, vel voce articulatâ prolatam. Etsi verò talis nuncupatio coram testibus, à Notario in scriptum communiter redigi soleat, id fit non ad actûs substantiam servandam, sed ad meliorem probationem, & securitatem, si testes decedant, vel inidonei reddantur. Si autem testamentum careat solemnitate debitâ, dubiteturque, utrum testator voluerit conficere clausum, an apertum, valet ut nuncupativum: hæc enim præsumitur testatoris voluntas, ne actus omnino corruat *Sanch. l. 4. cons. Lugd. t. 2. de just. d. 24. Cardi d. 6. q. 10. §. 1.*

Porrò præter has solemnitates jure communi requisitas, aliæ sunt partialium locorum, quas in singulis locis norunt periti

Notarij, qui proinde, ne impingatur; utiliter adhibentur.

Quæres. An Testamentum sit validum cui desunt solemnitates à jure civili requisitæ.

Resp. Si Testamentum factum sit ad causas pias, etiam in foro externo eas non requiri, sed sufficere eas, quæ sunt juris gentium scilicet duo testes: in foro autem conscientiæ, suppositâ potestate disponentis, sufficere scripturam, nutum, vel aliud signum testatoris, absque ullo teste. Quòd si tamen manus testatoris non extet, requiruntur duo testes in foro externo, inter quos etiam fœmina esse potest. *Covar. & alii* 12. *Dian p.* 7. *t.*6 *R.* 17. Item Confessarius vel Parochus esse potest, licèt legata sint pro sua Ecclesia; idque ad hoc tantum, ut voluntas testatoris probari possit, & Judex pro ea sententiam ferat *vid. Less. &* *Card. Lugo, t.*2.*d.*22. *sect.* 9. ubi etiam probat, in tali testamento ad pias causas, non esse necessariam hæredis institutionem At licèt morte interveniente non fuerit absolutum, valet tamen quoad legata pia in eo jam expressa. *Malder. Laym Dian. p.* 5. *tr* 36. *R* 126. An autem tale testamentum ad causas pias principaliter factum, si solemnitates desint valeat quoad legata profana, controvertitur. Negant *Bon. & Lugo*, Affirmat. *Covar Sa Less. Fill Sanch. Barbos. Trull c.* 18. *d.*4. *Dian p.*7. *t.*6. *R.*4. Denique testamentum ad pias causas non solemne revocat aliud solemne, etsi hujus mentionem non faciat. *Mol. &c. Dian. p.*7. *t* 6. *R.* 25, & 26. idque etiamsi prius etiam fuerit ad causas pias, *Mol. & alij* 6. licet hoc posterius quidam negent. *v. l. c. R.* 26 27.

Resp. II. Si testamentum factum est ad causas non pias, hominibus rusticanis quinque testes sufficiunt, si plures haberi nequeant: nec sub-

subscriptione opus erit, si litterati non sint. *Laym. l. c. c. 2. num. 16. Bon. l. c. p. 5. num. 4.*

Resp. III. Tempore pestis non requiruntur septem testes simul congregati, ad testamenti subscriptionem, sed sufficit, si singuli separatim adhibeantur. Adde, æquitatem postulare, ut quando testis, vel Notarius haberi non possunt ultimæ voluntates validæ pronuntientur, si de voluntate defuncti liquido constet. Hinc in Camera Imperiali valet testamentum, peste valide grassante, conditum coram duobus vel tribus testibus, inter quos Confessarius esse potest. Atque hæc vera sunt secundum jus commune Cæsareum, seclusis specialibus locorum statutis. Nam Venetiis v. g. & Viennæ, duo testes ad testamentum sufficiunt. *v. Laym. l. c. c. 2.* Imò absolutè loquendo tempore pestis sufficere solemnitates juris gentium, atque adeò tres vel duos testes, docent *Dian. p. 7. t. 6. R.* 34. ex *Sa. Laym. &c.* atque inter eos esse posse fœminam, & Notarium ipsum (tametsi non sit immatriculatus) modò non sit consanguineus, vel affinis defuncti. *R.* 36. ex *Menoch. &c.* nec opus esse ut sint rogati, vel audiant vocem testantis (etsi hoc quidam requirant) modò eum videant *R.* 37. & 38. neque invalidari, licèt ægrotus convalescat, *R.* 39. ex *aliis* 8. Denique si Parochus scribat coram unico teste, habere vim testamenti saltem nuncupativi, dicit *Mol. & Marcha.* cum *D. l. c. R.* 34 *&* 41. v. etiam *p. 5. t. 3. R.* 123.

Resp. IV. Etsi probabilis, & secura sententia sit, *Cov. Bon. d. 3. q. 1. p. 4. & aliorum*, testamentum factum ad causas non pias, sine solemnitatibus jure requisitis, invalidum esse in foro conscientiæ, præterquam quoad legata pia. *Molin. Lugo. Vasq. Sanch. Dian. p. 7. t. 6.*

R. 3. contra *Barbos.* ita ut hæres per illud institutus, & legatarius, teneantur ad restitutionem hæredibus ab intestato: contrarium tamen verius est, ideoque licitè retinetur, quod tali testamento possidetur. Ratio est, quia illæ solemnitates tantum requiruntur ad cavendam deceptionem, & ad fidem in foro externo faciendam. *vid. Less. l. 2. cap. 19. d 3. C. Lugo, d. 22. s. 9.* Unde secundùm hanc posteriorem sententiam *resolves sequentia.*

I. Hæres ab intestato, si sciat voluntatem defuncti, tenetur restituere hæreditatem, & solvere legata iis, quibus testamento minus solemni, aut ex voluntate ejus debentur. *Mol. Less.* contra *Bonac. l. c.*

II. Si dubius sit de voluntate testatoris, debet cum illis componere, pro ratione dubij: quia cùm nec ipse, nec alij cœperint adhuc possidere bonâ fide, in dubio par est eorum conditio. *v. Bon. l. c.*

III. Si hæres ab intestato retineat hæreditatem, & legata, possunt illi, quibus aliquid per tale testamentum erat relictum, uti occultâ compensatione: quia revera res illæ erant ipsorum. *v. Bon l. c.*

IV. Si hæres ab intestato fateatur, mentem testatoris fuisse, ut hæreditatem nomine fideicommissi alteri traderet, vel legatum aliquod solveret; aut si oblato juramento jurare noluerit, cogendus est, etiam in foro externo, hæreditatem tradere, & solvere legatum.

V. Ob eamdem causam idem dicendum est, si fateatur voluntatem testatoris fuisse, ut hæreditas, non ut fideicommissum, sed immediatè perveniret ad alium: quia non est recurrendum ad fidem testium, vel ad juris subtilitatem, quando is, cujus interest, ipsi

confitetur testatoris voluntatem. *vid. Less. & Card. de Lugo, l.c.*

Resp. V. Etsi probabile sit, Clericorum & Novitiorum testamenta facta ad causas non pias sine solemnitatibus juris non valere, *Molin. & alij* 3. cum tamen contrarium etiam sit probabile, ex *Suar. &c.* potest hæres ex tali testamento hæreditatem adire pro foro conscientiæ. *Dian p. 9. t. 9. R. 16.*

Resp. VI. Milites hujus temporis gaudent iisdem privilegiis testandi, quibus olim, dummodò in castris (vel in propinquo ex causa legitima) versentur *Dian. p. 7. t. 6. R. 42. & seq. ex aliis* 15. contra *Baldum, &c.* atque adeo sufficiunt iis duo testes (licèt probabiliter nec hi requirantur *R.* 45.) etiam non rogati, *R.* 46. *& alii* 4. contra *Molin. Lugo, &c.* etiam aliàs inidonei, modò non sint impuberes, nec cœci, vel servi *R.* 47. *Lugo, Vasq. &c.* Neque opus est eorum subscriptione, vel signorum appositione, vel ut sint in conspectu testatoris. *Ibid.* imò miles jure militari (quo præsumitur esse testatus in dubio) potest testari solo nutu. *R.* 49. Potest etiam plura simul testamenta valida facere; vel pro parte testatus, vel pro parte intestatus decedere. *R.* 33. *&* 55. Valetque ejus testamentum etiam post missionem honestam sed non ultra annum. *Mol. Lugo, &c. R.* 61. Denique possunt milites supradicto modo testari, tametsi sint surdi, & muti (saltem si in castris auditum & vocem amiserint.) *Dian. R.* 48. 49. *&* 50. *ex aliis.*

DUBIUM III.

De renuntiatione hæreditatum.

Resp. I. Renuntiatio futuræ hæreditatis,

nisi juramento firmetur, nullius roboris est. Ratio est, quia ita jure cautum est, propter bonum publicum. Excipe 1. Nisi quis, in ipso testandi actu renuntiet juri successionis; vel post testamentum conditum, in quo præteritus est, præteritionem sui approbet. 2. Nisi hæres necessarius post debitam sibi portionem integram à patre acceptam, reliquæ hæreditati renuntiet; qui tamen, si bona patris postea augeantur, legitimam eorum portionem potest exigere. *Ita Layman. cap. 7.*

Resp. II. Renuntiatio hæreditatis cum odiosa sit, & contra jus commune, strictæ interpretationis esse debet, *Unde resolves Casus seq.*

I. Non obstat renuntiatio hæreditatis, etiam jurata à filio facta, quò minus ab eodem patre, mutatà iterum voluntate, possit institui hæres, *Mol. Sanch. l. 7. c. 7.*

II. Si filius renuntiavit in favorem fratris, eo mortuo ante patrem, is qui renuntiavit, in prima hæreditate succedere potest; imò etiam institui debet: quia causa renuntiationis cessavit. *Mol. d. 579. n. 19.*

III. Filius post juratam renuntiationem, nihilominus succedere potest in iis bonis, quæ pater ad secundas nuptias transiens, liberis ex priore matrimonio susceptis relinquere cogitur. Ratio est, quia in his filius non succedit jure sanguinis, cui renuntiavit; sed propter civiles Constitutiones, & favores. *Molin. num. 21.*

IV. Etsi filia accipiens dotem à patre, dicat se eà contentam, & renuntiare paternæ hæreditati; pactum tamen illud est invalidum, eoque non obstante; potest postea petere complementum legitimæ portionis suæ. Ex L. *pactum dotale Cod. de collat. L. si quando C. de pactis*

Quam

Quamvis pactum de pactis 6. &c. Mol. Sanch. l. 6. cons Lugo, Resp. mor. l. 6. d. 24.

V. Si parentes dent filiæ dotem infra portionem legitimæ debitæ, inducantque eam coactione, vel fraude seu dolo, ad renuntiandum legitimæ, non sunt in conscientia tuti, sed tenentur illi restituere, libertatem. *Sanch. l. 4. de matr. d. 9. Lugo, l. c* Ac licèt filia, si renuntiationem juramento firmaverit, eam servare teneatur, si tamen dolus vel metus intervenerit, licebit relaxationem juramenti injustè extorti petere; eaque obtentâ non tenebitur pacto, quod ex injusta coactione processit. *v Sanch. l. 3 mor. cap. 12. Lugo, tom. 2. de just. d. 22 s. 8. & resp. mor. l 6. d. 24.*

Resp. III. Omne pactum, vel donatio, de alterius viventis hæreditate, ipso jure irrita est; v. g. irritum est pactum, quo Titius hæreditatem, quam sperat à Sempronio, promittit aut obligat Cajo. Ratio est, quia tales pactiones odiosæ sunt, & plenæ periculis, ob insidias, quæ parantur ejus vitæ, super cujus bonis fit pactio. *Laym. c. 7 n 3.*

Excipe 1. Nisi consentiat, is de cujus hæreditate agitur, & in eo consensu usque ad mortem perseveret: 2. Nisi renuntiatio fiat in favorem communitatis, seu collegij: hic enim cessat præsumptio, vel periculum insidiarum. 3. Nisi quis ob Constitutiones Ordinis, de omnibus bonis & juribus acquisitis, & acquirendis disponere debeat, idque in favorem communitatis piæ, vel etiam certæ personæ pauperis. *Sanch. c. 2 n. 54. Laym. l. c. n. 3.* 4. Nisi fiat pactum circa hæreditatem personæ incertæ: v. g. si quæ mihi hæreditas obvenerit dum vixero, tua esto: cessat enim periculum. *Molin. Sanch. l. 7. c. 2.*

Quæres. Quousque se extendat constitutio

Trident. s. 25. cap 16. de regularibus: irritans donationes, & renuntiationes, etiam juratas, quæ fiunt ab ingredientibus religionem, nisi fiant cum licentia Episcopi, sive Vicarij, intra duos menses proximos ante professionem, & professio postea subsequatur?

Resp. I. Hanc constitutionem non habere locum in codicillis, testamentis, aut donationibus mortis causâ, quia hujus constitutionis ratio est, ne per renuntiationem hæreditatis, novitiis imponatur necessitas profitendi: hæc enim ratio cessat in his ultimis voluntatibus; quippe quæ usque ad professionem revocabiles sunt. Quare valet adhuc hodie testamentum à novitio conditum, neque rumpitur secutâ professione, etsi monasterium in eo præteritum fuerit. *Sanch l. 7. c. 5.* Qui autem licitè à Religione recedit, recuperat omnia bona cuicumque ante donata intuitu ingressûs in Religionem.

Resp. II. Eâ constitutione non prohiberi donationem modicam; quia cessat ratio, *Sanch. num. 23.*

Resp. III. Eâ comprehendi renuntiationem beneficij Ecclesiastici. Ratio est, quia hæc est amissio magni juris, ob quam libertas egrediendi è religione impeditur. *Sanch. num. 37.*

Resp. IV. Per eamdem etiam irritantur renuntiationes, quæ fiunt ante ingressum religionis, intuitu, vel causâ impulsivâ ingrediendi: qualis intentio in dubio præsumitur, si non multò ante ingressum factæ sint: Ratio est, tum quia Concilium absolutè loquitur; tum quia alias non sufficienter consuluisset libertati novitiorum. *Navar. Less. l. 2. cap 41. numer. 40.* contra *Sanch.* cujus tamen sententia est probabilis. Unde sic dona-

donatum tutò retineri potest, donec per sententiam Judicis rescindatur.

Resp. V. Irritam etiam esse donationem, seu renuntiationem bonorum, sub conditione professionis edendæ factam, ita ut eâ non secutâ corruat. *Navarr. Sanch. num.* 17. *Molin. &c.* Ratio est, quia donantes, seu renuntiantes, ægrè contristant donatarios, ut eos de possessione semel capta dejiciant: & monasteria, quæ tales donationes acceperunt, omnes modos adhibent, ut tales ad professionem inducantur, *Layman. c.* 7. *n.* 8.

Resp. VI. Non obstante hâc constitutione, validas esse renuntiationes, aut donationes, ante vel post ingressum Societatis Jesu factas, juxta ejus constitutiones. Ratio est, quia Tridentinum Societatem disertè excipit. Dixi (*juxta constitutiones*) quia in iis donationibus, quæ contra constitutiones fiunt, non videtur habere locum: quia Tridentinum id voluit in favorem Societatis. Quod autem ob gratiam alterius conceditur, non est in ejus dispendium retorquendum. *Mol. Sanch. Layman. l. c.*

DUBIUM IV.

Qui possint & debeant esse executores Testamenti.

Resp. I. Ii à testatore nominari possunt, unus, vel plures ex hæredibus, vel non hæredibus, nec tantùm masculus, sed etiam foemina; *Sanch. VVading. Dian. p.* 8. *t.* 5. *R.*4. non tantum Laicus, sed etiam Clericus, & religiosus. Hic tamen non sine sui Prælati licentia; & quidem Generalis si sit Societatis Jesu: Fratres de Observantia, nullo modo. Quod si tamen religiosus, contra Canonum

decreta, executor testamenti sit, acta ejus valent. *Ita Layman. cap.* 11. Et ratio est, quia spectato jure naturali, sufficit voluntas testatoris executoris: nec Canones executionem religiosi infirmant, sed prohibent tantum. *v. Bon. de cens. d.* 3. *q.* 18. *Dian. p.* 8. *t.* 5. *R.* 9. 10. Et licet impubes executor esse non possit, potest tamen minor, si explevit annum, 17. *San. Lugo; VVadin. Dian. p.* 8. *t.* 5. *R.* 6. Nullus autem cogi potest ut sit executor *Dian. l. c. R.* 27. detrectans tamen hoc ipso perdit legatum, (saltem quòd in præmium muneris ei relictum fuit) ceditque hoc aliis executoribus. *Molin. Lugo, Dian p.* 8. *t.* 5. *R.* 27. contra *VVading.*

Resp. II. Si nullus à testatore nominatus est executor, executio pertinet ad hæredem, etiam quoad legata pia: quo tamen casu Episcopus jure communi ad se pertrahere potest. *Laym l. c.*

Resp. III. Executor non potest officio fungi per alium, nisi Testator id ei permiserit, aut nisi committatur executio nudi facti jam declarati. *Sanch. Lugo, Dian. p* 8. *t.* 5. *R.* 26.

Quæres. I. An religiosus executor, legatum in pias causas, monasterio suo applicare possit?

Resp. Posse. Ratio est, quia si quid obstaret, esset ex eo, quòd executor etiam indigens, eleëmosynam sibi ex testamento applicare nequeat, nisi testator indigentiam ejus ignoraverit, aut ea postmodum supervenerit, cum si eam cognovisset, certum quid ei legaturus fuisse videatur. Sed hæc ratio non ligat, quia causa monasterij distincta est à causa, seu persona professi; sicut causa Ecclesiæ à causa beneficiati. Unde etiam quivis justus aliquid dare pauperibus, potest id tribuere cognatis, vel filiis suis: quia evidens est

est distincto inter donantem & accipientem. *Sylv. Sanch. lib.* 6 *cap.* 11. *num.* 56. *vid. Dian. p* 8. *t.* 5. *R.* 46. Porrò ad pias causas legata dicuntur, quæ intuitu pietatis relicta sunt, nimirum. 1. Loco vel personæ sacræ. 2. Hospitali. 3 Confraternitatibus. 4. Pupillis & Orphanis. 5. Quod causâ alimentorum iis qui indigent. 6. Quod causâ studij saltem Theologici 7. Ad constructionem monumenti. 8. Ad utilitatem publicam, v. g pro munienda urbe in necessitate, vel viis reficiendis. *Dian p.* 7. *t.* 6. *R.* 20. & 30. ex *Bald. &c. mult.*

Quæres. II. Quomodo relicta incerta executioni sint mandanda.

Resp. I. Si incertitudo sit ex parte legatarij, jure civili corruit legatum; v. g quia sunt duo ejusdem nominis & amicitiæ erga testatorem, jure civili corruit legatum: in foro conscientiæ tamen tenetur executor inter eos dividere æqualiter: si in id consentiant. *Molin. &c. Dian. p.* 3. *t.* 5. *R.* 58. *Trull d.* 12. II. Legata ad causas pias, ob incertitudinem loci, vel Ecclesiæ, non fiunt caduca; sed plerumque pauperiori Ecclesiæ, vel Xenodochio danda erunt. III. Si incertitudo sit ex parte rei legatæ, videndum an terminos à natura habeat, ut v. g. bos & equus; vel ab arte & industria, ut domus, vestis, &c. Si à natura habeat, danda est una ex mediocribus; si ab arte, electio ad hæredem pertinet, qui rem in genere minimam dando satisfacit. Idemque dicendum est de legatis, in numero, pondere, & mensura consistentibus *vid. Laym. l. c. num.* 7. 8. & 9.

Resp. II. Si acceperint summam pecuniæ distribuendam pauperibus, non tenentur dare pauperioribus: possuntque etiam dare hospitalibus, Ecclesiis, (quæ ornamentis, ut

ut fabricâ indigent,) Monasteriis, vel iis, qui secundùm suum statum non possunt vivere, sive ij sint opifices, sive altioris conditionis, etiam Nobiles. *Vasq. Molin.* & *alij* 8. dummodò tamen non constet, vel ex signis colligatur, aliam fuisse intentionem testatoris, quæ semper attendenda est. *Dian p.* 2. *t.* 15. *R.* 8. Si verò designaverint semel certos pauperes, non posse eos variare docet *VVading* sed affirmat *Lugo*, *v. Dian p.* 8. *t.* 5. *R.* 50. & *p.* 2. *t.* 16. *R.* 19. Possunt etiam sibi ipsis, vel suis cognatis, si verè pauperes sint, præsertim si testator id ignoraverit, eam applicare, *VVading. Dicastil. Dian. p.* 8. *tr.* 5. *R.* 46. & 47.

Quæres. III. An legata ad certas pias causas, possint ab executore, vel Episcopo commutari in alium pium usum.

Resp. I. Si voluntas testatoris impleri potest justè & honestè, non licet eam commutare in opus quantumcumque melius: nisi ex dispensatione Pontificis, & justa de causa, *Mol. VVad. Dian p.* 1. *t.* 17. *R.* 28. & *p* 8. *t.* 5. *R.* 63. *&c. communiter* contra *Vasq. & aliquos*, qui docent, Episcopum posse commutare in æquale vel melius. Interdum tamen ad Episcopum, hæredes, & executores pertinet, secundùm epyteiam interpretari, non alienum esse à defuncti voluntate, si mutatio fiat; v. g. si testator pecuniam Ecclesiæ leget ad calices comparandos, & Ecclesia non egeat calicibus, sed casulis. *Mol. Lay. l c. num* 10. *v. Vasq. opusc de testam cap.* 8. §. 5. *dub.* 3. *dub.* 1 *num.* 104. *Trul. c.* 18. *d.* 12. *Barbos. de off. & potest Episc.*

Resp. II. Si ad usum à testatore destinatum applicari nequeunt, non ideò fiunt caduca, sed arbitrio Episcopi & executoris ad aliam piam causam applicanda sunt: ita tamen, ut

quoad

quoad fieri poteſt, defuncti voluntas impleatur. Ratio eſt, quia is principaliter intendit ea in ſalutem animæ ſuæ, ac Dei honorem relinquere. *Mol. d 294. Bon. d. 3. de cont. q ult. p. Barbos ult de offic. Epiſc.* Ex dictis *reſolvuntur ſequentes Caſus.*

I. Si teſtator pauperi determinato aliquid legavit, hic autem ante ſolutionem moriatur, hæres illud tenetur alteri pauperi dare, quia præſumitur legatum pium factum in beneficium animæ teſtatoris, adeoque deſignatio pauperis demonſtrativè, non taxativè facta fuiſſe: niſi tamen aliud conſtet, vel ex circumſtantiis colligatur de teſtatoris intentione; de qua ſi maneat dubium, manet data reſolutio. *Mol Sanch. Bard. d. 6 c.* 10. §. 7.

II Si legata pia inveniantur inducta, & non conſtet de teſtatoris intentione, tenetur hæres ea ſolvere, quia præſumitur id fortuitò ac caſualiter, & non ex teſtatoris voluntate accidiſſe. *Bard. d.* 6. *c.* 10. §. 17.

III. Si Teſtator legaverit ſummam pecuniæ pro certo numero ſacrorum; hæres autem eam ſummam Sacerdoti cuipiam bono tradiderit, ac poſtea ob mortem dicti Sacerdotis, aliamve ob cauſam dubitet prudenter, an ſacrificia illa ſint peracta, non tenetur curare ea iterum celebranda. Quia ſatisfecit teſtatoris voluntati. *Bard. d.* 6. *q.* 10. §. 22.

Quæres IV. Intra quod tempus, quo ordine & modo hæredes & executores defuncti voluntatem exequi debeant, & quis cogere poſſit?

Quæres. I Teneri ſtatim poſt aditam hæreditatem, confectumque inventarium, etiam infra annum, niſi juſto impedimento excuſentur. Imò in legatis piis intra ſex menſes. *Molin. Vaſq. Dian p.* 8. *t.* 5. *R* 53. Idquè etiam

si hæreditas non sit adita, eò quòd hæres vel ante fuerit mortuus, vel eam repudiârit. *Covar.* & *alij tres Dian. p 7. t. 6. R. 25.* Unde si differant notabiliter, (prælertim solutionem piorum legatorum) aut negligant exequi, graviter peccant; tenenturque damnum, quod alij ipsorum culpâ acceperunt, compensare. *Bonac. d. 3. q. 18. p. 4. Navar. c. 25. Lugo, Dian. p 8. t. 5 § 52.*

Resp. II. Ab utroque Judice, Ecclesiastico & sæculari, compelli possunt, (si tamen laici sunt) Quòd si post annum à monitione Judicis vel Episcopi exequi negligant, omni commodo (exceptâ totâ legitimâ, si hæredes necessarij sunt) ex testamento ipsis proveniente privantur. *vid. Laym. l. c. tr. 5. cap. 11. Card. de Lugo, d. 26. de just. Dian p. 3. t. 3. R. 59. Valerum, Trull. d. 11.* imò si intra annum negligant exequi, jus executionis devolvitur ad Episcopum. *Molin.* & *alij 8. Dian p. 8. t. 5. R. 40.* nec admittitur purgatio moræ *Sanch. Dian. l. c. R. 33. & 34.* sed tenetur Episcopus exequi, removendo illos ab executione, & emolumentis spoliando: atque in defectum Episcopi, idem potest Metropolitanus. *Molin. Merol. Dian. R. 57.*

Resp. III. Executor tenetur omnia exequi secundùm mentem testatoris, ad hoc tamen Executor particularis non potest vendere bona defuncti, nisi hic ita statuerit; universalis autem potest. *Lugo, d 24. s. 16. Dian. p. 8. t. 5. R. 32.* Neque potest umquam invito hærede rem legatam dare legatario; quia non potest nisi per Judicem spoliare hæredem suâ possessione; licet teneatur monere Episcopum, ut hæredem cogat. *Sanch. Lugo, Dian p. 8. t. 5. R. 38.* Quòd si bona non sufficiant ad legata omnia solvenda, distribuenda sunt omnibus

æqualiter pro rata etiamsi sint pia, & licet uni res certa, & individuo sit legata) nec licet uni præ aliis gratificari; quia par omnium est ratio & jus. *Sylv. Sanch. Bonac. Dian. Trull. l. 7. c. 18. d. 12.*

Resp. IV. Tenentur Executores rèddere rationem executionis (idque probabiliter, etiamsi testator eos hoc onere liberasset) exceptis iis, quæ testator jussit erogari secretò *Dian. p. 8. t. 5. R. 14.* & *alij* 35. Possuntque ad hoc cogi ab Episcopo, vel Capitulo Sede vacante. *R.* 36. 37. & 62. nisi sint Regulares plenè exempti: quos cogi posse alij negant, affirmant alij, ut *vid. l. c.* Denique non debetur iis salarium, cum sit officium voluntarium amicitiæ: si tamen damnum ex eo patiantur, vel sint etiam administratores bonorum, debet assignari à Judice. *Lugo, d. 24. sess. 16. n. 335. vid. Dian. R* 39. plura de executione piarum & ultimarum voluntatum. *vid. Trul,* & *Dian. ll. cc.* & *Barbos. l. 3. de jure unic. c. 27.*

DUBIUM V.

De iis, qui testari, & hæredes institui possunt.

Resp I. Omnes homines liberam de suis bonis testandi facultatem habent, nisi naturali aut positivo jure prohibeantur. Naturali autem jure testari vetantur infantes, furiosi, amentes; nisi tamen lucida intervalla habeant, vel in una tantum materia delirent, & in aliis non, ut *Navar. Sanch. lib. 1. de matrim. d. 8.* Quid autem sentiendum de eo, qui ex morbo aliquamdiu delirat, *vid. Card. Lugo, d. 24. sess. 4.* Positivo autem, surdus simul & mutus à natura, prodigus; servus,

usura-

usurarius publicus, filiusfamilias de bonis adventitiis, (siquidem ante Clericatum advenerint, ut *vid. Card. de Lugo, de just. d. 24. num. 67.*) impubes, captivus apud hostem, damnatus ad mortem, si bona ejus confiscentur. *Card. de Lugo, l. c. n. 72.* professus religionem.

Dico, (*Professus,*) quia novitius cum adhuc sui juris sit, absque superioris licentia validè testari potest, etiam non servatâ juris solemnitate, ut habet *Trull. cap. 18. d. 5.* ex *Sa.* & *Bon.* & si quidem intestatus decedat, proximi consanguinei in bonis succedunt. Similiter religiosus Societatis, post emissa vota simplicia, etsi non licitè, validè tamen potest testari, quia dominium bonorum suorum retinet impeditum quasi voto paupertatis, quoad dispositionem sine licentia superioris; non tamen ullâ constitutione Canonicâ dispositio irritâtur. *Ita Mol. Sanch. Laym.* Qui addit, potestatem testandi, seu jure, seu consuetudine, etiam religiosis Ordinum militarium concessam, frequenterque à Pontifice concedi iis solere, qui extra claustrum, Beneficium vel Episcopatum habent.

Resp. II. Omnes homines, etiam amentes, surdi, muti, servi, imò & communitas, hæredes institui possunt, nisi specialiter prohibeatur. *Ita Bon. de contr. d. 4. q. ult.* Quia ad hoc tantum requiritur plena potestas in disponente, & capacitas in hærede. Incapaces autem secundùm jura sunt. 1. Apostatæ & Hæretici, eorumque receptores, defensores, fautores: licèt probabile sit, eos ante sententiam judicis ad restitutionem non teneri, eò quod hoc jus in eo rigore non sit receptum *Less. l. 2. cap. 19. dub. 5. Sanch. lib. 2. cap. 14. num. 31.* 2. Civitas hostium, & communi-

munitas Judæorum. 3. Damnatus ad metalla ; persecutores & percussores Cardinalium, & qui ob crimen activè intestabiles sunt. *Less. loc cit.* Adde casus, in quibus aliqui excluduntur à bonis defuncti, ut 1. Hæres, (uti, & legatarius) qui testatorem occidit. *Leg. ult.* §. *ult. ff. de bonis damnatorum.* 2. Idem, si testatori prohibuit testari, aut testamentum revocare; aut si ad uxorem testatoris accedat. 3. Si dum testator mente captus fuit, hæres illius curam non habuit, aut si captivum redimere neglexit. *vid. Mol. d.* 168. & 202. *Card. de Lugo, d.* 24. *n* 75. *Unde resolves*

I. Hæredes institui possunt professi Ordinum, quibus permissum est bona immobilia in communi possidere, eorumque nomine monasterium succedit. Tales autem sunt omnes ferè Religiones, excepto Ordine Minorum de Observantia, & Capucinorum. Ratio est, quia illi sunt incapaces, secundum *Trid. sess.* 25. *cap.* 3. uti & professi Societatis Jesu. *v. Sanch. l.* 6. *c.* 18. *Bon. l. c. Laym. l.* 3. *t.* 5. *c.* 15. licèt contrarium probabilius esse putet *VVading. de contr tr. d* 4. *du.* 5. §. 4. *v. Dian. p.* 9. *t.* 9. *R.* 16.

II. Collegia Societatis Jesu, & domus etiam professæ, hæreditates accipere possunt; modò bona immobilia, quæ communi usui & habitationi non deserviunt, vendantur, & non deferantur intuitu professi, aut vota formata habentis.

Dixi (*hæreditates*) quia sicut Minores & Capucini, legata & alia donata admittere possunt; ita etiam Societas Jesu, etsi intuitu alicujus professi tantùm ea deferantur. *vide Laym. l. c.*

III. Testator potest quemvis extraneum instituere hæredem, nullâ factâ mentione consanguineorum collateralium, etiam fra-

tris pauperis, dummodò absit scandalum, & gravis necessitas illorum: quia nullo jure prohibetur, & bona sunt ipsius, de quibus disponit liberè. *Bonac.* & *alij* 5. *Dian p.* 1. *t.* 8. *R.* 83. Item *p.* 5. *t.* 3. *R.* 114.

Quæres. I. Quæ sit divisio hæredum?

Resp Hæres alius est ex testamento, alius ab intestato. Hæres ex testamento, vel est universalis, sive ex asse; vel partialis, seu ex parte tantum, v.g. extriente, vel dodrante, vel quadrante. Uterque horum vel est hæres necessarius, qui necessariò institui debet, ut sunt omnes in recta linea descendentes, & post hos ascendentes, nisi sit causa justa exhæredandi; vel non necessarius; quem testator potest instituere, & non tamen cogitur. *Laym c.* 5 *n.* 9.

Quæres. II. Quantum hæredibus necessarijs debeatur.

Resp. Jure novo legitimam portionem descendentium, esse trientem hæreditatis, si non sint plures quàm quatuor liberi; si plures, semissem. Similiter ascendentium portio etsi unus tantùm sit, est triens hæreditatis, idque absque ullo gravamine, modo, & conditione: alioqui pro non appositis habentur. Quòd si autem alicui ascendentium; vel descendentium, portio legitima non relinquatur, competit ei actio ad petendum complementum, vel ad rescindendum testamentum, ut ipso jure nullum: maximè, si causa idonea exhæredationis non sit inserta & probata. *Laym cap.* 8. *n.* 10.

His adde, 1. Rumpi testamentum ob posthumi præteritionem. 2. Peccare parentes, si absque justa causa, ex inordinato affectu erga liberos, successionis inæqualitatem inter eos instituant. Justæ autem causæ hujus inæqualitatis erunt: merita & obsequia majora;

si pupilli magno sumptu in studijs ali debeant; si qui plus egere videantur. *Dian. p.* 1. *t.*8.*R.*83 si quis in studiis sustentatus sit Doctor, possitque lucrari, & alij secus, imò pater, id quod habet supra partes legitimas filiis debitas, potest de rigore reliquere, extraneo. *Trull. c.* 18. *d.* 19. *Bonac. Dian. p.* 1. *t.* 8. *R.* 83. 3. Liberos naturales, nisi legitimati sint, respectu patris non esse hæredes necessarios, respectu tamen matris, esse, idque æquali jure cum legitimis. Quòd si tamen pater liberis caret, naturales potest instituere hæredes; modò parentes superstites legitimâ portione non priventur. 4. Fratrem & sororem tunc tantum posse infirmare testamentum, si persona infamis instituta sit. *Laym. l. c. num.* 12. 13. *vid. Bonac. d.* 3. *de cont. q. ult. p.* 3. 5. Patrem non posse expensas factas pro filio in studijs litterarum repetere, siquidem eas liberaliter fecit, vel donavit: secus si habuerit animum repetendi, & computandi in legitimam. Quòd si pater non repetit, quando potuit, non tenetur filius eo mortuo in divisione conferre in commune: quia præsumi potest liberaliter factas, vel condonatas, nisi aliunde constet contrarium. *Azor. Villal. Trul. t.* 1. *l.* 4. *cap.* 1. *d.* 3. v. suprà *c.* 3. *d.* 2. *de donatione.*

Quæres. III. Qui hæredes succedant ab intestato, aut testamento rupto, vel irrito.

Resp. 1. Ante omnes alios, patri succedere legitimos liberos, & in demortuorum locum nepotes. 2. Deficientibus descendentibus, patrem & matrem defuncti; & in eorum locum, avos & avias. 3. His quoque deficientibus, fratres, & sorores ex utraque parte conjuncti, idque æquis portionibus, exclusis iis, qui ex solo patre, vel matre conjunct sunt, 4. Si ex fratribus vel sororibus

utrimque conjunctis, unus mortuus liberos reliquerit, succedunt hi loco parentis sui cum patruis, non in capita, sed in stirpes. Si tamen fratres & sorores utrimque conjuncti, omnes mortui sunt, tunc eorum liberti, exclusis patruis ex una tantùm parte conjunctis, non in stirpes, sed capita, adeoque æquis portionibus succedunt: quia duorum fratrum filij, non suorum parentum loco, sed jure propriæ conjunctionis succedunt. Cùm ergo æqualiter juncti sint; æquales etiam in portione hæreditatis esse debent. 5. Deficientibus fratribus & sororibus utrimque conjunctis, eorumque liberis, succedunt fratres & sorores ex una tantùm parte conjuncti: hoc tamen discrimine, ut qui ex parte patris sunt juncti, succedant in bona à patre provenientia, in reliquis æqualiter omnes. 6. Si fratres & sorores eorumque filij deficiant, succedunt propinquiores collaterales usque ad decimum gradum: & fit talis successio in capita, nullâ habitâ ratione, an ex altera parte; an ex utraque sint conjuncti. 7. In horum defectu, succedit uxor, & denique in illius morte fiscus secularis, in bonis omnibus laici ab intestato defuncti: fiscus autem Ecclesiasticus, in bonis Clerici. *Laym. s. 6. n. 1. 2. 3. & 4.*

His adde: 1. Quod si uxor, susceptis ex priore marito liberis, ad secundas nuptias transijt, quidquid à priore marito, donatione, aut testamento, acquisivit, ejusdem matrimonij liberis cedere. Similiter si maritus alteram uxorem ducat.

Adde 2. Hæredem adeundo hæreditatem, non commoda tantum, & jura, sed etiam debita & onera realia defuncti in se transferre. Interim tamen duplici beneficio gaudere.

dere. 1. Ut supra vires hæreditatis non obligetur. 2. Quòd deductis expensis funeris, & solutis debitis, quartam partem hæreditatis obtinere debeat hæres, vel hæredes; & si eam non habent, legatis non tamen piis, ut notat *Trull. l. 7. c* 18. *d.* 12. ex *authent.* similiter *C. ad legum Falcid.* detrahere possunt beneficio legis Falcid. *Laym. l. 3. tract.* 5. *cap.* 6. *n.* 7. *Sanch. lib* 4. *cap.* 15. Ut autem hoc beneficio frui possit hæres, conficere tenetur inventarium, tametsi hanc obligationem testator possit remittere, respectu legatariorum & fideicommissariorum, quibus ex mera liberalitate aliquid relinquit; non tamen respectu creditorum, quibus præjudicare non potest. Universim enim ab onere inventarij, & à rationibus reddendis, eos, quibus potest relinquere bona, sine onere dandi partem aliis, potest liberare, iisque concedere, ut eorum dictis, vel juramento stetur, *Mol. Card. de Lugo*, *d.* 24. *s.* 8. *num.* 236.

TRACTATUS VI.

De Præcepto VIII. IX. X. & de Præceptis Ecclesiæ.

CAPUT PRIMUM.

De Præcepto VIII.

PRohibetur hic omnis injusta læsio famæ & honoris proximi; ac præcipuè omnis falsitas, & mendacium, ac læsio verbalis; quæ fit, tum in judicio falsò accusando, vel verum celando, de quo suprâ; tum etiam

etiam extrà perniciosè mentiendo, secreta revelando: de quo *vid. Bon. de rest. d. 2. q. 2. p. ult. Laym. l. 3. tr. 3. p. 2. c. 5.* ac denique detrahendo.

DUBIUM I.

Quid sit suspicio, judicium temerarium, & dubitatio, & quale peccatum.

Suppono hæc tria differre inter se, quòd judicium sit firma animi sententia, seu assensus indubitatus; Suspicio, assensus inchoatus, quo quis inclinat in unam partem, judicans probabiliter, latere aliquod fundamentum opinandi. Dubitatio autem non est affectus (nisi causaliter) sed quasi suspensio animi, in neutram partem inclinando. Quæritur ergo hîc, non de suspicione & judicio prudenti, quod sufficientibus indiciis nititur; sed de imprudenti, & temerario, quod iis destituitur. Majora autem indicia requiruntur ad judicium, quàm ad suspicionem; & ad hanc quàm ad dubitationem.

Resp. I. Judicium temerarium, cum plena advertentia, de gravi malo proximi, communiter est mortale, contra justitiam. *Ita Fill. Less. c. 29. l. 2. Laym. l. 3. t. 3. cap. 2.* Ratio est quia proximo fit gravis injuria, dum sine causa improbus habetur, cum habeat jus ad bonum nomen & famam; præterquam quòd ex his judiciis plerumque gravia mala sequantur. In confessione tamen non opus est explicare speciem mali judicati: cum omnia uni justitiæ commutativæ in specie infimâ adversentur. *Escob. E. 10. cap. 4. num. 36.*

Dixi *communiter:* quia si judicium habeat magnam probabilitatem, etsi non omninò suffi-

sufficientem ad certitudinem, erit veniale; quia moralis certitudo, & magna probabilitas non adeò distant, ut censeatur gravis injuria, judicare certum quod est valde probabile: v. g. si judices juvenem solum cum puella inventum in cubiculo, illicita tractasse. Ex quibus resolvitur, peccati tantum venialiter temerè judicando sequentibus casibus. *v. Tann. 2. 2. d 4. q. 3. d. 2.*

I Si non sit grave malum, quod proximo temerè impingis; & sic eum, qui judicat alium esse spurium, vel filium Judæi, à mortali excusant. *Novar. Azor.* & *Less.* contra *alios* apud *Dian. p. 5. t. 5. R. 69.*

II. Si sit grave quidem, sed non perfecte advertas.

III. Si advertas quidem te malè judicare, non tamen advertis signa esse insufficientia, ne de iis dubitas.

IV. Si signa sint sufficientia ad opinionem saltem probabilem.

V. Mortale etiam non est, (per se loquendo) si de indeterminato tantum judices: quia nulli fit gravis injuria. *Escob. l. c.* ex *Fagund.*

Resp. II. Suspicio & Dubitatio temeraria, ex genere suo videntur esse peccata tantum venialia, maximè, si procedant ex errore intellectus, quo judicia ut sufficientia apprehenduntur, *Ita Layman.* ex *S. Thom. Navar. Molin. Fill. tr. 4. cap. 1. q 5. Less. l. 2. cap. 29. d 2, &c.* contra *multos*, qui putant esse mortale. Ratiò est, quia communiter suspicio tantùm est concitatio quædam ad effectum; manet enim in mente suspicantis aliquo modo bona existimatio proximi: ergo non fit illi gravis injuria, cum non totaliter deturbetur de possessione bonæ famæ; fit

sit tamen aliqua, quia temerè dubitatur.

Dixi, *maxime, si ex errore:* quia talis cum non sit per se voluntaria, nec pertinax, meretur excusationem: si verò ex malevolentia in suspicione gravi persistas, erit mortale, ut docent *Less. Fil. &c.* ob injuriæ gravitatem. Atque idem est de dubitatione positiva, orta ex malevolentia absque causa: procedit enim ex contemptu alterius, proindeque gravis injuria reputatur Quæres quomodo discerni possit suspicio, à judicio firmo, quando formido de opposito expressè non est conjuncta?

Resp. Cajetan. censet eum judicare, qui rogatus an habeat rem pro certo, respondet sibi certam, aut ferè certam videri: eum verò suspicari, qui respondet se non esse moraliter certum, sed facilè posse falli. *vin. Bon. de rest. d. 2. q 7. p. 1.*

DUBIUM II.

Quid sit, & quàm grave peccatum Detractio.

Resp. Detractio est alienæ famæ injusta violatio vel denigratio. Differt à Contumelia, quæ est injusta honoris diminutio. 1. objectio; quia contumeliâ honor, detractione autem fama læditur, quæ est opinio, seu existimatio de alterius excellentia; honor autem est testificatio alienæ excellentiæ animo conceptæ. 2. Differt modo: quia contumelia instar rapinæ fit aperte, contra præsentem: detractio ut plurimum instar furti occultè, & contra absentem. Unde licèt contumelia detractatione gravior sit, est tamen detractio peccatum mortale ex genere suo; etsi ex parvitate materiæ, aut indeliberatione, fieri possit veniale. Ratio est, quia est gravius fur-

to, quod est mortale, cum lædat proximi famam, quæ est majus bonum, quàm opes.

Detractio alia est directa & formalis, quæ fit ex intentione famam lædendi: alia indirecta, & materialis tantùm: quæ fit ex levitate, & loquacitate aliqua. Ex dictis *resolves*.

I. Regulariter non est mortale, (etsi per accidens, ratione damni sequentis, tale esse possit) revelare naturales defectus animi, corporis, vel natalium: quia tales non sunt mortales; nec infamia apud prudentes reputatur, quod quis v.g. sit stupidus, spurius, luscus. *Bon. t* 2. *d.* 2. *q.* 4. *p.* 2.

II. Plerumque etiam levis detractio habetur, si alium infames generalibus nominibus peccatorum mortalium, v.g. esse iracundum, superbum, &c. (etsi aliquando gravis esse possit) quia audientes plerumque interpretantur de naturali propensione, & defectu involuntario: nec oritur grave damnum famæ. *S. Anton.* 1.*p.t.*8.*c.*4.*Sylv.Less.dub* 3.*num.*18.*Laym.l.*3. *t.*3.*p.*2.*c.*9.*num.*3.

III. Similiter non erit mortale communiter, referre peccata mortalia, quæ ob conditionem personæ, non notabiliter famam lædant; v. g. si dicas; militem habere concubinam, pugnasse in duello, cogitare vindictam, adolescentem esse prodigum, deditum amoribus, &c. *Laym l.*3.*t.*3.*p.*2.*c.*3.

IV. Fieri tamen potest, ut narrando defectus etiam naturales, spectatâ conditione & statu illius, graviter noceas, & sic graviter pecces, ut si gravem, & optimi nominis Prælatum, aut religiosum, mendaciis assuetum esse; virum gravem ac consularem, illegitime natum, Judeum, &c. Idem est, etsi de altero nihil in particulari, sed tantum in genere dicas, v.g. te scire aliquid de illo, quod, si dicas, magno illum rubore

sit affecturum. *Cardin. Lugo, d. 14. num. 49.*

V. Crimen aut defectum alicujus, modo verum, sæpè licèt prodere ob justas causas: v. g. 1. Cùm expedit superiorem scire suorum defectus, ut emendentur; de quo *vid. supra de Corr. frat.* & sic eos qui crimen occultum filiorum parentibus, vel famulorum heris, in ordine ad correctionem, (cavendo tamen ne ex revelatione majus damnum sequatur) significant, communiter excusari docet *Trull. l. 7. c. 10. d. 11. ex Bonac. &c.* uti & uxorem loquentem cum marito (vel contra) de criminibus occultis filiorum, vel famulorum. 2. Causâ consilij, vel auxilij capiendi: in quo tamen videndum, ut cum minimo damno tertij fiat. 3. Causâ cavendi alterius damni: ut si alicujus æstimatio falsò concepta de ejus doctrina, probitate, est aliis perniciosa. Unde cùm agitur de conferendo officio, de contrahendo matrimonio, de suscipienda religione, assumendo mendico, præceptore, famulo, famulâ, &c. licet manifestare (imò aliquando oportet) occulta alterius impedimenta, inhabilitatem, crimina, unde notabile aliquod incommodum meritò timeretur: dummodò nulla alia sit ratio commodior impediendi, & damnũ quod proximo timeretur, sit majus, aut saltem æquale damno, quod ex manifestatione defectus, aut criminis alterius, ei obvenerit. *Less. l. 2. cap. 11. d. 12.*

VI. Hinc quoque, si quis injustè lædit famam tuam, nec potes eam tueri, nec recuperare aliâ viâ; quàm imminuendo quoque famam illius, id licet, dummodò falsa non dicas, in tantum quantum ad tuam famam conservandam necesse est; nec magis lædas, quàm lædaris, collatâ tuâ & alterius personâ. *v. Card. de Lugo, n. 50.*

VII. Si

VII. Si quis solatij tantum causa & non intentione detrahendi, alicui amico narret injuriam ab alio sibi factam, non videtur esse mortale, etsi inde aliqua infamia proveniat auctori; ea enim ipsi imputanda est. Cavendum tamen, ne dicatur pluribus, vel apertius nominetur persona, quàm necesse sit ad consilium, vel solatium *Less. Layman. Tanner. 2. 2. q. 8. d. 7. dub. 4. Card. Lugo, d. 14.* & sic excusari posse famulos (saltem à morali) qui injurias sibi ab heris suis, uxores, quæ à maritis, filios qui à patre, Religiosos, qui à Prælato, illatas, doloris tantùm mitigandi causâ, referunt, docet *Trull. libro 5 cap. 10. d. 11. ex Less. Layman. Tanner Navar. Dian. p. 2. R. 32.* idem putat *Cajetan.* dicendum, si crimen occultum reveles uni alicui viro prudenti, & taciturno, cui dicere perinde, sit ac si nulli diceretur; eò quòd damnum illud censeatur leve, & sic *Trull. lib. 7 cap. 10. d. 11. cum Dian. p. 1. t. 3. m. R. 22. & p. 2. t. 5. m. R. 33.* Excusat pœnitentem, qui in confessione manifestat complicem, dicuntque cum *Tann. Bon. Escob. &c.* eam sententiam esse probabilem. Quam sententiam probabilẽ esse ait *Dian. cum Tanner l. c. & Bon. Escob. E. 9.* Verùm hoc universim non videtur satis tutum, quæ læsio famæ apud unam etiam personam, censetur gravis; ut patet in judicio temerario. Imò sæpè quidam ægrius ferunt, se lædi apud unam personam gravem, quàm tres vel quatuor alios. Unde *Suar. Fill. Less. Azor. & Laym.* putant communiter esse mortale. *vide Card Lugo, l. c.*

VIII. Crimen simpliciter publicum, sive sit notorium jure, sive facto, manifestare iis, qui nesciunt, non est peccatum mortale injustitiæ; quia hoc ipso auctor amisit jus ad famam; cùm ratio justi judicij, & evidentia facti faciant, ne de injuria justè queri possit.

Quod confirmat conſuetudo, mandans hiſtoriæ publica crimina.

Dixi, *non eſt mortale injuſtitiæ*: quia detegere eo loco, quo fama non erat perlatura, vel non niſi poſt longum tempus, vel aliter cum gravi mœrore ejus qui commiſit, ſæpè poteſt eſſe mortale contra charitatem, ut *Leſſ. Val. Tol. l. 5. c.65.* contra *Nav.* & *Cajet. v. Card. Lugo, d.14.n.59. Fag.p.2. l.5.c.3.*

IX. Similiter non eſt peccatum contra juſtitiam, ſaltem mortale, quærere cauſam captivitatis alicujus, vel de ea loqui: ſicut enim captivitas eſt publica, ſic etiam cauſa videtur eſſe facta publica. *Sayr. Bon. Trul. l. 7. c. 10. d. 11.* Ubi eodem modo excuſat eum, qui refert delictum alicujus publicum, referendo ſimul pœnitentiam, & emendationem; ſecùs ſi taceatur pœnitentia quam fecit: & ſic, ait, peccare Hiſtoriographos, deſcribendo peccata mortuorum publica, & non referendo pœnitentiam vel emendationem, ſi reſipuerint.

X. Similiter manifeſtare crimen, quod nondum eſt publicum, moraliter tamen certum eſt, brevi fore publicum, (ſive per facti evidentiam, ſive per ſententiam Judicis) non eſt mortale: quia parum nocet. Niſi tamen ex iſta anticipatione, ſequerentur gravia damna, v.g. in officio, &c. *C. Lugo, l. c. n.92.*

XI. Infamem in uno crimine, de altero valde affini infamare, eſt tantùm veniale: ut v.g. ſi de adulterio dicas, quod miſerit litteras amatorias: quia tunc non notabiliter augetur infamia. De diſparato tamen, & non connexo crimine infamare, eſt mortale: quia infamis in uno genere vitij, non amiſit jus famæ in aliis virtutibus, *Tan.d.4.de juſt.q.8.dub.7. n.141.* ex *Navar.* & *Leſſ.* contra *Sylv. V. detractio. Palud. &c.*

XII. De-

XII. Detractio materialis ex loquacitate orta, est mortale, si gravem proximi læsionem importet, idque advertatur: quia etsi non intendatur directè læsio alterius, ea tamen indirectè & implicitè est volita, & æquivalet formali. Veniale autem tantùm erit, si non sequatur læsio gravis; quia scilicet communiter non serio accipitur, nec creditur. Similiter erit veniale tantùm, audita referre ut audita tantùm, hoc est, nihil affirmando de rei veritate, sed dubitationem potius suam de eâ significando, ita ut nulla inde secutura putetur infamia, nec auditores rationabiliter sint credituri. Ita contra *Azor. p. 3. l. 13. c. 6.* docet *Tann. 2. 2. d. 4. q. 8. dub. 7. n. 139. Escob. E. 10. c. 4. n. 40.* eò quòd diffamatio, si fortè sequatur, imputetur audienti, si credat. Item docet *C. Lugo, l. c.* rectè limitans, nisi grave damnum ex modo narrandi, vel ex levitate audientium, (qui temere credituri sint, & vulgaturi) secuturum possis prævidere. Hinc peccas graviter contra justitiam, si referens grave crimen, addas, id tibi dictum esse à viro fide digno: quia prebes sufficiens fundamentum credendi. *vid. Dianam. t. 5. m. R. 28.*

XIII. Mortuum infamare, minùs grave est, quàm vivum; mortale tamen, & ad restitutionem obligans. *Less. l. 2. c. 11. d. 21. Bon. d. 2. q. 4. p. 2.*

XIV. Non esse mortale de aliquo ignoto, vel indeterminato malè loqui: v. g. in tali loco esse multos improbos; in tali Collegio unum Canonicum commisisse grave crimen, v. g. simoniam, docet *Escob. Ex. 10. c. 4.* ex *Fagund.* quod *Trull. l. 7. c. 10. d. 4.* ex *Bon. Azor. &c.* limitat; si non sit tale, quod in alios redundet.

XV. Gravissime autem peccant, qui ordini, seu statui alicui Religiosorum in communi, vel Monasterio detrahunt, dicendo v. g. quòd in eò malè vivatur, non servetur observantia regularis, &c. (nisi id sit planè notorium) quia gravissime nocent, tenenturque sub mortali ad restitutionem toti communitati, à qua superioris remissio non excusat. *Sot. Navar. Trull. cap.* 10. *d.* 14. Talem autem sufficienter confiteri si dicat: detraxi cuidam Religioni, ordini, vel monasterio, &c. sive sit communitas numerosa, sive non, docet *Lug. & Tamb. de exped. conf. lib.* 2. *cap.* 1.

XVI. Similiter mortale est, tacitâ personâ nominare monasterium, vel ordinem religiosum, ex quo aliquis grave peccatum occultum, v. g. adulterij vel fornicationis, commiserit. *Navar. Trull. c.* 10. *d* 14.

XVII. Explicandum est in confessione, an apud multos, & quot circiter: an verò apud unum tantùm alicui detraxeris. Ita probabiliter. *Bon. de sacr. d.* 5. *q* 5. *p.* 2. §. 3. *diff.* 3. *num.* 16. & 21. ex *Sanch. Sylv. Adr. num.* 135. Sed *C. Lugo*, *d.* 16. *num.* 135. 140. & 163. *ex Navar. Salas. Kon &c.* negat, dicitque contrarium esse probabilius. Nec omittendum, si quem infamaveris libello famoso; cùm id sit genus detrahendi gravissimum, & ad plurimos pertinens. Non tamen necessariò dicendum, in quo genere infamaveris: quia fama semper est ejusdem speciei in genere moris. *C. Lugo*, *d.* 16. *num* 265.

XVIII. Peccat mortaliter contra justitiam, & tenetur ad restitutionem, ratione cooperationis, is, qui audit detractorem, excitando, vel animando efficaciter; qui verò lætatur tantum detractione auditâ, aut licèt non lætetur, qui non impedit, cum commodè possit, peccat

peccat pro ratione damni mortaliter, vel venialiter contra charitatem; non tamen tenetur ad restitutionem, nisi sit superior, pater, vel dominus; is enim ex officio tenetur impedire subditum, ne alteri injustè noceat.

Dixi, *si commode possit*: quia non peccat, qui putat monitionem suam nihil profuturam; vel ex eo magnum incommodum metuit, vel qui rationabili verecundiâ prohibetur, ob auctoritatem detrahentis. Debet tamen tunc discedere, si commode potest; faciem tristiorem ostendere, vel alio sermonem avertere *v. Less. & Bon. l. c.* Hinc æqualis rarò, (inferior rarissime) tenetur corrigere detractorem. 1. Quia audiens plerumque nescit, an quod dicitur, sit notorium, tametsi ipse ignoraverit; & in dubio, non est cur damnet detractorem. In quo multi falluntur, existimantes, simul ac aliquid audiunt dici contra proximum, id sibi mox refutandum. 2. Quia cœptâ detractione, sæpè melius consulitur proximo si sinatur absolvi, quàm si abrumpatur. Nam si distinctè explicetur, sæpè non tam graviter apprehenditur, quàm initio conceptum erat. 3. Quia sæpè sine gravi offensione non potes corrigere. 4. Quia sæpè alter habet justam causam manifestandi, præsertim uni soli, *C. Lugo, l. c n.* 128. *v. Dian. t.* 3. *m. R.* 24. *& t.* 5. *m. R.* 35.

Quæres I. An liceat alium infamare, ad tormenta gravia vitanda.

Resp. I. Licèt, si crimen sit verum: quia nullam alteri facit injuriam, cùm habeat jus ad illud in necessitate revelandi.

Resp II. Si crimen sit falsum: non licet: quia esset mendacium perniciosum. *Sylv.* tamen & *Navar.* putant, veniale tantum esse, si sola infamia sequatur, & post torturam re-

vocetur, eò quod non sit infamia efficax. *v. infrà l. 4. c. 3. d. 7.*

Quæres. II. An liceat seipsum infamare.

Resp. Id non esse saltem mortale regulariter. ita, *Less. Fill.* & *Laym. l. 3. t. 3. p. 2. c. 3. n. 14.* quia non est contra justitiam, cum sit famæ suæ dominus: nec contra charitatem, quia hæc non obligat ad bona externa conservanda, nisi in quantum id exigit salus propria, vel proximi.

Dixi, *regulariter*: quia per accidens potest esse mortale, ut v. g. si tua fama sit necessaria muneri; vel si tibi damnum vitæ, vel aliis infamiæ, ex eadem sequeretur. *Unde resolves.*

Non est mortale, ad vitanda gravia tormenta, falsum crimen sibi imponere, ex quo etiam mors sequatur: quia non tenetur homo, cùm tantis cruciatibus vitam suam tueri: nec talis dicetur se interficere, sed tantum ex justa causa vitam morti exponere. *Less.* & *Fill. vid. infrà l. 4. c. 3. d. 7.*

DUBIUM III.

An & quomodo fama restituenda.

Resp. Nisi sit causa excusans, patet ex natura justitiæ, & ex dictis *de restitut.* famam injustè ablatam restitui debere. Et quidem, si verum crimen quis narravit, debet opinionem conceptam, quantum potest, apud audientes abolere, dicendo v. g. se malè dixisse, injuriam intulisse, deceptum esse, &c. Vel si hâc ratione parum proficiatur eum laudando in aliis rebus, crimen extenuando, honorem ejus in re alia procurando, &c. sic enim sensim tantumdem fama ejus illustrabitur ex una parte, quantum ex altera obscurata fuit. Quòd si au-

si autem crimen falsum impegisti, teneris id apertè retractare (adhibito etiam, si opus est, juramento) apud eos, quibus dixisti, & (per se loquendo) ad quos infamia pervenit, sive apud auditores mediatos: ut contra *Less.* & *Tann.* 2.2 *d.* 4.*q.*6.*d.*6.*num.* 146. docet *C. Lugo*, quia totum damnum famæ, cujus causa es, teneris reparare; licet aliquando sufficiat dicere, te penitus deceptum, rem aliter se habere, malè te informatum fuisse. *v. Laym. l.* 3. *t.* 3 *p.* 2 *c.* 7. *Less. c.* 11. *d.* 30.

Dixi, *per se*, plerumque enim per accidens ab hac obligatione talis excusatur, respectu auditorum mediatorum: tum ob moralem impotentiam: tum quia eo ipso, quod apud immediatos retractavit, implicitè illis commisit, ut hanc retractationem ipsi indicent aliis, si quibus fortè revelaverint. Idque confirmat praxis Confessariorum, qui tantum obligant, ut retractent apud eos, quibus ipsi revelarunt. *vid. Card. l. c. Unde resolves.*

I. Confessarij est, uti & Concionatorum, bene instruere suos, & monere de restitutione, ac fuga vitij tam communis.

II. Is qui bonâ fide, vel probabili errore ductus, sine formali mendacio falsum de alio dixit, tenetur (intellectâ postea materiali injustitiâ) ad restitutionem; licet non tam strictè; quàm qui infamavit per injuriam formalem; hic enim tenetur restituere, cum detrimento famæ suæ, etiam æquali; alter non item, sed tantùm, quatenus sine suo notabili incommodo potest. *Mol. Less. C. Lugo*, *d.* 15. *num.* 4. Similiter qui crimen narravit de uno, quod auditores ex errore intellexerunt de alio, licet non ex justitia (siquidem non ejus actio, sed error audientium causa fuit damni injusti) tamen ex charitate

tenetur ad restitutionem, cùm possit grave damnum proximi sine suo detrimento præcavere. *Bon. d.* 44.

III. Qui detraxit alteri libello famoso, tenetur, ut efficax sit restitutio, eam facere contrariis scriptis, vel publicâ revocatione. *Sayr. Bon. d. 2. de rest. q.* 4. *p.* 9.

IV. Si ex læsione famæ ortum etiam est alteri damnum fortunarum, ut si privatus est officio, excidit spe divitis matrimonii, amisit dotem, &c. tunc & fama debet restitui, & damnum illud compensari ad arbitrium prudentum. Et quidem obligatio restitutionis famæ, cum sit purè personalis, non transit ad hæredes: obligatio autem compensationis dicti damni, cum habeat respectum ad bona infamatoris, transit ad hæredes. *Laym. l. c. c. 7. n. 4.*

Quæres. I. Quæ excusent à restitutione famæ?

Resp. Patere ex dictis *de restit. l. 3. t. 9. c. 2. Unde resolves.*

I. Excusaris à famæ restitutione, si planè sis impotens.

II. Si crimen occultum, quod dixisti, vel simile, aliâ ratione fiat publicum, *C. Lugo, d. 15. s. 3. num. 37.*

III. Si fama aliis modis jam recuperatâ sit, ut infamati purgatione, vitæ probitate, testimonio prudentum. *Less. l. 2. c. 11. d. 24.* Etsi tunc pro damno, quòd secutum est, debeat satisfieri. *C. Lugo, d. 15. s. 3.*

IV. Si prudenter judicetur, jam dudum rem oblivione deletam. Quo casu maximè prudentiâ opus est: nam aliquando periculosius est retractare, renovando memoriam, *v. C. Lugo, d. 15. s. 3. n. 35.*

V. Si is cui detraxisti, tibi similiter detraxerit, nec velit restituere: quia tunc potes

tes jure compensationis, seu retentionis uti dummodò infamia illata non redundet in alios. Ita probabiliter. *Tol Less. Sylv. Mald. Dian. tom. 2. tract 4. R. 30. Mol.* contra *Cajet. Tan. C. Lugo*, & *Navar.*

VI. Si non possis absque periculo vitæ, sed si fama restituenda sit minoris valoris, quàm fama detractoris. Sic v. g. Prælatus non tenetur restituere vili homini, si aliter non potest, quàm cum amissione famæ suæ multò majoris momenti; sed sufficit tunc, si infamatum laudet, aut pecuniâ compenset. *vid. Cardin. Lugo, loc. cit.*

VII. Si infamatus spontè remiserit, (modò tamen ejus infamia non redundarit in alios, ut familiam, statum) sive expressa, sive tacita sit condonatio: tametsi nihilominus ex charitate damnum resarcire aliquando tenearis, si possis absque gravi incommodo. *C. Lugo, d. 15. s. 3. num. 38.* Imò aliquando etiam sufficit condonatio præsumpta, sive interpretativa voluntas ejus, qui potest condonare; si nimirum ille sit ita affectus, ut si rogaretur, facilè condonaret: tunc enim non est invitus saltem quoad substantiam, etsi fama non restituatur. *vid. C Lugo, l. c.*

Quæres. II. An restitutio famæ licitè condonetur.

Resp. Licitè fit in iis casibus, in quibus seipsum licet infamare; in quibus autem, & quàm graviter peccat se infamando, in iisdem & tam graviter peccat condonando. *Navar. Trull. l. 7. cap. 10. d. 28. Unde resolves.*

I. Condonans famæ restitutionem peccat mortaliter. 1. Si infamia redundet in alios. 2. Si inde sequatur scandalum. 3. Si sit vir valde

valdè utilis Reip. & ex infamia fructus impediatur 4. Si fama sit necessaria ad muneris gubernationem *Sot. Less. Trull. l. c.* qui tamen notant, condonationem semper esse validam, quando fama non redundat in alios; secus quando redundat. Unde parentes non possunt condonare, quando redundat in filios, neque filii, quando in parentes, *vid. Aut cit.*

II. Ex eo verò præcisè, quòd infamatus (vel contumeliâ affectus) conversans cum infamatore, videatur remittere injuriam, non censetur condonare restitutionem famæ, vel honoris; sicut nec alia debita per familiaritatem. *Nav. c. 18. Trull. d. 29.*

CAPUT II.

Quid de Præcepto nono, & decimo.

RESP. Prohibent omnes internas concupiscentias, & delectationes voluntarias istorum operum, quæ præceptis secundæ tabulæ, præsertim sexto & septimo vetantur. Qua de re vide *supra*; & patebit ex dicendis de peccatis, *infrà l. 5.*

CAPUT III.

Quid de Præceptis Ecclesiæ.

RESP Etsi ea sint plurima, præcipuè tamen toti Christiano populo communia quinque numerantur. Ex quibus hic agendum restat & tertio, quia de 1. & 2. actum est *in præcepto 2. Decalogi*: de 4. & 5. *infrà lib. 6 de Sacram.*

DU-

DUBIUM I.

Quid requiratur ad Jejunium Ecclesiasticum, & quanta ejus obligatio.

Resp. Jejunium ex præcepto Ecclesiæ, obligante sub mortali, requirit tres conditiones. *Laym. l. 4. t. 8. c. 1. n. 13.*

I. Est unica tantum comestio de die, in ordine ad nutritionem. Quæ ita necessaria est conditio, ut secundâ comestione pecces mortaliter; reliquis autem supra secundam, summum venialiter tantùm. *Laym. c. 1. n. 12.* & 13.

II. Est abstinentia ab esu carnium, itemque ovorum, & lacticiniorum; eò quòd ex carne originem trahant, multumque nutriant. Unde intra Quadragesimam jure communi prohibentur; extra eam permittuntur. Imò intra eam, quibusdam locis consuetudo permittit, quæ ubique notanda est. *Bon. d. ult. q. 1 p. 2.* ex *Sylv. Nav. Less. Azor. Layman. l. c. Fill. Fagund. p. 4. l. 1. c. 2.* Adde, dispensatum quoad carnes, etiam lacticiniis & ovis vesci posse; non tamen vice versâ: & cui est permissus esus carnium, etiam secunda refectio permissa videtur, ut contra *Regin. Less. Nav. &c.* probabiliter docent *Azor l. 7. c. 10. q. 3. Fill. t. 27. c. 3. q. 4. Tol. &c.* Confirmatque *Bon. l. c.* si esus carnium sit permissus, ob debilitatem naturæ, & non propter nauseam, vel damnum tantum, *v. Less. Fill. Azor. &c.* Ratio est, quia de essentia jejunii est abstinentia à carnibus.

III. Conditio est, certa hora refectionis; quæ est circa meridiem, nisi aliud loci consuetudo ferat. Idque non mathematicè computandum, sed moraliter. Dictam autem

tem horam notabiliter, fine justa causa, prævenire, mortale putat *Navar.* & quidam alii; sed probabilius docent esse veniale. *Tol.* & *Fill.* eò quòd non violetur substantia; sed tantum circumstantia. *Toll. Less d.* 2. *n.* 13. *v. Laym. c.* 1. *n.* 10. & *seq.*

Dixi, *notabiliter*, & *sine causa*: quia prævenire ex justa causa, v. g. si iter faciendum, si hospites dimittendi, &c. & absque ea per mediam horam tantum, nullum peccatum videtur esse. Dilatio in vesperam & licita est, & laudabilis, si nihil antè sumas. *Ex dictis resolves.*

I. Non solvitur jejunium per divisionem prandii, ob negotium incidens, vel si quid sumatur per modum medicinæ, vel ob debilitatem, aliamve causam rationabilem, uti apud religiosos faciunt ministri, & lectores mensæ: quia non nisi unicam refectionem intendunt. Et hinc *Sanch. t.* 2. *opusc. l.* 5. *c.* 1. *dub.* 14. *Escob. t.* 1. *E.* 7. *c.* 3. *n.* 29. excusant famulos mensæ ministrantes, si aliquid prægustent, aut ex reliquiis gulosè sumant, tum ut melius serviant, tum ut famem sublevent; (intellige, si cum illorum refectione licita moraliter uniatur.) Nec solvitur per sumptionem electuariorum, vel celebriorem haustum: ante quem modicum sumere, ne potus noceat, permittit, *Azor. Escob. t.* 1. *E.* 7. *c.* 3. *n.* 28. & quidem toties, quoties biberit, dummodò non in fraudem jejunii, v. g. 5. vel 6. amygdalas, vel quid simile. *Regin. &c.* cum *Dian. p.* 1. *t.* 9. *R.* 24. quia ordinantur potiùs ad alterationem corporis, vel digestionem ciborum, quàm nutritionem.

Excipe tamen 1. Si quis sumeret lac, jusculum, & similia, quæ sive sorbeantur, sive comedantur, non habent rationem potûs, sed cibi, ac principaliter referuntur ad nu-

triendum. 2. Si quis poma, pira, vel etiam uvas in magna quantitate sumeret; quia habent rationem cibi. *Dicast.* & *alii* 6. cum *Dian p.* 9. *t.* 6. *R.* 14. 3. Nisi quis in magna quantitate electuaria, in fraudem jejunii, sumeret. Qui verò in potu valde excederet, contra temperantiam quidem, non tamen contra jejunium peccaret, saltem mortaliter. *Laym l.c.n.*7.

II. Jejunium non solvitur per collatiunculam vespertinam, etsi hæc non ad somnum, sed ad nutritionem ordinetur: quia consuetudo permittit. Addo, *vespertinam*: quia sine causa non licet illam sumere manè vel meridiè: ex justa tamen causa licet utrumque; ut si fiat ratione debilitatis, negotiorum, studiorum: sine ea erit veniale tantùm, cùm non violetur substantia jejunii.

Quoad ejus quantitatem, communiter designatur quarta vel quinta pars integræ cœnæ, ut contra *Dian.* 1. *p. t.*4. *R.*117. *Turr. &c.* docet *Regin. c.* 2. *l.*6. *n.*185. *Laym. c.*1. *num.*9. *Fill. to.* 2. *tr.* 27. *p.*2. *c.*2. *q.*7. *num.*33. dicens; ita decisum esse in celebri academia Theologorum, qui omnes in quartam partem consenserunt. Idem probat *Escob. t.* 1. *E.* 13. *c.* 3. *n.* 61. siquidem cœna ordinaria duarum librarum pondus non excedat; quia talis in reliquis præceptis modica censetur, ac proinde tantò quis magis minusve peccat, quantò magis vel minus transgreditur. Adde, quibusdam in locis ex consuetudine plus permitti sæcularibus, quàm religiosis; nobilibus, quàm plebeis; & in frigidis regionibus, quàm in aliis, ut notat *Laym l.* 4. *t.* 3. *c.*1. & *Bon. l.c.* Plus item quibusdam locis in vigilia Nativitatis Domini (& alibi in Cœna Domini) permitti ex consuetudine, dicit *Medin. Cajet. n.*34. & *Sanch. in opusc. Escob. t.* 1.

c.7.c 3. Quod *Bon.* non improbat,ubi ea consuetudo eſt recepta.

Quoad qualitatem, in ea prohibentur cibi ob nutritionem communiter ordinati, quique inter fercula ferè apponuntur. Permittuntur autem leviores, ut fructus, aliave ex ſaccharo & melle confecta; & pro more regionis parum butyri & caſei, ut in regionibus Septentrionalibus, ob fructuum inopiam. *Laym. l. c. n. 9.*

III. In confeſſione non ſufficit dicere, non ſervavi, aut fregi jejunium; ſed addendum, utrum refectione multiplici, an eſu carnium. Et ſi hoc, utrum ſemel,an ſæpius quantitatem notabilem ſumpſeris, quia probabile ſatis eſt, etiam in hac materia, parvitatem à mortali excuſare,ut docet *Bon. t. 2 d. ult. q. 1. p. 2.* & *Tan. t.3. d.3.q 3.d.5.* v.g. ſi coquus, aut ęgroti miniſter, parum carnis prægustent; *Eſiob loc. cit. Sanch. in opuſc. tom.2. l 5. c.1. dub.12. n. 10.* vel ex aliis cibis quartam tantum partem collationis ſerotinæ, ſive unam vel duas uncias ſumat; hanc enim eſſe materiam parvam,cum *Turrian & Leon.* docet *Dian p.5. t.5. R. 11.* & *p. 8. t. 7. R. 54.* eſſe probabile. Si autem ſæpius eodem die parum ſumeret, peccaret graviter; quia materiæ illæ coaleſcerent in unam magnam, ut contra *Salas* docet *Dian. p. 3. t 6. R. 43.* Denique ſi ſit in Quadrageſima addendum, utrum fregerit eſu ovorum, aut lacticiniorum Tametſi enim *Dian. t. 9. R. 54.* & *tom. 6. miſcel. R. 80.* citans multos doctores, dicat certum eſſe, quòd ſit mortale, ſi non ex jure poſitivo, ſaltem ex conſuetudine,in omnibus ferè mundi partibus receptâ,veſci ovis & lacticiniis in Quadrageſima: probabile tamen eſt, & tutum (ſaltem in his Germaniæ partibus) eſſe tantum veniale. *Laym.*

cap. 1. *num.* 3. *Fagund. l.* 1. *cap.* 2. *&c.* Tum quia, licèt consuetudo habeat, ea tamen non semper sub peccato, præsertim mortali, obligat. *vid. Fill. t.* 27. *cap.* 3. *Bonacin. n.* 2. Tum quia Ecclesia non tam graviter ad hoc obligat; ut patet tum ex verbis ipsis, tum ex faciliore dispensatione in his, quam in carnibus. Ob quam causam etiam, laridi, & adipis usum, facilius concedi posse pauperibus, docet *Laym. lib.* 4. *t.* 8. *c.* 1. *n.* 5. Imò ait, nec divitem propter eum usum; continuò damnandum esse peccati mortalis: præsertim cum *Sylv. V. jejunium, & alij,* dicant eum, cui ovorum & lacticiniorum usus permissus est, etiam laridi & sagiminis permissum videri; idque non improbet. *Azor. lib.* 7. *c.* 10. *quæst. ult. vid. Laym. hic Fagund p.* 4. *l.* 1. *c.* 2. *num.* 20. ubi dicit, pinguedinem inter carnes non computari, *v. Dian. p.* 1. *t.* 9. *R.* 21. Verum in his videndum ubique, quid recepta piorum consuetudo ferat, à qua non temerè recedendum. *Azor l.* 7. *c.* 10. *q ult.*

Dixi *si sit in Quadragesima*; quia extra eam licitè vescitur ovis, qui debet jejunare v. g. ob Jubilæum, *Henr. &c.* vel ex pœnitentia sacramentali, *Fagund.* vel ex voto, aut in Vigilia. *v. Dian. p.* 1. *t.* 9. *R.* 5. *&* 6.

DUBIUM II.

Quæ causæ excusent à Jejunio.

Resp. Hæ sequentes. 1. Superioris dispensatio: qua tamen non est opus, si necessitas sit evidens; sed in dubio tantum: idque sive ad esum carnium, sive ad secundam refectionem. Talis enim superior est Episcopus & Parochus etiam præsente Episcopo, quando legitima consuetudo sic habet, Imò *Sylv. &*

 Sanch.

Sanch. de matrim l. 8. d 9. n. 27. & in opuſc. t. 2. l. 5 c. 1. d. 5. num. 18. abſolutè affirmat, poſſe diſpenſare præſente Epiſcopo: quia, inquit, ad Epiſcopum non recurritur in minimis, ut uſus habet; quod Epiſcopi ſciunt, & non contradicunt. Verùm id totum pendet ab uſu & conſuetudine, ſine qua non licebit. *v. Trull. l. 3. c. 2. d. 7.* Item Prælatus (& in ejus abſentia, Vicarius illius, ut habet *Sanch. l. c.*) reſpectu ſuorum religioſorum, non tamen Confeſſarius, licet privilegiatus, ſi non ſit parochus: quia non habet juriſdictionem in foro externo *Sanch. l. c.* contra *Palaum.* Unde tantum poteſt judicare de juſtitia cauſæ. Cauſa autem valida ad diſpenſandum, erit vel vera, vel quæ talis putatur: ſufficit enim credulitas inculpata. Item, cùm quis bonâ fide putat ſe à jejunio excuſari, etſi cauſa inſufficiens ſit, tantùm venialiter peccare docet *Cajetan.* At ſi verè bonâ fide putet, ſe plane excuſari, nullo modo peccare videtur.

II. Cauſa eſt impotentia, quâ excuſantur qui ſine notabili damno non poſſunt jejunare; ut ſunt juniores, uſque ad annum 21. completum: quibus tamen poſt. 7. annum carnes dari non debent. Item debiles, infirmi, convaleſcentes, prægnantes, lactantes, &c. Ratio eſt, quia hi omnes egent alimento multiplicato: uti & ſenes communiter ſexagenarij niſi evidenter conſtet, poſſe jejunare ſine damno. In dubio autem an poſſint, non tentent cum periculo tentare fortunam; quia cùm de ætate conſtet, & robur ſit dubium non eſt expectandum, donec deficiat, tunc enim irrecuperabilis eſt defectus. *Gran. t. 2 d 6. tr. 3 p. 1. dub. 6. ſ. 5. num. 79. Eſcob. Laym. l. 4 tr. 8. c. 3. Tann. 2. 2. d. 3. q. 3. dub. 5. Fill. tom. 2 tr. 27. p. 2. c. 6. & cæteri, communiter,* contra

Navar. Sa. Sanch. de matr. tom. 2. l. 7. d. 32. n. 57. & parte 2. Consil. l. 5. cap. 1. d. 4. n. 7. item Dian. p. 1. t. 9. R. 20. &c. qui absolutè, sine omni restrictione, sexagenarios omnes à jejunio liberant. Quam sententiam Trull. tamquam communiorem, & magis conformem tempori, & imbecillitati humanæ, ut ait, sequitur (cum Molsez Ortiz &c.) l. 3. c. 2. d. 7. n. 3. præsertim cum scrupulis, quibus exponit contraria, liberet. Quidam insuper id extendunt ad eos, qui pro toto vitæ tempore certis diebus voverunt jejunium, adduntque esse probabile, quòd sufficiat si annus 60. sit inchoatus, eò quòd is in favorabilibus habeatur pro completo, Dian. p. 5 t 14. R. 38. ex Naldo & Sanch. Item p. 9. t. 7. R. 73. ex Trull. & alijs 6. Eademque ætate (uti & ante annum 21.) Regulares non teneri ad jejunia sui Ordinis, probabile affirmat Dian p. 9. t. 7. R. 73. ex alijs 4. qui etiam probabile censet excusari fœminas quinquagenarias, p. 9. t 7. R. 73. ex alijs 4. Denique pauperes, qui non habent alium cibum præter prohibitum, vel non sufficientem pro unica refectione, vid Sanch. in opusc. ubi ex Nav. Gabr. Angl. excusat eos qui laborant tertianâ, vel quartanâ; item qui ex vacuitate stomachi, notabilem capitis dolorem, vel vertiginem patiuntur, vel totâ nocte calefieri, aut dormire non possunt. Neque hos teneri mane sumere collatiunculam, & vesperi cœnam, notat Dian. p. 1. t. 9. R. 51. ex Fill. & alijs 3. quia nemo tenetur pervertere ordinem refectionum.

III. Causa est labor, vel officium, cum quo jejunium non possit consistere, qualis est agricolarum, & multorum opificum, ut fabrorum, pistorum, sutorum; &c. (etsi de sutoribus neget Angles: cujus sententiam Sanch. dicit esse veram, si non suant, sed tantum scin-

ſcindant corium,& materiam præparent:) non tamen pictorum, ſartorum, quorum labor exiguus eſt. Excuſat Etiam *Laym. l.* 4. *t.*8 *c.* 3. figulos, argentarios, ferrarios, lignarios,fullones,cœmentarios,coriarios, & textores, *Dian. p.*4.*t.*4.*R.*138 *& Gordonus tom.* 2 *l.* 6.*q.* 18.*c.* 6. verſantes prælum typographicum, non tamen typorum compoſitores, foſſores autem ferrarios, & ſimiles, etiam die uno,vel altero, quo non laborant,excuſat. *Azor &c.* cum *Dian.p.*1. *t.* 9. *R.* 9. Similiter excuſatur, qui pedibus facit iter per magnam diei partem; ut ait *Sanch. in opuſc.l.c.v. Fill. num.* 119. Ratio horum omnium eſt, quia communiter horum vires non ſufficiunt ad hujusmodi labores cum jejunio.

Dixi, pedibus: quia multi non excuſant equites: longa tamen equitatio ad plures dies, ut docet *Fill. t.* 37. *cap.* 6. meritò excuſat. Ubi etiam concedit, ob labores præcedentes, & ſubſequentes, poſſe aliquem excuſari: ſi probabiliter debilitatus, vel debilitandus putetur, ita ut officio ritè fungi nequeat. *vid. Bonac d. ult. q.* 4 *num.* 11. Ex eodem capite Doct. excuſant conjugem, ſi debitum reddere non poſſit, quando jejunat, uti & uxorem, quæ ob maciem,non poſſit cum jejunio ſe viro gratam præſtare *Bon. l. c.* Atque univerſim loquendo,nemo tenetur opus, ad quod obligatur, omittere ob præceptum jejunij, ait *Cajet.* Quod intelligo, niſi iſta obligatio ſit valde levis, & rationabiliter poſtponenda obligationi jejunij.

IV. Eſt pietas, vel majus bonum. Unde excuſantur, qui cum jejunio non poſſunt vacare operibus melioribus, v. g. Concionatores, Præceptores ordinarij, Confeſſarij, Cantores, & quotquot opera charitatis & miſericordiæ, tam corporalia, quàm ſpiritualia

ritualia exercent, etiam ob mercedem, si ea cum jejunio peragere non possunt, *Fill. tom. 2. t. 27. p. 2. c. 6. num. 24. Azor. p. 1. l. 7. c. 28. Fern. Navar. Sylv. Fag. &c.* Atque hi quidem omnes intelligunt, & ferè addunt, quando eorum labores cum jejunio non possunt consistere, *Diana* autem (absolutè loquendo) *d. tr. 9. R. 9.* Prædicatores, qui diebus quadragesimalibus, (intellige omnibus) concionantur, putat à jejunio excusandos: quia, inquit summopere laborant: non item eos, qui Dominicis tantùm concionantur, nisi sint debiles, *Sanch.* tamen *in consil. p. 2. t. 5. c. 1. d. 13. n. 6. 7. & 8. Trull. l. 3. c. 3. d. 9.* putat à jejunio Quadragesimæ communiter, & regulariter excusari eos, qui ter vel quater in hebdomade concionantur, cum fervore. De Lectoribus vero *Dian. loc. cit.* cum *Fag. p. 4. l. 1. c. 8 num 19.* censet, non omnes excusandos, sed eos tantùm, quorum labor est improbus; vel qui ita sunt debiles, ut satisfacere non possint. Idem ferè sentit *Sanch.* licèt *l. c.* putet, Lectores eos, qui quotidie quatuor lectiones legunt, (ut in Societate faciunt præceptores grammaticæ,) satisfacere, si mediâ Quadragesima, sive ter in hebdomade jejunent; eò quòd sit magnus labor; & paucis annis sic fatigentur, ut progredi non possint. Sic ille. Verùm præstat, ut superiores, ad tollendum scrupulum, cum talibus dispensent, (ut monet idem *Sanch. loc. cit.*) nam in omnibus istis, regula certa & universalis statui non potest alia, quàm quod lex Ecclesiæ non obliget, cum magna difficultate, ut notat. *Laym. c. 3. num. 3.*

V. Charitas, vel etiam urbanitas secundùm quosdam excusat etiam à veniali eum, qui die jejunij rogatus ab amico, modicum cibi sumit. *Med. Fagund. Fill. Dian. p. 1. t. 9 R. 29.*

vel qui ad excitandum infirmorum appetitum, comedit parum, etiam carnis. *Navar. Sanch. Dian. p. 5. t. 5. R. 32.*

LIBER IV.

De Præceptis particularibus certo hominum statui propriis,

CUm omnes fideles, sicut præcepta Decalogi, ita etiam alia præcepta, quæ pertinent ad statum, & officium uniuscujusque, teneantur scire sub peccato mortali; ita ut ipsa eorum ignorantia vincibilis, (licet non sequatur transgressio) sit peccatum mortale, *Sylv. Sayr. Sanch. Baldel. tom. 1. l. 1. d. 9. num 8. & 9.* hinc post præcepta omnibus communia, agendum de præceptis propriis certorum statuum in particulari.

CAPUT PRIMUM.

De Statu Religioso.

DUBIUM I.

Quæ sit natura Status Religiosi.

REsp. Status Religionis est fidelium, ad divinæ charitatis perfectionem tendentium, editis votis perpetuæ paupertatis, castitatis, & obedientiæ, stabilis in communi vivendi modus, ab Ecclesia approbatus.

Dico,

Dico, *ab Ecclesia:* quia etsi olim Episcopi Religiones approbare poterant; postea tamen in Concilio Lateranensi, sub Innocentio III. statutum est, ne nova Religio inducatur, nisi approbata à Papa. Ratio est, quia cum Religio sit communitas sacra, in qua debet esse spiritualis jurisdictio, hæc autem à Papa proveniat, decens est, ut talis communitas ab eodem approbetur. *Layman l.4.t.5. c. 1. Unde resolvuntur hi Casus.*

I. Ad essentiam religionis non requiruntur vota solemnia. Ratio est, quia qui in Societate Jesu vota simplicia edunt, sunt veri religiosi, ut definivit Gregorius XIII. in bulla, *Ascendente Domino. Laym. l.c. num. 4.*

II. Non sunt religiosi, ij Ordines militares, qui conjugalem castitatem tantùm vovent. Sunt tamen verè religiosi milites S. Joannis & Teutonici, eorumque similes, cum tria vota substantialia habeant Similiter ex fratribus. & sororibus tertiariis, sive Ordinis S. Francisci, sive aliorum, tantùm sunt religiosi, qui in religione approbata, secundum certam regulam, tria vota substantialia emittunt. Contra autem ij non sunt, qui licèt tria ista emittant, & communiter vel seorsim habitent, regulam tamen à Sede Apostolica approbatam non profitentur. *Laym. l. c.*

III. Religiosi non sunt, qui edito voto perpetuæ paupertatis & castitatis, obedientiam vovent confessario, aut Episcopo. Ratio est, quia tali voto non subjiciuntur jurisdictioni spirituali, quæ à Deo, medio ejus Vicario, provenire debet. *Ibid. n. 7.*

IV. Etsi Papa in votis solemnibus religionis dispensare possit, ut quis desinat esse religiosus, non potest dispensare tamen, ut quis manens religiosus, substantialibus vo-

tis non teneatur: quia ad essentiam religionis illa spectant. *Laym. l. c. num.* 8. ex *Navar. &c.*

V. Religiosus promotus ad Cardinalatum, vel Episcopatum, obstrictus manet votis essentialibus suæ religionis, etsi quoad aliquos effectus paupertatis & obedientiæ, exemptus censeatur. Deinde, etsi jugo regulæ absolutus sit, quoad culpam & pœnam; tamen ex obligatione mortalis honestatis ea servare debet, quæ eum decent, & cum ejus munere consistunt. Hinc quoad habitum, sui Ordinis colorem deferre debet; etsi quoad figuram, Episcopis sæcularibus se conformare possit, ut Clemens VIII concessit apud *Sanch* 6. *mor. cap.* 6. Imò, si Episcopatum resignet, vel ob culpam deponatur, absque degradatione; tamen non tenetur ad regularem observantiam redire, quia retinet eminentiam Episcopalem, ob quam obedientia regulari exemptus fuit. *Ibid* ex *S. Thom. Rodriq Sanch. &c.* Secus est in Cardinali religioso, qui non est Episcopus, hic enim relicto Cardinalatu, nihil retinet ex dignitate Cardinalitia; ideoque si Papa ejus renuntiationem acceptârit, tenetur redire ad obedientiam regularem sui Ordinis, *Palad. de Lugo, Resp. mor l.* 5. *d.* 12.

VI Religiosus ad Parochiam promotus, cum votis astrictus maneat, tenetur deferre habitum religionis, regulamque observare in omnibus, quæ cum suo munere consistere possunt Idque non tantùm secundùm moralem honestatem, sed sub obligatione gravis culpæ, si ad eam regula obliget. *Ita Laym. l.* 4. *t.* 5. *c.* 1. *n* 11. *&* 12. Ubi addit, quod etsi Parochus religiosus in iis, quæ ad regulam spectant, subjectus maneat superiori, jam tamen consuetudine multis locis observari, ut

ut non tantum in pertinentibus ad disciplinam Ecclesiasticam, sed etiam in plerisq; aliis, ab obedientia Prælati eximatur, & Episcopo subjiciatur, *vid. Sylv. Sanch. l. 6. mor c. 6. n. 36.*

DUBIUM II.

Quæ requirantur ad valorem professionis religiosæ.

Resp. Ad valorem ejus, tres requiruntur conditiones. I. Est qualitas, seu aptitudo voventis, scilicet, ut juxta *Trid. sess.* 35. *c.* 15. *de regularibus*, decimum sextum ætatis annum expleverit, annumque integrum cum Religioso habitu steterit in probatione; nullumque habeat impedimentum, quod per statuta à Pontifice confirmata, in isto ordine substantiale esse censeatur. *Azor. tom.* 1. *l.* 12. *cap.* 2. *q.* 6. *&* 7. *Rodrig. tom.* 2. *c.* 6.

II. Conditio, consensus, & acceptatio expressa, vel tacita Prælati Ordinis: per hanc enim religioni incorporari debet. Idque ordinariè, non tantum cum consilio, sed etiam cum consensu Capituli aut certè majoris, aut principalioris partis; secundùm cujuscumque Ordinis statuta. *Navar. Less. c* 41 *d.* 7.

III. Ut professio spontè facta sit, non cogente gravi metu, qualis esset incarceratio, alimentorum subtractio: eò quòd in professionem consentire noluerit, itemque metus reverentialis, non quidem se solo, sed accedente precum, blanditiarum, & imperij, sæpius repetitâ importunitate, aut gravi offensione, aut diu continuatâ indignatione consanguineorum; adjunctis etiam minis de subsidiis negandis, si ex religione egrediatur: hæc enim vel singula, vel certè simul juncta, conside-

ratâ conditione hominis rudis, timidi, &c. metum justum incutere possunt & professionem irritare, ut docet *Laym.* cum *aliis*, *lib.* 4. *tr.* 5. *cap* 5. *Less lib.* 2. *cap.* 43. *dub.* 7. *Unde resolvuntur sequentes Casus.*

I. Is, qui professionem irritam edidit, ex defectu alicujus conditionis ex jam dictis, nisi eam postmodum tacitè vel expressè ratificaverit, egredi è religione, & uxorem ducere potest: licèt ob evitationem scandali causam egressûs dicere debeat: & si ad forum externum causa deveniat, defectum professionis probare; idque intra quinquennium à die professionis: post illud enim non auditur, juxta *Trident. c.* 19. *sess. eadem.* Quia præsumitur eam interea ratificasse.

II. Quòd si tamen sciret, illam juris præsumptionem falsam esse, eò quòd vel ignorans impedimentum, vel metu gravi, aliave justâ causâ impeditus, reclamare intra quinquennium non potuerit, vel impedimentum sit essentiale, ac perpetuum, aut saltem ultra quinquennium duret, eo elapso potest reclamare, debetque audiri in judicio, saltem extraordinario, vel in integrum restitui, ut contra *Bon. de claus d.* 4. *q.* 2. *p.* 19. docent *Navarr. Sanch. d.* 37. *num.* 22. *Less lib.* 2. *cap* 41 *d.* 7. *Azor. lib* 12. *cap* 4. *q. ult. Dian. p.* 3. *t.* 2. *R.* 53. *Barbosa in Trident. sess.* 25. *cap.* 19. *num.* 8 ubi plures alios citat: & nisi aliud quid impediat, fugere potest, ut docet *Laym.* Qui addit, quòd si fuga sine gravi scandalo vel incommodo tentari non posset, monendum à Confessario, ut professionem tacitè ratificet: quod fiet, si professorum habitum proprium deferat, actusque iis proprios exerceat, cum intentione, quòd professus talis Ordinis esse velit. *v. Aut. cit.* & *Dian. p.* 8. *t.* 7. *R.* 51. ubi ex *Trid. sess.* 25. *cap.* 19. pro-

probat, Episcopum de nullitate professionis, sine interventione superioris regularis sententiam ferre non posse, & si faciat, fore nullam.

DUBIUM III.

Ad quid teneatur Religiosus vi suæ professionis.

Resp. Religiosus vi suæ professionis tenetur ad progrediendum aliquo modo in via perfectionis. Quia ex vi professionis tenetur velle servare suum statum, qui est perfectionis, sive tendentium ad perfectionem, (licèt secundùm se non sit præcepti, sed consilij) hoc autem est intrinsecè velle tendere ad perfectionem. *S. Thom. 2. 2. q. 186. a. 1. & 2.* & *q. 184. a. 5. Laym. l. 4. t. 5. c. 1. num 1. Suar. de relig. tom. 4. l. 1. c. 4. Bald. de consc. d. 7. c. 6. §. 5. Unde resolves.*

I. Religiosus non tenetur actu esse perfectus, sed tantum studere perfectioni. *Bald. & c. l. c.*

II. Tenetur tendere ad perfectionem. 1. Per media essentialia. 2. Per vota. 3. Per auxilia secundaria, non contemnendo ea. *Laym. l. c. c. 9. n. 13.* 4. Tenetur aliquibus mediis uti, & si omnia media abjiciat, non est in statu salutis. *Suar. Laym. l. c.* dicens: si nullum perfectionis studium adhibeat, sed omnia monita & regulas negligat, eò quòd sub mortali non obligent, peccare mortaliter. 5. Tenetur ad aliqua opera bona supererogativa sive specialiter non præcepta nec promissa; quia aliàs moraliter loquendo, non potest habere debitam intentionem salutis *Suar. l. c.*

III. Tenetur tendere ad perfectionem per media suæ Religionis, (non per alia) hoc

est servando suas regulas, *Sanch l.6.c.5. num.* 1. *&* 2. Hinc peccat, 1. per contemptum regulæ, hoc est, si nolit subjici, *Ibid. num.* 6. 2. si tantum velit servare, quæ sub mortali obligant, quia contemnit perfectionem, *Ibid. numer.* 7. 3. per actum directè contrarium, hoc est, nolendo perfectionem: quod esse mortale docet *Sanch.num.* 10. *Pelliz. & Bard.l.c.*

IV. Si quis non tantum intendat non esse solicitus in observatione regulæ; sed etiam numquam servare, etiamsi facilè possit, est mortale, vel proxima dispositio ad illud: vixque potest fieri sine contemptu formali, *Suar. l.c.n.* 24.

V. Si ex remissione animi, & sine ullo justo titulo, per directam intentionem, velit aliquam regulam non servare, erit saltem levis contemptus, & peccatum veniale, *Suar.l.c.*

VI. Frequenter, & ex consuetudine violare regulam, esse mortale, dicit *Sanch.l.6. mor. c.4. num.* 18. *&* 20. Tum quia perturbat religiosam disciplinam: tum quia secundum quosdam est contempus interpretativus vel saltem probabilissimum ejus periculum: tenetur autem sub mortali ita vivere, ut non sit graviter perniciosus Religioni, inducendo alios malo exemplo ad regulæ laxitatem, *Sanch. Laym. l.4 t.* 5. *cap.9.* tum quia constituit se in eo statu, ut tamquam incorrigibilis sit expellendus; tenetur autem quisque ratione votorum, quibus se Religioni addixit, ità se gerere, ut sit tolerabilis, & non mereatur expelli: at, qui nullum conatum perfectionis adhibendo, regulas sine discrimine transgreditur, reddit se intolerabilem, ut debeat expelli; aut, si toleretur, plurimùm nocet; ergo per accidens & indirectè agit contra professionem, peccatq; mortaliter. *Sanch. cap.4.n.18. v. Aut.cit.*

VII. Re-

VII. Religiosus Societatis Jesu peccat mortaliter, si non adhibet diligentiam in cavendis defectibus, ob quos se dimittendum, vel ejiciendum prævidet: & licet ita dimissus, sit liber in conscientia; si tamen, sit dimissus ob fraudem, vel peccata in eum finem commissa, irrita est dimissio, utpote obtenta per dolum dantem ipsi causam; (sicut in matrimonio, & cæteris contractibus) unde subjacet pœnis apostatarum, *Bon. de clauf. q 12. p. 2. §. 1.*

VIII. Scholasticus Societatis Jesu, qui pravis moribus de industria dimissionem extorsit, vel falsis allegationibus impetravit, non est liber à votis, *Less. l. 2. c. 40. d. 15. Sanch. l. 6. c. 9. n. 99. Laym. l. 5. t. 5. c. 9. n. 13.*

DUBIUM IV.

Ad quid Religiosus obligetur vi votorum.

Resp. I. Religiosus ex voto paupertatis obligatur, ut nihil habeat proprium. Nomine proprij autem intelliguntur bona temporalia pretio æstimabilia, quorum dominium, vel certè facultatem disponendi liberam, & independentem, in perpetuum abdicavit. Constat *ex capite, Non dicatis 12. q 1. c. Monachi.*

Dicitur I. *Bona temporalia*: quia retinet religiosus dominium bonorum spiritualium, honoris, famæ, & similium. Item jus eligendi, præsentandi, conferendi regulare beneficium, &c. *S. Thom. 2. 2. q. 186. a. 7. Sanch. l. 7. c. 18. Less. l. 2. c. 4. d 5. Laym. l. 4. t. 5. c. 7.*

Dicitur II. (*Dominium, vel facultatem disponendi*) propter religiosos Societatis Jesu, qui post emissa vota, retinent, & acquirere possunt

dominium radicale bonorum temporalium, non tamen habent jus actuale de iis pro suo arbitrio disponendi, vel utendi; in cujus abdicatione, essentia religiosæ paupertatis consistit, *Sanch Laym.l.c n.3.*

Dicitur III. (*independenter:*) quia religiosus, etiam professus, potest habere peculium dependens, & revocabile ad nutum superioris, quòd nomine proprij non comprehenditur. *Laym.cap.7 num.12.Unde sequentes Casus resolvuntur.*

I Non repugnat voto paupertatis,quòd Religiosi habeant bona in communi, etiam immobilia.Imò,sine consensu Papæ, non possunt se obligare communitati quod ea numquam sint acquisituri; quia præjudicarent immunitati Ecclesiasticæ,*Lugo, Resp. mor. l.3 d.8.* Neque possunt fructus seu reditus à donatore destinatos ad ea emenda, applicare ad usus alios, v.g. solvenda debita, &c *Ibid.d.* 10.

II. Non repugnat paupertati,si religioso detur villa, vel alius locus administrandus nomine monasterij, idque in monasterij commodum. Imò nec repugnat, si detur in commodum, vel incommodum ipsiusmet religiosi, aliquod Ecclesiasticum Beneficium Quo casu competit ei administratio redituum, quos ad sui sustentationem, piasque causas applicare potest, juxta Canonum concessionem: quod reliquum est, pertinet ad Ecclesiam, vel Beneficium cui servivit: ac consequenter donationes de reditibus beneficij factæ ab eo in usus non pios, invalidæ sunt, & contra justitiam, neque accipientes possunt tutâ conscientiâ retinere, *Suar.tom.4.de rel. l. 5. Molin. d. 276. &c. communiter* Ratio est, quia non habent dominium dictorum redituum, (*Lugo de just. tom.1.d. 4.s. 1.*) Nihilominus *VVading.* apud

apud *Dian. p.* 8. *t.* 6. *R.* 133. probabile censet, quod etsi illicitæ, validæ tamen sint istæ donationes : idemque multo magis de donationibus Episcoporum regularium censet cum eodem. *Dian l. c. R.* 132. *&c* contra *Sanch. Suar. &c.* Ad monasterium verò pertinent omnia alia, quæ aliundè, quàm ex Beneficio acquiruntur, nisi ex consuetudine cedant Ecclesiæ, *Navar. Azor. t.* 1. *l.* 12. *cap.* 10. *q.* 6. *&* 7. *Mol. Laym l. c. v. Trid. sess* 25. *c* 2 *de Regul.*

III. Non tantum jure antiquo, sed etiam post Tridentinum Probabile est, religioso in monasterio, vel juxta illud manenti, annuatim assignari posse reditum, ut ex eo vivat suo commodo & incommodo, revocabiliter tamen ad nutum Prælati. Similiter monialibus victum præberi posse; ita ut ipsæ sibi labore manuum vestes comparent Ita contra *Azor. Less. & Mol.* docent *Sanch l.* 7. *mor. c.* 22. *Tann. Laym. l.* 4. *c* 7. Qui addit, talem consuetudinem, ubi viget, non damnandam : probat tamen tolli debere, si commodè possit, monetque, non sine urgentissima causa introducendam.

IV. Peccat contra paupertatem religiosus, si quid, seu domi seu foris, etiam ex iis, quæ ad victum & vestitum pertinent, sine superioris consensu expresso, tacito, vel præsumpto accipiat, retineat, absumat, permutet, alteri donet, vel accomodet. Ita *Less. l.* 2. *c.* 41. *d.* 8. *& d.* 9 *n.* 79. *Sanch.* 7. *mor c.* 19. *num.* 53. *& c.* 21. *n.* 32. *Suar tom.* 3. *de relig. l.* 8. *c.* 11. *Laym. l.* 4. *t.* 5. *c.* 7. *Azor tom.* 1. *l.* 12. *c.* 12.

Dixi 1. *sine consensu tacito*: quia si Prælatus sciat, subditum aliquid accipere, retinere, vel expendere, & non prohibet, cum facilè possit, tacitè consentire, & approbare videtur. Unde *Sanch.* 6. *mor. c.* 19. ait, si in aliqua

religione consuetudo viget aliqua recipiendi, vel expendendi, sine licentia, id excusari per tacitam licentiam Prælati, qui id tolerando, consuetudinem rationabiliter declarat. Et si prælatus subdito donet, vel donari permittat imagines, rosaria, &c. sciens non indigere iis omnibus ad proprium usum, tacitè facultatem concedere censetur donandi aliis, ut notat *Laym.* monet tamen *Less.* talem consensum non præsumendum, nisi in rebus parvis, & crebro occurrentibus.

Dixi 2. *vel præsumpto* : hic enim locum habet, cum res urget, superiorque non est præsens. Ad hunc autem, ut vult *Sanch.* & *Bonac.* non sufficit, quòd superior libenter concederet, si peteres, (alioqui omnes donationes à Prælatis permitti solitæ, licerent sine veniâ; quod cederet in eversionem disciplinæ regularis) sed requiritur, ut ipse censeatur concedere, quamvis non petas, & nolit in iis circumstantiis te petere. Addunt tamen *Suar. & Less.* excusari à mortali, si præsumatur affectus superioris libenter rem concessuri, si rogaretur. Ratio est, quia tunc censetur rem habere ex voluntate superioris, saltem virtuali, quæ in illo affectu latet; ideoque si superior tantum sit invitus quoad modum, venialiter quidem peccari: non tamen contra paupertatem, docent *Suar. Sanch. Laym. l.5 tr 5 c.7.*

IV. Contra votum paupertatis peccat, si quid ex rebus in usum tuum concessis, in alium usum expendas, aut culpabiliter amittas, vel destruas latâ culpâ. Ratio est, quia in iis tantùm habet usum facti, idque precario, quamdiu superiori videbitur: estque actus dominij, posse rem arbitratu suo destruere, *Sanch.c.19. Laym.n.5.Less n.79.*

V. Item

V. Item peccas, si quid abscondas, ut illud liberæ dispositioni superioris subducas. Nec Procuratores, Oeconomi, Administatores, Prælati inferiores, quidquam possunt expendere, contrà quam regula Ordinis, voluntas superiorum, vel consuetudo postulat. Ratio est, quia non sunt domini bonorum communium, sed tantum administratores, *Laym. n.* 8. ex *S. Thom. &c.*

VI. Si Prælatus permittat subdito, ut bona, ex quacumque causa aut titulo provenientia, in usus vanos, turpes, aut illicitos expendat, aut superflua, pretiosa, & statum suum dedecentia; penes se habeat, peccat & Prælatus & subditus contra votum paupertatis; estque talis donatio, seu alienatio irrita, & restitutioni obnoxia, *Navar. Sylv. Valentia, Mol. t.* 2. *d.* 276. *Azor. Less. d.* 9. *Sanch. Lay.* Quia Prælatus non potest dare veniam majorem, quàm ipse habet ipse autem cum non sit dominus, non potest bona suo arbitrio & inutiliter expendere; sed tantùm in Religionis necessitatem, & utilitatem: *vid. C. Lugo de just. d.* 3. *sect.* 7. *n.* 131.

Resp. II. Religiosus voto Castitatis obligatur, ut abstineat se ab omni voluntaria delectatione venereâ, internâ & externâ; proindeque si quis contra castitatem peccet, duo peccata admittit, luxuriæ & sacrilegij, *Less.* & *Lay. c.* 8.

Resp. III. Religiosus ex voto Obedientiæ, obligatur ad omnia, quæ superior præcipit, secundùm regulas & constitutiones Ordinis, sive directè & expressè, sive indirectè & implicitè. Et quidem, si præcipiat in virtute S. Obedientiæ, in nomine Domini nostri Jesu Christi, vel simili formâ, tenetur obedire sub mortali: quia intendit obligare quantùm potest: sub veniali autem, si

aliâ formâ utatur, vel sub nullo: quod consuetudo in Societate Jesu approbat. *v. S. Thom* 2 2. *q.* 104. *Sylv. Sanch. l.* 6. *mor. c.* 1. *Less. l.* 2. *c.* 41. *d.* 9. *Layman c.* 9.

Porro quæ indirectè pertinent ad regulam, *Sylv.* & quidam alij ampliant ad illa, quæ faciunt ad pleniorem ejus observationem, *Sanchez* tamen arctat ad res valde necessarias, sine quibus regula commodè servari nequit: alioqui enim superior quasvis corporis macerationes præcipere posset; ordinantur enim ad pleniorem observationem regulæ. *Laym. l.* 4. *t* 5. *cap.* 9. *Less. l.* 2. *c.* 4. *d.* 9. *Unde resolves.*

I. Non tenetur subditus obedire in ijs, quæ sunt vel contra regulam, (nisi superior in ea possit dispensare, & legitima causa dispensandi subsit,) vel supra regulam, ut essent magnæ macerationes (nisi in pœnam, vel ad obligationem votorum necessariæ,) vel ut acceptet Episcopatum. *Dian. p.* 6. *t.* 8. *R.* 33. & *alij sex*: vel infra regulam, scilicet vana, (nisi præcipiat ex causa, quæ sit secundum regulam, v. g. ut obedientia exerceatur.) Nec refert, quòd regulæ jubeant in omnibus obedire: id enim non de obligatione voti, sed obedientiæ perfectione intelligitur. Ita *Suar. Sanch.* 6. *mor. cap.* 2. & *Laym.*

II. Si regula ordinis sub peccato obliget: ejus transgressio est contra votum, & sacrilega. Ratio est, quia talis regula non est minùs præceptiva, quàm vox superioris: & subditus promittens observationem regulæ, eo modo, quo ipsa intendit, se obligare censetur; proindeque Carthusianus v. g. carnes edens, vel Franciscanus feriâ sextâ non jejunans, & contra obedientiam, & contra temperantiam peccat, *S. Thom. in* 2. *d.* 44. *q.* 2.

c. 3. Val. Sanch. 6. mor. c. 1. & 4. *Vaſq. Rodriq. Layman. l. c. num. 6. Eſcob. &c.*

III. Si regula ſub peccato non obligat, transgreſſor illius non peccat contra votum obedientiæ. Ratio eſt, quia talis regula non continet propriè præceptum, ſed tantùm eſt ordinatio, ſeu monitum, obligans tantum ad pœnam, ſi imponatur. *S.Thom. Laym. l. c. &c.* Hinc nec transgreſſio illius ex rationabili cauſa, & bono fine, ſeu ex motivo virtutis facta, v.g. ſi extra tempora loquatur cum ſocio, ut mœſtum conſoletur, eſt peccatum: erit tamen veniale, ſi ex negligentia, torpore animi, aliove inordinato affectu fiat. *Layman. l.c* Quem ut plurimum concurrere, adeòque rarò omni culpâ vacare, putant *Valent. Sanch.* & *Suar.* Qui addunt, quòd ſi quis frequenter, & quaſi per conſuetudinem regulam transgrediatur, religioſam diſciplinam graviter perturbet, eaque ex cauſa in periculo expulſionis ſe conſtituat, peccet mortaliter. *Layman. l. 5. t. 5. c. 9. Sanch. num.* 18. *v. ſupra dub* 2.

IV. Etſi Capitulares novum ſtatutum condere poſſint, quo ipſi, aliique poſtmodum profeſſionem edituri, obligentur; antè tamen profeſſi, qui in illud non conſenſerunt, eo non obligantur, ſi ad regulam ordinis non directè, nec indirectè ſpectet. *Laym. l. c. num.* 10. Niſi tamen ſtatutum fiat in Capitulo generali, vel ſaltem provinciali, (juxta cujusque ordinis inſtitutum) concurrente majore parte ſuffragiorum; & non ſit regulæ difforme. *vid. Eſcob. de leg.* E. 1. *cap.* 2. *n.* 85. Ratio eſt, quia quod omnes tangit, ab omnibus debet approbari, juxta *reg.* 39. *in* 6. Addunt *Laym.* & *Sanch.* ex *Sylv.* & *Azor. tom.* 1. *lib.* 13. *cap.* 11. *q.* 19. *Leſſ. l.* 2. *c.* 42. *num* 22. nec Pontificem poſſe religioſos cogere ad actio-

arctiorem vivendi rationem, quàm instituti prima forma postulat. Quia obligatio obediendi, etiam Pontifici, provenit ex voto, quod factum fuit secundùm proprium regulæ institutum. Si tamen regulæ reformatio necessarium medium esset ad Ordinis conservationem, ad eam Prælatus cum Capitulo, multoque magis Pontifex illos cogere potest, quando ad hoc se implicitè quisque obligasse censetur. *Sylv. Less. Sanch. Laym. ll. cc.*

V. Etsi consuetum non sit, nec consultum, ut Prælati sub peccato præcipiant actus internos; probabile tamen est fieri posse, ut docent *Laym. Suar &c.* Ratio est, quia verisimile est, quod aliqui religiosi ad id se obligare intendant, cum se quasi holocaustum Deo tradant.

Quæres. An subditus teneatur obedire, si dubitet, utrum sit res licita, quam Prælatus jubet, vel justa causa imperandi.

Resp. I. Communiter teneri, quia tunc melior est conditio superioris, qui est in possessione potestatis præcipiendi: in dubio autem nemo spoliandus est jure, quod habet: nec dicas, subditum etiam esse in possessione libertatis, cùm habeat debitum parendi.

Resp. II. Non teneri, si grave damnum obediendo timeat. Ratio est, quia in dubio favendum est reo, eique de cujus damno agitur. Etsi enim subditus non sit in possessionem libertatis, est tamen in possessione juris, quo potest se à periculosis rebus conservare. *Less. Sanch. 6. mor. c. 4. alijque.*

DUBIUM V.

Qui possint, vel teneantur ingredi Religionem.

Resp. I. Omnes illi, & soli possunt ingredi religionem, qui sunt sui juris, nec aliis obstricti; qui verò aliis obstricti sunt, non possunt sine eorum consensu, *Less. l. 2. c. 41. di. 2.*

Unde I. Non possunt ingredi religionem impuberes; quia subsunt parentibus, vel tutoribus, quoad vitæ dispositionem. 2. Nec filij, si parentes sine illis se alere nequeant, *Lay. l. 4. t. 3. c. 4. num. 1. suprà l. 3. tr 3. d 1. p 156.* 3. Nec servi sine consensu dominorum. 4. Nec qui decepit virginem, sub promissione matrimonij. 5. Nec is, qui non est solvendo creditoribus; modò in sæculo manendo, possit intra paucos annos solvere. *D Thom.* tamen *Sylv Fumus V. Religio, &c. alij*, putant, illum posse bona præsentia cedere creditoribus; quia persona hominis liberi non est pro pecunia obligata. 6. Nec Episcopus, sine consensu Papæ, cui juramento se obstrinxit: præterquam quòd sit obstrictus suæ Ecclesiæ, sicut maritus uxori. 7. Nec conjuges post matrimonium consummatum, nisi vir per vim consummasset, ante expletos 2. menses, qui eis à jure conceduntur; aut nisi alter conjugum commisisset adulterium: tunc enim innocens ingredi posset.

Resp. II. Qui vovit religionem, tenetur ingredi secundum sequentes regulas.

I. Non tenetur, imò nec potest licitè ingredi ordinem, in quo collapsa est disciplina regularis, idque ob periculum perversionis, *Laym. l. 4. t. 5. c. 6. num. 5.*

II. Qui

II. Qui vovit laxiorem, licitè ingreditur strictiorem, non tamen contrà: quia minus præstaret quàm promisit. Quod si tamen profiteatur in laxiore, valida est professio, & liberatur à voto strictiorem ingrediendi. Ratio est, quia votum solemne, quo fit personæ traditio, & religioni jus in personam acquiritur, derogat priori voto simplici, per quod nullum tale jus religioni strictiori erat acquisitum *Layman. l. c.* ex *S. Thom. &c.*

III Is qui vovit experiri religionem strictiorem, potest id commutare in votum profitendi, & perseverandi in laxiore. Ratio est, quia hoc melius est. *Lay l. c.* ex *Sanch. &c.*

IV. Professo licentiam transeundi ad Ordinem laxiorem, Episcopus vel Prælatus ordinis exemptus, cum consensu Capituli, dispensativè ex justa causa dare potest. *Laym. l. c. Less. l. 2. c. 41. num. 103 Sanch. 6 mor. cap. 7.*

V. Professus, ad ordinem strictiorem, petitâ, licèt non concessâ, Prælati sui licentiâ, ex justa causa transire potest. Quod addo, quia hujusmodi transitus sine causâ temerè fieri non debet. Quod si fiat, spectanda est austeritas circa silentium & solitudinem; idque non tantùm secundum institutum regulæ, sed etiam secundum observationem præsentem. Probatur *ex c Licet, de regularibus v. Lay. Less. Sanch. ll. cc. Ex dictis resolvuntur hi Casus.*

I. Canonici regulares ad Monachos transire possunt, non contra; cum religio Monachorum austerior sit. *Laym. l. c.*

II. Professus regulam strictiorem, si ea non servetur in suo monasterio, aliove ejusdem Ordinis, nec sit spes reformationis, potest transire ad laxiorem, in quo regula servetur; ita ut considerato præsenti statu,

ducat vitam strictiorem. *Laym. l. 4. tr. 5. c. 6. num.* 10. ex *Sanch. Rodriq &c.*

DUBIUM VI.

Ad quid teneantur religiosi ejecti, & fugitivi.

Suppono, Religiosum justas ob causas è religione expelli posse. 1. Si in gravi vel perniciosо crimine existens, notorie incorrigibilis appareat: in quo tamen casu, moniales perpetuo potiùs carceri mancipandas, quam ejiciendas, putat *Sanc. l. 1. mor. c. 9.* 2. Si ob criminis infamiam sine gravi ordinis damno, tolerari nequeat. 3. Si in admissione reticuerit impedimentum, vel essentiale, vel saltem admodum grave, v. g. lepram, &c. ut docent *Nav. Sa. V. Religio num. 34. Sanch. 6. mor. cap 4. n. 56.* Ratio est quia in re admodum gravi decepit, ita ut fraus dederit causam admissioni. *v. Dian. p. 9. t. 9. R. 57.* ubi docet, quòd licet hactenus ex communi sententia, *Sanch. Suar. Azor. Rodriq. &c.* Religiosi propter delictum aliquod grave, etiam semel perpetratum potuerint expelli, jam tamen propter declarationem *Urbani* VIII. editam anno 1624. per nulla privilegia possint expelli è Religione, (exceptâ Societate Jesu) nisi sint incorrigibiles; tales autem non censentur, nisi unius anni jejunio & pœnitentiâ in carcere sint probati.

Hoc supposito, Resp. I. Professus è religione ob culpam ejectus, manet religiosus, vòtisque adstrictus. *Laym. l. 4. t. 5. c. 13. ex communi. Unde resolvuntur hi Casus.*

I. Ejectus, rerum, quas acquirit, usum & administrationem tantum sibi vindicare potest, non autem dominium; neque illud

acquiritur monasterio, cujus non est membrum amplius, sed Ecclesiæ, in qua Beneficium habet; vel Papæ si Beneficium non habet, & exemptus est. Quòd si autem non sit exemptus; Episcopo loci, *Laym l. c.* ex *Mol.* & *Less.*

Dixi, *ejectus*: quia fugitivos & apostatas, iis exceptis quæ ex Beneficio Ecclesiastico accepta sunt, monasterio acquirere verius est, si illud dominij in communi capax sit: sin minus; Sedi Apostolicæ. Ratio est, quia monasterium, instar servorum, eos vendicare & reducere poterat, *Layman. l. c. Azor. Sylv. &c.*

II. Ejectus per culpam, non omninò solutus est voto obedientiæ, etsi ejus executio magna ex parte cesset: quia caret superiore à quo dirigatur. Debet tamen illud servare in præparatione animi, si recipiatur. *Laym l. c.* ex *Nav.* & *Less.*

III. Idem à reliquis monasticis observantiis, & regulis, ut à jejuniis, vigiliis, delectu ciborum, & similibus liber est *Laym. l. 4. t. 5. c. 13. Sa. num. 40. Navar.* & *alij* contra *Less. Sanch. &c.* Ratio est, quia talium observatio non comitatur simpliciter professionem votorum substantialium, sed statum regularem, à quo ille est expulsus.

IV. Etsi non sit improbabile, quod docent *Navarr.* & *Azor.* probatque *Rodriquez*, ejectum tutò manere extra suum ordinem, nec teneri receptionem petere, eò quod justæ sententiæ suæ ejectionis se conformare possit: contrarium tamen communius est, & probabilius. Ratio est, quia cum sit obligatus votis, tenetur se qualificare, ut vota sua convenienter professioni exequi possit. Quæ ratio magis probat, si ordo ipsum revocet. *Laym. l. c. n. 6.* ex *Sylv. Sanch.* & *Less.*

V. Eje-

V. Ejectus poteſt tuto in ſæculo manere, ſi in monaſterio non recipiatur, niſi religionem laxiorem inire malit: quia aliam non vovit; neque per ipſum (ut ſuppono) jam ſtat, quò minus in ſua recipiatur. Ita *Rodriq. Lay. &c. loc. cit.* Ubi addit, Prælatos poſſe aliquem ſub conditione ejicere, ut vel aliam religionem intret, vel ad ſuam revertatur: imo etiam Ordinarij locorum ejectos ad hoc cogere poſſunt. Ratio eſt, quod tales non ſine periculo, & ſcandalo aliorum in ſæculo vivant, *v. Laym. l. c. &* 8. & 9.

Reſp. II. Prælati Ordinum fugitivos, & apoſtatas requirere tenentur, ſi abſque gravi Ordinis damno poſſint, & non omninò incorrigibiles videantur. Ita *Sanch l. c.* Ratio prioris partis eſt: quia jure divino & naturali tenentur Prælati proſpicere eorum ſaluti. Ratio poſterioris eſt, quia ſi ob juſtam cauſam poſſint ejici, ob eandem etiam, poſtquam malitioſè exiverunt, poterunt non recipi *Lay. l. c. num* 7. *Sanch. &c.*

Dixi, *fugitivos & apoſtatas*: quia per ſententiam juſtam ejectos, etſi ſe correxerint, neceſſario recipiendos, negant *Sanch. l. c.* & *Azor. lib.* 12. *cap.* 17. affirmant *Navar. Molin. t.* 1. *d.* 140. *Leſſ. lib.* 2. *cap.* 41. *d.* 15. Utrique probabiliter.

Quæres An profeſſus in uno monaſterio poſſit cogi, ut ſe transferat ad aliud.

Reſp. Poſſe, ſi plura monaſteria faciant unum corpus ſub uno capite; ſecus, ſi ſingula ſubſint ſuis ſuperioribus ſub Epiſcopo, vel immediatè ſub Papa. Ratio eſt, quia non vovit obedientiam, niſi in hoc Conventu, *Laym. l. c. num.* 10. Vide etiam *Sanch. l. c. num.* 32.

CAPUT II.

De Statu Clericorum.

CLerici generaliter dicuntur illi, qui sacris ordinibus, vel primâ saltem tonsurâ, sunt initiati. Ad quorum statum cum multa pertineant, de quibus alibi agendum, hic agemus de Beneficiis Ecclesiasticis, Horis Canonicis, & aliis paucis.

DUBIUM I.

De Beneficiis Ecclesiasticis.

ARTICULUS. I.

Quid, & Quotuplex Beneficium Ecclesiasticum.

Resp. I. Beneficium Ecclesiasticum est jus perpetuum percipiendi fructus ex bonis Ecclesiæ, propter officium aliquod spirituale auctoritate Ecclesiæ constitutum. Ita *Lay. l. 4. t. 2. c. 1. Less. l. 2. c. 35. d. 1.*

Dicitur I. *Ius perpetuum*, ad excludendam Vicariam, & commendam temporalem; quæ non sunt Beneficia, de quibus Canones loquuntur.

Dicitur II. *Propter officium*: quia in Beneficio duo jura à se mutuo separabilia distinguuntur. 1. Est jus seu potestas exercendi muneris spiritualis; estque simpliciter spirituale. Alterum est jus percipiendi reditus Ecclesiasticos: quod etsi secundùm se sit temporale: quatenus tamen fundatur in officio spirituali eique annexum est, spiritualitatem aliquam participat.

Dici-

Dicitur III. *Auctoritate Ecclesiæ, &c.* quia solius Prælati est, officia in Ecclesia institue-re; eisque proventus Ecclesiasticos annecte-re; ipsiusque est respicere, quot & qualibus ministris Ecclesia egeat.

Resp. II. Beneficium dividitur I. in Sæcula-re: quod pro sæcularibus; & Regulare, quod pro regularibus est institutum. Unde sine dis-pensatione, nec sæculare regulari, nec contrà conferri potest. Porrò omne Beneficium præ-sumitur esse sæculare, nisi probetur esse regu-lare, vel ex Prima sui institutione, vel per possessionem pacificam 40. annorum: per eam enim ex sæculari fit regulare, & contrà.

II. Beneficium aliud est Duplex, aliud Sim-plex. Duplex dicitur, quod est cum admini-stratione; ut Papatus, Episcopatus, & om-nia quæ dicuntur dignitates, hoc est, quæ ha-bent præeminentiam, cum jurisdictone in foro externo, ut Præpositura, Decanatus, Archidiaconatus, Abbatia, sive sæcularis, sive regularis, Prioratus claustralis. Item perso-natus, qui est eminentia in Ecclesia, sine jurisdictione; v. g. locus honorificus in cho-ro, in processionibus, suffragiis ferendis, ut Cantoria, & similes. Item beneficia quæ dicuntur officia, habentque administratio-nem rerum Ecclesiasticarum sine jurisdictio-ne, ut Custos, Thesaurarius, Primicerius, Archipresbyter. Denique Duplicia dicuntur, Beneficia Curata; hæc enim omnia duplici onere & cura constricta censentur, cùm præ-ter recitationem precum omnibus commu-nem, habeant aliquam administrationem & eminentiam. Simplicia dicuntur, quæ tantum sunt instituta ad officia divina ob-eunda, neque administrationem, vel emi-nentiam singularem habent, ut Canonica-

tus, sive sæculares, sive regulares, Capellaniæ, *v. Lay, l. c.* & *Less. l. 2. cap. 34. d. 2.*

ARTICULUS II.

Quomodo acquirantur & conferantur Beneficia.

Resp. I. Beneficia Ecclesiastica uno ex tribus modis communiter acquiruntur. 1. Per electionem, v. g. Canonicorum; vel etiam postulationem, (quæ est electio ejus, qui non erat de Capitulo, vel de jure non erat capax) & confirmationem superioris, si electum vel postulatum idoneum esse intelligat. 2. Per præsentationem Patroni præviam, & institutionem subsequam, à Prælato Ecclesiæ factam, si præsentatus sit idoneus. Etsi verò Patronus præsentato jus ad rem conferat, ita ut Beneficium alteri conferri nequeat; jus tamen in re, & collatio beneficij per institutionem datur. 3. Per collationem liberam, quando Beneficium solo jure Prælati datur, nec Patronatûs juri subest. Unde etiam Beneficia, ex modo conferendi, dividuntur in Electiva, Patronata, & libera.

Resp. II. In qualibet diœcesi Episcopus est proprius collator beneficiorum, nisi ex legitima præscriptione hoc jus alteri competat: supremus autem & universalis collator omnium Beneficiorum non patronatorum, est Papa: *Less. lib. 2. cap. 35. d. 10.* Ratio prioris est, quia Episcopus in sua diœcesi est moderator sacrorum; ergo ipsius est officia sacra conferre. Ratio posterioris est, quia Papa est supremus dispensator bonorum Ecclesiasticorum & Ordinarius Ordinariorum.

Potest autem Papa tribus modis Beneficia con-

conferre. 1. Jure præventionis. 2. Jure concursûs. 3. Jure devolutionis, de quibus *vid. Leſſ. loc. citat.* ubi notat, jure præventionis & concursûs ad vitandas lites, rarius Papam uti: imò per concordata Germaniæ inter Sedem Apoſtolicam, & Fredericum Imperatorem, per conſtitutionem Nicolai V. quæ incipit, *Ad ſacra, &c.* alterni tantum menſes Papæ collationi reſervantur, ſcilicet Januarius, Martius, &c. reliqui verò ordinariis collatoribus relinquuntur. Imò ſi per tres menſes, à die notæ vocationis, in loco Beneficii nulla diſpoſitio vel gratia Papæ appareat, Ordinarius conferre poteſt. Similiter mortuo Papa, quamdiu Sedes vacat. *Leſſ. loc. cit. Layman. cap.* 20. Quod ſi autem Pontifex & Ordinarius eodem die idem beneficium diverſis contulerint, & neutrius collationis prioritas appareat, præferendus eſt, qui invenitur in poſſeſſione; quia pro eo jus præſumit. Si neuter eſt in poſſeſſione, præfertur proviſus à Pontifice, ob dignitatem proviſoris, *Barboſ.* & *Bardi. d.* 6. *cap* 6. §. 10. ex *ca. Si à ſede.* Denique ſi ultimâ nocte menſis Epiſcopalis beneficium cœperit vacare, in dubio utrum ante, an poſt mediam noctem, quâ incipit menſis Papalis, ſi nemo ſit in poſſeſſione, nec ulla proviſio, præſumptio juris eſt pro Ordinario. *Gonzal. Barboſ. Bardi. d* 9. *c.* 6. §. 11.

Quæres. I. Quid & quotuplex ſit jus Patronatûs? *Reſp.* I. Eſſe poteſtatem præſentandi ad Beneficium Eccleſiaſticum vacans. *Reſp.* II. Eſſe duplex, ſcilicet jus patronatûs Eccleſiaſtici, quod alicui competit, quia ex bonis Eccleſiaſticis, & jus patronatûs laici, quod alicui competit, quia ex bonis patrimonialibus Eccleſiam fundavit, vel dotavit, vel erexit. *Lay. lib.* 4. *tr.* 2. *c.* 13. *num.* 2. & 4.

Quæres. II. Quando patronus teneatur præsentare, Beneficio vacante? *Resp.* Si patronatus sit laicus, teneri intra 4 menses. Si Ecclesiasticus, intra 6. intra quos nisi fiat præsentatio, Beneficium fit liberum, ejusque dispositio pro ea vice devolvitur ad eum, cujus est instituere præsentatum.

Quæres. III. Quid faciendum, si multi præsententur? *Resp.* I. Si patronus, qui antea præsentavit Petrum, præsentet postea Paulum, velitque hunc præferri, poterit Prælatus instituere utrum maluerit, si patronatus sit laicus: quia tunc præsentatio secunda non facit irritam primam, nec contrà. Si tamen patronatus sit Ecclesiasticus, prior tempore erit potior jure ex *ca. Cùm authenticè, de jure patronatûs. Resp.* II. Si ex duobus patronis alter Petrum, alter Joannem præsentet; potest collator conferri utri maluerit. Imò juxta *Sylv.* Episcopus tunc tertio conferre potest, eò quòd patroni non conveniant. *Resp.* III. Si multi patroni inter se sint discordes, is instituendus, in quem plures conveniunt. *v. Less. l. c. d. 8. & Laym. l. c.*

ARTICULUS III.

Quæ intentio, & qualitates requirantur ad Beneficium accipiendum.

Resp. I. Ut Beneficium aliquod validè & licitè obtineatur, requiritur, ut sit persona capax & habilis, hoc est, ut sit Clericus, non illegitimus (cum quo tamen Episcopus dispensare potest ad Ordines minores, & Beneficium simplex, cui ordo major non est annexus) non irregularis, non excommunicatus, non improbus, aut facinorosus, ut habeat scientiam competentem ad munus Bene-

Beneficio annexum, & ætatem legitimam, nisi dispensetur, scilicet pro Beneficio simplici annos 14. (sufficere tamen 14. inchoatum, docet *Dian. p. 3. t. 6. R. 64.* ex *Azor.* & *aliis 5.*) pro eo quod Subdiaconatum requirit, vigesimum primum, pro eo quod Diaconatum 22. pro eo, quod Sacerdotium, vigesimum quartum inchoatum. Colligitur ex *Trid. sess. 22. 23. &c.* In his tamen & similibus casibus, multi excusantur, vel quia illud jus ubique non est receptum; vel quia bonâ fide tres annos fuerunt in possessione, quæ veluti usucapionem & dominium parit. Ita *Less. d. 20.*

Resp. II. Qui recipit Beneficium quodcumque, habens annexum ordinem sacrum, tenetur habere voluntatem, saltem conditionatam clericandi, & sacrum Ordinem accipiendi, intra tempus à jure requisitum, *Laym. cap. 14. Less. l. 2. cap. 34. d. 26.* Ratio est, quia suscipiens officium, cui obligatio est annexa, omni modo se habilitare tenetur. Imo si curatum seu parochiale est, habetque intentionem sacerdotium intra annum non suscipiendi, sed parochiam dimittendi, non tantum mortaliter peccat, sed etiam ipso jure est privatus, & ad fructuum restitutionem tenetur, ut patet ex *ca. Commiss. §. 7. de elect. in 6.* Quod si tamen mutatâ voluntate, ante finem anni Sacerdos fiat, fructus retinere potest; imò & Episcopus dispensare potest, ut vicario substituto, studiis per septennium vacet.

Dixi I. *Habens annexum ordinem sacrum:* quia si is non sit annexus, & Beneficium sit simplex, licet illud acceptet animo fructus lucrandi, & deinde uxorem ducendi, non nisi venialiter peccat, si aliàs officio suo satisfaciat, ut docet *Laym. cap. 17. Sanch. de*

matr.

matr d.45. Vasq. Ratio est, quia illa perversio ordinis non videtur gravis, nec ullo jure vetatur, ideoque ad nullam fructuum restitutionem tenetur. Unde *Garsias p.3. cap.4. n 42.* talem ab omni culpa excusat.

Dixi II. *Voluntatem saltem conditionatam:* quia si ex justa causa postmodum status Clericalis minùs illi convenire videatur, potest animum mutare, etiamsi Beneficium sit curatum; (v.g. si primogenitus familiæ, aut frater unicus sine liberis decedat:) si opimum matrimonium ad conservationem familiæ nobilis, vel ad lites graves sopiendas necessarium, offeratur. Ratio est, quia non est mens Ecclesiæ, ita ad Ecclesiasticum statum obligare, ut hæc & similia bona impediantur. *Lay. l. c.*

ARTICULUS IV.

An liceat habere plura beneficia.

Resp. Plura beneficia possidere, non est res simpliciter intrinsece mala, nec omnino indifferens, sed speciem mali præferens: imò ordinariè illicita, & naturali juri repugnans, (si talia sint, quorum unum ad honestam sustentationem sufficiat) nisi justâ causâ ex circumstantia cohonestetur. Ita ferè *Layman. l. 4. t. 2. cap. 8. num. 2.* ex *D.Thom. Less. Azor. &c. commun.* Quia ut docet *Trid. sess. 24.* pluralitas hujusmodi magnam inordinationem involvit, dum minuitur cultus divinus. Ecclesia operariis, fundator pia intentione, pauperes utiliores Ecclesiæ sustentatione privantur. Hinc Beneficia distinguuntur in incompatibilia primi generis, in quibus acceptâ pacificâ possessione secundi, vacat priùs; qualia sunt plura Bene-

ficia

ficia curata, item plures dignitates, perſonatus, duo Beneficia uniformia ſub eodem tecto: & in Incompatibilia ſecundi generis, quæ etſi ſine peccato citra diſpenſationem obtineri nequeant; primum tamen altero obtento non vacat; qualia ſunt Beneficia reliqua reſidentiam poſtulantia, v. g. Canonicatus duo diverſarum Eccleſiarum, in quibus recepta eſt conſtitutio. *Trid. Seſſ.* 24. *cap.* 12. *de refor.* ut non liceat ultra tres menſes Canonicis ab Eccleſia abeſſe. Unde *Laym. cap.* 8. *num.* 6. docet Canonicatus in Cathedralibus Eccleſiis Germaniæ, quæ ex immemorabili conſuetudine requirunt tantùm reſidentiam medij anni, vel trium menſium, inter compatibilia Beneficia numeranda.

Dixi, *Niſi juſtâ causâ cohoneſtetur*, quia qui per diſpenſationem plura beneficia obtinuit, niſi juſta cauſa ſubſit, in conſcientia non erit tutus, ſed tenebitur alterum reſignare, ut docet, *Leſſ. n.* 124.

Porrò juſta cauſa diſpenſandi erit, evidens neceſſitas & utilitas Eccleſiæ, & quandoque etiam prærogativæ, & merita perſonæ, v. g. inſignis nobilitas, dignitas, ſcientia, auctoritas, virtus, &c. modò caveatur, ne Beneficiorum coacervatio, facta etiam ob prærogativam perſonæ, ad privatum tantùm, & non ad commune bonum referatur. Imo ſine diſpenſatione plura Beneficia, ſequentibus caſibus haberi poſſunt.

I. Si utrumque adeò ſit tenue, ut neutrum ſufficiat ad ſuſtentationem: modò utrumque ſit ſimplex, nec reſidentiam requirat.

II. Quando parochia eſt annexa Canonicatui, eique acceſſoria: tunc enim utrumque per modum unius poſſidetur, ita tamen ut teneatur Vicariū perpetuum in Eccleſia alere.

III. Quando beneficia legitimè sunt unita.

IV. Quando alius idoneus & dignus non reperitur.

V. Quando unum beneficium habetur in titulum, alterum in Commendam non perpetuam, sed ad aliquot menses, donec de idoneo provideatur. Ita *Reginald.* ex *Sylvest.*

Quares. An & quomodo Clerici teneantur ad residentiam.

Resp. I. Episcopos, Parochos, eosque, qui curatum Beneficium habent, jure divino teneri Nec sufficit, si per alios administrent, nisi majus bonum urgeat: quia contra rationem est, ut hic officium & fructus, alter onus habeat, *Bon. tr.* 1. *d.* 5. *de oblig. ben p.* 1.

Resp. II. Ita teneri ad residentiam, ut si Episcopi intra annum ultra tres & parochi ultra duos menses, absque legitima causa, per Episcopum cognita & approbata, absint, mortaliter peccent, & fructus non faciant suos. Ita *Trid. sess.* 23. *de reform. cap.* 1. *v. Bon. l.c.* Notat autem *Dian p.* 9. *t.* 7. *R.* 53. ex *Bordon.* supradicta etiam habere locum in Superioribus, sive Prælatis regularibus; ideòque eos teneri tempore pestis, etiam cum periculo, suis assistere.

Resp. III Qui in Ecclesiis Cathedralibus vel Collegiatis obtinent dignitates, Canonicatus, prabendas, vel portiones, si intra annum ultrà 3. menses absint, primo anno media parte fructuum, secundo verò anno omnibus fructibus, quos illo anno lucrati sunt, privandos. Quæ tamen pœna est sententiæ ferendæ, non latæ, ut constat ex *Trid. sess.* 24. *c.* 10.

Resp. IV. Causas à residentia excusantes esse, 1 Doctionem Theologiæ: vel Juris Canonici: neque ad hoc licentiam Prælati aut

Epis-

Episcopi requiri; requiri autem ad doctiones litterarum humaniorum, & philosophiæ; nisi contrarium habeat consuetudo. 2. Studium Theologiæ, vel Juris Canonici; id enim per 5. annos etiam excusat. 3. Obsequium Papæ, vel Episcopi, ad Ecclesiæ utilitatem. 4. Licentiam legitimam ex quavis alia justa causa. 5. Honestam consuetudinem ubi dispositio Concilij non est recepta *v. Bon. l c.*

Resp. V. Qui absque justa causa abest, peccat mortaliter, non tamen tenetur ad restitutionem fructuum, si officio satisfecerit, nisi ad eam condemnetur, vel nisi id aliquo jure sit expressum.

Resp. VI. Eos, qui ex legitima causa absunt, non lucrari distributiones, juxta *Trident.* nisi tamen absint ad curanda negotia Ecclesiæ, ex commissione Capituli, vel omninò involuntariè, ob morbum, captivitatem, injustam excommunicationem, &c. *vid. Less. l.2.c.34 dub.29.*

ARTICULUS V.

Quibus modis Beneficia amittantur.

Resp. I. Beneficia quatuor modis amittuntur. 1. Per mortem beneficiati. 2. Ex dispositione juris: idque vel propter alterius Beneficij incompossibilis consecutionem, vel per professionem religiosam, vel per contractum matrimonij, vel per commissionem criminis, (v.g hæresis, schismatis, sodomiæ sæpius exercitæ) cui amissio Beneficij ipso facto est annexa, ut *v. apud Less. l. 2. c. 4. d. 34.* 3. Per sententiam judicis. 4. Per liberam resignationem: de qua

Resp. II. Resignatio est spontanea pro-

prij Beneficij dimissio, facta coram legitimo superiore id acceptante Estque duplex, scilicet tacita, quæ fit ex juris dispositione, ut dum quis religionem profitetur: & Expressa, quæ rursus est duplex, scilicet Pura, quæ fit sine conditione & pacto apposito, coram Ordinario, qui Beneficium cuilibet alteri conferre potest; & Conditionata, seu in favorem: eaque vel est Simplex in favorem, ut quando fit absque reservatione; vel est Qualificata, quando scilicet fit reservato sibi jure regressûs, vel pensione, vel fructibus aliquibus, quæ ob simoniam juris humani, non nisi in Pontificis manibus fieri potest. Et quamvis verius sit, etiam resignationem simplicem in Pontificis manibus faciendam, cum alioqui periculum sit, ne Beneficiorum resignationes speciem quamdam hæreditariæ successionis acquirant, quod jura Canonica detestantur: probabile tamen est, in manus Ordinarij fieri posse, eò quòd permutatio in ejus manibus fieri possit. Idque à fortiori verum est, si fiat sine modo obligatorio; quamvis additâ deprecatione, ut personæ certæ conferatur. Idque observari potest,ubi non est recepta Bulla *Pij* V. quamlibet personæ successuræ designationem prohibens, quam citat *Laym.hic c.*17.

Porrò ut resignatio conditionata valida sit, requiri ut 1. Ut Beneficium sit resignantis, cum resignatio sit juris sui dimissio. 2. Ut fiat liberè. 3. Ut fiat in manibus ejus, qui potest admittere, scilicet Pontificis,Ordinarij, Collatoris, vel Institutoris,juxta dicta. 4. Ut acceptetur à Prælato, in cujus manibus fit: quia sine acceptatione jus suum resignans non perdit. 5. Ut conferatur illi, in cujus favorem cum clausula consueta, (*non aliter nec alias*) est resignatum. 6. Ut is, cui confer-

tur,

tur, acceptet: alias enim resignans non perdit beneficium, propter clausulam, *non aliter*. 7. Requiritur consensus Patroni, vel electorum, prout Beneficium est patronatum vel electivum. 8. Si resignans sit infirmus, ut à resignatione supervivat 20. dies: aliàs enim per obitum vacare censebitur. 9. Ut si resignatio fiat in Curia Romana, intra 6. menses à supplicatione oblata computandos, in loco Beneficij publicetur: sin autem extra curiam, intra mensem: alioqui si contingat resignantem mori, antequam resignatarius cepit possessionem, beneficium per obitum vacare censebitur. *Less.* & *Layman c.* 17.

Resp. III. Permutatio Beneficiorum, quæ est quædam species conditionalis resignationis, fit, cum duo beneficiati, unum vel plura sua Beneficia, Pontifici non reservata, in manus Ordinarij; alteriusve Episcopali auctoritate præditi, resignant, cum conditione, ut is postea vicissim alteri alterius Beneficium conferat. Quod quandoque Episcopus instituere potest, si necessitas ita exigat; vocatis tamen iis, quorum interest, scilicet Patrono & Collatore inferiore. Ad hanc autem omnia requiruntur, quæ ad resignationem in favorem, *v. Less. c.* 31. *d.* 35. & 36. *Layman. c.* 17. *Bon. de simon. d.* 1. *q.* 4. §. 12.

Quæres. I. An licitæ sint permutationes coram Ordinariis, in mensibus reservatis per concordata Germaniæ. *Resp.* Affirmativè, quia per reservationem concordatorum, non censetur Pontifex voluisse conditionem Ordinariorum Germaniæ deteriorem facere, quàm Episcoporum extra Germaniam, coram quibus id simpliciter licet.

Quæres. II. An licitum sit permutare Beneficia, compensata fructuum æqualitate.

Resp. I. Non licere, si Beneficium copiosius, non separatis proventibus à titulo, permutetur cum tenui. Ratio est, quia excessus ille, eo ipso, quo manet annexus titulo, est debitus titulo, ideòque pro eo nihil exigi potest, quin etiam exigatur pro titulo.

Resp. II. Posse peti compensationem, ob hujusmodi permutationem, à Pontifice pro incommodo temporali, quod alter subit, spoliando se proventibus sui Beneficij; ideòque talis compensatio non est pretium Beneficij, aut proventuum annexorum, sed conditio, ut se indemnem servet, sine quâ conditione nollet se spoliare.

Resp. III. Jura proventuum posse separari à titulis, & primò nudos titulos, deinde alio contractu jura proventuum, utpote temporalia permutari, compensato excessu opulentioris, idque auctoritate solius Papæ, *vid. Less. l. c. Bon. l. c. §. 12. n. 11.*

Quæres III. An licitè permutetur Beneficium, hac lege, ut expensæ litis, vel bullarum, refundantur per recipientem. *Resp.* Videri permutationem simoniacam, si impensæ sint causa impulsiva permutationis, sine qua actus non fuerit futurus, idem de simili resignatione affirmarem, *vid. Less. l. c. Bonac. l. c. num. 9.*

ARTICULUS VI.

Quid & quotuplex sit pensio.

Resp Pensio est jus percipiendi fructus ex alieno Beneficio. Estque triplex. 1. Temporalis, quæ datur propter ministerium temporale, v. g. Cantori æditno, patrono & defensori Ecclesiæ. 2. Spiritualis, quæ fundatur in

in titulo mere spirituali, ut quæ datur Concionatori, Coadjutori Episcopi, Parocho, &c. 3. Media, quæ fundatur in statu spirituali, non tamen officio spirituali, ut quæ datur Clerico pauperi, vel Parocho seni ad sustentationem, vel quæ datur causâ resignationis, & litis componendæ. Duæ posteriores dicuntur Clericales, quia Clericis; prima Laicalis, quia laicis tantùm datur.

Porrò circa pensiones, *Laym. cap.* 18. & *Less.* 34. docet hæc: 1. Etsi eam designare proprium sit Papæ; id tamen etiam Episcopum posse in causis specialibus, & necessariis. v. g. propter paupertatem & senium resignantis, vel litis compositionem, vel propter adæquandos fructus, in permutatione Beneficiorum. 2. Debere esse moderatam, ita ut Beneficiato relinquatur sufficiens sustentatio: talis autem plerumque censetur tertia pars fructuum. 3. Ad pensionem non requiri consensum patroni, ut quidam volunt; quia id nullo jure statutum est. Neque ullum fit præjudicium per impositionem pensionis, cùm is fructus non percipiat ex Beneficio, sed tantùm habeat jus instituendi, & præsentandi, quod ei non adimitur. 4. Pensionarius post constitutionem *Pij V.* ubi ea est recepta, tenetur recitare Officium B. V. nec facit fructus suos, si omittat. 5. Pensionem extingui morte pensionarij, sicut ususfructus morte usufructuarij. Posset tamen Papa facere perpetuam, ex plenitudine potestatis. De venditione & redemptione pensionis, *Vid. Laym. cap.* 18. & *Less. l.* 2. *cap.* 35. *d.* 22. *Bon. l. c.* §. 13.

DUBIUM II.

De Horis Canonicis.

ARTICULUS I.

Qui obligentur ad Horas.

Resp. I. Clerici majorum Ordinum, etiam suspensi, excommunicati, degradati, tenentur, tum jure Ecclesiastico, tum generali consuetudine Ecclesiæ.

Dixi, *Majorum Ordinum*: quia minorum, non tantùm non ad Horas, sed neque ad psalmum Miserere tenentur, quem, vel simile quid, cum Episcopus primam tonsuram conferens injungit, non videtur obligare, nisi ut vel tantum fiat aliquoties, vel per modum consilij, *Less. l. 2. c. 37. d. 9. Unde resolvuntur hi Casus.*

I. Tenetur ad Horas, qui cum dispensatione Papæ duxit uxorem, nisi in hoc ipso sit dispensatum; quia dispensatio, utpote odiosa, strictè est explicanda, & characterem retinet, *Bon. & Azor. l. c. cap. 5.* contra alios.

II. Clericus incipit obligari à puncto subdiaconatûs suscepti: & quidem ad Horas respondentes horæ, quâ ordinatur, *Bon. tr. de Horis. q. 1. punct. 5. ex communi.*

Resp. II. Omnes Religiosi professi, ad chorum destinati utriusque sexûs, obligantur ad Horas, idque ex antiqua & recepta consuetudine quam tamen quidam, ut *Aragonius*, putant non obligare tam strictè: ut peccent mortaliter, si bis terve omittant. Et de Monialibus dubitat, *Cajet. Medin. Armil. Dian. V. 12. R. 37.* imò eas (atque adeo omnes Religiosos

giosos

giosos sacris non initiatos) non teneri sub onere peccati, absolutè, sed nimis laxè, docet *Petrus Marchan.* apud *Dian. p. 9. t. 6. R. 7.* contra aliorum communem & veram sententiam, quæ docet, teneri secundùm suas regulas & consuetudines. *Bonac. q. 2. p. 2. num. 5.* ex *Azor. Less. Maldero*, &c. *Unde resolves.*

I. Non tenentur ad Horas, 1. Novitij. 2. Conversi. 3. Religiosi Societatis Jesu, militares, hospitalarij, & cæteri Choro non destinati. *Trull. l. 1. cap 7 d. 12. §. 1. n. 5.*

II. Is qui ex una religione transit in aliam, in qua non est hæc consuetudo, non tenetur; quia consuetudo non obligat, ubi non est recepta, Ita *Suar.* & *Laym.* Idem dic de religioso ejecto, vel qui dispensationem obtinuit perpetuò vivendi extra monasterium: quia etsi maneat religiosus, non tamen regularis. Ita probabiliter. *Sotus, Sanch. Bon. d. 1. q. 2. p. 2. n. 4. &c.* contra *Suar.*

Resp. III. Beneficiati; quotquot habent jus in re, & plenum dominium Beneficij, si fructus percipiant, vel percepturi sint, tenentur ad Horas. *Less.* & *Layman. l. 4. tr. 2. cap. 4.* ex communi & *Concil. Lateranensi.* sub Leone X. Ratio est, quia Beneficium datur propter officium, *Unde resolves.*

I. Non tenentur ante acceptam possessionem, nec si sine sua culpa fructus nullos percipiant, nec percepturi sint, *Laym. l 4. t. 2. c. 4. num. 3.* quia non habent Beneficium secundum omnem effectum. Videntur tamen pro ratione fructuum teneri ad aliquoties legendum, *Trull l. c.*

II. Tenetur is, qui etsi (sive sine, sive cum sua culpa) non recipiat omnes suos fructus, recipit tamen tantam partem, quæ sufficit ad sustentationem, *Bon d 1. q. 6 p. 3.*

III. Tenentur ij, qui primo, aut etiam secundo anno non percipiunt fructus, eò quòd assignentur fabricæ, vel prædecessori mortuo: quia etiam ipsi mortui fruentur eodem privilegio, & sic pro tota vita satisfaciunt frabricæ *Bon. p. 4. n. 22. Laym. c. 5. Suar. Regin. &c.* Contaria tamen sententia non est improbabilis, & negat *Less.* cum *Cajet.* se talem damnaturum; eò quòd vel resignare, vel mori ante possit, & sic non frui anno gratiæ, *Laym. l. c. Palaus, Trull. d. 13. §. 3.*

IV. Tenentur & ij, qui habent Beneficium tenue, octo v. g. vel decem aureorum; quia jura omnibus indistinctè obligationem Horarum imponunt, sicut iis qui sunt in majoribus Ordinibus. Ita probabiliter *Sylv. Azor. Suar. Palaus, Bonac. d. 1. quæst. 2. p. 4. num. 17.* & *comm.* contra *Sotum, Less. Rodriq.* & *Dian. R. 9. Mald.* qui dicunt, si habet Beneficium tam tenue, ut tertiam partem mediocris sustentationis alicujus Clerici non adæquent, non teneri, *v. Dian. l. c. Escob. tr. 5. E. 6. cap. 13.* quorum sententiam non damno, *v. Trull. l. 1. c. 7. d. 12. §. 3.* ubi notat eum, qui habet plura Beneficia tenuia, ex quibus competentiam habeat, teneri ad Horas.

V. Non excusatur qui primis annis parum recipit, eò quòd fructus expendat in substitutum quia Horarum onus Beneficio annexum est personale, cum quo spontè acceptatur, *Bon. l. c.* ex *Azor. Vasq. Fill. &c.*

VI. Si filius à patre coactus ad statum Ecclesiasticum, percipiat ipse fructus, tenetur ad Horas: secùs, si percipiat, pater: hic verò ad restitutionem obligatur, *Laym. c. 5. n. 2.* ex *Less. l. 2. c. 34. dub. 3.*

VII. Probabile est, eum qui non residet ex legitima licentia vel dispensatione, ideò-

que

que fructus non recipit, non teneri ad Horas: quia obligatio hæc est propter sustentationem datam, *Trull. l. 1. cap. 7. d. 13. §. 3. ex Sanch. &c.*

VIII. Non tenentur, qui habent præstimonia, (quæ solent dari adolescentibus, in subsidium studiorum) eò quòd non sint propriè dicta beneficia, Ita *Medin Garsias*, & *Less.* contra *Nav. Sotum*, & *Rodriq.* Rectè tamen monet *Laym. cap 5. num. 6.* considerandam rationem præstimoniorum. Si enim dentur in titulum perpetuum, & habeant annexum aliquod obsequium spirituale, quod per laicum expediri nequit, esse Beneficia Ecclesiastica, proindeque obligare ad Horas: secus, si consistant in solo temporali obsequio. Similiter non tenentur pensionarij, cum pensiones non sint propriè dicta Beneficia, ut *dubio præced.* videri potest. Quod limitat *Escob.t. 5. E. 6. cap. 4.* ex *Palao*, si fruantur pensione, ob secularia obsequia; secus, si titulo Clericali. Denique, neque tenetur Coadjutor, si non administrat, quia obligatio tenet proprietarium, *Palaus, Escob l c. v. Lay. c. 5. n. 9.*

IX. Etsi habens plura beneficia satisfiat unicâ recitatione Horarum, tenetur tamen tot facere commemorationes, quot sunt beneficia, seu patroni beneficiorum; quia par est omnium ratio, *Bon. Trull loc. cit n. 27.*

ARTICULUS II.

Quanta sit hæc obligatio.

Resp. I. Est tanta, ut peccet mortaliter, quisquis habens hoc onus, Horas, vel notabilem earum partem omittit. Ita *communiter* omnes

omnes contra *Angelum V. Hora.* & *Richardum*, qui dicunt non esse mortale, nisi quis habeat consuetudinem omittendi. Quam sententiam *Less.* non audet dicere probabilem, quod sit contra torrentem Doctorum. Ratio est, quia violat præceptum in re gravi pertinente ad virtutem religionis. Ex dictis *resolvuntur hi Casus.*

I. Non est mortale, omittere unum psalmum, lectionem, vel quid simile, ut habet communis contra *Navarr.* nec tertiam partem parvæ Horæ, contra *Azor.* & *Mald.* quia non censetur pars notabilis. Talem autem dicit *Palaus*, *l.* 1. *p.* 5. esse in Matutino, quod est æquale uni parvæ Horæ, *Sanch. in sum. t.* 1. *l.* 1. *cap.* 18. *num* 8. dicit tres lectiones cum responsoriis, in feriali officio, esse materiam parvam. In parvis Horis, dicit *Fern. Fill.* & *Lay.* dimidium esse notabilem quantitatem. *v. Escob. l. c. cap.* 13. *num.* 107. ubi docet unam parvam Horam non esse partem notabilem, respectu totius officij, quod per modum unius est præceptum. Verùm hoc meritò rejicitur ab aliis.

II. Est mortale, si omittas vel unam integram ex Horis, (quarum sunt septem, Matutinum cum Laudibus, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Vesperæ & Completorium) vel dimidiam etiam ex brevioribus, (ut docet *Fern, Reginald. Filliuc. Suar. Laym.* contra *Bonac.* & *Less.*) vel ex Matutino 9. lectiones cum responsoriis, ut *Sanch.* 1. *mor. cap.* 18. aut partem æquivalentem Horæ uni minimæ, ut *Suar. de rel. t.* 2. *l.* 4. *cap,* 25. & *Gavantus*; vel ut alij, unum Nocturnum, *vid. Bonac. d.* 1. *q.* 5. *p.* 1. *Dian. p.* 2. *t.* 12. *R.* 26. & 41.

III. Sive omissio Horarum (abstrahendo à multiplicatione actuum voluntatis (sit unum numero peccatum, ut vult *Bon.* sive sint plu-

ra formaliter, ut docet *Leſſ.* ſive unum multiplex; ut *Suar.* ſive unum pluribus æquivalens, ut *Fill.* loquitur: probabile tamen eſt, in confeſſione explicandum, quot Horæ ſint omiſſæ eò quòd ſit circumſtantia tenens ſe ex parte objecti, & conſtituens actum in ratione ſua individuali, *Bon. l. c. num. 9. Leſſ. Suar. Fill.*

Reſp. II. Tanta eſt obligatio, ut inducat ei onus reſtitutionis fructuum, pro rata omiſſionis officij, qui titulo Beneficij ad Horas tenetur, ſi elapſis 6. menſibus poſt adeptam poſſeſſionem, (is enim, etſi graviter peccet omittendo, non tamen tenetur ad reſtitutionem) culpabiliter officium non recitaverit. Patet ex *Conſil. Lateranenſi* ſub *Leone X.* Sed quia dubium fuit, utrum hoc Concilium eſſet receptum, *Pius V.* Bullam edidit, quæ eſt apud *Navarr. cap.* 25. quâ hoc decretum confirmat, ac declarat ſic, ut qui uno die totum officium omiſerit, teneatur reſtituere omnes fructus illi diei reſpondentes, v. g. qui accipit annuè 365. florenos, teneatur pro uno die reſtituere unum florenum; qui autem omiſerit Matutinum tantum, mediam partem fructuum unius diei; qui reliquas Horas, etiam mediam partem, qui verò unam ex illis, ſextam partem. Eaque reſtitutio facienda eſt vel fabricæ vel pauperibus. *Laym. Fill. Bonac. d. 1. q. 5 p. 2. &c.* contra *de la Cruz* & *Lopez.* apud *Dian. p. 2. t.* 12. & 34. qui dicunt, ſi Beneficiatus intra annum, per 8. vel 10. dies tantum omittat, non teneri ad reſtitutionem, eò quòd ſit ſervus liberaliſſimi domini, qui multò minùs quàm domini temporales, ad pauca attendat. *Unde reſolves,*

I. Clerici majorum Ordinum, qui ſolo titulo Ordinis, & quotquot alio titulo, quàm

Bene-

Beneficij, ad Horas tenentur, non obligantur ad dictam restiutionem, quia nullos percipiunt fructus, propter onus recitandi officium, *Bon.l.c.p.2.n.3.*

II. Nec ij obligantur, qui ex naturali oblivione, justo impedimento, bona fide, invincibili ignorantiâ, aut aliter absque culpa omiserunt. Ratio est, quia in conscientia non debetur pœna, ubi non est culpa, *Less. Suar. Bon. n. 4.*

III. Valde probabile est, quòd qui alia onera habent, quàm precum, v.g. Pastores, Episcopi, &c. omittentes Horas; possint retinere majorem partem fructuum istius diei, ratione dictorum onerum; sufficiatque dare tertiam partem, vel quartam fructuum; eo quòd tantum obligentur ad restitutionem fructuum, respondentium oneri divini officij, *Navar. Fill. Bon. p. 3. Dian. p. 2. tr. 12. R. 8.* citans alios multos.

IV. Si talis Pastor habeat tenues reditus ad sustentationem, videtur ad nihil obligandus; cum ob alia onera illi debeatur sustentatio. *Laym.l.4.tr.2.cap.5.* Imo *Dian. p. 2. tr. 12. R. 9.* & *Mald. tr. 10.c.2.dub. 3.* dicunt, eum, qui habet Beneficium valdè tenue, v.g. cujus reditus tertiam partem mediocris sustentationis non adæquent, non teneri, ob Horas aliquoties neglectas, ad restitutionem.

V. Restitutio hæc fieri potest, vel pauperibus amicis, vel alijs, vel ipsi etiam beneficiato, si pauper est. Item impendi potest in fabricam domûs, vel meliorandos agros Beneficij; quia hæc nomine fabricæ etiam intelliguntur, apud *Suar.* & *Bonac.* Denique aliquando compensari potest, offerendo suffragia pro defunctis, aliisque precibus, ut *vid. Bon. l. c p. 4.* & sic etiam per alium, seu per officium, aut preces ab alio ad tuam in-

ten-

tentionem recitatas, & à te defunctis applicatas, satisfieri posse, docet *Quintanad. t. 8. s. 6.* Nec continuò damnandum, qui ordinariè recitare solitus, semel v. g. vel bis in anno omisit, etsi nihil restituat, docent *Sotus Med. Fill. c. 10. n. 316.317.*

VI. Qui pecuniam, quam ob neglectas Horas tenetur restituere, sive erogare in usus pios, impendit in alios, quàm vel in pauperes, vel fabricam beneficij, non satisfecit (secundùm jus commune, ubi Consilium Lateranense, vel Bulla Pij V. est recepta) obligationi suæ, nisi aliud ferat consuetudo, vel statutum alicubi receptum: quia disertè præcipitur restitui pauperibus, vel fabricæ beneficij, *v. Bon. q. 2. p. 2. & 4.*

VII. Posse aliquando beneficiatum excusari à restitutione, (ob Horas neglectas) titulo pecuniæ expensæ, (intellige post omissionem Horarum) etsi non isto intuitu, in pauperes, vel alios usus pios, censet *Dian. p. 3. R. 57. ex Lay. l. 3. s. 5. t. 2. cap 12. n. 9.* esse probabile: tum quòd quidem Auctores ita sentiant, tum quòd videatur esse virtualis intentio omnium dantium eleëmosynas, satisfacere per illas omnibus obligationibus, quas suis peccatis contraxerunt; tum quod leges Ecclesiasticæ benignè debeant explicari. Addit *Ioannes de Salas, de leg. d. 15. s. 2. n. 27. Vasq.* Si Canonicus grossam, seu corpus sui Canonicatûs, verè & absolutè lucretur prius quàm omittat officium, non teneri ad restitutionem, propter omissionem sequentem; eò quòd pœna non sit, ut fructus jam suos factos restituat, sed ut fructus non faciat suos. Sic ille apud *Dian. p. 2. t. 12. R. 8* v. infrà *ar. 4. §. 6. in fine.*

VIII. Ubi Bulla Pij V. non est recepta, potest videri probabile, beneficiatum ad dictam

ctam restitutionem non obligari, ut habet *Sylv. V. Clericus.*

ARTICULUS III.

Quæ excusent à recitatione Horarum.

Resp. Hæc sequentia. 1. Infirmitas gra vis, v.g. dolor notabilis capitis, ita ut sin incommodo, vel incremento morbi, leg non possint. Dixi, *gravis*: quia levis, v. g dolor stomachi, aut pectoris, vel etiam ali quando febris tertiana, aut quartana non ex cusat, cum toto die non affligat. Ita *Nav. Fill Lay, Bon d.* 1. *q.6. p.*1. Porrò taliter excusatu non tenetur, ut quidam volunt, audire alium legentem, nec alium substituere, ut habe *Fill.* & *Sa. V.Horæ.* Si tamen commodè potest & solet legere cum socio, tenetur, ut habet *Less.* & *Bon. v Dian. p.*2. *t.* 12. 43.

2. Justum impedimentum, v.g. metus pro ditionis, inter hæreticos. Item gravis vel re pentina occupatio, vel opera charitatis majo ris momenti, quàm Horæ, quæ sine scandalo, vel gravi incommodo tuo, vel alterius omitti non possint. Quomodo etsi Concionatores, vel Confessarij, aliquando excusari possint, idque ex benigna Ecclesiæ intentione, ut do cent *Sylv. Suar.* & *Lay. &c.* tenentur tamen anticipare, si possint, v. g. si manè prævi deas, te totâ die confessionibus occupandum, quæ differri non possint. Ita ex *Suar.* & *Azor, Bonac. l.c p.2.n.*1.*&* 2. *&c. communiter.*

Ex hoc capite dicunt etiam aliqui, non te neri te repetere, quod neglexisti, (nec reci tando, nec audiendo) dum thurificando ad Magnificat, vel Benedictus, vel libros neces sarios circumferendo, vel lectionem mox

can-

cantandam prævidendo, vel alia in choro necessaria peragendo, occupatus fuisti. Quia Chorus totus pro eo, qui in re ad officij celebritatem pertinente occupatur, videtur supplere, & non tantùm suo, sed etiam aliorum ministrantium nomine, recitare aut canere. Ita *Laym. l.4. tr.1. c 5. n.7. Henr. Sylv. Azor. Sot. Molfestus, Naldus, Arag. Regin.* citati à *Diana p.2. t. 12. R.13.* Idem de eo, qui choro organis musicis alternis versibus respondet, dicunt *Navar. Sanch. Arag & Rodriq* apud *Laym. l. c.* scilicet eum non esse obligatum, ut etiam voce proferat: sed negat *Escob t.5. E.6. v Trull d.16.*

3. Cæcitas, *Bon. p. 2 n.4. &c. communiter.*

4. Carentia Breviarij inculpata. Quòd si tamen memoriter possis dicere, vel totum officium, vel unam Horam, teneris. Si verò tantum scias psalmos, vel lectiones, vel capitula, dicit *Fill. tom.2. tr.21. c.9. n.287.* citans *Navar. & Suar.* Item *Escob. E. 6. num. 149.* probabile esse, non teneri: quia psalmi ut sic, non sunt Hora Canonica, ad quam tenetur Clericus. Idem dicit *Garf. de Ben. t.1. p.2. c.1. num.221. Mald.in2. 2. t.10.c.2. d.5.* & *Ioannes Sanchius in select. d.15. num. 1.* citati à *Diana* eò quòd lectiones & capitula sint pars (licet minor) maximè principalis, ita ut absque illis non sit officium Canonicum. Idem concedit *Sanch. l.1. c.19.* in Matutino festi duplicis, vel semiduplicis. *vid. Bon p.2.n.6. Dian p.2 tr.12. R.30. &* 43. Verùm hæc probare non ausim, * sed potius quod docet *Bon. d. 1. q.6.p.2.* impeditum ex aliqua dictarum causarum, si possit dicere partem notabilem, ad id teneri, aliàs ad nihil. Denique si quis careret Breviario, quo uti solet, v. g. Romano, tenetur legere aliud, quod

* *Merito non probat quia damnata deinde sunt ab Innocent. XI. Propos. 54. inter 65.*

habere potest: quia per utrumvis impletur substantia præcepti. *Creuf. Escob. Dian p.9.t.9.R.25.*

5. Dispensatio, quam sine causa, solus Papa dat validè: cum causa Episcopi. Et si subdiaconum, qui ex dispensatione Pontificia duxit uxorem, hoc ipso liberari ab onere horarum, contra *Bon.* & *Azor.* docet *Sanch. de mat l.8.d.8. Dian. p.8.t.3.R.34.*

ARTICULUS IV.

Quomodo recitandæ sint Horæ.

Resp. In recitatione Horarum sequentes circumstantiæ sunt servandæ. 1. Ut recitentur juxta præscriptum Breviarij Romani, jussu Pij V. editi, saltem publicè. Excipe Religiosos, qui habent peculiare Breviarium Ordinis & Ecclesias, quæ 200. annis ante institutionem Breviarij per Pium V. peculiare habuerunt: eæ enim sine consensu Episcopi illud mutare non possunt. Privatim tamen omnibus etiam regularibus, probabile est licere, ex consuetudine, uti Romano, ut docet *Less. cap.37. d. 12. Rodriq.* & *Sa. V. Horæ. Bonac. d.1. q.3. p.1.* Adde, quod, qui eo utitur, ne quidem in choro obligetur ad psalmos pœnitentiales, graduales, officium defunctorum (excepto die animarum) Officium tamen B. V. in choro recitari debet, ubi est consuetudo. Ita *Fill.* & *Bon.* ex Bulla Pij V. & Clementis VIII. Item tenetur ad Litanias diebus Rogationum; tum quia sunt pars officij eo die, tum quia peculiaris de ea re est constitutio. Ita *Bon. l. c.* ex *Fill.* Etsi contrarium probabile esse dicat *Dian. p 2.tr.12.R.24.* ex *Vasq.* item *Escob. t.5. E 6.* Quòd si autem ex inadvertentia, vel necessitate, v.g. quia lectiones de festo nullas habes, officium mutes, ita ut dicas de feri-

feria, quando erat dicendum de Sancto, vel contrà; nullum erit peccatum, nec obligatio repetendi, licèt consultum sit repetere ea, quæ ad proprium officium pertinent: si vero studio idem mutes, aliud sentiendum videtur, cùm ratio non sit eadem: Quamquam quod eo casu venialiter tantùm pecces, nec tenearis repetere, vel restituere quidquam, eo quod substantia præcepti sit impleta, probabile esse censeat. *Escob. t.* 5. *E.* 6. *c.* 5. *Dian. p.* 3. *t.* 12. *R.* 3. Item *Cajetan. Sylv. Binsf. Azor. Valent. Less. Fill. &c.* citati à *Bonac. d* 1. *q* 1. *p* 1. *num.* 17. & *Dian. loc. cit.* contra alios multos, quos citat & sequitur *Barbos. Laym.* vero *l.* 4. *t.* 1. *cap.* 5. *num.* 4. cum *Suar.* limitat; nisi per fraudem quasi, multo longius in multo brevius, v. g. paschale mutetur: licèt *Caram.* apud *Dian. p.* 7 *t.* 11. *R.* 6. contra communem sentiat, etiam sic præceptum impleri, & venialiter tantùm peccari) aut idem pro libitu toto anno dicatur; quia est gravis inordinatio, *vid. Trul. d.* 14. *num* 11. ubi docet, eum, qui per errorem legit hodie de Sancto, qui cras v. g. colitur, posse cras legere de Sancto, qui hodie celebratur, ne is hoc anno omittatur; imo ita faciendum esse vult *Quintan. t.* 8. *sing.* 10. Verùm contrarium rectius tenet *Villalob.* eo quod præstet semel quàm bis errare: idque multis benè confirmat *C. Lugo*, *Resp. mor. l.* 5. *d.* 8. Similiter eum, qui per errorem, vel oblivionem in festo duplici, vel semiduplici, non recitavit die proprio, posse de eo legere primo die non impedito 9. lectionum officio, docet idem *Quintan. t.* 8. *s.* 9. esse probabile. Verum & hoc meritò rejicit, *Card. Lug. l. c.* & ipse *Quintan.* contrariam sententiam agnoscit probabiliorem. Denique qui in aliquibus Horis erravit, (legendo

gendo v. g. de feria, quando erat de festo, vel contra) agnoscens errorem, non debet eum continuare, sed reliquas horas legere juxta officium eo die currens, ut in iis saltem conformet se toti Ecclesiæ, vel communitati, cujus est pars, & observet legem, quantum potest. *C. Lugo, l. c.*

2. Pronuntiatio vocalis exterior; ea enim est de substantia præcepti. Et si quidem cum socio legis, (quòd rectè fit, & est conforme primæ institutioni Ecclesiæ, ac publico orandi ritui; estque licitum, etiamsi is ad eas non obligetur, nec interius attendat: *Bon. q. 3. p. 2. §. 1.*) ea pronuntiatio adhibenda est, ut ab eo exaudiri possis, eumque audire vicissim: *Sa.* tamen *V. Horæ*, putat satisfieri, etsi quædam non percipias, quæ à socio dicuntur; neque ideo aliquid scrupulosè repetendum esse. Si verò solus legas, ita legendas esse, ut audire teipsum possis, docent *Regin. & Suar.* sed probabile est, id non requiri, cùm Ecclesia id non præcipiat, ut docent, *Azor. p. 1 l. 10. cap. 11. quæst. 4. Bon. & Dian. resolut.* 11. admittitque *Fill. tr. 23. c. 3. num.* 117. pro scrupulosis. Si plures duobus recitent officium simul, non debet unus unum, alter alterum, tertius tertium versum recitare, sed alternatim facto duplici tantùm choro, sive plures sint ex una parte, sive pauciores: quia sic habet usus, & praxis Ecclesiæ. Secùs est de lectionibus, quarum primus primam, secundus secundam, tertius tertiam recitat, (imò alicubi consuetudo permittit, ut omnes ab uno recitentur) aliis audientibus. *Bonac. d. 1. q. 5. p. 2. §. 1.* ex *Suar. Azor. & Laym.* addens etiam satisfacere eum, qui lectiones, vel orationes, vel capitula, vel responsoria tantùm audit, & non recitat. *vid. Bon. l. c. Trull. d. 16. num. 17.*

3. Pro-

3. Pronuntiatio integra, sine syncopa, & abbreviatione verborum & syllabarum, & absque præcipitantia. *Bonac. d* 1. *q.* 3. *p* 2. §. 1. Ex hoc tamen defectu in publico facilius peccari potest mortaliter, ratione scandali, & severioris præcepti Ecclesiæ, quàm in privato, *Azor. & Fill. t.* 2 *l.* 23 *cap.* 2. *Escob. Dian. p.* 2. *tr.* 12. *R.* 32. ubi addit, 1. Eum, qui cum tali, qui ultimas syllabas abscindit, recitat officium, satisfacere suo officio, nec teneri repetere. 2. Quando in cantu, propter nimiam celeritatem & abscissionem syllabarum (vel alia de causa) audientes non possunt verba percipere, & attendere, ordinariè tantùm esse peccatum veniale, neque obligari ad iteratam recitationem officij; nisi adsit contemptus, vel grave scandalum, seu notabilis corruptio, & deformatio verborum, in toto cantu, *vid. Dian. l. c Sylvium & Trull. d.* 15. ubi ex *Navar. Azor. Less. & Palao* negat satisfacere eos, qui cum sociis recitant ita festinanter, ut nondum expletis à socio versiculis, ipsi incipiant; quia pars, quæ anticipatur, non communicatur cum socio, qui eam audire nequit. Excusant autem ex *Nav. Sa & Suar.* surdum, qui alios in choro canentes non intelligit, nec sequi potest.

4. Pronuntiatio continuata unius Horæ: si autem interruptio notabili tempore, sine causa fiat, erit tamen veniale tantùm, ut aiunt *Fern. Laym. & Less. d.* 10. quia singuli psalmi suam completam significationem habent: si justa ex causa fiat, nulla culpa erit, nec repetenda priora. Quod verum est, etiamsi animo repetendi interrupisses; consilij tamen est, si interruptio longa esset, repetere ab initio psalmi vel nocturni: imò probabile est, nocturnos singulos separatim, saltem intra trium horarum spatium dici posse, (quod

certum videtur, si justa causa concurrat) quia secundum quosdam antiquitus ita fiebat, ut docet, *Fill. t.23. cap.6. & Bon.q.5.p.3. Escob. &c.* Addit *Quintanad. t.8. s.3.* lectiones, sive tres sint, sive novem, posse absque culpa gravi, sine causa, & cum hac, absque ulla culpa dividi à psalmodia ejusdem matutini. Divisio autem matutini à Laudibus, non dicit interruptionem officij; unde privatim fieri potest sine causa. *Dian. p.5. t.14. R.48.* ex *Bonac. Fill. Sanch. &c.* Item *Trull. l.1. c.7. d.11.*

5. Ne invertatur ordo Horarum, absque justa causa, quod si tamen fiat, erit tantum veniale; quia ordo iste, saltem extra chorum, non est sub præcepto, nisi secundariò, & tamquam circumstantia minoris momenti. Quòd si autem per inadvertentiam, vel ex justa causa mutes, v. g. ut amico, vel ægro, qui tecum legere cupit, satisfacias, nullum erit peccatum, vel si in choro dicantur posteriores Horæ, cum tu necdum dixeris priores; vel si inter orandum advertas te aliquid omisisse, vel priorem Horam nondum dixisse: perges enim, & supplebis in fine. Similiterque, si causa, vel necessitas instet Horas dicendi, potes dicere Laudes, dilatis lectionibus, vel aliquo simili, quod ad manus non est, *v. Bon. q. 3. p 4.*

6. Ut, nisi justa causa excuset, dicantur tempore præfixo à jure, vel consuetudine: quæ nunc obtinuit, ut Matutinum & Laudes absoluto Completorio in Ecclesia, horâ circiter quartâ, & secundùm *Bonac.* etiam tertiâ dicantur: & hieme quidem, mediâ horâ ante solis occasum dici posse, ait *Fill.* ex communi sententia; cùm etiam privilegium quibusdam concedatur, ut horâ ante occasum dicant. Quod tamen non est signum,

num, id sine privilegio fieri non posse, quia talia sæpè dantur ad tollendos scrupulos, & dubia, quæ sequuntur ex varietate opinionum. Juxta eamdem sententiam non peccabit, ait *Bonac.* qui primam, tertiam, sextam, & nonam, duabus vel tribus horis post ortum solis dicit: tum quia est moderata & consueta postpositio; tum quia tempus à jure præscriptum magnam latitudinem, teste consuetudine habet: erit tamen veniale Matutinum, sine causa, ad vesperum differre, vel ante prandium, sine causa Vesperas & Completorium dicere: quia hæc est insueta inversio. In Quadragesima autem Vesperæ legi possunt privatim post prandium, cum rubrica breviarij feriâ IV. Cinerum non imponat præceptum. *Navar. Sanchez, Trull. d. 18. num. 6.*

Dixi, *sine causa*: quia si iter, aliave causa urgeat, secundum *Cajet.* & alios, omnes Horæ manè dici possunt, usque ad Vesperas inclusivè. Denique ad vitandum mortale, sufficit dici omnes à media nocte, usque ad alteram mediam noctem; præterquam quòd Matutinum pridie possit anticipari. Quòd si intra dictum tempus quis Horas non dixerit, peccavit quidem, non tamen tenetur postmodum dicere, quia sunt onus affixum diei; etsi supplendo possit, secundum quosdam, restitutionem subterfugere, eò quòd rependat æquale. *Molfes.* 3. *to.* 2. idem *Major. Palud. Ledesma, &c.* apud *Henr. l.* 13. *c.* 13. *Bon. d.* 1. *q.* 5. *p.* 2. *n.* 5. ubi dicit, eam sententiam esse probabilem, citatque pro ea *Suar.* & *Fill.* sed malè, quia hi loquuntur tantùm de primo medio anno; vel spectato solo jure naturæ, & secluso jure positivo. Expressè autem, eam sequitur *Quintan. t.* 8. *s.* 6. vocatque veriorem contra-

riam,

tiam. Vide etiam *Dian. p. 2. t. 12. R. 24.*

7. Ut devotè, & cum attentione interna, virtuali saltem.recitentur, sive ea ad Deum sit; sive ad sensum verborum, sive, ut ait *Caj.* ad verba solum. Quam postremam sufficere, rectè notat *Less.* supposito tamen animo orandi, & vacandi Deo: unde attentionem confusam saltem ad Deum, & ad verba includit; cum alioqui attentio præcisè ad sola verba, nihil ab externa attentione differre videatur. Ita commun. contra *Navar. Sylv. & Kon.* qui nullam attentionem internam requirunt, sed tantum externam, quæ excludat omnem actionem incompossibilem cum attentione interna, licèt animo voluntariè inter ea distraharis. Quæ sententia secundùm, *Layman. & Less.* non est improbabilis; & utilis, tum scrupulosis, tum confessariis, ne beneficiatis sine attentione Horas recitantibus, imperent restitutionem fructuum: partim ob Doctorum auctoritatem, partim quòd hoc præcepto tantùm materialis quædam preces, earumque externa pronuntiatio (per quam, sicut per hymnos organo cantatos, à Deo aliquid Ecclesia potest impetrare) præcipi videantur: devotio verò tamquam finis præcepti extrinsecus ad ejus substantiam non pertineat. Verùm nostra sententia est communior, & probabilior. Et probatur: sine attentione enim interna, nulla est oratio; ergo hoc ipso, quòd sub mortali ad orationem obligatis, sub mortali item ad aliquam attentionem ex prædictis obligaberis. Nec refert, quòd Ecclesia non possit per se actus internos præcipere; potest enim eos præcipere, ut sunt necessarij ad actus externos debitè præstandos, ut sunt actus virtutis. Quo modo cùm possit præcipere confessionem, potest etiam

contritionem. Dixi, *cum attentione int.rna; virtuali saltem*: etsi enim melior sit actualis, sufficit tamen virtualis; quam *Bon.* & alij communiter dicunt manare ex actuali, quamdiu non revocatur expressè, vel tacitè per distractionem voluntariam, vel actionem cum debita attentione incompossibilem. Unde licèt involuntariè distraharis, virtualiter tamen attendis. 1. Si in genere intenderis officium dicere, modo consueto, vel animo laudandi Deum, vel satisfaciendi tuo muneri. 2. Si cum confusa aliqua apprehensione & proposito, opus consuetum faciendi recites. *vid. Bon. d. 1. q. 3. p. 3. Ex dictis resolves.*

I. Is qui dubitat ob evagationem mentis, an aliquid omiserit, si probabilem conjecturam habeat, se dixisse, vel quia proposuit initio attendere, vel quia se repetit in fine v. g. psalmi, præsumere potest, se dixisse, si ex libro, vel memoria, ceteroqui non errare solitâ, dixit: proindeque melius erit si non repetat, ad vitandas anxias consuetudines & scrupulos, & ut totum officium sine perturbatione decurratur, Ita *Binsfeld. cap.* 11. *d.* 13. *Laym. c.* 5.

II. Qui spontè distractus nullam harum attentionum habuit, graviter peccavit, teneturque secundum sententiam communem Horas repetere, nec fructus facit suos: quia non fecit opus præceptum, quod erat, ut devotè oraret, *Sotus. Navar. Regin. Fern. Suar. Bon. & Trull. l.* 1. *c.* 7. *d.* 17: ubi ex *Nav.* addit, non excusari à mortali eum, qui recitationem horarum ita differt, vel ita se componit, ut advertat se somno præoccupandum: v. g. si Completorium vesperi reservet dicendum in lecto, sciens se tunc somno solere obrui. Quidam tamen Doct. paulò antè

citati negant, eo casu necessariam esse repetitionem, eò quòd substantia operis sit impleta, absque circumstantia devotionis. Multoque magis ac probabilius iidem negant obligationem restitutionis, eò quòd ad illam tantum teneantur qui officium omiserunt, non qui distractè dixerunt. *v. Bon. l. c. Less. Laym. & Diana t. de Horis R. 1. & 2. Escob. t. 5. E. 4. c. ult. num. 62.*

III. Cum recitatione officij conjungere actiones, quæ notabiliter non impediunt, (v. g. induendi, abluendi) veniale est, si fiat sine causa; aliàs nullum. *Escob. l. c. cap. 7.* Qui verò advertenter occupat se aliquâ re incompossibili cum attentione interna, v. g. in scriptione, lectione, &c. graviter peccat, & præcepto non satisfacit; atque adeo tenetur repetere. *Nav. Suar. Bon. Trull. l. c. v. infrà l. 5. c. 2. dub. 7.*

DUBIUM III.

Quid Clerici possint circa dispositionem fructuum suorum Beneficiorum.

Resp. I. Clerici beneficiarij, quoad eam partem bonorum Ecclesiasticorum, quæ necessaria est ad congruam sustentationem, & decentiam statûs, ita fiunt domini, ut de iis possint liberè disponere. Ubi rectè notat *Navar.* hanc congruitatem & decentiam habere latitudinem, & suos gradus; proindeque, si infimum congruæ sustentationis pretium sint floreni 300. medium 400. summum 500. Clericus autem infimo vivat, de reliquo liberè posse disponere. Ita *communiter*: quia id acquisivit ut stipendium sustentationis, quasi mercedem operis præstiti.

Resp. II. Probabilius etiam est, contra *Nav.* & *multos Canonistas*, Beneficiarios non regulares (secus enim est de Regularibus, ut ait, *C. Lugo*, *t.* 1. *d.* 4. *s.* 1. *n.* 2.) absolutè esse dominos omnium suorum proventuum, ideoque etsi in profanos usus expendant, non teneri ad restitutionem. Est communior inter recentiores, apud *Binsf. Malderum*, & *Bonac. d.* 4. *p.* 1. ex *S. Thom. Soto*, *Mol.* &c. tum quia fructus faciunt suos, ut supponit *Trid. sess.* 24. *cap.* 12. tum quia alioqui non possent fructuum dominium in alios transferre, (extra pios usus) omnesque eorum donationes & contractus essent invalidi, & ut tales à judice declarandi & bona Ecclesiæ restituenda: quod cum numquam sit factum, præsumi non debet esse faciendum. *C. Lugo*, *d.* 4. *n.* 1. Quo non obstante, teneri eos ad bona Ecclesiastica: congruæ sustentationi superflua, expendere in pios usus, tam est communis sententia, ut *C. Lugo*, *d.* 4. *num.* 10. dicat, nimis singularem esse sententiam *Petri Hurtad.* & *Dian.* dicentium, eos satisfacere, si (seclusis gravibus necessitatibus) erogent in communibus necessitatibus quartam partem redituum Ecclesiasticorum, vel certè dimidium ejus, quod congruæ sustentationi superest. *vid. Card. Lugo*, *l. c.* ubi plurimis pro se citatis Authorib. ostendit, *Tolet. Molin.* & *Bon.* malè citari pro contraria sententia: imò ipsummet *Hurtad.* & *Dian.* in ea non perstitisse, atque nullâ vel auctoritate, vel ratione fulciri: ac denique suam multis probat, præsertim ex *Trident. sess.* 21. *cap.* 5. *de ref.* ostenditque istam obligationem nasci ex jure, non tantum humano, sed etiam divino naturali. Vide etiam *Bon. l. c. p.* 2. Porrò congrua sustentatio Clerici censetur, quæ necessaria est ad statûs &

familiæ ſuſtentationem ſecundum conditionem ſtatûs, gradûs, dignitatis, qualitatis, & regionis, in qua habitat. *Bon. l. c. Mol. Laym. C.Lugo,&c. Unde reſolvuntur hi Caſus.*

I. Congrua ſuſtentatio non eſt æqualis reſpectu omnium, quia plus requirit Epiſcopus, quàm Decanus; Decanus, quàm Canonicus; Canonicus in Eccleſia principali, quàm Parochus; debilis & tener, quàm robuſtus & valens: & quod ſufficit in uno loco, non ſufficit in alio. Qua propter attendi debet ad uſum aliorum timoratæ conſcientiæ, in eodem gradu, &c. Nec obſtat, quòd Beneficiarius emerſerit ex humili, quò minus poſſit ſtatui ſuo convenientes ſumptus facere, ut ex *Mol.* docet *Card. Lugo, l.c. vid. Bonac. l.c.*

II. Nomine congruæ ſuſtentationis, etiam intelligitur, debita hoſpitalitas, non tantùm in pauperes peregrinos (qui maximè commendantur Clericis à Trid.) ſed etiam urbanos. *C. Lugo, num. 66*

III. Debita, quæ Clericus contraxit pro ſua ſuſtentatione, vel ob piam cauſam, poteſt ſolvere ex redditibus Eccleſiaſticis, non item, quæ contraxit ante Beneficium obtentum, niſi ſit pauper. *Ibid. n. 67.*

IV. Poteſt Clericus ex Bonis ſuperfluis licitè in ſtudiis alere ſuos conſanguineos, ſi aliundè non habent; eo quòd parentes vel nolint, vel non poſſint alere in ſtudiis. *Ibid. & Bon. p. 2. n. 13.*

V. Si habet ſorores pauperes, vel filios ſpurios, ex fructibus Beneficij dotare licet, ſi aliunde non poteſt, quia naturali jure debet illis alimenta, in quorum locum ſuccedit dos, *Mol. Binsfeld. &c.* Cavendum tamen ſub mortali, ne vel illas notabiliter ſupra ſtatum exaltet, vel hos legitimis æquet: etſi

etsi nobilis plus possit dare, quàm alius infimæ sortis, *v. Laym. l.4. tr.2. cap. 3. n.4.*

VI. Si bona superflua expendat in usus profanos, v. g. in venationes, canes, equos, parasitos, ludiones, luxum, in amicos, cognatosque ditandos, &c. (quod intellige de quantitate notabili in genere prodigalitatis, quæ longè major est, quàm in genere furti) graviter peccat quidem, non tamen tenetur ad restitutionem, quia est dominus fructuum; & consequenter neque is, qui accepit. Ita contra *Nav. &c.* communiter Doctores alij ex *Trid sess. 21. cap.1. Azor. t.2. l.7. cap.8. q 2. vid. Laym. l.4.t.2.c.3. n. 4. Bon. d. 4. p. 2. n. 9. & p. 4. n. 1. &c.*

Quæres. I. Quæ teneantur in pios usus expendere?

Resp. Ea omnia, quæ acceperunt, sive ab Ecclesia, sive ab aliis, tamquam procuratores cultûs divini; non autem illa, quæ vel in cultum divinum oblata non sunt, vel jam ab Ecclesia in cultum divinum sunt expensa. *C. Lugo d. 4.* Ratio est, quia priora habent annexam obligationem religionis, posteriora non: vel si habuerunt, ea jam est extincta per expensionem in pios usus. *Unde resolves.*

I. In profanos usus expendi possunt à Clericis bona patrimonialia, eaque, quæ hæreditate, industriâ, donatione, aliove modo, ut Laici, acquirunt, vivendo interim ex Beneficiis. Item quasi patrimonialia, hoc est, quæ acquirunt quidem ut Clerici, non tamen ut reditus Beneficij, sed ut stipendia alicujus officij Clericalis, v. g. ratione concionis, pro Missa, funere, officio defunctorum, administratione Sacramentorum, anniversariis, &c. *Sanch. C. Lugo, l. c. n. 23. Bonac. p. 2. n. 16.*

II. Probabilius est, in profanos usus posse

expendi distributiones, sive præsentias (ut vocant) quæ Beneficiariis ob præsentiam in Choro distribuuntur. Ita *Sylv. Bonac. C. Lugo, n. 2. Bon. p. 2. n. 17* contra *Sanch. &c.*

III. Fructus, qui dantur ob Capellaniam vel Vicariam non collativam, sed ad nutum amovibilem, possunt expendi in usus profanos: quia non sunt fructus Beneficij, (hoc enim confertur per collationem Canonicam) sed bona quasi patrimonialia. *vid. Cardin. Lugo num. 28.*

IV. Probabiliter etiam Pensionarius licitè suam pensionem expendit in usus profanos: quia eam Papa extrahit ex reditibus Beneficij, & dat alteri, qui id Beneficium non habet. *Card. Lugo, l. c.* contra *Bon. &c.* Secùs est de eo, qui Beneficium habet in commendam: quia substituitur loco beneficiarij. *Ibid.*

V. Partem, quam Clericus parcè vivendo sibi servat ex congrua sustentatione, licitè expendit in usus profanos: quia expensa est jam ante in usus pios. *Ibid. & Bon. d. 4. p. 2. n. 14 ex Molin.*

Quæres. II. Quid intelligatur nomine usûs pij. *Resp.* Qui vel ad cultum divinum, vel misericordiam spiritualem, aut corporalem ordinatur: v. g. ad cultum templorum, necessitatem pauperum, hoc est, eorum, qui non habent necessaria, sive ad naturam, sive ad statum servandum: item in usum Religiosorum in Capellanias, Missas, suffragia pro defunctis hospitalia, &c. *Unde resolvuntur sequentes Casus.*

I. Si Clericus superflua expenderit in usus profanos, v. g. emerit sibi bona immobilia, non potest hæc retinere; quia obligationi bonis iis annexæ, non satisfecit, & adhuc potest satisfacere, cùm bona empta pretii æqui-

æquivaleant. C. Lugo, num. 43. v. Bon num.20.

II. Qui in usum profanum à Clerico bona accipit dono ex superfluis, potest excusari à peccato, si eum non induxit ad talem donationem, neque per eam Clericus redditur impotens ad superflua expendenda in usus pios. v. C.Lugo, n.40. Quia Clericus ex patrimonialibus vel quasi patrimonialibus potest substituere.

III. Clerici quidem ex consuetudine multis locis recepta, licitè possunt testari de reditibus Beneficiorum, non tamen nisi ad causas pias; etsi enim ubi consuetudo invaluit, etiam in usus profanos validè testentur, peccant tamen mortaliter. vid. Less. l.2. c.19. d.4. Laym. l. c. Bon. d 4 p.3. n.2.& 5. Trid. sess.2 c.14 de ref. & sequitur ex dictis. Nisi tamen fecerint cum facultate Papæ, quæ licèt superveniat testamento jam condito, facit tamen illud convalescere. Sanch. Salas. Dian. p.8. t.3. R. 99. ut suprà l. 3. t. 5. c.4.

DUBIUM IV.

Quis sit habitus Clericorum; quæ artes, officia, actiones iis prohibeantur.

Resp. I. Clericos majoribus Ordinibus initiatos, vel etiam minoribus, si habeant Beneficium, quoad habitum obligari ad ferendam tonsuram, & vestem Clericalem; quæ non debet esse virgata, in qua diversi coloris virgæ ducantur, nec partita seu dissecta.

Resp. II. Quoad artes, prohibetur macellariorum, tabernariorum, joculatorum, quorum etiam ludis, ut & hastiludiis, prohi-

bentur interesse. Item medicorum aut chirurgorum, ubi opus est incisione aut adustione, nisi ut habet *Navar.* erga pauperes, aut propinquos, aut in necessitate.

Resp. III. Quoad officia, prohibentur (si sint beneficiati, vel initiati sacris) officium Judicis in causa sanguinis, Advocatorum, Patronorum, Tabellionum, seu Notariorum, in placitis sæcularibus. Quod addo, quia in specialibus quibusdam casibus hæc licent; v.g. advocare pro Ecclesia, pro personis conjunctis & miserabilibus. Ratio autem est, quia Clericus non debet se immiscere negotiis secularibus. *Sayr. l.12. c. 25. num. 6.* (qui tamen concedit instrumenta ab eo facta valere) *Bon. in præcep. d.10. q.1. p.ult. Lay. l.2. t.1. cap. 8. num. 4.* & notat, consuetudine inductum esse; ut officio Cancellarij, Consiliarij, imò etiam Judicis, fungi possint in causis civilibus.

Resp. IV. Quoad actiones, prohibentur arma portare, nisi in itinere, tabernas intrare, venationi clamosæ vacare (quod addo, quia venatio sine strepitu, recreationis causâ permittitur) accipitres vel falcones alere pro venatione, aleis aut taxillis ludere, mercaturam aut negotiationem lucri causâ, (non tamen necessitatis) exercere, cohabitare mulieri, nisi sit mater, soror, amita, aut certè talis, quâ cum nullum periculum aut scandalum immineat. *Less. l.2. cap. 5. d.9. numer. 40. Cajet.* tamen *V. Clericus* contra *Angl.* & *Navar.* docet, horum & similium transgressionem non esse mortalem, si absit temeritas contumacia, contemptus & scandalum. *vid. Laym. lib. 5. tr. 8. cap. 12 num. 2. & 3.* Nec refert, ait, quòd transgressor sit excommunicandus; quia hæc pœna est sententiæ ferendæ, quam non nisi contumax post monitio-

nitionem incurrit. Quod tamen universim *Navar.* putat esse laxius, maximè cum Canones utantur verbo, Præcipio. Unde ait esse mortale, si habitum vel tonsuram non gestent. Quod restringit *Bon. disp. 8. de sacram. q. 1. p. ult. n. 8.* si sint initiati majoribus ordinibus, aut habeant Beneficium, & tonsuram, vel habitum longo tempore, absque justa causa, non gestent, tunc enim peccare mortaliter; citatque pro se *Regin. Navar. Henriq. Vasquez.* Negat tamen *Sylv. & Layman. loc cit.* si non fit notabilis excessus supra loci consuetudinem. Negotiari vero esse mortale, concedit idem *Laym. lib 3. tr. 4 cap. 17.* & alij commun. Sed de hoc *vide suprà lib. 3. cap. 3. dub. 7. de emptione & venditione.*

CAPUT III.

De statu & officio personarum sæcularium quarumdam, præsertim judicialium.

DUBIUM I.

Quæ requiruntur ad legitimum judicium.

Resp. Hæc tria. Primum est Jurisdictio sine qua sententia nulla est, & peccatur mortaliter, ut ex *D. Thom. 2. 2. q. 60.* habet communis. Quare peccat Judex sæcularis, si personas, aut causas merè Ecclesiasticas, ad se trahat: uti & Ecclesiasticus, si merè civiles. Nisi fortè per accidens, ob defectum justitiæ in foro seculari, aut nisi sint causæ miserabilium per-

ſonarum. Porrò quæ cauſæ dicantur merè civiles, quæ Eccleſiaſticæ, & quæ mixtæ, noſſe oportet Judices, & Juriſperitos, poteſtque videri apud *Laym.l.4. cap. 2. v. Card. de Lugo, d. 37.ſ.3.*

Secundùm, Rectus proceſſus, v.g. ut citetur Reus, & audiatur, &c. Niſi fortè expediat aliquando, cùm delicta ſunt atrocia, in flagranti crimine deprehenſos ſubito plectere, vel in criminibus exceptis, communem procedendi modum mutare: nam Judici ſupremo (dummodo crimen ſit publicum) aliquando licere, ſine citatione; defenſione, & omni poceſſu. Reum mortui adjudicare, eo quòd factum notorium, & publicum ſit loco accuſatorum & teſtium, neque Reo jus defendendi ſe in judicio relinquat, docent *Navar. cap.25. num.10. Leſſ.Fill.Bon. d. 10. in præcepta q. 2. p. 2. num.5.vid.* etiam *Card. de Lugo, d.37.ſ. 5. Trull. l.8.c.1.d.13.* Ubi tamen bene notandum, quòd etſi talia crimina excipiantur à communi diſpoſitione legis poſitivæ, & juris communis, non tamen legis ſeu juris naturæ; ideoque graviter peccare Judicem, qui in tali proceſſu, v.g. contra ſagas, quidvis licere putat, *vid. Cautionem criminalem c.17.18.37.& ſeq.*

Tertium, Recta intentio, ut ſcilicet procedatur ex intentione juſtitiæ. Unde ſi judex procedat ex odio, aliove fine malo, v. g. ob inanem gloriam, peccabit: non quidem contra juſtitiam, ſed charitatem, aliamve virtutem; mortaliter, aut venialiter, prout finis illis mortalis aut venialis erit, *Bon. d. 10. p.2.q.3.*

DU-

DUBIUM II.

De Potestate & Officio Judicis.

ARTICULUS I.

Quid requiratur in Judice.

Resp.I. Præter tria dicta superiore dubio, requiritur scientia, quâ sciat suo munere rectè fungi. Ita commun. Doct. & *Bon. d.10.q.2.p.3.* Ratio est, quia quilibet tenetur scire ea, quæ pertinent ad proprium officium, & sine quorum cognitione munus suum & officium exercere non potest. *Unde resolvuntur sequentes Casus.*

I. Petens, aut suscipiens officium Judicis (idem est de Medico & Chirurgo, ut *v. infra dub 7.*) quo indignus est, ita ut probabile sit, inde notabile damnum proximi secuturum, peccat mortaliter, *Navar. cap.25. S. Ant. Card. de Lugo, d.37.num.1.*

II. Judex carens necessaria scientiâ, non debet absolvi, nisi factâ renuntiatione officij, vel nisi firmum habeat propositum renuntiandi. Ita *S. Thom. 2. 2. q. 76. a. 2. Cajet Clavis regia l. 12. c. 13. num. 2. Reg. d. 25.n.675. Navar. cap. 25. Farin. 3. p.q.3.art.16.* Ratio est, quia nullus potest officium, cujus munia obire non potest, retinere, præsertim cum damno vel periculo proximi.

III. Si Judex ex magna imperitia malè judicet, tenetur ad interesse parti læsæ, & ad expensas litis ut etiam, quotiescumque notabile damnum, sive in substantia litis, sive in superfluis expensis, propter ejus culpabilem ignorantiam, partibus litigantibus accidit. *Bon. Card. de Lugo, ll. cc.*

IV.

IV. Si Judex agnoſcat, errorem à ſe (etſi ſine gravi culpa) commiſſum in præjudicium litigantis, tenetur, ſi poteſt circa infamiam impedire errorem ; v. g. monendo occultè partem læſam, ut ſibi appellatione, vel aliter conſulat. Quia id pertinet ad debitam muneris executionem, *C. de Lugo, l. c. num.* 3.

Reſp. II. Judex tenetur cauſas judicare, & celeriter expedire : quia ex officio tenetur cuique tribuere ſuum ; quod non facit, ſi ſententiam ſine juſta cauſa differt. *Unde reſolvuntur ſequentes Caſus.*

I. Judex mortaliter peccat contra officium ſuum, differendo valde notabiliter cauſarum expeditionem, ſine juſta cauſa, *Sylv. V. Iudex q.* 12. *Clavis, reg. c.* 12. *n.* 8. *Navar. c.* 25. *n.* 14. *&c.* cum *Bon. d.* 10 *q.* 2. *p.* 3.

II. In caſu dicto idem Judex tenetur parti læſæ damna & expenſas, quæ ex iniqua dilatione ſecutæ ſunt, reſtituere : quia eſt earum injuſta cauſa, *Ibid. Auth. ll. cc.*

III. Si Judex in exequenda cauſa, & proferenda ſententia negligens, aut iniquus ſit, non tantum parti læſæ, ſed interdum etiam fiſco tenetur, ut v. g. ſi mulctam pecuniariam, quam ex conſuetudine, vel lege communi debebat imponere reo, ſine cauſa remiſit, *S. Thom.* 2. 2. *q.* 97. *art.* 4. *ad* 3. *Sylv. V. pœna q.* 28. *Salon. Laym. l.* 3. *t.* 2. *cap.* 5. *n.* 7. contra *Azor.*

ARTICULUS II.

Quid Judici ſervandum circa inquiſitionem.

Tribus modis procedi poteſt contra criminoſos. 1. Viâ accuſationis, cum eſt aliquis actor,

actor, qui spondet se objecta probaturum. 2. Viâ denuntiationis, cùm deferens crimen, non vult suscipere onus probandi. 3. Viâ inquisitionis, quæ triplex est: 1. Generalis, quando in genere quæritur, an leges serventur. 2. Specialis, quando de certa persona, & certo crimine quæritur. 3. Mixta, quando vel sola persona, vel crimen solum est speciale, ut si quæratur, quis Cajum occiderit.

Resp. I. Judex sine ulla data occasione, ex solo officio suo, potest instituere inquisitionem generalem, in qua tamen ejus potestas non extendit se ad occulta elicienda, de quibus nulla est fama. Ratio prioris est, quia id necessarium est reipub. nec cuiquam fit injuria. Ac licet quorumdam scelera detegantur, id fit per accidens, præter intentionem, cui incommodo bonum commune prævalet. Ratio posterioris est, quia inde maxima sequérentur incommoda. *Farin. Less. l. 2. c. 28. d. 13.*

Unde resolves.

I. In hac inquisitione, subditus etiam rogatus sub juramento, non tenetur, imò nec potest prodere criminosum occultum. *Laym. l. 3. t. 6. c. 2. Less. l. c.*

II. Si talem revelet, peccat contra justitiam, (nisi fortè cederet non tam in pœnam, quàm certam ejus, qui deliquit, emendationem, vel ad grave malum ab aliis avertendum) cùm enim crimen, ut ponitur, probari non possit, ac proinde ex ejus revelatione non possit aliud sequi, quàm infamia, nullum habet jus revelandi, *Laym. idid. & t. 3 p. 2. cap. 4.*

III. Si in hac inquisitione ex relatione duorum vel trium, deprehendatur alicujus criminis auctor, potest per tales testes contra illum procedi, ut habet praxis communis, *Laym. l. 3. tr. 3. p. 2. c. 4. n. 12.*

Resp.

Resp. II. Quando crimen est manifestum, & ignoratur auctor, licet Judici quærere in genere, quis fecerit, non tamen in particulari, v.g. an Petrus fecerit; nisi infamia aliqua aut indicia præcesserint. Pars prior patet, tum ex praxi Judicum, tum ex incommodis contrarij. Ratio posterioris patebit ex sequentibus, *vid. Bonac d.10.in 8.præceptum q.2.p.5.*

Resp.III.Ut Judex faciat inquisitionem specialem, debet saltem regulariter precedere infamia, vel quid æqui pollens, quod justam det causam. Ratio est, tum quia alioqui diffamaret sine causa: tum quia Judex procedere debet ex scientia publica, quam non habet, nisi per accusationem vel confessionem Rei, vel evidentiam facti, vel per infamiam. Ad quam non sufficiunt duo testes, qui jurent se vidisse crimen admitti, quia adhuc est occultum, sed requiritur, ut rumor sit sparsus per majorem partem communitatis, id est, civitatis, viciniæ, vel monasterij, neque à maledicis sit extortus: etsi hac in re tutum sit, sequi praxim communem bonorum virorum, & Rempub. ut habet *Laym.l.c.& Less.dub.* 15. *art.* 19 ex aliis *Bon. l.c.Unde resolves Casus.*

I. Antequam Judex procedat ad inquisitionem specialem vi infamiæ, ipsa infamia prius examinari debet, & probari per testes saltem duos, qui nominent personas, à quibus id publicè audiverint, *Navar. Rub. de jud. Trull. l. 8. c. 1. d. 17.*

II. Judex infamatum de uno crimine, v.g. adulterio, non potest interrogare de alio, de quo non est infamatus, v.g. furto; quia esset inquisitio specialis sine prævia infamia, *Salon, Cajet.Trull. l. 8. c. 1. d.* 18. nisi tamen crimina sint connexa, vel unum sit circumstantia alterius. *Ibid.& Sanch.2.p.consl.l.6.c 3.d.21.*

Dixi

Dixi in Resp. *Regulariter*, quia ad specialem inquisitionem non requiritur infamia prævia in casibus certis, quos v apud *Leff. l. 2. c.29. d. 15. Bon. t. 2. d. 10.p.5.Sanch.p.2.conf. l.6 c.3. d.19.Trull.l.c.*

ARTICULUS III.

Quid liceat Judici circa quæstiones, sive torturam.

Resp. I. Ad torquendum reum (si tamen torqueri potest) requiruntur alicujus gravis criminis ea saltem indicia, quæ faciant semiplenam probationem, id est, reddant rem plus quàm probabilem; qualia habentur, v.g. testis unus omni exceptione major, rei confessio extra judicium, item probabiliter etiam assertio duorum vel trium criminis sociorum, in criminibus exceptis; præterquam venefi-cij, (in quo, an ex sola denuntiatione complicum, & quo modo procedere liceat, *vid. Tann. tom. 3. d.4.de just. dub.2.& 3. Laym. l. 3. t. 6. c. 5.*) item fama publica à viris honestis orta, ac per testes probata, cum alterius judicij adminiculo (nam fama sola non probat, sed habet se instar accusatoris.) *Laym. l. 3. tract. 6. cap. 9. num.9.* ex variis. Ratio responsi est, quia tortura instituta est ad subsidium probationis, quando argumenta & indicia sunt valde efficacia, ut sic plena probatio eliciatur: nam confessio rei (si eam ratificet extra torturam, maneatque in ea usque ad sequentem diem). ex semiplena probatione facit plenam. *Leff.l. 2. c. 29. d. 17. Delrio, l. 5. f.3.Laym loc.cit.*

Dixi in responsione, *si tamen torqueri potest.*

quia

quia quædam personæ prohibentur torqueri, nisi in criminibus exceptis: tales sunt viri in magna dignitate constituti, Officiales Principum, Urbium Gubernatores, Nobiles Equestris Ordinis, Milites, Doctores, eorumque liberi; item impuberes, senes memoriâ vacillantes, prægnantes, & nondum confirmatæ à partu, *Delrio, t. 9. Bonef. c. 6. C. de Lugo, d. 37. f. 14. Unde resolves.*

I. Peccat Judex graviter, si non priùs omnia alia media mitiora detegendæ veritatis tenet, quàm ad torturam descendat.

II. Torturâ simpliciter abstinendum est, quando adest plena probatio criminis; quia ad hanc ordinatur tortura, *Navar. Less. l. c.*

III. Insufficientia ad torturam indicia sunt, si cadaver occisi sanguinet ad præsentiam alicujus; si sagæ non possint lachrymari. Item illicita est probatio per aquas, &c. de quibus *vid. Delrio, l. 5. Less. num. 176. Trull. l. 8. c. 1. d. 21.*

IV. Peccant Judices, qui in causis criminalibus, aut notabilis infamiæ, Reum comprehensum, antequam habent probationem contra ipsum, juramento adstringunt, ad dicendam veritatem, de omnibus pertinentibus ad casum, ob quem comprehensus est, *Navar. cap. 18. num. 41. & c. 25. num. 36.* Additque, idem esse, si (etsi sine juramento) minis, terroribus, tormentorum ostensione, hominem turbent, & implicent, ut sibi contradicens, circumstantiam aliquam revelet, quâ convincatur & puniatur. *v. Cardin. de Lugo, d. 40. n. 1.*

V. Si Judex extorserit confessionem per injuriam, v. g. si extorserit exemptos, si sine sufficientibus indiciis, si dolo malo, mendaciis, fictâ impunitatis promissione induxit ad fatendum, vel aliter (sive quoad substantiam, sive

five quoad modum) notabiliter excesserit in tortura, confessio nulla est, nec potest ex ea procedi, imò tenetur Judex ad compensationem damnorum, ut docet *Card. de Lugo, d. 37. s. 14. n 157. v. Less. c. 19. dub. 18. Laym l. 3. t. 6. c. 5.* ubi etiam dolos bonos, quos *Delrio* suggerit Judici, planè rejicit. *v. Tann. tom. 3. d. 2. q. 2. d. 2. Trull. l. c.*

VI. Licet Reus confessionem injustè extortam postridie ratificet, nihilominus Judex non potest procedere ad punitionem Rei, vel complicis occulti: quia cum confessio fuerit irrita, consequenter etiam ratificatio ex ea orta, ex *L. penult. ff. de quæst.* atque adeò etiam cognitio per illud medium parta, est injusta. *Navar. Salon Less Sayr. Trull. l c. d. 10.*

Resp. II. Gravius torqueri potest, contra quem graviora sunt indicia; non tamen ita, ut moraliter sit impossibile tormenta sustinere, habitâ ratione personarum. Unde si hîc excedatur, confessio extorta erit involuntaria, & habenda pro nulla, etiamsi extra tormenta coram Judice ratificet, metu novæ torturæ. *Laym. c. 5 num. 11.*

Resp. III. Semel tortus, si nihil est fassus, iterum torqueri non debet, nisi nova criminis indicia superveniant: quia per torturam priora elisit. Si verò crimen in tortura fassus, extra eam revocet coram Judice, repeti tortura potest: tum quia indicia manent in suo vigore; tum ob inconstantiam. Si verò tertiò tortus ac confessus, tertiò retractet, absolvendus est; quia præsumendum est, vi tormentorum coactam fuisse confessionem; ideoque nullam. *Less. c. 29. d. 17.* excipiunt quidam, si indicia sint gravissima, quæ violentam præsumptionem pariant, crimen malitiosè à Reo negari, *Laym. l. c. vide C. de Lugo, d. 37. num. 156. Dicas*

tom. 3. *tr.* 6. *R.* 16. & 23. *Trull.l.c.* v. infra *hic dub.*6. & 7. An & quando, & quomodo Judex possit interrogare Reum de complicibus. *vid. Trull l.*18.*c.*1.*d* 22.

ARTICULUS IV.

Quid servandum Judici circa sententiam & pœnam.

Resp. I. Judex debet judicare secundùm leges. Unde inferior Judex ordinariè non potest pœnam relaxare, vel minuere, etiamsi actor consentiat, nisi aliquando ad bonum Reipub. aliud necessarium esse dictaret Epykeia, vel nisi de privata tantùm injuria actoris ageretur. *S.Thom* 2. 2. *q.* 65. *a.* 5. *Reginal.l.*25. *n.*643 *Bon.*&c.*Trull.l.*8 *c.*1.*d.*12.

Dixi, *inferior*: quia supremus ob justam causam id potest; sine causa tamen graviter peccare, secundùm *Cajet. V. Iudex*, quia animaret delinquentes, & concurreret ad peccatum. An autem liceat intercedere apud Judicem pro liberatione rei, *vid Bon.l.c.* & *Trull.l.c.*

Resp. II. Si in aliqua causa fuit Advocatus, in eadem Judex esse, & sententiam ferre non potest. *L. eos in princ. c. de apell.* & *L. Prætor de jurisd.* quia judicium ejus habetur suspectum, propter affectum ad unam partem, ut ex communi Doct. docet *Sanch. l. Consil. c. un. dub.* 26. (additque *n.*3. sententiam non fore validam: quod tamen alij negant, si sit Judex ordinarius) *Card de Lugo, de just. d.* 41.*s.*1.*n.*4.*v. etiam Dian.p.*3. *tr.* 5 *misc. R* 56. ubi ex *Corduba* sentit, talem Judicem in conscientia non peccare, si sine affectu, secundùm leges, alterâ parte insciâ judicet.

Resp. III. Quem Judex privatâ scientiâ scit esse

esse nocentem, si juridicè sit probatus innocens, non potest condemnare: quia judicat ut persona publica, ideoque sequi debet scientiam publicam, ac procedere secundum allegata & probata, præsertim in favorem rei. *D.Thom.* 2.2. *q.* 67. *Navar. c.* 25. *Cajet. Fill. Less. Bon. d.* 10. *q.* 2 *p.* 2.

Resp. IV. Quem Judex privatim scit esse innocentem, si juridicè probatus sit nocens, tenetur omni modo liberare, si potest, v.g. impediendo accusationem, extrahendo judicium, aperiendo carcerem, (si sine majore malo potest) remittendo causam ad superiorem. Et si sic nihil efficiat, probabiliter quidem plurimi Doctores tenent cum *S.Thom. l. c.* ob rationem paulò ante datam, quòd possit condemnare: verius tamen videtur contrarium, quod cum aliis docent *Less. l.* 2. *c.* 19. *d.* 10. *Sa V. Iudex*, *Petrus Navar Fill. Bon. d.* 10. *quæst.* 2. *p.* 2. *num.* 2. *Toll. &c. vid Card. de Lugo, d.* 37. *s.* 14. quia directè occidere innocentem, est intrinsecè malum; ergo quomodocumque sciatur esse innocens, erit peccatum, *Less. l. c.* In causis tamen civilibus & criminalibus minoribus, ubi tantum agitur de pœnis pecuniariis, potest etiam Judex, secundum hos auctores, simpliciter procedere secundum allegata & probata: tum quia innocens per appellationem potest restitui in integrum: tum quia Respub. habet potestatem in bona suorum civium, quando bonum publicum id requirit; ut in hoc casu, ne forma publicorum judiciorum cum populi scandalo evertatur, *v. Laym. c.* 2. *n.* 8. *Less. d.* 10. *Bon l.* 3 *n.* 4.

Quæres I. Quid faciendum Judici, cum utrimque sunt sententiæ probabiles in quæstione juris, v.g. an ex testamento minus solemni debeatur hereditas?

Nn 2 *Resp.*

Resp. Debet ferre sententiam secundùm opinionem de jure probabiliorem, saltem si sit Judex supremus. Neque tunc videtur tenendum, quod quidam docent, eum satisfacere conscientiæ, si causam adjudicet defendenti se probabiliter, licet altera probabilius. Ratio est, quia Judex est constitutus, ut secundùm merita causæ, & sententiam, quæ ei maximè videtur rationi consona, causam decidat; quia alioquin esset acceptor personarum.

Dixi, *si supremus sit*: quia si sententia aliqua communiter sit recepta in tribunali superiore, Judex inferior videtur secundùm eam posse judicare, licèt minus probabilem: *. quia videt probabiliorem, cum honoris sui præjudicio, revocandam in superiore tribunali. *Laym. l* 1. *tr.* 1. *cap.* 5. §. 3. *num.* 16. ex *Sylv. Vasq. &c. v.* tamen *C. de Lugo*, *d.* 37. *s.* 10.

Resp. II. Si opiniones oppositæ æquè probabiles videantur, non licebit uni eorum adjudicare totum pro suo arbitrio, cùm uterque æquale jus habeat, sed suadebit compositionem; imò etiam imperabit, in casu nimis intricato; (aliàs enim non licet) vel uni dimidium, & alteri alterum dimidium juris aut rei, de qua lis est, adjudicabit; memor interim axiomatis: quod (*si partium jura sint obscura. potiùs favendum sit Reo, quam actori*,) *Ibid. Bonac. de peccatis. d.* 2. *q.* 4. *p* 9.

Quæres. II. Ad quid teneatur Judex, qui sententiam injustam tulit.

Resp. I. Si dolo, vel (ut dixi *d.* 1. *a.* 1.) magna imperitiâ id fecit, litem fecit suam, id est, damnum partis læsæ in se transtulit, cui tenetur restituere. *Bon. d.* 10. *q.* 2. *p.* 4. ex *S. Thom. &c.* v. suprà *d.* 10. *a.* 1.

Resp. II. Si alioqui dignus suo munere, (tam-

* *Vide Propos.* 2. *inter* 65.

(tametsi id petens impetraverit, aliis dignioribus neglectis) per oblivionem, ex humana fragilitate erraverit, non obligatur in conscientia ad restitutionem ex propriis, cum injuriam formalem non intulerit, neque aliquid commodi ex tali sententia acceperit, vel potius (secundùm alios) cùm culpam Theologicam non commiserit; debet tamen revocare sententiam, si potest sine gravi incommodo, *Lay. l. 3. tr. 6. c. 2. num. 11.*

Quæres. III. An sententia Judicis injusta obliget in foro conscientiæ.

Resp. Sententia injusta ex natura rei, aut ex omissione ordinis juris simpliciter necessarij, sive feratur per falsò allegata, & probata, sive ex Judicis iniquitate, nullum habet robur in foro conscientiæ, manetque parti læsæ, tametsi non appellet jus suum, licebitque, si absque scandalo possit, recuperare bona, *S. Thom. Sayr. Bon. d. 10. q. 2. p. 4. Trull, l. 8. c. 1. d. 7.* Ratio est, quia sententia eatenus obligat in conscientia, quatenus habet rationem judicij; hoc est, ut est determinatio juris, & definitio justi.

Dixi, *in foro conscientiæ*, quia in foro externo, ubi non tam veritas facti, quàm probatio juridica spectatur, sententia prolata servanda est, ad evitanda scandala, & incommoda. Neque elapso termino (intra quem appellare licebat) actio ei conceditur, lege sic statuente, tum in pœnam pigritiæ, tum ob bonum publicum, ut litium sit finis. *Trull. l. 8. c. 4. d. 7.* ex *Sayr. &c. Unde resolves.*

I. Is, cujus bona per sententiam manifestè injustam adjudicata sunt alteri, potest (nisi alter justè præscripserit,) per occultam compensationem ea recipere, quia recuperat jus suum, *Ibid.*

II. Qui ſciens per injuſtam ſententiam malâ fide accepit bona, tenetur ea ſemper reſtituere, nec umquam præſcribere poteſt: quia ſunt aliena; & poſſeſſor malæ fidei numquam præſcribet: imò tenetur expenſas reſtituere, & compenſare damna, etiamſi pars læſa non appellaverit, cùm non renuntiet ideò juri ſuo.

III. Qui bonâ fide rem poſtulavit à Judice, & bona fide accepit, intelligitque ante tempus præſcriptionis finitum, fuiſſe ſententiam injuſtam, tenetur eam, non tamen expenſas, reſtituere. Si verò poſſedit rem bonâ fide, tempore ad præſcribendum neceſſario, non tenetur reſtituere: quia legitimè, præſcripſit, *Salon. Say. Trull. l. c.*

Quæres. IV. Quid liceat judici circa munera.

Reſp. I. Etſi à partibus munera liberalia accipiens aliquando peccet, vel ob ſcandalum, vel ob periculum pervertendi juſtitiam; acceptorum tamen dominium comparat, ſpectato jure naturæ.

Reſp. II. Etſi lex poſitiva munerum acceptionem prohibeat; accipiens tamen non tenetur ad reſtitutionem, ante ſententiam Judicis, niſi lex exprimat, quòd non illicita tantùm, ſed etiam invalida ſit acceptio, *v. Bon. in 8. præceptum q. 2. p. 8. Laym. l. 3. tr. 4. cap. 4. num. 9. & 10.*

Reſp. III. Si Judex injuſtè extorqueat munera, nolens facere quod juſtum eſt & debet, niſi ea dentur, tenetur reſtituere: uti etiam, ſi quid datum ſit ad redimendam vexationem, v.g. ne injuſtè faveat parti adverſæ; ne cauſam nimis differat. Quamquam hoc caſu interdum præſumi poſſit datorem remittere obligationem reſtituendi, *Laym. loc. cit.* ex *Gab. & Rebel. &c.*

DU-

DUBIUM III.

Quod ſit officium Advocati.

Suppono ſecundùm omnes, in Advocato quatuor requiri, ſcilicet ſcientiam convenientem, juſtitiam cauſæ, fidelitatem, & pretium juſtum: quod ſi taxatum eſt, non licet ultra hoc accipere: ubi non eſt taxatum, ſufficit juſtum naturale, ut *v apud Bon.*

Reſ. I. Non poteſt ſub gravi peccato ſuſcipere cauſam, quàm ſcit eſſe injuſtam. Ex cauſis autem civilibus, in utramque partem probabilibus; & dubiis, poteſt utramvis, etiam minùs probabilem tueri; dummodò cliens de minore probabilitate moneatur. *Vaſq. Salas. Card. de Lugo, Dian t.* 1.*p.*2. *R.* 4 Quia utraque pars habet jus proferendi ſuas rationes in judicio, ergo etiam Advocatus patrocinandi. Neque ſemper eſt verius, quod videtur probabilius; & fortè aliud erit judicium Judicis. *Bon.de pec. d.*2.*q.*4. *p.* 9. & ſuprà *l.*1.*c.* 2. *d.*2. & *in præcept.d.*10 *q* 3.*p.*4.

Dixi, Civilibus: quia in cauſa criminali dubia, non licet tueri partes actoris, qui in tali caſu graviter peccat contra Reum: ergo etiam Advocatus. *Fill.t.*40.*c.*1. Neque, quando actor contra poſſeſſorem agens ſcit ſe nihil poſſe evincere, ſed rem manſuram ſemper dubiam: quia tunc injuſtè vexatur poſſeſſor; pro quo tandem Judex debebit judicare, ut *v. Card. de Lugo, de juſt d.* 41.*num.* 7. *Salas. in t.* 2. *d.* 1. *f. ult.num.*108.

Reſp. II. In cauſa criminali, poteſt Reum etiam ſontem defendere, ut mortem aliamve pœnam evadat: quia Reus non tenetur ad pœnam, niſi convictus; ergò poteſt per ſe

vel

vel alium eam avertere, donec convincatur *Bon d.10.q.3.p.4.n.7.*

Ref. III. Advocatus tenetur pauperibus in extrema, vel gravi necessitate, gratis patrocinari, sine notabili tamen suo incommodo. Ratio est, lex Charitatis *Navar. Cajetan. Less. Fill. Bon.l.c.* Unde solves

I. Advocatus, qui sciens patrocinatur causæ injustæ, tenetur ad compensationem omnium damnorum inde consequentium Unde parti contrariæ restituere debet ex peccato commissionis; quia fuit illi causa positiva damni (similiterque si causam dubiam tueatur, eamque obtineat fraude; quia intercedit injustitia, ratione partis adversæ) Clienti verò suo tenetur restituere ex peccato omissionis: quia ex officio tenebatur monere ignorantẽ causæ injustitiam. Quod addo; quia si clienti constabat causæ injustitia, non tenetur illi restituere. *Bon. d. 10. q. 3.p.4.Less.l.2.t.3.d.5.Fill. Lay. Tann.q.4.dub.6.num.127.*

II. Similiter peccare, & ad restitutionem teneri, quando defendit articulum justum causæ injustæ, ut sic adversarium vexet, impediat, differat, aut pervertat, docet *Trull.l.8 c.5.d. 3.* ex *Cajet. Sayr. &c.* Quia censetur defendere causam injustam.

III. Quando causa nihil ferè habet probabilitatis, ita ut vix moraliter sit spes obtinendi, eò quòd apud Judices semper rejiciatur, regulariter non licet suscipere: tum quia facit, ut cliens sine fructu tempus & pecuniam perdat; tum quia talis communiter non habetur probabilis. *Cardin. de Lugo de just. d. 14.* Quando autem cliens habet bonum jus in causa possessionis; non tamen in proprietate, an liceat Advocato eum defendere in causa possessoria, (dum de pro-

prie-

prietate non agitur) quidam affirmant, negant alij. vid. Fag in p. 8. c. 47. num. 13. Mol. tom. 1. tr. 2 d. 81. Card. de Lugo, l. c. n. 10.

IV. Advocatus, antequam patrocinium causæ suscipiat, tenetur examinare ejus æquitatem, & probabilitatem, eamque clienti indicare sincere: si enim falsâ promissione, vel inani spe victoriæ, sumptibus involvat, tenetur ad restitutionem. Bon. de pec. d 2. q. 4. p 9. uti & si qualitatem ac statum causæ, seu periculum ejus perdendæ indicare neglexerit, & cliens eo cognito litigaturus non fuisset. Quòd si dubium sit, an eo casu litem prosecuturus fuisset, neque id ullâ diligentiâ cognosci possit, non teneri Advocatum ad damna resarcienda, docet Bard d 4 cap. 29. quòd melior sit conditio possidentis, dum de damno illato non constat.

V. Si clientis causam minùs probabilem, dicat esse omninò justam, tenetur de damno, si cliens cognito causæ dubio, non fuisset litigaturus. Bon. l. c.

VI. Si in progressu causæ iniquitatem videat, tenetur mox monere clientem, & suadere, ut desistat; aliàs ad restitutionem damnorum obligabitur; quia cum stipendio sit conductus, tenetur ex justitia monere. Tan. l. c. Neque potest vel ipse, vel Judex suadere compositionem cum damno partis, quia compositio non habet locum, nisi quando res est dubia. Si verò inducat ad transactionem, sine damno, deceptione, vi & metu, non tenetur; quia nulli facit injuriam. Val. Azor. Less. Laym. Bon. l. c.

VII. Non potest absolvi, qui paratus est quasvis causas defendendas suscipere, Sayr. l. 12. c. 23. num. 18.

VIII. Non licet cum cliente convenire de pretio post inchoatam litem, sed vel ante cœp-

tam, vel post finitam, ex *cap. Infames.* 3. *q.* 7. quia postquam sua instrumenta ostendit, cogetur quolibet pretio stare, ne prodatur. Nec licet pacisci de parte aliquota, v.g. dimidiâ, tertiâ, vel quartâ litis, pro pretio si victoria obtigerit: quia id graviter prohibetur *L. Sumptus ff. de pactis L. Item c. de proc. c. Arcentur* 3. *q.* 7. *L. Si qui, eod. de post.* Ratio est, ne præbeatur occasio per fas & nefas procurandi victoriam. Hoc tamen casu non obligatur ad restitutionem, si justum pretium non excedit, & dolus ac fraus absit. *vid. Sylv. V. Advocatus Nav. c.* 15. *Fill. Laym. Bon. Sanch. l.* 5. *Conf. c.* 7. *d.* 9. *& l.* 37. *& Card. de Lugo, l.c.*

IX. Peccat Advocatus, I. Si, cùm non sit idoneus, officium Advocati exerceat, & patrocinetur. *L. Nomini, ff. de Advoc. S. Thom.* 2. 2. *quæst* 71. estque peccatum ex genere suo mortale. 2. Si defendat causam injustam secundùm dicta *c.* 1. 3. Si ob nimias delationes, illicitas subordinationes testium, &c. notabiliter officiat parti adversæ, habenti aliàs justam causam, &c. *vid Navar c.* 25. *Fill q.* 3. 4. Si utrique parti patrocinetur; quia repugnat, ut utramque partem æquè defendat *Sylv. Sanch. conf p* 2. *l.* 6. *c.* 7. *d* 7. In diversis tamen caussis, secluso scandalo, non repugnat. 5. Si in eadem causa, in qua est Judex vel Assessor, agat Advocatum; quia duo officia contraria in eadem causa exercere non licet. *Sylv. V. Advoc. q.* 2. 6. Si (tametsi defendat causam justam) producat scripturas, vel testes falsos, aut instrumenta: non tamen peccat, si in causa manifestè justa adversarium decipiat, dummodo nullâ utatur falsitate, v.g. allegando falsa, &c. *S. Thom.* 2. 2. *q.* 71. *art.* 3. *Sylv. Sanch. conf. p.* 2. *l.* 6. *c.* 7. *d.* 7. *Trull. l. c.* 7. Si adducat leges falsas, vel abrogatas, vel doctrinam reprobatam;

probatam; vel leges bonas in falsos sensus, sciens prudens detorqueat. 8. Si in gravamen alterius partis quærat dilationes ad rem non facientes. *v. Fill. Trull. l. c. num.* 6. 9. Si accipiat mercedem injustam. Quando autem à lege pretium nullum taxatum est, censetur illud justum, quod habetur tale judicio prudentum, attentâ qualitate negotij, dignitate, scientiâ & peritiâ Advocati, & labore, quem impendit, ac demum consuetudine approbatâ *v. Trull. l. c. d.* 5. 10. Si contractum usurarium, vel aliter iniquum suadeat, aut probet. 11. Si leges, statuta, & consuetudines patriæ ignoret, (unde si grave damnum clienti obveniat, tenetur compensare) vel intelligere non studeat.

X. Peccat Advocatus contra justitiam, si rationes & fundamenta clientis, quem justè defendit, vel secreta causæ, detegat adversario, ut ex aliis probet. *Fag. in p. 8. c. 47. num.* 13. *v.* etiam *Card. de Lugo, l. c. n.* 6. teneturque ad restitutionem, si eam ob causam cliens causam perdidit, victurus aliàs: quia fecit contra officium; nec adhibuit diligentiam ad causam obtinendam in favorem clientis. *Azor. Fill. &c. ll. cc.* Limitant tamen aliqui, nisi periculum sit, ne pars adversa grave damnum iniquè patiatur, quia aiunt, quilibet potest sine suo damno grave damnum alterius prohibere. *vid. Less. p. 2. cap. 31. Azor. Reg. Fill. Laym. l. 1. t. 1. c. 5. num.* 18. Verum hanc limitationem, cum *S. Thom.* alij non admittunt, nisi forte reus capite plectendus esset, & accusator injustè procederet: tunc enim aiunt, Advocatus accusatoris deberet falsitatem prodere; si tamen spes esset profuturum, accusatore prius monito ut desistat. *vid. Card. de Lugo, l. c.*

XI. Advocatus, si causarum expeditiones,

cum præjudicio clientum, differat, postponat, vel plures acceptet, quàm expedire possit, peccat, ac tenetur ad restitutionem; uti & omnium damnorum, quæ per ejus imperitiam, malitiam, vel negligentiam, cliens aut actor incurrit: non tamen tenetur in omnibus causis adhibere eamdem diligentiam, sed majorem vel minorem, pro causæ qualitate *vid. Bon. in præc.* 8. *d.* 10. *q.* 3. *Less. l.* 2. *c.* 39. *d.* 9. *Laym. l.* 1. *t.* 1. *c.* 3.

DUBIUM IV.

Quæ sit obligatio Referentis, Secretarij, Notarij, & Procuratoris.

Resp. Tenentur ij omnes justè fideliterque exercere suum officium, sive ex debito muneris tantum, sive etiam ex juramento. Item tenentur scire ea, quæ ad suum officium spectant, debitamque diligentiam adhibere, præstando omnia necessaria, terminos justos petendo, & appellando, cum fuerit necessarium *Bon. Escob. & commun. Unde resolvuntur sequentes Casus.*

I Peccant, si odio, vel amore, spe, vel timore, abutantur officiis suis; si secreta servandi non servent; si partibus, vel earum solicitatoribus, aliisve, tradant processus, vel scripturas originales, quas non debent, accipiant stipendium majus justo, vel ultra pretium taxatum, si lites iniquas suadeant, &c.

II. Referens peccat, 1. si defectu studij, vel per incuriam, malè referat, vel aliquid substantiale prætermittat. 2. Si sit partialis, conetur que unius partis justitiam magis quàm alterius explicare, 3. Si sententiam alterutri parti manifestet, priusquam evulgetur, unde possit

gra-

gravia incommoda ſequi, v.g. judex recuſari, &c. *v. Eſcob.*

III. Secretarius peccat. 1. Si juramentum violet. Si arcanum prodat. 3. Si ſententiam nondum publicatam manifeſtet. 4. Si proceſſus, aut ſententias non cuſtodiat, vel partibus, ſine præſcripto judicis, oſtendat. 5. Si teſtimonia non fideliter tranſcribat, ſive exaggerando, vel imminuendo; ſive immutando, aut invertendo. *Eſcob.*

IV. Tabellio, ſive Notarius publicus peccat. 1. Si ſine ſufficienti peritia, (v. g. clauſulas communes, &c. ignorans) ſuſcipiat officium. 2. Si juramentum violet. 3. Si in depoſitione teſtium aliquid addat, vel detrahat, non levis momenti. 4. Si miniſtro tranſcriptori (erroris periculo) examen committat. 5. Si protocolla, & acta negligenter cuſtodiat, cum damno partium. 6. Si differat cauſarum expeditionem, ut pecuniam extorqueat. 7. Si teſtamentum ſcribat hominis rationis uſu deſtituti. 8. Si teſtes falſos admittat. 9. Si ſolemnitates neceſſarias, ex ignorantia culpabili, vel malitia prætermittat. 10. Si teſtimonium aliquod neceſſarium, unius rogatu, & alterius damno, non exhibeat: ſi conficiat inſtrumentum uſurarium, vel falſum, præſertim in damnum tertij; ſi faciat, ut proceſſus, & cauſæ veniant ad alios Judices, vel Referentes, &c. quàm ordo illius tribunalis poſtulat: quia multum intereſt habere hunc vel illum judicem, *Eſcob. vid. Laym. l.5.t.6.c.2. Bonac. in 8. præc. diſp. ult. p.ult.* 11. Si ſecretum violet, v. g. aperiendo parti adverſæ, dicta teſtium, ante eorum publicationem; quod eſſe mortale contra juſtitiam docet, *Trull.l.8.c.7.num.3.* ex *Navar. c.25.n.52.* 12. Si parti petenti inſtrumenta occultet, præſertim quæ continent legata, *Nav. l.c.num.35.*

Sylv. V. Tabellio. Trull. l. c. 13. Si acta occultet, vel parti petenti transumptum processûs neget. 14. Peccat graviter, si amisso Instrumento antiquo publico, vel testamento, aliud simile confingat.

V. Procurator peccat. 1. Si litem procuret injustam. 2. Si plures causas suscipiat, quam possit expedire. 3. Si plus mercedis accipiat, quàm justum. 4. Si suadeat reo, vel parti, ut injustè veritatem neget. 5. Si suâ incuriâ, negligentiâ, aliave culpa causa sit ut lis perdatur. 6. Si nomine partis juret, sine particulari ejus informatione, cùm periculo pejerandi. 7. Si culpabiliter tribunali non adsit, futuri incommodi metu, &c. *v. Escob. Laym. l. c. Bon. q. 3. p. 4.* 8. Si partes adducat ad concordiam iniquam. 9. Si differat causam, vel pervertat Judicem, vel petat terminos impertinentes, aut dilationes superfluas. 10. Si falsos testes inducat. *vide Sayr. l. 12. c. 24. Fill. t. 40. c. 10. num. 294. Trull. l. 8. c. 6. d. 1.*

DUBIUM V.

Quid sit officium Accusatoris.

Resp. Ut in accusatione servetur justitia cavenda sunt tria. Primum est, calumnia, id est impositio falsi criminis, vel ejus, quod sufficienter probari nequit. Et hæc inducit obligationem restituendi, & subeundi vel pœnam talionis, vel aliam arbitrio judicis. Secundum est, prævaricatio, id est, collusio cum reo, & simulata tantum accusatio. Quæ in criminalibus, si Reipub. damnum sequatur, obligationem restitutionis inducit. Tertium est, tergiversatio accusationis inchoatæ absque justa causa. Quod addo, quia cum causa, v. g. ob

impe

imperium Principis, vel judicis, quod intersit Reipub. talem personam non puniri, vel infamari, vel quòd in accusatione defectus substantialis sit commissus, potest desistere, imò tenetur, si in progressu causæ cognoscat se errasse, si incipiat dubitare de crimine, si videat se non posse probare. *Fill. t. 40. c. 7. numer.* 705.

Quæres. An & quis teneatur alterum accusare.

Resp I. Privatum raró ad id teneri: tum ex praxi timoratorum, tum quia alias tribunalia essent plena accusationibus, cum perturbatione Reipub.

Dixi I. *Privatum:* quia si quis à Repub. stipendium ob hoc accipiat, v.g. fiscalis, &c. tenetur ex justitia, & consequenter ad damna, ex omissione accusationis secuta. *Fill. Bon. in* 8. *prac. d.* 10. *q.* 3. *p.* 1.

Dixi II. *Raró:* quia si ita exigat bonum publicum, v.g. si proditio imminens, vel grave damnum vitæ innocentis aliter averti non possit, & crimen facile probari possit, tenetur etiam privatus accusare, vel saltem denuntiare: idque tamen ex charitate tantum, quæ restitutionem non importat. *Fill Bonac.l.c.*

Resp. II. Accusare prohibentur. 1. Excommunicati, proditores, infames; idque in pœnam criminis. 2. Filij, servi, suos parentes vel dominos, ob reverentiam. 3. Clerici, in causa sanguinis, ob indecentiam. *Less. l.* 2. *c.* 3. *d.* 5. *Bon. l. c.*

Resp. III. Non teneris, imò nec debes, etiam posito superioris præcepto, denuntiare crimen, 1. Si delinquens emendatus est, sine periculo recidendi, & parti læsæ satisfactum, nec periculum imminet aliis; nec crimen est notorium: quia sine causa proximi infa-

mia sequeretur. *v. supra l. 2. t. 3. c. 2. d. 4.* 2. Si crimen nosti sub secreto naturali, tamquam consultor, advocatus, &c. Nisi tamen is, qui secretum commisit, innocentem, vel rempub. injustè vexaret, nec vellet desistere. *C de Lugo de just. d. 14. num. 142.* 3. Si inde immineat grave periculum honoris, vitæ & rerum tuarum. 4. Si etiam probare cogereris, nec posses. *vid. C. de Lugo, d. 38. s. 2.*

DUBIUM VI.

De Testibus.

Suppono, ad legitimam & plenam in judicio probationem, requiri duos testes, eosque debere. 1. Externo sensu percepisse id, de quo testantur. 2. De eodem facto & crimine, cum iisdem circumstantiis, deponere; alioqui erunt testes tantùm singulares, ut vocant, qui non faciunt plenam probationem. 3. Esse omni exceptione majores, in quibus scilicet nulla desideretur conditio, quò minùs testari possint juxta versum vulgarem;

Conditio, sexus, ætas, discretio, fama.
Et fortuna, fides; in testibus illa requires.

Hinc à testando rejiciuntur. 1. Servi. 2. Mulieres. 3. Minores 20. annis, in criminalibus; in civilibus autem impuberes. 4. Inimici. 5. Sanguine juncti, & domestici; exceptis quibusdam casibus, apud *Less l. 24. cap. 3. num 38.* 6. Infames. 7. Perjuri. 8. Socij criminis. 9. Personæ inopes & viles. 10. Deliri & semifatui: ex quibus tamen ij, qui solo jure positivo ad testandum sunt inhabiles, possunt admitti in criminibus exceptis. Quo supposito.

Quæritur I. An, & quando teneatur quis testari.

teſtari. II. Ad quid teneatur, qui non vult teſtari, aut qui falſa eſt teſtatus.

Reſp. I. Non tenetur quis teſtari, niſi vel ex charitate, cùm ita neceſſarium eſt, ad avertendum grande malum proximi, aut reipub. vel ex præcepto, cum judex, ſeu ſuperior habens poteſtatem, ita legitimè præcipit. In quo ultimo caſu, ſi fugias, aut occultes te, antequam ad teſtandum citeris, non peccabis contra juſtitiam; ideoque nec teneberis reſtituere, ut contra multos docent *Valent. & Leſſ.* Ratio eſt, quia tibi necdum eſt præceptum: ſi quod autem jus naſcatur parti ex tuo teſtimonio, id ex præcepto oritur. Imò etſi ſit communis ſententia, ad reſtitutionem teneri eum, qui à judice citatus fugit, vel teſtimonium fraude declinavit; cum ſit efficax & moralis cauſa, ut judex ſententiam ferat in alterius damnum: non tamen eſt improbabile, quod docent *Mol. & Leſſ.* non teneri. Ratio eſt, quia citatio intimata non inducit obligationem juſtitiæ, ſed tantum obedientiæ; proindeque non comparens contumax tantùm eſt, & inobediens, non autem injuſtus. *Leſſ. l. 2. cap. 17. & 30. v. Bon. Laym. ll. cc.*

Reſp. II. Etiam legitimè & juridicè interrogatus, non teneris teſtari ſequentibus caſibus 1. Si ſcias rem ex confeſſione. 2. Si accepiſti ſub ſecreto naturali, ut Conſiliarius, Advocatus, Medicus, &c. modò tamen non ſit neceſſarium ad magnum Reipub. vel proximi malum avertendum: tunc enim licet tale ſecretum detegere, etiam ſi juraſſes te nulli dicturum; quin tale juramentum non obligat, cùm jure naturæ tenearis ad contrarium. *vid. Laym c. 4 n 9.* 3. Si ex teſtimonio, tibi vel tuis, immineat notabile damnum; niſi tamen damnum publicum, vel privatum, alienum prævaleat,

leat, ut notat *Card. de Lugo, de just. d. 39. n. 10.* Unde communiter non teneris testari contra consanguineum. 4. Si à viris non sat fide dignis accepisti: tunc enim potes te habere, ac si nihil scires. 5. Si factum intellexisti per injuriam, v. g. aperiendo litteras, cogendo alium ad revelationem, &c. *Laym. l 4. t 6. c. 4. n. 5. Mol. d. 5. num. 5.* 6. Si alter probabiliter in facto non peccaverit, vel propter ignorantiam, vel quia rem aliquam accepit in occultam compensationem debiti, ex quo tamquam de fure inquiratur. Ratio est, quia mens Judicis est, inquirere de delicto. *v. Azor. 3. p. 1. ult. c. 27. Fill. Bon. d. 10. q 3. p. 3 Laym. l c.*

Resp. III. Qui sciens falsum testatus est, per quod alteri fuit efficax causa damni, tenetur ad impeditionem, vel reparationem omnium damnorum, quæ causantur. Item tenetur revocare cum pari suo damno, & periculo etiam vitæ, si reus de eâ periclitetur, & putetur revocando aliquid effecturus. Ita *communiter.* Ratio est, quia in damno æquali, potius habenda est ratio innocentis. *v. dub. sequent. a. 1.*

Dixi I. *Sciens*, quia si ex ignorantia, inadvertentia, aut oblivione inculpabili, falsum est testatus, etsi teneatur impedire, si possit, non tamen ad restitutionem, etiamsi reus damnetur. Ratio est, quia neque tenetur ex re accepta, neque delicto.

Dixi II. *Causa efficax*: quia si à parte rei falsum illud testimonium nihil effecisset, v. g. quia per falsa testimonia aliorum, jam tota causa damni erat data, ita ut judex ex hoc testimonio nihil fuerit motus, ad nihil tenebitur, *Less l. 2 c. 30. & Laym. l. 3. t. 5. c. 8. & alij.*

Testis peccat. 1. Si affirmet quod ignorat. 2. Si veritatem, quàm debebat celare, aperiat,

riat. 3. Si se occultet, ne rogetur, casu quo tenetur testari. 4. Si judici justè interroganti non obediat. 5. Si pretium pro dicenda veritate accipiat.

DUBIUM VII.

De Reo.

ARTICULUS. I.

An, & quomodo reus teneatur fateri veritatem.

Resp. I. Si non interrogent legitimè, non tenetur fateri suum crimen, sed potest Judicem eludere vel ambiguis verbis, vel etiam negando, cum aliqua restrictione, & in bono sensu, ut mendacium absit. Ratio est, quia tunc Judex non habet jus interrogandi, aut obligationem imponendi reo. Ita *Less. & Laym. t.6.l.3.c.5. Bon. d.10.q.3.p.2. Unde resolves.*

I. Reus non tenetur fateri crimen suum, 1. Si Judex non sit legitimus. 2. Si à seipso litis processum inchoet, sine prævia accusatione, saltem virtuali. 3 Si non præcessit semiplena probatio, nec infamia, nec manifesta criminis indicia extent. Ratio est, quia in his Judex non interrogat legitimè *Azor. Less. Fill. Laym Bon. ll cc. Card. de Lugo, d 40 n. 1.*

II. Nec tenetur, si dubitet an Judex legitimè interroget: quia non tenetur parere cum gravi suo damno, nisi constet superiorem posse præcipere. Ita *Less. Fill. Laym. l.c. Sanch. l.6. consil. c.3. d.31. Salas, C. de Lugo, &c.* contra *Sylv. Bon. & alios.*

III. Judex tenetur reo manifestare statum causæ, & quæ sint indicia, quo modo, pro-

probetur delictum, &c. ut reo constet, an legitimè interrogetur: quia non tenebitur respondere alioqui, & seipsum honore, aliisve bonis, quæ bonâ fide possidet, spoliare, *Cajet. Navar c. 25. n. 43. Card. de Lugo, d. 40. n. 1.*

IV. Si reum juridicè quidem interroget judex, sed non nisi ex falsa præsumptione delicti, v. g. an exierit ex tali domo stricto ense, potest reus, (idem est de teste) licèt sciat semiplenè probatum esse, id negare, si exiit quidem, non tamen facto delicto, sed ob aliam causam: quia si judex veritatem sciret, non posset interrogare. Ita cum *S. Thom. q. 69. a. 1. Sot. Fag. p. 8. c. 34. Dian. p. 3. t. 5. misc. R. 66. Card. de Lugo d. 40. n. 4.*

Resp. II. Etsi communior & verior sententia sit *S. Thom. 2. 2. q. 69.* si reus legitimè interrogetur à judice, teneri in conscientia apertè veritatem dicere; probabile tamen est etiam, quod ex *Sylv.* docent *Sa. & Less.* non teneri; saltem sub mortali, in causis capitalibus, & gravioribus, si sit spes evadendi, & nullum grave damnum reipub. timeatur. *Tann. d. 4. q. 4. d. 5. Card. de Lugo, d 40. num. 15.* ubi dicit, esse sententiam valde probabilem, & in praxi tutam. Ratio est, quia lex humana communiter non obligat cum tanto periculo, v. g. mortis; tum quia inhumanum videtur, ut qui convinci non potest, teneatur præbere arma contra se, quibus occidatur, aut gravem pœnam, v. g. perpetui carceris, subeat: tum quia non videtur tam heroïcus actus præcipi posse. *Bonac. in 8. præc. d. 10. q. 3 p. 2. num. 17.*

Dixi I. *In capitalibus*: quia aliud est de causis, in quibus agitur de pœna Ecclesiastica, quæ est medicinalis.

Dixi II. *Si spes sit evadendi*: quia absque ea cessat ratio celandi veritatem. *Unde resolves.*

I. Non

I. Non ſemper opus eſt (juxta dicta *Reſp.* 2.) ut Confeſſarius reum urgeat ad crimen fatendum. *Card de Lugo, d.* 40. *n.* 20.

II. Poſt ſententiam latam reus non tenetur confiteri crimen, quod antè injuſtè negavit, quia finito judicio, finitur obligatio rei. *Laym. l.c* Imò probabile eſt, nec ante ſententiam ad id teneri (etiamſi adhuc ſit in poteſtate Judicis) donec iterum interrogetur. *Card. de Lugo, d.* 40. *num.* 17.

Reſp. III. Si quis ad evitanda tormenta gravia, mentitus, falſum ſibi crimen impoſuit, per quod ſit morte plectendus, non videtur mortale. Ita contra *Navar. & alios* docent *Angelus, Sylv. Leſſ. l.* 2. *c.* 11. *d.* 7. *Tann. de juſt. d.* 4. *q.* 4. *dub.* 5. Ratio eſt, quia non eſt mentitus perniciosè; cùm non teneatur tantis tormentis vitam conſervare. *vid. Card. de Lugo, l. c. Unde reſolves.*

I. Talis non tenetur poſteà crimen revocare, quamvis antea perjurio confirmaſſet, ſi prudenter metuit, ne ad tormenta revocetur: quia etſi pejeratione graviter peccarit, hoc jam tranſiit; & non retractando nemini facit injuriam, ideoque ſufficit, coram Deo pœnitere. *v. Leſſ. Tann l.c. & q.* 5. *d* 4.

II. Si ex illa falſi criminis confeſſione grave damnum aliis ſequeretur, v. g. bonum Reipub. aut fama religionis vel familiæ notabiliter læderetur; aut aliqui ideò in hæreſin lapſuri eſſent, quævis potiùs tormenta perferenda eſſent. *Tann. l. c. & q.* 5. *d.* 4.

III. Si reus tormentis coactus, denuntiavit alium innocentem; tenetur ſub mortali, ante ſuam condemnationem, & ſi tum non fecit, etiam poſt ſententiam damnationis, revocare; ad quod etiam à Confeſſario eſt obligandus. Ita ex communi, *Toll. l.* 5. *c.* 66. *num.* 7. *Leſſ.*

cap.

cap ult d.15.Tann.d.4.q 5 dub 4.n. 103. Ubi subjungit. 1. Si quis tamen sequatur, ipsaque praxi servari advertat eam sententiam, quæ negat per revocationem in extremo vitæ factam tolli vel infirmari denuntiationem antè factam, ut docent *Delrio l.5.f.3.Valen.d.6. q. 13. p.4.* is consequenter existimare poterit, denuntiantem in eo mortis articulo (saltem cum suo incommodo & sub peccato mortali) obligatum non esse ad revocationem; quia esset inutilis. *Ita Tann. l.c.* Licet ipse rectè censeat, fundamentum istius sententiæ minus esse probabile.

2. Monet idem *Tann. n.* 105. cavendum esse Confessario, ne vel importune sæpius reo damnato inculcet retractationem denuntiationis iniquè factæ; vel retractationem factam imprudenter, & cum scandalo evulget.

Quares. An reus teneatur revelare complices.

Resp. I. Si omninò occulti sint, nec aliis indiciis, aut testimoniis convinci possint, non potest, nec tenetur: si tamen vi tormentorum coactus prodat, ordinariè non peccabit. *Less. l.c.* & *Laym. l.3.t 5.c.5.*

Resp. II. Si crimen sit exceptum, tenetur etiam non rogatus; ideoque si nolit; secundum *Navar.* non erit absolvendus.

ARTICULUS II.

Quid liceat reo circa fugam pœnæ.

Resp. Quando sententia est materialiter injusta, lata tamen secundùm allegata & probata, etsi in conscientia non obliget, non potest reus Judici positivè resistere; tum ob scandalum; tum quia tali casu Judex habet jus sententiam exequendi, & ad id tenetur. Ita communiter,

muniter. *Leſſ.* *Sanch.* contra *Vict.* *Bon.* *Card.* *de Lugo d.* 4. *n.* 38.

Dixi, *poſitivè*: quia reo, etiamſi verè reus ſit, licet ante & poſt ſententiam, (quoad mortem, vel pœnam morti æquivalentem, v. g perpetuum carcerem) fugere. Ratio eſt, quia quilibet tam magnum jus habet ad vitæ ſuæ conſervationem, ut nulla poteſtas humana obligare poſſit ad eam non conſervandam, ſi ſpes commoda oſtendatur: niſi tamen bonum publicum aliud poſtulet. *Leſſ l.* 2. *c.* 31. *d.* 5. *Unde reſolves.*

I. Regulariter reo licet fugere, etiamſi cuſtos carceris grave damnum inde paſſurus ſit, (ſaltem niſi juraverit ſe manſurum) quia utitur ſuo jure, & nulli facit injuriam. *Fill. t* 40. *c.* 4. *n.* 274. *Azor. Leſſ. d.* 5. *n.* 31. niſi tamen charitas aliud ſuadeat, ob damnum cuſtodis præponderans. *v. Bon. d.* 10. *q.* 3. *p.* 2. *num.* 13. *Leſſ. l. c.*

II. Multò magis licet fugere ne capiatur, vel etiam à miniſtro apprehendente ſe excutere, non tamen illi vim inferre, vulnerando, percutiendo, &c. *Ibid. & Reg. l.* 24. *n.* 4.

III. Licet etiam ſaltem in foro conſcientiæ, cuſtodes (præciſâ vi & injuriâ) decipere, tradendo v. g. cibum & potum ut ſopiantur, vel procurando ut abſint; item vincula & carceres effringere: quia cum finis eſt licitus, etiam media ſunt licita. Et licet alij captivi per effractum parietem ſimul elabantur, non tenebitur de damno: quia tantum eſt ejus cauſa per accidens, cum jure ſuo utatur. Nec refert, quòd leges & magiſtratus quidam tales effractores graviter puniant: id enim fit, quòd vel contrariam ſententiam ſequantur, vel ex præſumptione, quòd vim intulerint cuſtodibus; vel quòd propter bonum reipub. ea pœna ſta-

tuta

tuta sit. *Fill. l.c. Tann. d.* 4. *q.* 4. *dub.* 5. ex aliis multis. *v. Card. de Lugo, d.* 40. *f.* 4.

IV. Illis, qui non sunt ministri justitiæ, licet non solùm consilio juvare reum, ut fugiat, sed etiam suppeditatis instrumentis, v.g. funibus, limâ, &c. quia finem alteri licitum illi suadere, & ad eumdem media proponere licet. *Less. l.c. d.* 6. *num.* 30. *Tann. l.c. Sylv. Turr. Vasq.*

V. Non tamen licet juvare in effractione carceris, ut habet communis; tum quia executio ipsa effractionis soli reo licita est, propter jus vitæ conservandæ: tum ne alioqui omnis securitas carceris pereat. *Less. l.c. Bon. d.* 10 *q.* 3. *p.* 1.

Quæres. An Reo liceat appellare?

Resp. Si sciat sententiam esse justam, & justè processum esse, non licet, (licet tamen supplicare) quia id esset Judici calumniam imponere. Imò injustè appellans tenetur de damno. Si verò putet sententiam iniquam esse, aut injustè processum esse; aut si diversæ sint opiniones, potest appellare. *v. Tann. l. c. n.* 100 *C. Lugo, l. c. art* 14. *Sanch.*

DUBIUM VIII.

Quomodo Confessario agendum cum reo.

Resp. Observanda sequentia. 1. Instruat eum, quòd quæ secum in foro conscientiæ agit, cum Judicibus non communicentur; ideoque sive sit nocens, sive innocens, id ei nec prodesse, nec obesse possit. Ratio est, quia aliàs multi conantur se falsò probare innocentes, ut à Confessario juventur: alij contrà falsò se nocentes dicunt, quòd timeant ne Confessarius conferat cum Judicibus, ipsique revocentur ad torturam. Unde expedit, 1. Ut non teme-

temerè evulget Confessarius accepta extra confessionem. 2. Ut ad confessionem sacramentalem reum non admittat, nisi postquam in foro profano res sunt liquidæ: vix enim adigi poterit, ut omnia fateatur ob timorem, ne vel deferatur, vel cogatur eadem fateri Judici: antè tamen de contritione agendum est, *Delrio l. 6. c. 1. ſ. 3. Tann. d. 4. q. 5. d. 4.*

II. Ne cogat importunis modis reos, ut se tales fateantur: tum quia verè quidam rei non sunt; & victi illâ importunitate, ne moriantur incommunicati, vel à confessario in extremis deserantur, confitentur sacrilegè, tum quia frustrà est confessio, nisi fiat ex contritione, & vera ad Deum conversione: de hac ergo laboret, & sequetur bona confessio, non autem contra *Tann. l. c.*

III. Caveat, ne coram reo censeat modum procedendi judicialem, proindeque communiter non admittat querelas de injuria facta, cùm non sit Confessarij ea judicare, sed ad pœnitentiam disponere.

IV. Etsi quidam auctores permittant Judici uti dolis bonis, ad crimum eliciendum; non tamen id licet Confessario, ne ministerium ejus infametur.

V. Non licet (secundùm *Concil. Antioch. cap. 33. & cap. 34. Non licet*) palam interesse tormentis, aut suggerere modum torquendi, nisi mitiorem, *v. Tan. d. 4 q ult. d. 5. n. 128.*

VI. Expedit habere cognita indicia, & probationes deprehensas in judicio, ipsumque modum processûs, ut & prudentius possit in suo foro agere, & Judicem, sicubi opus, prudenter admonere.

VII. In confessione examinet: 1. An consortes criminis prodiderit, (si secundum supra dicta tenebatur) & quidem si falsò alios

infamarit, inducat ad revocationem, eti
cum periculo torturæ. *vid. Tann. d 4. q. 5. dub*
num. 103. & dicta *dub. superiore.* 2. Si saga
quo tempore, quâ occasione, in magiam
lapsa; ut si postea neget, convinci possit
eodem foro. 3. In qualitatem superstitioni
an ex animo Christianæ fidei renuntiarit, d-
monem adoraverit, falsa de Deo & æternit-
te senserit, rebus sacris abusa sit, hominib
nocuerit, præsertim conjunctis, ut marito,
beris, & an alios seduxerit Item de pecca
carnalibus. Denique confessæ aperiat fraud
dœmonis, instruatque, quomodo iis deince
occurrendum, atque inter cætera suadeat fid
professionem, & frequentem Symboli repet
tionem.

VIII. Sæpè non expedit post supplicium J
dici significare, reum in extremis denunti
tiones revocasse: tum quia Judices id par
faciunt; (quam rectè, vide aqud *Laym.* c
Tann. l. c.) tum quia frangit sigillum sacrame
tale, si non petitâ licentiâ, innocentiam d
nuntiati evulget, cùm eo ipso revelet pecc
tum denuntiantis. Quare si aliquando Jud
cem monere expediat, rogandus est reus,
id extra confessionem, & coram testibus d
cit, eo fine ut Judex moneatur.

IX. Si alicujus innocentiam ex confessio
ne colligeret, (quod etsi difficile, non tame
impossibile esse, docet *Tann. d. 4. q. 5. d.*
n. 85.) id Judici aperire, ac pro reo interce
dere, periculosum est: tum quia post publi
catam rei confessionem, ei non credetur
tum quia si plures audiat, hoc ipso aliorun
nocentiam, de illis tacendo, videtur confirma
re, cum fractione sigilli; tum quia si rei cog
noscant, cum pro innocentibus intercedere
occasionem arripient, cum callidè sua facino

ra celandi. *vid. Laym. l. 3. t 6.c.5.Tann.d.4.q.5. d.4 num.95.*

X. Etſi pro reis, etiam juſtè damnatis, intercedere aliquando poſſit, maxime apud magiſtratum ſupremum, juxta ſcripturam. *Prov.* 24. *Erue eos, &c.* valdè tamen prudenter & moderatè id faciendum: quia relaxatio poteſt eſſe illicita, Judexque (non tamen Confeſſarius, niſi ea præviderit) fieri reus malorum omnium, quæ ex liberatione ſequuntur, imò & ipſi imputabuntur, cùm ex officio debuerit impedire, *v. Bonac. in 8. præc. d. 10. q. 2. & 3. Tann.de juſt.d 4.q.5 d.4.*

DUBIUM IX.

Quæ obligatio Medicorum, Pharmacopœorum, & Chirurgorum.

Reſp. Tenentur ij in primis, quando tale officium petunt vel ſuſcipiunt, (ſub gravi obligatione) ſufficientem habere ſcientiam, ſive peritiam *Navar.c.25. Ant. C Lugo, d. 26. numer.* 1. Deinde in curandis infirmis, ſervare ſequentes regulas. 1. Ordinariè debent ſequi opiniones medicorum ſecuras & tutas. Ratio eſt periculum & damnum proximi. *Ita Bonac. Laym. Sanch. 1. mor. cap. 9. 2.* Quando certum aliquod eſt pharmacum, quod nimirum certò infirmis profuturum eſt, tenentur illud adhibere, omiſſo eo, de quo dubitatur: quia alias imprudenter proximum in periculo relinquerent. 3. Si non ſint certa pharmaca, debent adhibere probabiliora, & tutiora: tum quia alioqui ſalutem proximi in diſcrimen adducerent; tum quia tenentur fungi officio, quantùm poſſunt,

cum minimo proximi periculo & damno. Quando nulla eſt ſpes de ſalute infirmi, ne adeſt remedium niſi dubium, de quo ſcilicet dubitatur, num profuturum an nociturum ſi, poſſunt, imò debent illud adhibere. Ratio eſt, quia ſic infirmi negotium utiliter geritur; & ſi mors ſequatur, ipſis non imputabitur, cum aliàs ſpem vitæ non habeat. *Laym. lib.* 1. *tr.* *cap.* 5. *Fill. n.* 152. *Bon. de pec. d.* 2. *q.*4.*p.*9.*V* *de reſolves.*

I. Medicus peccat, 1. Si abſque ſufficienti peritia gravem morbum curare tentet. 2. occurrente gravi & inſolito morbo, ſpecia ſtudio operam non impendat. 3. Si det pha macum infirmo, quod probabilius creditu nociturum, quàm profuturum. 4. Si medica menta inexplorata, explorandi gratiâ adh beat, præſertim, quando de iis non eſt opin probabilis, & habet medicamenta probabilite utilia. 5. Si non bene perſpectâ morbi naturâ temerè adhibeat remedia obvia, vel pericul ſa, præſertim cum diſcrimine vitæ, vel gr vis læſionis. 6. Si agnito ægroti periculo, o portunè non adſit aut neceſſariam curatione negligat, aut medicos alios adhiberi non pe mittat. 7. Si aliquid ſuadeat Dei honori v præcepto contrarium, v. g. incantationem pollutionem, ſuperſtitionem, &c. 8. Si faci & ſine neceſſitate, à jejunio abſolvat, carniu eſum permittat. 9. Si ægrotantem paupere in periculo conſtitutum contemnat. *vid. Bona* *l.c. Navarr. cap.* 15. *Azor.* 1. *p. l.* 2. *cap.* 17. *E* *cob. l.* 2. *E.* 3 *c.*9.

II. Pharmacopola peccat. 1. Si rudis & ign rus munus exerceat. 2. Si ſine arte, vel dil gentiâ, medicamenta conficiat. 3 Si melle portionibus pro ſaccharo utatur 4 Si unu medicamentum pro alio (niſi tamen eſſ

æquè bonum, & non majoris pretij) contra medici præscriptum, cum gravis damni periculo, porrigat. *v. Salas. dub.* 34. 5. Si medicamenta ad non patiendum, vel ad fœtum expellendum vendat. 6. Si pharmaca vendat inutilia, &c. *v. Escob. l. c.*

III. Peccat Chirurgus, 1. Si sine scientia & peritia sufficienti vulnera curare tenet, cum periculo erroris. 2. Si Medicum, quando gravitas vulneris exigit, non consulat. 3. Si lucri amore curationem protrahat. 4. Si mercedem justo majorem exigat. 5. Si abortûs causâ venam aperiat, aliudve remedium adhibeat, *v. Escob. l. c.*

DUBIUM X.

Quæ obligationes Mercatorum, Opificum, & cæterorum sæcularium.

Resp. Eæ patent ex dictis de septimo præcepto: ex quibus *resolves.*

I. Mercator peccat, 1. Si venenum, vel alia prohibita vendat, cum suspicione pravi usûs. 2. Si paratus sit quodcumque pretium, etiam injustum ab emptore accipere. 3. Rem carius, quam supremo pretio, vendat ob dilatam solutionem. 4. Mercium defectum gravem occultum non aperiat, pondus & mensuram imminuat. 5. Si in emptorum injuriam monopolium injustum instituat, merces omnes unius generis sibi comparet, immoderato questu pro libitu vendendas. 6. Si merces ab eo, qui non novit, emat pretio minore, vel cariore vendat ignoranti. 7. Si merces veteres & inutiles novis admisceat, & vendat eodem pretio utrasque. 8. Si justa tributa de-

fraudet. 9. Si tempore debito, cùm possit, non solvat creditoribus, cum gravi eorum damno. 10. Si mercibus solvat, quod pecuniâ debet, contra creditoris voluntatem. 11. Si diebus festis publicè emat, vel vendat contra consuetudinem permissam. 12. Si juret falsò se tanto pretio merces comparasse. 13. Si contractum ineat quemcumque, dubitans de ejus justitia. 14. Si emat res furtivas, &c. *v. Escob. t. 2. E. 3. c. 12.*

II. Bibliopola peccat. 1. Si vendat libros prohibitos, vel lascivos 2. Si librum defectu laborantem vendat pro integro, &c. *v. Escob. cap.* 13.

III. Argentarius, sive Aurifaber peccat, 1. Si æs pro auro vel argento vendat. 2. Auro vel argento plus æris misceat, quàm ars requirit, & emptoribus mixtionem non significet, neque minuat pretium. 3. Si ex rebus furtivis aliquid, emat malâ fide. 4. Si communem lapillum pro pretioso vendat, vel pretiosum pro vili emat, &c.

IV. Sartor, Sutor, & cæteri opifices peccant, 1. Si jurent se tali die opus perfecturos, quod sciunt, (vel dubitant) non futurum 2. Si plus materiæ exigant, quàm ad opus sit necessarium; aut partes alicujus momenti quæ supersunt, retineant, sine voluntate domini. 3. Si diem festum sine gravi causa violent, per se, vel per suos famulos, &c. *v. Escob. c. 1. cap.* 13.

LIBER V.

LIBER V.

De ratione cognoſcendi & diſcernendi peccata.

CAPUT PRIMUM.

De Peccato in genere.

DUBIUM I.

Quid ſit peccatum.

Eſpondeo, Eſt tranſgreſſio legis, ſive, ut ait *Tol.* eſt voluntarius receſſus à regula divina : per quam regulam intelligitur præceptum, tam naturale & humanum, quàm divinum : per receſſum, intelligitur actus, (vel ejus omiſſio) qui ſit non tantùm voluntarius, ſed etiam liber, cum aliqua actuali advertentia malitiæ. Quod addo, quia ut docet *Sanch. 1. moral. cap. 16.* cùm *Vaſq. Bonac. d. 2. q. 2. p. 3. num. 3. & 12. &c.* non ſufficit ad actum peccaminoſum libertas & advertentia quævis virtualis, vel interpretativa, quâ ſcilicet quis advertere poterat, & debebat ; nec quæcumque actualis, quâ ſcilicet intellectus rationes commodi & incommodi in objecto attendat : ſed requiritur, ut advertat moralem malitiam objecti, aut ſaltem de ea dubium, vel ſcrupulum concipiat. Ratio eſt, quia ſine iſta advertentia (non eſt vo-

luntarium,

luntarium, cùm non sit cognitum; quia, quamdiu talis cogitatio intellectui non occurit, non est sufficiens principium deliberandi de malitia, ideoque nec libertas, ac proinde nec culpa; & censetur illa inadvertentia naturalis & invincibilis oblivio. Addit tamen *Tann. d. 4. de pec. d. 5. q. 5. dub. 5. num.* 106. non esse necesse, ut consideratio illa maneat actu, dum peccatum durat; sed satis esse, ut vel actu, vel virtute maneat, ita ut cum ea, vel actus peccati fuerit inchoatus, vel saltem causa data; ut fit in ebrio, qui peccat; non vi præsentis, sed præteritæ deliberationis. *vid. Baldel. l. 1. d.* 36. Verum recentiores communiter docent, talem, v. g. ebrium, non peccare formaliter, quando usu rationis caret, sed malitiam eorum, quæ tunc fiunt, contraxisse antè, dum prævidens malum, quod commissurus erat, ejus causam dedit: aiuntque, dum quis actu peccat, semper esse ac manere advertentiam aliquam malitiæ tenuem, vel confusam, ut *v. apud Schol.* nam in ordine ad praxim, parum refert, utrolibet modo loquaris.

Resp. II Ad peccatum requiruntur tres conditiones, ut patet ex prima responsione. 1. Ut sit voluntarium, id est, ut fiat à voluntate consentiente. 2. Ut sit liberum, id est, ut sit in potestate voluntatis facere, vel non. 3. Ut advertatur malitia. Ex *quibus resolves.*

I. Defectu primæ conditionis, nullus actus, qui neque est in, neque à voluntate, est peccatum, nisi voluntas eum acceptet; ideoque nec impedit communionem, sive is sit internus: ut cogitationes contra fidem, blasphemæ, obscœnæ, motus carnis; etiam usque ad effusionem seminis; sive externus ac violentus, v. g. stuprum virgini per vim illatum.

II. Defectu secundæ conditionis, subinde à pec-

peccato excusantur vehementissimi motus iræ, aut concupiscentiæ, quibus usus rationis perturbatur, & libertas tollitur.

III. Defectu tertiæ non peccat, qui die jejunij, de præcepto nihil cogitans, cœnat vel carnes comedit; etsi advertat eas sibi delectabiles. Item qui lapidem projicit per fenestrám, non advertens periculum læsionis; vel qui contractum usurarium celebrat, non advertens esse talem, *Sanch. l. 1. c. 16. n. 21. Reg. l. 15. num. 75.*

IV. Damna & eventus (licet alioqui frequentes) ex ebrietate secuti, & nullo modo prævisi, inculpabiles sunt: quia nec in se, nec in causis sunt liberi. Sunt verò culpabiles, si sint prævisi, nec diligentia sufficiens ex præscripto prudentiæ sit adhibita, ne sequerentur: eâ vero adhibitâ, etsi postea eveniant, culpâ vacant. Uti etiam quando juxta loci & temporis circumstantias, non apparet periculum mali, ideoque nulla cautela est adhibita. *Ita Vasq. 1. 2. d. 124. cap 2.* Quibus conformiter *Less. l. 4. c. 3.* docet, si negligentia, ebrietatem aut eventus ex ea sequi solitos præcavendi, fuerit tantùm venialis, etiam mala, quæ prævideri poterant, tantùm venialia foro: quia cùm non in se, sed tantùm in causa sint libera, non possunt habere majorem culpam, quàm ipsa causa.

DUBIUM II.

An & quando desideria & delectationes sint peccata?

Per desiderium intelligitur voluntas; intentio, vel propositum efficax rei malæ: per delectationem verò, simplex amor & com-

placentia objecti cogitati, fruendo ejus dulcedine, absque desiderio executionis: soletque dici morosa, non à morâ temporis, cum momento possit perfici; sed quòd voluntas post plenam advertentiam rationis, ei immoretur.

ARTICULUS I.

Quale peccatum sit desiderium malum.

Resp. I. Desiderium absolutum, sive cogitatio cum voluntate consentiente absolutè in peccatum aliquando perpetrandum, aut in perpetrato complacente; habet eamdem speciem ac malitiam peccati mortalem, vel venialem, quem habet actus exterior, in quem fertur. Est communis, & constat ex *Matth.* 5. *Qui viderit, &c.* Ratio est, quia actus interior habet suam bonitatem & malitiam ab actu externo, tamquam objecto. Ita *commun.*

Resp. II. Desiderium cum consensu conditionali, quo quis aliquid concupiscit, sub tali conditione, quæ omnem malitiam objecti auferat, non est peccatum, saltem mortale: v.g. vellem prædari, si à Deo mihi permitteretur; si Judex essem, malefactorem istum occiderem. *Valent Tom 2 d 6. q 4. p. 4 Sayrus. Salas in 1. 2. tract. 13. d. 16. s. 27. Vasq. dub. 116. cap. 2.* Si verò conditio malitiam non auferat, est peccatum: ut v.g. si cogites, si non esset infernus, mœcharer; si non esse religiosus, fornicarer, si non haberem rationem mei statûs, ulciscerer, occiderem te. Item si id mihi fecisses in adolescentia, vel antequam religionem ingrederer, vindicassem, (intellige, si dum hæc dicit, habeat affectum vindictæ sumendæ,

mendæ, ſi eſſet in tali ſtatu: ſecùs enim eſt, ſi tantum oſtendat, quid facturus fuiſſet in alio ſtatu; *Bon. de matr. q. 4 p. 8. n. 9.* Ratio reſponſionis eſt, quia etſi conſenſus conditionatus nihil ponat in rerum natura ex parte objecti voliti; in voluntate tamen ponit affectum committendi illud peccatum, præciſa conditione non auferente malitiam; ac proinde talis erit culpa, qualis eſſet illud amare abſque conditione, *Cajet Sanch. l. 1. mor. c. 2. Vaſq Laym. l. 1. tr. 3. c. 6. n. 10. Ex quibus reſolvuntur hi Caſus.*

I. In omnibus, ſolo jure poſitivo prohibitis, licitum eſt deſiderium cum conditione hac, *ſi prohibitum non eſſet*, v. g. ederem carnes die Veneris, ſi Eccleſia non vetuiſſet. Ratio eſt, quia conditio omnem malitiam, quæ à ſola prohibitione eſt, aufert *Azor. l. 4. c. 6. q. 10. Sanch. l. 1. c. 2. Vaſq. d. 116. cap. 2.*

II. Idem valet in prohibitis quidem jure naturali, licitis tamen in aliquo caſu, aut ſtatu, ſi is pro conditione apponatur, v. g. occiderem Petrum, ſi Deus mandaret; ſuſpenderem furem, ſi eſſem Judex; ducerem uxorem, ſi liceret, ſi non eſſem Sacerdos, ſi eſſem liber à voto. Ratio eſt, quia hæc ſub illo ſtatu ſunt licita. Rectè tamen monet *Sa. V. Peccatum*, hujuſmodi deſideria eſſe periculoſa, & vitanda, atque, ut ait *Cajetan ibid.* eſſe fatuas & diabolicas tentationes. *Ibid. & Laym. l. 1. t. 3. c. 6. n. 10.*

III. Etſi idem quidam, ut *Cajet. Sal. & Vaſq.* univerſim affirment de omnibus jure naturæ, & ſimpliciter prohibitis, ſi conditio impoſſibilis appoſita tollat rationem peccati ab objecto, ut ſi dicas, ſi non eſſet peccatum, fornicarer; eò quòd tunc conſenſus non videatur ferri in malum: probabilius tamen videtur, quod docent *Azor. Sanch. & Laym.*

esse peccatum; eò quòd sit intrinsecè malum, nec malitiâ suâ, (quæ in consensum circa tale objectum traheret, nisi Dei lex arceret) exui possit; ideoque voluntas feratur in malum. Quod tamen intellige, si efficaciter feratur: quia si tantum sit significatio propensionis naturalis in illud objectum, non est peccatum. *Sanch.l.3.c.2.n 25.Laym l. 1.t. 3. c. 6. n. 11. v. Card.de Lugo.d.16.n.376.*

IV. Gaudere & delectari de opere malo, sub conditione, *si liceret*, v.g. in prædictis desideriis efficacibus illicitis, quando conditio est possibilis, etsi possit excusari à peccato, secundum quosdam Doctores, si fiat tantum secundum appetitum rationalem, sive voluntatem, (secluso omni alio periculo consensûs illiciti, & turpis motûs; qui tamen, quia communiter & connaturaliter sequitur, vix tutum videtur in praxi) non potest tamen excusari, si sit delectatio voluntaria appetitûs sensitivi, quæ propriè delectatio dicitur, fitque communiter cum aliqua alteratione corporis. Ratio discriminis est, quia voluntas potest ferri in objectum abstractum à malitia, cum sequatur intellectum, cujus est abstrahere; appetitus verò, quia sequitur imaginationem non fertur in objectum sub aliqua certa conditione statûs, vel temporis apprehensum, sed ut est in se; ideoque talis delectatio est de objecto absolutè malo. *vid. Laym. & Bonac. de matr.q.4.p 8.*

ARTICULUS II.

An delectatio morosa semper sit peccatum.

Resp. Si terminetur ad cogitatum opus malum secundùm se, est peccatum mortale

ſe, vel veniale, prout ipſum opus mortale, vel veniale eſt. Ita comm. ex *D. Thom.* 1. 2. *q.* 78. *art.* 8.

Dixi, *ſecundum ſe*: quia ſi delectatio ſit tantùm de ipſa cogitatione, non autem de opere, non eſt peccatum; quia ſicut cogitatio v.g. de rebus obſcœnis, in ordine ad docendum vel concionandum, &c. bona eſt, cognitio autem de iiſdem rebus ex curioſitate; eſt mala venialiter: ita conſequenter, delectatio de tali cognitione tamquam objecto, non eſt mala, ſed quandoque bona, quandoque venialiter mala. Similiter nec peccatum erit, ſi delectatio verſetur circa modum malè operandi, non circa ipſum opus malum: quo modo ſine peccato ſæpè nos delectant fabulæ, comœdiæ, bella, homicidia, fraudes, furta, lapſus hominis, v.g. ex equo, &c. non ſecundùm ſe, ſed modus furandi, rapiendi, artificioſus & induſtrius, modus cadendi inopinatus, *Laym. l.* 1. *t.* 3. *c.*6. *num.* 2. *Ex quibus reſolves.*

I. Licitum eſt gaudere, & delectari moroſè de effectu bono, ſecuto ex opere malo; quia tunc delectatio non eſt de objecto malo.

II. Si talis effectus ſecutus ſit ex opere ſecundùm ſe quidem malo, hic tamen & nunc culpâ vacante: ut v.g. quia factum eſt in ſomno, amentiâ, ebrietate, inculpabili ignorantiâ, tunc etiam de ipſo actu licere aliquando delectari,* non quidem ſecundùm ſe, ſed ut eſt cauſa talis boni effectus, docent *Leſſ. l.* 4. *c.* 3. *num.* 105. & 106. ex *Vaſq.* 1. 2. *d.* 105. *cap.* 2. v.g. de ſolutione naturæ facta in ſomno. Ratio eſt, quia objectum delectationis iſtius non eſt malum, *v. Bon. de matr. d.* 4. *p.* 8. *num.* 8. *Sanch. l.* 1. *mor. c.* 2. *n.* 18. *Card. de Lugo, de pœn. d.* 16.

* *Vide Propoſ.* 15. *inter.* 65.

d. 16. *n.* 389. Imò addunt, licere aliquando desiderare (affectu simplici, & inefficaci desiderio,) ut tale quid fiat sine culpa ; v. g. ut in somno eveniat naturæ solutio, ob finem bonum : dummodo desiderium non sit tam intensum, ut tale quid probabiliter causet, neque sit periculum consentiendi in talem voluptatem. Ratio est, aiunt quia objectum hujus desiderij, aut gaudij, non est malum. *vid. Less. & Bonac. loc. cit.*

III. Non est peccatum, saltem mortale, si conjuges delectentur appetitu tantum rationali, de actu conjugij præterito, futuro vel possibili, respectu compartis præsentis, vel absentis. Item si sponsus desideret copulam futuram, aut de ea delectetur ; vel vidua de præterita. Ratio est, quia hi actus habent objectum licitum.

Dixi, *appetitu rationali* : quia si sponsus, aut vidua, voluntariè consentiat in delectationem sensitivam, & carnalem, (quæ ex recordatione copulæ futuræ, aut preteritæ, naturaliter oritur) mortaliter peccat, ut docent *Less. l. c. t. 3. cap. 6. Bon. Tann. Palaus, v. Dian. t. 5. misc. R. 2.* contra *Medi. &c.* Quia verò ad supradictam voluntatis oblectationem, sensitiva & carnalis ut plurimum, imò etiam periculum consensû in fornicationem, consequitur, oblectationem illam voluntatis in praxi vix locum habere, saltem in viduis, & sponsis : inter conjuges tamen, modò periculum pollutionis absit, etiam sensitivam & veneream delectationem non esse mortale, docent *Fill. Bon de matr. q. 4. Sanch. Less. l. c. d. 1. & Dian. t. 3. misc. R. 36* tum quia status matrimonij hæc excusat, uti etiam tactus impudicos, solius voluptatis causâ institutos : tum quia hæc tendunt per se ad opus conjugale, licèt per accidens opus non exerceatur.

IV. De

IV. Delectatio morosa de rebus solo jure positivo prohibitis, non est illicita; modò non fiat sub ratione prohibitionis: v. g. si Carthusianus, vel alius, die jejunij se oblectet de cogitatu esu carnium; quia non est de opere malo; cùm lex tantùm vetet comestionem externam. *Laym. l. 1. t. 3. c. 6. num 9 Less. l 4. c. 3. d. 14. n. 111. & n. 113.*

V. Qui delectationem morosam mortalem confitetur, addere debet circumstantias operis, de quo fuit delectatio, v. g. in materia iræ, an fuerit de occidendo fratre, an alio; uno, an pluribus: in materia carnis, an de conjugata, moniali, consanguinea. Quod tamen limitat, *Azor. Sa. V. Luxuria, Salas tom. 2. tr. 13. d 16. s. 6. n. 50. &c.* si delectatio feratur in objectum apprehensum secundùm totam suam malitiam, non autem si tantùm secundùm partem, v. g. in feminam, apprehensam ut non suam, non tamen ut alteri nuptam, vel ut monialem: tunc enim probabile esse ait, delectationes tales reduci ad speciem simplicis fornicationis. Ita etiam *Fill. Less. Bonac. Dian. Palaus. v. Card. de Lugo, d. 16. num 363.* Aliud est de ipso opere externo, quod semper fertur in objectum, secundùm totam suam malitiam; aut etiam de desiderio efficaci, quod fertur in opus externum secundùm se, & ut est à parte rei, ac proinde est ejusdem cum illo speciei, ideoque ejus circumstantiæ semper fatendæ sunt. *v. Auth. cit.*

Resp. II Si quis sine causa & necessitate actionem exerceat, ex qua intelligit delectationem carnis naturaliter orituram, (v. g. ex curiositate legit, vel audit turpia) tamen sine directa intentione, & sine periculo consensus, peccat venialiter; si vero justam cau-

causam habeat, nihil peccat, *vid. suprà in 6. præc.l.3.t.4.cap.2.d.4.*

Quæres. An voluntas delectationem carnalem positivè reprimere teneatur.

Resp. I. Si voluntas plenè eam advertens, negative & permissivè se habeat, ita ut nec approbet, nec repellat, dummodò id non permittat ex ipsius delectationis complacentia; nec periculum sit ulterioris consensûs, probabile est, quod docent, *Cajet. & Sanch. 1. moral. cap 12.* non peccare mortaliter: tum quia non consentit in delectationem; tum quia moraliter est impossibile, omnes illos motus evitare; tum quia ex justa causa illos licet permittere, etiam secundùm adversarios.

Resp. II. In praxi tamen verius videtur, quod docent *Vasq. Azor. Less. Bec. 1.2 t.2.cap.5.quæst. 5.* sine justa causa eis non resistere, esse mortale: quia ferè semper voluntas est exposita periculo consensûs; & contrarium credere, est nimia sui confidentia & præsumptio. Moderatè *Laym.* utramque sententiam probabilem fatetur, & ait, delectationem videri mortalem, nisi saltem actum simplicis displicentiæ circa illam elicias; etsi efficaciter animum ad alia divertere negligas, cum facilè possis, & speres te tali modo posse depellere, *v. Laym. l.1.t.3.c.6.*

DUBIUM III.

De distinctione peccatorum.

ARTICULUS I.

Quæ peccata distinguantur specie.

Resp. Peccata, quoad materiale, sive entitatem positivam; specie distinguuntur ex

objectis formalibus, & circumstantiis speciem variantibus, quatenus eæ objecti formalis rationem habent. Quoad formale autem, proximè distinguuntur ab oppositis formis, sive rectitudine virtutis, quâ privant; remotè autem & fundamentaliter, ex objectis. Ita *Tann. d. 4. de pecc. d. 1. q. 2.* Ratio primæ partis est, quia omnes actus specie distinguuntur ex objectis; peccata autem, quoad materiale, dicunt ipsos actus. Ratio secundæ partis, quia privationes proximè distinguuntur specie à formis, quibus privant; sed peccata formaliter sunt privationes rectitudinum oppositarum. Ratio tertiæ partis, quia rectitudo virtutis specificatur proximè ex objecto: ergo privatio rectitudinis ex eodem remotè. *Ex quibus resolves.*

Peccata specie differunt, non tantùm quæ diversis virtutibus, sed etiam quæ eidem opponuntur extremè; ut prodigalitas, & avaritia: vel ratione diversæ difformitatis, id est, quæ adeò diversâ ratione & malitiâ ejusdem virtutis materiam attingunt, ut quantum est ex natura ejusdem peccati, non sit eadem facilitas, moraliter loquendo, neque propensio utrumque peccatum committendi; qualia sunt homicidium, furtum, adulterium, detractio.

ARTICULUS II.

Quæ peccata distinguantur numero.

Resp. Numero distinguuntur duobus modis. 1. Ex diversis objectis numero totalibus, non materialiter & physicè tantum, sed etiam formaliter & moraliter distinctis. 2. Per interruptionem actuum moralem, *Fill. tr. 21. c. 8.*

Dico, *moralem*: quia etsi ad distinctionem numericam physicè sufficiat quævis interruptio; in ordine tamen ad confessionem, non multiplicatur, nisi moraliter multi sint, quia sicut in confessione actus moralis, ita etiam multiplicatio & distinctio moralis attendi debet.

Porrò actus moraliter interrumpuntur, ita ut nec virtualiter, nec interpretative manere censeantur. 1. Per contrariam voluntatem & propositum. 2: Per cessationem ab actu, voluntariam & liberam. 3. Per cessationem involuntariam & naturalem, sive ea fiat per somnum, sive per distractionem ad alia. Per somnum quidem, quia cum in illo cesset usus rationis, non continuatur actio libera & moralis: per distractionem verò, quia per illam prior cogitatio fit involuntaria, ideoque si ad eam redeatur, fit voluntaria, & moraliter multiplicatur. Ita *Vasq.&c.* Quæ sententia etsi in peccatis externis tenenda sit, in internis tamen non habet locum, secundum. *Fill. tr.* 21. *cap.* 8 *num.* 317. Ratio est, quia etsi per hanc interruptionem physicè actus multiplicetur, non tamen moraliter; quia hoc ipso, quòd animus involuntariè distrahitur, remanet interpretativè prior voluntas, cum non sit retractata, aut aliter interrupta. *vid.* etiam *Baldell. d.* 21. *num.* 3. *Ex dictis resolves.*

I. Unum numero peccatum committit, qui uno actu odij, vel detractionis, fertur in 10. homines; qui uno ictu duos occidit; qui uno actu vult omittere officium horarium per mensem, jejunium per Quadragesimam. Quia etsi hæc objecta physicè sint plura, sunt tamen unum moraliter & formaliter, quatenus in uno actu hic & nunc conjunguntur. Ita *Navarr. Fill. Bon. d.* 2. *q.*4. *p.*1. contra *Azor.*

Azor. Vaſq.&c. quia ſatis probabiliter dicunt eſſe peccata diſtincta. Verùm ſive 10. peccata dicas, odiſſe v.g. 10. homines, ſive unum, parum refert, cum unum hoc illis decem æquivaleat, proindeque objecti gravitas in confeſſione exprimenda ſit; quippe quæ actum in ſuo eſſe individuali conſtituit, ut notat *Fill. Bonac. Suar. de pœn d. 22. ſ. 5.*

II. Actus voluntatis internus ſæpius interruptus, & repetitus, licet phyſicè ſit multiplex, moraliter tamen eſt unum numero peccatum in ordine ad confeſſionem, ſi conſummetur in opere aliquo externo, per eum intento & cauſato, aut etiam in pluribus actibus externis, ſibi invicem ſubordinatis ad eumdem finem: hinc v. g. qui furatur bibliothecam, per totam noctem, etſi ſæpius voluntatem furandi renovet, unum furtum; & qui ad occidendum alium pergens, ſæpè voluntatem renovat, unum homicidium committit. Ratio eſt, quia eſt una actio externa, ab internis intenta & cauſata, in qua internæ omnes complentur, & moraliter uniuntur, *vid. Baldell. d. 21. num. 4.*

III. Actiones externæ licet numero diſtinctæ, ad eumdem tamen finem & actum principalem relatæ, modò non habeant diſtinctam ab illo malitiam, non diſtinguuntur ab ipſo fine, & actu principali, moraliter loquendo, & in ordine ad confeſſionem: hinc oſcula, tactus, verba impudica, &c. copulam carnalem præcedentia, imò etiam comitantia, & ſubſequentia, tamquam complementa & appendices operis, unum numero peccatum ſunt, ut docent *Navarr. cap. 6. num. 17. Azor. l. 5. cap. 4. q. 6. Fill &c.* Ratio eſt, quia ſunt vel initia, vel partes, vel complementa, & appendices operis; ejuſdem actûs humani

mani & objecti, in quo omnia prædicta moraliter uniuntur.

Dixi, *complementa*: quia si similes actus non sunt initia, vel partes copulæ subsecuturæ, aut ex actu præterito ex natura rei non consequantur, distinguuntur numero; ut v. g. si quis de fornicatione glorietur: proindeque illi in confessione explicandi sunt separatim, non autem priores, ut docet *Suar. tom. 4. de pœn. l. 22. s. 1.*

CAPUT II.

De peccatis in specie, mortali & veniali.

DUBIUM I.

Quid sit peccatum mortale, & veniale.

RESP. I. Mortale est, quod ob sui gravitatem, gratiam & amicitiam cum Deo solvit, pœnamque æternam meretur. Dicitur, *mortale*: quia spiritualis vitæ principium, gratiam scilicet habitualem tollit, & mortem animæ affert.

Veniale est, quòd ob suam levitatem gratiam & amicitiam non tollit, etsi fervorem charitatis minuat, & temporalem pœnam mereatur. Dicitur, *veniale*: quia salvo vitæ spiritualis principio, scilicet gratia, languorem animæ facile curabilem infert, veniamque facilè consequitur.

Resp II. Mortale peccatum duplex est: aliud est mortale ex genere suo: aliud ex accidente. Mortale ex genere suo est, quod per se lædit Charitatem Dei, vel proximi, quoad personam, res aut jura, vel nos ipsos corrumpit graviter. Ita *Azor. l. 4. cap 9. Sanch. l. 1. mor. cap. 3. Unde resolves.*

I. Pec-

I. Peccata contra bonum proprium commissa, ut plurimum sunt venialia ex genere, ut v.g. inutilis & vana concupiscentia, vana oblectatio, prodigalitas, curiositas, superfluitas cultûs & vestitûs, nugæ, otium, excessus in cibo, potu, somno, risu, usu conjugij, timore, tristitiâ, appetitu pecuniæ, laudis, &c.

II. Peccata contra virtutes Theologicas, sunt mortalia ex genere suo: quia nocent bono alicui interno Dei, v.g. veracitati, misericordiæ, charitati. Item ferè omnia quæ fiunt contra Decalogum: quia quæ committuntur contra tria prima præcepta, nocent similiter Deitati, scientiæ, omnipotentiæ divinæ, ejusque honori externo vel interno: quæ verò contra reliqua præcepta fiunt, nocent personæ, bono, aut juri proximi.

III. Peccata illa septem, quæ dicuntur Capitalia, non omnia sunt mortalia ex genere suo; quia non omnia graviter Deum aut proximum lædunt, vel nosipsos corrumpunt.

Resp. III. Mortale ex accidente dicitur, cùm actus aliquis venialis, aut indifferens, fit per accidens mortalis: de quo *infra*.

DUBIUM II.

Quibus ex causis peccatum ex genere suo mortale, fiat per accidens veniale.

Resp. I. Tria requiruntur ad peccatum mortale, quorum si unum desit, fit veniale, quòd aliàs ex se est mortale. 1. Ex parte intellectûs, plena advertentia & deliberatio. 2. Ex parte voluntatis, perfectus consensus. 3 Gravitas materiæ, saltem ut plurimum. Ratio primæ & secundæ partis est, quia spectatâ fragilitate huma-

humanâ, non videtur decere divinam bonitatem, æternis suppliciis punire hominem, absque plena consideratione & consensu. Ratio tertiæ partis est, quia ubi materia parvi est momenti, ibi moraliter modica offensio esse reputatur ut plurimum.

Resp. II. Peccatum ex genere suo mortale, tribus ex causis fieri potest veniale, ut patet ex dictis. Prima est, si ex parte intellectûs non sit perfecta advertentia malitiæ, seu deliberatio. Signa autem imperfectæ deliberationis sunt. 1. Si tenuiter, & quasi semidormiens apprehendisti esse malum 2. Si post, ubi melius consideras, judicas te non fuisse facturum, si ita apprehendisses. 3. Si vehementissimâ passione, apprehensione, vel distractione laborasti, vel turbatus fuisti ita ut ferè nesciveris quid ageres.

Secunda causa est ex parte voluntatis, si non sit perfectus consensus. Signa autem imperfecti consensûs sunt. 1. Si ita dispositus fueris, ut licet facilè potueris exequi peccatum, non tamen sis executus. 2. Si quis dubitet num consenserit, præsertim si sit vir timoratus. 3. Si quis soleat esse ita affectus, ut malit mori, quàm expressè mortaliter peccare: quia talis non facilè consentit. 4. Si quis valdè timidè & suspensè processisse se meminit. 5. Si semisomnis fuit, non plenè sui compos, &c. judicetque se id non fuisse facturum, si plenè vigilasset. *v Sanch. 1. mor, cap. 10. Baldell. l. 10. d. 8.*

Tertia causa ex parte materiæ, si hæc sit parvi momenti. Quando autem talis sit, discernendum est morali judicio prudentis, cui sequentes regulæ servient. 1. Ut de materia judicetur, non tantùm ipsa secundum se absolutè est consideranda, sed etiam respectivè ad finem

finem intentum: ad quem si parum facit, levis est: gravis autem, si multum, ut docet *Vasq t.2. d.* 158. 2. Attendendæ sunt circumstantiæ: quia sæpè fit, ut res ex se levis, attentis circumstantiis boni communis, vitandi scandali, &c. fiat gravis. 3. An pars aliqua rei præceptæ sit gravis, ea spectanda est tum absolutè & secundùm se, tum etiam in ordine ad totum. 4. In transgressionibus repetitis, si plures materiæ parvæ, vel secundùm se, vel secundùm effectus à se productos, moraliter conjunguntur, fit materia gravis: quia tunc omnes moraliter reputantur pro una. Contra verò non censetur materia gravis, si parvæ materiæ, nec secundùm se, nec secundùm effectus relictos, inter se uniantur. *Ex dictis resol. v. s.*

I. Peccas mortaliter, ita ut fiat materia gravis; si sæpè modicum furaris, & non restituis, juxta dicta *l.5.t.5.cap.1.d.3. casu.* 1. item si interruptim psalmos aliquot ex eodem officio omittas; si eodem die jejunij sæpius parum comedas, eodem festo sæpius parum labores.

II. Non peccas graviter si diversis festis modicum labores; si quotidie in Quadragesima parum comedas. Quod verum est, etiamsi simul haberes propositum ita faciendi; quia cùm ista moraliter inter se non uniantur, singula sunt parva. *v. Sanch l.c.*

III. Non peccat mortaliter, qui diversis diebus violat votum, quotidie aut singulis diebus modicum quid orandi, vel parvam eleëmosynam dandi, si sit onus affixum diei, quia cùm quotidie cujusque diei obligatio extinguatur, materiæ illæ non continuantur. Quod verum est, etsi proponat semper omittere: quia illud propositum non fertur in rem gravem. Imò contra *Sanch.* id qui-

dam

dam verum putant, etsi quis 100. vota diversæ speciei, in materiis valde levibus, uno die implenda haberet: quia materiæ illæ cum sint independentes a se, non uniuntur. Si tamen similia vota non sint onus affixum diei, sed tantùm diei præfigatur ut terminus ultra quem executio non differatur, erit peccatum mortale, postquam ad materiam notabilem perventum fuerit.

IV. Probabile est, eum, qui ter vel quater 1000. aureos in causas pias vovisset, non peccaturum mortaliter, si tres non solveret: quia etsi talis pars, absolutè in se spectata, sit notabilis, comparatione tamen totius, morali judicio non valde videtur æstimanda, *v. Laym. l. 1. t. 3. cap. 5.*

DUBIUM III.

Quibus modis peccatum ex genere suo veniale, aut actu indifferens, transeat per accidens in mortale.

Quinque modis id fieri communiter docet *Sanch. &c.* 1. Ratione finis adjuncti. 2. Ratione finis ultimi. 3. Ratione contemptûs. 4. Ratione scandali. 5. Ratione periculi. De singulis dicam breviter.

Resp. I. Peccatum veniale transit in mortale ratione finis adjuncti; ut si quis leviter mentiatur ad copulam carnalem extorquendam: quia cum finis mortalis ametur, mortale est. Non tamen necessarium est in confessione exprimere illud mendacium, sed solum desiderium fornicationis: quia seclusâ malitia mortali finis, manet veniale.

Resp. II. Transit item in mortale, ratione ni-

nimij affectus in rem aliquam, ut si v. g. ultimum finem in ea constituas. Ad quod non sufficit valdè intensè & vehementer ferri in objectum; sed requiritur, ut appretiativè illud ita æstimes, saltem virtualiter, ut paratus sis ejus causâ transgredi præceptum obligans sub mortali: ut si quis ita inordinatè afficiatur ad fabulas, lusum, personam, ut malit festo omittere sacrum; &c. quàm illis privari. Notat autem *Bonac.* hunc affectum, non tantum habitualem, sed actualem esse debere, ut peccatum contrahatur: quia non imputatur ad culpam id, ad quod committendum, habitu tantum es paratus.

Resp. III. Peccatum veniale fit mortale, ratione contemptûs absoluti & formalis.

Dico autem, *contemptum absolutum & formalem*, quando nimirum ideò formaliter & absolutè præceptum violatur, quia ipsi, aut superiori subjici renuis, quod est peccatum superbiæ consummatæ, vel quando ideò non vis obedire præcepto, quia præceptum est, & est peccatum inobedientiæ formalis: quorum utrumque graviter pugnat cum charitate debita superiori. *Ex quibus resolves:*

I. Non est mortale, si velis quidem obedire, & subjici absolutè, nolis tamen hic & nunc in re modica; aut si auctoritatem legis vel præcipientis admittas, executionem tamen hic & nunc contemnas. Ratio est, quia non est contemptus absolutus & simpliciter, sed tantum secundum quid.

II. Si præcisè ex indignatione, malitiâ, pravâ consuetudine, aliave causâ, præceptum violetur, & non ex contemptu potestatis superioris, non est mortale; quia non est contemptus formalis, sed tantum interpretativus.

III. Est mortale, facere vel omittere aliqui ex contemptu justæ legis humanæ; item e contemptu Dei præcipientis, vel etiam consi lentis (quod præterea tacitam blasphemiar continet, quasi Deus inutilia præciperet, au consuleret;) & denique facere aliquid e contemptu Prælati ut sic, & ut à Deo aucto ritatem habentis; non tamen ut talis hom nis, indocti, imprudentis, imperfecti: quia ho posterius, non est contemnere absolutè & simpliciter, sed tantùm secundùm quid. *vi Sanch. 1. mor c. 5. Bon. de peccat. d. 2. q. 3. p. 5.*

Resp. IV. Peccatum, vel opus indifferens habens mali speciem, transit per accidens i mortale, si ruina per illud proximo causand sit mortalis. Ratio est, quia tali operi superad ditur aliquid graviter repugnans Charitati. *v dicta de scandalo, & Fill t. 2. justæ legis human item ex contemptu c. 6. q. 10. n. 212.*

Resp. V. Veniale, vel opus indifferens, tran sit in mortale, ratione periculi incidendi i mortale, quando quis sine sufficienti cautel aut necessitate aliquid facit, per quod venia in mortale, ac proximum periculum peccand mortaliter quia talis salutem animæ contem nit, cum tam probabili ejus periculo temer se exponat. Unde in confessione explicand est species peccati, cujus periculo se objecit quia eodem genere peccati peccavit, Proxi mum autem periculum censetur, quod fre quenter homines similis conditionis in pec catum mortale inducit.

CAPUT

CAPUT III.

De peccatis capitalibus in ſpecie.

DUBIUM I.

Quid ſit Superbia, & quale peccatum.

Reſp. I. Superbia eſt appetitus inordinatus propriæ excellentiæ mortalis ex genere ſuo, ſi ſit conſummata & perfecta, id eſt, ſi quis ita excellere appetat, ut Deo, Superioribus, eorumque legibus ſubjici nolit. Imperfecta tamen, quâ quis ſubjici non renuens iis, quibus debet, & in ſuo tantùm affectu ſeſe magnificat, eſt tantùm veniale, ut docent *Cajet. &c. V. Superbia*, quia ſine Dei & aliorum deſpectu, plus juſto ſe efferre, non eſt gravis inordinatio: eſſet tamen gravis ſi fieret cum notabili aliorum contemptu, complacendo in aliorum abjectione.

Reſp. II. Filiæ ſuperbiæ ſunt tres. 1. Eſt præſumptio, quæ eſt appetitus aggrediendi aliquid ſupra vires. Eſt communiter veniale tantum: fit tamen mortale, ſi damnum Deo aut proximo affert, v. g. ſi præſumas juriſdictionem Eccleſiaſticam, poteſtatem ordinis ſacri, item officium Medici, Advocati, Confeſſarij; &c. ſine debita peritia *Leſſ. l. 3. cap. 2. d. 3. & ſupra l. 4. t. 3. d. 9.*

2. Eſt Ambitio, quæ eſt inordinatus appetitus dignitatis, & honoris non debiti, vel debito majoris; ut ſi ambias Beneficium, vel officium, quo es indignus; vel illicito modo & medio, v. g. per ſimoniam. Eſt per ſe peccatum veniale: fit autem mortale, vel ratione materiæ ex qua, vel ratione medij, per quod

quod honor quæritur, vel ratione damni, quod proximo infertur. Denique si moderatè honor appetatur ob honestum finem, erit actus magnanimitatis, ut docet *Laym.*

3. Est Vana gloria, scilicet cupiditas inanis gloriæ; cujus finis est manifestatio inordinata propriæ excellentiæ sive veræ, sive fictæ. Dicitur, *vana*, quando quæritur ex re mala, falsa, aut ficta; aut quæ non est digna gloria; vel non tantâ, ut ex opibus, nugis, &c. aut apud eos, qui non benè de re judicant, aut sine debito fine. Est peccatum per se veniale, mortale sæpè per accidens, ut dictum est de ambitione. Imò ut contra *Angelum* rectè docent *Sylv. Nav. c. 17. &c.* est tantum veniale res etiam sacras principaliter facere ob gloriam vanam, v. g. concionari.

Porrò per vanam gloriam dupliciter peccatur, juxta *D. Thom. 1. 2. q. 13.*

I. Directè; idque vel per verba, estque jactantia, quæ est venialis per se, si sit de rebus bonis, v. g. jejunio, oratione, &c. etsi per accidens sæpè ratione damni, si sit falsa, fiat mortalis; uti etiam, 1. si quid dicat contra gloriam Dei; ut Ezech. 28. *Deus ego sum,* 2. si prorumpat in contumelias, v g. Non sum sicut cæteri hominum, adulter, &c. ut & hic. 3. ex fine malo. 4. si cum notabili damno proximi fiat. 5. si de re mortaliter mala; quia approbatio operis eamdem cum illo speciem habet; (quæ proinde in confessione debet exprimi saltem quando cum jactantia de peccato, conjuncta fuit complacentia ejusdem; quod addo, quia si absque ea fuit. *Navar. Palaus, & Diana, tom. 2. tract. 4. R. 116.* docent contra *Sanch. Lopez. Rodriq. &c.* non necessariò explicari, *vid. Card. de Lugo, d. 16. n. 267.*) vel per facta, quæ si vera sunt, & aliquid admirationis habent, dicitur

tur inventio novitatum; hæc enim ſolet vulgus admirari, ut peregrinas veſtes, opiniones, &c. mortale, ſi notabiliter corrumpat juventutem, vel mores. Si verò facta falſa ſint, eſt Hypocriſis; v. g. ſi quis boni aliquid faciat, ut videatur bonus, etſi non ſit: quæ ex ſe venialis eſt, niſi ſit cum injuria; vel contemptu Dei, & proximi.

II. indirectè, in quantum quis altero non vult eſſe minor. Quod fit quadrupliciter. 1. Per intellctum; & eſt Pertinacia, quâ quis nimis tenaciter adhæret ſuæ ſententiæ: quæ eſt mortalis, ſi oppugnetur veritas magni momenti; vel ſi ſit conjuncta cum periculo tertij, v. g. ſi medicus cum periculo ægroti maneat in ſententia. 2. Per voluntatem, & eſt Diſcordia: quâ peccatur mortaliter, quando eſt circa bonum Dei, vel proximi, in quo deberent eſſe concordes. 3. Per verba; & eſt Contentio: quæ eſt mortalis, quando animo contradicendi altercaris circa veritatem pertinentem ad fidem, vel ſalutem animæ, aut corporis. 4. Per facta dum quis non vult exequi quod debet; & eſt inobedientia *v. Baldell.*

Reſp. III. His tribus ſuperbiæ filiabus reſpondet Puſillanimitas, quâ quis nimium ſibi diffidens detrectat honores, gloriam, vel officium, quo dignus eſt: veniale eſt ex genere ſuo; & fit mortale, ſi detrectes ad quod teneris ſub mortali. *v Leſſ. l. 3. c. 2. Laym. l 3. ſ. 5. Ex dictis reſolvuntur ſequentes Caſus.*

I. Audiens laudem alterius, vel ſuam, de re mortaliter mala, peccat mortaliter, ſi approbet, ſuſcipiat, admiretur ut laude dignum. *Sanch. Bald. d. 29. l. 3.*

II. Vituperans alium ob vindictam non ſumptam, aliudve grave malum, vel peccatum omiſſum, v. g. fornicationem, peccat

mortaliter, quia est species jactantiæ, & est cum approbatione peccati,& occasio committendi. *Ibid.*

III Inducens in civitatem novos habitus,& prævidens quòd suo exemplo moralem necessitatem imponat aliis,ut sumptus faciant supra vires, & postea non possint alere quos debent, vel creditoribus non satisfacere, peccat graviter. *Baldell. l. c.*

IV Exornare se nimium ex animi levitate, vel vanitate,per se tantum est veniale. *Ibid.*

V. Simulare sanctitatem cum voluntate non habendi,mortale esse dicit, *Baldell. l.c.*

VI. Simulare improbitatem, est peccatum: quia est mendacium, & quidem scandalosum, potestque esse mortale. Neque id fecerunt Sancti, nisi faciendo id, quod ex se est indifferens, & permittendo ab aliis accipi ut signum improbitatis, cum tamen, nec ex natura sua,nec ex eorum intentione esse tale.

DUBIUM II.

Quid sit Avaritia.

Resp. I. Est inordinatus appetitus temporalium. Unde ex hoc, & regula suprà tradita, de peccato mortali,*resolves sequentes Casus.*

I. Est ipsa ex genere suo venialis.

II. Cùm vero eò excrescit, ut ejus causâ divinas leges prævaricari non dubites, fit mortalis.

III. Prodigalitas, quæ opponitur avaritiæ,& consistit in defectu conservandi, & excessu erogandi, est ex genere suo venialis: levior quàm avaritia, quia minus abit à virtute liberalitatis.Interim mortalis fit,si liberis & uxori pauperiem crees; si impotentem te reddas ad solven-

solvenda debita; si profundas bona Ecclesiastica, piis causis obnoxia. *v. Less. l. 2. cap. 47. d. 8.*

Resp. II. Filiæ avaritiæ sunt sequentes.

I. Obduratio cordis, (contra misericordiam) egenis & pauperibus non compatiendo eos objurgando, debita durè nimis exigendo, quando creditor non est solvendo, &c. Hâc aliquando peccari potest mortaliter, quando præceptum eleëmosynæ, vel charitatis urget, & tamen ex tali duritia non subvenitur. *Navar. cap. 27. Toll. l. 8. cap. 26 v. dicta de charitate proximi.*

II. Inquietudo cordis, hoc est, vehemens & inordinata applicatio mentis ad acquirendas, vel conservandas divitias, cum inani & vano timore, ne non acquirantur, vel perdantur. Est mortalis, quando retrahit à spiritualibus, vel aliis, ad quæ ex præcepto gravi obligamur, (v. g. auditione Missæ) vel inducit superfluum timorem, & ex hoc diffidentiam erga Deum. Venialis est, si sit de re bona, sed tempore vel loco indebito; v. g de familia, messe, vindemia, quando quis est in templo, vel vacandum est Deo *S. Thom. 2. 2. q. 55. art. 6. Regin. l. 23. c. 2. q. 3. Escob.*

III. Violentia: mortalis est, quando est injusta, & circa materiam gravem.

IV. Fallacia, sive dolus in verbis, potest esse mortalis, ratione finis vel mediorum.

V. Fraus, sive dolus in facto. Est mortalis ex genere suo, contingitque multipliciter in contractibus, tam ratione materiæ (v. g. si ea vitium habet vel non sit qualis existimatur:) quàm ratione pretij. *Navar. c. 23. Tol. l. 8. c. 47. Escob.*

VI. Proditio, quæ est deceptio contra fidem datam, aut debitam, in damnum illius: mortalis est ex genere suo. Contingit ferè

ferè tripliciter. 1. Circa personas, quomodo Judas Christum, Dalila Samsonem prodidit. 2. Circa res vel immobiles (ut si miles manifestet hosti modum capiendi arcem) vel mobiles, ut si pecuniam, vestem, &c. cujuspiam absconditam, prædoni ostendas. 3. Circa secretum: vel sibi commissum revelando (quod est contra fidelitatem & justitiam, siquidem promissum fuit; quia est pactum onerosum, ut docet *Card. de Lugo*, *l.* 14. *num.* 139. & quidem mortale, si prævidere possit inde secuturum notabile aliorum damnum, vel discordiam, aliàs veniale) vel alienas litteras aperiendo, & legendo. Quod postremum, si fiat ideò, ut sciat secreta alterius, est Curiositas; & si fit in re gravi, per se est mortale. Quod quia communiter ante apertionem nescitur, communiter esse mortale, docent *Toll. l.* 7. *cap.* 45. *Baldell. l.* 3. *d.* 11. *Navar. c. pen. d.* 6. *de pœn. Mol. Laym. l.* 3. *t.* 3. *p.* 1. *cap.* 4. (qui addit, eum qui dolosè alienas litteras aperit, & legit, cum alterius injuria vel damno, crimen falsitatis committere) Dixi, *per se esse mortale*; quia per accidens potest esse veniale, vel nullum, si legitimâ auctoritate, justa ex causa fiat. *Unde resolvuntur Casus seq.*

I. Litteras alienas aperire, & legere, sæpè non est peccatum, si probabiliter scias, scriptas esse in tuum injustum damnum, vel in injuriam tuam cedere quam intendas avertere; quia potes tibi consulere, Sic Princeps potest aperire litteras, non tantum hostium, sed etiam aliorum, quæ tempore belli, ex locis finitimis hostium veniunt. Item ministri publici, quoties bono publico necessarium esse judicant. *Navar c.* 18. *Reg. l.* 14. *num.* 60. *Escob. Card. de Lugo*, *d.* 14. *n.* 148.

II. Communiter etiam peccatum non est,

si consensus expressus habeatur ejus, à quo vel ad quem mittuntur, (neque lex specialis vetet, *Card. de Lugo, l. c.*) vel tacitus saltem; ut si facias sub ratihabitione, confidens rationabiliter, habitum iri ratum. Ita *Escob.* ex *Nav. Regin. &c. l. c.*

III Superior Religiosus litteras suorum subditorum, (dummodò non mittantur ad superiorem majorem, vel talem, quem statuta eximant, nec ab eo veniant) licitè aperit, & legit; sive ex Religionis statuto, aut consuetudine; sive ex suspicione probabili, quòd mali aliquid contineant. *vid. Escob. Peyrinum de relig. tom 1. q. 2. cap 1 Dian p. 3. t. 6. R. 55.*

IV. Nec est peccatum, si necesse sit, vel expediat ad injuriam alteri imminentem avertendam, dummodo non plus legatur, quàm ad eum finem necesse est *Card. de Lugo, l. c.*

V. Qui aperit & legit, existimans non contineri res magni momenti, venialiter tantum peccat, *Card. de Lugo, l. c.*

VI. Si litteras ab alio dilaceratas, & in publicum à domino abjectas, recolligas, & junctis partibus legas, ex sola curiositate, peccatum veniale est: nullum autem, (per se,) si, ut ex illa notitia tibi provideas: quia quod pro derelicto habetur, in usum suum convertere licet, *Baldell. ex S. Anton & Resol. Sylv. V emptio q. 17. Layman l. 3. s. 5. t. 3. p. 1. cap 4. num. 4. Dian. tom. 2. tr. 6. misc. R. 55.* Recte tamen notat *Layman. l. c.* talem ex charitate teneri non manifestare secretum iis contentum, si damnum inde cujuspiam provenire possit: imò (addit) revelans ejusmodi secretum (cujus notitiam etiam justè acquisivit) contra justitiam peccabit, si intelligat, audientes eâ notitiâ usuros, ad damnum injustè inferendum. *v. Laym. l. c.*

Dixi I. *à domino projectas:* quia si vel ab alio projectæ (domino inscio) vel ab ipsomet casu perditæ fuerint, non licet legere.

Dixi II. *In locum publicum,* quia si in ignem vel fornacem, v. g. projectæ sint, ut comburantur, peccas, si extrahas, & legas. *vid. Card de Lugo, d.* 13 .*n.* 150.

Dixi III. *Per se*; quia fieri potest, ut ea contineantur, quorum lectio sit perniciosa.

VII. Qui furtivè scripta alterius secreta ipso invito legit, peccat. Et 1. quidem peccato curiositatis; etsi faciat animo discendi & sine suspicione damni. 2. Injustitiæ: quia quisque habet jus secreti in suis scriptis, quæ aliis non vult esse communia. *Navar. cap.* 15. *Molin. tom.* 5. *d.* 36. *num.* 3. *Regin. l.* 24. *cap* 6. *numer* 119. potestque aliquando esse mortale; si nimirum fiat cum notabili damno, vel alter valde cupiat esse secreta, gravissimeque sit laturus. *Baldell. d.* 11. *v.* etiam *Card. de Lugo, loc. cit.*

VIII. Quicumque secretum violat absque justa causa, cum alterius damno, vel qui litteras alterius injustè aperit, ex quo damnum alteri sequitur, tenetur ad restitutionem. *Bon. d.* 2. *de rest. q.* 1 *p.* 1. *Trull. l.* 7. *cap.* 10. *d.* 32.

DUBIUM III.

Quid sit Luxuria.

Resp. Est appetitus inordinatus venereorum, quorum usus cum ex natura sua institutus sit ad conservationem generis humani, quod est magnum bonum hominum, & ex exnum Dei, proinde qui abutitur, lædit Deum & homines. Est mortalis ex genere suo. *vid sup* 1. *l.* 3 *tit.* 4. *cap.* 2. & *l.* 5. *c.* 1. *d.* 2.

Resp. II.

Resp. II. Filiæ Luxuriæ, quæ eam plerumque sequuntur, sunt octo: quatuor ex parte intellectûs; & quatuor ex parte voluntatis.

1. Cæcitas mentis; cùm quis adeò est addictus turpitudini, ut de cœlestibus non cogitet.

2. Præcipitatio; quâ quis ex eadem causa, sine consilio operatur.

3. Inconsideratio; quando in modo delinquit, inconsideratè agens, quæ statum vel personam dedecent.

4. Inconstantia, quando quis ex eodem affectu voluptatum, à piis propositis mox deficit.

5. Amor sui, talis enim homo ob voluptates; seipsum finem suarum actionum facit, non Deum.

6. Odium Dei: lascivus enim solet à rebus divinis abhorrere, imò ab ipso Deo, tamquam peccatorum vindice.

7. Affectus præsentis sæculi: amor enim voluptatum carnalium ita animum afficit, ut subinde etiam beatitudini ęternæ paratus esset renuntiare, si præsentibus frui semper permitteretur.

8. Horror futuri sæculi; quando voluptatibus immersus, mortem inordinatè timet, & de ea nolens cogitare, vitam illicitis mediis propagare studet, &c.

Priores quatuor sunt mortales, quando finis ultimus in creatura ponitur; vel præceptum aliquod Dei graviter obligans, prætermittitur. Posteriores quatuor, si plenus sit voluntatis consensus, per se sunt mortales ex indeliberatione, vel aliâ actuum imperfectione, sæpè veniales, *vid. Escob. & Baldell. ll. cc.*

DUBIUM IV.

Quid sit Invidia.

Resp. Est tristitia de alterius bono, prout illud est diminutivum propriæ excellentiæ: ita ut hæc directe sit contra charitatem, hæc enim gaudet de bono proximi, quod invidia destructum optat, vel non destructum dolet. *Unde resolves.*

I. Est ex genere suo mortalis & gravissima quidem, atque in Spiritum Sanctum, si sit de ipsa gratia, vel auxilio Dei.

II. Filiæ similiter ex genere suo mortales sunt, ac numerantur hæ: 1. Odium, de quo *supra.* 2. Detractio, de qua *in præcept.* 8. 3. Gaudium in malis proximi. 4. Susurratio, quæ est oblocutio mala de proximo, ad tollendam amicitiam ipsius cum aliis; quam proinde susurro restituere tenetur, & iterum reconciliare, non secus ac detractor famam. *v. in præc.* 8.

III. Si tristitia sit de bono alterius, in quantum ex eo tibi, vel aliis times nocumentum, (v. g. inimicus tuus est evectus ad officium, ut tibi facilius possit nocere) non est invidia, sed timor; qui per se non est peccatum, nisi sit inordinatus. *Layman. l.* 3 *tr.* 3. *cap.* 10.

IV. Si tristitia sit ex eo, quòd nobis desit bonum, quod alter habet, ita tamen, ut illud alteri non discupiamus, non est invidia, sed æmulatio, seu zelus: qui, si est circa bonum honestum, est laudabilis; si autem circa temporalia, interdum est venialis; ut si bonum dolenti sit improportionatum, quale esset, si rusticus doleret se non esse Regem. *Laym. l.* 3. *tr.* 3. *c.* 10. *n.* 2.

V. Si tristitia est ex bono alterius, in quantum

tum ille est indignus, non est invidia, sed indignatio; quæ non est peccatum: erit tamen, & quidem mortale, si vel Dei providentiam arguat, (estque blasphemia) vel si ita afficiat, ut ducat homines ad malum imitandum. *Cajet. Laym. l. c.*

VI. Si doleas, quod alter tibi æqualis, vel non multum inæqualis, in excellentia crescat, ita ut te fiat superior, & ipsum incrementum excellentiæ apprehendas ut tibi malum, est propriè dicta invidia: invidus enim dicitur, quòd non sit videns, quia bona alterius sine tristitia videre non potest *Baldell.d.29 l.3.* & sic peccare solent, 1. Ambitiosi, & qui ex re aliqua quærunt gloriam, quam cum in eo ponant, ut in illa re sint soli ac singulares, doleant & tristantur, si alij accedant. 2. Pusillanimes, quibus cùm omnia videantur magna, quovis bono alterius putant minui suum, sic mulieres v. g. facilè apprehendunt, ac dolent, se superari bono alterius, v. g. formositate. 3. Senes respectu juvenum, & quicumque aliquid difficulter obtinuerunt, quòd alij facilè consequuntur. *Bald.loc cit.*

VII. Qui in adversis suis, vel ob aliorum prosperitatem, optat se non fuisse natum, vel se brutum animal factum fuisse, vel diem esse maledictum, quo natus est, vel alterum primò vidit, aut conjugem accepit; si tantùm intendat maledicere irrationali creaturæ, v. g diei (sive sit nativitatis, sive conjugij) qui tot mala culpæ vel pœnæ protulit, videtur esse tantum veniale, (aliquando etiam nullum, ut Jobi) si autem deliberatè intendat optare malum homini, sive sibi, sive alteri, illo die natis, vel conjugatis, mortale est. *Escob. & Marchant. man. c. 3.*

DUBIUM V.

De Gula.

ARTICULUS I.

Quid sit Gula.

Resp. Ea est inordinatus appetitus cibi & potûs: opponiturque abstinentiæ,& committitur 5. modis 1. Si edas ante tempus. 2. Si nimis exquisita. 3. Si plus justo. 4. Si voraciter. 5. Si nimis exquisitè præparata. *Laym.l.3. f. 4. n. 5. Unde resolves.*

I. Gula ex genere suo est peccatum tantùm veniale; quia nullus horum modorum repugnat præcisè charitati Dei,vel proximi.

II. Hinc probabile est, quod docent, *Navar. Toll. &c.* & non repugnat *Laym.*secluso scandalo & aliis, veniale tantum esse, usque ad vomitum se cibo & potu implere; idque etiam, si quis vomat, ut iteratò possit bibere: quod tamen, *v Comedere, Sa aliique multi*, putant mortale *v.Baldell.Efcob.t.2.E.2.c.5.*

III. Vix dubium est, licere esu aut potu,alitérve creare vomitum, si is salubris esse judicetur

IV. Mortalis interim censetur crapula ex accidente, & nimia inordinatione, in his casibus 1. Si quis gulæ causâ violet jejunia Ecclesiæ. 2. Si quis ex gula notabiliter ineptus fiat ad functiones ad quas sub mortali tenetur. 3. Si quis valde graviter valetudini noceat, id advertens; secus, si leviter tantùm, ut v.g. si febricitans haustu aquæ morbum

augeat,

augeat. 4. Si continuæ fiant comeſtiones & compotationes, ita ut venter pro Deo habeatur. 5. Si quis bibat ad perfectam ebrietatem, de qua *infrà*. 6. Si quis ex mera gula veſcatur carnibus, aut ſanguine humano; tum quia id repugnat pietati defunctis debitæ, tum quia eſt contra inſtinctum naturæ abhortentis. Excuſandum autem erit, ſi fiat causâ medicinæ, aliáve juſtâ causâ, v. g. extremæ famis in obſidione; in qua tamen ſic vitam conſervare non teneberis, *Sanch.* 1. *mor. cap.* 8. *Leſſ. Layman. l.* 3. *ſ.* 4. *Sa. Bonac. Baldell. l.* 3. *c.* 29. Sic etiam excuſant quidam lictores illos, qui ut officium ſuum melius adminiſtrent, hauſtu ſanguinis humani ſe animare dicuntur, præſertim cum ſanguis, ſecundum multos, animatus non fuerit. *v. Auth. cit.*

V. Ex genere quoque ſuo venialia ſunt, quæ filiæ Gulæ dicuntur; nimirum ex parte animæ. 1. Hebetudo mentis, ſeu ſtupiditas nata ex crapula, v. g. ut non poſſit orare &c. quæ fit mortalis, quando quis inordinatè bibendo vel comedendo voluntariè, fit ineptus ad intelligenda vel præſtanda ea, quæ ad ſalutem illi ſunt neceſſaria, vel ad quæ ex officio, aut aliàs ſub gravi peccato tenetur. *Baldell. d.* 29. *l.* 3. *n.* 15.

2. Inepta lætitia, per quam intelligitur non quævis inordinata, quæ omne peccatum ſequitur, ſed quæ movet ad cantiones obſcœnas, actus turpes, ſaltus, vel choreas inhoneſtas, &c. fitque mortalis, quando eſt inductiva alterius ad conſenſum, vel delectationem mortalem, vel ad eam ordinatur. *Ibid.*

3. Multiloquium.

4. Scurrilitas, quæ ab inepta lætitia, & multiloquio differt, quòd illa ſit in appetitu, iſtud

iſtud in verbis: hæc in verbis, & geſtibus dicitque ſemper aliquam inhoneſtatem, (licèt per ſe, & ſecluſo ſcandalo) venialem; v. g. ſcurrilia dicere, vel canere, ventum emittere, &c. ex levitate ad riſum excitandum: mortale tamen eſſet, ſi fieret causâ delectationis veneræ. *Baldell.l.c.Eſcob t.2.E.2.cap.4.*

Ex parte corporis, Immunditia, Vomitus, & Seminis effuſio. Quæ ultima, ſi voluntaria ſit, mortale eſt. *v.Layman.l.3.ſ.4. Leſſ.l.3 c.3.Baldell. l. 3. c. 29.*

ARTICULUS II.

Quid ſit Ebrietas.

Reſp. Malitia ebrietatis plenæ & perfectæ, in eo conſiſtit, quòd quis ſine juſta & gravi cauſa, tantum ob voluptatem, aut ingluviem, ſciens, volens, privet ſe uſu rationis; non ſimpliciter, id quod fit in ſomno, modo naturali inſtituto ab auctore naturæ, ad virium & imaginis Dei conſervationem; ſed violenter & modo innaturali, rationem perturbando, & Dei imaginem deturbando, in modum amentis bruti, ac ſimul inſuper privando ſe proxima poteſtate utendi ratione, ad omnem ſubitam neceſſitatem. Ita docent commun. Doct. *Unde reſolves.*

I. Perfecta ebrietas, qua prædicto modo ratio planè ſopitur, eſt ex genere ſuo mortale: quia cenſetur Deo injurium, ejus imaginem ſic deturpare. Eſt communis Doct.

II. Non eſt peccatum, inebriare ſe ex præſcripto medicorum, ſi aliter ſanitas recuperari non poſſit *Sylv Cajet.Laym.*

III. Nec item eſt peccatum, ſi quis cogetur

tur intento ense. *v Less. l.4.c.3.d 4.n.37. Azor. Regin. Baldell.*

4. Mortale est, alium inebriare, vel provocare ad æquales haustus, cum intentione inebriandi, aut advertentia secururæ ebrietatis in se aliove, *Less. l. c.*

V. Si justa causa est, ut v. g. si grande malum non possit aliter impediri, nisi auctor inebrietur, licet eum inducere ad ebrietatem, quæ saltem ipsi non sit voluntaria, ut scilicet præter intentionem, ideoque inculpabiliter inebrietur; v. g. vinum fortissimum, aut medicatum propinando, cujus vi ignoratâ decipiatur. Unde sic posses inebriare eos, qui alioqui essent proditori urbem, vel te abducturi. *Less. l.c. & Sanch. l.2. de mat. d.11.* An verò hoc casu liceat inducere ad ebrietatem ipsi voluntariam, dubium est. *Less. l. 4. cap.3. dub.4.num.32.* affirmat, quia, inquit, licet suadere & inducere ad minus malum, ut impediatur majus. *Layman. l. 3. s. 4. num.9.* rectius negat; quia nullo casu licet inducere ad peccatum.

VI. Si quis non prævidit periculum ebrietatis, & sic vino captus est, aut in auram exiens, vento turbatus est, nec hoc prævidit, vacat culpâ. Unde multi excusantur, qui prudenter sæpè judicant, adhuc se haustulum facere posse sine noxa: desinent tamen prudenter id judicare, si contrariam de se experientiam habeant.

VII. Si quis post potum discernere adhuc possit inter bonum & malum, licet nonnihil phantasia turbata sit, aut sequatur vomitus, lingua titubet, pedes vacillent, oculi cernant duplicia, vel domus gyrari videatur, nondum plena est ebrietas, ideoque tantum peccatum veniale, quamvis ex gra-

vioribus, si deliberate sit commissum. *vid. Laym. loc. cit.*

VIII. Plena ebrietas notatur ex his signis quæ dat *Leß. dub. 2 num. 30. & Regin.* 1. Si quis non meminerit dictorum, factorum, quomodo vel quando domum deductus, 2. Si commisit ea, quæ numquam aliàs sanâ mente solet, v. g. si præter morem turpia sit locutus, turbârit domum, uxorem verberaverit, &c.

IX. Mala in ebrietate commissa, si prævisa non sunt, aut si adhibita cautio, culpâ vacant.

DUBIUM VI.

Quid sit Ira.

Resp. Est inordinatus appetitus vindictæ. Quæ inordinatio, secundum *D. Thom.* dupliciter fieri potest 1. Ex parte modi irascendi, ut v. g. si nimium interius exardescas, vel exterius per signa nimis patefacias, 2. Ex parte objecti, ut si vindictam appetas, planè injustam ob causam; vel si justo majorem, v. g. optando inimico mortem, quam non est meritus; vel exequendam propriâ auctoritate; vel denique licèt vindicta justa sit, non tamen eam appetas ut justam, sed ut satiativam animi tui malevoli. *Unde resolves.*

I. Si ordinate appetatur vindicta, non est peccatum iræ: ut cum superiores irascantur culpis subditorum, eosque puniunt, seu vindicant.

II. Ira inordinata, primo modo antè dicto, est ex genere suo veniale, potest tamen fieri mortale ex accidente, ut si addatur blasphemia, maledictio, scandalum.

III. Ira inordinata secundo modo, est ex

genere ſuo mortale: quia eſt directè contra charitatem. *Baldel. l.3.d.21.*

IV. De filiabus iræ, quæ partim ſunt in corde, ut indignatio, & Tumor mentis; partim in ore, ut Clamor, Blaſphemia, Contumelia, Maledictio, partim in opere, ut rixæ, pugnæ, ſeditiones, vulnera, diverſimodè loquendum eſt, ſecundùm regulam ſuprà datam. Nam 1. Indignatio, quæ eſt inordinatus affectus ex eo, quòd quis reputet ſe indignè à tali tractari, communiter eſt veniale: imò ſi ex juſto rationis judicio procedat, nullum eſt. Poſſet tamen eſſe mortale, ſi creſceret uſque ad deliberatum odium, & contemptum perſonæ gravem. 2. Tumor mentis, quo quis moroſè excogitat diverſas vias vindictæ, iiſque cogitationibus animum tumefacit, quale peccatum ſit, judicandum eſt ex qualitate vindictæ, quæ excogitatur. *v. Tol. l. 8. c. 58.* 3. Clamor, cum iratus extollit vocem, multa inordinatè & confusè effundens, eſt veniale communiter, niſi aliud addatur. 4. Blaſphemia eſt mortale de qua ſuprà *l. 3. t. 2. c. 1.* 5. Contumelia, qua quis proximo malum aliquod objicit, cum intentione illum inhonorandi eſt ex genere ſuo mortale

Dixi, *animo inhonorandi*: quia animo corrigendi, humiliandi, aliave ratione, poteſt ſuperior verbum aliquod aliàs contumelioſum objicere: quomodo Chriſtus vocavit Apoſtolos ſtultos, & Apoſtolus Galatas inſenſatos. In quo tamen peccari poteſt, ſi modus debitæ correctionis excedatur, vel ſubditus gravius dehonoretur, quàm per delictum meruit. *v. Baldell. d. 34. num. 16.* Item, ut docet *Cajet.* poteſt contumelia eſſe venialis tantùm, ſi ſit parva tantum; vel ſi ſit tantum materialis, ſine intentione dehonorandi, mo-

do

dò non ſequatur læſio notabilis honoris proximi. Et ſic excuſantur, ſaltem à mortali, multi parentes, dum filios vocant aſinos, &c. Item mulieres, pueri, & infimæ ſortis homines, conviciis ſe onerantes: quia cum fides iis non habeatur, non læditur graviter honor. *v. Bonac. t.3 q.2.p.5.* Denique ſi joci causâ, & per convenientem recreationem, leves defectus objiciantur, urbanitas eſt, ſecundùm *D. Thom. 2. 2. q. 72. art. 2.* dummodò alter non contriſtetur, nec ad iram moveatur.

Contumelia etiam fit facto, tum indirectè, ut ſi imaginem, vel litteras alterius conculces, comburas; cum directe, ut ſi virum honeſtum fuſte cædas, ad januam ejus cornua, &c. apponas; vel repræſentes aliquid, quod honorem alterius lædat. Huc ſpectat ſubſannatio, illuſio, & deriſio, quando fit ſignis, ut naſo rugato, labiis extenſis, &c. intendendo proximi confuſionem: quæ ſi ſit gravis, vel ſaltem proximus ea graviter contriſtetur, mortalia ſunt. *Bonac. Molin. Baldell. l. 3. d. 3. &c.* ex *S.Thom.* Circa quæ, Nota. Quòd qui per contumeliam læſit alterius honorem, teneatur hunc reſtituere, etiamſi fama non ſit læſa. Hoc autem fieri poteſt vel per honorificam & amicam ſalutationem, vel invitationem ad menſam, vel petitionem veniæ, (etiam ſubinde flexis genibus, & coram teſtibus) prout læſio fuit gravis. *v Card. de Lugo, de. 15. n. 53.* Adde, quòd contumeliæ mortalis qualitatem in confeſſione explicare, non ſit neceſſarium, ut contra *Fill. &c.* docent *Azor. Sa. Molin. Card. de Lugo, d.16. de pœn num. 269.*

VI. Maledictio, qua quis optat, vel imprecatur alteri malum, ſub ratione mali, eſt ex genere ſuo mortale.

VII. Rixæ, ſi modum non excedant, uti

&

& leviculæ pugnæ veniales sunt: secus, si progrediantur ad seditiones, vulnera, cædes. Suntque hæc communiter peccata ex parte incipientis rixam: alter enim potest se defendere cum moderamine inculpatæ tutelæ.

DUBIUM VII.

Quid sit Acedia.

Resp. Acedia, sive animi tædium potest ex *D. Thom. 2. 2. q. 35. art. 2.* dupliciter usurpari. 1. Generaliter, pro omni animi remissione in exercitio virtutum, eò quòd labor aliquis sit adjunctus. 2. Particulariter, pro tristitia & tædio de divina amicitia, eò quòd per virtutum exercitia laboriosa servari debeat, & sic amicitiam illam non curet. *Unde resolvuntur.*

I Acedia accepta primo modo, tum demum est peccatum mortale, cum ideò committitur opus vetitum sub mortali.

II. Acedia accepta secundo modo, ex se est mortale: quia repugnat charitati Dei.

Ex quo de filiabus Acediæ quoque facilè judicari potest, quæ sunt sequentes.

I. Malitia, quâ quis odio habet bona spiritualia, & vellet ea non esse; aut quâ ipsum pœnitet benefecisse, vel implevisse id, quod tenebatur, aut quâ contemnit Dei beneficium, v. g desiderando non fuisse natum, aut non agnovisse Christum, &c. Est autem ex genere suo mortale.

II. Pusillanimitas, & desperatio de salute, quæ mortale quoque est.

III. Rancor, quo ij sunt fastidio, qui ad spiritualia inducunt.

IV. Tor-

IV. Torpor, cùm bona fiunt non cum debito fervore.

V. Evagatio mentis, quâ quis in exercitio spiritualium evagatur circa illicita; sive per cogitationem, & dicitur curiositas; sive per locutionem: & dicitur verbositas; sive per inquietudinem, & dicitur inquietudo: quæ communiter sunt venialia, *v. D Thom. q.* 55. *Laym. l.* 2. *t.* 3. *c.* 9. *Tol. l.* 8.

Culpabilis autem evagatio mortalis erit, quando notabilis est, & attentio requiritur ad implendum præceptum obligans sub mortali; v g. in recitandis horis canonicis, celebranda, vel audiendâ Missâ. *Regin. Palaus de char. t.* 6. *d.* 1. *p* 3. *Trull lib.* 1. *cap.* 6 *d.* 1. contra. *Tambur. de exped. sacrif. lib.* 2. *c.* 3. ubi docet, distractum esse voluntariè, & per notabile tempus inter sacrificandum extra Canonem, esse tantùm veniale; licet cedat, sub Canone, præsertim circa consecrationem esse mortale, propter gravem irreverentiam & periculum erroris.

Dixi, *ad implendum præceptum*: nam in oratione vel non præceptâ, vel sub obligatione tantum veniali, est peccatum veniale tantum, *S. Thom. Navarr. Suar. Less. l.* 2. *c.* 37. *d.* 11. imò nullum, si non tam intendat orare, quàm verba precum recitando pio exercitio se occupare: quia non formaliter, sed materialiter tantum orat; v. g. cum quis manibus laborans, psalmos, aliasve preces recitat, aut cantat, non animo orandi, sed cavendi cogitationes vanas, vel recreandi se. *Sanch. conf. p.* 2. *l.* 7 *c.* 2. *d.* 31. *Trull. l.* 1. *c.* 7. *d.* 10. v. supra *l.* 4. *c.* 2. *d.* 2.

LIBER

LIBER VI.

De Sacramentis.

Abebit hic liber Tractatus ſex ; 1. agetur de Sacramentis in genere. 2. de Baptiſmo, & Confirmatione. 3. de Euchariſtia. 4. de Pœnitentia ; 5. de Extrema unctione, & ordine. 6. de Matrimonio.

TRACTATUS I.

De Sacramentis in genere.

CAPUT PRIMUM.

De natura Sacramenti novæ legis.

DUBIUM I.

Quid ſit Sacramentum.

RElp. Eſt res ſenſibilis, quæ ex ſtabili inſtitutione Chriſti, vim habet ſanctitatis, ſive gratiæ juſtificantis efficiendæ, & per conſequens ſignificandæ. *Unde reſolves.*

I. Ad eſſentiam Sacramenti requiri tria: 1. Ut ſit ſignum ſtabile. 2. Ut ſignificet veram ſanctitatem. 3. Ut eamdem efficiat ex opere operato, id eſt, uſu ſuo & applicatione per propriam efficaciam, & non ex opere operantis, ſive per actum aut diſpoſitionem miniſtrantis, vel ſuſcipientis: quæ etſi ad ef-

fectum Sacramenti requiratur, non tamen ut causa, sed ut conditio, sine qua non.

II. A definitione talis Sacramenti excludi. 1. Sacrificia tam novæ, quàm veteris legis: quia hæc non sunt instituta ad gratiam ex opere operato conferendam, etsi nihilominus sacrificium novæ legis sic eam impetret ei, pro quo offertur, (non ut Sacramentum, usu suo & applicatione, sed per modum impetrationis) sed ad cultum Deo præstandum. *Kond.60.a.22.* 2. Figuras & sacramenta veteris legis, v.g. circumcisionem, transitum maris rubri, agnum paschalem, varias item purificationes, & consecrationes sacerdotum: tum quia à Christo non sunt instituta; tum quia veram sanctitatem non efficiebant. Ac licèt Circumcisio aliquando sustulerit peccatum originale per veram gratiam, id fecit vel ex opere operantis in adultis, vel non ex opere operato, simpliciter & rigorosè: tum quia non contulit gratiam, ut causa physica, vel ut causa moralis; quia nondum erat exhibita passio Christi, & meritum, ex quo gratia pendebat; sed tantùm ex speciali privilegio: tum quia non contulit gratiam formaliter quâ Circumcisio, & ex sua institutione, sed quatenus erat professio fidei; neque vi applicationis & usûs sui; alioquin enim omni non ponenti obicem, & quidem præter omne meritum contulisset, quod est falsum. *vid.Fill.t.1.cap.1.& 5.quæst 8.& cap.8.* 3. Ea quæ dicuntur sacramentalia, v.g. benedictio Abbatis, consecratio virginis: quia præcisè ex usu suo, & opere operato, gratiam non conferunt: uti nec actus virtutum; præterquam quòd hi sensibiles non sint. 4. Lotionem pedum Apostolicorum, insufflationem Christi in Apostolos, per quam Spiritum sanctum illis dedit.

dedit. Item verba Christi ad Magdalenam & Paralyticum : *Remittuntur tibi peccata* : quia non fuerunt signa instituta stabiliter ad gratiam conferendam. 5. Martyrium, ob eamdem causam : esto enim ex opere operato gratiam conferat, non tamen est specialiter ad hoc institutum, *vide Scholast.*

DUBIUM II.

Quid circa materiam & formam Sacramentorum servandum.

Suppono, Sacramentum dupliciter sumi. 1. Per modum compositi physici, in quo res sensibilis & actio, (v.g. in Baptismo, aqua & ablutio ; in Unctione oleum & unctio) dicitur materia. Et quidem oleum & aqua, materia remota, actio verò illa materia proxima ; verba autem, aut quod eorum loco ponitur, (ut in Matrimonio, signum consensûs) dicuntur forma. 2. Per modum compositi artificialis ; & tunc dicta materia & forma, id est, res & verba, simul habent se instar materiæ : significatio vero eorum, instar formæ. Hîc quæritur de materia & forma priore sensu.

Resp. I. Ut sacramentum sit validum, debet inter materiam & formam, v. g. inter effusionem aquæ, & pronuntiationem verborum, tanta esse conjunctio, ut secundum moralem hominum æstimationem, spectatâ naturâ cujuscumque Sacramenti, una alteram afficiat ; hoc est, ut verba censeantur cadere in talem rem, & cum eam unum totale signum constituere *v. Bon. d. 1. q. 2. p. 2. Suar. Kon. &c.* *Unde resolves.*

In Baptismo, Confirmatione, Unctione, &

ordine, requiritur talis conjunctio, ut dum minister verba pronuntiat, moraliter censeatur etiam lavare, &c.

I. In Pœnitentia, absolutio satis diu potest differri; sicut in judiciis, sententia post examen causæ.

II. In Matrimonio, unius consensus potest alterius consensum tamdiu sequi, quamdiu hic moraliter permanere censetur; sicut in aliis contractibus. *v. Kon. hic art.* 5.

Resp. II. Ut valeat Sacramentum, non debet fieri substantialis, seu essentialis mutatio materiæ, vel formæ: accidentalis verò mutatio etsi sæpè illicita sit, non tamen invalidum facit Sacramentum. Porrò substantialis mutatio materiæ dicitur, quando secundum communem usum & æstimationem hominum, differt nomine, & in re, ab ea quam Christus præscripsit. Accidentalis dicitur, quando cum ea eumdem retinet usum & nomen Formæ mutatio essentialis est, quando non manet idem sensus accidentalis, quando manet. *Laym l.*5 *t.* 1. *cap.* 4. *ex commun. Unde resolves.*

I. Nullum est Sacramentum, si materia cruda consecretur, sive hæc differat specie substantiali à pane, sive non: quia communiter non censetur aut dicitur panis. Item si aquæ artificiales adhibeantur in Baptismo; quia non habent communem usum, & nomen aquæ elementaris: esto physicè specie non discrepent. *v. infra de Baptismo.*

II. Valet Sacramentum, etsi aqua Baptismi sit calida, &c. Item si panis Eucharisticus sit ater, fermentatus, &c.

III. Defectu formæ, Sacramentum est nullum: 1. Si litteræ aliquæ mutentur, variantes sensum: quod facile fit in initialibus, v. g. in nomine matris, filij, &c. 2. Si magna fiat interruptio

terruptio verborum, ita ut moraliter non videantur cohærere. 3. Si forma divisim pronuntietur, v.g. unus dicat: Ego te baptizo; alter, in nomine Patris, &c. quia erunt duæ formæ imperfectæ, & sensus falsus. *Fill. l. 1. c. 4. q. 5. v. Bon. q. 2. p. 1.*

IV. Forma valet, etsi non liceat. 1. Si omittas voces non essentiales, v.g. *Ego & Amen*, in Baptismo: *Enim*, in forma Eucharistiæ, *Bon. d. 1. q. 3. p. 1. n. 9. & 10.* ex *Suar. &c.* 2. Si quid addas, v.g. In nomine Patris, qui te creavit, &c. 3. Si substituas synonima, v.g. abluo, pro baptizo. 4. Si tantùm transponas, ut, Hoc meum est corpus; Te ego baptizo. 5. Si verba corrumpas ob præcipitantiam, & balbutiem; v.g. hoc est corpus meus, vel hic est enim calix meus. 6. Si interruptio fiat parva, v.g. Ego te baptizo, & interponat, ista aqua est nimis frigida, vel, Custos, verte folium, In nomine Patris, &c. *Fill. l. c. v. Bon. loc. cit.*

CAPUT II.

De Ministro Sacramentorum.

DUBIUM I.

Quid requiratur, ut Minister det validè Sacramentum.

RESP. Ad valorem Sacramenti in Ministro, non fides vel probitas, sed præter potestatem (& jurisdictionem in quibusdam) requiritur intentio, seu voluntas, saltem virtualis & absoluta, vel huic æquivalens, faciendi non tantùm externum illum actum, sed Sacramentum, vel saltem id quod facit Ecclesia, vel quod Christus instituit. Est communis ex *Trid. sess. 7. can. 11.* Ratio

prioris partis est, quia sacramenta operantur non ex dispositione ministri, sed virtute divina, secundum institutionem & meritum Christi. Ratio posterioris est, quia ad confectionem Sacramenti, requiritur talis intentio, quæ actionem determinet ad esse Sacramentale, tollatque indifferentiam verborum & actionum: talis autem non est intentio solius actionis externæ, quæ ad alios fines, v.g. ad ludum potest referri.

Dixi I. *saltem virtualis*: tum quia non sufficit interpretativa, vel habitualis: (qualis etiam potest esse in ebrio, & dormiente) cùm actus ab ea procedens non sit humanus & deliberatus, seu liber in se: tum, quia actualis, quâ scilicet actu intendis, & vis hoc facere, etsi melior sit & consulta, non tamen requiritur: cum enim ea non sit in nostra potestate, & homo facilè distrahatur, nimis durum, & plenum scrupulis fuisset, si hanc Christus requisivisset. Virtualis autem dicitur, quæ ex actuali præcedente relicta, durat in actione, vi illius inceptâ, & continuatâ; ut si ex intentione baptizandi, vel celebrandi, vadas ad Ecclesiam, sacras vestes induas, altare vel baptisterium accedas, etsi interim omnia alia cogites. Ratio est, quia hoc sufficit, ut actio illa sit humana, & moralis. *Laym.l.5.t.1.c.5. Unde resolves.*

I. Si Sacerdos habens forte ante se panem, recitet factum, & verba Christi, non ideò consecrat.

II Impotens rationis, ebrius, vel somnians, non conficit Sacramentum, etiamsi ante ebrietatem, vel somnum id intenderit: quia non agit humano modo *Laym.l.c.*

III. S Athanasius in lusu puerili verè baptizavit: quia intendit facere, quod viderat in templo fieri ab Episcopo.

IV. Hæ-

IV. Hæreticus validè baptizat, & contrahit matrimonium, etsi non credat hoc esse Sacramentum, rideat, & contemnat; imo etsi nolit facere quòd facit Ecclesia Romana, sed quod sua, falsò putans, non Romanam, sed suam esse veram; etsi etiam per hoc nolit conferri gratiam. Ratio est, quia intentio generalis quâ vult quod Christus instituit, prævalet intentioni provenienti ex errore privato. *Bon q.3.p.2.n.9.Suar.Fill.&c.*

V. Non debet repetere sub conditione consecrationem, qui in ipsa fuit distractus: vel qui minores hostias ad altare detulit, de quibus majorem consecrans, non explicitè cogitavit, nec detexit.

Dixi, II. *Absoluta*: quia conditionata suspendit effectum, quòd præterquam in matrimonio fieri non potest. *Unde resolves.*

I. Validum est Sacramentum collatum sub conditione præteritâ, aut præsenti necessariâ, vel contingente, si conditio verè sit impleta: v.g. absolvo te, si vis dimittere concubinam, si capax es; baptizo te, si non es baptizatus. *Bon.l c.n.18.*

II. Nullum est Sacramentum, datum sub conditione futura, sive sit hæc contingens, ut absolvo te, si restitues, si dimittes concubinam, &c. sive necessaria, aut adjecta animo suspendendi Sacramentum, ut absolvo te, si cras sol orietur. *Bon.ibid Suar.Kon.&c.*

III. Dubium est Sacramentum collatum sub conditione occulta, humano modo incognoscibili, v.g. Baptizo, si es prædestinatus, si Deus videt te hoc anno moriturum.

IV. Graviter peccat, qui administrat Sacramentum (excepto Matrimonio) sub conditione, non solum futura, (quod semper est mortale) sed etiam præsenti, aut præterita; sive in

in se sit prorsus occulta, quod etiam est mortale, sive humano modo cognoscibilis, quod tamen nullum est, si fiat ex causa rationabili; rarò veniale, (sæpius mortale) si absque ulla causa. Ratio est, quia aut nullum facit Sacramentum, aut dubium, aut validum quidem, sed non sine nugatione in re gravi, *v. Bon.l. c. Suar Kon.& c. Scholast.*

DUBIUM II.

Quid requiratur in Ministro, ut licitè ministret.

Resp. I. Præter ea, quæ ad valorem requiruntur, requiritur probitas, sive ut sit in gratia: tum quia Christo, cujus est minister, debet se conformare: tum quia sancta sanctè sunt tractanda: tum quia ad hoc quidam singulariter ordinantur, & gratia peculiari donantur ac proinde hoc curare præ aliis sunt obligati. Ita *Laym.l.c.& commun. Unde resolves.*

I. Peccat graviter, qui conficit Sacramenta, non habens sufficientem jurisdictionem, vel de ea rationabiliter dubitans, vel qui censurâ est prohibitus.

II. Non licet Sacerdoti administrare Sacramenta, cum attritione cognita: quia adhuc est extra statum gratiæ. *Bon.q.3.p.2.§.1.*

III. Non tamen necessariò præmittit confessionem, (nisi velit celebrare) etsi sit consultius: quia de hoc nullum est præceptum; & ad delendum mortale sufficit contritio, *Vasq d.136.c.1.Card.de Lugo,d.8.f.9.*

IV. Minister Sacramenti ad id ordinatus, si conficiat & ministret solemniter in mortali, v.g si baptizet vel celebret, peccat mortaliter toties quoties; (quod etiam verum esse volunt

sunt *Sayr. Ledes. & Bonac. Gran. cont. 3. t. 5. d. 5.* de Diacono, ex speciali commissione baptizante) nisi fortè periculum sit in mora, nec possit tam citò confiteri, aut conteri: eo enim casu baptizare, vel etiam absolvere moribundum, in statu peccati, non esse irreverentiam, docet *Cardin. de Lugo, d. 8. s. 9. num.* 151.

Dixi I. *ad id ordinatus*: etsi enim Laicus in necessitate baptizet, cum conscientia peccati mortalis, non peccare mortaliter, docent *Kon. l.c. Fill. t. 1. c. 5. q. 10.* ex *Suar. &c.*

Dixi. II *solemniter*: nam si sine solemnitate baptizet, excusant à mortali. *Suar. Kon. Fill. loc cit.*

V. Alij qui conficiunt & ministrant, non peccant mortaliter, v. g. cum laici in necessitate baptizant, vel ministrant sibi invicem Matrimonium, in mortali. Ita contra *Sylv. Vasq.* & alios, docet *Suar.* cum aliis; qui tamen vult eos peccare mortaliter, quatenus hoc in mortali suscipiunt. Ita etiam *Fill. Fern. Sanch. Kon. q. 64. a. 6. dub. 1.*

VI. Qui ministrat, etsi non conficiat Eucharistiam, in mortali, peccat mortaliter, ut habet communis, *Suar. Fill. Laym. Bon.* & aliorum, contra *Vasq* cujus sententiam *Diana* rectè notat esse probabilem, sive sit Sacerdos, sive Diaconus, ut *v. p. 3. t. 4. R.* 195. Idem docet *Card. de Lugo, lib. 8. n.* 155. Et quidem aliqui putant, tot mortalia committi, quot communicantur: quod minus videtur probabile, cùm moraliter non sit nisi una distributio, & una indigna administratio. Ita *Tann. 2. 2. Henriq. Fill. num. 87 &c.* contra *Kon. & Bonac.*

VII. Etsi probabile sit, quod docent *Sylv. Cajet. Fill. tom. 1. t. 1. c. 6. num. 87. Navarr. & Sa. V. Ordo*, Diaconum & Subdiaconum, si cum mortali in ordine suo ministret; Item Sacerdotem,

dotem, & Epiſcopum, ſi ſacramentalia exerceat; nuptias, aquam benedicat; altaria, templa, vaſa conſecret; concionetur; Euchariſtiam de loco in locum transferat; peccare mortaliter. Contrarium tamen videtur verius, ut docent *Suar. Vaſq. Laym. Kon. q. 64. art. 6. dub. 1. Card. de Lugo, l. c.* Ratio eſt, quia hæ actiones non tendunt proximè ad ſanctificationem animæ, ex opere operato, ſicut actiones ſacramentales.

VIII. Non videtur vera eſſe ſententia, quæ docet eſſe mortale, tangere in mortali corporalia, calices, reliquias, &c. *Sayr. Suar. Bon. d. 1. q. 3. p. 2.* Quòd ſi quis in mortali, (etiam laicus in neceſſitate) elevet de terra Euchariſtiam, non videtur aliud agere, quàm ſi Chriſtum in hac vita lapſum elevaſſet; ſecùs tamen ſi quis id extra neceſſitatem temerè præſumat, exemplo Ozæ. *Bonac d. 1. q. 3. p. 2. n. 12.*

Reſp. II. Requiritur præterea, ut exhibeat ac curet, non tantùm quæ ad ſubſtantiam Sacramenti ſunt neceſſaria, ſed etiam quæ ad decorem, ſive ex natura rei, ſive ex præcepto Eccleſiæ, ſpectant. Ratio prioris eſt, quia alioqui Sacramenta dehoneſtat, & tractat indignè. Ratio poſterioris eſt, quia Sacramenta ſanctè ſunt tractanda; & præcepta Eccleſiæ obligant in conſcientia. *Unde reſolves.*

I. Peccat miniſtrans mortaliter: ſi utatur materiâ, vel formâ falsâ, (vel extra neceſſitatem) dubiâ. *Bon. d. 1. q. 2. p. 1. n. 32.* 2. ſi omittat intentionem requiſitam. Quod ſi verò dubium oriatur, & non tantùm inanis ſcrupulus, (is enim rejici debet) an forma fuerit legitima; vel an legitimè & integrè prolata; tunc etſi ſpeculativè probabile ſit, formam eſſe legitimam; in praxi tamen iteranda erit ſub conditione: quia tutius hic eligendum eſt.

II. Pec-

II. Peccat quoque (graviter vel leviter : pro gravitate materiæ) 1. qui verba formæ corruptæ, inarticulatè, indevotè pronuntiat. 2. Qui materiam, vel formam, vel cæremonias, contra Ecclesiæ morem; quamvis accidentaliter, sine causa mutat vel omittit. Quod si fiat ex contemptu, est mortale, si ex negligentia, sæpè est mortale, quando ea magna est, & in re gravi. *v infrà c 4 d. 5.*

III. Peccat graviter, qui ministrat Sacramentum publico peccatori, vel aliter indigno, nisi indignitas sciatur ex confessione, vel sit occulta indignitas, & ex negatione sequeretur infamia; ut patet ex praxi Ecclesiæ, & Christi, qui Judæ Eucharistiam dedit. Gravius peccaret, qui, ne daret indigno, porrigeret ei hostiam non consecratam, etsi sic cum eo convenisset; aut qui non audens indignè celebrare, simularet Missam, elevans hostiam non consecratam : quia quantum est ex se, dat occasionem idololatriæ : *v. Bon. d. 1. q. 6 p. 4. Suar. Kon. & c. Scholast.*

CAPUT III.

De suscipiente Sacramentum.

DUBIUM I.

Quæ dispositio requiratur ad valorem Sacramenti in suscipiente.

RESP. Ad valorem Sacramenti in adultis ratione utentibus, intentio percipiendi Sacramentum, interpretativa saltem requiritur, & sufficit (excipe Pœnitentiam, de qua *infra*) Ita communi. *Theologi omnes* cum

D.Thom. contra *Cajetan.* qui putat in suscipien te nullam intentionem requiri, modò con trariam non habeat. Ratio responsionis est quia sicut adultus non justificatur sine propri consensu: ita nec per Sacramentum initiatu & consecratur Deo, sine eodem consensu, ejus sit capax. *Bon d.* 1.*q.*6.*p.*2.

Dixi, *adultis, &c.* quia cùm tantùm requi rantur conditiones juxta subjecti capacitatem parvuli autem, & perpetuò amentes non sin capaces propriæ intentionis, sufficit illis in tentio Christi, & Ecclesiæ. *Fill. t.* 1. *c.*8. *Und resolves.*

I. Parvuli, uti & perpetuò amentes, valide baptizantur, confirmantur, communicantur ordinantur, (quod ultimum nefas esset; prio ra autem olim permittebantur.) *Bon. l. c.*

II. Ægris ratione jam privatis, rectè datur Unctio, non tantum si antè petierint; sed etiam si fuerint Catholici, neque constet esse in mortali; nam hoc ipso censentur interpretativè voluisse & petiisse, quod alij Christiani, etiamsi de ea numquam audierint. *Card. de Lugo de sacramentis in genere d.* 9. *num.* 122. *&c. commun.*

III. Invalidum est Sacramentum, 1. quod quis suscipit cum intentione neutrali, habens se negativè, 2. quod suscipit fictè, id est, simulatè, non tamen quod fictè, id est, indispositè, 3. quod per meram vim, animo omninò repugnante, suscipitur. *Bon. l. c.*

IV. Validum est Sacramentum, 1. quod qui accipit, vult quod Christiani accipiunt, etsi non credat, aut non velit Sacramentum; 2. quod quis per metum coactus suscipit; cùm metus non tollat voluntarium. Matrimonium tamen gravi metu, v.g injustæ mortis, initum, censetur irritum, ut docent, *Sanch. l.* 4. *de matr.*

d. 12.

d. 12. & 14. Card. de Lugo, d. 9 n. 133. Et qui Ordines gravi metu coactus suscepit, etsi characterem habeat, non tamen tenetur ad continentiam, potestque secluso scandalo nubere, ut suo loco dicam.

DUBIUM II.

Quid requiratur, ut licitè, & cum fructu suscipiatur.

Resp. Ad effectum Baptismi, & Pœnitentiæ, requiritur & sufficit, præter voluntatem sumendi Sacramentum, dispositio fidei, spei, & attritionis; non autem requiritur charitas, sive ut gratiam habeat, quia hæc Sacramenta dicuntur mortuorum, quòd ipsa primam gratiam, seu vitam donent. Ad reliqua verò Sacramenta, quæ dicuntur vivorum, requiritur, ut sit in gratia: quia illa non primam, sed secundam tantùm gratiam, id est augmentum tantùm gratiæ conferunt. Etsi subinde per accidens dent primam, cùm quis putat bonâ fide se carere mortali. *Laym. d. 6. Bon. d. 1. q. 6. p. 2. Unde resolves.*

I. Etsi æqualiter dispositi, æqualem; magis tamen dispositi, majorem Sacramenti fructum, præter characterem, consequuntur: tum quia congruum est, Sacramenta ita instituta esse, ut uberior gratia detur pro dispositione subjecti: tum quia non videtur is qui vehementem attritionem ad Baptismum vel Pœnitentiam affert, omni fructu carere.

II. Qui sumit hostiam, quam nescit esse consecratam, cùm instar alterius animalis, sine intentione sumendi Sacramentum sumat, accipit quidem materialiter rem, quæ est Sacramentum, non tamen sacramentaliter

ter & cum fructu. Idem docet *Bon.* de eo, qui sumit Sacramentum ex causa famis, quod videtur intelligendum, si ex ea sola: neque enim videtur Sacerdos fructu Sacramenti privari, etsi sumpturus calicem, simul etiam levare sitim intenderet. *v. Bon. l. c. num.* 3.

CAPUT IV.

Quid sint Sacramentalia, & quid efficiant.

RESP. Cæremoniæ Ecclesiasticæ, quæ vulgo dicuntur sacramentalia, sunt actus externi religionis, ad colendum Deum accommodati. Tales autem communiter vocantur, oratio Dominica, aqua benedicta, esus eulogiarum olim in usu, confessio generalis, eleëmosyna, benedictio ab Episcopo, vel Abbate consecrato data, quæ ex antiqua traditione dicuntur remittere venialia; & continentur hoc versu:

Orans, tinctus, edens, confessus, dans, benedicens.

ad quæ etiam revocantur, tunsio pectoris, unctio in Regem, & similes: item multæ aliæ cæremoniæ, & res etiam ipsæ sacræ, quæ in Ecclesia partim ab Apostolis traditæ, partim postea institutæ sunt, ut exorcismi, insufflationes, prima tonsura, benedictiones & consecrationes variarum rerum, & personarum, ut Ecclesiæ, calicum, &c. ipsæ etiam herbæ, lumina, vinum S. Joannis, cerei agni, signum S. Crucis. Quæritur ergo, quam vim habeant, non ex opere operantis, cum certum sit sicuti per alia pia opera, sic etiam iis nos mereri; sed ex opere operato.

Resp. 2. Non habent vim ex opere operato conferendi gratiam, aut remittendi peccata vi suâ & per se, sed tantùm, quatenus in nobis pium motum excitant. Ratio prioris est, tum quia nusquam promissio gratiæ, aut remissionis peccatorum, iis facta reperitur; tum quia peccatum etiam veniale non remittitur sine infusione gratiæ, quam conferendi ea nullam per se habent vim. Ratio posterioris est, quia id accommodatum est sacramentalium institutioni & consecrationi, quæ fit per preces Ecclesiæ, quibus ipsa nobis tales motus precatur. *Kon q.71 a.3.* *Unde resolves.*

I. Gratiæ prævenientes, & pij motus, conferuntur per sacramentalia, per modum impetrationis, quæ non omninò infallibilem effectum habent.

II. Peccat graviter, qui sacramentalibus falsam materiam supponit, ut pro aqua lustrali facienda, urinam.

III. Sacramentalia quoque operantur beneficia corporalia, v. g. sanitatem, per modum impetrationis, ratione precum Ecclesiæ. Imò quædam etiam vim habere, v. g. fugandi dæmonem per modum operis operati, ex singulari privilegio, docent *Henriq. lib. 1 cap. 2.* *Sotus* & alij. Quia, inquiunt, etiam Ethnici, in quibus nec intercesserunt preces Ecclesiæ, nec meritum operantium, quandoque signo Crucis (quod quidam etiam putant de nomine Jesu) à dæmone liberati fuisse dicuntur: quod tamen alij eorum virtuti objectivæ, quasi naturali, adscribunt, de quo plura apud Scholasticos *v. Marat. d.10. s.1.*

TRACTATUS II.

De Baptiſmo & Confirmatione.

CAPUT PRIMUM.

De Baptiſmo.

NOn agitur hic de Baptiſmo ſanguinis, id eſt, martyrio; nec de flaminis, ſeu ſpiritûs, id eſt, contritione, cum voto Baptiſmi vel deſiderio; quia non ſunt Sacramenta: ſed de Baptiſmo fluminis, qui definitur; Ablutio corporis exterior, facta ſub præſcripta forma verborum.

DUBIUM I.

Quid ſit materia Baptiſmi.

Reſp. Materia remota licita, eſt aqua conſecrata, ſi haberi poteſt, valida eſt omnis & ſola aqua elementaris, quæ morali hominum æſtimatione ſit naturalis, & uſualis, qualis eſt putei, maris, paludis, pluviæ, &c. Item reſoluta ex nive, grandine, glacie, licet accidentaliter quoad calorem, ſaporem, & odorem altera ſit, ut aqua ſulphurea, lixivium, juſculum, ita tenuiter carne decoctum, aut aqua alteri corporali ita modicè admixta, ut uſum communem, & æſtimationem aquæ retineat. Ratio reſponſionis eſt, ex *Ioannis* 3 *Niſi quis renatus fuerit ex aqua.* Quam *S. Thom* confirmat triplici congruentia. 1. eſt maxima commoditas aquæ. 2. ejus facillimus uſus. 3 aptitudo ad ſignificandum effectum, qui eſt emundatio à peccato. *Vnde reſolves.*

I, In

I. Inepta materia Baptiſmi eſt, ſaliva, lotium, lacrymæ, ſudor, cereviſia, item aqua ſic permixta, ut non amplius ſit apta ablutioni, nec vocetur aqua, v. g. lutum, brodium, vinum lympharum; item aquæ artificiales, ex roſis, herbis, ſuccisque expreſſæ; denique nix, grando, glacies non reſoluta. Ratio eſt, quia morali hominum æſtimatione non cenſentur aqua naturalis, & uſualis, *Laym. l. 5. t. 2. c. 3. Bon. d. 2. q. 2. p. 1.*

II. Quia de quibuſdam tum ex dictis, tum aliis dubium eſt, v. g. de juſculo & cereviſia valde tenui, lixivio, (& ſecundùm *Granad. in 3. p. c. 4. tr. 1. d. 3. dub. 2.* aqua roſacea) hinc in neceſſitate licèt illis uti, etſi poſtea Baptiſmus ſub conditione ſit repetendus. *v. Eſcob. Lay. Bon. ll. cc.*

III. Uti aquâ impurâ, vel non conſecratâ, cùm alia haberi poteſt, eſt grave peccatum, ob Sacramenti irreverentiam. *Bonac. l. 1. c. 1. num. 7. Dian. p. 9. t. 6. R. 33. & alij quinque*, licèt *Granad. & Quintanad* putent non eſſe mortale, uti non benedictâ.

Reſp. II. Proxima materia Baptiſmi eſt ablutio. Quæ validè fit tribus modis, ſcilicet immerſione, aſperſione, infuſione, juxta praxim diverſarum Eccleſiarum, quæ ſervanda eſt, ita ut morali hominum judicio cenſeatur eſſe lotus. Ex præcepto tamen caput abluendum eſt, quod praxis Eccleſiæ habet. Ratio eſt, quia quolibet horum modorum fieri poteſt ablutio. Et quidem trinam merſionem non eſſe neceſſariam, conſtat ex *Concilio Toletano*. Ubi tamen trina vel immerſio vel infuſio uſitata eſt, ſine gravi peccato, extra neceſſitatem, non poteſt prætermitti, ut docet *D. Thom.* etſi alij, ſecluſo ſcandalo & contemptu, dicant eſſe tantùm veniale, *Laym. l. c. n. 4, Bon. l. c. Unde reſolves*

I. Non verè baptizatur, cujus nulla par immediate tangitur, v.g. infans in utero, ve cista; vel adultus, cujus vestes tantùm sun aspersæ. *Laym. Bon. ll. cc.*

II. Non requiritur ad valorem, ut qui baptizatur, emergat ex aqua: quod tamen grave peccatum est, esto nihilominus moriturus esset baptizandus. *Laym. c. 3. n. 5.* uti etiam matrem nihilominus morituram, vel mortis ream, aperire, ut infans baptizetur. *Laym. l. 5. t. 2. c. 3. n. 2.* ubi unicum casum excipit, si nimirum mater sit morte digna, & si supplicium differatur, infans certò sit moriturus ante nativitatem. Verùm rectè addit ex *Suar.* casum hunc, vix moralem & practicum esse. *v. l. c.*

III. Invalidus est Baptismus, 1. si quis labatur in aquam, vel ab alio protrudatur, & tamen formam pronuntiet. 2 Si formam pronuntians teneat puerum, & alter abluat, aut aquam effundat. 3. si aquâ è fonte prosiliente, aut stillicidio decidente, baptizandus ei se submittat. Ratio est, quia in his non tu, sed alter abluit. *Bon. p. 3.*

IV. Ob probabilem utrimque sententiam, dubius est Baptismus, ideoque si in necessitate sit datus; repetendus sub conditione: 1. Si tantum una vel altera gutta sit adhibitâ, v. g. si more aquæ lustralis multitudo sit aspersa. Quod sine necessitate non licet, cum ad ablutionem non videatur sufficere quicumque aquæ contactus, sed requiri successivus, cum aliquo motu. *Bon. l. c. n. 13.* ex *Suar. Kon. &c.* In casu tamen necessitatis, sic baptizare concedit, *Marat. t. 3. d. 2. sess. 4. Granadus in 3 p. c. 4. tr. 1. d 4. n. 12.* 2. si tantùm sit abluta pars minùs principalis, v. g. digitus, manus, vel pes. Nam si pars principalis, v. g. scapulæ, vel pectus, nemo dubitat, 3. Si tantum crines sint

tincti,

tincti, licet *C. de Lugo Resp. mor. l.* 1. *d* 1. hunc validum esse contendat. 4. Si infans tinctus sit involutus adhuc secundina sua, id est, pellicula corpori annata. In necessitate tamen, in prædictis casibus Baptismus debet conferri sub conditione *Hurtad. de Bapt. d.* 1. *diff.* 12. *vid. Laym. l. c.*

V. Cùm terna usurpatur effusio, aut immersio ad nomen Patris, & Filij, & Spiritus sancti, juxta praxim Ecclesiæ, cavendum, ne ter, sed semel tantùm pronuntietur forma. Quæ rectiùs ita profertur, ut ante tertiam ablutionem non finiatur; quia forma cum quacumque prima ablutione, Baptismum constituit. *Reg. lib.* 27, *c.* 3. *Laym. l.* 5. *tr.* 1. *c.* 3.

DUBIUM II.

Quæ sit forma Baptismi.

Resp. Forma necessaria Baptismi est hæc: *Ego te baptizo, in nomine patris, & Filij & Spiritûs sancti, Amen.* A qua non differt illa Græcorum substantialiter: *Baptizetur* (vel, ut Arcadius vult, *baptizatur*) *servus Christi in nomine Patris*, &c. Porrò quinque sunt, quæ significantur in prolatione formæ, juxta quæ valor ejus debet expendi 1. Persona Baptizantis, saltem implicitè: quod in forma Græcorum non negligitur; cum τὸ baptizetur, idem valeat ac baptizetur à me. 2. Actus baptizandi: quia alioqui forma non haberet connexionem cum materia, eamque non determinaret, cùm ablutio ad varios fines possit referri 3. Persona baptizandi: quia uti ablutio, ita & forma circa certam personam versari debet. 4. Unitas divinæ naturæ, quod fit per voces, *in nomine*. 5. Trinitas personarum: idque explicitè

citè & distinctè vulgaribus vocabulis. *Fill cap* 3. *Laym.c.4.Bon.p.4. Unde resolves.*

I. Validè baptizat, etsi venialiter peccet qui pro Baptizo, dicit, Abluo, mergo, &c. vel pro Te, utitur communi nomine, Græcorum more, vel proprio; vel baptizo Petrum, vel qui honoris causâ dicit, baptizo dominationem vestram. *Laym. c. 4. n. 9. Bon. p. 4. num. 9 & seqq.*

II. Valet forma, etsi omittat, *Ego, & Amen* quia omnia significata per formam salvantur secus si omittat *Te*; quia non significatur persona baptizandi. *Ibid.*

III. Non valent hæ formæ: baptizo te in nominibus Patris, & Filij, &c. quia multiplicatur natura, seu essentia divina. 2. Baptizo te in Patre & Filio, &c. vel, cum Patre, &c. vel per Patrem; vel in nomine Patris, per Filium, in Spiritu sancto; vel in fide, virtute, Majestate Patris, &c. (quam tamen alij dubiam esse volunt,) Ratio est, quia significatur diversitas essentiæ, aut certè unitas non satis exprimitur. 3. Baptizo te in nomine Dei, vel sanctissimæ Trinitatis, vel in nomine Dei unius & trini, vel in nomine trium Personarum; vel Patris & Filij, omissâ personâ Spiritûs sancti. Ratio est, quia non exprimuntur distinctè tres Personæ. 4. In nomine Domini nostri JESU Christi: quâ tamen formâ olim Apostolos usos, sed ex speciali privilegio, multi docent, alij negant, dicuntque eos baptizasse in nomine Christi, addendo illud nomini, secundæ personæ, non omissis nominibus aliarum personarum. Cùm ergo Nicolaus Papa, dixit, eam formam valere, vel intellexit, si pro nomine Filij ponatur nomen Christi: vel in nomine Christi, pro vice Christi intellexit, vel locutus est ut doctor privatus. *v. Auth. cit.*

IV. Dubiæ sunt formæ, ob sententiam utrimque probabilem auctorum: 1. Baptizo te in nomine Patris, in nomine Filij, in nomine Spiritûs Sancti; vel, Baptizo te in nomine Patris, baptizo te in nomine Filij, &c. Ratio est, quia non exprimitur unitas essentiæ. 2. Baptizo te in nomine genitoris, geniti, & spirati; vel in nomine omnipotentis, sapientis, & boni; vel in nomine ingeniti, geniti, & doni. Ratio est, quia trinitas personarum non explicatur vocibus, quibus à fidelibus omnibus debet, & potest apprehendi. 3. Baptizo te in nomine Patris, & Filij, & Spiritûs sancti, & Mariæ Virginis: quia dubium est de intentione Ministri; qui si eo sensu voluit dicere, Mariæ, quo Patris & Filij, & Spiritûs sancti, non valet, cum sit contra sensum essentialem à Christo intentum; si verò tantum voluit illam invocare, ut coadjutricem gratiæ impetrandæ, vel aliter, valet; cùm tantùm sit mutatio accidentalis. *Fill. t. 2. c. 3. n. 50. vid.* etiam *Laym. & Bon. ll. cc.*

DUBIUM III.

De Ministro Baptismi.

ARTICULUS I.

Quid sit Minister Baptismi.

Resp. Validè ministrat omnis homo ratione utens, cujuscumque fidei vel infidelitatis, statûs aut sexûs licite, tamquam minister ordinarius; & ex officio Sacerdos habens jurisdictionem, aut commissionem; vel ex ejus commissione, Diaconus. In casu tamen extremæ necessitatis, omnis qui potest vali-

de

dè etiam facit licitè, teneturque, ut proxim succurrat. *Laym l 5.t.2.cap.7 Unde resolves.*

I. Non tantùm Diaconus, sed nec Parochus aut Episcopus, absque commissione, extra suam Diœcesim, vel Parochiam, (vel intra eam alienos) licitè baptizat: ideoque etiam peccant parentes, qui sine licentia sui Prælati alieno deferunt prolem baptizandam, cùm violent jus Parochi, *Laym.l.c.*

II. Diaconus non tantùm in extrema necessitate, sed etiam in alia notabili, baptizare potest. Et quidem cum solemnitate, ex commissione Episcopi, vel Parochi; ut si v. g. ob multitudinem baptizandorum, aliúdve grave impedimentum, id ipsi facere non possint. *Laym. l. c.*

III. Cùm in necessitate confertur Baptismus, servandus est ordo, ita ut si adsit, & non detrectet Sacerdos vel Diaconus, is reliquos præcedat. Sic etiam Clericus laïcum, vir mulierem, fidelis infidelem: nisi fortè inferior melius noverit modum, ut solent obstetrices, (quæ proinde examinari, & approbari debent à Pastoribus) vel alia justa causa sit; ut quia virum ad parientem ingredi non decet. Quod si laïcus baptizet, præsente Sacerdote & secundum quosdam, etiam præsente Diacono, censent esse mortale: quia id laïco tantùm competit ob defectum Sacerdotis, qui sine injuria Ordinis & Sacramenti, talem licentiam dare non potest. In reliquis, perversio illius ordinis est tantùm veniale, præterquam si coram fideli hæreticus adhiberetur, quod volunt esse mortale. *Laym.c.7.n.4.Kon.*

ARTICULUS II.

An duo posſint simul unum baptizare.

Resp. I. Si alter applicet materiam, alter for-

ormam, nullus erit Baptiſmu', quia dicens ſe bluere, cum non abluat, formam habet falam, etiamſi uſurpet Græcorum, *baptizetur ſerus Chriſti*, vel quæ putatur illi æquivalere, *Baptizet te Chriſtus*, (ſubintelligitur enim *per me*; lioqui ſi excludatur perſona Miniſtri, ut ſenus ſit, Bapt zet te Chriſtus, & non Ego, ſive non per me, forma nulla eſt. In caſu tamen neceſſitatis, poſſe ſub conditione. Ita Baptiſnum conferri, ut v.g. mutus formam neſciens bblueret, cæcus autem formam pronunciaret, locet *Hurt. d.2. dif.6.* additque debere talem lapſo periculo iterum ſub conditione baptiari. *v. Eſcob. Fil. cap. 4. Dian. p.7.t.3.R.26.ex Chapeavil. Marſil. &c. Bon. d.2.q.2.p.4. num.23. Layman. c. 7.*

Reſp. II. Si plures Miniſtri ſinguli abluant, & formam pronuntient, graviter peccant conra ritum Eccleſiæ. De valore ſic ſolet diſtinui: 1. Si quilibet intendit baptizare, dependenter ab alio, ut cauſa particularis, invalidè baptizant, ſive ſinguli dicant: Ego te Baptizo; ſive, Nos te baptizamus: quia forma, cujus ſenſus cenſetur eſſe abſolutè & independenter baptizare, non cobaptizare, eſt alſa. 2. Si quiſque per ſe intendat baptizare, independenter ab alio, valide baptizat: quia omnia requiſita ponit. Ut patet à ſimili in Miſſa ordinationis, quâ Sacerdotes noviter ordinati ſimul conſecrant cum Epiſcopo, dummodò ſimul eodem inſtanti formam abſolvant; ſi autem non ſimul abſolvant, is tantùm conſecrat, vel baptizat, qui priùs abſolvit. *v. Fill. t.2. c.4, num.71, & Bon. l. c. num.25, Laym. cap. 7.*

DUBIUM IV.

Quid sit subjectum Baptismi.

Resp. I. Subjectum capax Baptismi, est sol homo vivus, ab Adamo descendens, nondu baptizatus.

Resp. II Validè baptizantur infantes, ite perpetuò amentes, qui numquam usi su ratione: quia censentur ejusdem condition cum infantibus. Si autem aliquando fint u ratione, non valet Baptismus, nisi ante ame tiam petiverint. *v. Bon. d. 2. q. 1. p. 6. Layma c. 6. Unde resolves.*

I. Si puer inter baptizandum, nondum fin ta formâ, moriatur, Baptismus est nullus.

II Non valet Baptismus iteratus, ideoqu uterque, tum rebaptizans, tum rebaptizatu peccant mortaliter, fiuntque irregulares, & i jure civili subjacent pœnæ mortis. Quas ta men pœnas non videtur incurrere is, qui et sine justa causa, rebaptizat sub conditione quia intelliguntur de Baptismo absolutè dato quando moraliter constat, priorem Baptismun fuisse validum. *vide Laym. c. 5. Bon p 5.*

III. Nondum perfectè natus est baptizan dus, si sit periculum; dummodò pars aliqu possit ablui: quia est homo vivus, nec certò constat esse incapacem.

IV. Si dubium sit, an infans vivat, baptizan- dus est sub conditione.

V. Validè baptizatur, quem Minister putat esse alium; aut licèt sit puella, quam putat esse puerum: quia intendit baptizare præsentem. Aliud est in Matrimonio, quia intendit con- trahere cum illa, quam putat. *Bon p. 4. n. 26.*

VI. Va-

VI. Validè, etsi extra necessitatem illicitè, plures simul baptizantur, hâc formâ: *Ego vos baptizo.* &c. *Bon.p.4.*

VII. Monstrum, quod capite & pectore formam hominis refert, est baptizandum; secus si bestialem refert. Quod si verò caput tantùm sit ferinum, putat esse baptizandum. *Comitolus*: *Navarr.* tamen & alij volunt differendum donec certius cognoscatur; nisi periculum mortis immineret: tum sub conditione baptizandum esse. Quod si habeat membra hominis geminata, & dubitetur, num, sit unus homo, an duo, duplex Baptismus conferendus est, unus absolutè, alter sub conditione, in eâ parte, quâ membra apparent imperfectiora. *v. Laym l.5.tr.2.c.3. Bon. p. 6. & Rituale Romanum.tit.de Baptismo.*

Resp. III. Extra mortis periculum, validè, non tamen licitè, baptizantur Ethnicorum infantes, invitis parentibus. Ratio est, quia vel auferuntur parentibus, & fit illis injuria; vel relinquuntur, & fit injuria Sacramento, quod exponitur irreverentiæ. Quod si tamen possint Christianè educari (ad quod tunc obligaberis) licebit in his casibus. 1. Si parentes sint tua mancipia; tunc enim tui potius sunt, quàm illorum. 2. Si parentes aliquando fuerint baptizati, vel uterque vel saltem alteruter; quia tunc Ecclesia jus in eos habet. 3. Si alter parentum petat: tunc enim justa ejus voluntas injustæ alterius præferenda est, in favorem prolis & fidei. 4. Si infans sit in periculo mortis. 5. Si rationis jam compos puer petat: quia in negotio religionis, est sui juris. In dubio autem de usu rationis, sufficit esse 7. annorum. *v. Laym. l c. Fill. t. 2 c. 6. Bon. p 6. n. 12.*

Quæres. An Baptismus aliquando repeti possit, & quâ formâ.

Resp.

Resp. Cùm temerè rebaptizare sit mortal ex objecto, quia est in genere sacrilegij, dun conaris ministrare Sacramentum incapaci hinc ad hoc, ut non liceat rebaptizare, non requiritur certitudo de Baptismo, sed sufficit, s pro eo sint conjecturæ; ut v. g. quod quis natus & educatus sit inter fideles; nec pro contraria parte rationes alicujus momenti occurrant: leve enim, vel metaphysicum dubium non sufficit, sed requiritur grave & morale, vel saltem rationabile. In quo inclinandum esse in favorem baptizandi, rectè monet *Lay.* c. 3. ex *Suar. & alijs. Unde resolves.*

I. Sub conditione baptizandi sunt. 1. qui cùm materia & forma, aut intentione dubia (secundùm supradicta) sunt baptizati. 2. Infantes expositi, & reperti sine scheda testante de Baptismo, secùs si cum ea. Ita *communiter. Quint.* tamen *t.* 1. *s.* 16. & 14. contendit etiam hos esse rebaptizandos. 3. Batizati ab obstetricibus veneficis, præsertim si fassæ vel convictæ fuerint, aliquando non rectè baptizasse. *Laym. c.* 5. *n.* 3.

II. Infantes ab obstetricibus, vel parentibus, vel cognatis, &c. ob necessitatem baptizatos, promiscuè omnes sub conditione rebaptizare (quando obstetrices bonæ, & benè instructæ censentur,) non licet; quia de valore Baptismi prudenter & rationabiliter dubitari non potest. *Suar. Laym. l.* 5. *t.* 2. *c.* 5 qui tamen contrariam consuetudinem quorumdam Parochorum damnare non audent, eò quòd ipsi experientiâ didicerint. obstetrices non rarò fuisse deceptas à diabolo, ideoque revera periculum aliquod sit animæ, ob quod irreverentia cesset: additque, eam consuetudinem approbatam fuisse à Pastorali Romano edito Antverpiæ 1607, eamque sententiam tenet

Sylv.

ylv. apud *Dian p.5.t.* 13. *R.* 86. & ipse *Dian.* 9.*t.* 6. *R.* 35, cum *aliis*, 2. censet eam probabilem, habereque locum in omnibus baptizatis ab hæreticis, licet sint adulti, quod *Card. de Lugo. R mor. l.* 1. *d* 2. rectè limitat ad illas circumstantias, in quibus prudenter dubitari possit de defectu materiæ, formæ, vel intentionis. Denique etiam *Quint. t.* 1. *f.* 6. docet, infantes supradictos ferè omnes rebaptizari posse sub conditione.

III. Peccat graviter Minister, 1. qui non rebaptizat eum, de quo rationabile dubium juris, vel facti manet, num validè sit baptizatus: quia tenetur proximum liberare probabili periculo gravis mali, cùm facilè potest. *Laym. l. c. Quintan. l. c.* 2. si non diligenter inquirat in talis Baptismi valorem, nisi de hoc aliunde constet *Quint. t.* 1. *f.* 6 & 7.

IV. Non est rebaptizandus, de cujus Baptismo habetur testimonium unius oculati testis, licet fœminæ; dummodo non sit suspecta, nec aliud obstet. *Laym l. c.*

V. Qui verè, & rationabiliter dubitat de suo Baptismo, tenetur petere Baptismum, & Parochus ei conferre *Quint l. c. f.* 13. & 19. & interea abstinere ab usu aliorum Sacramentorum.

Resp. II. Baptismus sub conditione, hâc formâ conferendus est: *Si baptizatus es, non te baptizo: si nondum es baptizatus, Ego te baptizo, in nomine, &c.* Ac licèt sufficiat, solâ mente conditionem apponere, si ex omissione non timeatur scandalum, tutius tamen est, exprimere verba saltem ista: *Si non es baptizatus, &c. vid. Toll. l.* 2. *c.* 19. *Laym l. c. Suar. d.* 31. *Fill. t.* 2. *c.* 4 *q.* 9. Patrinus autem in hoc Baptismo necessarius non est, nec adhibendus. *Quint. l. c. f.* 18.

DUBIUM V.

De Cæremonijs Baptismi.

ARTICULUS I.

Quæ servanda circa cæremonias baptizandi.

Resp. Cæremoniæ Baptismi petendæ sunt ex Agenda cujusque Ecclesiæ. Universim tamen circa eas servanda sequentia. 1 Baptismum extra necessitatem absque peccato non posse conferri, nisi in aqua consecrata. Quæ cùm deest, habetur formula brevis in quibusdam Agendis, ex tempore aliam consecrandi: pro casu necessitatis. Quòd si etiam hâc formulâ careas, adhiberi potest aqua communis benedicta. 2. Baptismum solemnem non conferendum, nisi in templo, & loco ad id deputato, nisi filiis Regum, & Principum; quibus adde filios Catholicorum, in locis hæreticis: interim quoad hoc, in magnatibus & nobilibus connivetur in multis locis. *Laym. c.* 8. *n.* 8. 3. Infantes ex consuetudine deferendos ad Baptismum, circa diem octavum; nisi prius sit necesse, vel nisi sit gravis causa dilationis, (v. g. quia patrini sunt expectandi) in qua tamen non licet communiter, extra necessitatem, privatim baptizare, & posteà adhibere solemnitates, sed præstat expectare aliquamdiu *Laym. c.* 6. *n.* 8.

IV. Baptizandis non licet adhibere cæremonias aliquas, omissis aliis: quia vel fiet in Baptismo solemni, quod prohibet *Trident. sess.* 7. *cap.* 3. vel privato; sed in hoc prohibet *Clemen-*

Clementina unica, illa adhibere, nisi sit filius Regis, aut Principis. De patrino tamen usus habet, ut & tunc adhiberi posset, etsi non sit necesse. Et multi putant adhibitum non contrahere cognationem spiritualem, nec verè patrinum effici, ut *Sanch. Rodriq.* contra *Layman.* & *Suar.* quorum tamen sententia videtur probabilior.

V. Cum in necessitate, vel aliam ob causam, (nam ob gravem causam, v. g. justum timorem infamiæ, aliquando licitè fit) Baptismus sine cæremoniis est collatus, eâ cessante, illæ solemniter in templis sunt supplendæ. Quod tamen non est moris in hæreticis conversis, ne plebs putet, nos eorum Baptismum improbare. *Laym. c.* 8. *n.* 10. Imò in aliis omittere, secluso contemptu, esse tantùm veniale, docet *Possev. de off. Cur. c.* 6. *n.* 23. Qui autem tenet more Patrini infantem, dum cæremoniæ supplentur, non contrahere cum eo cognationem spiritualem. *Dian. p.* 3. *t.* 4. *R.* 260. ex *Pontio* dicit esse probabile.

VI. Si Baptismus collatus deprehendatur fuisse invalidus, non ideò repetendæ sunt cæremoniæ.

ARTICULUS II.

Qui Patrini, & quod eorum officium.

Resp I. Patrini sunt quasi patres spirituales, qui baptizatum de fonte suscipiunt in suam curam. Unde eorum officium est, baptizatum de rebus fidei instruere, orationem Dominicam & Symbolum docere; ad quod obligantur, si id ab aliis non fiat. *Laym. l.* 5. *t.* 2. *c.* 9.

Resp. II. Ut quis valide sit Patrinus, non

certa ætas, sed requiritur. 1. Usus rationis. 2. Ut ipse sit baptizatus, (quia non potest esse pater, qui ipse nondum sit natus) Et quidem, ut ejus Baptismus fuerit validus: quia accessorium sequitur principale. 3. Ut à parentibus, vel Parocho ad hoc designatus sit: ad quod videtur sufficere, si etiam ultrò se ingerens sit admissus: designatos autem ritè à parentibus, Parochus non validè mutat. *Dian. p. 6. t. 7. R. 50.* 4. Ut in ipso Baptismo (quia non sufficit ut in solis cæremoniis) per se, vel procuratorem tangat, teneat, aut de manu baptizantis suscipiat. 5. Ut id non materialiter tantùm, sed animo susceptoris, sive cum intentione id munus gerendi faciat. *Layman. c. 9. num. 2.*

Resp. III. Validè quidem sed illicitè sunt Patrini. 1. Abbas & Monachns. Quo nomine veniunt Mendicantes, etsi *Layman.* omnes claustrales comprehensos velit: & quoad Abbates, in multis locis consuetudo sit contraria. 2. Conjuges respectu conjugum, & parentes respectu filiorum, nisi sit necessitas. 3. Moribus infames. 4. Apostatæ & hæretici, qui nullo casu videntur advocandi: quia ea advocatio, esset protestatio quasi falsæ religionis, cùm non nisi de falsa fide sint sponsuri: etsi *Laym.* hîc *c. 9 num. 7.* probabiliter dicat, posse subinde ob gravem causam admitti. Catholici verò, ob rationabilem causam, infantem hæretici, baptizante Prædicante, suscipere possunt, saltem in Germania. *Laym. c. 9. num. 6.* 5. Plures quàm duo: quia *Trident.* non nisi unum, aut summum unum & unam permittit, propter cognationem spiritualem inde oriri solitam. Ideoque mandat Parochis, sub pœna arbitrio Ordinarij infligenda, ut si plures se offerant, petant ab iis, ad quos spectat, patri-

nos

nos designare, ut unum vel duos nominent, eosque tantum admittant, qui soli cognationem contrahant, eorumque nomina in librum referant, eosque de contracta spirituali cognatione instruant: scilicet quòd ea impediat dirimatque Matrimonium: non quidem inter se, sed inter ipsos & baptizatum, ejusque patrem & matrem; sicut etiam inter baptizantem & baptizatum, baptizatique patrem & matrem. Excipiuntur tamen parentes, quando propriam prolem suscipiunt in necessitate. *vid. Laym ll. infra citandis. Unde resolves.*

I. In privato Baptismo, ob necessitatem dato, pater non debet suscipere, aut tenere tamquam patrinus infantem, cum in hoc casu nulla sit patrini necessitas; ideoque si id vel tunc, vel etiam in Baptismo publico temerè faciat, (idem est, si prolem suam ipse baptizet) graviter peccat & insuper contrahit in posteriore casu, cognationem cum conjuge; atque ut docet *Sanch. de matrim. d.* 36. & alij communiter, privatur jure petendi debitum: quod tamen negant *Kon. & Dian. t.* 4. *de sacr. R.* 5. *v. Bon. de matr. q.* 3. *p.* 5. §. 2. *Escob. tr.* 7. *n.* 2. ubi citat *Suar.* negantem.

II. Si inter multos patrinos nulli certi à parentibus, aut in eorum defectu, à Parocho designentur, qui aliis seclusis cognationem contrahant, & sic multi simul ex ignorantia, vel Parochi negligentia levent, probabile est, omnes contrahere cognationem; (nisi tamen assistant tantùm, & non tangant) *v. Laym. l.* 5. *t.* 10. *p.* 4. *c.* 8. *& tr.* 2. *c.* 9. *n.* 4. *Dian.* tamen *p.* 9. *t.* 7. *R.* 5. ex *Suar. Marat. & Perez.* dicit, eo casu nullam contrahere cognationem.

III. Parochus graviter peccat. 1. Si ex negligentia frequenter omittat nomina baptizatorum referre in librum; tum ob legem *Trid.* in

in re gravi :& sub pœna gravi;tum ob incommoda, & damna inde sequentia *Quintan. t. 1 f. 11. 2.* Si ejus culpâ Patrini plures adhibeantur.*Quint.l c.*Ac licèt *Perez & Seira* apud.*Dian p.9.t.7.R.5.*dicant esse probabile, quod tantùm peccet venialiter; alij tamen mortalis eum damnant.

CAPUT II.

De Confirmatione.

DUBIUM I.

Quid sit, & quæ ejus materia & forma.

Resp. I. Confirmatio est unctio chrismatis, sub præscripta forma verborum in fronte baptizanti; ab Episcopo; quâ is ex Christi institutione, gratiæ augmentum & robur accipit.

Resp. II. Materia ejus remota essentialis est chrisma, confectum ex balsamo & oleo olivarum, benedictum ab Episcopo. Ita commun. Doct. *Unde resolves.*

I. Non sufficit solùm balsamum, ut voluit *Canus*: nec solum oleum,ut voluerunt *Cajetan. Sotus, Navarr.*

II. Etiam Benedictio Episcopalis est de essentia, ut habet communis contra *Cajet.* ideoque nullâ delegatione, sive Episcopi, sive Papæ, simplex Sacerdos potest conficere chrisma. *Kon. d.72.a.3 dub.3 c.4.*

III. Perinde est ad substantiam sacramenti, sive chrisma sit novum,sive vetus : licet graviter peccet, qui utitur alio, quàm novo,id est, illo anno consecrato. In quem finem quotannis in die Conæ consecratur;veteri combusto.

Resp. III.

Resp. III. Materia proxima, est unctio in fronte, per manum Episcopi, (unde etiam hoc Sacramentum, manus impositio dicitur à S.Luca *Actor*. 8.) in formam Crucis facta. Quæ omnia sunt de necessitate Sacramenti, ut habet communis. *Unde resolves.*

I Etsi ex necessitate præcepti, unctio fieri debeat pollice manûs dextræ; valida tamen esset, si fieret digito etiam sinistræ manus; quia verè fieret per impositionem manùs Episcopalis. Ita *Prap.* & alij contra *Suar.* Peccabit tamen Episcopus graviter contra universalis Ecclesiæ morem. *v. Laym. hic cap.* 2. & *Escob.t.7.E* 3. ubi docet, probabile esse, non peccare mortaliter.

II. Probabile est, requiri ad valorem Sacramenti, ut unctio fiat ab Episcopo immediatè nullo instrumento mediante. Ita *Fill.* & *Laym.* contra quosdam: quia debet fieri per impositionem manûs. *Escob. t.* 7 *E* 3.

Resp. IV. Forma vera & necessaria, in Ecclesia latina est: *Signo* (ut habet *Trid.*) vel *Consigno* (ut habet *S.Thom.*) *te signo crucis, & confirmo te chrismate salutis, in nomine Patris, &c.* In qua utrum de essentia sit, ut utraque actio, signandi & ungendi, expresse significetur, disputant Scholastici. *Laym.* & *Fill. t.* 3. *d.*10.*Kon.l.c a.*4.*Dian.R.*27.

DUBIUM II.

Quid sit Minister, & quod subjectum.

Resp. I. Minister ordinarius validæ Confirmationis, est solus & omnis Episcopus, etiam excommunicatus, vel hæreticus: ex commissione autem, vel delegatione Pontificis,

tificis, etiam simplex Sacerdos. Est communis *v.Fernand. Laym. l. 5. t. 3. c. 6.Bon.d.3.p.1.* *Unde resolves.*

I. Etsi Episcopus graviter peccet, si vel in aliena diœcesi, vel sibi non subditos confirmet sine proprij Episcopi consensu, saltem tacito, propter defectum jurisdictionis, valida tamen est Confirmatio, quia ista non requiritur necessitate sacramenti, sed præcepti tantùm.

II. Excusatur à peccato Episcopus, si ex alia diœcesi accurrentes confirmet; quia præsumitur tacitus consensus alterius Episcopi, cui id gratum esse censetur: præsertim si consuetudine ita receptum sit, vel à proprio ægrè confirmari possint Ita contra *Bon. d. 3. de sacr.* docent *Tann. in 3. p.d. 4 q. 4. dub. 3. Sa.V Confirmatio.& alij.*

III. Peccat graviter Episcopus, si longo tempore non confirmet; quia subditos ingenti bono privat.

Resp. II. Validè confirmantur omnes, & soli baptizati nondum confirmati. Ratio est, tum ex illo Act. 2. *Replevit totam domum*: tum ex usu & traditione Ecclesiæ: tum quia omnes indigent ejus effectu, & sunt capaces. Licitè verò confirmantur iidem, qui validè, dummodò constet non ponere obicem, sive Sacramento, sive ejus effectui. Ratio patet ex dictis. *Unde resolves.*

I. Etiam infantes, & rationis impotes, validè hoc Sacramentum suscipiunt.

II Etsi quoad infantes, consultius sit, differre usque ad rationis usum; tum ob irreverentiam Sacramenti; tum ob periculum iterationis; tum ob Ecclesiæ usum: nihilominis ob rationabilem causam, etiam antè iis licitè datur, v. g. si timeatur diuturna absentia Episcopi; vel hic ad ista loca rarò ver-

iat ; item si infans sit in periculo mortis, in quo quidam dicunt debere dari) denique si sit filius Principis. *Laym. hic t. 3. c. 6. Fill. m. 1. t. 3. c. 2.*

III. Etiam perpetuò amentes (præsertim si liquando usum rationis habuerint) licitè confirmantur: etsi per accidens numquam sint piritualiter pugnaturi. Ita *Suar. Fill. Laym l. c. Con. q 72. a. 8. n. 83.*

DUBIUM III.

Quæ Confirmationis necessitas, & Cæremoniæ.

Resp. I. Nec est necessaria ad salutem, necessitate medij, neque per se præcepti. Est communis *S. Thom.* & aliorum, contra *Scot.* & *Sylv.* Ratio est, tum quia Ecclesia non urget ejus susceptionem ullis pœnis ; tum quia nec ex Scriptura, nec traditione, neque fine aut institutione Sacramenti, tale præceptum colligitur. Et Canones, qui in contrarium afferuntur, satis explicantur de necessitate ad melius esse.

Dixi, *per se*, quia per accidens aliquando potest esse necessaria ad salutem, ex præcepto charitatis sui, vel proximi, vel alio, v. g. ad cavendum scandalum ; vel ratione conscientiæ, quâ quis valde metuit, ne in tormentis deficiat sine hoc Sacramento. *Unde resolves.*

I. Negligere hoc Sacramentum, secluso scandalo & contemptu, non est mortale. *Suar. Laym l. 5. t. 3. c. 5. Bon d. 1. q. 1. p. 2.* ubi ex aliis multis docent, nullum esse præceptum illud suscipiendi.

II. Etsi omissio ex contemptu, v. g. si quis

 ind

id nihili faciat, aut puerile, aut vile habeat, sit mortalis: talis tamen non censetur esse: cum quis ejus oblatam occasionem, quam postea non facilè habiturus est, negligit. I a commun. contra *Sylv. V. Confirm.* & *Toll. l. 2. c. 4.*

III. Præceptum, quod habetur in *Trid. sess. 3. c. 4. de reform.* non ligat omnes, cum sit hypothecum; sed tantum ordinandos vel initiandos primâ tonsurâ. Cujus omissionem non esse mortalem, contra *Tann.* docent *Henriq. Val. Suar. d. 38. p. 1.* & *Navar. cap. 22.* qui addit, ne quidem Episcopum peccare mortaliter, ordinando non confirmatum: aut si ipse non confirmatus ordinet. *vid. Regin. lib. 28. cap. 2.*

Resp. II. Circa cæremonias Confirmationis, scienda sunt sequentia.

1. Etsi servandi sint ritus in Pontificali præscripti, pecceturque graviter Episcopus, si confirmet sine pluviali, mitra, vel pedo; uti & si ordines sacros conferat cum solis indumentis Missæ: *Dian. p. 7. t. 10. R. 31.* non tamen semper erit mortale alicujus omissio, v. g. alapæ, aut cerei: potest autem conferri loco quovis decenti, etiam extra Ecclesiam; & à prandio non jejunis, omni anni tempore.

2 Sub gravi culpa, ut docet *Navar. c. 22.* ex communi, requiritur Patrinus; isque unus tantum (licèt *Tol.* duos admittat) qui si confirmatus non sit, peccat graviter, secundum communem: (*Escob.* tamen ex *Kon.* docet, non esse mortale) quod probabile esse docet *Quintan. t. 2. f. 7.* imò nullum, si fiat in necessitate, & non contrahit cognationem, ut docent *Sanch. Suar.* contra *Sylv. Sa.* & alios: Debetque esse diversus à Patrino Baptismi, saltem extra necessitatem (licèt cum *Bonac.* & *Hurt.* id neget *Quint. c. 2. f. 7.* & *14.* & secus fa-

facientem non peccare mortaliter, dicat *Dian.* *p.* 3. *t.* 4. *R.* 21.) & non Monachus (nisi factus Episcopus.) Admitti tamen & illos, & moniales posse sine culpa, docet idem *Quint.* *l. c. f.* 18. nisi in eorum Religione sit prohibitum. Eo autem nomine non excludi mendicantes notat *Kon. & alij quinque*, cum *Dian.* *p.* 9. *t.* 6. *R.* 32. Nec refert, seclusâ consuetudine, num vir sit aut fœmina. Neque etiam contrahit obligationem instruendi confirmatum; sed tantum cognationem spiritualem cùm eo, & ejus parentibus, dummodò tamen eum tangat.

3. Frons confirmati obliganda est fasciâ lineâ, cruce notatâ, gestanda uno, tribus vel septem diebus, pro consuetudine; illotâ interim fronte. Potest etiam, si ratio subsit, statim auferri, & frons ablui: ipsa autem comburi, vel honeste asservari debet, nec ad profanos usus adhiberi, propter contactum chrismatis; neque solvens illam, contrahit cognationem. *v. Prap. in* 3. *p. q.* 2. *art.* 12.

4. Parochos teneri in librum referre nomina confirmatorum & patrinorum suæ Parochiæ, (eamque curam ad Episcopos etiam pertinere, tum propter sciendam cognationem spiritualem, tum propter ordines suscipiendos, docet *Quint.* *t* 2. *f.* 11. *ex Barbosa*, *&c.* ac denique licere mutare nomen in Confirmatione. *Ibid. f.* 10.

TRACTATUS III.

De Eucharistia.

CAPUT PRIMUM.

De essentia Eucharistiæ.

DUBIUM I.

Quid sit Eucharistia.

RESP. Est Sacramentum corporis & sanguinis Christi, sub speciebus panis & vini, ad spiritualem animæ refectionem divinitus institutum. Ita comm. Schol. *Unde resolves sequentia.*

I. Tam species consecratæ, quàm corpus & sanguis Christi, intrinsecè & essentialiter constituunt hoc Sacramentum: adeoque falsum est, quod docuit *VValdensis*, Corpus & Sanguinem Christi, esse totum Sacramentum. Ratio est, tum quia *Trid.* docet, corpus & sanguinem contineri hoc Sacramento; tum quia quatenus continetur, non est sensibile. Item falsum est, quod docent *Marsilius & Sotus*, solas species constituere hoc Sacramentum; tum quia Eucharistia est cibus cælestis, tum quia adorari debet latriâ, ut docet *Trid.*

II. Usus, sive sumptio Eucharistiæ, non est propriè ipsum Sacramentum; neque aliud Sacramentum ab eo distinctum, ut vult *Gabriel* nec pars illius, sive essentialis, sive integralis, ut *Aureolus*; sed tantum applicatio, sive conditio, ut Sacramentum operetur.

III. Etsi

III. Etsi quælibet species, imò quævis pars speciei, sit integrum & essentialiter perfectum sacramentum, adeoque Sacramentum Eucharistiæ, sub speciebus panis & vini, physicè & materialiter specie differat; moraliter tamen, & in ratione Sacramenti, est unum specie infimâ Sacramentum: tum quia est unum signum rei sacræ; tum quia ordinatur ad unum specie infimâ finem. *vid. S.Thom.q.72.art.2.*

IV. Etsi physicè loquendo, tot sint numero Sacramenta, quot numero species, vel etiam partes specierum; moraliter tamen unum numero Sacramentum est, quod per modum unius proponitur, & sumitur: quia id ad unum finem, scilicet unam refectionem spiritualem refertur.

V. Hostiæ in diversis altaribus, rectè concipiuntur ut distincta Sacramenta: contra verò si Sacerdos unam hostiam in plures partes dividat, vel plures hostias simul sumat, (eadem est ratio plurium specierum diversæ rationis) non ideò dicitur accepisse plura numero Sacramenta.

DUBIUM II.

Quæ Materia Eucharistiæ.

Nota. Sicut in aliis Sacramentis est duplex materia, proxima & remota; ita etiam hic; sed ordine inverso: nam in aliis materia remota est res permanens, proxima verò ejus usus, qui transit; hic verò remota transit, & proxima manet: scilicet species panis & vini. Quæritur ergo tantum de remota, illa scilicet, quæ factâ consecratione transit in Corpus & Sanguinem Christi.

Resp. Materia Eucharistiæ est tantùm panis & vinum. Est de fide,& probatur ex institutione Christi. *Matth.* 26. & *Lucæ* 22. Et quidem utraque materia, panis & vinum, est ita necessaria ad hoc Sacramentum conficiendum, ut per se numquam licite possit una consecrari absque alia: quod patet tum ex facto Christi, *Luc.*22. tum ex *Trid. sess.* 22. *Unde resolves.*

I. Consecratio utriusque speciei, est juris divini; quia ratio sacrificij, sine quo non fit, exigit utramque.

II. Non licet alteram tantùm speciem consecrare, in necessitate etiam gravi, v. g. ut moribundo detur viaticum. *Suar.&c. commun.*

III. Nec Pontifex in eo potest dispensare ullo casu. Ita commun. *Suar.*3.*p.d* 55.*s*.4.*&c.* contra quosdam.

Dixi 1. *per se*, quia per accidens, & præter intentionem quasi, aliquando unam posse solam consecrari absque peccato, docet *Tann. d.*5. *q* 2. *dub.*5. *num.*27. dicitque esse communem, v. g. in his casibus: 1. Si quis aquam, vel alium liquorem pro vino consecrasset, neque defectum intelligeret, nisi diu post; aut postquam advertisset, neque posset haberi aliud vinum; vel quamvis haberet, non posset tamen illo uti sine gravi scandalo, vel vitæ periculo. 2 Si post consecratam hostiam subitum mortis periculum ab hostibus, vel incendium immineat, secluso tamen scandalo & contemptu fidei. *Regin l.* 29. *c* 4. 3. Si Sacerdos hostiâ consecratâ moriatur, vel animo deficiens, loquelam perdat, vel in amentiam incidat, nec sit alius qui possit sacrificium perficere. *Suar Vasq &c.* Si autem alius supplere, & Sacerdos infirmus communionem suscipere potest, debet hostia

ſtia dividi, eique pars dari. *Tambur. de exped. ſacrif. l. 2. c. 8.*

Dixi II. *Licite*, quia validè alterutram tantùm conſecrari, eſt certum: ut patet tum ex facto Chriſti, qui panem antè conſecravit; tum ex praxi Eccleſiæ, quæ corpus ante ſanguinem proponit adorandum.

DUBIUM III.

Qualis debeat eſſe panis in materia Euchariſtiæ.

Reſp. I. Solus panis triticeus, in conviviis communiter uſitatus: qualis morali hominum judicio tantum cenſetur ille, qui ex farina triticea, & aqua naturali mixtus, & igne toſtus, ſive aſſus, atque in ſua ſpecie incorruptus eſt: quia hic ſolus ſimpliciter dicitur panis, alius verò nonniſi cum addito, v.g. hordeaceus. *Unde reſolves.*

I. Falſum eſt, quod docuit *Cajet.* Euchariſtiam poſſe conſecrari ex quovis pane, cujusvis ſpeciei, dummodò ſit aptus ad veſcendum.

II. Non eſt apta materia ad validam conſecrationem. 1. Panis ex oriza, avena, milio, piſis, fabis, amygdalis, aliisque leguminibus, & arborum fructibus, vel etiam ex hordeo confectus; quia hæc omnia, communi uſu & opinione, cenſentur ſpecie diſtingui à tritico *Laym. Bonac. Card. de Lugo, d. 4. ſ. 1.* 2. Maſſa triticea cruda, vel non cocta per modum panis, ſed frixa vel elixa, ut ſunt placenta, libum, ſive differant ſpecie, ſive non. 3. Panis ſubactus aquis artificialibus, vel oleo, butyro, lacte, vel ovis, ſaccharo, alio-ve liquore, qui aqua naturali non ſit, mix-

tus; quia non est panis usualis. Ita *Laym. l. 5 tr. 4. c. 9. Cajet.* tamen & quidam recentiores, contrarium docent: quare est saltem materia dubia. Idque confirmat *Missa'e Romanum tit. de defect. & Card. de Lugo, d. 4. s. 1 num.* 4. Unde qui hostias emunt, certi sint quòd aquâ naturali, & non rosaceâ, confectæ sint. 4. Similiter hostiæ rubræ, quibus sigillantur litteræ, non sunt materia valida, vel nimium dubia, quia per admixtionem cinnabaris notabiliter alterantur. *C. de Lugo, d. 4. s. 1* quod *Ant. Perez.* apud *Dian. p. 7. t. 12. R. 1.* limitat, si multum cinnabaris sit mixtum: si autem sit valdè parum, censet probabile, quod sit materia valida, illicita tamen. 5. Panis substantialiter corruptus. 6. Panis subactus aqua marina. *Fagund.* apud *Dian. p. 9. c. 9. R. 58.* ubi ipse contrarium docet, eò quòd illa sit naturalis aqua.

III. Panis ex farre, sive spelta, item ex siligine, est materia dubia; quia alij dicunt, solis accidentibus, propter loci sterilitatem, alij specie distingui à tritico; ideoque non licet, saltem usi pro Sacramento: quia hoc exponeretur periculo. *v. Auth. cit.*

IV. Valida, sed illicita est materia. 1. si aliquot grana, vel guttæ alterius speciei, cum tritico & aqua misceantur, ita ut triticum tamen & aqua plurimum prædominetur: quia si major pars non sit triticum & aqua, non erit materia valida. De quo monendi sunt illi qui hostias coquunt, *Bon. d. 4. q. 2. p. 1. n. 6 Laym. c. 2.* 2. Panis mucidus, qui ad corruptionem disponitur. *Bon. p. 2. n. 5.*

V. Perinde est ad valorem Sacramenti, sive panis sit azymus, sive fermentatus, ut definivit *Trid.* quia uterque est usualis, & propriè dictus panis. Interim in suis Ecclesiis Latini

tini in azymo, & Græci in fermentato confi-cere tenentur, sub præcepto gravi, & culpa mortali: à qua non excusat necessitas, v.g. dandi viaticum, *v. Bon. d 4. q. 2. p. 1. Fill. t. 4. c 3. q. 8. C. de Lugo, l. c.*

Resp II. Ex præcepto Ecclesiæ, panis consecrandus debet esse figurâ orbiculari, in Ecclesia latina, & integrâ. Dixi, *Latina:* quia Græci quadratam adhibent, & in particulis triangularem, ut habet *Arcudius.* Licere tamen in hostia minore, qualis datur Laicis (quando alia haberi non potest, & scandalum abest) celebrare privatim, imò si causa urgeat; etiam publicè die festo, docet *Marchant in candel. t. 4. c. 5. q. 3. Dian. p. 5. t. 13. R 80. & p. 6. t. 7. R. 17. & Tambur. exped. sacrif. l. 2. c. 8.* & *Advers. q. 11. s. 12.* eò quòd nullum sit præceptum, neque constet de consuetudine obligante sub præcepto: quo casu elevare adorandam majorem ab alio præconsecratam, licere vult idem *Tamb. l. c.* contra *Marchant. & Dian. ll. cc.* Non licet autem parvam sumere, & majorem relinquere (v.g. ad exponendam in hierotheca) nisi ipse eadem Missâ etiam istam consecraverit: quia debet communicare de suo sacrificio. *Tamb. l. c.* Quare malè facit Parochus, qui renovaturus Eucharistiam, hostiam ab alio consecratam ipse sumit, & à se consecratam reponit in sacrario, vel hierotheca, *Tamb. l. c C. de Lugo, d. 19 s. 4.*

DUBIUM IV.

Quale vinum sit materia Eucharistiæ.

Resp. I. Solùm vinum vitis, ut docet fides, & definitum est in *Florentino. Unde resolves.*

1. Non est materia apta ad validam conse-

crationem. 1. Sicera, & quicumque liquor ex moris, malogranatis, &c. sive dicatur vinum, sive non. 2. Agresta, sive omphacium, id est, succus ex uvis immaturis expressus, quia non est vinum, sed in via ad vinum, cujus naturam nondum induit, habetque se sicut massa cruda respectu panis. *Laym. t. 4. l. 4. c. 2. n. 5. & 6.* succum tamen ex uvis passis expressum consecrabilem esse putat, *Franc. Amicus* apud *Dian. p. 7. c. 12. R. 8.* eò quòd verum sit vinum. 3. Acetum, quia est vinum substantialiter corruptum. *Ibid.* Quod si post sumptionem, (imò etiam ante eam, post consecrationem calicis) dubium incidat, fueritne acetum, an vinum, esse præsumendum quòd fuerit vinum, docet *Tambur. l. 2. exped. sacrif. cap. 8.* 4. Uvæ, seu vinum intra uvas contentum, vel imbibitum in offa panis; tum quia non tam est potus, quàm cibus; tum quia succus ille non dicitur propriè vinum, donec sit expressus; tum quia in eo statu non satis ad sensum demonstratur per formam, *Card. de Lugo, d. 4. n. 11 & 12. Laym. &c.* 5. Sapa, seu defrutum, id est, mustum, ad dimidiam, seu tertiam partem decoctum: quia non est amplius vinum, nec potus, sed cibus *Bonac. l. c.* 6. Lota, id est aqua expressis acinis superfusa. *Fill. t. 4. c. 3. Card. de Lugo, d. 4. s. 1. n. 9.*

II. Valida quidem consecratio, sed illicita est, 1. in musto; quia non est vinum simpliciter, sed impurum, habens admixtas feces non consecrabiles: ideoque obstat præceptum Ecclesiæ, obligans secundum *Suar.* sub mortali, saltem extra necessitatem, qualis esset defectus vini veteris; & secundum quosdam, etiam devotio populi: quo modo multi excusant contra *Suar.* quod in quibusdam locis, primitiæ uvarum in calice expri-

xprimantur. *vid. Bon. l. c. Secundò*, in vino, li-
oribus aliis, vel aromatibus ita modicè
ermixto, ut naturam vini retineat. Si verò
ermixtio sit immodica, erit materia du-
ia. *Tertiò* in vino acescente, quia adhuc est
inum, sicut panis mucidus est panis. *Quartò*
robabilius etiam in vino congelato, (etsi
quibusdam propter negantium auctorita-
em dicatur esse materia dubia) tum quia
dhuc retinet substantiam & denominationem
ini, estque natura sua potabile: tum quia
Christus sub eo antè consecrato manet. *Card.
le Lugo, l. c.*

Nec refert, 1. quod aqua congelata non sit
materia Baptismi, quia hic essentialiter consi-
stit in ablutione, Eucharistia verò non in
sumptione. Nec refert. 2. Quòd non sit pro-
ximè potabile: quia est per accidens, & facile
tolli potest, estque par ratio in pane indura-
to. Non est autem idem in liquore nondum
ex uvis expresso; quia cum non sit vinum
simpliciter & per se, ac natura sua non sit po-
tabilis, sed comestibilis; quod vino congela-
to non convenit, alioqui enim jejunium fran-
geret. *Bonac. l. c. p. 2. num* 10.

Peccat tamen, qui in congelato consecrat,
ideoque si hyeme congelavit calix, calore ma-
nuum, aut halitûs, aliove modo solvendus
est. *Fill. t. 4. c. 3. l. 5. t. 4. c. 2.*

III. Valida & licita est consecratio in vi-
no, sive albo, sive rubro; etsi etiam specie
physica differant, cum utrumque habeatur,
& sit simpliciter vinum de vite. *Bon. p. 2. n. 2.
Card. de Lugo, l. 4.*

Resp. II. Vino consecrando debet, non
ex necessitate Sacramenti, sed gravis præ-
cepti sub mortali obligantis, secundùm *Car-
din. de Lugo, de Euchar. d. 15. s. 2. num. 22.* mis-
ceri

ceri aqua. Idque cæremonialiter, & in ordi[ne] ad sacrificium. Est certum, ut constat ex *Tr[id.]* *sess* 22. *cap.*7. & 9. An autem aqua ista imm[e]diatè convertatur in sanguinem, nec ne, d[is]putant Schol. *vid. Kon.* vel *Præp. hic*, *Card.* *Lugo*, *d.* 4. *f.* 3. *Unde resolves.*

I. Si mixtio hæc omittatur, valida tamen e[st] consecratio, etsi illicita mortaliter. Ita *omn[es]* *commun.*

II. Miscenda est aqua naturalis, eaque m[o]dicissima, ut habet *Florent.* una scilicet, vel a[l]tera gutta; ita tamen, ut sit sensibilis, & sa[l]tem non excedat tertiam partem vini, alioq[ui] reddet materiam dubiam. *Bonac.q* 4.*num.*4. e[x] *S.Thom. Kon.* &c. Qui autem misceret rosa[]ceam, vel aliam artificialem, etsi in necessita[]te, etsi validè consecraret, peccaret tame[n] mortaliter. *D.Thom. Molant. Dian p.*6.*t.*7 *R.*1[8] quia ageret contra præceptum & consuetudi[]nem Ecclesiæ in re gravi. Quam ob causa[m] etiam mortale censet *Fagund. p.* 2. *l.* 2. *cap.*4 *Persic.*&c. miscere calidam, quod tamen alii[s] quibusdam nimis durum videtur apud *Dian* *l.c.* ubi addit ipse, si in frigidissima region[e] consuetudo ut habeat; ne forte vinum con[]gelescat, posse sine ullo peccato fieri.

III. Mixtio illa facienda est, non in dolio, vel ampullâ, alióve vase, sed in ipso calice; neque domi, sed in ipso sacro, ut fit communiter; vel ante offertorium, vel certè immediatè ante sacrum, ut fit apud quosdam. Idque vel ab ipso Sacerdote, ut in Missâ privata; vel à Subdiacono, ut in solemni: neque enim sufficit, si caupo illud diluerit. *Bon. l. c.*

IV. Si mixtio hæc sit omissa, idque notetur ante consecrationem calicis, adhuc facienda est; secus, si post. *Bon. l.c.num.*5.

V. Præ-

V. Præceptum hoc mixtionis non extendi-
t ad illam, quæ fit post communionem, ad
lutionem oris & digitorum. v. de his *Miss.*
m. Item *Bon. d* 4. *q.* 2. *p.* 4. *Laym. lib.* 5. *tr.* 4.
p. 4.

DUBIUM V.

Quæ conditiones ad materiæ consecrationem requirantur.

Resp. I. Ad validam consecrationem re-
uiruntur duæ conditiones I. est, ut materia
acerdoti consecranti moraliter & sensibiliter
t præsens. Ita communiter; & est certum.
atio petitur tum ex institutione Christi, &
erbis formæ, *Hoc*, & *Hic*, quæ non verifica-
entur, cum sint demonstrativa: tum ex per-
etua Ecclesiæ praxi, numquam consecrantis,
el etiam benedicentis res absentes: tum
tiam ratione sacrificij; quod requirit hostiam
ræsentem. *vid. Bon. d.* 4. *q.* 2. *p.* 6. *Laym c.* 2.
Unde resolves.

I. Validè consecratur vinum in calice coō-
erto, vase, vel cantharo clauso; panis in ca-
istro; hostiæ in ciborio, vel in cumulo sub
lis latentes, aut aliter tectæ, v. g. sub corpo-
ali vel mappa, vel etiam in Missali, ut ex *Suar.*
Henriq. Kon. docet *Bonac.* contra *Layman. l.* 5.
.4 *cap.* 2 (unde hoc postremum dubium vi-
deri potest; & saltem peccaret graviter, qui
sic tectas, aut latentes consecrarent.) Item va-
lidè consecrantur hostiæ præsentes, à cæco, vel
alio Sacerdote in tenebris. Ratio horum om-
nium est, quia ad præsentiam & sensibilitatem
non requiritur, ut materia videatur, vel tan-
gatur, vel feriatur sono verborum, (unde
communiter non probatur praxis eorum, qui

os proximè admovent, ut halitum in calicem & panem inspirent) dummodò videri possit sive in se, sive in alio, v. g. in suo toto, vel continente, vel vase ad illam continendam destinato. *v Bon d 4.q.2.p.5.*

II. Invalidè consecratur, 1. materia post parietem, aut post tergum posita, vel clausa in tabernaculo ut docet *Fill Bon. q. 2. p. 6.* & alij. Ratio est, quia moraliter censetur abesse, cùm non possit demonstrari per Tò *hoc* vel *hic*; neque paries habeat se ut continens, aut tegens. 2. Materia valdè procul, v. g. 100. passibus distans, etsi videri possit. Ratio est eadem. Quanta autem propinquitas sufficiat, dubium est, & ex morali prudentum judicio pendet. *Henriq l. 8. cap. 34.* docet 20. aut 30. passuum: quod *Bonac. l. c.* & alij putant non esse certum. *v Schol.* 3. Materia tam modica, ut sensu percipi non possit: tum quia non potest demonstrari: tum quia Sacramentum debet esse signum sensibile, Ita *Suar. Vasq.* & alij, contra *Sotum, Henriq.* Quod intellige, si non sit in toto, sed extra illud: quia in toto etiam minimæ ejus particulæ consecrantur, ut constat ex *Trid. Sess. 23. c. 3. & 4. Bon l. c.*

Secunda conditio, ut materia sit certa, & à consecrantis intentione, & in individuo determinata. Est communis, apud *Bonac.* & alios tum quia hoc requirunt pronomina *Hoc* & *Hic*; tum quia actiones sunt circa singularia, quæ debent esse certâ & determinata. *v. Bon. l. c p. 5. Unde resolves.*

I. Invalide consecraret, qui vellet tantùm consecrare tertiam, vel mediam hostiæ partem, eam non determinando, vel ex multis, v. g. viginti præsentibus, tantùm quatuor aut quinque, nullas designando: quia non est ratio, cur una magis quàm altera conse-

craretur,

retur. Item, qui ex multis hostiis intenret illas consecrare, vel illas partes horum aut vini, quas Deus elegerit, aut tius designarit; aut partes illas, quæ fras speciebus sunt mansuræ in continuo, n quæ excident, quia non est materia deita *Bonac l.c.p.5.*

II. Non consecratur hostia, inscio Sacerdoposita, sive in corporali, (sejuncta tamen cumulo) sive infra illud. *Kon. 3. p. q. 74.* :. 2.*d*,3. & alij. Ratio est, quia non est deminata in mente Sacerdotis, cujus volun- s non fertur in incognitum. Similiter non nsecrantur guttæ, quæ exterius calici adrent, quia non intenduntur. Imò ut probalius docent *Suar. Regin. tom. 2. l. 29. & c. 2. Layman. l. 5. t. 4. cap. 2. Kon. q.74. art. 2 dub. 3.* ntra *Tann. & Bonac.* nec ex guttæ, quæ inrius adhærent; quia intentio Ecclesiæ esse deiur; ideoque & Sacerdotis esse debet, nsecrare id, quod per modum unius connui est in calice. Unde ne opus sit de deterndis guttis solicitum esse, benè faciet Sardos, si semel pro semper intendat eas non nsecrare; uti nec micas hostiæ adhærentes. *Dian p. 2. t. 3. mis. R 16. & p. 3. tr. 4 R. 31. Cob. t. 7. E. 6.* ubi docet, Sacerdotem vi partilæ *Hic*; tantum intendere id consecrare, uod per modum unius continui notabilis, t in calice; ideoque guttulas illas non conrari. Quæ sententia probabilis est, ex *Reg. Suar. & Laym. t 5. tr. 4. c. 2. n. 15.*

III. Valida est consecratio. 1. Si Sacerdos ntendat consecrare ex pluribus hostiis præntibus tantùm quinque, eas determinano; vel omnes, præter infimam & supream cumuli; vel omnes pares, v. g. secunam, quartam, sextam, si sint ordine colloca-

tæ, & determinetur, unde numerandi initium sumendum sit: quod tamen grave peccatum erit. Quòd si autem hoc vel alio casu, non consecratæ misceantur consecratis, totus cumulus ad altare est deferendus, ut Sacerdos intendat consecrare non consecratas, vel potius totum cumulum consecret sub conditione, si non sint consecratæ: *Card. de Lugo, d. 4. de Euchar. num.* 36. Etsi putet unam, vel duas, vel sex hostias consecrandas adesse, cum sint plures, sive à se, sive ab alio positæ: quia error speculativus & privatus non obstat intentioni practicæ & absolutæ consecrandi omnes præsentes. Quam tamquam Ecclesiæ consuetudini conformem, quisque censetur habere implicite, ut docent *Sylv. Henriq. & Suar.* Unde si Sacerdos advertat post consecrationem, esse duas simul junctas, utramque ut consecratam sumet, ut habet *Missale.* Si verò ante consecrationem, postquam obtulit, advertat, alteram seponet, & post Missam, ipse, vel alius sumat tamquam panem benedictum. 3. Si quis plures hostias ad altare tulerit, aut rationabili modo adverterit, ab alio adferri à se consecrandas, vel ante sacrificium monitus fuerit, de consecrandis in altari jam positis. Ratio, omnes enim consecrantur, etsi dum consecrat, earum non ita expresse meminerit, aut etiam ad oblationem non detegat, modò sint præsentes in corporali, vel saltem in altari. Ita *Regin. l. 27. num.* 19 *Laym. l.5.t 2.c.2.Bon t* 1.*d.* 4. *q.* 2. *p.* 2. & alij ab ipso citati. Estque sententia in praxi tuta. Quia intentio præcedens, respectu illarum virtualiter perseverat. 4. Si parvæ hostiæ pro communicando populo afferantur Sacerdoti paulò post factam oblationem, (addit *Aversa. q.* 11. *f.* 12, ante cœptam præfationem) licitè

is consecrari, suppleta oblatione mentaliter, Gavant. & Possev. docent *Dian. p. 2. t. 14. R. 71.* *Tambur. de exped. sacrif. l. 2. c. 5.*

Resp I. Ad licitam materiæ consecrationem requiritur, 1. ut non sit major quantitas, quàm tempore opportuno possit absumi: quia periculum esset, ne species computrescerent. *onac. l. c.* 2. Ut ab usu Ecclesiæ, præsertim Missali præscripto; non recedat. *Ex dictis solves.*

Peccat 1. Qui vas, in quo hostiæ consecrandæ sunt, non aperit. 2. Qui consecrat materiam positam extra corporale. 3. Qui intendit consecrare guttas calici adhærentes exterius, quod esset grave: de interiùs adhærentibus st dubium, (quia non constat satis de mente Ecclesiæ) ad quod evitandum, *Gavantus 2. tit. 7.* jubet eas abstergi, quod consuetudo probat. Qui tamen id omittit, eum non peccare, docet *Tambur. l. 2. c. 1. §. 3.* imò nec expedire, si eas advertas, quando discooperto calice, jam jam es consecraturus, & elevationem populus expectat. Post consecrationem autem nullo modo sunt abstergendæ. 4. Qui antè consecrationem ita statueret: Nolo consecrare hostias appositas, nisi tempore consecrationis, vel saltem oblationis fuero memor. ita *Præp. hic art. 2. d. 2. Laym. l. c.* etsi *Tambur. de exped sacrif. c. 1. §. 3.* eo casu nullum peccatum agnoscat.

DUBIUM VI.

Quæ sit forma consecrationis Eucharistiæ.

Resp. Est duplex, una panis; & est hæc: *Hoc est enim corpus meum.* Ubi omnia sunt de

 essen-

essentia, præter Tò *enim* : cujus omissio est veniale. Altera vini, & est hæc *Hic est enim calix sanguinis mei, novi & æterni testamenti mysterium fidei, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum.* Ubi etsi verior & communior sit sententia *S. Bonav. Suar. Bellarm.* & aliorum, contra *S. Thom. & Thomist.* quòd essentialia sint tantum hæc : *Hic est calix sanguinis mei*, vel, *hic est sanguis meus*, (aut ei æquivalentia) graviter tamen peccaret, qui aliqua ex reliquis ommitteret, vel mutaret. Debent autem formæ proferri in persona Christi, formaliter & significativè, sive assertivè, & non tantum recitativè, sive historicè, licet ea, quæ in Canone præcedunt, dicantur tantùm recitativè seu historicè *v. Laym. c. 3. Bon. q. 3. p. 2. Cardin. de Lugo, d.* 11. *s.* 5. *Unde resolves.*

I. Valida, sed illicita est consecratio. 1. Si consecrans dicat : Hic cibus, hic potus, hic calix ; vel hæc res, vel contentum sub his speciebus, est corpus meum, vel sanguis meus. *Bon. l. c. p.* 1. 2. Si dicat : Hic calix est novum testamentum in sanguine meo, ut habet *S. Lucas, c.* 22. 3. Hoc est corpus meum quod de Virgine sumpsi, hic est sanguis meus infiniti valoris. 4. Hoc est meum corpus ; hic meus est sanguis, vel hoc est sanguis meus. Ratio horum est, quia manet idem sensus, nec fit mutatio substantialis. *Bon. l. c.*

II. Invalida erit consecratio, si dicas : Hic (adverbialiter) est corpus meum Si autem Tò *Hic* ponatur masculine, pro neutro, valet etsi non secundùm grammaticam. *Escob. Granadus* 2. Hoc corpus est meum ; hic Sanguis est meus. *Fagund. p.* 3. *q.* 78. *c.* 2. 3. Ecce corpus meum ; Ecce Sanguis meus. 4. Hoc fit, vel hoc sit Corpus meum ; vel hic panis convertitur

ertitur in Corpus meum; vel hic ponitur
'orpus meum. 5. Illud est Corpus meum;
e est Sanguis meus. 6. Hoc est substantia
nea; vel hoc est Corpus Christi. *Bon l.c.p.3.*

III. Dubia erit consecratio. 1 Illud est Cor-
us meum; ille est Sanguis meus. 2. Hæc est
aro mea: quam tamen *Laym.* contra *Kon.* pu-
it valere. 3. Secundùm quosdam, formâ ex
Luca primo casu allata *v. Bon.q. 3. p. 1. & 2.*
egin.l.29.n.33.

DUBIUM VII.

Quamdiu Christus maneat in Eucharistia.

Resp. I. Manet sub speciebus, etiam divisis,
x sub quavis earum minimâ parte, donec tan-
a earum fiat mutatio, ut consueta substantia
anis & vini corrumperetur. Ita commun.
um *S.Thom* Et est certum. *Unde resolves.*

I Gratia datur in prima manducatione, etiam
rimæ partis; cùm sit totum Sacramentum;
nanducatio autem, dicitur trajectio ex ore
ersus stomachum, etsi alij dicant gratiam tum
rimùm dari, cum pars aliqua est in stoma-
hum recepta. *Dian. p. 3. t. 6. misc. R. 96. ex*
Henriq. Sylv. & Fagund. Item *Card. de Lugo;*
l. 12. s. 2.

II. Species non sunt retinendæ in ore tam
liu, donec penitus pereant: quia tunc non
nanducaretur Christus: nec gratia Sacramenti
onferretur. Uti neque, si moriaris, dum ho-
tia adhuc est in ore, *Dian. l.c.* contra *Bec. cap.*
2.v.Bon d.4.q.5.p.2.n.2.

III. Si quis partem vini, vel hostiæ, sump-
isset indispositus, & deinde se disponе-
et, acciperet adhuc gratiam in sumptione

 alterius

alterius partis. Quod etiam aliqui, ut *Gab. Cajetan.* & alij, probabiliter dicunt futurum, si se disponat ante, quam species consumantur in stomacho. *Dian.l.c. R. 96. ex Nugno. v. Cardin. de Lugo, d. 12. s. 2. num. 46. & 53. & 64.* ubi illud posterius negat. *vid. Bon.l.c.*

IV. Non videtur reprehendendus laicus, qui desiderat esse Sacerdos, ut possit communicare sub utraque specie, quòd putet plus gratiæ dari sub utraque, quàm una: quia id fieri, non est improbabile, ut docent *Vasq. Mar. Card. de Lugo, d. 12. s. 3.* & alij. Uti nec carpenda devotio illius, qui multum materiæ sumit ad consecrationem eâ mente, ne tam citò in stomacho species consumantur, & sic diutiùs secum Christus maneat, & sæpius gratiam augeat: quod fieri non est improbabile, si dispositio subjecti fiat melior, ut docent *Suar. Kon.* item *Fagund. & Becan* apud *Dian. p. 3. d. 6. misc. R 97.*

V. Species per vomitum rejectæ, si tales sint, ut sub illis panis vel vinum posset existere, verè sunt adorandæ; & si iterum sumantur, iterum conferre gratiam, docet *Card. de Lugo, l.c.n. 53.*

VI. Etsi si modicum vini consecrati misceatur perfectè cum alio liquore, ita ut non maneret substantia vini, desinat ibi esse Christus; non tamen desinit, si misceatur cum vino alio, saltem ejusdem speciei *Card. de Lugo. d. 10. s. 3.* Unde si gutta consecrata lapsa sit in dolium vini ejusdem speciei, totum illud vinum adhibendum tandem est pro sacrificio; licet quidam dicant bibi posse à laicis.

VII. Si species consecratæ liquorem specie diversum sibi permixtum convertant in vinum similis substantiæ ei, in quo facta est conse-

consecratio, species priores manent consecratæ; non item posteriores adjunctæ.

CAPUT II.

De causis & subjecto Eucharistiæ.

DUBIUM I.

De causis.

AGo hic tantùm de efficiente, id est, Ministro: in quo quid requiratur ad confectionem validam, constat tum ex dictis *de Sacramentis in genere*, tum ex superioris capitis *Dubio V.* Quid ad licitam requiratur, patebit ex sequenti dubio, *de subjecto suscipiente Eucharistiam*: quia omnes dispositiones; quæ ad dignè suscipiendam sunt necessariæ, requiruntur etiam ad licitam confectionem; cum conficiens necessariò suscipere debeat. Hic ergo tantum quæritur. 1. Cujus sit dispensare Eucharistiam. 2. Quid ex parte Ministri requiratur ad licitam dispensationem.

ARTICULUS I.

Ad quem spectet dispensatio Eucharistiæ.

Resp. Eucharistiam dispensare, ex officio potest solus Sacerdos, habens jurisdictionem ordinariam, delegatam, aut saltem rationabiliter præsumptam, vel privilegium. Ratio est, quia Pastorum proprium est pascere, quod præcipuè fit per Sacramenta. *vid. Bon. d. 4. q. 5. p. 1. C. de Lugo. q. 18. s. 2. Unde resolves.*

I. Peccat mortaliter qui sine omni jurisdictione Eucharistiam dispensat. *Bon. l. c. p.* 2. quia

2. quia violat alterius jurisdictionem, in re gravi. Inferior autem Sacerdote, incurret insuper irregularitatem, ut docet *Kon. hic.* Religiosi etiam ipso facto incurrunt excommunicationem Papæ reservatam, si (scilicet sine licentia Parochi: & quidem speciali,) præsumant Clericis, aut laicis dare Extremam Unctionem, vel Eucharistiam, vel Matrimonia solemnizare: nisi habeant privilegium; vel Parochus absit; aut injustè nolit in articulo mortis. A dicta tamen excommunicatione excusare ignorantiam, etiam crassam, ex *Præpos. &c.* notat *Dian. p. 5. t. 3. R. 51.* idque propter verbum *præsumant.*

II. Licitè ministrat Eucharistiam, qui præsumit rationabiliter Pastorem factum suum approbaturum esse. *Regin.l.29.n.91.Bon.l.c.n.8.*

III. Si infirmus sacro viatico muniendus sit, & proprius Pastor absit, vel præsens non possit deferre Eucharistiam, quivis alius Sacerdos, vel regularis, vel sæcularis, & hoc deficiente, etiam Diaconus, ei conferre potest: quia tunc præsumitur voluntas Episcopi, aut Papæ. Ita *Laym. l. 5. t. 4. c. 7. Bonac l. c. n. 10. ex Suar.*

Dixi in responsione, *ex officio:* quia extraordinariè, in statu necessitatis id potest Diaconus ex commissione Parochi, (& secundum *Quintanad.* si absit, sine ea) v. g. in magno festo, quo Sacerdos confessionibus, concionibus &c. est occupatus. *Dian. p. 9. t. 6. R. 39. ex Præpos.* In extrema verò necessitate, v. g. articulo mortis, si non esset alius etiam Diacono, imò laico licere (seclulo scandalo) & alios, & seipsum communicare, probabile est, ut contra *Henriq. Vasq. & Sa.* docent *Suar. Kon. Layman. Præpos. hic d. 2. c. 1. 1.* confirmatque *Dian. p. 8. t. 1. Reg. 48. ex Aversa &*

Franc.

ranc. Lug. Sed *Amicus* limitat ad casum, quo moriturus peccati mortalis conscius aliud sacramentum suscipere non posset. *vid. Dian.* *ag. 9. t. 6. R.* 39. In praxi tamen id non facilè aciendum, ob contrariam consuetudinem. *Cardin. de Lugo, d.* 18. *s.* 2. *Bonac. d.* 4. *q.* 5. *p.* 1. *Inde resolves.*

Probabile est, etiam extra mortis articulum, ex gravi causa, licere Sacerdoti, præciso scandalo sacram hostiam sumere ex sacrario; vel à Diacono allatam, sibi ipsi dare, v. g. si in longo morbo diu non communicasset, ut contra *Suar. & Kon* docent *Fagund. p.* 3. *l.* 3. *d. c.* *Præp. Escob. t.* 7. *E.* 6. *Bon. l. c.*

Dixi II. *Vel privilegium*, quale habent religiosi Mendicantes, & nominatim Societatis Jesu, ex Pauli III. Bulla, & aliorum, ut scilicet in suis templis, per se, vel per alios Sacerdotes illic celebrantes communicare possint quoscumque Christi fideles, præterquam in mortis articulo; (in quo tamen, si urgeat necessitas, præsumitur ratihabitio Papæ, etiam invito Parocho ut habet *Bonac.* hîc) & festo Paschatis. *vid. Card. de Lugo, l. c. s.* 2. *n.* 38. *&* 49. Porrò per festum Paschatis, Pontifices hic videntur intelligere, & prohibere communionem illam, quâ satisfit præcepto annuæ communionis, ut docent *Sa. Fill. & commun.* Per mortis articulum, intelligitur tempus, quo vel mors proximè instat, & moraliter certa & inevitabilis est; vel quo est mortis periculum, id est, probabile dubium de vitæ conservatione tali casu, quo valdè frequenter mors solet accidere. *Suar. t.* 4. *de rel. l.* 2. *c.* 3. *&* 3. *p. d.* 26. *s.* 4. & alij.

Ex dictis *resolves*: quòd regulares licitè dent Eucharistiam in articulo mortis, uti & in Paschate sequentibus casibus.

I. Si extrema sit necessitas : ut si periclitetur de salute æterna.

II. Si sit gravis necessitas : id est, probabile mortis periculum, & Parochus nolit, vel non possit dare. *Card. de Lugo, d. 18. s. 2. n. 53.*

III. Si à Pontifice, vel Episcopo habeant privilegium ; quale hoc tempore habent Religiosi aliqui quibusdam locis ab Episcopis, dandi communionem paschalem.

IV. Si quis in Paschate non possit in sua parochia communicare, nec petere veniam à Parocho.

V. Si ratione communionis paschalis Parochiæ suæ antè satisfecerint, aut postea satisfacturi putentur : quia tunc Parochis nihil decedit, cum ipso die Paschæ abstinere à communione possint. Sic contra *Henric. & Navar.* docent *Sa. Fill. & Layman.* qui addit, nisi constaret Parochum esse invitum, ac rationabiliter id prohibere, v. g. quòd aliàs rationem communicantium habere in sua Parochia non possit : tunc enim ad Parochiam esse rejiciendos. *Card. de Lugo, d. 18. s. 2. n. 50. Bon. l. c.*

VI. Si ægrotus necdum pervenerit ad eum statum, ut ex præcepto teneatur ad communionem ; etsi tunc maneat obligatus suscipere communionem ex manu Parochi, in articulo mortis.

VII. Si ægrotus satisfecerit præcepto de viatico, cum intentione illud implendi : quia administratio Eucharistiæ tantùm est vetita regularibus, quando præceptum communionis obligat. Numquam tamen, sine licentia Episcopi, vel Parochi, licet religiosis publicè Eucharistiam deferre per plateas, cùm id juri Parochorum, consuetudine obtento, deroget ; proinde eo casu, in ægroti oratorio, aliove honesto domûs loco de licentia Ordinarij privatim

tim facto sacro, Eucharistia est danda. Ita *Suar. v. Dian. t. 4. p. 4. R. 14. & p. 9. t. 9. R. 63.*

VIII. Quibusdam qui frequenter communicant apud religiosos, nec possunt adduci, ut communicent in Parochia: idque ex tacito & præsumpto consensu, quem *Laym lib. 5. tr. 4. cap. 7. num. 4.* putat facilius posse præsumi in militibus præsidiariis; item in aulicis, studiosis aliisque Academicis, &c. qui frequenter communicantes extra suspicionem esse solent. *vid. Laym. l. c.*

IX. Si in Paschate sint vagi, peregrini & advenæ, secundum sententiam probabilem multorum, ut *Sanch. de matr l. 3. d. 37. Fagund. præc. 1. Eccl. l. 1. c. 8. Cardin. de Lugo, l. c. Dian. p. 2. t. 2. R. 12.*

X. Si sint famuli, vel domestici, vel familiares eorum, qui circa tales habent privilegium. *vid. Compend. privileg. Societatis, V. familiaris, & Dian p. 2. t. 1 de dubiis regularium R. 12.*

ARTICULUS II.

Quid requiratur in Ministro, ad licitam administrationem Eucharistiæ.

Resp. I. Ut Minister circa Eucharistiæ distributionem non peccet, præter gratiam, etiam reverentiam in eo, tum ratio, tum Canones requirunt; ita ut præstet hoc Sacramentum omitti, (cum ejus susceptio sæpe non sit necessaria ad salutem) quàm admitti positivam irreverentiam. *Unde resolves.*

I. Eucharistia non est deferenda ad infirmum, nisi cum habitu decenti, id est, cum stola & superpelliceo, ac præcedente lumine (secus est de extrema Unctione, cujus

materia cùm non ſit Sacramentum, non requirit tantam venerationem.) Putant tamen quidam, ſi habitus haberi non poſſit, aut ſit tempeſtas, aut iter faciendum, non fore irreverentiam ſi Sacerdos Euchariſtiam in pixide vel corporali involutam, in ſinu ſuo clam deferat. Quod certiùs videtur licere in locis hæreticis, ubi etiam in neceſſitate, & clàm, præciſo ſcandalo, poterit porrigere ſine ſtola & ſuperpelliceo; e ſi nullo modo celebrandum ſit ſine veſtibus ſacris, ob viaticum dandum *Bon.d* 4.*q*.5.*p*.2.

II. Præſtat ægrum non communicatum mori, quàm Sacerdotem in habitu, cum Sacramento per publicum currere, (etſi feſtinare valdè debeat, ut dicit *Quintan* t. 4. *ſ*. 8.) Secus eſt in Baptiſmo & Pœnitentia, ſi probabiliter timeretur, ne ægrotus decederet in mortali: tunc enim currendum eſſet, ut habet *Bon.l.c.*ex *S.Thom.Poſſev.* & aliis.

III. Ad infirmum longè diſtantem licere Parochum Euchariſtiam deferre in equo manſueto, ita ut non ſit periculum lapſus, docet *Quintan. t.*4 *ſ*. 8. Sed negant *Poſſev.*& *Barboſa* niſi loci conſuetudo permittat; adduntque non licere pyxidem dare portandam Laico, quantumvis Paſtor ſit fatigatus, ſed potius ex collo ſuſpendendam burſam.

IV. Euchariſtia non eſt deferenda ad ægrum, venerationis tantùm cauſâ, ut adoret, vel oſculetur, ſi ſumere non poſſit. Quod etiam prohibuit Congregatio Cardinalium: quæ tamen non videtur prohibere, ut venerationis cauſâ deferatur ad lectum, ſi in domo celebretur.

V. Non licet dare Euchariſtiam aliis digitis, ſi indice & pollice, ob chiragram, dari non poſſit, ut docent, *Bon.d.*4.*q* 5.*p*.2.*& Poſſe-*

vinus

vinus contra *Tol.* cujus ſententia tuta videtur, ſi alias æger ſine viatico eſſet moriturus; præſertim ſi tunc detur duobus indicibus

V. Non licet tempore peſtis porrigere Euchariſtiam medio aliquo inſtrumento; (multò minus deponere alicubi in ſcutella, ut ab ipſomet ægro ſumatur) ſed manu danda eſt, ut docet. *Bon. d.* 4 *q.* 5. *p.* 2. ex *Suar.* & aliis. Quamvis *Poſſev. cap.* 8. non improbabiliter dicat, poſſe præciſo ſcandalo, & periculo lapsûs in terram, inſtrumento ad id ritè confecto dari. *v Dian.* p.4.*t*.4. *Reſ.*114. *Bon.l c p.*2. quod in praxi pro ægroto, qui non poteſt trajicere hoſtiam, ut ſcilicet ei detur Euchariſtia, impoſitâ particulâ hoſtiæ cum vino in cochleari, admittit. *Præp, in* 3. *p. q.*90. *art.*5.*d.*6. & *Eſcob.* *t.* 7. *c.* 6. *Dian p.* 4. *t.* 4. *R.* 104.

VII. Sacerdos podagrâ laborans, poteſt deferri ad altare, ut ibi Euchariſtiam adminiſtret: ſeclusâ tamen alia prohibitione. Ita *Poſſev. c.* 5. *n.* 50. *Bon. l. c.*

Reſp. II. Requiritur præterea, ut eam diſpenſet ritu Eccleſiæ conſueto, deinde ut eam neget (per ſe loquendo) indiſpoſitis, animo vel corpore: denique ſi Paſtor ſit, ut miniſtret eam ovibus, quoties rationabiliter petunt, *Bon.* *d.*4.*q.*5.*p.*1.*n.*15.

Dixi 1. *Ritu Eccleſiæ*, quia legitimus Eccleſiæ ordo ſub peccato obligat. *Unde reſolves.*

Peccat. 1 Qui Euchariſtiam dat ſub utraque ſpecie, locis vel perſonis, quibus à Pontifice non eſt conceſſum. Item ſi morituro, qui ob linguæ ariditatem non poteſt hoſtiam trajicere, det ſpecies vini: licet talem à mortali excuſare conetur. *Amicus* apud *Dian. p* 8. *t.* 1. *R.* 24. *Bon l. c Sanch Poſſev.* *Barboſ.* contra ipſum *Dian. p.* 9. *t.* 9. *R.* 64.

2. Qui diſpenſat ſine veſte ſacra, vel lumine,

aut prævià confessionis generalis formulâ. 3. Qui laico dat hostiam majorem: in necessitate tamen, vel in casu magnæ devotionis, licet ex majore particulam defractam dare; vel etiam in defectu minorum, plures majores consecrare, easque deinde in minores partes, (non tamen adeò parvas, ut honestè dari non possint) divisas distribuere. Ita *Sa. V. Eucharistia. d.4 q.5.p.1.n.14.*

Dixi II. *Per se neget*, quia aliàs cooperabitur peccato. Per accidens tamen sæpe dare potest, v. g. si sine scandalo, aut gravi damno suo, vel pœnitenti, negare non possit. *vid Bon l.c. Possev c.5.n.8 Unde resolves.*

I. Peccat 1. qui dat pueris ante annum discretionis, (nisi in articulo mortis, ut *v. dub. seq. art.* 3.) qui fortè circa annum decimum incipit. 2. Qui dat amentibus, quando numquam sunt usi ratione. Si verò usi sint, potest & debet illis dari in articulo mortis, si possit sine periculo irreverentiæ, & non constet incidisse in amentiam in statu peccati mortalis. *Laym. hic c 4 n.4.* 3. Qui dat peccatori publico, v.g histrioni, turpes comœdias cum mortali repræsentanti, usurario, meretrici, concubinario: de quibus, *v.Fill t.4.n.166.& seq.*

Dixi, *Publico*: quia si occultè tantum scias esse indispositum, occultè quidem, non tamen publicè petenti, est neganda; nisi indispositio ex confessione sit nota: tunc enim extra eam ne quidem licet monere, ut docent. *Sanch. Bon. Laym l. 5. t. 4. c. 6. Card de Lugo, d 8. de Sacr. f. 8.*

II. Peccat item, qui negat reis morte plectendis, (quibus etiam potest dari aliquot, imò unâ horâ ante mortem, ut habet *Sa.* danda verò est, si fieri potest, non in carcere, vel alio loco inhonesto) etiam ob crimen saga-

rum captis: dummodò pœnitentiam præ se ferant: etiamsi crimen negent, & violenta duret suspicio. *Tann. tom. 3 q. 5 d. 4.*

III Rectè facit, 1. qui rarò, v. g. in Paschate, dat communionem semifatuis, & qui debilem habent rationis usum, si saltem hunc cibum à profano distinguere norint, ut habent *Henriq & Possev.* Idem ferè dicendum est de surdis & mutis à nativitate. *vid. Laym. hic.* 2. Qui dat infessis à Dœmone, dummodò sine irreverentia possint sumere. Ita *Suar. Bon. Regin.*

Dixi III. *Si Pastor sit. Unde resolves.*

I Talis peccat graviter contra justitiam & charitatem, si subditis in periculo mortis, licèt peste infectis, non det. Alius verò Sacerdos, qui in tali casu, absente vel nolente Parocho, nollet dare; peccaret tantùm contra charitatem: etsi secundum *Chapiavillum* mortaliter *q. 37. n 2.*

II Pastor, ut Eucharistiam opportunè petentibus possit ministrare, tenetur eam asservare, cum lumine in ecclesia, (nec licet alibi, ne quidem in Sacellis nobilium, vel choro monialium, aut intra septa monasterij earum, ut habet *Trid. sess. 15 de reform cap. 10.* nisi eum facultate in solemni festo) in pixide: quæ non necessariò est consecrata, licet, si consecrata non sit, debeat interius vestiri vitâ lineâ, ex telâ consecrata, ut ex *S. Thom.* docent *Vasq. Azor. Regin in Praxi tom 2. l. 29. c. 9.*

III. Si ob graviter culpabilem negligentiam Parochi, (vel ejus, cui ista cura commissa est) integro die, vel aliquot integris noctibus, lumen non ardeat ante venerabile Sacramentum, peccare eum mortaliter, (secus si per horam tantùm) docet *Quintan. t. 4 s. 1. & 7. Item Dian. p 9, t. 6. R. 34.* licèt *Marchant. in resolut.*

solut. Pastor t. 4. cap. 5. q. 4. obligationem & consuetudinem tam universalem neget: uti & de lumine præferendo quando defertur sacramentum foras; atque ex causa id posse omitti, ut cum defertur ad ægrum longè distantem, nec commodè fieri potest cum lumine.

DUBIUM II.

De subjecto, seu suscipiente Eucharistiam.

ARTICULUS I.

Quæ requiratur in eo dispositio animæ.

Resp. Qui est in mortali, tenetur sub mortali ante sumptionem Eucharistiæ confiteri: nisi sit necessitas celebrandi, vel communicandi, & Confessarius desit. Ita *Trident. sess. 13. cap. 7. & can. 11.* ubi contrarium docentes excommunicantur de facto. Fundatur autem in illo 1. Corinth. *Probet autem seipsum homo, &c.* Et parum refert ad praxim, utrum tantum sit præceptum Ecclesiasticum, an tantum divinum, quod est probabilius, ut docent *Suar. Fill.* & alij commun.

Dixi I. *In peccato mortali:* tum quia Eucharistia delet veniale, ex opere operato, tum quia venialia. (esto comitentur, imò reddant venialiter malam ipsam sumptionem) non ponunt obicem gratiæ sanctificanti. Quòd si tamen multa sint, & intra genus suum gravia, de quibus nulla pœnitentia concipitur, actualem devotionem & fructum majorem impediunt. *Suar. Laym.* & alij. *Unde resolves.*

I. Qui

I. Qui dubitat an peccârit mortaliter, vel an mortale sit ritè confessus, tenetur ante communionem confiteri. I a *Bon d.4.q 6.p.1.* ex *Sanch. Regin. Suar.* & aliis.

Dixi II. *nisi sit necessitas* (non quæcumque, v. g. festi celebritas, vel magna devotio, ut quidam volunt) sed gravis, sive urgens, qualis esse censetur in sequentibus casibus, præmissâ tamen semper contritione: ad quam tunc teneris, nisi de peccato, quod occurrit, fueris ante contritus. *Præp. Cardin. de Lugo, d.14.s.6.n.122.*

I. Periculum mortis, vel ut consecretur hostia pro morituro. *Suar. Kon. Card de Lugo, d.4. s.5.n.107.*

II. Si sacrificium, vel communio non possit omitti absque gravi infamia; vel scandalo. *Iidem Auth.*

III. Si parochus debeat celebrare ex officio, ut populus sacrum audiat. *Ibid.* Ob quam causam etiam alteri, qui non est Parochus, id licere putant *Dian.* cum aliis 11.*p.9.t.3.R.9.* contra *Palaum, Aversam, &c.*

IV. Si urgeat præceptum de annua communione, ut docet *Henriq.* & probabile putat *Præp.* vel si Sacerdos non possit audire Missam nisi celebret, ut habet *Henriq. & Sotus, Dian. R.63. & 64.* nec improbat *Card. de Lugo, l. c.* Probabilius tamen videntur docere *Kon. Sa. Suar.* & alij, cessante scandalo & infamiâ, præstare tunc Sacrum, & communionem etiam Paschalem intermittere, eò quòd hæc præcepta non obligent, quando non possunt impleri convenienter juri divino.

V. Si Sacerdos post consecrationem committat mortale, vel antè commissi recordetur, tenetur elicitâ contritione, sacrificium prosequi. Si verò id fiat ante consecratio-

 nem,

nem, & præsertim ante Canonem, debet confiteri, si absque nota infamiæ potest, vel recedere, ut docent *Sylv. Navar. Dian.* & alij, contra *Sotum & Henriq.* qui negant teneri ob honorem sacrificij; putantque practicè esse probabile, *Layman. & Bonac.* eò quòd vix sine aliqua nota, confessio decenter fieri posset: nisi fortè in Missa solemni, sub cantu, vel concione: quo casu tenebitur confiteri, ut notat *Sylv.* Quòd si verò nec contritionem possit elicere, secundum communem sententiam, esset confitendum, vel desistendum, licèt *Vasq. in 3. p. tom. 3. d. 27. & Hurt. de Euchar. d. 8.* putent probabile esse, saltem non peccaturum mortaliter, quando non potest sine nota recedere; intellige, si conatus sit elicere, vel fecit quod potuit, *v. Dian. p. 4. t. 4. resolut. 98 Card de Lugo, d. 9. s. 2. n. 8.* ubi idem docet. Notat autem *Dian. ex Prap.* satis esse, si quis bonâ fide putet se esse contritum, licèt subdubitet.

VI. Si in scamno communicantium recorderis peccati mortalis, quod oblitus es confiteri, nec sine nota, aut scandalo gravi, possis recedere, ut habet *Navar. Fill. Regin. Cardin. de Lugo, l. c num.* 112. & alij: porrigenti autem Eucharistiam confiteri non expedit, nec decet, quo casu etiamsi, nequidem possit elicere contritionem, excusat à peccato. *Hurt l. c.* Imò quidam DD. apud *Henriq.* excusant laicum ante confessum, etiam precisâ notâ & scandalo, non recedentem; eò quod is dicatur justificatus, & probatus per confessionem. Quam sententiam probat *Tambur.* in *expedita commun. cap. 1. §. 8.* potestque servire pro scrupulosis *vid Regin. l. 29. num. 105. Bonac. d. 4. p. 10. Escob. t. 7. c. 6.*

Dixi III. *Et desit Confessarius:* deesse autem

cen-

censetur, non ut quidam volunt, si absit is, cui solet & cuperet confiteri, vel cui devotius aut utilius confiteretur: neque etsi Religiosus non possit nisi sæculari confiteri peccata gravia, cum aliqua infamia Religionis, *Amicus*, *Dian. p.9. t.9. R.13.* sed in sequentibus casibus.

I. Si nullus sit præsens; ad absentem verò sine magna difficultate, (spectatâ tum debilitate, ætate, & negotiis personæ, tum aliis circumstantiis, ut aëris, brevitatis temporis) adire non possis *Bonac. l.c. num. 30 ex Suar. Kon. &c.*

II. Si non adsit nisi ignarus idiomatis, vel carens jurisdictione, vel excommunicatus, vel non approbatus, vel cui non possis confiteri sine gravi damno tuo, vel alieno; vel si habeas peccatum tantum reservatum, nec pateat aditus ad superiorem; vel Superior semel iterumque per pium Confessarium rogatus negaverit potestatem absolvendi. *Tambur. in exped com. c.1. § 6 ex Fag.* Limitat autem *Dian. p 9. t.3. R.15.* si absque gravi nota prætermittere non possis. Ita *Sylv.* & alij. Requiritur tamen in his etiam casibus, contritio & propositum confitendi: imò ex præcepto *Trid.* Sacerdos, qui in tali casu celebravit, tenetur primâ occasione confiteri. Quod præceptum extendendum non videtur ad laicos, vel Sacerdotes communicantes tantùm, ut contra *Navar. & Fagund.* docent *Sylv. 3. Dian. & Bon. d. 3. q. 6. p. 1.*

ARTICULUS II.

Quæ requiratur dispositio corporis.

Resp. I. Nulla corporis macula per se impedit susceptionem Eucharistiæ, cum parum faciat

 ciat

ciat ad bonitatem vel malitiam moralem ; potest tamen aliquando per accidens impedire, propter effectus secutos. Ita commun. *Unde resolves.*

I. Non impedit pollutio involuntaria, imò nec voluntaria per pœnitentiam expiata, nisi effectum malignum, v. g. turpem recordationem ac delectationem, vel distractionem, & perturbationem animi relinquat : eo enim casu, uti & semper, post culpabilem, præstat, ac secundum sententiam communem, sub veniali debet differri, nisi aliud suadeat justa aliqua causa, v. g. magnus fructus festivitatis, regula Ordinis ; vel si à Dæmone excitata putetur, ad communionis frequentiam impediendam *Sanch. l.9.de matr.d 13. Bonac.d.4.q.6. p. 2. Card de Lugo, d. 15. s. 1.*

II. Neque actus conjugalis impedit ; etsi decens & consilij sit, abstinuisse saltem nocte proximè antecedente, si rarò communicet. Ita *Fill. & Sanch. l. c. Escob. t.7. E.6. n 83.* intellige, si debitum petitum ex necessitate reddidit, nec ullam inde animi perturbationem, aut affectum ad res venereas patitur : si verò voluptatis causâ fecisset eo die abstinendum esse, (præsertim si malignus effectus subsecutus fuisset) docet *Regin. l.29. t.117. Laym. l.5. t.4. cap. 6. num. 10. & 16. Mart. Perez. d. 46. s. 3. num. 8.* addens esse tantum veniale ; imò indecentiam justâ causâ posse resarciri.

III. Similiter etsi decens & consilij sit, sumptâ communione abstinere eo die à copula ; licita nihilominus est ex bono fine, v. g ex amore prolis, ad vitandum incontinentiæ periculum, vel ad debitum reddendum. *Tambur. c. 3. §. 46. ex Sanch. l. 9. d. 13. & Marchant.*

Resp. II. Ex præcepto Ecclesiæ tenetur communica-

municaturus, sub mortali, regulariter esse jejunus, jejunio naturali, id est, ut à medio noctis nihil omninò per modum cibi, potûs, aut medicinæ sumpserit. Ita commun. Et est certum ex Conciliis, quæ vide apud *Fill. Laym. Bonac. Cardin. de Lugo, l. c. Unde resolves.*

I. Etsi parvitas materiæ non excuset hic; non obstat tamen communioni, *Primò* Reliquias ciborum inter dentes hærentes trajicere casu, (negant enim *Præp. Vasq.* & alij, si fiat de industria, contra *Tann. Kon. quæst.* 30. *art.* 8. *num* 47. *& Dian.* qui contrarium probabile affirmant) licèt eas exspuere omninò deceat. *Dian. t.* 4. *de sacr. resol.* 37. *& p* 4. *t.* 4. *resol.* 104. *vid. Escob. tr.* 7. *E.* 6. *& Card de Lugo, num.* 36. Ubi notat, sententiam istam *Tann. & Dianæ* ad hoc servire, ut studiosè dentes antè expurgare, ne quid fortè casu decidat, non tenearis. *Secundò* Sanguinem, vel alium humorem ex capite defluentem, vel guttulam aquæ aut vini, casu per ablutionem oris, vel guttulam jusculi, dum sapor exploratur; per modum salivæ, cui mixta est, vel culicem inter respirandum trajicere. Ratio est, tum quia hæc aut non sumuntur, scilicet ab extrinseco, aut non per modum cibi aut potûs. *vid Fagund præc.* 3. *c.* 5. *Card. de Lugo, l. c. num.* 23. *Tertiò* Si aromata, vel folium tabaci, ex causa ori impomas, masticés, vel quid aliud gustes, modo nihil transmittas, *Præp in* 3. *p. q.* 80. *art.* 8 *d.* 1. *num* 39. *Card. de Lugo, R. mor l.* 1. *d.* 9. Idem de fumo tabaci, docet *Gran. in* 3 *p t.* 6. *t* 10 *d.* 8. *n.* 4. (licet indecens valde id videatur, nisi justa ex causa fiat) & *Escob. t.* 7. *E.* 6. ubi de ejusdem pulvere per nares attracto idem colligit, ex *Suar. & Fagund.* Idem tenet *Dian. p* 8. *c.* 7. *R.* 3. *& Card. de Lugo, R. mat. t.* 1. *d.* 9.

II. Probabile est, non impedire communionem,

nionem, si frustulum ligni, chartæ, unguium, vel lapillum deglutias, quia non habet rationem cibi, vel potiùs. Ita *Dian. loc. cit resolut.* 38. *& tract. de celeb. R* 52. *ex Ledes. & Sanch.* contra *Henriq. Regin. Laym* & alios, quorum sententia tutior est *v. Card. de Lugo, & Escob.*

III Non licet communicare his casibus.

1. Si saccharum, liquorem glycyrrhizæ, ore resolutum cum saliva trajicias. Si verò dubium sit, num quid deglutiveris, vel an factum sit post duodecimam, probabiliter docet *Laym. l.* 1. *t.* 1. *cap* 1. contra *Sanch. Fag.* non impedire communionem, vel sacrificium, *vid Dian. l. c. res.* 29. suprà *l.* 1. *t.* 1 *c.* 2 *d.* 2.

2. Si vesperi decumbens aliquid ori contra raucedinem imposueris, nisi certus sis, post medium noctis te nihil transmisisse. Ita *Suar. Fill. Card. Lugo, l. c. num.* 37. & alij. Licitum autem est, inter horologia dissonantia quodvis sequi, etiam ultimum, modò non constet errare: quia habet se ut auctor bonus, faciens opinionem probabilem, ut habet *Sanch. lib.* 2. *d.* 1. *de matr. Fagund Io. Sancius, Card. de Lugo, num.* 45. *Dian. l. c. resol.* 36. 3. Si aliud sumpseris, licet mox rejeceris.

4. Si tabaci fumum in stomachum trajeceris, ut docet *Præp.* etsi alij meritò dubitent, *Tann. c.* 4 *d.* 5. *Gran* autem *in* 3. *p. c.* 6 *t.* 10. *d* 8. negat.

5. Si sacerdos nocte Nativitatis, in prima Missa ablutionem, vel lambendo digitos modicum aquæ aut vini sumpserit. *v. Bonac d.* 4. *q.* 6. *p.* 2.

IV. Non est peccatum, per se loquendo, cibum sumere (vel expuere *Tambur. c.* 1. §. 1.) statim à communione, ut ex *S. Thom.* docent *Azor. Sanch. Bonac. d.* 4 *q.* 6. *p.* 1. *num* 25. unde eum, qui paulò ante medium noctis cœ-

nasset

aſſet in Dominica pridie Nativitatis Domini, oſſe nihilominus ſtatim poſt mediam no-tem celebrare,docent *Dian & alij* 3. *p* 3. *t* 4. 44. etſi ob Sacramenti reverentiam, conſi-j ſit abſtinere, donec ſpecies ſint conſump-æ: quod ſaltem intra dimidium quadrantem n laico (in Sacerdote intra quadrantem) ieri,certum videtur. *C.de Lugo, d.* 12 *ſ*.3. *n* 54. x judicio Medicorum à ſe conſultorum *Tamb.* utem *c* 3.§.4. ex Joan. *Sanch.*38.notat, citius valido quàm de bili ſtomacho, regulariter amen ab omnibus intra horam conſumi, re-ertque infirmum quemdam poſt mediam ho-ram ſpecies integras rejeciſſe.

Dixi in Reſponſione *regulariter:* quia non jejunus licitè communicat, in ſequentibus caſibus, ſi quidem jejunus non poſſit ſine no-tabili incommodo, ut monet *Kon. & Bonac.* apud *Dian. p.*9 *c.*6 *R.*42.

I. In periculo mortis, ſive illud ſit ex mor-bo, vulnere, veneno, ſive ex ſententia judi-cis. Et quidem in eodem morbo, etſi non tenearis, potes tamen poſt aliquot, v. g. ſex, 7. vel etiam, ut putat *Laym.* duos dies, (etſi quoad hoc, potiſſimum attendendum eſſe ad conſuetudinem, moneat *Cardin. de Lugo,*) repetere viaticum non jejunus, dummodo nequeas jejunus ſumere, & periculum mor-tis recurrat, ut docetur *communit.* vel etſi ma-neat,ut contra *Vaſq. Prap* & alios docent *Na-var. Tol. Regin. Suar. Cardin.de Lugo*, *ſ*. 3 *n* 65. Imò etſi non liceat ægro, ex ſola devotione communicare fracto jejunio, ſi tamen morbus eſſet diuturnus, nec poſſet dari communio, niſi poſt medicinam, probabile eſſe id licere, docent *Armil. Tol. Kon. Regin. Henriq. Suar. Eſcob.&c.* quorum aliqui exigunt longum in-tervallum, v.g. 30.dierum,ut *Navar.& Villalob.* alij

alij 8. vel 10. dies, ut *Suar. Henriq Fagund.* alij 7. ut *Sylvius*: alij 6. ut *Arm. Zambr. Possev.* & *Fill.* quos sequitur *Dian de celeb. R.* 77. alij permittunt toties, quoties sano posset dari jejuno: ita *Escob. t.* 7. *E.* 6. ex *Hurt.* alij denique, posse sequenti statim die dari, ob justam causam, ut si propter consuetudinem, & desiderium, aut devotionem difficulter abstineat, & moraliter videatur instare periculum mortis; sic *Laym. l.* 5. *t.* 4. *cap.* 6. *n.* 20. Verum ea in re loci consuetudo spectanda est, quæ nunc saltem videtur permittere, ut quando morbus & periculum diu protrahitur, post 7. vel 8. dies iterum detur communio non jejuno. *v. c. de Lugo, d.* 15. *s.* 3. *de Euch.*

Denique licèt probabile videtur, *Fill. t.* 1. *tr* 4. *num* 242. & *Card. de Lugo*, id quod docet *Mat. in* 4. *d.* 9. *c.* 3 *Fern. de hæred.* &c. (*Laym.* verò *l.* 5. *t.* 4. *c.* 6. *num.* 21. limitat ad casum necessitatis, quo moriturus aliud Sacramentum suscipere non posset & scandalum cessaret) posse non jejunum celebrare ad dandum alteri viaticum, eò quòd hoc sit juris divini, jejunium verò Ecclesiastici tantum; ideoque non tantum posse, sed etiam teneri, dicat *gran. in* 3. *p. c.* 6. *t.* 19. *d.* 8 *n.* 12. Id tamen meritò communiter rejicitur; tum quia contrarium probat praxis; tum quia major est habenda ratio Sacramenti, quam aliqualis necessitatis proximi; tum quia præceptum viatici non obligat, quando non potest ritè dari Ita *Bon.* ex *Kon. Hurt de Euch d.* 9. *dif.* 17 *Suar. Vasq.* &c. *commun* docetque *Card. de Lugo*, esse probabilius, *v. Dian tr* 1. *t.* 4. *R.* 33. Sacerdos autem morti, (sive naturali, sive violentæ,) vicinus, celebrare sine dubio potest non jejunus, ad dandum sibi viaticum, si illud aliter haberi non potest; quia non plus est celebrare, quam com-

communicare ſumpto cibo. *Card. de Lugo. d.* 15. *ſ.* 4. *Laym. Dian. p.* 5. *t.* 36.

II. Si periculum ſit, ne Euchariſtia pereat, vel male tractetur, poteſt ſumi à non jejuno, etiam laico, ſi alius deſit; imò probabiliter poteſt etiam à præſente Sacerdote laicus accipere, ut docent *Card. de Lugo, n.* 87. *Suar.* & *Vaſq. d.* 22. *n.* 47.

III. Si grave ſcandalum ſit oriturum ex omiſſione ſacrificij, vel communionis. Quod tamen quidam putant vix fieri poſſe, eò quòd occurri poſſit ſcandalo, dicendo, Sacerdotem caſu aliquid ſumpſiſſe, ideoque impediri.

Dixi, *ſcandalum*: quia turbationem, vel incommodum aliquod ſecuturum, v. g. ſi celebraturus primitus aliquid ſumpſiſſet, non ſufficere, notat *Prap.*

IV. Si perfectio ſacrificij, vel communionis urgeat. Quod fieri poteſt quinque modis.

1. Si pro ſpeciebus vini ſumpſit aquam: (quam ſi advertat dum habet in ore, non eſt exſpuenda ob periculum ejiciendi fragmentum hoſtiæ, & irreverentiam; ſed deglutienda. *Tambur de Exped. ſacrif. l.* 2 *c.* 8. *C. de Lugo. d.* 15. *ſ.* 4) tunc enim tenetur denuò conſecrare; quod fieri etiam poteſt, conſecrando & offerendo ſtatim, ſine nova hoſtia. *v.* apud *Suar.* quòd ſi id poſt Miſſam concluſam advėrtas in ſacriſtia, omittas. Si autem intra Miſſam poſt ſumptionem, vel etiam ante eam, poſt conſecrationem tamen, dubites an fuerit vinum, pro vino præſumendum eſſe, & pergendum, ait *Tamb.*

2. Si celebrans, poſt conſecrationem deficiat, tunc enim tenetur alius, etiam non jejunus, ſi jejunus haberi nequeat, perficere.

3. Si

3. Si potest consecrationem etiam unius speciei, recordetur se non esse jejunum: tenetur enim pergere, imò etiam potest pergere, si ante consecrationem recordetur; & absque scandalo & nota non possit desistere, v. g. in solemni sacro, ut docent *Suar. Kon. &c.* Si tamen privatim celebret, & commodè possit abrumpere, tenetur, uti ex *S. Thom. q. 8. art. 6.* docetur *commun.*

4. Si post ablutionem sumptam, licèt diu communionem distribuerit, sumendæ sunt reliquiæ, etiam grandiores, consecratæ eodem sacro, (quod addo, quia non licet tunc sumere particulas alterius sacrificij, quæ sunt in ciborio, ad illud expurgandum, ut docent *Suar. Cardin. de Lugo, l. c.* cum *commun.* licèt contrarium probabile dicat *Tamb. de expedita com. c. 2. §. 8. ex March. t. 3. p. 3. c. 3.* uti nec ejusdem sacrificij, si illud planè sit absolutum, & ab altari recesseris) sed debent servari, donec sumantur à jejuno, *Escob. t. 7. E. 6. Fagund, &c.* quia convivium jam finitum est. Nisi tamen aliud suadeat periculum indecentiæ; v g. si plures Missæ eodem die istic futuræ non essent, & Sacramentum asservari non soleret: tunc enim minore irreverentiâ sumeret, quàm asservaret. Imò *Card. de Lugo, d. 14 p. 4. num. 82. & Gran.* non damnant Sacerdotem, qui prius quàm sacras vestes exuit, particulam inventam absumit; eò quòd non sit communio nova, sed complementum præcedentis, *v. Bon. Card. de Lugo, Escob. ll. cc.*

5. Si pars hostiæ post ablutionem sumptam, calici aut palato adhæreat; (quæ decentius novâ ablutione, quam digito propellitur, ut docet *Bonac. & Fill. & alij.* quamvis missale etiam permittat, ut digito attrahatur ad labium calicis; & sumatur ante ablutionem)

quo-

quomodo etiam ij excusantur, qui ex devotione hostiam in ore diu retinentes, casu prætermittunt aliquid ablutionis: spontè tamen id non licet, nisi bona fides & sancta simplicitas excuset. Ratio horum omnium est, quia talis sumptio, moraliter censetur completio unius sacrificij. *Regin l. c. num. 123. Bonac. l. 1. d. 4. 6. p 2.*

Unus casus est, in metu mortis, ad quem evadendum, sicut sine altari, vel calice consecrato, aut vestibus sacris, ita etiam non jejunum posse celebrare, docet *Dian.* cum *Sylv.* *Tc. p. 3. t. 6. R. 48. & p. 5. t. 3. R. 39.* dummodò celebratio non exigatur in contemptum Religionis, Ecclesiæ, vel ejus præceptorum.

ARTICULUS III.

Quæ & quanta sit obligatio sumendi Eucharistiam.

Resp. I. Sumptio Eucharistiæ fidelibus adultis est necessaria necessitate non medij, sed præcepti divini, obligantis, tum in articulo mortis per modum viatici, tum etiam sæpius in vita, ut docent *Suar. Vasq. Laym. Fagund.* & alij *commun.* probantque tum ex Scriptura, tum ex *Concil. Niceno & Trident. sess. 13 c. 6.* tum ex praxi Ecclesiæ; tum quia Eucharistia est instituta per modum cibi, cujus usus sæpiùs est necessarius. *Bon d. 4 q. 7. p. 1. num. 9. Unde resolves.*

I. Quisque fidelis in periculo Vitæ, quod prævidet, vel meritò timet, v. g. in gravi morbo, ante conflictum vel puerperium, præsertim primum, ante navigationem, &c. tenetur sub mortali communicare. *Suar Vasq. d. 214.* Nisi tamen paucis, v. g. octo diebus antè communicasset

municasset: talis enim communio censeretur habere rationem viatici, ut docent *Suar. Regin. Fill.* contra quosdam, ut *Gasp. Hurt. d.* 10 *dif.* 2.*&c.* apud *Escob.* qui dicunt, eum, qui manè communicavit, si à prandio incurrat periculum vitæ, teneri iterum sumere communionem, tamquam viaticum: imò *Sa.* & *Sylv. V. Euch. Fumus &c.* & *Cajetan V. Communio*, putant non esse saltem mortale communionem omittere, dummodò in Paschate sumpseris.

II. Si in ægro esset periculum vomitûs, docet *Sancius* apud *Dian. p.* 5. *t.* 5. *R.* 55. posse ei parvam particulam dari, quæ stomachum alteratura non putetur; aut si de hoc ipso dubium sit, securitatis causâ prius dari particulam non consecratam: quam si rejiciat, nullo modo dandam consecratam, secùs si retineat. Si verò independenter à cibo perpetuo evomat, nullo modo dandam, nisi fortè per sex saltem horas liber à vomitu fuisset.

III. Pueris doli capacibus, qui sciunt distinguere Eucharistiam ab alio cibo, probabilius est in periculo mortis eam esse dandam pro viatico, ut contra *Vasq.* insinuat *Laym. t.* 4. *de Euch. cap.* 4. & expresè docet *Suar. d.* 40. *s.* 1. confirmatque *Card. de Lugo*, *d.* 13. *s.* 4. *n.* 38. & addit, contra *Sanch.* si de capacitate pueri sit dubium, posse nihilominus dari, etsi non sit necesse.

IV. Qui post viaticum sumptum peccavit mortaliter, non tenetur denuò communicare. Ita *Regin Filliuc. Card de Lugo, & alij.*

V. Qui non communicavit in periculo mortis, non tenetur posteà supplere. Ita *Bon. d.* 4. *q.* 7. *p.* 1. ex *Henric. Reg.* &c.

VI. Judex tenetur, per se loquendo, reis concedere tempus communicandi, ut docent *Suar. Bonac. l. c. & alij communiter.* contra

Nav.

v. quòd si reus noluerit, potest judex pro-
dere. *Fill. t. 4. cap. 8. q. 11. n. 238.*

Resp. II. Etsi Christus tempus commu-
onis, extra periculum mortis, non præ-
perit; Ecclesia tamen pro ea determina-
t tempus Paschale, quod communiter nu-
eratur à Dominica Palmarum, usque ad
ominicam in albis inclusivè: alicubi tamen
tam Quadragesimam comprehendit; ali-
i extenditur ex consuetudine, vel indulto:
otestque Confessarius, ex justa causa, ex-
endere ut docent *Sa.* & alij *v. Bon. d. 4. q. 7.*
2. *Unde resolves.*

I. Præceptum hoc impletur etiam per
ommunionem sacrilegam, ut habet com-
nunis, contra *Durand.* & *Sylv.* Et patet, quia
Ecclesia tantum præcipit actum externum;
ec finis præcepti cadit sub præceptum. *Ve-
um damnata est recenter hæc opinio ab Innoc.
XI. uti videre est in propos.* 55. An vero qui
non satisfecit, teneatur postea implere, utrim-
que probabiliter defenditur, etsi affirmat va
videatur probabilior. *Bonac. l. c. Suar. Kon.
Card. de Lugo, &c.*

II. Non tenetur prævenire, qui prævidet
empore Paschali se impediendum, ut con-
tra *Vasq. Sylv.* & *Fagund.* probabiliter docet
Azor. tom. 1. l. 17. cap. 41. Suar. &c. qui verò
sic prævenisset, & postea tolleretur impedi-
mentum, teneretur rursus communicare,
secundum *Layman l. 5. t. 4. cap. 5. Cardin. de
Lugo, s. 4. n. 78.* quia non satisfecit præcepto
obliganti ad communionem, & ad illud
tempus Negat tamen *Dian.* citans *Fernand.*
& *Suar.*

Resp. III. tenetur quis communionem
Paschalem sumere in Parochia, à Pastore
suo, nisi hujus licentiâ, privilegio, aut con-

suetudine eximatur, *Navar. Suar.d.72.s. 2. &c.* *Unde resolves.*

I. Sacerdos ubivis celebrando satisfacit. *Bon. d.4.q.7.p.2.*

II. Eximuntur peregrini & vagi, qui Parochiam non habent, aut ab ea absunt *Bonac. l.c.*

III. Non eximuntur laici inservientes religiosis, ut habet *Sa V. Eucharist.* nisi, ut dicit *Bonac.* degant in monasteriis, aliisque locis à cura Parochorum exemptis. *vid. Sanch. de mat. d.32.n.12.*

IV. Non satisfacit huc præcepto, qui in Paschate extra Parochiam, sine consensu Pastoris communicat, ut habent *Navar. Azor. & alij commun.* nisi tamen communicet in Cathedrali Ecclesia: hos enim satisfacere præcepto, censet *Bon. l.c.* sed negat *Card. de Lugo, l.1. Resp. mor.* nisi Episcopus expressè vel tacitè consentiat. vid. suprà *c.2.d. 1. art. 1. 2.* & 6. *Bon. l. c. casu 7.8. & 9.*

Dixi, *sine consensu Pastoris*: quia cum consensu summi Pontificis, vel Episcopi, sive Ordinarij, aut ejus Vicarij generalis, vel Parochi (hi enim omnes intelliguntur nomine Pastoris) extra Parochiam communicando satisfieri præcepto, Doctores concedunt. Et quidem sufficere consensum interpretativum, sive præsumptum, notat *Tamb. de exp. com cap. 4. §.4.* Imò *Baun. in Theol. morali. p. 1. t. 5. q.19. Beia. & quidam alij* apud *Tambur. l. c. & Cardinalem de Lugo, d.18. s.2. num.* 49. Item *Dian. part.2.t.14. R.73. & part.6. tr. 7. R.* 58. putant posse satisfieri præcepto communionis Paschalis (præsertim extra diem Paschæ) apud mendicantes, ex privilegio Nicolai V. Pij V. & Pauli IV. certis concesso, quod cæteri participent. Verùm hoc alij communiter negant. *v. Aversq.10.s.4.*

CA-

CAPUT III.

De Euchariſtia, ut eſt Sacrificium.

DUBIUM I.

Quid ſit Miſſa, & quæ obligatio Sacerdotum circa illam.

Reſp. Miſſa eſt ſacrificium, conſiſtens in conſecratione panis & vini: eſtque actus latriæ, qui fit in recognitionem ſupremi dominij Dei, & ſignum noſtræ ſervitutis. Quod non obſtat, quin ſecundario poſſit etiam ad alium finem partialem offerri, ut ad agendas gratias, vel impetrationem beneficij, ad remiſſionem peccatorum, ad Sanctos honorandos, &c. Principalis fructus Miſſæ, ex opere operato, eſt independens à probitate Sacerdotis, à quo pro omnibus ſeu vivis ſeu defunctis, etiam accepto ſtipendio, applicabilis eſt; eſtque actu, tam intenſivè, quàm extenſivè finitus; etſi enim hoſtia ipſa, & principalis offerens, id eſt, Chriſtus infinitè ſit Deo gratus, atque ita Deus per hoc ſacrificium infinito honore afficiatur; videtur tamen Chriſti eſſe voluntas, ut offeratur, & proſit tantum ad certum & finitum effectum. Quod etiam patet ex uſu & ſenſu Eccleſiæ, dum Miſſæ pro eadem re repetuntur: quod ſignum eſt, non habere infinitum effectum. *v. Bon. d. 4. q. ult. p. 4. Unde reſolves.*

I. Sacerdotes ordinariè peccant graviter, ſi non aliquoties in anno, ſaltem ter vel quater ſolemnioribus feſtis celebrent, niſi legitimè ſint impediti. Ita *Sylv. Regin. Suar.*

Kon.& alij commun. contra *Angel. Bonac. Dian. p.2.t.* 14. *R.* 19. item *Card de Lugo,& Tamb.l.* 1. *exped. com c.* 6. qui excusant saltem à mortali dummodò communicent in Paschate, absitque contemptus & scandalum. Imò ubi Tridentinum est receptum, tenentur ex mandato Episcopi, sub gravi culpa, celebrare saltem Dominicis & festis: excusantur tamen, si Episcopi nullum mandatum extet.

II. Etsi in Ecclesiis Cathedralibus, Collegiatis, & Conventualibus, (ubi est competens Sacerdotum numerus) quotidie debeat una saltem Missa privata celebrari, & altera cantari, peccentque mortaliter dictarum Ecclesiarum Rectores, si in hoc deficiant: *Suar.Kon.Laym. March. &c.* non esse tamen mortale (præscindendo à peculiari obligatione talis Ecclesiæ) semel vel bis in hebdomada omittere alterutram, docet *Tamb. l.*1. *c.* 6. uti neque si in Ecclesiis Collegiatis die festo cadente in feriam privilegiatam (v. g. Vigiliæ, Quatuor temporum, Quadragesimæ vel Rogationum) Missa solemnis de feria post Nonam canenda, semel omittatur. *Ibid.* ex *Abbat. March. &c.*

III. Peccat graviter, qui tenetur pro alio offerre Missam, fructum tamen principalem applicat aliis: quia id alij est fraudi in re gravi.

IV. Graviter peccat, 1. qui ad sacrum ex justitia obligatus, illud diu differt: quia magno fructu alterum privat. *Sylv. Regin. l.* 23. *num.*236. *Fernand. &c.* multoque magis, si planè omittit; tenetur que hoc casu ad stipendij restitutionem. *Tamb.de exped. sacrif.l.*3.*cap.* 1. §.8. 2. Si quis accipiat plura stipendia, quibus non nisi post longum tempus possit satisfacere. Ratio eadem est *Sylv. Regin. Fernand. p.* 3. *cap.* 5. 3. Qui sacrum animo se obligandi promisit,

misit, & non præstat. *Bon. d.* 4 *q. ult.p.* 8. etsi probabile sit, hoc non esse mortale, ut habet *Sanch. de matr.l.* 1.*d.*5.*vid.Dian tr.* 3. *misc. R.* 9. item *p.*4.*t.* 4.*R.*196. & *p* 6. *t.* 6. *R.* 6. *p.* 5.*t.*14. *R.* 81, ubi citat *Cajetan. Vasq. Hurt. &c.* affirmantes, quod qui pluribus Missam gratis promisit, possit unicâ satisfacere: quod tamen alij communiter negant.

V. Si quis det justum stipendium (id à consuetudine, vel lege taxatum esse debet; aut si non est, secundùm *Sotum*, & *Cajetan.* est frugalis victus unius diei; quod *Suar. Laym.* & alij reprobant, putantque sufficere mediam, vel tertiam partem sustentationis diei,) ut pro se dicatur Missa, non potest secundum accipi ab alio, & pro duobus una tantum Missa dici *Card. de Lugo d.* 19.*n.* 259. Secus, si ambo dimidium tantum justi darent; uti contra *Vasq. Regin* & alios probabiliter docent *Sotus, Henriq. Fill. Kon Cardin. de Lugo, l. c.* quod tamen jam est prohibitum per Bullam *Urbani* VIII *vid.Bon.Dian.tr.*14.*Resol.*7.

VI. Qui pecuniam ab alio accepit ut pro illo celebret, aut fieri curet, per se loquendo, potest curare Missam per alium bonum Sacerdotem, dici minus dando, quàm accepit.

Dixi I *Per se*: quia *Urbanus VIII.* ob speciem turpis quæstûs id fieri vetuit.

Dixi II. *Bonum*; quia si per malum curet, perditur fructus, qui est ex opere operantis *v.Cad de Lugo, l.c.*

VII Beneficiati, etiam Curati, ad Missas obligati, possunt pro iis accipere stipendium, & applicare cui volunt: quia non semper habent obligationem applicandi ad certam intentionem; nisi tamen contrarium constet, ut de Missa conventuali docet *Bon.* Ita

Card.

Card. de Lugo,d.81.ſ.1 n. 21. ex Suar. Vaſq. &c. contra Gavant. Barboſam & Dian. qui negant de Parocho: refertque Diana p. 4. t. 4. R. 232. determinaſſe Congregationem Cardin. quòd ei non liceat pro Miſſa accipere eleëmoſynam manualem, quando tenetur celebrare; de Miſſa tamen conventuali, contra Bon. &c. ipſe affirmat p 5.t 13. ex alijs 3.

VIII. Qui ſtipendium pro ſacro accepit, tenetur dicere Miſſam pro defunctis, vel votivam, vel in hoc aut iſto altari, prout pecuniam offerens petivit, (quantum tamen rubricæ permittunt, quibus neglectis Eccleſiæ ordinem invertere, ob alterius devotionem, non convenit) quia ob ejus devotionem, & ſpeciales orationes, major fructus provenire ſolet. Si tamen aliter faciat, non erit grave, imò nullum, ſi fiat juſta de cauſa. vid. Dian. de celeb. miſſ reſol.31.C.de Lugo,l.c.num.35.

IX. Is, qui quoad locum, tempus, intentionem, qualitatem Miſſæ, non ſatisfacit ſine juſta cauſa voluntati fundatoris, peccat: & quidem graviter, ſi ſæpè faciat; eſto conſentiant hæredes; cum ij in hoc voluntati teſtatoris non poſſint derogare, ut docent Sylv. Nav. Azor. &c. Epiſcopus tamen poteſt in hoc diſpenſare ex cauſa, ut habent Henriq. Sylv. & Tamb. Quòd ſi quis quoad locum impediatur, tenetur in alio, ut habet Azor. tom. 1. l. 10. c. 14 & Sa V. Miſſa Dian. l. c reſol. 29. ut docent ex Navar. Rodriq. Fagund & Azor. eſſe mortale celebrare in alio templo, vel altari, quàm quis tenetur; quod negat, Cardin. de Lugo, ſi raro & ex cauſa fiat, vid. num 36. Imò nec eſſe veniale, ſi obligatus quotidie celebrare, raro & ex rationabili cauſa celebret alibi. Similiter Tambur. de exped. ſacr. l. 3. c. 2. excuſat à mortali eum, qui uno alterove die ſingu-

ſingulis menſibus alibi celebrat, niſi tamen teneatur celebrare in altari privilegiato; notatque poſſe Sacerdotem contra hoc onus miſſarum, v. g. certum earum numerum, præſcribere annis 30. ſi adſit poſſeſſio, titulus, & bona fides.

X. Beneficiatus ex juſtitia obligatur ſub mortali, & pœna compenſationis, ad eum numerum Miſſarum, per ſe, vel (prout mens fundatoris ex verbis colligenda permittit) ſaltem per alium, quem numerum litteræ fundationis requirunt: cum verò numerum ex juſta cauſa, v. g. ſi reditus jam non ſufficientes reſpondeant, poteſt minuere Epiſcopus in Synodo: quam poteſtatem *Bonac.* reſtringit ad Miſſas defunctorum, & quidem poſt *Trident.* impoſitas. *vide Bonac. d. 4. q. ult. p. 8.*

XI. Qui ratione beneficij tenetur quotidie celebrare, tenetur etiam Miſſam pro fundatore (niſi de hujus intentione contraria conſtet) applicare, *Bon. & alij*, cum *Dian. p. 6. t. 6. R. 13.* qui tamen concedit, poſſe eum pro ſeipſo quater, aut ſexies in anno, & in die Commemorationis omnium defunctorum pro particulari defuncto celebrare; item quâvis hebdomada unam Miſſam omittere devotionis & reverentiæ causâ, idque ex præſumpta intentione fundatoris: quod *Tamb. l. 3. exped. ſacrif. cap. 3. §. 1.* ex *Gavant. p. 3. t. 12.* limitat, niſi de contrarii fundatoris voluntate conſtet, vel ſit onus Eccleſiæ, aut Monaſterij, curare Miſſam quotidianam, *v. Tamb. l. c. Dian. part. 2. t. 14. R. 28. p. 4 t. 4. R. 86. & part. 5. t. 5. R. 23. & t. 13. R. 51.* 2. Idipſum limitat *C. de Lugo, R. mort. l. 5. d. 9.* ſi obligatio dirigatur ad ipſum Sacerdotem, v. g. ſi dicatur; (*Qui debet quotidie celebrare*,) quo caſu concedit; ſi verò dirigatur ad celebra-

tionem in tali loco, v g. *volo ut in tali Eccleſi. celebretur quotidie Miſſa:* teneri cum pro ſe alium ſubſtituere eo die, quo ipſe non celebrat.

XII Qui non poteſt fundationi ſatisfacere propter morbum, non tenetur, ſi brevis ſit (v. g. 15. dierum, ut docet *Bonac.* aut etiam unius alteriúſve menſis, ut probabiliter docet *Card de Lugo, num.* 46.) ſubſtituere alium, aut compenſare; cum tam ſtrictè nec domini quidem honeſti cum famulis agant: ſecùs tamen, ſi ſit diuturnus morbus; niſi reditus ſint nimis tenues, aut in morbum abſumantur, ut contra *Sylv.* & *Azor.* docet *Bon.* ex *Rodriq.* Impeditus vero aliis negotiis, licèt juſtis, (cum hæc non debeant obeſſe fundatori) debet ſatisfacere per alium, vel compenſare poſtea, præſertim ſi fiat ſæpius. Ita *Bon. d* 4 *q. ult p.* 7.

DUBIUM II.

Cujus ſit applicare fructum ſacrificij.

Reſp. Solus Sacerdos offerens validè id facit, per ſuam intentionem: quia eſt actus poteſtatis ſacerdotalis. Ita commun. *Suar. Card de Lugo, d* 14 *ſ.* 10 *n.* 211. *&c. Unde reſolves.*

I. Is validè applicat; etſi peccet ſacrificando, vel applicet contra voluntatem ſuperiorum. Ita *Suar. Laym. Dian. Cardin. de Lugo, l. c.* contra *Navarr. Ledeſ* & alios; quorum ſententiam probabilem dicit *Dian. t.* 1. *reſ.* 72.

II. Sacrificium, quod neque formaliter, neque virtualiter ulli applicatum eſt, vel ante, vel in ipſa conſecratione, ſaltem ſecundæ ſpeciei, non poteſt poſtea ulli applicari ſaltem adæquate: quia producit effectum quando exiſtit, neque is ſuſpenditur; ideòque nec

licet

licet accipere ſtipendium pro Miſſa præterita, *v Laym.*

Dixi, *vel ante*: quia non requiritur, ut applicatio fiat in ipſo ſacrificio; ſufficitque ſi pridie facta ſit, etſi ipſo die de ea non cogitet, *Bon. q 3. p. 2.* ex *Suar.* & *Dian l. c. reſolv. 47.* contra *Vaſq.*

III. Si nulli applicetur, vel incapaci, fructus manet in theſauro Eccleſiæ, ut docet *Suar.* vel cedit ipſi Sacerdoti, vel illis, pro quibus tenetur ſpecialiter offerre, quòd ita implicitè cenſeatur intendiſſe. Ita *Laym. l. 5. t. 5. c. 2. v. Lugo, num.* 215.

IV. Applicatio ſub conditione jam impleta, eſt valida, v. g. ad intentionem quam habuit hodie ſuperior, non autem ſub conditione futura contingente, v. g. applico illi, cui Titius interrogatus voluerit; vel ei qui prius morietur; vel qui primò ſtipendium offeret. Ita *Suar. in 3. p. to 3. d. 79. ſ. 9. Laym. l. c. Dian. l c. reſol. 15. C. de Lugo, d. 19. n. 209.* contra *Bon. q ult. p. 7. §. 5.* qui tamen ipſe in praxi diſſuadet.

V. Non ſatisfecit, qui te mortuum putans, Miſſas, quas pro defuncto teneretur, celebravit.

VI. Sacerdotes Societatis non ſatisfaciunt, celebrando pro defunctis per anticipationem; niſi tamen jam mortui ſint, etſi poſtea promulgentur, *Laym. l. c.*

VII. Non omnes Sacerdotes tenentur die animarum applicare Miſſam pro omnibus defunctis. *Tamb. l 3. exp. ſacr. c. 3. §. 2.* contra *Praxim*, & *Gavan. p. 4. tr. 15.*

VIII. Miſſa celebrata in altari privilegiato pro defunctis, non ſuffragatur illis, nec ſatiſfit indulto, niſi ſit, de Requiem, *Dian. p. 4. t. 4. R. 233. ex declar. Card* & *p. 9. t. 2. R. 8.*

DUBIUM III.

Quando & quoties liceat celebrare.

Resp. I. Ordinariè non licet celebrare post meridiem, sed debet inchoari ante duodecimam nec ante auroram: quam ante solis ortum. *Regin.* quadrantem horæ, *Henriq.* & *Kon.* mediam horam, *Azor.* horam cum quadrante, *Suar. Fernand.* & *Possev.* sesqui horam comprehendere dicunt; & consequenter, cum secundum. *Henriq. Suar.* & alios Missa possit inchoari tantò ante auroram, ut sub ejus initium finiatur, licet duabus horis ante solis ortum incipere. Ita *Rodriq.* & alij. Unde ulterius inferunt quidam, cum *Suar.* Religiosis habentibus privilegium celebrandi horâ ante diem, licere tribus horis ante ortum Solis incipere, quod *C. de Lugo, d.* 20. *f.* 1. *n.* 32. non improbat, etsi *Lay.* tantum permittat horis duabus cum dimidia, *Diana* verò duabus horis post mediam noctem. *C. de Lugo, l. c.* Quâcumque autem horâ licitè (sive ex, sive sine privilegio) celebrent, eâdem etiam, (atque adeò in Missa, quæ nocte Nativitatis, cæterisque, quæ post illam celebrantur) licere iis, Eucharistiam aliis ministrare, contra *Bordon.* docet *Dia p.* 9. *tr.* 7. *R.* 43.

Dixi *ordinariè*: quia ante vertere licet sequentibus casibus; in quibus etiam paulò post meridiem, v. g. uno vel altero quadrante, inchoari potest, uti etiam secundum *Sotum* & *Palud.* ex quavis rationabili causa, v. g. ob supplicationem, vel concionem publicam protractam ultra meridiem, ob funus Principis, vel quia Sacerdos die festo propter iter fuit impeditus, quo casu etiam integrâ horâ post, licere inchoare dicunt, *v. Laym. l. c. Fern. hic c.* 3.

1. In

1. In necessitate, v. g. ut morituro detur viaticum: quo casu licere mediâ nocte celebrare, ait *Dian. p. 1. t. 14. R. 33.* ex *Lay. &c.*

2. Ubi est mos rationabilis, ut opifices & famuli summo manè possint audire sacrum, *Laym. l. 5. t. 5. c. 4. num. 3.* ex *Nav &c.* (*v. Dian. p. 2. t. 14. R. 33.*) non tamen idcirco post meridiem licebit.

3. Ex privilegio, de quo suprà.

4. In nocte Nativitatis, in quâ omnes tres Missas ante auroram dici posse, probabiliter docent *Suar. Kon. Laym. Dian p. 4. t. 4. R. 236.* contra *Sylv. Fern.* & *alios. Unde resolves.*

I. Graviter peccat, qui sine aliqua harum, aut saltem justa causa, citiùs manè, vel serius post prandium celebrat: ubi *Azor.* tertiam horæ partem *Lay.* mediam horam, *Bon.* tres quadrantes, *Sylvius* horam requirit, ut differendo peccet mortaliter, *vide Dian. t. 14. Res. 34.* ubi notat religiosos ex suis privilegiis, posse celebrare usque ad tres horas post meridiem, post tertiam verò nullo modo, *v. Bon l. c.*

II. Non est peccatum, celebrare ante dictam Primam; vel etsi ob infirmitatem non possis horas dicere, vel etiam ante Matutinum, si causa subsit, sine qua erit veniale, ut docent *Fill. Laym* & alij; videturque sententia tuta, contra multos, dicentes esse mortale.

Resp. II. Per se loquendo, quotidie licet celebrare. Dico *per se*, quia præcepto obligante sub mortali, prohibentur die Veneris Sancto, (non tamen Eucharistiam sumere, vel aliis præbere, ut habent *Hurt. de sacrif. d. 4. dif. 3. Quint* ex *Suar. Vasq Tann. &c.* licèt suppositis declarationibus *Cardin.* non licere ministrare nisi solis infirmis, velit *Dian. p. 4. t. 4. R. 237. p. 6. t. 6. R. 19.* & *p. 9. t. 9. R. 241*

R. 24. ex *Barbos. Gavant &c*) in Cœna Domini verò, etsi ex consuetudine uno celebrante reliqui communicare debeant; plures tamen ex causa licitè privatim celebrant, non tamen post finitam Missam solemnem, & sacrarium reconditum, ut vult *Palaus*, licèt alij id non admittant, apud *Dan. p. 9. t. 9.* R. 24. Die Sabbato sancto alij negant licere, ut *Vasq. &c.* alij probabilius affirmant, ut *Suar. Fag. Dian. Gasp. Hurt. d. 4. dif.* 3. *Palaus* (qui non vult fieri ante inchoatam Missam solemnem) & *C. de Lugo, s. 1. num.* 13. qui addit, non esse tunc legendas prophetias, quia non sunt pars Missæ; neque benedictionem cerei. Imo nec Litanias, quia est ratio eadem, *v. l. c n.* 20. & *Bon. p.* 2. ubi notat, quod usus id vix habeat, *vid.* etiam *Dian. p. 4. t. 4. R.* 237. ubi cum *Mercero*, contra *alios*, permittit eo die ante Missam solemnem celebrare de Sancto incidente, vel votivam.

Resp. III. Sæpiùs in die celebrare non licet ordinariè: quod addo, quia si sis jejunus, licitum est sequentibus casibus bis, vel etiam ter, requisito tamen, si facilè haberi possit, Episcopi judicio, præterquam in primo.

I. Nocte Nativitatis, quâ, tamen non tenetur, ne Parochus quidem, celebrare tres Missas, sed, potest aliquam pro arbitrio omittere. *Dian. p. 4. t. 4. R.* 236. Neque ter communicare, vel semel communicare, & bis celebrare, *p. 8. t. 1. R.* 87.

2. Si Pastor habeat duas Parochias dissitas. *Fill. Card. de Lugo, d. 20. n.* 45.

3. Si concursus populi sit tantus, ut Ecclesia non capiat, ut habet *Laym. l. 5. t. 5. c. 4. n.* 6. & *v. Card. de Lugo, l. c.* etsi tunc potiùs expediat celebrare extrà.

4. Si ante ablutionem moneatur de communicando

municando infirmo, & suam jam hostiam sumpserit, nec sit alius Sacerdos. *Sylv. Navar.* Sed casum esse metaphysicum, dicit *Cardin. de Lugo*, *d.* 20. *n.* 44.

5. Si die festo adveniant personæ, quas non deceat sacrum omittere, v. g. Rex: aut Princeps; quamvis hic ultimus dicatur non esse in usu, *v. Bon d* 4. *q. ult p* 7. *n.* 9. *Cardin. de Lugo*, *l. c.* & *Laym t.* 5. *c.* 4. *Kon. Dian p.* 2. *t.* 14. *R.* 56. ubi rectè monet, in his omnibus attendendum ad loci consuetudinem, quæ ferè omnes nunc sustulerit.

Quæres. An aliquando liceat interrumpere Missam.

Resp. Etsi abrumpere essentialiter, sive unam tantum speciem consecrare, nullo casu liceat, ut dictum est suprà *c.* 1. *d.* 2. accidentaliter tamen abrumpere, vel etiam interrumpere, aliquid interponendo, licet his casibus.

1. Ob concionem, post Evangelium, vel processionem excipiendam.

2. In gratiam supervenientis Principis, vel turbæ peregrinorum die festo, quo alias Missam audire non possent, vel simili justâ causâ ex qua, si non sit facta oblatio, posse incipere de novo, ut totum sacrum audiant, etsi non teneantur, docent varij Auctores cum *Sa.* apud *Bonac d.* 4 *q. ult. p* 7 *n.* 9. qui benè monet, consuetudine locorum standum, *Hen.* autem docet, id tantum licere finitâ Epistolâ, vel Evangelio: *Tambur.* planè improbat.

3. Si ante Canonem Sacerdos recordetur alicujus impedimenti, v. g. se non esse jejunum, vel in gratia, vel irregularem, vel excommunicatum: vel excommunicatus non toleratus præsumat interesse, nec posset expelli.

4. Si urgeat gravis necessitas, vel propria

v.g. morbus; vel proximi, ut si moriturus sit baptizandus, vel absolvendus. *Trull. Dian p.2. t.3. R.20.* In aliis tamen sacramentis non ita necessariis, non decet inter consecrationem & sumptionem interrumpere, nisi moriturus esset in propinquo, nec opus esset vestes exuere, vel nisi pœnitentiæ sacramentum ob phrenesin suscipere non possit. *Layman Tamb. l.2. exped sacrif. c. 7.* Revertens autem ad sacrificium Sacerdos, si fuerit antefacta consecratio, incipiet ubi desierat; uti & si facta non fuerit, & parva mora intercesserit, v.g. minor quàm unius horæ; si autem longior, audietur ab initio. *Tamb. l.c exped. sacrif. c. 8. §. 7.*

DUBIUM IV.

Quo loco celebrandum sit.

Resp. Communiter non licet celebrare, nisi in Ecclesia, eaque consecrata, vel saltem benedicta, & non violata, vel execrata, nec interdicta Patet ex *Trid sess. 21.*

Dixi, *communiter*: quia in decenti loco, & altari portatili (quod semper sub mortali requiritur) cum licentia Episcopi, si adsit, vel sine ea, si absit, licet sequentibus casibus: extra quos si fiat, esse mortale docent *Fill. Laym & alij commun.* contra *Sotum & Sa.*

Primò, si sit necessitas; qualis esse censetur. 1. Si Ecclesiæ dirutæ sint. 2. si populum in solemni festo templum non capit. 3. in castris pro exercitu: sed festis tantum diebus, *Fagu. C de Lugo, &c.* licèt *Pasqual* apud *Dian. p.9. R.44.* etiam non festis censeat posse permitti Generalibus, & primariis Ducibus in suis tentoriis, 4. In portu pro appulsi navis, non tamen in flumine, vel mari, propter periculum

riculum effusionis sanguinis, ut commun. docetur apud Bonac. Contrarium tamen dicitur jam habere praxis Lusitanorum, euntium in Indiam, ex permissione Clement. VIII. & Pauli V. ex qua licitè nunc fieri docent Fagund. Gran. nec improbat Card. de Lugo, l. c. Limitat autem Dian p.5.t 3.R.40. Cum Hurt. Mercer. Trull. &c. si magna sit tranquillitas sine ullo tempestatis indicio, adsitque præter celebrantem Sacerdos alius, qui post consecrationem firmiter teneat calicem. Cum qua cautione etiam Episcopum posse ad hoc concedere facultatem in necessitate (v.g. ne magna multitudo non audiat sacrum, vel moribundus decedat sine viatico) docet Gran. apud Dian l.c. contra Kon. & Tur. qui soli Papæ eam reservatam volunt, ut etiam Dian. p.9. tr.1.R.45. ubi adducit declarationem Cardinalium, quâ jubentur Episcopi id prohibere.

Secundò. Ex dispensatione Episcopi, ob rationabilem causam, etsi in Trid. sess. 12. id permittere prohibeantur, nisi ex justa causa, in oratoriis privatis divino cultui destinatis, licèt non benedictis. Verùm etiam hanc potestatem illis tunc esse ademptam, docent Gavant. l. c. & Dian.p. 9.t. 9. R.42 Eo tamen non obstante, posse eos in aliquo casu particulari, ex justa causa permittere, ut celebretur extra Ecclesiam in altari portatili, docet idem Dian. l. c. R.43. ex Marchin. Garc. Hurt C de Lugo, Aversa. Persic.&c.

Tertiò. Ex privilegio, quale dicuntur habere Minores, & qui cum iis participant: quod esse revocatum à Trid. sess. 22. c. 8. licèt multi velint, negant tamen Dian. p.3 t.2.R.80. & p. 4. t. 4. R. 106. Ioannes Salas, Rodriq. &c. Idque secundum Card. de Lugo, d.20. s. 2. num. 15. probabiliter & Tamb. de exped. celebr.

l. 1. c. 3. §. 1. probabilius, *vid. Barbos. in Trid. l. c.* Item religiosi Societatis, à Gregorio XIII. ut possint tum in missionibus cum facultate superioris, in quovis loco decenti; tum in domibus suis, in loco honesto, à Provinciali designato, Missas dicere; in quo idem licebit aliis.

Dixi II. *Non violatâ*: quia in Ecclesia interiùs violatâ, nisi prius reconcilietur, non licet sub gravi peccato, ut *Laym. l. 5. t 5. c. 5. n. 7.* ex *Nav. Suar. Kon &c.* nisi in necessitate, cum venia Episcopi, (si is adiri possit; alioqui sine ea ut habet *Card. de Lugo, l. c. num. 63*) celebrare, aut mortuos sepelire.

Addo I. *Ecclesia*: quia Oratoria, etsi deputata sint ad cultum divinum, cum tamen benedicta non fuerint, nisi in ipsis extet altare ad facienda divina, ut *Bon. de matr. q. 4. R. ult. num. 9.* non sunt capacia violationum. Quod etiam consequenter de hospitalibus docent *Navarr. Sot. &c.* sed probabilius contrarium docent alij, cum *Card. de Lugo, l. c.*

Addo II. *Interius*: quia quod fit in turri, sacristiâ, supra tectum vel fornicem, in crypta, sub pavimento (nisi sit sepultura, aut singulariter benedicta) non violat Ecclesiam.

Addo III. *Nisi reconcilietur*: quod fieri debet ab Episcopo, vel Sacerdote ex privilegio Papæ, (quale Superiores Regularium pro suis templis habere, ex *Avila* notat *Dian. p. 4. t. 4. R. 91.*) si fuit consecrata; (quod præsumendum est, si celebretur festum Dedicationis) si verò tantùm fuerit benedicta, potest fieri reconciliatio à simplici Sacerdote, aspersione aquæ benedictæ, cum facultate Episcopi, vel sine ea secundùm *Dian. p. 4. t. 4. resol. 91.* Censeri etiam reconciliatam, si sacrificium in ea peractum fue-

fuerit, docet *Tamb. l. c.* §. 4. ex *Henriq. Sa.* & *Dian.* esse probabile negat autem *Card. de Lugo*, *de Euch. d.* 20. *s.* 2.

Porro Ecclesia, uti & cæmeterium, violantur seu polluuntur sequentibus casibus, non tamen, nisi postquam res evulgata fuerit, *Laym l* 5. *t* 6 1 *c.* 5.

I. Per factum in eâ homicidium mortaliter malum, seu injuriosum, saltem immunitati Ecclesiæ; quale etiam est, quod aliàs justum esset per sententiam Judicis: nisi tamen reipub. perturbator aliter capi non posset. Non est autem tale, 1. quod fit casu, vel ab amente, 2. quod in sui defensionem, 3. cujus causa data est extra Ecclesiam: quia requiritur, ut vulnus sive causa Physica fiat intra Ecclesiam, *v. Card. de Lugo, d.* 25. *s.* 2.

II. Per mortaliter malam effusionem proprii, vel alterius sanguinis vel seminis, causatam, vel factam in templo, licèt non in templum. Unde non violat, 1. Si pauculæ guttæ effluant: quia non est effusio. 2. Si ex percussione, vel vulnere levi, v. g. narium, in rixa puerorum, etiamsi copiosus sanguis effluat. 3. Si fiat ex sectione venæ. 4. Actus conjugalis, quando excusatur à sacrilegio. 5. Fornicatio facta ab amente. 6. Pollutio inculpata, *v. Card. de Lugo, d.* 20 *num* 54. & 55.

III. Per sepulturam excommunicati non tolerati, vel infidelis, (quo nomine hic non comprehendi hæreticum, docet *C. de Lugo*, *l. c. num.* 57.) etiam infantis, ut ex *c. Ecclesiam, de consecratione.* docet *Præp.* Quamvis, si pueri parentes sint fideles, negat *Sairus. v. Bon. de Euch.* & *mat. d.* 4. *q.* 4 *p. ult.*

IV. Per destructionem Ecclesiæ ex toto, vel majore parte, (quamquam eo casu dicatur potius execrari, quàm pollui,) non autem,

tem, si solum tectum, vel si successivè per partes modicas destruatur, & reficiatur: neque etiam per desolationem, exercitium hæreticum, spurcitias hominum, vel animalium istic stabulatorum, &c. etsi deceat, & praxis habeat, ut per Episcopum, vel saltem Sacerdotem, cum aliqua ceremonia reconcilientur & abluantur, quod in simili casu intellige de altari, *Laym.l.5.t.5.c.5.*

Quæres. Quid sit, & quando fiat execratio, seu resecratio.

Resp. Exsecratio dicitur, cùm res sacra perdit suam consecrationem, ita ut de novo consecrari debeat, quod fit, quando ita destruitur, ut formam & usum suum perdat, *Unde resolves.*

I. Pollutâ Ecclesiâ, polluta etiam sunt altaria ejus fixa: non tamen exsecratâ Ecclesiâ, exsecrantur altaria: nec contra.

II. Ecclesia exsecratur, si parietes secundum majorem partem destruantur, vel omnis eorum crusta, aut major saltem pars simul auferatur. Secus autem, si una post alteram *vid. C de Lugo.d.20.n.65.* non autem, si tectum corruat; quia consecratio est in parietibus, *v. Lay. l. 2.*

III. Altare exsecratur. 1. Si cùm fixum est, lapis consecratus removeatur ab inferiore structura. 2. Si ita frangatur, sive fixum, sive portatile sit, ut in nulla ejus integra parte calix cum patena possit consistere. 3. Si spolietur sepulchrum: quod tamen quidam negant, ut *Lugo, Tamb.l.1.c.5.*

IV. Calix exsecratur, si notabiliter frangatur, vel ita ut fiat inutilis ad usum sacrificij, v. g si foramen sit in fundo, licèt minutissimum; vel si figura destruatur: non tamen si in tornatili pes separetur à cuppa, quia in tornatili consecratur sola cuppa, *Bon.d.4.c.ult.*

p. 9. ex *Suar. &c.* Neque exsecratur, si pereat inauratio. Unde licet comuniter calix & patena, post novam inaurationem, quoad eam partem quâ Christi Corpus, vel Sanguinem contingunt, denuò consecrentur; id tamen necessarium non esse, docent *Durand. Kon. & alij* contra *Suar. Bon. & alios*: etsi deceat, ut abluatur aquâ benedictâ Ita *Dian. t 1. misc. res 3.* & *Laym. hic* Item *C. de Lugo, d. 20. s. 4 n. 94.*

V. Vestes sacræ exsecrantur, quando ita destruuntur, ut perdant suum usum; ut si cinguli parte te non amplius cingere possis; vel si manica ab alba separetur, etiamsi posteà reparetur. Non perdunt autem, etsi attritis pars aliqua assuatur; vel cinguli parti, aptæ adhuc ad cingendum, altera annectatur: quia tunc accessorium sequitur principale. *Card de Lugo, Tamb. de exped. sacrif. l. 1 c. 3. §. 2.* Similiter si stola, vel casula duplicata, facili separatione fiant duæ, quarum utraque apta sit ad sacrificium, non perdunt benedictionem. *Tamb. l c.*

VI. Partes avulsæ à re consecrata, aut destructâ ejus formâ, desinunt esse sacræ, v. g. ligna & lapides Ecclesiæ dirutæ, vel altaris: ob respectum tamen ad rem sacram, cujus sunt reliquiæ, non possunt applicari ad usus profanos, aut divendi, sine licentia Papæ. Statuæ autem sacræ, & imagines templi destructi, debent in alio collocari, & in loco Ecclesiæ Crux erigi. Lacera etiam paramenta, aut vetustate consumpta, debent igne absumi, & non adhiberi ad usus profanos, ut habetur in *c. Altaris, de cons. dis. 1. v. Suar.* & *Sa. V. Missa* & *Laym. l. c. cap 6. Tamb.* tamen *l. 1. de exped. sacrif. c 2. §. 3.* ex *Palao*; Item *Dian. p. 5. t. 13. R. 76.* docet, probabile esse, quòd non sit saltem mortale, si mutatâ formâ ad profanos usus applicentur, v. g.

calix confractus, alba dissoluta, frustula corporalis, &c. v. supra l.3.tr.1.c.2.d.2.

DUBIUM V.

Quæ sint requisita ad Missam.

Resp. Hæc sequentia. 1. Et quidem sub gravi sacrilegio, altare consecratum ab Episcopo vel Abbate (hunc enim altaria, calices & campanas posse consecrare, etiam ad usum alienarum Ecclesiarum, docet *Dian. l. 3. t. 2. R. 15.* cum *Barbos. & aliis* 4. ex declaratione Card. & privilegio Innocentij III.) vel Sacerdote privilegiato, stabile vel portatile: utrumque tamen ex integro lapide, quantum ad superiorem mensam, quæ consecratur; debetque esse tanta, ut possit capere calicem cum patena. Non sufficit autem hostias esse in ara consecrata, dum consecrantur, verum etiam debent (tam parvæ, quàm magnæ) in eadem relinqui tempore sacrificij, & non alibi (licèt supra aliud corporale) deponi, v. g. propter loci angustias: quia omnes sunt unica victima; & per modum unius offeruntur. Quapropter rubricæ Missalis eas supra corporale; ante vel post calicem poni volunt. Hinc etiam minus rectè faciunt, qui consecratione factâ mox hostias minores à se consecratas, dant alteri Sacerdoti distribuendas populo: quia sicut Sacerdos non debet de sua hostia dare, priusquam ipse sumpserit; sic nec de aliis, cum sint una victima & hostia, omnesque orationes, oblationes, & benedictiones sequentes non minus spectent ad parvas hostias, quàm ad magnam: neque ante sumptionem Sacerdotis perfectè & integrè sacrificata sit victima, *Card. de Lugo, q. 20. sect. 2. num. 69.* Eum tamen, qui

qui contrarium fecerit, à peccato saltem mortali, imò si necessitas fuit expediendi communionem populi, ab omni excusat, *Tamb. l. 5. exped. sacrif. c 5.*

2. Mappa linea triplex: etsi enim secundum quosdam, una duplicata, imo secundum *Sa. Angel. Azor. c. 28. q. 8.* & *Laym. l. 5. t. 5. c. 6 n. 17.* una simplex sufficiat in necessitate: Missale tamen Romanum, auctoritate Clementis VIII. & Pij V. editum expresse tres requirit, *tit. de defect.* uti & *Gavant vid. Card. de Lugo.* Ut ea benedicta sit, non est omninò necessarium, ut habet *Sylv.* Unde in necessitate vulgaris adhiberi potest, & aliis usibus reddi, *Laym l. c.*

3. Sub gravi sacrilegio, vestes sacræ; (hoc est, benedictæ ab Episcopo, vel Sacerdote habente privilegium, ut habent mendicantium, saltem Superiores, sive Prælati: *vid. Tambur. l. 1. cap. 3. §. 2. exped. sacr.*) quarum tamen colores non esse præcepti, sed directionis, notat *Homob.* apud *Dian. p. 2. tr. 14. R. 57.* In gravi autem necessitate, etsi præstet, si sine scandalo fieri possit, Missam (cujus audiendi, vel faciendi obligatio tunc cessat) omittere, licere celebrare sine stola vel manipulo, vel etiam uti cingulo non benedicto, vel si fractum sit, rursus connectere, vel stola pro cingulo, & manipulo pro stola, docet *Laym. l. 4. t. 5. c. 6. Dian. p. 1. R. 57.* & 67. contra *Fill. t. 1. l. 5. c. 5.* qui tamen concedit in necessitate, sine una vel altera ex minoribus, v. g. stola, vel cingulo celebrare, non esse mortale, *vid. Dian p. 5 t. 5. R. 62.* ubi contra *Fill.* ex *Henriq.* & *aliis sex*, docet esse probabile, quod ex parvitate materiæ excusari possit à mortali, qui (secluso scandalo & contemptu) aliquam harum ci-

tra necessitatem omittit, v.g. qui celebrat cum cingulo non benedicto, vel ejus loco utitur alia re. Denique metu mortis aut gravissimi damni, licere aliquando celebrare sine sacris vestibus, & altari, (dummodò non fiat in contemptum Religionis) ex *Azor. t. 1. l. 1 c. 11. q. 11.* docet *Escob. E. 2. c. 2. Nav. Hurt. &c.* Limitat autem *Tamb. de exped. sacrif l. 1. c. 5 §. 1.* ita ut permittat sine aliqua etiam ex gravioribus, non tamen sine omnibus fieri ob scandalum, & irreverentiam. *v. Dian. p. 3 t. 6. R. 48.* & *p. 5. t. 3. R. 39.* Porrò hujusmodi sacras vestes conficere ex profanis, v. g. planetam ex veste serica muliebri, non est prohibitum. *Suar Pala. Tamb exped. sacrif l. 1. c. 2. §. 4* qui monet *l. c. §. 1.* cavendum esse ne sint valdè attritæ, ut & ne reliqua supellex sacra sit valdè immunda, in quo graviter peccari potest. *Suar. Laym. Tamb. l. c.*

4. Sub mortali requiritur calix & patena consecrata: si tamen in nondum consecratis aliquis bonâ, imò addunt *Bordo* & *Tamb.* malâ fide celebrasset, (licèt sic celebrando peccasset mortaliter) probabile esse, quòd hoc ipso censeantur consecrata, liceatque in iis celebrare, contra *C. de Lugo*, & *Layman.* docet *Dian. part. 2. t. 14. part. 5. t. 13. R. 60.* & *p. 9. t. 7. R. 18* & ex *aliis auct.* Idemque de sacris vestibus, item de corporali, pixide, &c. quæ immediatè tangunt species, censet *Tambur. de exped. sacr. l. 1. c. 3. §. 1.* Ac licet decens sit, ut etiam pixis, sivè ciborium; & luna, seu sphærula hierothecæ, & quodcumque vas continens & immediate tangens Eucharistiam, uti etiam secundùm *Layman. l. 5. t. 5. c. 6.* vasculum chrisma continens, benedicatur; (benedicere autem potest ea, in quibus unctio non adhibetur, potest idem, qui cætera orna-

ornamenta) cum in Rituali Romano propria sit pixidis benedictio : id tamen necesse esse, negant *Suar. Hurt. Lugo, Tambur. l. 1. exp. sacrif. c. 1. §. 6.* nec esse necesse imponere pixidi vas lineum benedictum benedictione corporalis. Porrò calix & patena confecta esse debent ex auro, argento, vel stanno, saltem quoad cuppam, (admittunt etiam aliqui ex pluribus,) sed non ex ære. *c. ut calix de consec. dist.* 1. quamvis *Tamb. l. 1. exped. sacrif. c.* 1. cum *Hurt. Fag. & Gavant.* admittant etiam ex gemma, quæ æquè pretiosa sit ac aurum vel argentum, modo species non imbibat, nec sit periculum ne effringatur. Ac licèt rubrica præscribat, ut saltem cuppa & superior pars patenæ sit deaurata; eam tamen non obligare sub mortali *Gran.* imo nec sub veniali, propter usum contrarium, vult *Tamb. l.c.*

5. Corporale lineum, saltem quoad eam partem, quâ hostiam vel calicem tangit. *c. consulto, de cons. dist.* 1. (nam in extremitatibus potest esse sericum, vel auro elaboratum)& benedictum ab Episcopo, vel privilegiato, (*vid. Compend. privil. Societatis* JESU, *v. Bened.*) non tamen iterum benedicendum post lotionem, nisi notabiliter rumpatur. *S. Thom. Sylv. Bon. d. 4. q. ult. p. 9. Card. de Lugo, d. 20. s. 2 n. 76. & Gavant. p. 2. t.* 1. ubi addit ex *Sa* (& dicit esse communem) peccare mortaliter qui utatur notabiliter immundo.

6. Palla item linea, quâ parte calicem tegit (superiore enim parte potest auro constare, vel serico) quæ cùm habeat communem cum corporali benedictionem, utpote cujus pars antiquitus fuit, pro eodem servire posse docet idem *Card. de Lugo, l.c.* si sit satis capax.

7. Purificatorium item lineum, non tamen necessario benedictum, ut contra *Layman.* docent,

cent *Suar.Gavant.* & *Card. de Lugo*; neque ulla reperitur in Ritualibus ejus benedictio.

8. Sub gravi peccato Missale, Canonem saltem continens, ut habet *Bonac.* & alij *commun.* etsi *Ledes.* & *Laym.* doceant in gravi necessitate, licitum esse celebrare sine libro, ei qui moraliter sit certus se non erraturum: & sic *Cardin.de Lugo, l.c.* cum *Dian.* &c. probabiliter excusat eum; qui propter visûs debilitatem legere non potest.

9. Minister (secundùm *Navar. Fag.* & *Zerol* sub mortali) & quidem masculus: in necessitate tamen gravi, v. g. diei festi, vel dandi viaticum, posset quis sibi ipsi respondere, inquit *Sa.Bonac.* & *Dian. t.* 14. *resol.* 43. ex aliis. In quo casu etiam fœminam adhiberi posse, docet *Nugnus art.* 9. *d.* 1. & *Sylv.* (idque quibusdam Belgij partibus consuetudine inductum esse, docet *Marchant. Res. post cap.* 4.) contra communem, apud *Laym Fernand. Dian. l.c.Tamb.l.c.* & *Marchant de ord.t.*3.*cap.* 15. ubi vult id esse mortale. Ministrante tamen circa altare viro, qui nesciat respondere, Moniales ex choro respondere, non esse prohibitum notat *Card. de Lugo*, & *Tamb. l. c.* ubi etiam cum *Henriq.* & *Hurt.* permittit celebranti Missam cœptam prosequi sine ministro, si hic fortè abiit, & aliquantulum expectatus non revertatur.

10. Crucifixus (nisi sit expositum Venerabile Sacramentum) non tamen sub obligatione gravi. Idem est de velo. *C. de Lugo, d.* 20. *s.*2.*n.*7.*Gavant.*

11. Candela accensa duplex ex cera, & quidem secundùm *Fagund.Regin. Vasq.*& *alios* sub mortali, contra *Nugnum* & *Machinum*. In necessitate tamen, præciso scandalo, sufficit una, etiam ex sebo; vel lucerna, aut lampas ex oleo,

oleo. v. *Dian l.c. Laym. c.* 16. *n.* 17. *Azor. c.* 28. *q.* 15. Sine omni autem lumine celebrare numquam licet. *C de Lugo, d.* 30 *s.* 2. adeò ut si extingueretur ante consecrationem, & aliud haberi non posset, Missam esse relinquendam, etiam in necessitate consecrandi pro moribundo viaticum, dicat *Fag. p.* 22. *c.* 22. & *Quint. tr.* 4. *s.* 1.

12. Requiritur etiam antipendium, pulvillus, candelabra, bursa, velum, manutergium; sed non benedicta, & si quid ex his desit, ex profanis congruenter mundis mutuo accipi, & deinde priori usui reddi potest. *Tamb l.* 5. *c.* 3. §. 3.

13. Operto capite celebrare non licet, etiam in infirmitate, sine licentia, ut docent *Fagund. Laym. Dian Resp* 58. Et quidem Summi Pontificis, ut ex Declaratione Cardinalium notant *Gavant.* & *Tamb de exped. sacrif. l.* 1. licet *Laym.* & *Scot.* Episcopis, & cum Regularibus eorum Prælatis permittant. Quod *Tamb. l. c.* rectè limitat ad casum necessitatis, in quo ad Papam difficilis sit recursus. Qui tamen sine venia faceret, eum non peccare mortaliter (secluso contemptu & scandalo) vult *Ledes.* & *Tamb. l. c.* Quod *Diana p.* 2. *c.* 14. *R.* 58. censet probabile, si tempus Canonis excipiatur.

Plura de his omnibus *v.* apud *Aut. cit. Gavant. Dian. Laym. Bon. Card. de Lugo, d.* 29. *s.* 4. *Escob. E.* 11. ubi notat, etsi gravis sit obligatio servandi ritum celebrandi præscriptum in rubricis Missalis, ideoque grave sit, omittere v. g. oblationem hostiæ, vel calicis, vel infusionem modicæ aquæ, *Tamb. de exped. sacr. l.* 2 *c* 5. nihilominus levitatem materiæ sæpè excusare à culpa mortali omissionem, etiam intra canonem monet *Escob. l. c.* unde veniale tantùm erit.

L Omittere orationes dici solitas, dum Sa-

 cerdos

Sacerdos se induit, ut contra *Navarr. Sylv. &* *Azor.* docent *Laym. Fagund. Dian. R.* 21. *&c.* Lotionem autem manuum ante vel post Missam (etsi facilè omitti non debeat) non videri sufficientem materiam rigorosi præcepti tenent *Suar. & Tamb.* §. 6.

II. Omittere Gloria vel Credo; vel in Canone nomen alicujus Sancti, vel ea quæ tempore Paschali interponuntur inter Communicantes, aut infra actionem *Dian p.* 2. *tr.* 14 *R.*49. *&* 89. *ex Fill. Quintan. &c.* In Missa autem quæ canitur, non legere Evangelium submissâ voce, *Dian. l. c. R.* 4. negat esse peccatum, ex *Sanch. & aliis.* 10. quòd Rubrica sit tantum directiva. Si quis autem in Missa advertat aliquid à se omissum, regulariter non esse repetendum ait *Suar. & Tamb. de exped. sacrif. l.* 2. *c.* 5. Dicit *regulariter*: quia 1. si sit de substantia, v. g. aliquid pertinens ad consecrationem, certum est debere repeti. 2. Si dum secretò orat, post pauca verba certò advertat, se aliquid notabile omisisse, (v. g. die Paschæ, Communicantes,) paululum regrediendum esse, & repetendum censet *Tamb. l. c.* Ita *Fill. Dian. R.* 59. *Escob.*

III. Ex devotione leve aliquid in Missa (etiam dum secretò orat) addere v. g. orationem Dominicam, vel Psalmum aliquem; vel in Canone nominibus Sanctorum nomen Patroni loci. *Tamb. l. c. de exped. sacrif. c.* 5. Dixi, *leve*: quia notabiliter addere, esse mortale vult idem *Tamb. l. c.* ex *Bon d* 4. *q. ult.*

IV. Celebrare ante dictum Matutinum, ut contra *Azo. & Regin.* docent *Sylv. Valent Suar. Vasq. Less. Fag. Laym. &c.* quorum plerique tamen cum *Palao* dicunt esse veniale, si fiat sine causa: licèt & hoc *Tambur. l.* 1. *a.* 7. *c.* 1. *de exped. sacrif.* in dubium vocet.

V. Quæ altâ voce dicenda præscribuntur, adeo submissâ dicere, ut adstantes audire non possint, *Tambur. de exped. sacrif. l. 1. c. 9.* quidquid dicat *Navar*, apud *Sa. V. Missa*. Imò notat Idem *Tambur.* ex *C. de Lugo, d. 22. s. 2.* à timoratis passim sine scrupulo voce depressâ legi.

VI. Mutare Missam, & die Dominico, vel festo duplici, vel iis diebus, quibus prohibetur fieri de festo duplici (v. g. infra octavas Epiphaniæ, Paschatis, &c. Feria IV. Cinerum, infra hebdomadam majorem; Vigiliâ Nativitatis Domini) sine gravi causa legere votivam, vel pro defunctis, vel de alio Sancto in numerum SS. Relato. *Suar. Dian. C. de Lugo, l. c. Escob.* contra *Quintan.* qui *t. 7. s. 40.* putat in hebdomada sancta licere legere votivam; quod refutant. *Gavant & Dian. p. 9. t. 8. R. 53.* ex *Declar. Cardin.*

Dixi I. *sine gravi causa*: talis autem censetur, 1. quæ spectat ad bonum Reipub. vel Principis, v. g. necessitas pluviæ, ingruentis belli, vel pestis, vel similis mali universalis: item solemnis gratiarum actio, solemnis expositio Eucharistiæ, (v. g. diebus Antecineralibus in oratione 40. horarum. *Tambur. l. 2. cap. 6.* 2. Quando cadaver præsens est in Ecclesia, ubi usus obtinuit *Gavant. p. 1. t. 5.* 3. Si quis celebret in Ecclesia, in qua agitur dies festus loci proprius: hunc enim non tantum posse, sed debere ex congruitate conformare se loco, notat *Gavant. vid. Tambur. l. 1. c. 6. §. 2. & 4.* addit, etiamsi Sacerdos (accepto stipendio) homini promiserit votivam, vel pro defunctis, etiam in altari privilegiato, non solum posse, sed debere celebrare Missam currentem diebus quibus istæ prohibentur. Imò etsi Deo per votum tales Missas promiserit, non tamen ad eas obligari istis diebus, eò

quòd votum non obliget, quando impedit bonum majus, quale esse dicit conformitatem officij cum Missa; secus diebus aliis.

Dixi 2. *In numerum Sanctorum relato*, quia si fit Beatificatus tantùm, de quo certis sacerdotibus, v. g. quorum Ordinis fuit,) concessum sit Missam legere, docet *Gran.* 2. 2. *cont.* 2. *cap.* 7. *d.* 4 *s.* 2. *num.* 2. & *Escob.* contra *Palaum*, non licere aliis sacerdotibus, etsi nullum aliud sit festum, de eo legere: eò quòd sic expresse determinarit Sacra rituum Congregatio, apud *Gavantum*, *vid. Escob. num* 42. & *Tambur. l. c. c.* 6. ubi *Palaum* sequens dicit contrarium esse probabilius ac magis pium. Imò de Sanctis Societatis certum esse, si celebrent in templis ejusdem Societatis, ex concessione Pontificum. Idem tenet *Quint. t.* 7 *sing. l. c.*

VII Si quis violet rubricam spectantem ad essentiam, vel quasi essentiam Missæ, vel si nullam planè servet, peccat mortaliter. *Escob.* ex *Fag. p.* 1. *l.* 3. *c.* 21. *n.* 9.

TRACTATUS IV.

De Sacramento Pœnitentiæ.

CAPUT PRIMUM.

De essentia hujus Sacramenti.

DUBIUM I.

Quæ sit ejus materia & forma.

RESP. Materia remota & necessaria, est omne peccatum mortale, post Baptismum commissum, & non confessum, Materia suffi-

sufficiens, etsi non necessaria, est omne veniale post Baptismum commissum; vel etiam mortale, alias ritè confessum. Materia proxima sunt actus pœnitentis, contritio, confessio, & satisfactio: quarum ultima est integralis tantùm, (ut patet in infirmo, qui si rationе destituatur, solet absolvi absque satisfactione) duæ priores sunt essentiales, ut communiter docetur contra *Scotum*, qui totam essentiam ponit in absolutione. Porrò peccata sunt tantùm materia circa quam; actus vero pœnitentis, materia ex qua *Laym l. 5. tr. 6. c. 4.* ex communi. *Unde resolves.*

I. Etsi peccatum mortale remissum quomodocumque sit, teneris tamen confiteri, si non fecisti. *Trid. sess. 14 c. 5.*

II. Omitti possunt venialia vel omnia, vel aliqua; item mortalia semel ritè confessa, v. g. in Confessione generali, ut docent *Dian. p. 3 t. 4. res. 56. Card. de Lugo, d. 16. n. 56.* contra *Victoriam, Ledes. & alios.* In qua etiam non esse necessarium, addere peccato mortali, quod post ultimam confessionem sit commissum, docent *Bon. d. 5. q. 5. s. 2 p. 2. Dian tom. 2. tr. 4. R. 62.* & *tom. 3. t. 3. R. 65. Card, de Lugo, d. 16. s. 2. n. 47.* ex *Sanch.* & *Kon.* quod est probabile; nisi circumstantia aliqua v. g. speciem mutans vel reservatio casûs, vel proxima peccandi occasio aliud requirat, & pœnitentia sufficiens imponatur, *Card. de Lugo, Tamb. de exp. conf. l. 2. c. 1.* Tutius tamen est nova antiquis secernere.

III. Ponenda semper est materia certa: qualem esse negat *Sanctius in sel. d. 7.* apud *Dian. q. 3. t. 4. R. 52.* quòd quis non responderit divinis inspirationibus; non fecerit bonum quod potuit, & similes imperfectiones. In quibus tamen exponendis, non tenetur

netur Confessarius impedire pœnitentem, ut docet *Card. de Lugo, l.c.n* 103. contra *Sancium*. Quod si habere certa non possit, pro ratione dubij danda est absolutio; ut sub dubio, si materia prorsus dubia sit; vel absoluta, si certa videatur. Ita *Suar. Layman. l.* 5. *t.* 5. *c.* 3. & alij *comm.*

Resp. II. Forma Sacramenti Pœnitentiæ sunt verba absolutionis: EGO TE ABSOLVO A PECCATIS TUIS; (ubi licet de essentia tantùm sit, ABSOLVO TE; debent tamen addi reliqua, præsertim in articulo mortis, secundùm quosdam, sub mortali, secundùm alios, sub veniali, ut *v. Granad.*) voce prolatâ in præsentem; absentem enim *Clemens VIII.* absolvi prohibuit, sub pœna excommunicationis. *Unde resolves,*

I. Invalidum est absolvere nutu, signo aut scripto: item absolvere absentem; quod docuit *Alensis, Medin.* & alij; sed vetitum nunc, ut modò dictum.

II. Valida est absolutio, si reverentiæ causâ dicas; Absolvo dominationem, excellentiam, vel majestatem vestram, &c Quia non mutatur essentialiter, & sunt verba æquivalentia. *Aversa*, v. suprà *tr.* 1 *c.* 1. *d.* 2. Non valet autem, si dicas: Absolvat te Deus; vel Absolvat te Christus. *Aversa. q.* 12 *f.* 2.

III. Orationes præviæ, & subsequentes formam, ut *Misereatur tui, &c.* & *Passio Domini, &c.* quæ secundum *Trid.* laudabiliter adduntur, non sunt necessitatis; & ex causa rationabili omitti possunt, v.g. si breves sint confessiones, vel multi confitentes, (ut *v. Dian. p.* 3 *t.* 4. *R.* 97. tunc enim sufficit dicere *Absolvo te a peccatis tuis in nomine, &c.*) vel si timeatur censura, *Absolvo te à vinculo excommunicationis; deinde à peccatis tuis, &c. v. Sa, V. Absolutio.*

IV. Ele-

IV. Elevatio manûs, ejusque impositio in caput, item formatio Crucis, est libera, etsi debeat servari consuetudo. Ita *Laym. c.5.* ubi idem dicit de apertione capitis. Forma autem *Clementis VIII.* ut tradit *Sa.* & *Rituale Romanum*, est hæc, quâ ut omnes utantur, suadet *Paulus V.* ideoque omnibus tenenda memoriter: *Misereatur tui omnipotens Deus, & dimissis peccatis tuis perducat te ad vitam æternam Amen.* deinde elevatâ manu pergit: *Indulgentiam, absolutionem & remissionem peccatorum tuorum, tribuat tibi omnipotens & misericors Dominus. Amen. Dominus noster* JESUS *Christus te absolvat, & Ego auctoritate ipsius, te absolvo ab omni vinculo excommunicationis, suspensationis,* (quæ vox circa laicos omittitur) *& interdicti, in quantum possum, & tu indiges: Deinde ego te absolvo à peccatis tuis, in nomine Patris, & Filij & Spiritûs Sancti Amen. Passio Domini nostri* JESU *Christi, & merita B.V. & omnium SS. & quidquid boni feceris, & mali sustinueris, sit tibi in remissionem peccatorum, in augmentum gratiæ, & præmium vitæ æternæ. Amen.*

DUBIUM II.

Qualis Contritio requiratur.

Suppono, quòd Contritio in communi sit dolor ac detestatio peccati commissi, cum proposito emendandi, ut habet *Trid. sess. 14.* Ubi eam dividit in Perfectam, quæ absolutè sic dicitur, & in Imperfectam, quæ Attritio dicitur. Perfecta est, quæ elicitur ex motivo charitatis, propter Deum summè dilectum, & hæc se solâ mox justificat, etsi cum voto & ordine ad confessionem, quam deinde facere

teneris. Imperfecta est, quæ ex inferiore motivo, supernaturali tamen, concipitur.

Resp. Ad Sacramentum hoc sufficit, & requiritur saltem attritio formalis, supernaturalis, efficax, & universalis, (respectu mortalium) concepta in ordine ad confessionem vel saltem absolutionem. Est communis. *Bon d.5.q.5. & Schol.* ac colligitur ex *Trid. l.* *Unde resolves.*

I. Non requiritur contritio existimata, ut voluit *Gabriel.*

II. Non sufficit. 1. Attritio existimata tantùm, licet inculpabiliter: quia vera attritio est pars essentialis. 2. Nec desiderium absolutionis sine affectu ad peccata; idque etiamsi tantum confitearis venialia, ut habet sententia communis contra *Angles* & quosdam alios, quos sequitur. *Tamb. l. 1. exped. conf. c. 3. vid. Dian. p.9.t.9.R.31.* Unde peccat graviter, qui etiam sola venialia, vel sola mortalia, aliàs confessa, sine omni formali dolore confitetur: quia non ponit materiam Sacramenti & saltem periculo sacrilegij se exponit. Ita *Cardin. de Lugo, d.14.s.8.&c. commun v. Dian. p 3. t.4.R.116. Bonac. d.5.q 3. sect 1. p 3.* Non tamen est necesse, ut dolor se extendat ad omnia venialia, quorum sibi pœnitens est conscius. *Sa Layman. Lugo.* Imò notat *Tambur. l. c.* satis esse de uno veniali dolere formaliter, etsi plurium sis conscius, de quibus nec dolorem, nec propositum emendandi habeas, sive ea confitearis, sive non.

III. Non absolvitur, qui dolet, licèt intensissimè, tantum propter infamiam, damna, aliásve pœnas temporales præcisè, etsi ex inculpabili ignorantia: quia non est dolor supernaturalis; nec ignorantia, aut bona fides potest supplere defectum essentialem.

Bonac. *l.c &c.* Limitat tamen *Regin.* cum *Tamb. de exped. conf. l* 1. *c.*1. nisi doleas propter istas ut à Deo infl ctas, vel infligendas.

IV. Ad attritionem non requiritur ulla intensio, vel duratio temporis, ut vult *Duran.*

V. Etsi debeat esse de omnibus peccatis mortalibus, non requiruntur tamen singuli dolores de singulis, ut vult *Angles*; sed sufficit unus actus, de omnibus simul sumptis, etiam oblitis: ideoque peccat graviter, qui sciens prudens non atteritur universaliter de omnibus mortalibus nondum remissis. Bon. *&c. ll. cc.*

VI. Non sufficit dolere quòd non doleas, ut habet *Navar. & Sa.* nec velleitas non peccandi. Ratio utriusque est, quia non est dolor de peccatis commissis, cum quo affectus ad ea stare potest, *Henr. Vasq.* Bonac. *l. c. n.* 7. Ubi rectè notat, cum actu, quo quis dolet se non dolere de peccatis, plerumque conjunctum esse dolorem de peccatis; etsi pœnitens eum non dignoscat.

VII. Etsi dolor hic debeat esse summus appretiativè, ita ut nihil magis detesteris quàm peccatum, malisque omnia mala hujus mundi perpeti, quàm mortaliter contra Deum peccare: non tamen opus est, imò nec expedit, particulares facere collationes; v. g. Mallem hoc vel illud malum subire, quàm mortaliter peccare; quia periculosæ sunt.

VIII. Qui non vult occasiones proximas peccandi à se amoliri, vel non remittere ex animo, vel non restituere, aut satisfacere, quibus debet; vel non habet formale (licèt probabiliter cum *Card. de Lugo, l. c. s.* 5. *Laym. Dian.* aliqui dicant, virtuale in contritione universali inclusum sufficere, saltem quando non occurrit cogitatio de peccatis vitandis)

dis) propositum, peccata mortalia, (quando talia confitetur) vitandi efficax, id est, cum quo non possit consistere affectus actualis erga aliquod mortale: non est sufficienter attritus. Ratio est, quia non est dolor & detestatio efficax, quippe cum quo possit stare voluntas peccandi: nec is se ex toto corde convertit ad Deum, detestans peccatum super omne detestabile. *Suar. Fernand. Laym. l. 5. tr. 6. c. 4. Dian. p. 3. t. 4. resol. 119. &c.* commun. Et licet sola venialia confitearis, teneris tamen, sicut dolorem, ita etiam propositum, saltem virtuale, circa illa habere. *C. de Lugo, d. 14. f. 8. & 9.* & alij.

IX. Redire sæpè cum eodem mortali, non est certum indicium deesse attritionem, etsi sit magna præsumptio, præsertim in iis, qui coguntur confiteri à parentibus, magistris, &c. item in iis, qui aliquoties moniti concubinam non separant, aut restitutionem non faciunt; quibus proinde absolutio differenda est, nisi id actu præstent. Quamquam possint esse alia signa veri doloris, v.g. si media præscripta sint adhibita, occasiones vitatæ, si numerus peccatorum imminutus, si pœnitens omninò afferat, cui plerumque credi debet, cùm ipse sit sui accusator, defensor & testis. Qua in re opus est magna prudentia Confessarij, ne pœnitentem severitate avertat, neque etiam lenitate seducat, & peccet, pereatque cum illo. *Suar. in 3. p. d. 2. f. 2. Sanch. l. 2. in decal. c. 32. & l. 3. c. 5. Card. de Lugo, l. c. n. 166. & 169.* contra quorum aliorumque communem sententiam, docent apud *Dian. Vivaldus, & Ioannes Sancius d. 10. num. 16.* posse toties, quoties confitetur, absolvi, etiamsi nullus appareat profectus; eò quòd sine illo possit esse verum propositum: sicut est in iis, qui venialia semper afferunt eadem.

eadem. Verum id probare non ausim, *ob damnatas nuper ab innocent. XI. Prop. 60. & 61.** nec videtur esse par ratio. vid. *Kon d. 2. dub. 14. Dian. p. 2. t. 7. R. 55.* & *p. 2. t. 2. misc. R. 45.* & *p. 3. t. 4.*

X. Absolvendi sunt ij, qui ex officio, domo, vel negotio, in quo propinquum peccati periculum imminet, discedere nolunt, eò quòd sine maxima difficultate non possint, parati interim media præscribenda adhibere. Ratio est, quia occasio, etiam propinqua, non necessitat ad peccatum, ideoque stare potest cum proposito peccata vitandi. Nec refert, quod quis putet, vel timeat, se unum, vel plura peccata non vitaturum: quia propositum est actus voluntatis; existimatio autem illa est actus intellectûs, qui ex illo proposito, ob humanæ voluntatis mutabilitatem, non necessariò consequitur. Interim qui certus est, impossibile sibi esse, in tali occasione peccata vitare, debet eam deserere, nisi velit perire. Ita *Laym. l. c. Card. de Lugo l. c. num. 152.*

XI. Non requiritur dolor sensibilis, sufficit enim intellectivus: qui cùm sit internus, ac spiritualis, scrupulosi non facilè debent angi, quasi sine dolore accedant ad Sacramentum, eò quòd nullum sentiant.

XII. Is qui nihil cogitans de confessione, attritionem elicuit, non referens eam ad Sacramentum, non potest sine novo dolore ad id accedere; quia pars debet referri ad comparatem. Ita *Suar. d. 20. s. 4. Bonac. d. 5. q. 3. p. 2.* Contrarium tamen videtur docere *C. de Lugo, d. 14. s. 4. n. 37.* quod nō est improbabile *Tamb. l. 1. c. 2.*

XIII. Non sufficit ad Sacramentum dolor, qui sequitur absolutionem: imò secundum senten-

* *Merito non vult Auctor probare: quia affirmative est Propos. 60. inter 65.*

sententiam saltem tutiorem, quam docet *Laym l. 5 cap. 4. & Kon.* debet antecedere etiam confessionem, etsi contrarium etiam probabiliter doceant *Vasq. Fill Fag. C. de Lugo, de pœn. d. 14. s. 2.* & *Gasp. Hurt. d. 6. dif. 5.* apud *Dian.* & *Escob. t. 7. E. 6.* Unde pœnitentes initio ad dolorem excitandi; aut si post peccatorum narrationē fiat, repetant verbo confessionem dicendo se dolere de peccatis expositis. *vid. Laym. l. c.*

XIV. Probabile est, eum, qui paulò ante confessus iterum confitetur, vel eadem peccata, vel quæ exciderant, de quibus antè (explicitè, & in particulari) non doluit, non teneri elicere novum dolorem. *Card. de Lugo, d. 14. s. 3. Dian. p. 9. c. 3. R. 5. & 51.* & consequenter potest moribundus propter periculum instantis mortis absolvi, audito tantùm uno alterove peccato; & deinde si superstes maneat, auditis reliquis iteratò absolvi in virtute doloris præcedentis. *Tamb.*

DUBIUM III.

Qualis Confessio requiratur.

ARTICULUS I.

An debeat esse integra materialiter.

Resp. Ad confessionem, per se & ordinariè requiritur integritas materialis, sita in eo, ut postquam diligentius te excusseris, & conscientiæ tuæ sinus & latebras (ita loquitur *Trid. sess. 14. cap 5.*) exploraveris, confitearis omnia mortalia memoriæ occurrentia, nondum confessa, eorumque numerum, & circumstantias, quæ speciem mutant. Patet ex *Trident. l. c.* &

est

est certum. Ratio est, quia alias nec judicium sacramentale rectè administrari, nec æquitas in pœnis statuendis servari potest.

Dicitur I. *Per se, & ordinariè*: quia per accidens, & extraordinariè, sufficit integritas formalis. *v. Dub. seq.*

Dicitur II. *numerum*: intellige certum, qui si non constet, dic probabilem, addendo, *plus, minus*. Quòd si deinde deprehendas te errâsse, non teneris iterum confiteri, nisi notabiliter fuerit major. *Fagund. Sanch. Hurt* contra *Reg. Fill. & Sa* qui dicunt, verba illa, *plus minus*, tantum extendi ad unum vel duo supra numerum indicatum. Sed quamvis hoc sit verum in numero parvo, denario v.g. non tamen in aliis, v.g. centenario, millenario, &c. quia verba illa non habent sensum absolutum, sed respectivum, ad numerum cui adduntur; qui quantò fuerit major, tanto etiam major verbis istis intelligetur, dummodò tamen sit parvus respectu alterius, cui adjungitur, quod prudentis arbitrio æstimandum est. Ita *Dian p. 3. t. 3.* R. 194. ex *Navar. &c.* Item *C. de Lugo, d. 16. n.* 94. Quòd si autem nec probabilis haberi potest, dicenda est consuetudo peccandi, tempus & frequentia in die, septimanâ, mense, vel anno. *vid. Fill. t. 7. c. 4. Dian. p. 3. t. 4. res. 94. Gasp. Hurt. d. 9. dif. 5. Cardin. de Lugo, d. 16. num 79.*

Dicitur III. *Quæ speciem mutant*: quia etsi probabile sit, quod docent *Suar. Kon.* & alii, etiam eas, quæ notabiliter in eadem specie aggravant, [hoc est, quæ juxta cujusque conscientiam excedunt ordinarium peccandi modum] esse explicandas ob rationem allatam in responsione. Contraria tamen sententia, quam ex *D. Thom. Sylv. Navar.* docent *Vasq.* Reg. *Bonac. Card. de Lugo, d. 16. s. 3.* etiam proba-

probabilis est, & tuta: saltem si excipias 1. Gradus consanguinitatis in incestu. 2. Quantitatem furti, injuriæ &c quæ egent satisfactione. 3. Quando uno actu plures sunt occisi, vel infamati, vel apud plures. 4. Odium diuturnum: quia tunc solent plures actus fieri. *v. Reg. l. c.* 5. Peccatum inter confessarium & pœnitentem. *v. Fill. de imped. mat. c. 5. q. 5.* 6. Si circumstantiam invehat censuram, vel reservationem, vel ad necessariam pœnitentis directionem, à confessario prudenter interrogetur. *Unde resolves.*

I. Ad integritatem confessionis prærequiritur diligens examen, pro capacitate pœnitentis, temporis morâ & cæteris circumstantiis. Ad id autem sufficit diligentia mediocris, qualem vir prudens in arduis negotiis adhibet, qualem moraliter loquendo, docti & timorati adhibere solent, etiamsi quis putet, majore diligentiâ plura se reperturum. *Bon. t. 1. d. 5. q 5. Layman. l. 5. t 6. c. 8.* Post mediocrem autem istam diligentiam non tenetur de anteacta vita ulterius cogitare: & si quid occurrat, quod videatur non esse in confessione explicatum, potest sibi persuadere, cum cæteris id memoratum fuisse. *Dian. p. 3. t. 4. R. 107.* ex *Sanch.*

II. Examen hoc à confessario potest suppleri: quod tamen *Suar.* reprobat in confessionibus longis diligentiorum, eò quòd impossibile ferè sit, ut quis repentè rogatus omnia recordetur; & tantum admitti in rudibus: quos etiam monet *Sa. V. Confessio*, bonâ fide confessos, non nimis rogandos de confessionibus præteritis, nisi intelligatur aliquid necessarium defuisse *v Fagund. Dian p. 3. tr. 4. ref. 89.*

III. Non est necessarium peccata scribere, ne memoriâ excidant, ut contra *Bon.* do-

cent *Suar. Vasq.* & alij. Imò *Sotus* dicit,id non consulendum,ob periculum evulgationis. Melius tamen *Laym.Kon.* & alij asserunt, suadendum esse; dummodò vitetur anxietas nimia, propter quam scrupulosis prohiberi potest.

IV. Invalida est confessio non integra ex ignorantia, vel negligentia mortaliter culpabili,ut verius docent *Suar.* & alij communiter contra *Sotum* & *Canum* : quia *Trid.* requirit diligens examen.

V. Non officit integritati, per se loquendo, si quis subinde gravius lapsus, id alteri prius confiteatur, & deinde ordinario suo venialia tantum, (qui imprudenter id ægrè feret, prohibebit, aut reprehendet) nisi tamen eâ occasione maneat in mortali occasione peccandi; aut ideò circumeat, ut liberius peccet: tunc enim graviter peccabit, & ob defectum attritionis, confessio erit nulla. Ita *Fill. Laym. l.5 t.6. C de Lugo,d.16.n.57.*

VI Ex circumstantiis minuentibus illæ tantùm explicandæ sunt, quæ vel omnino tollunt malitiam, vel ex mortali faciunt venialem, ut parvitas materiæ, indeliberatio, &c. (v.g. si die Veneris ignorans comedisset carnes) vel alioqui notabiliter mutant judicium Confessarij, saltem quoad speciem.

VII. Ad servandam integritatem confessionis, peccata mortalia dubia,ut dubia, [loquendo de dubio propriè dicto] sunt aperienda, ut docet *Suar. in 3 p. tom. 4 t. 2. s. 9. n. 7. Sanch. Dian. C. de Lugo, d.16. n.63. Conin. d. 3. quæst. 5. s. 2. p. 2. dif 4* & alij *commun* contra *Kon.* Ratio est tum quia peccata, quæ sunt in conscientia, debent manifestari; at dubia ut dubia sunt in conscientia: tum quia in negotio salutis, & medio ad hanc necessario, non tam habet locum illud axioma: *Me-*

lior est conditio possidentis, quàm hoc: *In dub. tutior pars eligenda est.* (Excipiuntur tame scrupulosi,& ij,quibus diu post patratum pec catum suboritur aliquod dubium, si aliàs so liti sint solicitè confessionem instituere: qui non est dubium prudens.) Quod si postmo dum accipiat notitiam certam,idem rursus est confitendum tamquam certum, docent *Tur rianus* & *Sanch. in mor. cap.* 10. *n.* 69. Dubita tamen *Card. de Lugo*, *d.*16.*s.*2.*n.*79. & 92. sua detque id ut securius. *vid. Dian. p.*3. *t.*4 R.60 & 107. Si verò peccatum confessus est ut cer tum, & postea de eo dubitet an fecerit, non tenetur iterum confiteri ut dubium. *Lugo*,*Tam bur de exped conf. d.* 1. *c.* 1. qui idem censent etsi postmodum certo comperiat se non fe cisse. Monent autem *Suar.* & *Tambur. loc.cit.* si quis sola peccata dubia confiteatur, monen dum ut addat aliquod certum ex aliàs confes sis. Quod si id haberi non possit,absolvendum sub conditione.

ARTICULUS II.

Quando sufficiat confessio integra formaliter.

Resp. Etsi ad hoc Sacramentum requiratur semper aliqua confessio, non tamen semper opus est, ut ea sit integra materialiter, modò si talis formaliter, seu moraliter, id est quan tum moraliter loquendo hic & nunc potest fieri; etsi postea debeas,si possis, supplere de fectum,non statim, sed quando rursum confi teri obligaberis,aut voles. Porrò quando talis confessio sufficiat, sequentes regulæ docent

Prima, Quandocumque quis ad materiali-

ter

ter integrè confitendum physicè est impotens, sufficit integritas formalis : quia præceptum divinum non obligat ad impossibile. Unde possunt in sequentibus casibus absolvi : I. Mutus, etsi unum tantum vel alterum peccatum per nutus significaverit : nisi tamen scripto possit Confessario exhibere : ad quod tunc eum teneri probabilius est, ut communiter docetur, contra *Cajet. Navar.* & alios. II. Surdus, qui non potest omnia explicare. *Laym. l. 5. tract. 6. cap. 8.* III Ignarus idiomatis ; tempore præcepti, vel alterius necessitatis, etsi non integrè intelligatur, si neque Confessarius linguæ gnarus, neque interpres haberi possit; imò etsi adsit interpres: non enim tenetur per eum confiteri, ut docent *Suar. Vasq. Dian.* nisi fortè in periculo mortis, in quo aliqua minora confiteri sufficiet. *vid. Card. de Lugo, d. 15. num* IV. Moribundus, usu linguæ subitò destitutus, si petat absolvi, ac det signa doloris, vel antè dederit coram aliis; modò id fecerit in ordine ad Sacramentum, quòd de quovis in eo statu præsumendum videtur. Quo casu si (saltem coram ipso infirmo) sive ab uno, sive pluribus, mediatis, vel immediatis testibus detur testimonium, Sacerdotem non tantum posse, sed probabiliter etiam teneri absolvere, (saltem sub conditione) docent *Dian. & Card. de Lugo, d. 18. n. 84. &c.* ex multis aliis, item *Bonac.* citans declarationem Cardinalium pro se, & *Prep. q. 4. dub. 5. &c.* eò quòd sic & ægri necessitati, & irreverentiæ Sacramenti consulatur.

Dixi, *saltem* : quia *Tam. l. 2. exped. conf.* citans *Kon. Prap & Lugo*, docet, posse & debere absolvi absolutè, etsi sit absens, qui de signo coram se dato testatus fuit. Denique si nullum signum dederit, nullo modo absol-

absolvendus est, cum actus judicialis no exerceatur, nisi præcesserit accusatio: lice enim recentiores quidam, ut *Tamb. de exped conf l 2. cap.10.* citans *Homobonum* & *Molfe* item *Phil. Servius in Amico fideli p. 1. c. 1. An ton. de litt. Barto de S.Fausto, &c.* censeant posse imò debere absolvi sub conditione, dummodò alias probè & christianè vixerit, eò quòd præsumi possit interiùs elicuisse contritionem, idque *Dian. p.4. tr.4 R.92.* & *p.9 tr.6. R. 20.* ex *aliis* 12. judicet probabile; ab aliis tamen meritò rejicitur, ut *Suar. Vasq Kon. Mercer. Lugo, d. 17. s.3. Malder &c.* ipseque *Dian. l. c.* & *aliis* 12. apud *Aversam*, quia deest omnis externa confessio, quam esse partem essentialem hujus Sacramenti, constat ex *Trid sess. 14. can. 9.* & ex nullo signo rationabiliter præsumi potest, ut suppono. *vid. Lugo, l c. Aversam q. 10. s. 18.* Ubi notat absolutionem, quæ iis, qui inscripti sunt in societatem Rosarij; solet in infirmitate impendi sine omni confessione, non dari tamquam sacramentalem, nec in ordine ad conficiendum Sacramentum, sed ad Indulgentiam & remissionem pœnæ consequendam.

Secunda, Quando vel pœnitenti, vel Confessario imminet periculum vitæ, quod nec illum integrè confiteri, nec hunc audire patiatur, sufficit integritas formalis. Ratio est, quia tunc materialis non est possibilis moraliter: quod valet sequentibus casibus.

1. Si pœnitens v g. infirmus, uno alterove peccato dicto deficiat, vel sit grave periculum ne deficiat.

2. Si infirmus volens confiteri, dum ei fertur viaticum, deprehendatur multas confessiones fecisse invalidas, & gravitas morbi non patiatur dilationem absolutio-

nis. *Gran. Zan. Dian p.5.t.3.R.73.*

3. Si ipse Sacerdos in periculo constitutus, videatur antè moriturus, quàm pœnitens absolvatur.

4. Si tempore pestis, prudentum judicio moraliter certum periculum sit, ne confessarius inficiatur: qui si tamen totam audire velit, tenebitur ad eam pœnitens.

5. Si immineat conflictus, vel si multitudo moribundorum v.g. in naufragio, nec possint omnes audiri. In quo casu possent etiam omnes simul, dicto uno peccato, quod minus infamat, (vel etiam secundùm quosdam, si aliter fieri non possit, dicendo in genere se esse peccatores) absolvi dicendo: *Ego vos absolvo, &c.* vid. *Sa. V. Absolutio, & Kon. de sacr. d 7.dub.9.*

Tertia. Quando ex confessione certi peccati vel circumstantiæ, timetur meritò grave damnum proprium, vel alienum, sive confessarij, sive alterius, corporale vel spirituale, potest id reticeri. Ratio est, quia præceptum divinum de integritate, non obligat cum tanto incommodo. Quod tantum esse posset, ut peccares confitendo; v. g. 1. Si Sacerdos certum peccatum sit revelaturus (intellige cum *Kon. C. de Lugo, d.26.n 527.* quod pœnitens ipse non teneatur revelare.) 2. Si sciat v. g. mulier, ex certo peccato sibi, vel confessario fore periculum ruinæ. 3. Si pœnitenti inde immineat grave damnum, vel periculum vitæ vel famæ. In his tamen casibus videtur requiri necessitas confitendi, v.g. ob communionem annuam; vel si longo tempore alioqui esset differenda. *vid. Fill. t. 27. c. 6. C. de Lugo, l. c.* Ubi monet, talia damna aut pericula non facile fingenda esse; & quidem in Religioso vix posse locum habere.

Quarta. Si quis aliquod peccatum, vel circumstantiam non possit confiteri sine violatione sigilli, v.g. si invalidè absolvisses simoniacum, nec posses confiteri nisi illi, qui facilè inde posset conjicere, quisnam ille esset.

Ex omnibus suprà dictis sequitur, excusari etiam sequentes ab integritate materiali.

1. Qui habent casum reservatum, de quo *infrà, & Laym.l 5.t.6.c 12.*

2. Scrupulosum, qui perpetuò angitur de oblitis.

3. Quem Sacerdos absolvit ante finem, nolens omnia audire, ut habet *Bon.* hic,

4. Quem fallit memoria, ita ut dicat, se scire in genere quòd peccaverit mortaliter, non occurrere autem speciem peccati; etsi tunc veniale aliquod addere sit consultum. Ita *Kon.* & *Laym.loc.cit.* contra *Sotum & Medin.*

5. Eum, qui extreme rudis, vel simplex, dicit se dolere de peccatis, nullum tamen in specie, ne veniale quidem sciat dicere: qui etsi speculativè loquendo possit absolvi, practicè tamen non expedit, sed data benedictione permittatur communicare. Ita *Laym.l.c.*

6. Qui aliquod peccatum non potest confiteri, sine complicis infamatione; v.g. si peccasses cum matre, vel sorore, quam confessarius nosset, tunc enim (si alium confessarium non potes habere, quem aliàs adire tenereris) sufficeret, imò deberet dici quod animo cum ea, vel in genere, cum aliquâ fornicationem, vel incestum commisisses, reticendo gradum primum, vel secundum, quoad liceb t sine manifestatione complicis; cum proposito confitendi integrè Sacerdoti alteri, proximâ occasione. Ita probabiliter *Navarr. c.7.Bon.Can. Vasq. Præp. hic dub. 6. Gamaz. &c.* Ratio est, quia quando duo præcepta divina con-

concurrunt, naturale & positivum, quæ simul servari non possunt, præferendum est naturale, quia strictius obligat. Etsi probabilius contrarium doceant *Fill. Suar. Vasq. Less. Cardin. de Lugo, art. 16. num. 394. Hurt. Kon.* & alij *commun.* Unde talis saltem non tenebitur tacere id peccatum, ne complicem infamet, nisi commodè possit; (quod *Cardin. de Lugo*, extendit etiam ad non complicem, sine cujus manifestatione peccatum explicari non potest) ideoque Confessario curandum, ne nominentur personæ, nisi ad pœnitentis directionem opus esset; tunc enim infamia ista non tanti æstimatur, eamque sibi imputet, qui peccavit. Conferendum tamen est commodum directionis, cum infamia. Ratio suprà dictorum omnium est, quia in his casibus moraliter non potest fieri confessio materialiter integra *Laym. c. 8. Fag. p. 1 c. 3. v. Dian. p. 3. t. 4. R. 64 & 131. & p. 1. t. 7 R. 49 Less. l. 2. c. 11 d. 11. Tamb. de exped. conf. l. 2. c. 9* §. 2. ubi docet, probabile esse, quod talis pœnitens propter solam consolationem, quam sentit ab amico vel docto Confessario, possit ei confiteri, etsi alium habere possit.

ARTICULUS III.

Quæ sint reliquæ conditiones confessionis.

Resp. Præter integritatem sunt hæ tres:

Prima: ut sit Vocalis, scilicet ordinariè: idque propter usum, & praxim Ecclesiæ graviter obligantem; nisi subsit justa causa, ut impotentia, sive physica, sive moralis: quæ si adsit, potest fieri nutu, scripto aliòve signo,

v.g.

v. g. si quis ob anxietatem loqui non possit aut puella supra modum verecunda, aliter se non possit explicare, quàm scripto, quo à confessario lecto, addat voce, de his me accuso. *Suar Vasq. C. de Lugo, Lay l. 5. tr. 6. c 6. n. 3.* Imò qui aliter non potest, tenetur juxta communem sententiam confiteri per nutus, aut scriptum tempore præcepti, etsi id, quoad scripturam, non admittant. *Navar. Tol. Sotus, Val. Dian.* extra articulum mortis *v C. de Lugo, d. 15. n 87.* Similiter suadendum esse surdis, ut confiteantur scripto, (licèt ad id non teneantur) ne ab aliis audiantur. Eamdemque ob causam eos non interrogandos, nisi de planè necessariis, ex *Poss.* docet *Dian p. 3. t 4. R. 127. & p. 5. t. 6. R. 5. Unde resolves hunc Casum.*

Is qui extra necessitatem, totam confessionem facit nutu, vel scripto, mortaliter peccat, ac consequenter non absolvitur. *Dian. p. 3. t. 4. R. 127. ex Sylv. v. Fill. tom. 1. t. 7. c. 1. Kon. d. 6. dub. 1. Suar. d 21. s. 3. n. 5.*

Secunda Conditio, ut sit secreta, id est, ut fiat soli Sacerdoti, non quidem ex necessitate, sed usu Ecclesiæ. Publica autem, qualis in naufragio, prœlio, hospitali, ubi alij adjacent, vel per interpretem fit, non obligat (saltem respectu peccatorum occultorum) nisi ex charitate sui eum, qui in articulo mortis dubitat de contritione; ac tum adhuc sufficit ea confiteri, quæ minorem pariunt infamiam. Ita *Suar. Fagund. Dian. p. 3. t. 4 R 29. &c. Unde resolves*

Si quis peccata in prioribus confessionibus oblitus esset, non tenetur etiam in articulo mortis ea confiteri publicè, vel per interpretem: quia peccatorum oblitorum Confessio tantum obligat ex præcepto positivo divino, quod in hoc casu cessat. *vid Laym. cap. 6. Dian. p. 3. t. 4. R. 128. & 129.*

Tertia

Tertia Conditio, ut sit vera. Quod requiritur essentialiter in materia substantiali & necessaria; quia aliàs in re gravi decipietur judex: neque esset Confessio integra, ideoque irrita. Non tamen in materia libera: tum quia falsitas signi in accusatione circa materiam accessoriam, non facit sententiam irritam; tum quia talis tantum peccat venialiter, cum non sit graviter injurius Sacerdoti, nec Sacramento. Ita *Navar Suar. &c Unde resolves.*

I. Non est mortale, nec irritat Sacramentum. 1. Si in Confessione mentiaris leviter, circa res non pertinentes, aut non necessarias ad Sacramentum, v. g. si historiam falsam narres, vel si neges veniale, vel mortale, quod non teneris confiteri. 2. Si falsò te accuses de veniali: quod tamen mortale grave erit, si id facias non dando aliam materiam, cum sic formam reddas irritam, & Sacramentum: nisi tamen facias ex scrupulo, perturbatione. Ita *Suar. Fill. tom. 1. tr. 7. c. 4. Laym. l. 4. t. 6. c. 8. Dian. p. 3. t. 4. R. 96.*

II. Sacrilegium est, & absolutio nulla. 1. Si mortale, quod confiteri teneris, & putas esse, neges, aut tegas, ne intelligatur. 2. Ut communiter docetur contra *Sylv.* si mortale tibi falsò imponas; nisi tamen fiat ex simplicitate, scrupulo, &c. 3. Si neges vel mentiaris circa peccata aliàs rite absoluta, quando Confessarius, ut Judex vel Medicus, de iis aliquid, ut necessarium ad præsentem confessionem, interrogat. *C. de Lugo*, d. 14. s. 10. *Tambur. l. 2. c. 10.* §. 2. secus si ad præsentem confessionem non faciat. *Ibid.*

ARTICULUS IV.

Quando confessio sit invalida, & quomodo iteranda.

Resp. I. Id contingit ex duplici capite. *Primo*, ex parte confessarij, si juridictionem non habuit, vel certè impeditam per censuram; vel si formam substantialiter vitiavit; vel non intendit absolvere, vel peccatum nullum intellexit.

Dico, *nullum*: quia si ob surditatem, somnum, vel distractionem, aliqua licèt mortalia non intellexerit, sine culpa pœnitentis, probabilius est, valuisse absolutionem, ac postea tantum repetenda esse non audita; ut contra *Sylv. Anton. Navar. & alios*, docent *Henriq. Layman. l. 5. tract. 6. cap. 9. Dian. p. 4. t. 4. resolv.* 198. Addo, *sine culpa*: quia si semidormienti malâ fide confitearis, peccas, & confessio est invalida, ideoque repetenda, *lib.* 1 *cap.* 10. §. 3. Denique addunt aliqui cum *Tol.* si Confessarius indoctus non potuit discernere mortale & veniale, invalidam esse. Verùm id *Suar. Layman.* & alij passim rejiciunt, & quidem, etiamsi Confessarius putasset esse veniale, quod fuit mortale, ideoque confessionem bonâ fide tali factam, non esse opus repetere. Ita & *Henriq. Sanch.* 1. *mor c.* 10. *num* 69. *Dian. p.* 3. *t.* 4. *R.* 121. contra *Vasq.* Dixi, *bonâ fide*: quia si malâ fide, v. g. quia quæsivisti talem Confessarium qui tibi mederi non possit, debes repetere, cum enim actu peccaveris dum confitereris, non fuisti ritè dispositus, ideoque nec absolutus. *Tamb. lib.* 2. *Cap.* 10. §. 3. Denique si finitâ confessione intelligas Confessarium aliqua non percepisse (sive propter som-

somnum, sive distractionem) nescias autem quæ sint illa, teneris repetere confessionem, si brevis fuerit: quia de singulis prudenter potes dubitare: si autem longa fuerit, ait *Tambur l.c.* non teneri, ob rationem contrariam; & satis esse confiteri quòd dubites an aliquod ex tuis peccatis Confessor perceperit.

Secundò. Invalida est ex parte pœnitentis, si fuit excommunicatus, de quo infrà, si mortale tacuit; vel de eo se falsò accusavit; si mortaliter negligens fuit in examinanda conscientia; item si non fuit attritus (quod pa-tere solet inde, si sponte quæsierit Confessarium surdum, indoctum, cœcum, &c. *vid. Sanch. loc.cit.* si nolit tollere occasiones, &c. *v. Dian.p.4.t.4.R.201.* quibus addi potest ut, si peccatum carnale confessus sit plurimum, si peccatum carnale confessus sit suo complici.

Resp. II. Si confessio apud eumdem confessarium iteretur, sufficit uno verbo in communi se accusare de peccatis antè illi cognitis: dummodò is eorum recordetur, saltem in confuso, aut statûs ac vitæ hominis in communi aut pœnitentiæ à se impositæ, ut docent *Vasq. Tol. Laym. Sa Dian p. 3. t. 4. resol. 123.* Imò si nihil horum, sed tantum, quod sibi confessus fuerit, recordetur, validè, etsi illicitè, absoluturum putant *Laym.* & *Dian. l. c.* Idem absolutè docent *Gran & Mercerus in 3. part. q. 9. num. 1.* cum quibus *Dian. part. 5. t. 14. R. 51.* se retractans, probabile censet, quod etiam licitè possit absolvere.

Resp. III. Raro obest defectus ex parte Confessarij, si pœnitens eum inculpabiliter ignorat: quia in confessione sequenti absolvetur etiam ab iis, à quibus se bonâ fide absolutum putabat. *Unde resolves.*

Is qui à puero peccatum aliquod grave, v.g.

v.g. mollitiem inculpabiliter omisit, ut qui putavit leve esse, vel nullum, non ideò tenetur repetere alia peccata, (vel confessiones intermedias) sed hoc tantum, ut docent *Bonac. Sanch. tom. 1. l. 1. c. 16. Vasq. in 1. p. tom. 4. q. 92. Sancius, Laym hic. cap. 9.* addens, si simplex rusticus, qui totâ vitâ tantùm fecit confessiones generales, nihil confitens in specie, nec aliter instructus sit, etsi is validè sit absolutus, cum onere, ut cùm melius cognoverit, omnia subjiciat clavibus; si tamen veniat, quando ingens est copia pœnitentium, ut tunc disponi non possit ad omnia repetenda, posse eum absolvi, auditis tamen peccatis ab ultima confessione factis, cum obligatione, ut melius faciat. Ita *Laym. l. c. cap. 9. n. 4. vid. Dian. p. 3. t. 4. R. 108.* ubi addit ex *Navar. Sylv. Becan. Vasq. Reg. tra. 1. l. 6 cap. 5. s. 4. n. 153.* & *Ioanne Sancio*, etsi ex errore culpabili moraliter, peccatum tale v. g. mollitiei (vel numerum, aliàmve circumstantiam necessariam,) omiseris, non ideò teneris repetere confessiones intermedias, bonâ fide, & legitimè factas, (in quibus ex naturali oblivione defectum illum non fuerit confessus) cùm validæ fuerint, & maneant validæ.

DUBIUM IV.

De Satisfactione.

ARTICULUS I.

Quæ ejus necessitas, & quantitas.

Resp I. Satisfactio, seu pœnitentia à Confessario data, est necessaria necessitate non Sacramenti, sed præcepti; ideoque à Confessario regu-

regulariter imponenda est, (secundùm *Suar.* & *Regin.tom.1 l.7 num.12.* sub mortali: tamen *Card.de Lugo* concedit, ex parvitate materiæ posse venialiter peccari, ut *v.d 25. n. 47.* v g. si ob peccata venialia levis pœnitentia esset injungenda; ejus enim voluntariam omissionem venialem tantùm esse. Ita etiam *Dian.p.6. t.6.R.44.*) Et quidem proportionata, tum peccatis, tum facultati pœnitentis. Ratio prioris est, quia est pars sacramenti, non essentialis, sed integralis tantum, habens effectum ex opere operato, & majorem vi sacramenti, quàm sine eo. Ratio posterioris est, tum ex *Trident. sess.14 c.8.* tum quia Sacerdos tenetur curare integritatem sacramenti, & tam vindicare, quàm mederi, *Bon. t. 1. d. 5. §. 3. p. 2.* *Unde resolves.*

I. Excusatur aliquando Confessarius, si levissimam(vel etiam nullam) pœnitentiam injungat, v.g 1. Si pœnitentem vehementissime contritum, aut aliter satisfecisse advertat. *Cajet. Navarr. Suar. Regin Bonac. de pœnit. d. 3. q. 5. s. 3. part. 2. n. 1. & 2. Escob. c. 6. n. 41.* Cum verò id rarò, vel numquam constare satis possit, tutius est aliquam semper injungere, ut rectè monet *C.de Lugo, d. 25. s. 4. n. 48.* 2. Si pœnitens sit mentis impos, aut aliter impotens act morti proximus, aut valdè debilis: cui tamen prudenter injungi levem saltem pœnitentiam; v g. percussionem pectoris, invocationem nominis JESU (saltem corde) aliòsve pios motus, vel ut per hæredes sacrificia, eleëmosynas, & similia opera pia curet, monent *Suar. Laym.* & *Bon. l. c.* & *Nav* qui addit, posse injungi, ut patienter ferat infirmitatem: quod tamen *Bon. l. c.* non probat, cum fieri possit, ut id valde angat infirmum, timentem se non ritè satisfacere. 3. Quando scrupulosus sæpius intra eam-

eamdem horam redit cum novis culpis qui supponitur satis imposita in præcedentibus *Tamb l. 4. c. 1.* ex *Fagund*

II. Etsi Confessarius peccet ex communi si pro magnis peccatis valde parvam pœnitentiam imponat: excusari tamen eum posse, putat *Dian. p. 3. t. 4. resolut. 92.* si addat illud: *quidquid boni feceris, &c.* Verùm hæc regula universaliter admitti non potest, ut benè notat *Cardin de Lugo, d. 25. num. 57. Koninc. Tanner. Palaus.* &c. (contra quos *Diana* pro se citat *Ranni* & *Leand. p. 6. t. 7. R 5.* & *p. 9. t. 9. R. 54.*) & ab aliis non immeritò rejicitur, eò quòd verba, utpotè merè deprecatoria, non habeant vim elevandi omnia opera bona ad efficaciam Sacramentalem, *Aversa. q. 13. s. 7.*

III. Minor justo licitè datur ex causa, qualis v. g. est, 1. magna contritio. 2. Fragilitas animi vel corporis, ob quam timetur majorem non impleturus. 3. Tempus Jubilæi, vel Indulgentiæ plenariæ. Ita *Suar. Henriq. Laym.*

IV. Non potest injungi. 1. Ingressus religionis, ut docet *Sa. V. satisfactio*: quia id nimis durum videtur. 2. Pœnitentia publica, si sit periculum revelandæ confessionis: aliàs interdum pro publico peccato, potest & expedit.

V. Etsi possit, & aliquando ob fragilitatem pœnitentis etiam expediat, injungi opus aliàs debitum, seu præceptum, v. g. Missæ auditionem die festo, &c. ut docent *Suar. Vasq. Laym. l. 5. tra. 6. cap. 15.* & alij. Unde si scrupulosus sæpiùs redeat ad Confessarium, intra breve tempus semper nova confitendo, non semper necesse est imponere pœnitentiam novam, cùm opus ante debitum possit injungi. *Bon. Henriq. C. de Lugo, Dian p. 6. t. 7. R. 6* contra *Suar. Regin. & Banny*: si tamen Confessarius non

expri-

exprimat, censetur imperasse opus liberum, ut docent iidem, & *Dian p.3.tr.4 R. 84. v. Kon. d. 10.dub 8.* & *Dian. part.4.tr.4 R.241.*

VI. Etsi etiam possit injungi opus internum, uti contra *Marat.* & *alios* docent *Kon. Hurt.* & *Dian p.4.t. 4 R. 24.* communiter tamen debet esse externum, & afflictivum, v.g. oratio, jejunium, eleëmosyna. Nam avaris eleëmosyna, luxuriosis afflictio corporis convenit. Utrùm verò licitè imponantur preces recitandæ pro defunctis, dubitari potest. *Vega. tom.2 c.64.* & *Ioannes Sancius d.16. num.1.* negant. Affirmant probabilius *Turrian. de pœn. d. 37. dub. 4. C. de Lugo, d. 35. s. 5. v. Dian t.4 p.3. R 54.*

VII. Potest etiam aliquando injungi cessatio ab aliquo bono opere, v.g. nimia corporis afflictione, vel abstinentia aliquâ vice à communione, ad promovendum majus bonum pœnitentis, si prudens Confessarius ad eum finem expedire, judicet *Salas C. de Lugo, Diana, &c.* cum *Aversa q. 13. s. 3.* contra *Ioannem Sancium.*

VIII. Etsi possit immediatè post absolutionem adhuc injungi, debet tamen fieri ante, ut servetur ordo judicij. *vid. Dian p 3. t.4 R.136.* & *p.5. t. 13. R.36.* ubi ex *Cap. Finali*, & *Ochap.* docet, etsi consuetudo habeat ut ita fiat, illam tamen non induxisse obligationem.

Resp. II. Pœnitens communiter tenetur sub gravi obligatione, pœnitentiam, si rationabilis sit, acceptare & implere, ut habet communis contra *Cajet. Sylv. Navar.* Quorum sententia ad hoc saltem serviet, ut neminem non absolutum dimittas, si vel levissimam subire velit, ut notat *Sotus* & *Regin lib.6. cap. 2. vid. Dian.p.5.t.R.51.* & *p.2.t.15.R.52.*

Dixi I. *comuniter*: quia probabile eſt, quod docent *Laym. l* 4. *t*. 6. *c*. 15. *Suar & Dian p*. 3. *t*. 4. *R*. 136. contra *Kon. Henriq. & alios*, pœnitentiam ſub veniali tantùm obligare ſequentibus caſibus: I Si impoſita ſit pro ſolis venialibus. Ita *citati* contra *Henriq. & Fag*. II. Si pro mortalibus aliàs confeſſis. III. Omiſsionem partis non gravis, in confeſsione mortalium, vel etiam omiſsionem totius, ſi levis ſit, v.g. unum Miſerere *Kon. Regin. Fag.* cum *Dian. p*. 4. *t* 3. *R* 102. *& p*. 6. *t*. 8. *R*. 45. IV. Si Confeſſarius noluit obligare ſub mortali: quia cum poſsit imponere pœnitentiam liberè, & ſine omni obligatione, ut probat *Suar.* hic *d*. 38. *ſ*. 7 *Henriq Fill Fagund Tann. Kon de ſacram. d*. 10. *dub*. 8. *n* 65, contra *Turr. & Vaſq.* poteſt etiam ſub levi tantùm imponere *v. Dian. p*. 3. *t*. 4. & *p* 4 *c* 4. *R*. 82. V. Eum, qui lucratur indulgentiam plenariam, liberari ab onere pœnitentiæ, (niſi ſit medicinalis) docet *Dian. p*. 5. 1. *t*. 12. *R*. 3. *& p*. 9 *t*. 6 *R*. 36. ex *Tann. Gran. C. de Lugo, &c.* contra *Valent. March. & Averſ.*

Dixi II. *Si rationabilis ſit*: quia ſi juſto ſit gravior, ac difficilior, nec Confeſſarius eam moderari velit, non peccabit graviter pœnitens, ſi ſine abſolutione diſcedens, alterius Sacerdotis judicio peccata ſubmittat, ut docent *Suar. Kons Laym.* Imò ad eam non obligabitur, ſi omninò injuſtam eſſe conſtet, aut ſi pœnitens eam non poſsit implere, vel illius ſit oblitus. Nec tunc ad aliud quidquam tenetur etſi expediat, ut is, qui ſive culpabiliter, ſive ſine culpa oblitus eſt, in ſequenti confeſsione ſimilem ſibi injungi petat. Ita *Kon. Layman. Dian. p* 4. *t*. 4. *R*. 241. contra *Richar & Sylv.* qui putant talem confeſsionem eſſe repetendam: quod præter citatos negat etiam *C. de Lugo*, *n*. 78. ex *Vaſq.* docens talem

latis

ſatisfacere, ſi confiteatur illud peccatum oblivionis culpabilis. *Unde reſolves.*

I. Is qui pœnitentiam implet in ſtatu peccati mortalis, probabiliter quidem ſatisfacit præcepto, cum impleat ejus ſubſtantiam: peccat tamen, ſed venialiter, ut docent *Suar. Laym. Dian. l. c.* quia Sacramenti partem ſuſcipit indignè; & obicem ponit effectu, ſcilicet remiſſioni pœnæ (quem tamen obice remoto, recuperari docent *Navar. Tol. Cajet. Dian. p. 3. t. 4. R. 85. Fagund. Suar. &c.*) unde quamprimum eſt implenda, poteſtque graviter etiam peccari nimium differendo, quod ex variis circumſtantiis judicandum. *v. Dian. p. 2. t. 15. Reſ. 53. p. 5. t. 13. R. 38.* Non eſſe autem grave ſeu mortale, ſi non differat ultra octiduum, docet *Hurt.* apud *Dian.* Imò poſſe differri per annum, (hoc eſt, quamdiu non tenetur ad novum Sacramentum Pœnitentiæ) vult ipſe *Dian. p. 9. t. 7. R. 57.* ex *Amico, Leand. &c.* niſi tamen pœnitens dubitet, an poſteà poſſit implere: eo enim caſu teneri quamprimum commodè poteſt. Similiter non eſſe mortale, ſi obligatus jejunare feriâ 6. differat in diem ſequentem; vel obligatur communicare ſingulis menſibus, differat ad 6. vel 8. dies affirmat *Dian. l. c.* ex *Palao*; præſertim ex cauſa aliqua, tametſi levi.

II. Pœnitentiam (etiam medicinalem) impoſitam ſub conditione hac, *ſi iterum labatur*, nec teneri acceptare, nec implere: eò quòd Confeſſarius nec Judex ſit, nec Medicus peccatorum committendorum, docet *Dian. p. 6. t. 7. R. 49.* ex *Palao, Trull. &c.* Sed contrarium probabilius cum *Suar.* tenet *Averſa. q. 13. ſ. 4.* quia non imponit eam pro peccatis committendis, ſed commiſſis, ſub conditione reincidentiæ.

III. Qui non implevit intra tempus præscriptum, non ideo obligatur.

IV. Potest satisfacere per alium, cui Confessor id concedit; vel qui per se non potest, ut docent *Regin Fill. Fag. Dian p.4.t.4. Reso.141.* Hic tamen non tenetur, nisi Confessor id voluerit. An verò satisfaciens pro alio, simul pro se possit, alij aiunt, alij probabilius negant, ut habet *Sa.*

V. Non necessariò impletur ante communionem.

Quæres. Quis pœnitentiam possit commutare, & quomodo.

Resp. I. Ex justa causa quivis Sacerdos id potest, si de novo ei confiteatur, ut habet communis sententia contra *Sotum & Vasq.* saltem si peccata non sint reservata; imò etiam probabiliter, etiamsi talia fuerint, ut habet *Fernand.*

Resp. II. Sine nova Sacramenti administratione, potest id solus Sacerdos, qui injunxit si adhuc recordetur statum pœnitentis, & hic ad eum recurrat tempore tam brevi, ut moraliter idem judicium censeri possit, v. g. intra hebdomadam. *Henriq. & alij* 4 imò etsi post longius intervallum. *Card de Lugo, Aversa & Dian. p.6. t.6 R.46.& p.9.t 6.R 57.* contra *Palaum, &c.* Ratio est, quia judex incognitâ causâ non potest ferre sententiam. Ita *Sylv. Suar. Kon. Laym. Fill. Regin. Fagund & Card de Lugo*, contra *Navar. Henr. Tol. Sa. Rodriq. Fejam. Valerum, Dian p.3.t.4. Res 53. & p.2.t 1 misc. R.53.* qui dicunt, etiam alium posse, non repetitis peccatis. Quæ sententia, etsi non ex ratione: ex principio tamen extrinseco videtur esse in praxi probabilis. (*Diana* enim *loc. cit.* pro ea adducit 14. Auctores, dicitque esse usum, sive praxim Confessariorum) & Confessariis posse servire, quando pœnitens diffi-

cultes

culter adduci poteſt ad repetenda peccata, vel tempus id non fert: præſertim ſi ex confeſſione (nam in ea,& non extra, debet fieri) aliorum peccatorum, & ex præſenti ſtatu pœnitentis, ipſiusque teſtimonio, habeant aliquam confuſam notitiam peccatorum prætеritæ confeſſionis. Ita *Fag p.2 lib 9.c.4.num.22. Card. de Lugo, d 25.ſ.6.n* 107. *&* 109.

Reſp. III. Ipſe pœnitens non poteſt commutare pœnitentiam, etiam inevidenter meliorem, ut docent *Sanch. 4. mor. Kon d.* 10. *d.*12. *num.* 13. *Regin.* & alij: etſi contrarium probabile dicat *Dian. p.*3 *t.*4. *Reſol.*53 *& tom.* 2.*tr.*4. R.53. ex *Porcell. & Villab.* Sed hoc *Turri.* temerarium: *Card. de Lugo*, communi Theologorum & fidelium ſenſui repugnare dicit, *d.* 23.*ſ.* 6. *n.* 75.

ARTICULUS II.

De ſatisfactione per Indulgentias.

§. I.

Quid ſit Indulgentia, & quid ad eam requiratur.

Reſp. I. Indulgentia eſt gratia, quâ certo aliquo opere, quod concedens præſcribit, præſtito, debita Deo pœna temporalis, (non autem culpa) extra Sacramentum, ſacrificium, & martyrium, per applicationem ſatisfactionum Chriſti & Sanctorum, remittitur: idque vel per modum abſolutionis, erga ſubditos Eccleſiæ; vel nudæ ſolutionis, erga non ſubditos, ut defunctos & catechumenos, quibus proinde tantum dantur In-

dulgentiæ per modum suffragij *Suar. Kon. Fill. Sanctarel. Bon. d.6.q.1.p.1.*

Resp. II. Ad valorem Indulgentiæ, requiritur causa pia & rationabilis, eaque, ut habet sententia communio *Suar & aliorum*, proportionata effectui & quantitati Indulgentiæ, saltem secundum concedentis prudentem æstimationem, petendam non ex operis tantùm difficultate, sed fine intento, & operis ad eum utilitate. Ratio desumitur ex natura dispensationis bonorum, quæ sine causa ab inferiore facta non valet, & est dissipatio. Ita *Auth. cit.*

Resp. III. Ad lucrandas Indulgentias requiruntur hæ conditiones: 1. Ut sit baptizatus, 2. Ut sit subditus concedentis. 3. Ut non sit ligatus excommunicatione majore, ut habet communis: quia hæc privat communione bonorum spiritualium. 4. Ut sit in gratiâ, saltem tunc, quando opus præscriptum completur: quia pœna non remittitur ante culpam. 5. Ut opus injunctum moraliter totum & integrè impleatur. 6. Ut opus præscriptum sit honestum, saltem ex objecto: nam sufficit vitiatum ex fine inhonesto veniali, vel ex alia circumstantia prava, (ut docent *Suar.* & alij *communiter* contra *Kon.*) saltem si nihilominus conducat ad finem Pontifici propositum, ut limitat *Laym.* Ratio prioris est, quia illud opus plerumque complet causam Indulgentiæ, quæ debet esse pia. Ratio posterioris est: quia ratio injuncti operis, est assecutio finis intenti à Pontifice *v. Laym. Bon. d. 6. q. 1. p. 5. Unde resolves.*

I. Indulgentiis etiam frui potest, qui eas concessit.

II. Non expirant morte concedentis, cùm sint gratiæ; nec ut habet *Sa*, ante notitiam revocationis.

III. Etsi intelligendæ sint, ut sonant; cum tamen sint gratiæ, largè sunt interpretandæ, nisi sint de pœnitentiis injunctis, (ut ex *Henriq. &c.* notat *Amicus d. 20 n. 77.*) servatâ tamen verborum proprietate. Unde censendæ sunt perpetuæ, si datæ sunt sine temporis restrictione.

IV. Etsi data pro articulo mortis, secundùm *Sa*, expiret, quando semel est accepta: contrarium tamen est probabile, ob rationem datam. Illa autem non requirit applicationem Confessarij, aut alterius ministerium. *Quint. in append. t. 9. d. 4.* Expediet tamen moribundos ad invocationem nominis JESU & MARIÆ sæpius excitare, simulque in memoriam revocare intentionem lucrandi istas indulgentias. *Ibid. d. 4.* Probabile enim est, si habeat plures imagines, grana, rosaria, &c. benedicta, posse (sive intuitu ejusdem concessionis, sive diversarum) toties lucrari, quoties nomen JESU repetierit, vel præstiterit opus requisitum. *Ibid. d. 6.* ex *Suar. Gran. &c.* Sufficit autem ad eas lucrandas quodvis tempus, in quo verificatur mortis articulus, etsi pluribus diebus ab ipsa morte absit. *Ibid d. 5.*

V. Possunt moribundi plures indulgentias plenarias, ob plures titulos concessas simul lucrari; v. g. quia habent plura rosaria, vel grana, cruces, imaginésve, quibus sunt applicatæ, vel titulo suæ Religionis, Confraternitatis, &c. dummodo non requirant certa opera pro speciali necessitate applicanda. *Quintan. in append. t. 9. d. 4.* Idque, etiamsi eas, vel earum aliquas ignoret, aut non recordetur. *Ibid*, ex *Cardin. de Lugo, Dian. & aliis 6.* contra *Rodriq. Trull &c.*

VI. Requiritur autem, ut moribundus crucem, granum, imaginem, &c, secum habeat

in articulo mortis, ut ratione illius lucretur: & quidem ut tutius ac certius obtineat, ejus habeat dominium, seu possessionem, & apud se teneat. Non tamen est necesse, ut collo appensa, brachio obvoluta, manúve apprehensa sint; (etsi aliquo horum modorum habere sit tutius) sed sufficit esse in lecto, vel juxta moribundum; licèt ipse nec videat, nec tangat, nec sciat, aut recordetur se habere (nisi aliud exprimatur.) Sufficiet etiam habere commodata, seu quoad usum (præsertim si id in ipso indulto exprimatur, ut in Caroli Borromæi, & quinque Sanctorum fit.) Neque necesse est retinere, donec expiret, (etsi & hoc sit tutius) sed sufficit in aliquo mortis articulo habere, in eoque nomen JESU (si hoc requiritur) invocare. *Ibid. d. 6.*

VII. Concessæ vivis, non possunt applicari defunctis, nisi id exprimatur: quia pendent à voluntate concedentis.

VIII. Probabile est, concessam pro certo tempore posse sæpiùs obtineri, repetendo opera præscripta, v.g. eodem die, nisi addita sit restrictio: quia favores sunt ampliandi. Ita *Henriq. & Rodriq.* Contrarium tamen videtur probabilius, ob voluntatem concedentis contrariam rationabiliter præsumptam. *v. Card. de Lugo, d. 27. s. 6.*

IX. Etsi consultum sit, ut opera omnia fiant in gratia; id tamen non videtur simpliciter necessarium. Laborandum tamen est Concionatoribus, & Confessariis, ut cum Indulgentiæ promulgantur, populum ad seriam confessionem excitent.

X. Ut quis lucretur pro defunctis, probabiliter non requiritur, ut sit in gratia; quia tantum ponit opus tamquam conditionem, quo posito, Pontifex applicat defuncto Indulgen-

du'gentiam, sive satisfactiones Christi, & Sanctorum. Ita *Escob. t.7. E.5.c 7.num.45.* ex *Suar.* & *Prap. in 3. p. q 14 dub 10 num 93.* Contrarium tamen docet *C. de Lugo, d.17.n 75.* requirens statum gratiæ saltem in fine operis: quæ sententia tutior est.

XI. Opus præscriptum dum fit, debet esse utile ad finem à concedente intentum, qualis est, v. g. eleëmosyna, præscripta pro redemptione captivorum, etsi fiat cum aut in peccato, (modò aliud opus ei injunctum, & præscriptum, in gratia fiat. *v.Card de Lugo,d 27. num. 48.*) non autem oratio, præscripta ad placandum Deum, si ipsamet sit peccatum ex mala circumstantia; uti nec jejunium, si te inebries, item nec visitatio Ecclesiarum, sine ulla devotione. Ita *Laym.Bon.& alij.*

XII. Possunt uno & eodem opere plures Indulgentiæ, diversis viis concessæ, lucrifieri si opus sit æque utile ad finem utriusque Indulgentiæ, nec sit iterabile intra idem tempus, v. g. jejunium, vel communio. Ita *Prap. & Laym.*

XIII. Non lucrantur Indu'gentias, I. Qui ex impotentia, vel ignorantia, sive totum opus præscriptum, sive notabilem ejus partem omittunt, v. g. si puer vel senex non jejunet: nisi tamen ob gravem difficultatem hoc opus ei in aliud est commutatum, *Henr. Cajetan Bonac. p. 5. numer. 16.* II. Qui opera injuncta alio loco, tempore, vel ordine, perficit, quàm præscriptum est; vel per alium, qui fuerit causa principalis: ut si per alium jejunârit, Ecclesias visitârit. *Navar. Regin. l. 7. Bonac. l. 3.* III. Qui famulo tradidit eleëmosynam erogandam, quam is retinuit ut habet *Bonac.* ex *multis*, contra *Sa.* IV. Qui aliquid omittit, quòd secundùm sententiam proba-

probabilem, vel etiam probabiliorem, non est necessarium, si tamen sit necessarium re ipsâ: quia communis error non supplet defectum. Ita *Bon.* ex *Suar. Sanch & aliis.*

XIV. Non obstat effectui Indulgentiæ, I. Etsi ex opere requisito modicum quid omittatur, v. g. cæremonia in sacro; vel si parum comedas in jejunio: quia opus ponitur moraliter integrum. II. Si opus requisitum præstes per alium, habentem se ut instrumentum, v. g. in eleëmosyna danda. *Bonac. l. c.* III. Si eleëmosynam des exiguam: nisi tamen in Bulla exprimatur, dandam esse pro cujusque facultate: tunc enim major danda est à divite, quàm alio. Ita *Fill. Suar. Sa & alij.* IV. Si Ecclesiam visitandam non possis ingredi, ob hominum multitudinem, dummodo oratio fiat ante fores, vel in cœmeterio. *Bon.* V. Etsi in opere præstito non habueris intentionem consequendi indulgentias, ut docent *Salas*, *Bonac. & alij* contra *Suar.* Et videtur certum, saltem si habueris interpretativam, ut habet *Laym.* VI. etsi opera fuerint aliunde debita, v. g. ex præcepto Ecclesiæ. Ita *Laym.*

XV. Quando datur potestas commutandi opera præscripta in alia, id non necessariò fit in confessione, & à Confessario, qui audit confitentem; sed potest fieri extra, & ab alio idoneo: ita enim declarat Gregorius XIII. (uti & in Bulla Indulgentiæ, nomine Confessarij, intelligit quamvis approbatum) apud *Henriq. l. 7. c. 10. num. 8. & Præpos. q. 14. dub. 10. num. 88.*

XVI. Probabilius est, eum, qui tantùm partem operis præscripti facit, non lucrari partem Indulgentiæ; nisi tam parum desit, ut censeatur moraliter integrum. Ita *Bon. p. 5.* ex *Navar Suar. Kon. &c.*

XVII.

XVII. Dum præscribitur, ut visitentur aliquot altaria, sufficit ad illa se orando convertere ex eodem loco, ut habet *Sa. Bonac. part. 1. Suar. Rodriq. Dian.* Limitat autem *Card. de Lugo*, si fit tali loco, & situ, ut moraliter censeri possit orare ad illa altaria *d. 27. num. 98.*

XVIII. Cum Confessio præscribitur, nisi in Bulla exprimatur, venialium, probabilius est, non requiri ut conditionem, sine qua non, sed ut dispositionem ad statum gratiæ. *Bon. l. c.*

XIX. Nemo consequitur plenariam Indulgentiam peccatorum omnium, nisi omni culpâ, etiam veniali, liber sit, quando ultimum opus explet. Unde consultum est, ut communio sit ultimum. *v. Laym.*

§. II.

Quotuplex Indulgentia, & quomodo differat à Jubilæo.

Resp I. Indulgentia alia est Totalis, sive plena, plenior, plenaria, plenissima, quæ non tantùm pœnitentiam injunctam per Confessarium, vel Canones, aut secundum hos injungi debitam, sed etiam omnem Purgatorij pœnam tollit. Nec differt à Jubilæo, nisi accidentaliter privilegiis quibusdam, ut quòd in Jubilæo licita sit dispensatio in certis votis, absolutio à reservatis & censuris, & quòd Confessarius quivis approbatus possit eligi. *v. Sa, v. Indul. Bon. d 6 q. 1 p. 2.*

Indulgentia alia est Partialis, qualis est unius, vel aliquot annorum; item septenæ, quadragenæ, carenæ; &c. item tertiæ partis peccatorum, per quas non significatur tolli tantam durationem Purgatorij, sed tantam pœ-

nam remitti, quanta deleretur per jejunium unius, aut aliquot annorum, aut quadragina dierum in pane & aqua, secundum Canones olim imponi solitum. Porro quando Indulgentiis plenariis adduntur aliquot anni, vel remissio tertiæ partis peccatorum, id secundùm diversas sententias, vel ad diversos concedentes referendum est, vel facit ad cautelam, ut si forte causa Indulgentiæ non fuerit sufficiens, saltem valeat ad illos annos lucrandos, vel ut adjuncta concedatur pro alio tempore, actione & loco, vel denique, ut e per modum suffragij possit aliis applicari. *vide Bellarm. c. 9.*

Resp. II. Circa Jubilæum notanda sequentia.

1. Anno Jubilæo in Urbe durante, suspendi solent tantisper extra Urbem, omnes Indulgentiæ plenariæ, quoad vivos, etiam in carceribus, (non tamen in periculo mortis constitutos, ut contra *Laym. l. 5 t. 7. c. 8. num. 2.* docet *Bonac. d. 6. q. 1. num. 2.* ex declaratione *Urbani VIII* factâ Anno 1625. neque quoad defunctos) itemque aliæ facultates, v. g. absolvendi à casibus Bullæ Cœnæ, commutandi vota, dispensandi, &c concessæ in ordine ad lucrandas plenarias Indulgentias. Non suspenduntur autem Indulgentiæ personis particularibus, aut ab alio quàm Papa concessæ, nec privilegia Religiosorum, v. g. absolvendi à reservatis, &c. quia tantum suspenduntur facultates concessæ in ordine ad Indulgentias. Ita *Sanch. Henriq. &c.* apud *Dian. tom. 1. tract. de Bulla Cruc. Fill. Bonac. l. c. Benzon.* & denique *C. de Lugo, d. 20. s. 8. num. 145.* ex declaratione *Urbani VIII.* Anno 1625. Similiter neque suspenditur facultas concessa Episcopis per *Trident. s. 24. c. 6.* absolvendi & dispen-

dispensandi cum suis subditis, in omnibus casibus Sedi Apostolicæ reservatis; item nec dispensandi in irregularitatibus, in impedimentis matrimonij, aut petendi debitum, &c. quæ ex jure communi illis competant *Zerola V. Annus S.* §. 4. *Quint. in append t.* 8. *d.* 16.

2. Etsi probabile sit, quod docet *Navar.* sæpius lucrificeri posse Indulgentias intra Jubilæum, extensum ad duas septimanas: contrarium tamen verius est, quod *Congregatio Cardinalium* declaravit, ut habet *Bon.* (ex *Suar. Sanch.*) *d.* 6. *q.* 1. *p.* 5. *n.* 32. qui tamen affirmat, in anno sancto posse obtineri toties, quoties opera præscripta præstantur; idque ex declaratione *Urbani VIII.*

3. Satisfacere tunc, 1. qui Sabbato ante primam Dominicam confitetur, ut habet *Laym. Bon.* & praxis fidelium. Item qui confitetur & communicat ultima Dominicâ, claudente Jubilæum. Cætera tamen opera debere fieri ante, & quidem intra unam hebdomadam, docet *C. de Lugo, d.* 27. *numer.* 105. contra *Bonac. q.* 1. *p.* 5. 2. Qui ordinem intra opera præscripta non servavit. 3. Si quis intra illud tempus cœperit confessionem, quam materialiter imperfectam oporteat differri longius, potest tunc absolvi à reservatis, & commutari vota: postea verò extra tempus Jubilæi absolvi ab omnibus, etiam quæ oblitus est, reservatis, ac in oblitis etiam dispensari: imò potest posteà omnia facere Confessor finitâ confessione, quæ antè: quia cœptâ causa manet potestas delegati, donec finiatur. Ita *Sa, Less.* 2. *c.* 40. *dub* 16. *Bon. Laym. Sanch. l.* 4. *c.* 54 *Dian. t* 2 *misc. R.* 11.

4. Qui neglexit lucrari Jubilæum in patria, potest alibi, dum ibi durat lucrari. *Sanct. Vgel. Dian p.* 3. *t.* 4. *R.* 151. Imò etiam

in

in patria, si tempore publicationis ex invincibili ignorantia notitiam illius non habuit *Bo-ten Dian. l. c.*

5. Quando duobus diebus immediatis occurrunt duo Jubilæa, quorum singula confessionem & communionem requirunt, non opus est bis confiteri & communicare, dummodo perseveres in gratia: alia tamen opera repetenda sunt. *Tur. p.2.d 31.d.64. vid. Dian. p.4. t.4. R. 166.*

CAPUT II.

De Ministro Sacramenti Pœnitentiæ.

DUBIUM I.

Quis sit Minister.

RESP. Est Sacerdos approbatus ab Episcopo, (saltem respectu sæcularium) & habens jurisdictionem. Est certum. Ratio primæ partis sumitur ex *Ioannis* 1. *Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis, &c.* Ratio secundæ sumitur ex *Trid. sess. 23. c. 15. de refor.* ubi decernit, nullum posse audire confessiones sæcularium, nisi habeat beneficium parochiale, vel approbationem ab Episcopo. Addidi, *respectu sæcularium*: quia circa confessiones regularium, Concilium nihil videtur notâsse: unde ij cuivis, etiam non approbato, quem prælatus præfecerit possunt confiteri, intellige, quantum est ex vi Concilij: quia *Gregorius XV.* statuit, ut Monialium Confessarius ab Ordinario approbetur. Ratio tertiæ partis ex *Florent. & Trid. l. c.* quia absolutio est actus judicialis qui requirit subditos. *Unde resolves.*

I. Nullo casu, vel dispensatione, hoc Sacramentum

mentum validè adminiſtratur à non Sacerdote.

II. Ubi *Trident.* eſt receptum, (ſecùs alibi) nullus Sacerdos, etiam Regularis, validè abſolvit, niſi ſit approbatus, vel Parochus; cui non ſolum intra, ſed etiam extra diœceſin ſuam, validè delegatur juriſdictio, poteſtque eligi in Confeſſarium, ab omni habente poteſtatem eligendi, quamdiu tamen retinet Parochiam. Ita *Fill.c.1.t.7.Fagund.Suar.Dian p.3.t.4.R.146.*

DUBIUM II.

Quid ſit approbatio, & à quo petenda.

Reſp. I. Approbatio non eſt collatio juriſdictionis, ſed tantùm publicum judicium de aptitudine perſonæ, ad audiendas confeſſiones, eſſentialiter prærequiſitum (ſuppoſito jure Tridentini) ad juridictionem recipiendam. Ita *Sanch.l.6.de mat d.28.* & alij. *Unde reſolves.*

I. Etſi Doctores & Licentiati, hoc ipſo quòd promoventur, cenſeantur, ſecundùm quoſdam approbati à Papa, ut notat *Sa, V. Confeſſor.* probabilius tamen eſt, quòd ipſi etiam egeant approbatione, licèt non deceat ut ipſi, vel Lectores in Theologia examinentur.

II. Etiam Parochus, qui reliquit beneficium parochiale, debet approbari, ſi velit audire confeſſiones.

III. Non requiri hanc approbationem ad auditionem venialium, docet *Dian. p. 2.t.2. miſc. R. 44.* ex *Valero.* Et ratio eſſe videtur, quod approbatio tantùm requiratur in ordine ad juriſdictionem; hanc autem quivis Sacerdos pro venialibus (uti & mortalibus, à quibus ritè quis eſt abſolutus) habet collatam

ab Ecclesia in ipsa ordinatione, ideoque a iis absolvere possit, ut habet *Bon. d. 5. q. 7. p. 2 n. 8. Vasq. Suar. & de Lugo, d. 18. s. 3. d. 21. num. 1* ubi docet, ab Ecclesia in *Trident.* non approbatum reddi incapacem jurisdictionis, tantum in ordine ad mortalia non prius confessa.

IV. Parochi non possunt asciscere cooperatores, nisi Parochos, vel approbatos, ut habent *Fagund. p. 2. l. 7. n. 42. Sancius, &c.* ex *declaratione Cardinalium* contra *Ledes.* & *alios v. Dian. p. 3 t. 4. R. 146. & Bon. d. 5. q. 7. p. 4. §. 1.*

V. Qui habet potestatem eligendi Confessarium, non potest eligere nisi approbatum, vel Parochum.

VI. Ad approbationem non necessario requiritur examen, modò adsit judicium prudens de sufficientia. *Kon. Laym.*

VII. Non sufficit approbatio petita & negata, ut docetur communiter, contra *Navar. Henriqu. & Dian. p. 1. t. 2. R. 24.* etsi probabiliter cum prædictis docuerint. *Kon. & Laym.* regulares Mendicantes, si ab Episcopo repellantur, cùm manifestè idonei sint, & à Prælatis suis præsententur, posse nihilominus pro confessionibus sæcularium exponi, ut habetur *Clementinâ dudum, §. statuimus.* Istis tamen privilegiis *Trid. & Urbanum VIII.* anno 1628. derogasse, notat *Card. de Lugo, de pœn. d. 21. n. 29. & 51.*

Resp. II. Approbatio petenda est ab Episcopo, & quidem proprio, scilicet Sacerdotis, ut intelligunt *Suar. & Kon. Regin. Fill. & alij*: vel (ut probabiliter vult *Vasq.*) pœnitentis. Ratio est, quia est actus jurdictionis, vel saltem auctoritativa declaratio; ergo debet fieri à superiore: Porrò nomine Episcopi etiam intelliguntur Prælati, habentes jurisdictionem Episcopalem, ut quidam Abbates, & Capitu-

um Sede vancante, non autem Provinciales, aut Generales Ordinum. *Unde resolves.*

I. Religiosi, etiam exempti, debent approbari ab Episcopo loci, in quo degunt: quia illius; quoad hunc actum, sunt subditi.

II. Episcopus in sua diœcesi non potest approbare Sacerdotem alienum, nisi subdatur illi saltem ad tempus.

III. Episcopus potest approbare per se, vel Vicarium generalem, vel alios quoscumque deputatos; quia non est actus ordinis, sed jurisdictionis.

IV. Approbatio potest fieri cum restrictione ad certum genus personarum, locum, tempus: &c. *Navar. Suar. Vasq* contra *Vegam.*

V. Episcopus peccat, si Sacerdoti (præsertim Regulari) idoneo, sine causa sufficienti neget approbationem. *Bonac. Vasqu. art.* 3. *d.* 3. *Card. de Lugo, d.* 21. *s.* 3 *num.* 54. *Sanch. &c.*

VI. Approbatio semel absolutè concessa, non tantùm non extinguitur morte concedentis, sed nec revocari potest sine justa causa: ex causa tamen, v g. mutatione morum, judicij, &c. potest, ut docent *Suar. Fill. & alij.* Quod si fiat absque causa rationabili, *Con. Suar. & quidam alij*, censent revocationem esse nullam; alij illicitam tantùm. *Fill. t.* 7 *c* 9 *q* 12. In dubio autem, an ex justa causa revocatio sit facta, præsumendum esse pro Prælato, docet *Card. de Lugo, n.* 67.

VII. Ex justa causa possunt, præsertim à successore Episcopo, ad examen revocari, non tantùm sæculares, sed etiam regulares. Docent tamen quidam, Mendicantes habere privilegium, ut non possint revocari ab eodem, à quo antè sunt approbati: sed contrarium docent *Suar. & Cardin. de Lugo, d.* 21. *n.* 61. & 62.

VIII. An

VIII. An approbatus ab uno Episcopo, possit in alia diœcesi sine nova approbatione recipere jurisdictionem, controvertunt Doctores, ac licet utraque sententia olim videri potuerit probabilis, post decretum tamen *Urbani VIII.* anno 1628. apud *Cardin. de Lugo, disp. 21. sec. 2. num. 29.* negativa omninò tenenda est, *v. Aversam.qu.16.sect.8.*

DUBIUM III.

Quid & quotuplex jurisdictio Confessarij, & unde eam habeat.

Resp. Est auctoritas aliqua in alium ut subditum, in quem, in foro interno, accipit potestatem, distinctam à potestate Ordinis: hæc enim datur per Sacramentum Ordinis, & omni Sacerdoti, nec tolli potest illa per externam concessionem Ecclesiæ; nec omnibus sacerdotibus, potestque ab iis tolli; ac nisi adsit, invalida est absolutio. *Ex Trid. sess. 14. c.7.* Est autem duplex, Ordinaria, & Delegata. Ordinaria est, quam habent ij, qui ex vi proprij officij curam animarum habent, ut Papa, Episcopus, Parochus (huc revocantur Archiepiscopi, erga subditos suorum Episcoporum, tunc tantum, quando actu visitant) Archipresbyteri, Archidiaconi, Prælati religionum, Vicarius perpetuus Episcopi, vel etiam Parochi. Delegata dicitur, quæ legitimè datur ab habente ordinariam; idque vel tacitè, vel expresse, ut à Papa pro tota Ecclesia, ab Episcopo pro Diœcesi, à Parocho pro Parochia: hoc discrimine, quòd Papa possit dare invitis Episcopis & Parochis, non contra. Ac licèt exterior jurisdictio expiret morte delegantis, non tamen hæc interior, nisi successor revocet, ut docent *Sanch.*

Sanch. Suar. Navar. Kon. contra *Sylvium*, & *Vasq. v. Laym. c.* 10. *num.* 22. Porrò hujusmodi potestatem delegatam absolvendi quemcumque, à quibuscumque peccatis, in articulo seu periculo mortis, (hæc enim pro eodem sumuntur in jure, ut *vid Dian p.* 3. *tr.* 4. R. 57. 71. *&* 72.) habet ex jure communi quivis Sacerdos, etiam excommunicatus & degradatus, si alius desit. Quod addo, quia præsente Parocho, vel proprio Sacerdote, id non posse, docent *Vasq. Bonac.* Kon. Regin. *& commun* licèt contrarium probabile putet *Dian. p.* 1. *t* 5. R. 5. *& p.* 4. *t.* 4. R. 167. ex *Angl. Henriq. Comit. & Sa* confirmatque *Tambur. de exped. conf l.* 3. c. 7. Ex consuetudine, quivis toleratus absolvere potest à venialibus, & mortalibus aliàs confessis. Ex privilegio, religiosi Mendicantes quosvis fideles absolvere possunt, juxta tenorem suorum privilegiorum. Ex concessione Ordinarij directa, quicumque Sacerdos approbatus, cui id ille committit. Denique ex Indirecta is, qui audit eum, qui habet potestatem eligendi Confessarium, quales sunt. 1. Ex jure, Episcopi omnes, etsi sint tantum titulares; item superiores Episcopis, ut Archiepiscopi, &c. item Prælati iis inferiores, exempti; ut Abbas exemptus, (non tamen Abbatissa) Generalis, Provincialis, Prior, (salvis tamen privilegiis Ordinum) *v. Dian. p.* 4. *tr* 4. R. 1. *&* 2. 2 Ex consuetudine, Cardinales, (quia etiam domesticis de Confessore providere possunt) item Pastores; imò multis locis, etiam cæteri Sacerdotes sæculares, ut docent *Valent. Sa. Suar. d.* 27. *s.* 2. (Religiosi tamen tenentur eligere tales, quales illis permittunt statuta) item Reges & Principes, (quorum tamen privilegium ad familiam non extenditur) denique domestici Pontificis.

3. Ab homine eam habent, quibus sive Pontifex, sive Episcopus, sive Parochus concessit: *Unde resolves.*

I. Qui habet potestatem delegatam, non potest eam subdelegare alteri, cum diversa sit potestas utendi jurisdictione, & eam delegandi. Excipitur 1. nisi hoc ipsum concessum sit. 2. Nisi sit delegatus ad universitatem causarum, ut v. g. si cui comitteretur officium Parochi absentis, vel nondum Sacerdotis: talis enim aliqua exercitia jurisdictionis alteri, ex præsumpta voluntate Ordinarij, subdelegare posset, non tamen integrum officium, *v. Layman. hic l.5.t.6.*

II. Cum jurisdictio respiciat subditos, exerceri in eos potestatem à delegato, quàm ordinario, quocumque loco fuerit, ut docent *Sanch. Henriq. Suar. in 3.p.tom.4. d. 18. sess. 1. & 7.* & alij.

III. Probabile est, quòd absolutus in articulo mortis, non teneatur se postea sistere superiori, vel alteri pro reservatis (nisi hæc habeant annexam censuram,) ut docent *Navar. Suar. Marc. Fill. t.7.c.10.q.6.num.288. Bonac. d.5. quæst. 7. p.1. numer. 13.* quia directè absolutus fuit, contra *Hurt. v. Dian. q.4 t.4. R.199.*

IV. Improbitas aut inscitia proprij Sacerdotis, non dat jurisdictionem alteri, ideoque tali casu expectandum est, aut ad superiorem recurrendum. Si tamen ignorantia esset tanta, ut confessio illi facta foret invalida, aut illicita, neque esset alius privilegiatus, aut habens jurisdictionem, licere alteri confiteri docent *Navarr. Vasq. in 3.part.t.4.qu.92.art.2.dub. 3. Hurt. d. 10. dif. 15. vid. Dian. part. 4. tract. 4. R. 201. & part 8.t.1 R.86.* ex *Cap. Placuit, de pœnit. dist. 6.* Idem licere, quando quis proprio non potest confiteri sine gravi periculo, docent *Tol. Sylv.*

&

& Medin. qui idem concedit, quando proprius non vult, aut non potest audire, vel injustè negat facultatem confitendi alteri, v. g. Parochus concubinæ. *Dian p.3.t.4.R.79.*ex *Henriq. & alijs* 4. Verum ista communiter refutantur ab aliis.

V. Etsi graviter peccare possit proprius, si neget suis facultatem adeundi alterum, modò præsumere possit eos justè petere: si tamen injustè neget, probabilius videtur, eos invalidè ab alieno absolvi, ut docent *Sotus, Suar. Laym.* etsi non improbabiliter, *Sylv. Henriq. Maiol. Palud. Richard. Tol.* & *Dian. p.3.t.4. Resol.* 70. putent, quòd validè, præsertim si sine periculo salutis, famæ, vel simili, non liceat suo proprio.

VI. Cùm jurisdictio acquiratur ratione domicilij, vel quasi domicilij, vel etiam actualis habitationis; hinc ij, qui duobus locis habent domicilium, vel quasi possunt utrobique absolvi, ut scholares, milites, mercatores: item vagi & peregrini possunt absolvi à Parocho loci, in quo versantur. *vid. Laym. hic Vasq. &c.*

VII. Validè absolvit is, qui audit confessiones præsente vel sciente, & non contradicente Ordinario, v. g. Episcopo vel Parocho, cui constet eum aliunde non habere jurisdictionem: quia tunc præsumitur tacitè eam dare: sufficit enim, ut rectè docent *Fill. & Fagund. prae.* 1. *lib.* 7. *capit.* 2. facultas interpretativa, & præsumpta; modo præsumptio fundetur insignis, quæ indicent consensum præsentem, ut fit in casu posito, (uti etiam v. g. si Parochus, qui jam absens est, aliàs significaverit id sibi gratum esse) nam existimatio de futuro consensu, vel ratihabitione, quòd scilicet, quando resciverit, futurus sit contentus, non sufficit, quia con-

consensus futurus non dat jurisdictionem pro tempore præsente, quo datur absolutio. *vid. Dian. p.3.t.4. Ref.68. Sanch. de matr.l. 3. de 15. Becan Kon.* qui addit, peccare, si de consensu dubitans incipiat audire.

VIII. Peccat, qui absolvit cum jurisdictione dubia, nisi necessitas urgeat: qualis est v.g. quia pœnitens diu non est confessus, vel debet communicare, nec alius adest: tunc enim licitè absolvit cum conditione hac, si possim; & cum onere (etsi *Salas t.2. tract. 8. d. 1.* hoc onus non agnoscat) aliàs iterum confitendi habenti jurisdictionem certam. Expedit autem tunc veniale aliquod adjicere, à quo directè, & à ceteris indirectè saltem absolvatur. Ita *Regin Suar. Kon. d.8. dub 6. num. 43.* Quòd si tamen ex probabili ratione dubium resolvat, (nimirum habere se jurisdictionem) etsi cum formidine oppositi, absolutè absolvit licitè, ut docent *Suar. & Præp. Card. de Lugo, d.19. n. 49.* tum quia tunc practicè & moraliter est certus; tum quia Papa eo casu dat facultatem, uti & in sequentibus casibus.

1. Quando communi errore, v.g. ob titulum coloratum, putatur aliquis esse Pastor, seu habere jurisdictionem, qui non est ob censuram, vel alium defectum. *Bon. d. 5. q 5. f.2. p.3. n.11. Dian. p. 3. t.4. R. 22.* Quod etiam, si desit titulus coloratus, probabile esse docet *Dian p.3. t 4 R. 122.* ex *Pontio, Molfes.* & *Sanct.* Item *p.2. t.2. misc. R. 43.* si quis bonâ fide tali confiteatur: verum id communiter ab aliis negatur.

2. Cum quis ex consuetudine, præscriptione, aut bona fide absolvit, aut nescit potestatem suam revocatam, ut habent *Sylv. Navar. Henriq. Mald in 2. p.q.10. art 5. Sanch. mor. l. 1. cap.9. n.35, Sal. Vasq. vid. Dian. p. 1. t.13. R.13.*

3. Quan-

3. Quando secundum probabilem sententiam, judicatur quis habere jurisdictionem, & Sacerdos sequitur favorabilem. *Bonac. l. c.* Quia quando communis est error, Ecclesia dat jurisdictionem, propter publicam utilitatem; *vid. Suar. Dian. ll. cc. Card. de Lugo, d.* 19. *d* 28.

IX. Nemo tenetur umquam Parocho confiteri, ne quidem in Paschate, *Lugo, d.* 19. *s.* 2. *n.* 28. *&c.* cum *Dian. p.* 8. *t.* 1. R. 88. Quare Parochi frustra nolunt, ut Parochiani confiteantur Mendicantibus, etiam in Paschate, cum habeant privilegium pro omnibus Christi fidelibus. *Suar* Kon. *Henriq.* Regin. *Zerol. cap.* 15. *p.* 3. *& communiter* apud *Bonac. d.* 4 *q.* 1. *s* 2 *p. ult.* adeò ut qui docent, confessos Regularibus, etiam in Paschate, teneri iterum eadem confiteri suo Parocho, fiant suspecti de hæresi. *Dian. p.* 4. *t.* 8. *R.* 102. *& alij.* Vi tamen hujus privilegij, non possunt absolvere eos religiosos, aut religiosas, qui non habent facultatem extra suum Ordinem confitendi, ut ex communi notat Rodriq. *& Comp. privil. Societatis, V. absolutio* §. 1. & ex his *Laym. hic.* Quia privilegio generali non censetur derogari consuetudini, vel statuto particulari, nisi id exprimatur. Usus tamen fert, ut regulares peregrinantes, ex præsumpta voluntate Superiorum, si Ordinis socium non habeant, à quovis alio, etiam seculari, absolvantur, exceptis reservatis: in quæ si religiosi Societ. extra domicilium incidant, videant ordinationes Præp. Generalium *c.* 6. *n.* 6. & *Laym. hic.*

X. Quod si Superiores Regularium Monialibus sibi subjectis (idem est de Monialibus subjectis Episcopo) non concedant aliquoties in anno alium Confessarium, potest & tenetur illis eum dare Episcopus: quod si nec is faciat,

faciat, ipsæ eligere possunt. *Quint.t.3 f. 26.* ex *Declaratione Cardin.* apud *Barbos.*

DUBIUM IV.

Quid sit reservatio casuum, & quis habeat potestatem reservandi, & absolvendi ab ijs.

Resp. I. Reservatio hæc est negatio jurisdictionis circa aliquod peccatum. Ac certum est, in Ecclesia potestatem esse quædam peccata reservandi, à quibus inferiores Confessarij non possint absolvere, ut sic subditi melius dirigantur, & absterreantur à peccatis, quorum difficilem remissionem vident: quamquam, nisi graves causæ sint, non debeat quivis, neque qui potest, quidvis facilè reservare, neque difficulter veniam dare absolvendi à reservatis, ne alioqui cedat in destructionem, quod debeat in ædificationem. Porrò etsi quivis ordinarius potestatem habeat reservandi, in Parochis tamen consuetudo eam abrogavit, *vid Suar.d.30.f.5. Card de Lugo,d 15. f. 6. §.3 Unde resolves.*

I. Cùm non sit obligatio confitendi venialia, ea frustrà reservantur, (etsi fortassè possint, saltem à Papa,) ideoque sola mortalia, eaque non nisi externa, graviora, opere consummata, prudenter reservantur. Unde *Clemens VIII.* statuit, ut Prælati religionum, siquidem velint, undecim tantùm casus reservare possint, nec plures sine consensu Capituli generalis pro tota religione, vel Capituli provincialis pro provinciâ. Quod tamen de culpa tantum, & non censuris intelligendum est: potest enim Prælatus aliquid præcipere sub excommuni-

cation

catione sibi reservata. Casus autem *Clementis* sunt sequentes.

1. Apostasia à religione, etiam retento habitu. 2. Nocturna ac furtiva è monasterio egressio. 3. Veneficia, incantationes & sortilegia. 4. Proprietas contra votum paupertatis, quæ sit peccatum mortale. 5. Furtum mortale de rebus monasterij. 6. Lapsus carnis voluntarius, opere consummatus. 7. Juramentum falsum in judicio legitimo. 8. Procuratio, consilium, vel auxilium, ad abortum fœtus animati, etiam effectu non secuto. 9. Occisio vel vulneratio; seu gravis percussio cujuscumque personæ. 10. Falsificatio manus, vel sigilli officialium monasterij. 11. Malitiosum impedimentum, retardatio, aut apertio litterarum à superioribus ad inferiores, vel contrà.

II. Is qui confitetur reservatum, mittendus est ad superiorem, (suadebit tamen charitas, imo aliquando coget, ut ipse Confessarius, tacitâ personâ & casu, à superiore veniam petat absolvendi.) Quòd si superior adiri non possit, & sit causa urgens, v. g. timor infamiæ, vel scandali, ex omissione confessionis, vel communionis, tunc potest inferior absolvere à reservatis, cum onere, ut pœnitens se post à superiori sistat. Quod etiam verum est, quamvis casus censuram reservatam annexam habeat. Porrò eo casu peccata non reservata tantum confiteri, sufficere putant probabiliter *Sotus*, *Corduba*, & *Gab. Anton. Palaus. Dian. tom.* 2 *t.* 4. *R.* 104. & *Card. de Lugo*, *d.* 4. *de Euch. num.* 86. non improbat. *D. Thom.* tamen *Suar.* & *alij commun.* docent omnia esse confitenda, quod tutius est.

III. Si superior injustè neget facultatem absolvendi à reservato, posse ab alio Confessario,

fessario, etiam directè absolvi, affirmant. *Henriq. & Dian p.2. t. 4. R. 29.* esse probabile. Sed rectius negat *Laym.l.3.tr.6.cap.13.Card.de Lugo d.20.num.188.*

IV. Peccant superiores 1. si sine justa causa difficiles se præbeant in concedendis licentiis pro absolutione reservatorum. *Quint. t.3 num. 13.* ex *Fagund. Kon. & aliis.* 10. Etsi ex negatione timeatur grave subditi detrimentum, peccant contra charitatem & justitiam, *Card.de Lugo, Dian p.6.t.6.R.56.*

V. Si Superior Confessario Regularium ad hoc deputato neget facultatem absolvendi, Confessarius autem judicet debere concedi, potest is pro ista vice absolvere. *Aversa q. 17. sec. 5. Card. de Lugo, d. 20. s. 4.* referens sic declarasse *Clementem VIII.* haberique in quarto tomo Bullarij, Bullâ 26. *Urbani VIII.* & *Quintan.t.3.s. 11.* dicens non esse dubium ea de re: additque ex *aliis* 7. probabile esse, idem posse, si viro Religioso, pio, docto & prudenti (licèt non ex designatis de facto) neget. *Dian part.3.t 3* R.126.*p.6.t 6* R 56. *& part. 9. t.3.*R.15. ex *Pellizario* (qui vult idem esse, si pœnitens ipse petat) & *aliis.* Imò. *Quintan. loc. cit.* censet probabile, quod idem fieri possit, si Superior adiri nequeat, & urgeat tempus celebrationis, vel communionis, v g. quia sine nota non potest abstinere; cum alij omnes communicent. *Ibid.* ex *Trull.* & aliis. 6. denique *Dian p.3.t.2. R. 126.* notat ex *Suar. de relig. tom. 4. l. 2. c. 16.* regulares semel sine licentia suorum superiorum posse absolvi à reservatis, puta eos qui adhuc, & quatenus hoc privilegium commune habent cum FF. Minoribus, quorum id esse testatur *Emanuel Roder.tom 1.qq.reg.q.62.art.6.*

VI. Nihilominus certum est, posse aliquan-

do

do Superiorem justis de causis negare facultatem,& cogere subditum, ut ad se veniat, *C de Lugo*, *l. c.* Nam si ex casu reservato grave scandalum vel damnum communitatis timeatur, potest Superior negare absolutionem, donec pœnitens per se vel Confessarium Superiori det sufficientem notitiam ad illud evitandum; aliàs non est satis tutus, nec dispositus ad absolutionem. Quare si Confessarius eo casu urgeat absolutionem, debet is attendere, ut pœnitens obligationi suæ satisfaciat in adhibendo remedio communi malo: vel damno, si sit ejus periculum; quia nisi hoc faciat, non potest absolvi, non ex defectu jurisdictionis, sed quia non est dispositus. Ad hoc tamen requiritur, ut & obligatio pœnitentis certa sit, & alia remedia adhiberi non possint. *Suar. t. 4. de rel. l. 8. c. 5. n.* 10.

VII. Peregrinus, quoad reservationem, judicandus est juxta diœcesim, in qua versatur: in qua quæ reservata sint, discant Pastores ex Agendis, aut consuetudine.

VIII. Superior auditis solis reservatis, potest ab iis absolvere, & reliqua inferiori committere, ex causa urgente: qualis tamen non est multitudo negotiorum, ut docent *Suar. Fernand. & Fill.* sed alia gravior; tum quia etiam occupatissimus potest dare facultatem adeundi alterum, cum onere posteà comparendi, tum quia integritas confessionis est de jure divino.

IX. Qui à superiore absolutus est à reservatis, potest ab iisdem postea absolvi à quovis: quia non sunt amplius materia necessaria Confessionis.

X. Qui bonâ fide confitetur, nesciens suum casum esse reservatum, vel Sacerdotem carere potestate circa illum, validè quidem obsolvi-

tur, cum onere tamen comparendi. *Prap.* Similiter si Confessarius probabiliter credit non esse reservatum (esto reverà sit) valet absolutio, *Less. Dian p 9.t.9.R.29.*

XI. Qui confitens habenti potestatem ordinariam delegatámve in reservata, oblitus est inculpabiliter reservatum, potest illum posteà confiteri etiam inferiori, & absolvi. Quod etiam valet (saltem si prior habuerit potestatem ordinariam) etiamsi prior absolutio ob indispositionem, vel alium defectum pœnitentis invalida fuisset. Ratio est, quia is intendit absolvere quantum potuit; ergo saltem sustulit reservationem, quod fieri potuit absque Sacramento, *vid. Prap. in 3.p. q.9 d 4.n.24. Marat. tom.3.d.30.f.3. Dian. p 4 t.4.R.124.*

Resp. II. A reservatis absolvere potest, I. Ipse reservans. 2. ejus in spirituali jurisdictione superior. 3. Cui ipse delegavit. 4. Sacerdos inferior, quando superior adiri non potest, v. g. à reservatis Papæ absolvere potest Episcopus eos, qui Romam ire non possunt.

Resp. III. Extra periculum mortis, (de quo v. dicta *dubio superiore*) nullus inferior per se, & directè, absolvere potest, nisi ex jure vel privilegio concedatur.

Dicitur I. *Per se:* quia de indirecta, & per accidens colligatur ex dictis.

Dicitur II. *Nisi, &c.* quia à casibus Papalibus absolvere potest Episcopus, per se, vel Vicarium, quando sunt occulti, ut docet *Navar. cap.27. Unde resolves.*

Medicantes ex vi juris communis non possunt absolvere à reservatis Episcopo; quia ut sic non habent potestatem majorem Parochis: & privilegium, quod circa hoc habuerunt, sublatum est decreto Urbani VIII. Anno 1628. Excipit tamen *Averf.* cum *Dian.* part.8,

part. 8. t. 7. R. 71. eos casus, qui Episcopis à ure tantum reservantur. Imò *Quintan. tom. 1. r. 3. s. 14.* affirmat, Regularis adhuc posse absolvere, sicuti ante decretum, eò quòd hoc in Provinciis non sit promulgatum, quod *Dian. p. 9. t. 6. R. 51.* non audet probare, nisi ad Episcopum non pateat recursus, tunc enim ab ipsis reservatis posse absolvere, sicut possent à Papæ reservatis, *Gran. Dian p. 5. t. 14. R. 58. v.* etiam *Præp q. 19. d. 1.*

Resp. IV. Si Confessarius dubitet, an pœnitens lapsus sit in mortale reservatum, si quidem dubium sit positivum, potest (sequendo opinionem probabilem, & judicando probabiliter non esse reservatum) absolvere. Si verò dubium sit negativum, posse absolvere negant aliqui, ut *Arm. Cord &c.* Probabilius affirmant. *Suar. Fill. Henr. Hurt. Bon. Card. de Lugo, d. 20. s. 2.*

DUBIUM V.

Quod sit officium, & obligatio Confessarij.

Resp. I. Munus Confessarij est absolvere dispositum, & non alium; item curare rectitudinem istius judicij, præsertim quando cœptum est; & reos juvare ac monere, cum prudentia tamen. Ratio primi est, ne sit injurius pœnitenti. Ratio secundi est, ne fiat sacrilegus. Ratio tertij est eadem; & quia debet curare, ut absolutio sit efficax. *Unde resolves.*

I. Etsi interdum utiliter differatur absolutio, etiam ejus, qui potest licite absolvi: id tamen raro, nec ferè nisi de pœnitentis consensu faciendum: quia potest vergere in

grave ejus periculum, vel damnum, *v. Dian. p.* 1. *t.* 4. *R.* 35.

II. Absolvendus est qui adhæret sententiæ probabili; quia est dispositus.

III. Moraliter ei constare debet de bona dispositione pœnitentis; aliàs absolvendo peccabit mortaliter.

IV. Non licet absolvere, 1. Qui nullam præbet materiam: qualis tamen non est, qui post absolutionem mox confitetur, cujus erat oblitus. 2. Qui cum possit, non est paratus restituere, & proximas peccandi occasiones fugere. *vid. Navar. cap* 15. *Suar d* 32. *f.* 2. 3. Ignorantem ea, quæ omnes scire tenentur, v.g. decem præcepta, & quæ ad fructuosam confessionem & communionem spectant: unde talis communiter prius est instruendus; vel aliò mittendus ad instructionem, *v. supra l.* 2. *t.* 1. *cap.* 1.

V. Rudiores ordinariè juvandi sunt, nisi sint incapaces instructionis, vel ob pœnitentium multitudinem fieri non possit, nec videatur expedire, ut dimittantur; vel sint peregrini, qui mox communicare & abire debeant: tunc enim: si alioqui bonâ fide agunt, & temporis angustiæ, vel pœnitentium multitudo longum examen, vel instructionem non permittat, sufficere aliquando integritatem formalem, docet *Laym. cap.* 13. *n.* 10. quâ scilicet, auditis aliquibus peccatis, absolvantur, cum onere redeundi ad confessionem pleniorem.

VI. Si Confessarius notet pœnitentem ignorare aliqua necessaria ad hoc Sacramentum, tenetur eum instruere, & admonere officij, quantum fieri potest; v. g. si nesciat illa, quæ necessitate medij sunt ad salutem necessaria, debet ea docere, item obligatos ad deponendum odium, ad restitutionem honoris, famæ,

aut bonorum aut ad occasionem peccatorum tollendam, aut admovenda, vel reparanda scandala; aliave damna, quæ intuli; aut ad corripiendos delinquentes, juvandos indigentes, ad denuntianda delicta, vel delinquentes in præjudicium communitatis vel innocentium, & denique si quam censuram incurrerit, &c. tenetur ea de re monere, & hortari ad satisfactionem, quam si recuset, negare absolutionem: qui alioqui se ipsorum criminum participem, & sacrilegij reum faciet, *Aversa. q. 16. s. 12.*

VII. Tenetur monere eum, qui ex ignorantia vincibili & moraliter culpabili, est in malo statu: quia aliàs nec ipsi, nec Sacramento consulet, cum pœnitens sit indispositus. Si verò ignorantia sit invincibilis, v. g. si bonâ fide teneat rem alienam, aut sit in matrimonio irrito, tenetur quidem monere & instruere, quando speratur fructus, nec timentur incommoda graviora: quæ si prudenter metuantur, aut fructus non speretur, non tenetur, imò non potest; (excipit *Cardin. de Lugo, de pœn. d. 32. n. 24.* nisi silentium officiat bono communi) quia debet bonum pœnitentis procurare ac consequenter licitè etiam suadet, ut secundùm suam ignorantiam operetur, v. g. Caiæ, ut reddat debitum Titio, quem invincibiliter credit suum esse maritum, cum non sit, *vid. Sanch l. 2. de mat. d. 38.* Nec obstare, etiamsi sit in præjudicium tertij particularis, ait *C. de Lugo*; & *Tamb. de exped. conf l. c. cap. 4.* Hinc si Confessor prævideat pœnitentem non restituturum, si ipsi detegatur nullitas tituli, quem pro se esse putet, non esse illi talem nullitatem à Confessario non interrogato detegendam. Quòd si tamen pœnitens ipse dubitet ac roget, tenetur dicere veritatem, (quia tace-

re, esset errorem approbare) prudenter tamen non plus dicendo, quàm rogatur, v. g. si roget Titius, an post votum simplex castitatis matrimonium contractum valeat, possitque ac teneatur reddere debitum, respondeat quòd sic, tacendo obligationem non petendi debiti, *v. Laym.* hic & *Card. de Lugo, l. c.*

VIII. Quando Confessarij Principum, Prælatorum, aliorumque Magnatum sciunt ipsos non satisfacere officio, v. g. circa collationem Beneficiorum, electionem ministrorum, subditorum gubernationem, circa eleëmosynas ex bonis Ecclesiasticis faciendas, &c. regulariter tenetur Confessarius monere pœnitentem de sua obligatione: aliàs si absolvit, suis humeris peccata illa imponit, & cœcus cœcum ducens ambo in foveam inferni cadunt. Ratio est, quia in talibus raró est ignorantia invincibilis: raró item contingit, ut illa secum non adferant scandalum in subditis, æstimantibus illa licere; vel certè non afferant damnum commune. Si tamen videat ignorantiam esse invincibilem; neque ex illa sequi scandalum, aut damnum commune; contra verò admonitionem fore in majus malum pœnitentis, aut allaturam scandala vel incommoda, potest secundum paulò antè dicta, dissimulare, nisi interrogetur. Ita *Cardin. de Lugo, d. 22. num. 37.*

IX. Si etiam pœnitens teneretur (licèt sub peccato mortali) ad aliquid adeo difficile, ut non crederetur tunc æquo animo accepturus, & aliâ vice melius susceptarus, posset prudens Confessor tunc illum relinquere in bona fide excusante à peccato, & monitionem differre in tempus opportunius, ne territus à confessione abstineat, graviusque detrimentum incurrat, *Tambur. c. 14. C. de Lugo, d. 22. s. 2. n. 27.*

X. Mi-

X. Minus rectè dispositus excitandus est ad dolorem & propositum emendationis, proposità peccati fœditate, bonitate Dei,& periculo damnationis,&c. Item remedia opportuna præscribenda contra peccata futura.

Resp. II. Ut Confessarius licitè hoc Sacramentum administret,debet esse in gratia, alioqui peccabit mortaliter: Item debet esse talis, ut per hoc non exponatur proximo periculo peccandi mortaliter. Pars prior constat ex dictis *de sacr. in genere*. An verò audiens plures unâ quasi vice morali,tot numero peccato committat, alij negant, ut *Rodriq.* alij affirmant, ut *Bonac.* hìc Pars posterior patet.

Unde resolvitur hic Casus.

Confessor conscius sibi peccati mortalis, tenetur, antequam audiat, vel saltem absolvat pœnitentem; ipse confiteri, vel conteri de suo peccato, Si tamen vocatus improvisò ad moribundum recolligere se tam subito non possit ad contritionem eliciendam, (vel bonâ fide putet se elicuisse) non peccat absolvendo. *Prap Lugo,Tambur.l.3.c.2.§.3.*

Resp. III. Si male absolvit, committendo defectum essentialem, v.g. si non protulit formam,vel absolvit à reservatis, vel non subditum, tenetur inducere ad repetendam confessionem, si sine scandalo, infamia, fractione sigilli,& nocumento suo possit: si minus, non tenetur. Si non absolvit à censura, potest ab eadem (si, vel quando habuerit potestatem) absolvere absentem *Bonac. de cens. in communi d. 1. q.3.p.6. ex Suar. Fill. tr.11. c. 10. q. 6. Reg. Navarr. Rodriq.*

Si non interrogavit sufficienter numerum, speciem, vel alias circumstantias, regulariter ad nihil tenetur, nisi ad pœnitentiam agendam: monere enim extra confessionem non

non debet, cùm judicium sit finitum. Si tamen redeat ad confessionem, idem pœnitens debet moneri de defectu commisso; quia aliòqui hæc confessio non erit integra, cum quædam non sit debitè confessus.

Dixi, *si non interrogavit:* quia si positivè dixit, non teneri confiteri numerum, speciem, &c. debet monere, si sine gravi scandalo & detrimento potest; quia est causa, quod alter præceptum grave (scilicet confitendi illa peccata) violet, *Card. de Lugo, d. 22. s. 3.*

Si neglexit monere de restitutione, moneat, si quidem commodè potest, (vel in confessione, vel extra, obtentâ prius ab ipso veniâ; eâ verò negatâ, ad nihil ultra teneri docet *Tambur. l. c. c. 8.* ex *Sanch.* contra *Suar.*) quia tenetur ex charitate: si non commodè potest, Deo commendet. *Laym. l. 5. t. 6. c. 9. Henriq. Suar. Syl. Merch. in 3. p. q. 9. art. 1. Dian. p. 4. R. 198.* & *p. 1. t. 4 R. 109.* Quòd si tamen (ex gravi seu mortali culpa, contra jus alterius,) dixisset, eum non teneri ad restitutionem, vel aliter, (v. g. opinionem falsam persuadendo) esset causa efficax cur non restituat vel aliunde detrimentum accipiat ipse, vel alius, tenetur ipsemet, restituere, nisi moneat tempestivè, priusquam pœnitens fiat impotens: quia actione suâ fuit injusta causa damni. Si verò sine gravi culpa id fecit, tenetur nihilominus monere pœnitentem, si commodè potest; alioqui ipse obligabitur, sicut casu priore. Si non commodè potest, excusabitur, *vid. Suar. Kon. d. 8. dub. 17. Bonac. Dian. tom. 1. tr. misc. R. 1. Card. de Lugo, d. 22. sess. 3. num 61.* & suprà *lib. 3. tr. 5. cap. 2. dub. 1. art. 2. casu 12.*

Quæres. Quæ & quanta sit obligatio Confessarij audiendi pœnitentes.

Resp. I. Quivis Sacerdos (etiam simplex,

quan-

quando non eſt alius paratus) tenetur in extrema neceſſitate, v.g. in periculo mortis audire & abſolvere volentem confiteri. Ratio eſt lex charitatis.

Reſp. II Parochus, & quivis Sacerdos curatus tenetur audire Confesſionem ſui ſubditi, non tantum in caſu necesſitatis, aut præcepto confesſionis urgente, ſed etiam (ſaltem per ſe vel alium) quoties pœnitens id rationabiliter petit; v.g. ſi ſit in gravi aliqua difficultate ſpirituali, vel velit promereri Jubilæum, &c. quia tenetur ejus bonum ſpirituale promovere. *Suar. Vaſq. C. de Lugo, &c.* Si tamen nimis frequenter, vel intempeſtivè peteret, excuſaretur. *Averſa. q. 16. ſ. 11.* Quòd ſi etiam ſemel tantùm vel bis negaret, aut differret, non peccaturum graviter, ob levitatem materiæ, docet *Suar.* contra *Bon.* admittitque *Averſa. l. c.* ſi non petat ex urgenti occaſione, v.g. ſolemnis feſti, &c.

Reſ. III. Quotieſcumque pœnitens ex mera devotione vult confiteri, Parochum teneri illum audire, contra *Sylv. Regin. &c.* docent *Azor. Suar. Kon Bon. Molf. Lugo, &c.* Sed rectè limitat *Averſa. l. c.* ſi non adſint alij Confeſſarij delegati, & Parochus non legitimè impediatur.

Reſp. IV. Reliqui Sacerdotes, per ſe loquendo, non tenentur audire confesſiones, ſi tamen audire cœperint, tenentur abſolvere, niſi quid obſtet, neque poſſunt remittere ad alium. Quia pœnitens eo ipſo habet jus ad abſolutionem, nec poteſt fructu & gratiâ ſacramenti privari, *Averſa l. c.*

DUBIUM VI.

Quæ scientia, & prudentia requiratur in Confessario.

Resp. I. Ut Sacerdos ritè absolvat, debet quantum moraliter fieri potest, omnia peccata pœnitentis intelligere: quia alioqui is frustra teneretur recensere. *Unde resolves.*

I. Peccat, qui absolvit eum, cujus peccata per negligentiam non satis intellexit; quia fert sententiam incognitâ causâ. Validam nihilominus esse absolutionem, sive propter somnum, &c. ut dictum supra *cap.* 1 *dub.* 3. *art* 4. sive propter tantum, vel linguam impeditam pœnitentis, (sine hujus tamen culpâ) aliqua non intellexerit, docet *Dian.* 3. *p. t.* 4. R. 109. & *p.* 4. *t.* 4. *R.* 198. Item *Laym. l.* 5 *tract.* 6. *cap.* 9. ex *Henrq. Suar Sylv. Merc. in* 3. *p.* eò quòd essentia & effectus Sacramenti consistere possit absque integra & specifica peccatorum explicatione, si sine culpa pœnitentis omittantur, *v. Dian l.c.*

II. Si tamen pœnitens post confessionem intelligat, unnm vel plura mortalia non fuisse intellecta, debet ea repetere in sequenti confessione, sive apud eumdem, sive alium Confessarium, *Laym. Dian. ll cc.*

III. Confessarius absolvens ex ignorantia, quem absolvere non poterat, dupliciter peccat; nimirum ignorantiâ eorum, quæ ad officium suum spectant; & indebitè absolvendo, *Tann. in t.* 2. *d.* 4. *q.* 9. *d.* 1. *n.* 12. *Card. de Lugo*, *d.* 16. *f.* 4. *n.* 185.

Res. II. Ut Confessarius validè absolvat, requiritur & sufficit, cognoscere peccata,

saltem sub confusa ratione peccati. Ut verò licitè, requiritur ea scientia, ut possit ferre prudens judicium in hoc forro. Ideoque scire debet, 1 Quæ sint mortalia, quæ venialia, sal- tem ex genere suo. 2. Species & circumstan- tias necessario explicandas. 3. Spectantia ad restitutionem bonorum & famæ. 4 Casus re- servatos, & excommunicationes, saltem com- muniores. 5. Censuras & irregularitates com- muniones, pro Sacerdotibus. 6. Requisita in pœnitente ad bonam dispositionem. 7. Re- media peccatis opportuna. Circa quæ omnia notantur hæc tria.

Primò, sufficere, si ea sciat mediocriter, ita ut saltem norit prudenter de omnibus dubi- tare, & doctiores se, vel libros consulere.

Secundò, majorem minorèmve requiri, ac sufficere scientiam, pro diversitate locorum & pœnitentium, *Bonac. d. 5. quæst. 7. p. 2. §. 2.*

Tertiò, graviter peccare tum eum, qui sine sufficienti scientia huic muneri se ingerit; tum eum, qui talem sine necessitate constituit, aut cum possit corrigere, tolerat *Laym. l. 5. cap. 13. Bonac. l. c. Card. de Lugo, Unde resolves.*

I. Si pœnitens advertat, Sacerdotem non percipere peccati gravitatem, tenetur illum monere se peccasse mortaliter.

II. Qui sciens prudens confitetur ei, quem scit suam conscientiam dijudicare non posse, tenetur confessionem repetere apud peritio- rem, quia graviter peccavit sic confitendo.

Resp. III. Prudentia requiritur, tum in instructione, monitione, curatione pœni- tentis, tum in interrogatione. Et quidem si prudenter judicet integrè esse confessum, v.g. quia benè instructus potest, & solet ad- hibere diligentiam debitam, non tenetur quidquam interrogare; aliàs tenetur, ut ha-

bet

bet communis, (*Dian.* tamen *p.2.t.* 15, *R.*17. ex *Navar. & Valero* negat esse mortale, non examinare aliquam circumstantiam ex oblivione *vid.* etiam *C. de Lugo . d.*22) quia tamquam Judex debet curare integritatem judicij, & tamquam medicus, ut morbi & vulnera perfectè detegantur: cavendo interim. *Primò*, Ne examen sit curiosum, de non necessariis, unde Confessarij existimatio, Sacramenti dignitas, & pœnitentis profectus minuatur. *Secundò.* Ne sit indiscretum, v. g. de iis, quæ moraliter certum est à tali non solere committi; vel ex quibus discat peccare pœnitens, vel de verecundis inverecundè, vel de numero nimis anxiè, si ex dictis probabiliter æstimari possit. *Tertiò* Ne sit intempestivum; & sinatur prius se explicare quantum potest, ne importunitate terreatur. Quòd verò quidam monent, expedire ut pœnitens inter confitendum non interrumpatur, id *C. de Luga, d.*22.*n.*15. universim non probat, præsertim, si confessio non sit brevis; quia facilè aliqua excidunt è memoriâ. *Unde resolves.*

I. Si Sacerdos advertat, pœnitentem, etiam post sufficientem diligentiam, peccatum aliquod, aut circumstantiam necessariam omittere, probabilius ac verius est, per se loquendo, teneri interrogare, etsi neget *Sa. V Confessor.* & *Medin.* docens, si diligenter examinatâ conscientiâ, unius sit oblitus, non teneri Confessarium illud revocare in memoriam, nisi cedat in damnum proximi; quod *Vasq. q.* 93. *dub.* 7. *num.* 3. videtur dicere esse probabile: verum alij rejiciunt. *vid. Cardin. de Lugo*, *d.* 22.

II Etsi Confessarius, cui evidenter constat peccatum pœnitentis, quod tamen ipse negat; non debeat illum absolvere: quando

do verò ex aliorum relatione, vel suspicione id habet, standum sit pœnitentis confessioni, cui in hoc foro, tam pro, quàm contra se fides habetur: *Suar. tom 4. d. 32. s. 3. Fagund. p. 2. l. 6. c. 4. num. 38.* citati à *Dian. p. 3. t. 4. R. 105.*) in utroque tamen casu prudentis Confessarij est, 1. Cautè & à longè, tum proprius interrogare. 2. Si nihilominus neget, prudenter judicare, an non potuerit oblivisci, vel confessus esse alteri, vel putare non esse peccatum, vel simili de causa excusari, ita ut debeat absolvi. *Dian. l. c.* ex *Sylv. Nav. Tol. &c.* 3 Si peccatum illud norit ex confessione complicis, non uti illâ scientiâ nisi in genere quærendo, an non aliud conscientiam gravet, & excitando ad majorem contritionem, ob periculum indirectæ revelationis; aut etsi complex dederit veniam, ob periculum scandali. *vid Laym. c 24.*

III. Interrogationes in materia castitatis, debent esse paucæ, & cautæ, ne vel occasionem det investigandi, aut traducendi confessionem, aut ignorantem doceat; aut offendat, aut se vel illum periculo exponat. Ac si hæc timeat, potiùs pati debet aliquid deesse integritati materiali. Et quidem si in hac materia negantur cogitationes, non opus est progredi ad opera: rudiores tamen cogitationes negant; verba & opera rogati fatentur; quod illas non æquè agnoscant, aut advertant. *vid. Laym hic cap. 13. Kon. di. 7. dub. 7. Fag. Prop. 4. l. 4. c. 2. Dian. p. 3. tr. 4. R. 99.*

CAPUT III.

De adjunctis Pœnitentiæ.

DUBIUM I.

Quid sit sigillum confessionis, & qui ad illud teneantur:

RESP. I. Sigillum, hoc est obligatio juris divini strictissima in omni casu, etiam quo integri regni salus periclitaretur, ad tacendum, etiam post mortem pœnitentis, dicta in confessione (id est, in ordine ad absolutionem sacramentalem) omnia, quorum revelatio Sacramentum redderet onerosum, vel odiosum. *Unde resolves.*

I. Violatio hujus sigilli duplicem habet malitiam; Sacrilegij, contra reverentiam Sacramento debitam; & injustitiæ, ex pacto virtuali inter pœnitentem & Confessarium de secreto isto servando omni casu *Dian p. 5. tr. 11. R. 2.* ex *Fag. Kell. &c.* Neque hic datur parvitas materiæ, *Dian. p. 5. t. 5. R. 8.* ex *Mald. Bald. &c.*

II. Non inducitur hæc obligatio, 1. Per confessionem factam fictè, v. g. ad furandum, illudendum, vel Sacerdotem pervertendum, etsi hoc casu adhuc prudenter tacendum sit, *vid. Dian p. 5. t. 11. R. 26.* 2. Si quis extra confessionem accipiat aliquid sub sigillo confessionis, quia tantum est obligatio secreti naturalis, gravior aut levior pro rei exigentia.

III. Non frangitur sigillum, *Primò*, Si in genere dicas, Titium tibi confessum esse venialia, aut esse probum, innocentem; modò non dicas in iis circumstantiis, ex quibus colligi

posſit, alios eſſe nocentes, vel confeſſos mortalia. *Secundò*; Si dicas N. tibi eſſe confeſſum, etſi in certis circumſtantiis hoc quoque periculoſum ſit. *Laym. c.* 14. *n.* 21. Imò ſi pœnitens verbo vel facto, (v. g. clam accedendo) ſignificaverit ſe nolle ſciri quod ſit confeſſus, Confeſſarium revelare ſigillum volunt *Regin. Navarr. & Mercer.* apud *Dian. l.* 5. *t.* 11. *R.* 47. quia pœnitens confitendo Confeſſario extraordinario veniret in ſuſpicionem gravioris criminis. Quod *Tamb. in append. c.* 3. dubiè confirmat, aſſerens, ſe vereri ne talis accedat ad fractionem ſigilli. *Tertiò.* Si peccata ita referas, ut moraliter loquendo perſona innoteſcere non poſſit, neque communitas aliqua etiam parva infametur, ut quod ibi talia vitia regnent. *vid. Dian. l.* 2. *t.* 15. *R.* 13. id enim eſſet contra ſigillum. Unde *Turr.* apud *Dian. p.* 5. *t.* 11. *R.* 45. & *Tambur. in append. cap.* 3. reprehendunt Superiorem localem, qui Provinciali fortè dicat in ſua domo ſæpè poſtulari licentiam abſolvendi à reſervatis: quia poteſt redundare in ignominiam & damnum domûs; etſi idem *Tambur cap.* 4. *num.* 2. dicat probabile eſſe, quod non ſit contra ſigillum, ſi dictæ licentiæ petitæ fuerint extra confeſſionem. *Quartò.* Si utaris notitia extra confeſſionem acquiſitâ, imò ipſum peccatum, quod aliundè tibi innotuit, aperias, modo nullam circumſtantiam ex ſola confeſſione notam, nec certius referas, quàm extra confeſſionem noſti: quo in caſu opus eſt magnâ cautelâ, & tutiſſimum eſt ſilere, *Laym. c.* 14. *num.* 16.

IV. Quando plures, v. g. ſtudioſi vel aulici &c. tenentur ferre teſtimonium confeſſionis, Confeſſarium teneri id dare, etiam iis, quos non abſolvit, docet *Kon. d.* 6. *dub.* 1. *Fagund. & Dian. part.* 3. *t.* 11. *Reſol.* 22. tum

ne id negando probat aliquo modo sigillum & pœnitentem: tum quia dando non mentitur, cum tantùm testetur, esse confessum. Verùm *Bonac. d 5. q 6 ſ 5 p. 4.* & *Card. de Luga, d. 21. ſ. 3.* docent, tali schedam negare, non esse contra sigillum; (idemque concedit *Aversa. p. 18. ſ. 2.* si non constet pœnitentem accessisse hunc Confessarium) tum quia nihil dicit, sed tantum non approbat testimonio positivo confessionem, ad quod non tenetur; nec quiaqam facit ex quo possint cognosci delicta pœnitentis: tum quia aliàs via aperiretur fraudibus: & multi improbi Parochos in Paschate deciperent: tum quia potest esse consuetudo, ut scribat absolutum esse, quod falsum erit si scribat; & si omittat, sigillum franget: tum quia scandalosum erit & iniquum pubulicæ meretrici perseveranti (uti & occulto peccatori, sic pallianti suam iniquitatem) testimonium dare confessionis: neque Confessario imputandum erit, quod eum positivè non defendat.

V. Sub sigillum cadunt, 1. Omnia peccata pœnitentis, tam futura, quàm præterita; (siquidem hæc animo se accusandi sint manifestata: secùs si per modum simplicis narrationis, vel ut Confessarium ad simile peccatum induceret, *Dian. p. 5. t. 11. R. 25.* ex *Suarez* & *alijs. 8.*) ideoque peccat mortaliter, qui sive directè, sive indirectè aperit aliquod veniale in particulari, etiam leve Titij, quia materia sigilli parvitatem non habet, ut est omnium ferè sententia, apud *Dian. p. 5. tr. 5. R. 8.* & *Tambur. in append cap. 8.* vel qui in genere dicit, eum sibi confessum esse aliquod mortale, vel casum reservatum, vel excommunicationem, vel non esse absolutum ob indispositiouem. Imò Confessorem, qui dicat

dicat absolutè : Ego Petrum non absolvi, frangere sigillum, dicit *Dian. p.* 5.*tr.*11.*R.* 42. ex *Suar. & alijs* 92.

2. Etiam peccata complicis, sive prudenter, sive imprudenter detecti. *Suar. Vasq. & commun.* apud *Dian.p.*3.*t.*4. *R.* 111. An verò liceat interrogare de complice, ad ejus correctionem faciendam, illamque ex licentia pœnitentis facere, affirmant *Suar. & Fagund.* contra *Bonac. Lorcam, Nugnum*, & *alios Thomistas*, v *Dian.p.*3 *t.*4.*Resp.* 113. *C. de Lugo, d.* 16. *num.* 426. ubi docet, posse aliquando pœnitentem à Confessario obligari, & cogi ad manifestandum complicem extra confessionem.

3. Pœnitentia imposita si gravis sit, hoc est, quæ consuevit injungi pro mortali (qualis nunc esset, ait *Dian.p.*5.*t.*11. *R.* 31. Corona B. V. non verò Miserere) *Aversa q.*18.*f.*6.

4. Peccatorum circumstantiæ, quas taceri pœnitentis interest, etsi dictæ sint post absolutionem, v.g. si spurius sacros Ordines susceperit, si nobilitatem jactaverit, &c. Bona verò pœnitentis, & cætera impertinentia, quæ per accidens interponuntur, nec odium Sacramento pariunt, v. g. propositum religionis, vel matrimonij, sæpè quidem (si nimirum pœnitens ea tecta velit) sub obligationem secreti naturalis, non tamen sacramentalis, cadunt. Excipiunt *Tanner* & *Konin.* nisi pœnitens talia dixerit in ordine ad explicanda peccata : tunc enim sigillo sacramentali claudi tenent, cum *Dian.part.*5.*t.*11.*R.*5.

Idem de virtutibus & vitiis affirmat *Gran.* contra *Regin. & Mald.* apud *Dian.l.c.R.* 30. de defectibus naturalibus (v.g. illegitimè natum esse) & de vitiis occultis corporis *Kon. Hurt.* & *Kellison*, contra *Gran. Mald. &c.* quia ea

sub sigillum cadere absolutè ajunt apud *Dian.* *l.c.R.29.* Item de iis quæ alios concernunt & tamen peccata non sunt. *Mald.* & *Dian.* *l.c.R.38.*

Denique de scrupulis, (contra *Kon.* & *Gra.* qui eos sigillo claudi absolutè affirmant & contra *March.* qui absolutè negat) idem tenet *Card. de Lugo*, nimirum si penitens scrupulositatem confiteatur, aut ad declaranda peccata vel conscientiam afferat, ait cadere sub sigillum; quia est in obliquo saltem materia confessionis. Secùs, si non cognoscatur ex pœnitentis relatione, sed videatur & percipiatur, v.g. ex modo confitendi. Idem dicit de aliis defectibus naturalibus, v. g. quod sit blæsus, rudis, hebetis ingenij, &c. Et sic excusat Confessarium, qui de pœnitente dixit, quod impertinentiis & næniis caput sibi frangat, *vid.* 23. *sect.* 3. *n* 60. *Gran.* tamen id improbat, & *Kon.* apud. *Dian.p.5.t.11. R.* 50. ait esse periculosum, & posse facilè frangi sigillum indirectè. Denique *Tamb. in app. c.* 3. doctrinæ isti, ne quidem ut probabili acquiescit, atque eam à *Dian. l. c.* immerito vocari communem, cùm *Gran. Hurt. Palaus. Bauny*, *&c.* refragentur: aliterque limitans ipse ait: si isti defectus, v.g. esse blæsum, rudem, scrupulosum, &c. sint passim noti, non cadere sub sigillum; secus, si sint ignoti: quia confessio immunis esse debet ab omni odio.

Resp. II. Ad sigillum tenentur omnes, ad quos quomodocumque notitia sacramentalis confessionis pervenit: qualis est. I. Confessarius, qui si de auditis in confessione rogetur, potest negare etiam, si opus est, cum juramento, subintelligendo: quod possit dicere, vel potiùs (ut dicit *Card. de Lugo*, *d.*23.) quòd sciat scientiâ utili ad respondendum interroganti

ganti extra confessionem, (excipit *Henriq.* & *Granad.* cum *Dian. part.* 5. *t.* 11. *R.* 43. nisi ex illa negatione sequeretur confessionem) non fuisse integram: v g. si de publica meretrice rogaretur, an non esset confessa fornicationem: tunc enim declinando directam responsionem, dicendum esse, illam confessam esse peccata sua, & se functum officio suo.) Imò si peccatum suum salvo sigillo non possit confiteri, debet omittere; quia sigillum strictius obligat, quàm integritas confessionis. II. Superior cui se sistit absolutus à reservato, vel à quo petitur licentia absolvendi à reservato *Suar. Card. de Lugo, &c.* contra *Henriq. Vasq.* Kon. & *Palaum*, qui secreto tantùm naturali teneri volunt. III. Interpres. IV. Qui furtivè vel casu aliquid audit, licèt inculpatè. V. Omnes, quibus aliquid sacrilegè revelatum est, unde de hoc nec inter se colloqui possunt. VI. Laicus qui pro Sacerdote est habitus. VII. Doctor vel alius, qui cum venia pœnitentis consulitur, ut habet communior sententia, contra *Vasq.* vid. *Dian. part.* 2. *tract.* 15. *Resol.* 15. VIII. Qui alterius rudis confessionem scripsit, IX. Qui scriptam invenit ac legit, ut docent *Rodriq Fagund. Mald. &c.* apud *Dian part.* 3. *tract.* 4. *R.* 112. & *part.* 5. *t.* 11. R. 27. contra *Suar. Bonac.* & *Layman.* quorum sententia probabilis, Juxta quam, etsi talis teneatur secreto naturali, peccetque mortaliter, si gravia ac diffamantia vulget: secus tamen, si sciens levia tantum esse, ea legat ex curiositate. Unde consequenter in casu gravissimæ necessitatis, talem confessionem scriptam liceret revelare (excipit *Cardin. de Lugo*, nisi tamen per scripturam voluerit confiteri, ut mutus, vel petere facultatem absolvendi à casu reservato, *vide d.* 23. *num.* 48.)

X. etiam secundum aliquos, ipse pœnitens. Verùm Probabilius est, eum tantum teneri secreto naturali, ratione materiæ, si ea id requirat, tacere audita à confessario. *vid. Laym. Dian.p.5.t. 11.R.8.Unde resolves.*

I. Extra confessionem, cum licentia pœnitentis, potest agi de auditis in confessione, sive cum ipsomet, sive cum quocumque alio, etsi periculosum sit, *D Thom. Suar. Præp. Tan. &c.* Circa quam licentiam requiritur, 1. ut sit formalis & expressa, nam præsumpta, tacita, interpretativa, virtualis, (etiam in bonum ipsiusmet pœnitentis) non sufficit. *Fag. p. 2. l.6. Tann. Mald. & cæteri Doctores commun.* 2. Ut sit libera ac spontanea, non vi, injuria, dolo, vel per preces importunas extorta, vel etiam per metum reverentialem ipsius Confessarij obtenta. *Henriq. Fagund. l. c. Dian. p. 5. tr. 11. R.10. & 24.* 3. Non revocata; nam pœnitentem pro libitu, etiam sine causa, eam revocare semper posse, docent *Fagund. & Dian. ll. cc.* 4. Non opus esse ut habeatur in scripto. *Suar. Fag.ll.cc.* Imò si dubium sit, an Confessor cum licentia locutus fuerit, Sacerdoti potius quàm pœnitenti credendum, ex *Graff.* & *Henriq* affirmat *Dian.l.c. R.4.* vel etiam quàm hæredibus; v.g. si ex licentia defuncti revelet restitutionem ab iis faciendam. *Tann. & Mald.* Qui tamen monet, eo casu non esse dicendum, eam debere ex delicto, sed solum, quod talibus tantum dari voluerit; satiusque suaderi moribundis, ut talia secreto codicillo hæredibus injungant. *vid. Dian. l. c.* R. 32. 5. Perinde esse, sive ea licentia detur verbo, sive facto, quod quidem æquivaleat expressæ concessioni, v. g. si pœnitens extra confessionem incipiat loqui cum Confessario de dictis in Confessione: tunc enim posse hunc prosequi,

sequi, docent *Aversa q.* 18. *s.* 7. *Tamb. in appena. c.* 2. ex *Bon*

II. Frangitur sigillum, si cum pœnitente, extra confessionem, sine ejus venia, agas de auditis in confessione aut ea te scire ostendas. Quod verum putat *Sanch.* contra *Suar.* & *Laym.* etiam cum eo tractare velles de essentiali errore in ea commisso: quem illi significare sine ejus venia, non licere docent *Reg. Fag. Bon.* & *alij* contra *Fill. Turrian. &c.* apud *Dian p.* 3. *t.* 4. *R.* 87. Dixi, *extra*, quia intra confessionem potest fieri mentio præcedentium, ut patet ex praxi confessariorum, qui ob recidivam arguunt, & absolutionem aliquando negant. Ita *Henriq. Præp. Gran. Mald. &c.* apud *Dian. p* 5. *tr.* 11. *R.* 20. ubi ipse cum *Fagund.* negat id licere sine expressa licentia pœnitentis, nisi de iis, quæ is iterum confitetur, vel saltem tangit. *vid Dian. l. c.* & *p.* 2. *tr.* 2. *misc. n.* 12. & *p.* 9. *tr.* 11. *R.* 18.

III. Frangit sigillum, qui dicit se in tali monasterio audivisse grave peccatum; tametsi non nominet personam. *Dian. p.* 5. *t.* 11. *R.* 35. & *alij* 3. cum *Mald.* Additque, graviter peccare eum, qui dicit in hoc vel isto Ordine Religioso, hoc vel istud peccatum fuisse admissum, quod ex sola confessione novit. Imò nec de civitate vel certo loco, quo quis confessiones audivit, licere dicere, quòd gravia fiant, vel talia & talia peccata committi soleant, (nisi id aliunde constet) docent *Hurt. Kellison.* & *Mald.* apud *Dian. l. c. R.* 35. quia potest redundare in gravamen & infamiam ipsius communitatis, & fortè etiam civium in particulari, quando civitas non est ampla, & pœnitentes suspecti; atque adeò confessio fieret illis odiosa. *vid. Dian. l c.* & *R.* 36. ubi cum *Malder.* docet, Confessarium, qui paucos habet

bet pœnitentes sibi subditos; (v. g. Moniales unius monasterij) scandalum dare, si coram illis concionetur de vitiis auditis in confessione: quia confessæ facilè suffunduntur pudore.

IV. Notitiâ in sola confessione acceptâ, nullo casu uti licet, si periculum sit revelationis, saltem indirectæ. Verùm si nullum sit periculum, ut vel pœnitens, vel usus scientiæ innotescat, etsi probabile sit, licere uti ad alterius gubernationem, v.g. negando suffragium ei, quem ex sola confesšione scit indignum esse, vel claudendo ostium, per quod quis noctu ingreditur ad peccandum; item cognitâ proditione futurâ, monendo de diligenti custodia; impediendo clàm matrimonium, quando scitur impedimentum, ut docent *Vasq. Henriqu. Navar. &c.* Contrarium tamen verius videtur, quod docent *Fumus, Sanch. Kon. Laym. Dian. p. 3. tr. 4.* R. 76. & *p. 5 c. 11.* R. 3. & alij, quia hæc doctrina posset pœnitentem absterrere à confessione. Et quidem Superioribus Religionum talis gubernandi modus prohibitus est Anno. 1594. cùm in Societate JESU jam antè idem statutum esset, prohibitumque contrarium docere. *vid. Dian. p. 4. tr. 4. R. 202.* Contrà verò ad suiipsius gubernationem licere in tali casu eâ scientiâ uti, videri probabilius, v.g. abstinendo à calice, in quo scitur esse venenum, deflectendo à sylva, in qua paratam sibi mortem sciat ex unius latronis confessione, docent *Sylv. Henriq. Kon. Laym. hic c. 15.* contra *Suar. Dian. p. 5. d. 11. R. 46* Excipit *C. de Lugo*, nisi actio, vel omissio Confessarij inducat notitiam peccati, vel damnum afferat confitenti, contra *Kon. d. 9. dub. 4. &c.* qui putat licere, etsi inde mors pœnitenti immineret à sociis inferenda *v l. c. num. 108.*

V. Denique facere aliquid, ex quo soli pœnitenti

nitenti innotescere possit id fieri ex notitia confessionis, esse contra sigillum negat *D.Th. Bon.Sot.Vasq.&c.*affirmat *Sylv.Valent.*Kon. *Dian. p.3.t.4.R.*46. Idque confirmat *Fag.Gran.Lugo*, & *Aversa.q.*18.*f.*8. si tale sit, quod pœnitenti ruborem vel molestiam afferat, v. g. si vultum ei austeriorem ostenderet, vel eum declinaret: secùs si ei sit gratum, vel saltem confessionem odiosam, aut difficiliorem non reddat, v.g. si audisset eum ad indignationem aut odium provocatum, vel in tentationem incidisse ex certo facto vel dicto ipsius Confessarij, indeque ipse à talibus factis vel dictis abstineat, &c.

DUBIUM II.

Quale sit preceptum, & qua obligatio Confessionis.

Resp. Præceptum confitendi, tum Divinum, tum Ecclesiasticum, sub mortali obligat omnes, ac solos baptizatos, qui habent mortale: illud in articulo mortis; hoc verò postquàm ad annos discretionis pervenerint; & simul ut confiteantur proprio Sacerdoti vel alteri, cum ejus venia, semel in anno, computando ab una confessione ad aliam, ut quidam docent, vel ab initio Januarij, ad finem Decembris, ut habet communior; vel denique à Paschate ad Pascha, ut consuetudo ferè obtinuit, propter communionem. *Suar. d.* 35. *f.* 2. *Vasq. q.*90 *art.*2.*Card.de Lugo,d.* 15. *sess.* 3. *c.*4.6. & 7.*Con.d.*5.*dub.*6. *Unde resolves.*

I. Tenentur hoc præcepto, 1. Hæretici & Apostatæ, puer doli capaces, saltem post septennium. *vid.Dian p* 4.*tr.* 3. *Resol.* 52. *Card. de Lugo,l. c. f.* 7. *num.* 144. & 149, 2. Ingrediens pericu-

periculoſam navigationem, vel conflictum; 3. Mulier tenera primum paritura, vel quæ ſolet habere partus difficiles. 4. Reus morti adjudicatus. 5. Qui ſigna habet mortis naturalis.

II. Improbabile eſt, quod docet *Sa, V. Confeſſio*, Eccleſiam non obligare ante pubertatem; cum anni diſcretionis citius attingantur, & conſtet, mortaliter peccari poſſe ſub annum nonum, vel decimum, imò ante. Unde ſi talis puer, craſſo ſaltem modo, videatur cognoſcere, Deum per hoc vel illud offendi, oſtendatque dolorem & propoſitum, ac præcipua fidei myſteria cognoſcat, debet abſolvi: ſecus tamen, ſi non notetur ſufficiens uſus rationis. Si vero dubium ſit, poteſt, (imo in articulo mortis debet) abſolvi ſub conditione *v. Laym. lib. 5. tr. 6. cap. 5. Dian. p 4. t. 4. R. 53. & Cardin de Lugo, loc. cit.* & *d. 17. num. 22.* ubi docet, etiam extra articulum mortis, & obligationem præcepti, talem eſſe ſub conditione abſolvendum, ne gratiâ ſacramentali privetur.

III. Non obligatur, qui tantùm habet venialia, etſi conſuetudo habeat, & cogi etiam quiſque poſſit, ut in Paſchate ſaltem ſe ſiſtat Paſtori, ut cum reliquis eum ad communionem admittat; ad quod Paſtor tenetur, ſi alter dicat, ſe mortalis culpæ non eſſe conſcium, *Suar. d. 36. l. 2. &c. communiter.*

IV. Probabile eſt, eum, qui uno anno, ſive cum, ſive ſine culpa ſua non ſatisfecit præcepto, teneri adhuc quam primum poteſt, anno ſequente: quia terminus non apponitur ad finiendam, ſed ad non differendam obligationem. Ac proinde talem toties peccare mortaliter, quoties oblatam occaſionem neglexit, ut docent *Bon. d. 5. q. 5. ſ. 2. Suar. Vaſq. Cardin. de Lugo, l. c. num. 176*, contra *Sylv. Val.*

Laym. Dian. &c. qui dicunt perseverare in uno eodemque peccato.

V. Satisfaciunt ij, qui confitentur Mendicantibus, etiam in Paschate; quia hi habent facultatem à Sacerdote propriissimo omnium fidelium, & Pastore Pastorum. Ita *communiter omnes* contra *Glossatorem* & *Auctorem Parochianè obedientis*, contra quos *vide in responsis Francisci Fontani editis Viennæ Austriæ Anno* 1644. allegatam auctoritatem duorum Conciliorum Generalium, Viennensis & Tridentini, 20. Pontificum, 50. Doctorum, & præter totius orbis consensum, multorum quoque Parochorum, testantium, eos esse optimos Parochianos, qui Regulares adeunt, & ab iis instituuntur. *ut supra l. 3. t. 1. cap. 1. dub. 3.* Item *Navar. Azor Fag. Trull. l. 3. c. 4. d. 2. n. 6. Dian. p. 8. tr. 1. R.* 98.

VI. Non obligatur ante finem anni, qui habens mortale, timet ne illud obliviscatur, *Kon. Henriq. C. de Lugo, d.* 14. *num.* 41. *& alij* contra *Medin. &c.* Si tamen prævideret, se non habiturum occasionem confitendi deinceps toto hoc anno, deberet prævenire etiam in medio anni. *Card de Lugo, disp.* 15. *s.* 6. *n.* 182.

VII. Probabilius est, non satisfieri præcepto Ecclesiæ per confessionem invalidam, ut docent *Suar. d.* 36. *s.* 7. *Fill. Laym. C. de Lugo, d* 16. *s.* 6. §. 5. etsi probabile contrarium putet esse *Fagund. vid. Dian. part.* 3. *tr.* 4. *Resol.* 120. Item nec per confessionem venialium, ut docet *Dian. p.* 4. *t* 4. *Res.* 206. ex *Hurt.* & *Mercero.*

VIII. Excusantur ab hoc præcepto, 1. qui physicè non possunt, v. g quibus deest Confessarius, 2. qui moraliter non possunt; v. g qui prudenter timent revelationem sigilli; vel qui non possunt sine notabili incommodo vitæ, fortunarum, &c. *Kon Tam. c.* 4. §. 3.

TRACTATUS V.

De Extrema Unctione & Ordine.

CAPUT PRIMUM.

Quid sit Extrema Unctio, & quae circa eam observanda.

RESP. I. Est Sacramentum à Christo institutum, ad ægroto periclitanti de vita conferendam salutem animæ, vel etiam corporis, per unctionem olei benedicti, & orationem Sacerdotis. *S. Thom. in 4. dist. 23. q. 1. art. 1. Unde resolves.*

I. Materia ejus remota, est oleum benedictum, quod in pyxide chrysmali signatur litera I. (in cujus defectu non licet uti chrysmate; si tamen usus sis, nihil repetendum esse, docet *Laym. lib. 5 tr. 8. cap. 2. n. 3.*) Idque renovandum est quotannis in Cœna Domini veteri exusto: si tamen novum haberi non possit, licet uti antiquo. *Laym. l. c.* & si hoc non sufficiat, aliud consecratum, vel in necessitate non consecratum, (in minore tamen quantitate quàm vetus est) addere; Etsi *Dian. p. 6. t. 6. R. 44.* ex *Less. & aliis* 4. dicat; contrarium habere praxin Ecclesiæ, ut scilicet paulatim & per vices (si ita requirat necessitas propter copiam infirmorum) longè etiam major quantitas addatur, quàm ab Episcopo fuerit consecrata initio. *Bonac. d. 7. q. 1. n. 8.* ex *Possevino.*

II. Materia proxima, est unctio certarum partium corporis, ac saltem quinque sensuum;

suum; vel si mutilati sint, vicinarum partium, facta à Sacerdote: non simpliciter necessariò contactu immediato manûs; nam peste grassante potest uti virgâ oblongâ oleo tinctâ, quam posteà comburat. *Sylv. Chapeavill. Dian. vid. Dian. p.* 3. *t.* 4. *Resol.* 167. Quidam etiam Doctores putant, unam tantùm unctionem esse de essentia Sacramenti, ideoque in periculo pestis, & simili necessitate, sufficere unum tantum organum magis obvium, vel potius caput, quòd in eo sensus maximè vigeant, ungere, dicendo: *Per istam, &c. quidquid deliquisti per visum, auditum, gustum, odoratum, tactum &c.* Et quidem pro hac sententia citantur varia Pastoralia, Agendæ, & Doctor. Lovan. *Sylv. in* 3. *p. q.* 33. *art.* 2. *Laym lib* 5. *tr.* 8. *cap.* 3. qui eam non omnino improbabilem; *Tann. & Marchant. in Horto Pastorum*, qui omnino probabilem, & in praxi usitatam; *Dian. part.* 3. *t.* 4. *Resol.* 168. qui in praxi tutam dicit, citansque pro ea *p.* 8. *tr.* 1. *R* 21. *Gran. Amic. Aversam*, affirmat Pontificem id posse permittere, & denique *Escob.* (citans *Becanum cap.* 25. *q.* 7. *n.* 6.) & *Barbosa in Trident. sess.* 14. *cap.* 1. id permittit. Verum cum alij Doctores communiter repugnent, tutius saltem erit (quod suadent *Laym. & Dian. ll. cc.*) eo casu unum oculum, aurem, manum, narem, & os velociter sine crucis forma ungere, dicendo unicam formam, complectentem reliquas. Illud verò certius est, pedes aut renes inungere non esse essentiale; imò quoad renes, non est decens, præsertim in fœminis & viris religiosis, ideoque omitti solet. *Henr. Sa. Tol. Suar. Bellarm. c.* 10. *in fine.*

III. De essentia hujus Sacramenti est. I. Ut organa 5. sensuum, quæ inunguntur, nominentur, *Palaus, t.* 4. *cap.* 26. *Aversa s.* 4. *&c.* commu-

communiter. Licet *Dian. part.* 8. *t.* 7. *R.* 56. ex *Reg.* contrarium censeat probabile; imò ad valorem sufficere, si inter ungendum omnes sensus dicas: *Per istas sanctas unctiones indulgeat tibi.* II. Verba illa: *Per hanc sanctam unctionem*, etsi *Palaus l. c.* dicat valere, si tantum omittas Tò *sanctam.* III. Verba deprecativa. *Indulgeat tibi Deus.* Hinc formam imperativam, v. g. *Per hanc* &c. *remittatur tibi, quidquid, &c.* non valere, dicit *Palaus, l. c. Dian l. c.*

IV. Hoc Sacramentum tantum dandum est morti propinquis, ex morbo, vulnere, partu, vel senectute: quia hi soli sunt infirmi. Quòd si morbo liberati, rursus periclitentur, iterandum est; & quidem in diuturnis morbis, quoties erit periculum novum; neque expectandum, (sub gravi culpa. *Quintan. t.* 5. *f.* 9.) donec sensibus careant, vel omninò sint desperati. In dubio vero de vita, detur sub conditione. *Laym. l. c.* ex *Thom. Sylv. Suar. d.* 40.

V. Si conferatur infirmo communi morbo, sive non graviter vel periculosè laboranti, non est validum. *Suar. Palaus, Gran. Amic. &c. commun.* Ac licèt *Less. VViggers*, & *Quintan.* contrarium putent probabile, concedunt tamen, sic inunctum iterum inungendum esse, (etiam in eodem morbo) quando periculosè laborare cœperit, ob mutatum statum infirmitatis, additque *Quint.* mortaliter peccatum fuisset, *Vid. Quint. t.* 5. *f.* 7. *Dian. p.* 9. *t.* 6. *R.* 64.

VI. Ad Sacramentum hoc cum fructu recipiendum, in eo qui rationis est compos, & conscius peccati mortalis (si non confiteatur) requiritur contritio saltem existimata; neque sufficit attritio. *Bonac. d.* 7. *q. un. p.* 5. *n.* 2. ex *Reg. l.* 28. *c. ult. art.* 73. Ordinariè autem, nisi obstet causa rationabilis, (v. g. si ob vomitum communicare non possit) præmittenda est con-

confessio & communio, ob Ecclesiæ consuetudinem, quæ unctionem, tamquam minus necessariam ad salutem postponit. *v. Bon l. c. num.* 13. Licèt autem, per se loquendo, confessio non necessario præmittatur, cum per contritionem se disponere possit; per accidens tamen requiri potest, v. g. si post viaticum peccasset mortaliter, timetur post unctionem defuturum tempus confessioni: tunc enim priùs audiendus & absolvendus esset; quia Sacramenta magis necessaria tali casu prius sumenda sunt *Fill. Barb Dian. p.* 5. *t.* 3. *R.* 92.

VII. Pueris habentibus sufficientem rationis usum ad peccandum, tametsi sacram Eucharistiam non accipiant, non rectè negatur Extrema Unctio, cum inde nonnumquam salus ipsorum dependere possit *Suar.* 3. *p. tom.* 3. *d.* 70. *s.* 1. *Grass. Angel. Tamb.* apud *Laym l.* 5. *t.* 8. *cap.* 4. *num* 2. qui Parochos quorumdam locorum excusat, per consuetudinem toleratam ab Episcopis, si non dent pueris ante annum 14. vel 15. excepto casu necessitatis, quo puer, quem rationis usum consecutum esse constet, aliud Sacramentum ante mortem suscipere non possit *v. Chapeavill. c.* 5. *q.* 17. Ac licet Parochus in confessione cognoverit, puerum numquam actualiter peccasse, debere tamen illum inungere, contra *Nugn. & Sancium*, docent *Suar Regin. Fill. Kon &c.* cum *Dian. part.* 3. *l.* 4. *R.* 181. Si verò dubium sit, an puer usum rationis habeat, ungendus est sub conditione. *Dian p.* 5. *t.* 3. *R.* 85. & *Sanch. Tamb. & C de Lugo.*

VIII. Minister, est solus Sacerdos proprius, sive Pastor; sine cujus venia si extra necessitatem alius det, validum quidem est, sed graviter peccat. *Sylv. Sotus, Kon. d.* 9. *num.* 8. & religiosus incurrit excommunicationem Papalem,

lem. *Suar. Reg. l.* 18. *num.* 40. Posse tamen Regulares hoc Sacramentum (uti & viaticum) in articulo mortis suis familiaribus ministrare, docet *Dian part.* 5. *t.* 3 *R.* 52. ex *Marchino &c.* In necessitate verò, ut si Pastor absit, vel dare nolit, nec superior possit adiri pro petenda licentia, licitè ministrat quivis non excommunicatus, aut suspensus; (etiam Regularis, ut contra *Gavant* docent *Præp. Henr. Fern. Gran. Dian. p.* 5. *t.* 3. *R.* 82.) censetur enim tunc Papa dare licentiam. *Lay. Reg. Suar. &c. l. c. Dian R.* 176.

IX. Sufficit Sacerdos sine ministro in necessitate, nec in ea fœmina adhibenda est; quod si tamen fiat, veniale esse docet *Quin. t.* 5. *s.* 6. In ea posset etiam unus unam, alius aliam partem inungere, pronuntiando tamen formam illi unctioni respondentem. *Bonac. l. c. & commun.* non tamen potest unus inungere aliquem sensum, & alius formam pronuntiare: neque unus unum oculum & alter alterum. *vid Dia p.* 9. *t.* 5. *R.* 56. Quòd si Sacerdos non possit progredi, supplenda erunt per alium quæ restant. *Tann. Præp. Marat.* qui apud *Dia. p.* 5. *t.* 3. *R.* 87. notat, licere etiam alteri unctiones ab initio repetere, perinde ac si prior nullam earum inchoasset.

X. Etsi in administratione hujus Sacramenti servanda sint omnia præscripta in Rituali, Agenda vel Manuali; mortale tamen non esse, administrare in necessitate sine superpelliceo vel stola, docent *Quint.* & *Leand.* conceditque *Amicus.* Et *Dian. p.* 8. *t.* 1. *R.* 79. Id excusat ab omni peccato, si infirmus non sit capax alterius Sacramenti, & ista haberi non possint; contra *Suar. Reg &c.*

Imò etiam extra necessitatem non esse mortale, 1. omittere Psalmos Pœnitentiales, Lita-

Litanias, & cæteras preces, docent, *Palaus* & *Gran.* Dico, *extra*; quia in necessitate gravi, v. g. tempore pestis, vel morte imminente, statim ungendus est sine præmissis orationibus, quæ tamen postea supplendæ sunt, si supervivat infirmus. *Bon. d. 7. p. 6 n. 8.* 2. Deferre ad ægrum, vel administrare sine lumine. *Leand.* citans. *Poss. Quint. t. 5. s. 13. Barbos. de offic. Parochi c. 22.* 3. Si solus sine ministro administret: imò hoc in necessitate permittunt. *Tolet. Sa. &c. vid. Dian. p. 9. tr. 6. R. 36.* 4. Si ungat aliter quam in formam crucis: *Suarez, Bec. Laym. v. Dia p. 3. tr 4 R. 178.*

XI. Pastor ratione officij, tenetur sub mortali dare iis qui petunt, nisi justa causa excuset: etiam tempore pestis, modò possit absque periculo vitæ; cum eo enim non teneri docent *Tann. Dia. p. 5. t. 3. R. 39.* Si peste infecti sint confessi, posse sine peccato omitti, absolutè docet idem *Dian. p. 3. tr. 4. R. 174. p. 5. tr. 3. R. 83. & 93. & p. 8. tr. 5 R. 21. ex Vil. Tan. Amico, Franc. Lugo, &c. Suar Fill. Kon. Bon. Laym. ll. cc.*

XII. Sacerdos curatus peccat mortaliter, si petentem negligat inungere, vel differat cum probabili periculo, ne sine unctione moriatur æger, (nisi justa causa excuset) quia in re gravi non præstat id, ad quod tenetur ex justitia. Alius verò Sacerdos, si absente Parocho licitè & facilè possit, tenetur ex charitate, sed sub veniali tantùm: nisi tamen ægrotus valdè indigeret, v. g. si alioqui sine omnibus Sacramentis esset moriturus, quòd aliud nullum suscipere possit: tunc enim quidam graviorem obligationem agnoscere videntur. *v. Dian. p. 3. tr. 4. R. 170. Laym. l. 5. t. 4 c. 7. n. 3.*

XIII. Parocho vesperi timenti ne noctu vocetur ad ægrum, non licet retinere domi sa-

ctum oleum, ut vocatus possit venire expeditiùs. Licet venialem culpam in eo tantùm agnoscat. *Barb. de Par. c. 22. ex Possev.* item *Quint. tr. 5. s. 10.* Ubi tamen à mortali non audet excusare eum, qui semper domi retineret.

XIV. Decens est, ut stuppa comburatur: quia ad singulas unctiones nova adhibenda est, nisi aliud habeatur in Agenda. *Laym l. c. Sa.*

Resp. II. Effectus ejus principalis est, roborare animam contra tentationes dæmonis in morte. Secundarius est, 1. delere reliquias peccatorum, 2. tollere pœnas restantes, 3. aliquando etiam sanitatem corporis conferre, si expediat. *S. Thom. Sylv. Suar. d. 41. s. 1. Unde resolves.*

Hujus Sacramenti non sunt capaces. 1. Pueri, ante usum rationis, etsi sufficiat ea ætas, quâ possunt peccare. *Nav Suar. l c.* 2. Perpetuo amentes: 3. aliis verò delirantibus, si antè petiverint, aut petituri fuissent si cogitassent, aut ostenderint signum doloris, dari potest & debet. *Sylv. Henr. Laym.* Et si tales unctioni resistant, ligandos esse, vel fortiter, tenendos ait *Tambur.* apud *Dian. p. 5. tr. 3. R. 84.* qui cum *Barb. de officio Parochi c. 22.* dicit esse necessarium, quando phreneticus non potest aliud Sacramentum suscipere.

2. Muti, surdi, & cæci à nativitate sunt capaces, atque adeò debent inungi propè organa sensuum, quibus carent: etsi exterius per illa non peccarint, potuerunt tamen peccare per interiores potentias, quibus illa respondent. *Possev. Nald. Præp. Dian p 5. tr. 6. R. 11.*

3. Non suscipere hoc Sacramentum, per se loquendo, seclusoque scandalo & contemptu, non est peccatum mortale. *Suar. Laym. Tann. Escob. &c.* (multò minus peccant mortaliter domestici, si id non procurent) Veniale tamen

esse

esse docet, *Kon. d.* 19. *dub.* 18. contra *Nugn. vid. Dian.* p.3. t.4. *R.*170. p 8. t.1. *R.*58. & p.5. t.3. *R.* 97. ubi notat ex *Tann.* non censeri contemnere, qui sciens prudens omittit tempore apto, & oblatâ commoditate: contrarium tamen vult *Tol.* præsertim si probabiliter deinceps non sit futura commoditas.

CAPUT II.

De Sacramento Ordinis.

DUBIUM I.

Quid Ordo, quotuplex, & quæ ejus materia.

Resp. I. Ordo est Sacramentum, quo traditur potestas circa Eucharistiam ritè administrandam. Ordines universim sunt septem. Ostiariatus, Lectoratus, Exorcistatus, Acolythatus, Subdiaconatus, Diaconatus, & Sacerdotium. Quod rursus est duplex, Minus & Majus, sive Episcopatus. Unde quidam octo numerant. Prima verò tonsura non est Ordo, nisi latè, sed tantùm dispositio ad Ordines, per quam quis fit Clericus, & capax beneficij Ecclesiastici, ac privilegiorum Clericalium. Ex iis tres posteriores dicuntur Majores, sive Sacri, ob annexum votum solemne castitatis, (etsi ordinatus per gravem metum, vel nimiis blanditiis, & importunitate parentum, probabiliter eo non teneatur, nisi spontè ratificaverit. *Sanch.dist.*29. *Azor. Fill. lib.*10. *cap.*4. *q.*3. *Kon num.*150. *Bonac. de mat. q.* 3 *p.* 9.) Reliqui Minores, quos cum *Vasq.* alij Sacramentum esse negant, alij cum *Bell. Kon Fill.&c.* communius & probabilius affirmant. Et quidem unum, vel perfectione ac fine, vel unitate attributionis, *v.Fill. tr.*9 *c.*1, *Bon.d.*8.*q.*2.

Resp. II. Materia remota ordinum est, aliquod instrumentum, traditum ordinandis in signum potestatis spiritualis. Proxima est ejusdem traditio & acceptio. Cujus contactum physicum & immediatum, etsi non esse essentialem aliqui probabiliter doceant, cum *S. Hen* Reg. *Lay Dian. tr.* 4. *de Sacram. num.* 18. & *alijs* quos citat contrarium tamen communius est ac tutius, ut altera saltem manu tangatur; imò ex præcepto, ad scrupulum vitandum, utraque manu, & quidem omnia, v. g. calix cum patena, hæc cum hostia, ut docet *Fill.* idque simul cum prolatione verborum Episcopi. *v. Laym. l.* 5. *t.*9. *c.* 5. *Bon. d.* 8. *q.* 1. *punct.*3. *v.Dian p* 8. *t.*1. R.40. *&* 42.

Resp. III. Ostiarius ordinatur traditione clavium Ecclesiæ; Lector libri lectionum, Exorcista libri exorcismorum; Acolythus ampullarum vacuarum, vel saltem unius,& candelabri cum cereo extincto,quia ejus est præparare lumen,vinum & aquam ad Missam;Subdiaconus traditione calicis vacui, cum vacua patena superposita, quia illius est hæc ad Missam præparare; Diaconus impositione manus, & traditione libri Evangeliorum, quia ejus est catechizare, cantare Evangelium, & cum facultate Parochi prædicare, baptizare, Eucharistiam dare, *v. supra.* Sacerdos traditione calicis cum vino, & patenæ cum pane, additâ formâ, quâ datur potestas sacrificandi, deinde impositione manûs, additâ aliâ formâ quâ datur potestas remittendi aliis peccata *vid. Fill. t.*9.*c.*2. Reg. *Bon. Dian. p.* 5. *t.* 4. R. 186. 187. *&* 188.*&* p.8 *l.c. Ex dictis resolves.*

I. Potest Episcopus extra diœcesim suis subditis conferre primam tonsuram: quia non est Ordo. *Bon. & Alij* a. cum *Dian. p.* 4. *t.* 4. R.143. contra *Barb.Sanch.&c.*

II.Quan-

II. Quando dubium occurrit, an Ordo sit verè collatus, v. g. quia materia fuit dubia, iterari potest & debet sub conditione. Quando vero sunt rationes, utrimque probabiles pro nullitate & validitate, ait *Dian. p. 5. t. 3. R. 47.* ex *Gran.* posse iterari sub conditione, imò debere, si sit Episcopalis, vel Sacerdotalis: v. g. si Sacerdos vel Episcopus non tetigisset vasa sacra, aut illud instrumentum, in cujus porrectione imprimitur character. Excipit tamen Sacerdotem, qui immediatè tetigit patenam, sed non hostiam. Eum vero, qui non tetigit calicem & patenam, dum forma proferebatur, sed paulò post, posse quidem ad majorem animi sui quietem sub conditione iterum ordinari non tamen esse necessarium, docet *Card. de Lugo, Resp. mor. l. 1. d. 33.* Recte autem notat *Dian. l. c.* etiamsi quis timeat, ne invalidè ordinatus sit; aut non recordetur se tetigisse sacra vasa, aut non tetigisse imaginetur, non illicitò iterandum esse Ordinem: cum sola oblivio, vel etiam timor non sufficit ad prudens ac rationabile dubium, vel probabilitatem.

Resp. IV. Episcopus non potest ordinare nisi subditos, vel ratione originis (si scilicet in ejus diœcesi sint nati,) vel ratione domicilij, ex voluntate isthic perpetuo habitandi, vel ratione beneficij in sua diœcesi existentis. *Dian p. 8. t. 2. R. 8. Laym. præp. &c. commun.* Quocumque autem horum modorum sint subditi, licitè eos ordinat, ut habetur *in c. Cum nullus, de temp. ordin in 6.* & ex communit. *Henriq. Less. l. 2. c. 34. d. 19. Unde resolves.*

I. Qui in una diœcesi est natus, in altera habet domicilium, in tertia beneficium, à quovis trium istorum Episcoporum potest Ordines, vel dimissorias accipere, *Præp. q. 1. d. 15.*

d. 15. *Laym. l. 5. t. 9. c. 9. Dian. p. 8. t. 2. R. 8 &* ubi cum *Aversa & aliis* 3. contra *Barb.* dici etsi ab uno eorum acceperit Ordinem unum posse alterum ab alio accipere.

II. Potest quis ordinari ut originarius, ubi ipse, vel pater ejus est natus. *Barb. Zerol. Avers. & alii* 9. cum *Dian. p. 8. t. 2. R. 12.* Non tamen potest ordinari ab Episcopo, in cujus diœcesi natus est fortuitò; v. g. quia mater ibi itineris vel negotiorum causâ degebat, quia non contrahit ibi jus originis; sed ubi parentes domicilium habent, ibi enim natus esse censetur. *Sanch. & alii* 8. cum *Dian. p. 8. t. 2. R. 1.* contra *Hurtad.*

III. Qui in diversis Episcopatibus habet duo domicilia, in quibus æqualiter (etsi non Mathematicè) habitat, potest ab utriuslibet loci Episcopo ordinari: quia utrique est subditus ratione domicilij. *Præp. l. c. Sanch. Aversa, &c.* cum *Dian p. 8. t. 2. R. 14.* ejus tamen filius ab illo tantùm, in cujus diœcesi natus est: quòd si fortuitò extra utriusque diœcesin sit natus, ab utroque potest ordinari: quia uterque censetur ejus Episcopus originis, cum non sit potior ratio de uno, quam de alio. *Præp. Dian. l. c.* Natus autem ex fornicatione, matris potiùs, quàm patris domicilium sequitur. *Præp. Dian l. c. R. 18.*

IV. Qui plura habet in diversis diœcesibus beneficia, potest à quolibet illorum Episcoporum ordinari. *Garc. Præp. l. c. &c. Dian. p. 8. t. 2. R. 25.*

V. Studiosi, qui in universitate habitant (etiam ultra decennium) animo redeundi in patriam, non contrahunt ibi domicilium, atque adeò ab ejus loci Episcopo ordinari non possunt. Imò si istic ducant uxorem, nec filij eorum: sicut enim is non dicitur Episcopus domi-

omicilij respectu patris; ita nec Episcopus
iginis respectu prolis, quæ nata fingitur in
omicilio patris. *Dian. p. 8. t. 2. R. 15. & 17.*

DUBIUM II.

Quæ requirantur in ordinando.

Resp. I. Ad validam ordinationem requiritur, & sufficit, ut sit mas baptizatus. *S. Thom.* .p q 39. art. 2. *Kon d. 20. dub. 10. Vasq. Fill. t. 9.* .4. q. 2. *Unde resolves.*

I. Incapax Ordinum est, & quidem jure divino. 1. Fœmina, *Vas. Regin. Fill. loc. cit.* 2. Hermaphroditus, in quo sexus fœmineus prævalet. *Fill. loc. cit.* Quod si autem in eo incipiat prævalere potest ordinationem validam, non potest validè consecrare, vel absolvere; licet characterem Sacramentalem retineat. *Card. de Lugo, Resp. mor. l. 1. d. 31.* 3. Non baptizatus. *Ibid.*

II. Validè ordinantur. 1. Perpetuò amentes, cæci, muti, privati manibus: etsi jure naturali sint inhabiles. 2. Irregulares, etsi jure Ecclesiastico sint inhabiles, maneantque ab eorum usu suspensi. 3. Pueri in cunis, qui tamen ad castitatem non tenebuntur vi voti, nisi id ratificaverint. *Tol. Henriq. Azor. l. 13. c. 14. Bon. l. c.*

Resp. II. Ut Ordo licitè, & secundum jura Ecclesiæ ritè sumatur, aut non incurratur censura, requiritur in recipiente, præter statum gratiæ.

1. Ut non sit Neophytus, vel infamis, vel Hermaphroditus, vel irregularis, suspensus, excommunicatus.

2. Animus clericandi, *Trid. sess. 23. c. 4.* sine quo si primam tonsuram, vel Ordines mi-

nores accipiat, videtur peccare saltem venialiter (nisi justa causa excuset) quia fraus est levis. *v. supra l.4.c.2.d. 1.a.* 3. Similiter venialis inconstantia videtur sine justa causa statum Clericalem deserere.

3. Ut sit confirmatus *Trid. sess. 32. cap. 4* & quidem secundum *Bonac. di. 8. p 5. n. 10.* sub mortali; secundum *Sot.* & *Kon.* sub veniali.

4. Litteræ dimissoriæ (etiam pro prima tonsura) Episcopi proprij, sive orginis, sive beneficij, sive domicilij. *vid. Dian. part.3.t.4. Res.194.*

5. Examen coram Episcopo, de scientia necessaria ad usum cujusque Ordinis: nam *Trid. sess 23 c. 4.* pro prima tonsura requirit, ut sciant Fidei rudimenta: item legere & scribere: & de quibus probabilis sit conjectura quòd Clericatum elegerint, non secularis judicij fugiendi fraude, sed ut Deo fidelem cultum præstent. Pro minoribus, ut linguam latinam intelligant. Pro Subdiaconatu & Diaconatu, cognitionem eorum quæ ad istos Ordines spectant Pro Sacerdotio tantam scientiam, ut Populum docere possint necessaria ad salutem, & administrare Sacramenta.

6. Titulus sustentationis, ut beneficij, vel patrimonij; vel paupertatis, ut in regularibus. *Trid sess. 21. c. 2. v. Bon.*

7. Ordo inter receptionem unius & alterius, cujus inversio, v. g. suscipere Diaconatum, ante Subdiaconatum; erit mortale; Episcopatus ante Sacerdotium, erit etiam invalidus.

8. Tempus; Sic minores conferuntur quâvis Dominicâ, vel Festo, & quidem tali, quod ex præcepto Ecclesiæ celebretur etiam in foro, ut *Sylv. Azor Barb. &c. communit.* docent. Ac licet *Præp. Fag. Tan. Gavant, &c.* putent

nt sufficere quodvis festum duplex in Eccle-a; eamque sententiam *Dian p 5.tr.13.R.47.* ocet tutam in praxi, eam tamen ex decreto rbani VIII. rejectam esse monet *C de Lugo l.1.* esp. 1. *mor. d.* 43. Eosdem autem posse ex re-epta Episcoporum consuetudine, etiam fer a I. vespere ante Sabbatum, quo omnes Or-ines jure conferri possunt, notat *Dian. p.* 2. 16. *R.* 28. ex *Henr. Reg. &c.* majores vero bbatis; Quatuor temporum, & Dominicæ assionis, ac Hebdomadæ Sanctæ

9. Interstitia temporum. Sic majores non isi potest annum ab alterius susceptione con-erri possunt, ex *Trid. sess.* 23. *cap.* 11. & 13. & 14. in quo tamen Episcopus ob necessita-em, vel utilitatem Ecclesiæ, potest dispen-are. Eodem tamen die, non nisi de licentia Papæ, duo Ordines majores possunt dari: Minores vero omnes, dispensante Episco-po, possunt dari eodem die; & si consuetu-do sit, simul cum Subdiaconatu. *Navar. c.*25. *Henriq.l.*10.*c.*11.*Vasq.Suar. Sa, V. Ordo, Laym.* l.5.*t* 9 *c.*8.

10. Locus, scilicet pro solemni collatione, Ecclesia; pro privata, Sacellum.

11. Ætas; in qua ordinariè Episcopus non potest dispensare; & sic pro prima tonsura & minoribus, requiritur saltem septennium completum, licet *Quintanad. t.6 s.*22. contra *Sanch. &c.* putet sufficere inchoatum; pro Acolytho annus 12. completus *Fill t.* 9. *c.* 4. *num.* 28. pro Subdiaconatu vigesimus secun-dus; pro Diaconatu vigesimus tertius; pro Sacerdotio vigesimus quintus, omnes incep-ti, pro Episcopatu trigesimus completus: *vid Bonac.d.*7.*quæst* 1 *Fill.tract.* 9 *cap.* 4. *Laym. l.*5.*tract.*9.*c* 6. & 7. *Dian p* 3. *tr.* 4. *R.* 192. Si autem dubium sit, an quis ætatem requisi-

tam

tam habeat, v. g. pro Sacerdotio, annum 25 ingressus sit, ordinari non potest. *Sanch. Laym. Bardi d. 6. cap 11. p 6. §. 2. v. supra l. 1. t. 1. c. 2 dub. 3.* Peccat autem tam ordinans quàm ordinatus, si ordinetur qui non habet qualitates requisitas.

Quæres. Quæ sint officia Ordinatorum?

Resp. I. Ostiarij est, claves templi servare, aperire & claudere ejus januas; arcere eos quibus non licet interesse sacris; campanas pulsare; quæ intra Ecclesiam sunt, custodire; ei qui prædicat, aperire librum. 2. *Lectoris* munus est, legere in Ecclesia lectiones veteris & novi Testamenti; item docere catechumenos rudimenta fidei Christianiæ. 3. *Excorcistæ* munus est, manus imponere supra vexatos à spiritibus immundis; ad illos adjurandos & ejiciendos; item ad exorcizandos catechumenos. 4. *Acolythi* munus est, præparare ampullas vini & aquæ ad sacrificium Missæ, & porrigere Subdiacono, ferre cereos ad idem sacrificium, & illi ministrare, unde & Ceroferarius dicitur. 5. *Subdiaconi* munus est, immediatè subordinari Diacono ad sacrificium Missæ, calicem & patenam illi tradere, urceolum cum aqua præbere, aquam ad lavandas manus infundere. Epistolam ex officio & solemniter in Missa legere. 6. *Diaconi* munus est, cantare solemniter Evangelium in Missa, ministrare immediatè Sacerdoti in omnibus quæ pertinent ad Missæ sacrificium, vestire altaria, crucem ferre, & denique ex commissione Sacerdotis prædicare & baptizare. 7. *Presbyteri* munus est, offerre sacrificium Missæ, absolvere à peccatis, baptizare, benedictiones aquæ & similes facere, populum doctrinâ & exemplo pascere. *vide Escob. Exam. 8. t. 7. c. 1.*

TRACTA-

TRACTATUS VI.

De Matrimonio.

CAPUT PRIMUM.

De Sponſalibus.

DUBIUM I.

Quid ſint Sponſalia.

RESp. Sunt promiſſio voluntaria, deliberata, & mutua, ſigno ſenſibili expreſſa, futuri matrimonij, inter perſonas jure habiles.

Dicitur I. *Promiſſio*: quia propoſitum non ſufficit, cum non inducat obligationem. Unde qui diceret: *Volo te accipere, habere aut ducere in uxorem*, non contrahere ſponſalia, ut *Bonac. q. 1. p. 1.* docet ex aliis; quia hæc verba non promiſſionem, ſed propoſitum promisſionis tantùm ſignificant: niſi tamen ex circumſtantiis aliud colligatur.

Dicitur II. *Voluntaria & deliberata*, ſcilicet deliberatione ſufficiente ad peccatum mortale; cùm ſponſalia ſub mortali obligent. *Dian. p. 3. t. 4. R. 273.* ex *Sancio, Pontio, &c.* etſi *Bon. q. 1. p. 4. num. 4.* plus requirat. Unde regulariter non ſunt valida ante ſeptennium completum, ut docent *Kon. d. 21. art. 5. Sanch. l. 1. d. 16.* niſi malitia & prudentia ſuppleant ætatem, *Dian. tr. 4. p. 3. R. 274. Pontius, &c.* (quod tamen quidam negant ſufficere, cum jus determinârit ætatem) imò nec poſt ſeptennium, ſi de uſu rationis ſufficienti non conſtet; uti neque, ſi vi, dolo, errore, vel ignorantia circa ſubſtantiam, aut notabilem conditionem ſubſtantialem fiant, ſecundùm dicta *de Voto & Contractibus*.

Dicitur III. *Mutua*. Unde si Titius promittat nuptas Cajæ, & hæc acceptet sine repromissione, neuter obligatur: quia cùm contractus sponsalium sit onerosus, & reciprocus non potest claudicare; involvit enim conditionem, *si tu repromiseris*. Quòd si tamen Titii promissio fuisset absoluta ac gratuita; & acceptata à Caja, solus Titius obligaretur, non vi sponsalium, sed simplicis promissionis. Ita *Sanch.l.3 d.3.* contra *Pontium*, apud *Dian. p. 3 tr. 4.R.244.*

Dicitur IV. *Signo expressa*: quia contractus inter homines non fit nisi signo externo. Unde non sufficit ad sponsalia taciturnitas Cajæ etiam cum consensu interno in promissionem matrimonij, quod Titius ei promittit. Si tamen pater vel mater, pro filio aut filia, aut Curator, pro eo cujus curam habet, præsente & non contradicente, (dummodò metus absit) contrahat, valida erunt: quia in hoc casu jus accipit taciturnitatem pro expressione consensus. *Sanch l.1. d. 12. Dian. p. 3. tract. 4 R. 176.* imò etiamsi pro absente; saltem si is rescîens id expressè vel tacitè signo aliquo sufficienti ratificet, *Sanch. Pont. Dian. part. 4 tract.4 Res.217.* contra quos *Sotus & Henric.* nec hoc quidem requirunt, sed tantùm ut resciens non contradicat. Quod *Kon.* admittit, si per ipsos Tutores vel parentes iis proponatur, tunc enim si taceant, censeri consentire.

Dicitur V. *inter habiles*: id est, quæ & ætatem à jure præscriptam habent, & nullo impedimento prohibentur, *Unde resolves.*

I. Quando verba vel signa sunt dubia, in foro conscientiæ standum est intentione contrahentium, si de illa constet: in externo autem, communi intelligentia & sensu verborum; ita tamen, ut potius inclinetur in favorem

em matrimonij, *v. Dian. p.* 3. *tr.* 4. R. 205. *Bonac. q.* 1. *p.* 1.

II. Verba de præsenti, inter impuberes, apta ad matrimonium, (cum hoc ex jure positivo sit nullum) habent vim sponsalium. Ratio est ex interpretativa intentione contrahentium, quia actus, quando non valent eo pacto quo sunt, valent meliore modo quo possunt; sponsalia autem virtute continentur in matrimonio, *Laym. loc. cit num.* 17.

III. Ad sponsalia non sufficit. 1. Si dicas, *Non ducam aliam, quam te*; quia sunt verba merè negativa, & potest ducere nullam *Bonac. qu.* 1. *p* 7. *num.* 13. 2. Dicere, *Contraham tecum, si Papa dispensaverit, Barb. & alij* 10 cum *Dian. p.* 3. *t.* 4. R. 290 contra *Sanch. Kon. & Pon.* ac proinde licitum est utrique contrahenti, ante & post impetratam à Pontifice dispensationem, altero invito resilire. Si tamen impensæ magnæ factæ sint causâ dispensationis eas tenebitur refundere resiliens. 3. Subarratio annuli, & missio munerum jocalium; nisi consuetudo patriæ aliud habeat. Ratio est, quia potest fieri ex aliis causis. Quòd si tamen verba unius præcesserint, tunc immissio annuli & verbum *Recipio* operatur Sponsalia vel etiam matrimonium, pro ratione promissionis, ut docet *Fill.* quia recipiendo sic annulum, tacitè consentit: itemque si habito inter amicos tractatu de matrimonio, sponsus misit arrhas, & munera jocalia, eaque sponsa acceptavit. *Laym. lib.* 3 *tr.* 10. *c.* 2. 4. Sponsalia metu gravi contracta, licèt juramento firmata, sunt invalida; quia juramentum metu extortum, non firmat contractum, imò probabiliter nec obligat, adeoque relaxatione non indiget. *Sanch. Barbos. Dian. p.* 3. *t.* 4 *R.* 278. *v supra l.* 3. *t.* 2. *c.* 2.

DUBIUM II.

Quæ & quanta sit obligatio Sponsalium.

Resp. I. Obligant ad ineundum matrimonium, sub peccato mortali: si tamen terminus non sit præfixus, sufficiet, si promittens impleat, quando à promissario requiretur, vel pro more Regionis. Ratio prioris patet ex natura contractus onerosi, in re gravi. Ratio posterioris est, quia id est commune omni debito. *Sanch. l.* 1 *d.* 28 *Kon d.* 22. *dub.* 1. apud *Dian. p.* 3 *tr.* 4. *Res.* 245. *Pontius* tamen *ibidem* vult obligari statim post contractum. *Unde resolves.*

I. Resiliens cogi potest ad matrimonium, etiam à Judice per censuras, quod tamen rarò expedit, ob periculum infelicis exitûs.

II. Si Judex secundùm allegata & probata cogat ad matrimonium, licet à parte rei revera coactio sit injusta, valet matrimonium. *Sanch. & M. Perez*, contra *Texed.* apud *Dian. p.* 9 *t.* 8 *R.* 26.

III. Fornicatio sponsæ, est circumstantia in confessione exprimenda; quia mutat speciem, & constituit injustitiam: quæ in sponsa gravis est, ideoque mortalis habetur, ut si quis rem alteri promissam notabiliter corrumpat: quod tamen sponsus non censetur facere fornicando, cùm in viro fornicatio non tanti æstimetur, nisi aliud accedat. *Sanch. l.* 1. *d.* 2. *Kon. Fag. Fill. &c.* probabiliter, contra *Laym. Azor. &c. v. Lugo, d.* 16. *num.* 176.

IV. Qui simulato animo promisit, per se loquendo, non obligatur ad nuptias, tametsi damnum creatum debeat resarcire. Dixi *per se*, quia

quia si facta promissione puellam induxit ad copulam, tenetur illam ducere. *Bon. l. c p.* 2. Ubi excipit, si puella esset longe inferioris conditionis, (v.g. quoad nobilitatem, vel divitias) tunc enim non teneri ducere, (v. g. virum nobilem filiam agricolæ (præsertim, si illa fuerit conscia disparis status, seu conditionis: eò quòd tum decipi potius voluerit, quàm decepta sit; unde nec teneri eo casu illam dotare. Secus tamen, si ipsa inæqualitatem statûs ignoravit, aut si ipse non fictè, sed ex animo matrimonium promiserit. Ita *Bonac. q* 1. *p*.3.*n*.7 *& seq.* ex *Vasq. Mol. d.* 106. *Sanch. l* 1 *d.* 10. *v.Less l.*2.*c.* 10.*d*.3. *Laym.c.* 1. *num.*10. & *Mart. Perez. d.*2.*s*.3.

V. Sponsalia posteriora contra priorem fidem inita, tametsi jurata sint, aut copula etiam accesserit, sunt invalida, *Sanch. & Villalob.* tametsi contrarium teneant *Kon. & Pont.* cum *Dian. p*.3.*tr*.4. *Resol.*210. Matrimonium tamen post sponsalia contractum cum altera, est validum, licèt injustum, *Bonac p.* 5. *&* 7. *Laym. c.*1.*num*.5.

VI. Liberi, qui parentibus insciis contraxerunt sponsalia, etiam cum iis, qui imparis sunt conditionis, v. g ignobilis cum nobili, licèt peccarint, tamen obligantur: nec à parentibus possunt impediri, quò minus servent fidem datam, *Laym.l.c. n.*12. ex *S. Thom. &c.* nisi scandalum magnum ex matrimonio timeretur. *Dian p.*9 *t.*7.*R.*71.ex *Molin.Sanch.&c.*

VII. Resiliens culpabiliter à sponsalibus perdit suas arrhas, & tenetur ad alterius partis reddendas, ac ad restitutionem, quanti ejus intererat talem contractum impleri.

Resp. II. Ubi Tridentinum non est receptum, sponsalia jure antiquo transeunt in matrimonium, per quævis signa externa, marita-

li affectu exhibita, v. g. per copulam. Dico, *ubi Trident. &c.* quia ubi hoc receptum est, hæc signa non tenent, sint clandestina; ideoque graviter in iis peccari potest, *Unde sequens Casus resolvitur.*

Sponsis non licent tactus impudici; cum proximè disponant ad copulam, & pollutionem; etsi liceant amplexus & oscula, in signum amoris. *Sanch. l. 7. d. 49. vid. Dian. p. 2. tr. 17. R. 6. & t. 1. misc. R. 31. & p. 4. R. 131.*

DUBIUM III.

Quomodo dissolvantur Sponsalia.

Resp. I. Dissolvuntur sequentibus casibus. I. Per matrimonium validum cum alia initum, *Bon. p. 7.*

II. Per mutuum consensum, sicut quivis contractus, *Laym c. 2. n. 8.*

III. Si superveniat impedimentum dirimens matrimonium, *Bon. p. 8. n. 5.*

IV. Per atrox crimen alterius sponsi, solvuntur ex parte innocentis: quale censetur.

1. Fornicatio, sive spiritualis, ut hæresis; sive corporalis, tam sponsi, quàm sponsæ, post sponsalia; & sponsæ etiam ante illa, sed à sponso ignorata, licèt per vim facta. *Bon. p. 8.* Imò si sponsa permittat se tangi impudicè ab alio per oscula & amplexus, potest sponsus resilire à Sponsalibus; sed non vice versâ: quia etsi sponsus id faciat, non est dedecus sponsæ, nec mutatio alicujus momenti. *Regin. Sanch. Dian p. 3. t. 4. R. 283.* Limitant autem *Kon & Laym.* nisi talia oscula & tactus sint ita frequentes, ut indicent valdè propensum sponsi animum in alteram, ut meritò timeri possit,

ne sponsæ non sit fidem servaturus. Si autem uterque sponsus fornicetur post sponsalia, neutrum posse resilire docent *Palaus & Bonac.* contra *Kon. Regin. Sanch. Laym & Pon.* qui soli viro in eo casu permittunt, eò quòd delicta sint imparia, & longè gravius damnum immineat ipsi propter incertitudinem prolis, *Dian. l.c. R.* 284.

2. Furtum grave, homicidium, &c. vel simile, quod grave damnum, vel infamiam pariat, *Bon. p* 8. *n.* 12.

V. Si notabilis mutatio accidat, vel detegatur, quæ si á principio cognita fuisset, à sponsalibus deterruisset; qualis esset v. g.

1. Inimicitia, vel odium grave inter sponsos. Quò refertur morum asperitas, vel sævitia, post sponsalia primum cognita: item justus timor, ne ex matrimonio scandala, & gravia odia nascantur inter parentes, vel consanguineos, *Laym. cap.* 1 *n.* 78. *Bon. p.* 8. *num.* 8. *&c.*

2. Si alteruter incidat in lepram, paralysin, morbum Gallicum, &c. si graviter mutiletur, ut amissione oculi, nasi, vel aliter graviter deformetur, præsertim sponsa vel sponsus reddatur ineptus ad opificium exercendum, vel acquirendum officium, ad sustentationem familiæ necessarium. *Dian. p* 3. *tr.* 4. *R.* 85. ex *Sanch. l.* 1. *d.* 57. *Kon. d.* 23. *dub.* 7. *Laym. & Bonac. ll. cc.* Non tamen tenetur spontè aperire tales defectus, qui reddant nuptias minus quidem appetibiles, non tamen perniciosas; præsertim si aliquam infamiam habeant adjunctam (v. g. si sponsa vi, vel sponte fuisset corrupta,) dummodò tamen contrarium positivè verbo factove non simulet; potestque interrogatus licitè dissimulare, & contrahere matrimonium. Si verò defectus sint perniciosi, v. g. morbus contagiosus, gravis infamia; sive personalis, sive

sive generis aut familiæ, non licet (etiamsi post sponsalia contracta in eos inciderit) contrahere cum eorum ignaro, nisi similes defectus ipse patiatur. *Con.Pont. Dian. p.5.t.4.R.* 28. ubi ex *Con.ex Sanch.* contra *Pont.Navarr &c.* infert, sponsam post sponsalia corruptam posse sponsum, defectus istius occulti ignarum cogere ad standum sponsalibus, & contrahendum matrimonium.

3. Si magna alterius debita detegantur, vel grave sit periculum fortunarum, famæ, morbi paupertatis, &c. vel sponsa dotem promissam afferre nequeat, vel denique si sponsus incipiat vagari cum incommodo sponsæ. *Bon. l. c.* Quòd si autem defectu sponsæ detecto dubitet sponsus, an si eum ab initio cognovisset, contracturus fuisset, tum si defectus ille censeatur gravis ac notabilis, præsumetur pro sponso, cui liberum erit resilire. *Sanch Bonac. Tancred.t.1.l.1.d.* 65. secus si defectus sit levis. *Bardi.l.6.c.11.p.7*

VI. Si alter sine alterius licentia proficiscatur in terram longinquam; quia censetur renuntiare suo juri, *Laym l c.Bonac p.6.*

VII. Si sint inita cum conditione certo tempore contrahendi matrimonium; liberatur obligatione is, per quem non stetit, quò minus sit contractum. *Laym.num.*16.

VIII. Solvuntur, licèt sint jurata, per susceptionem Ordinis sacri, vel ingressum alterius in religionem, aut votum eam ingrediendi. *Laym l.c Bonac. p.* 5. Nec obstat, si hic postea ad sæculum redeat, ut docet *Sanch. l.* 1.*d* 24.licèt *Præpositus, Fill. & alij* putent, talem ex parte sua prioribus sponsalibus teneri, uti etiam ad damna resarcienda sponsæ, si quæ passa esset. Unde nec posset ingredi religionem, si sponsam deflorâsset, nec aliter quàm

per

ɪer matrimonium poſſet reſarcire damnum, ı. *Dian p. 3. tract. 4. R. 207. Bon. l. c.*

IX. Probabile eſt, ſolvi etiam per votum implex caſtitatis, ut docent *Suar. Azor & alij.* ùm hoc ſit de meliore bono; etſi contrarium loceant *Fill. Sanch. Kon. & alij*: eò quòd Deus ıon acceptet promiſſionem rei alteri promiſ- æ, & in alterius præjudicium. Unde etiam n foro externo talis ſolet compelli, uti vel fi- lem ſervet, vel intret religionem. Interim ɪoſt tale votum alteri parti datur jus ſponſa- ia ſolvendi, eò quòd vovens reſilierit, & ɛenſeatur juri ſuo renuntiaſſe, *vid. Bon. p. 5. ıum.* 18.

X. Per matrimonium validum diſſolvitur ſaltem quoad eum, qui contraxit matrimo- nium; quoad eum verò qui non contraxit, non extingui obligationem, ſi alter exſpe- ctet, ſed ſuſpendi, & matrimonio iſto ſoluto, teneri ad implenda ſponſalia priora, docet *Pont.* contra *Sanch.* qui vult omninò diſſolvi. ı. *Dian. p. 3. t. 4. R. 209.*

XI. Si ſponſo nova ſuperveniat hæreditas, ta ut illi ſponſa jam ſit inæqualis, non habet deò jus reſiliendi: quia non eſt deceptus in conditione ſponſæ, in qua nulla facta eſt mu- atio. Idem eſt de ſponſa; ſi ipſi hæreditas no- a ſuperveniat. *Sanch. Kon. Regin. Dian. p. 3. t. 4. R.* 286.

Reſp. II. In ſupradictis cauſis, quando mani- feſtæ ſunt, non requiritur auctoritas Judicis ıd diſſolvenda ſponſalia, alioqui requiritur. Quòd ſi ſponſus cognito ſuo jure reſiliendi, nihilominus carnaliter cognovit ſponſam, cenſetur tacitè ſuo juri renuntiâſſe; & ſpon- ſalia ratificâſſe. *Laym c. 1. n. 23.*

CAPUT II.

De Matrimonio secundùm se.

DUBIUM I.

Quid sit, quæ ejus materia, forma, & minister.

RESP. Est Sacramentum inter baptizatos, quo vir & mulier sibi mutuò legitimè corpora sua tradunt ad perpetuam vitæ societatem, usum prolis suscipiendæ, & remedium concupiscentiæ. Materia ex qua, & proxima, est mutuus consensus, externis signis expressus, quatenus habet rationem traditionis. Forma autem est idem consensus, quatenus habet rationem acceptationis. *Suar.tr.3. d.2.s.1.art 1. Sanch.Vasq.* Minister non est Sacerdos, sed ipsi contrahentes; quia hi ponunt materiam & formam. Porrò matrimonium dicitur Ratum, quando contractus est factus, etsi non sit secuta copula carnalis. Consummatum verò dicitur, quando ea secuta est. *Unde resolves.*

I. Validè & licitè contrahi potest cum pacto continentiæ, sine intentione prolis, & remedij concupiscentiæ. Ratio est, quia non pugnat cum essentia Matrimonij. Et patet exemplo B. Virginis, & S. Joseph.

II. Non videtur licitum, contrahere tantùm propter voluptatem carnis, vel vanitatem: quia finis debet saltem esse honestus, *Navarr. c.22.n.7 Sanch.l.2.d.29.q.3.*

III. Licitè contrahitur in remedium concupiscentiæ, (nihil aliud intendendo) modò proles positivè non impediatur: hoc enim sub mortali non licet. *Kon. d. 25. d. 2 num. 16. Pon-*

Pontius l.1.cap.21.Hurtad. 4 *Perez.* d. 17. *f.* 7. *num.* 7. *ex* 1. *Corinth.* 8. Hinc etiam conjuges possunt abstinere ab usu conjugij, & optare, ne plures accipiant liberos, quàm possint alere, dummodò, ut dixi, positivè non impediant, nec abortum procurent, *Perez, l. c. Bon. q.4.p.1.n.12.Navarr c.16.&c.*

IV. Licite etiam contrahitur ob fines honestos extrinsecos, fini intrinseco Sacramenti (qui est mutua animorum conjunctio, & conjugum sanctificatio) non contrarios, v. g. ad pacem inter Regna, vel illustres familias componendam, vel splendorem familiæ conservandum. Ita contra *Sanch & Sylvium*, docent *Præp. Pont. Gaspar.Hurt Dian.p.3.t.4.R.219. Mart. Perez.d* 18 *l.7.n.* 7. ubi cum *Dian. l. c.* etiam permittit, ob divitias & nobilitatem.

V. Validè, sed illicitè, contrahitur cum intentione negandi debitum, vitandi prolem, vel etiam non educandi, mœchandi, &c. nisi tamen talis intentio in pactum deducatur, id est, nisi adjiciatur tamquam conditio obligans ad aliquid contrarium essentiæ matrimonij. Unde invalidè contrahit, qui vinculum matrimonij vult tantùm durare per annum, vel reservat sibi potestatem adulterandi, vel non reddendi debitum debitè exigenti, *vid. Perez.f.6.&c.ll.cc.*

VI. Contrahentes ut non peccent, debent esse in gratia, etiam tunc, quando per procuratorem contrahunt: quia verum Sacramentum suscipiunt, licèt dormiant. Secus est de procuratore, per quem contrahunt, uti & de Sacerdote copulante: quia nec suscipit, nec administrat Sacramentum, sed tantùm ut testis assistit. *Card. de Lugo, de Sacram. d.8.f.9. num.* 153.

VII. Conjux habet potestatem in alterius cor-

corpus, sed non ad exercendam libidinem, generationi adversantem.

III. Requiritur consensus de præsenti, verbo, scripto, aut nutibus expressus: sufficit tamen exprimere per alium, ut si parentes pro filiis contrahant, his tacentibus. *vid. Dian. p.3.t.4. Res.* 272. Sufficit etiam. 2. Si alterius consensui præcedenti, & non revocato, alterius accedat. Unde si quis coram Parocho non verè consenserit, satisfacit consentiendo postea, *v.Dian l c.R.*292.

Quæres. An sufficiat consensus conditionatus.

Resp. I. Sufficit conditionatus; sub conditone de præterito, vel præsenti, stante conditione: quia tunc contractus non suspenditur.

Resp. II. Sufficit sub conditione necessaria de futuro, dummodo contrahentes non intendant suspendere tantisper consensum, v.g. Duco te, si cras sol oriatur. Item sub conditione de futuro impossibili, v g. si cœlum tetigeris: vel de futuro turpi, modò non repugnet substantiæ matrimonij, & consensus sit absolutus, v. g. si patrem occideris. Ratio est, quia tales conditiones habentur pro non adjectis, *Sanch l.*5.*d.*15. *Molf. Fill. Less. l.*2.*cap.*15.*d.*15.*Laym. Bon.*

Resp. III. Non sufficit sub conditione de futuro, quæ sit contra substantiam obligationis matrimonialis, v.g. si prolis generationem impedire velit maleficio, vel victum comparare adulterio. Patet ex *C. Fin. de condit. vide Sanch.l.*5 *d.*10.*Kon.d.*29.*dub.*3.*Fill. &c.*

Resp. IV. Consensus sub conditione honesta de futuro; est contractus sponsalium tantùm, & non matrimonij: quia hic debet esse de præsenti. Ob quam rationem non incipiet validari matrimonium sine novo consensu, post-

postquam conditio impleta fuerit, ut docet *D.Thom.* cum *alijs* apud *Sanch.* etsi *Fill. Laym. & alij quidam* putent, contrarium esse probabile, eò quòd contractus celebratus sub conditione honesta futura, hâc impletâ, purificetur. Quod concedit *Bon.q.2.p.10.n.20.* si contrahentes in eodem consensu manserint, saltem virtualiter.

DUBIUM II.

De usu Matrimonij.

ARTICULUS I.

An usus matrimonij, sive actus conjugalis sit licitus.

Resp. Per se est licitus, & honestus. Quod est de fide, & patet ex 1. *Cor. 2. Uxori vir debitum reddat.* Per accidens est illicitus in sequentibus casibus.

I. Si matrimonium à parte rei sit nullum: quod tamen si uterque ignorat, non peccat, nisi materialiter. Si uterque vel alter id certò sciat, non potest, quocumque etiam periculo proposito, uti matrimonio Unde si non potest sine periculo vitæ, aut famæ, detegere impedimentum, nec sperare dispensationem, debet vel ingredi religionem (si necdum consummavit) vel fugere, vel petere divortium, ob conjugis sævitiam, v.g. vel adulterium, si tale sit, vel certè omnia incommoda patienter sustinere, *Bon.q.8.p.7.num.16.*

II. Si matrimonium sit dubium. Et quidem si alter tantùm dubitet, is non potest petere debitum: reddere tamen tenetur, cùm alter habeat jus petendi. Si uterque dubiâ fide contraxit, vel dubitat de ejus valore, neutri pete-

re aut reddere licet ante veritatis indagationem, *Vasq. Sanch. Dian. Bard. d.6.tr.11.p.7.§.3.* Secus post eam *Bon. q. 4. p.4.v.supra l. 1. t. 1. c.2.d.3.*

III. Si fiat cum gravi periculo vitæ, aut sanitatis. Nisi tamen sit causa gravis; cui damnum corporale videatur postponendum, v. g. periculum incontinentiæ in se, vel comparte, *Bon. p.6.n.8.M.Perez, d 50 s.4.n.5.*

IV. Si fiat pravo fine, v. g. tantùm voluptatis causâ, Quod tamen Doct. communiter, ut *Sanch.l 9 n.11.Bon. q. 4. p. 6.* censent esse tantum veniale, contra *Pontium,* qui vult esse nullum: * *sed damnatus ab Innocent. XI. Propos. 9.* nullum autem erit, si delectatio non quæsita sentiatur, vel ad eam se excitent, quando copula debita redditur, *Sanch l.9.d.11. &c* vide etiam *Dian.p.3 t.4* R.216 *Bon. p. 6. M. Perez, d.49 s.2.n.6.*

V. Si exerceatur mente adulterâ, ut si dum accedit ad suam, imaginetur aliam, ut animum pascat, quod est mortale, *Sanch.Bon.p.6 n.7.*

VI. Si fiat modo indebito, v.g. 1. Si non servetur vas naturale: quod multi docent esse veram Sodomiam; alij esse grave peccatum contra naturam. *vid. 6. præcep.* 2. Si sine justa causa situs sit innaturalis, præposterus, &c. quod aliquid dicunt esse mortale; alij, secluso periculo effusionis seminis, veniale tantum, etsi grave, & graviter increpandum. *Dian.p.3.t.4. Resol.204* 3. Si alter conjugum ex morositate vel alia ratione seminationem cohibeat: quod quidam generatim dicunt esse mortale, quia finis actûs conjugalis, scilicet generatio, impeditur: quidam tamen, ut *Præp. & Sanch.* dicunt in fœmina nullum esse, *v.Bon p.6.n.15. & p. 1*

VII. Si

* *Rectè rejicitur ab Auctore sententia Pontio attributa, quia damnata ab Innoc. XI. Prop.9. inter 65*

VII. Si loco indebito, v. g. sacro, qui inde violetur, vel in loco publico,

VIII. Si absque urgente causa fiat tempore indebito. 1. In magna solemnitate, ut Paschæ, vel pridie communionis. *vid Perez, d.* 49 *sect* 3. 2. Quando uxor est gravida, saltem si sit periculum abortûs. *Navarr. Sylv. Sanch. Kon. Fill.* *num.* 337. Hoc enim si non sit, non erit saltem mortale, quod enim tunc fine suo frustretur semen, non sequitur per se ex actu. Unde *Diana, p.* 3. *tract.* 4 *R.* 204. & *Con. d.* 34. *dub.* 9. nullum peccatum agnoscunt. 3. Quando uxor laborat fluxu menstruo. Quod tamen non esse mortale, contra *Azor.* docet *Sanch. l.* 9. *d.* 21. *num.* 2. Imò aliqui apud *Dian. l. c.* ut *Pontius*, *l.* 10 *cap.* 11. & *cap.* 14. *num.* 5. *&* 6. docent, nec veniale esse, si periculum urgeat, quod *Sanch. l. c.* docet esse probabile, additque *Mart. Perez*, si ob finem honestum fiat, nullum esse, & teneri reddere debitum uxorem, si maritus exigat, *v. d* 49 *s.* 3.

Ex dictis casibus consequenter resolvitur, licitum esse uti matrimonio, 1. prolis causâ, etsi hæc non necessariò debeat intendi, dum exercetur, dummodò positivè non impediatur, imò etiam aliquando simplici affectu licitè excludatur, v. g à paupere, ne nimium prolibus gravetur, 2. ad vitandum periculum incontinentiæ in se, vel comparte. *M. Perez, d.* 40. *s.* 2. ex *Kon. Pont Hurt. &c.* contra *Sanch.* qui vult esse veniale, nisi tamen stimuli carnis aliter sedari non possint. 3. Valetudinis causâ, vel propter alios fines extrinsecos: quia honestum ex natura sua, & relatum ad unum finem, licitè refertur ad alium isti non repugnantem, ut docent *Sa. Kon. Laym. l.* 5. *t.* 10. *cap.* 4. *Mart. Perez*, *d.* 49. *s.* 2. *num.* 4. *vid. Dian. p.* 2. *t.* 4. *R.* 218.

Solius tamen sanitatis causâ uti, probabile est esse veniale, ut docent *S. Thom. Henriq. Laym. l.c.* contra *M. Perez.&c.ll.cc.*

Quæres. An, & quando liceant tactus, aspectus, & verba turpia inter conjuges.

Resp. Tales actus per se iis licent: quia cui licitus est finis, etiam licent media: & cui licet consummatio, etiam licet inchoatio. Unde licitè talibus naturam excitant ad copulam. Quòd si verò separatim, & sine ordine ad copulam, v.g. voluptatis causâ tantùm fiant, sunt venialia peccata, eò quod ratione statûs, qui illos actus cohonestat, habeant jus ad illos. Nisi tamen, ut sæpè contingit, sint conjuncti cum periculo pollutionis; aut conjuges habeant votum castitatis: tunc enim sunt mortalia, ut dictum *suprà l.3.t 4.cap. 2. dub. 4. Dian p.3.t 4.Resol.207. & 216. Unde resolves.*

I. Conjux venialiter tantùm peccat, I. Tangendo seipsum ex voluptate, & tactum non ita expressè referendo ad copulam, ut contra *Vasq.* & alios probabiliter docet *Sanch. l. 9. d 44.* II. Oblectando se venereè, sine periculo pollutionis, de actu conjugali congitato, dum abest compars, vel actu exerceri non potest, *Fill. Layman. Tannerus Malder.* cum *Dian. p. 3. t. 4. R. 224.* contra *Navarr. Azor. &c.*

II. Peccat graviter, I. Vidua, quæ se venereè oblectat de copula olim habita: quia est illi illicita per statum. II. Bigamus, qui in actu conjugali cum secunda exercito, repræsentat sibi priorem, & de ea carnaliter delectatur: quia est permixtio cum aliena, *Laym.l.1. t. 9. cap. 6. vid. suprà l. 3.t.4.cap.2.& l.5.cap.1. d.2.art.2.*

ARTI.

ARTICULUS II.

An actus conjugalis sit præceptus, & debitus.

Resp. I. Etsi conjuges nullâ lege obligentur ad usum matrimonij, tenentur tamen per se ex justitia sibi reddere debitum, si alter ab altero expressè, vel tacitè, verecundiâ scilicet obstante, petat. Ratio prioris est, quia non tenentur uti suo jure. Ratio posterioris sequitur ex natura contractûs mutui. *S.Thom. in 4. d 32. q. 1. art 2. & communiter ex 1. Cor 7. Unde resolves.*

I. Neuter tenetur, per se loquendo, ad petendum debitum, etsi per accidens aliquando teneatur, vel ex charitate, v.g. ad advertendum periculum incontinentiæ imminens conjugi. *Mart. Perez. d. 50. s. 2. n 4. & 5.* vel ex justitia legali, eò quòd salus publica periclitetur, nisi proles nascatur.

II. Conjuges tenentur ad cohabitationem, nec potest alter ab altero invito diutius abesse, sine necessitate: quia hæc obligatio sequitur ex obligatione reddendi debitum, *Sanch. l. 9. d. 4. Kon d. 34 d. 2. n 19. Perez d 50. s. 3.*

III. Peccat mortaliter, qui conjugi seriò & instanter petenti debitum negat; quia est res gravis, & debetur ex justitia: intellige, nisi petens, precibus aut alia ratione honestâ averti possit, & petitio non sit immoderata, (nam si sæpè petenti semel vel bis negetur, circa periculum incontinentiæ, videtur esse tantum veniale, ob levitatem materiæ; & aliquando, si nimis immoderatè & justo sæpius petat, nullum, secundum *Perez. d. 50. s. 4.* nec sit alia justa causa negandi,

Bon q.4. p.1. ex *Sanch. Fill. &c.* justum autem (secluso periculo incontinentiæ utriusque) esse censet, *Mart Perez l. c. n. 6.* si plures nascantur filij, quàm possint alere.

IV. Peccat graviter vir, vel mulier, si se impotentem reddat, etiam mediis aliàs licitis, v. g. jejuniis, &c. invitâ comparte, imò si aliter non possit reddere debitum, licitè non observat jejunia Ecclesiæ, sicut & uxor, si notabiliter iis fiat deformior. *Bon loc. cit. Sanch. l.9. d.3. num.11. Regin. Kon. Fill n.306. &c. Perez, d. 50. s. 2.*

V. Conjux tenetur reddere debitum, quamvis illicitè petenti, si redditio hic & nunc non sit illicita, v. g. petenti voluptatis causâ, vel ligato castitatis voto, vel die festo, &c. *vid. Sanch. l. 9. d.6. Pont. l.9 cap.3 Kon.d.34 dub 6. Perez, d.50.s.5.* quia malitia alterius non dat illi jus negandi quod suum est. Non tamen tenetur reddere petenti, sine gravi causa, modo innaturali, vel in loco publico, vel sacro; &c.

VI. Non tenetur reddere. 1. Si alter alteri debitum remiserit, v. g. si consensu mutuo voverint castitatem, vel autoritate publicâ celebrarint divortium. 2. Si petens sit amens: quia talis non est capax usûs dominij, nec petit cum ratione, & humano modo. Quod etiam valet in ebrio, Simpliciter tamen uti petere, ita & reddere licet, tam ebrio, quàm amenti; nisi esset periculum fœtus enecandi, *Navarr cap. 16. Sylv. Laym. cap. 1. num 9.* 3. Si alter mechatus sit; quia frangenti fidem, fides frangetur eidem: nisi tamen ipse quoque sit adulter, vel causa adulterij.

VII. Et si is, qui matrimonio contracto sciens prudens voluntariè cognovit consanguineam uxoris, in primo vel secundo gradu, non

non possit petere debitum, tenetur tamen reddere. Idem est de eo qui insciâ comparte vovit castitatem, post matrimonium consummatum. Si tamen antè vovisset, videtur obligari ad ingressum religionis, saltem primo bimestri (nisi tamen matrimonium consummaverit) imò etiam post si uxor consentiat, de quo plura *vid. Laym.cap.*11.*num.*10.

Resp. II. Conjux non tenetur reddere debitum, si inde grave damnum, vel periculum sibi, vel proli, meritò timeat. Perez.*d.* 50.*s.*4. *Unde non tenetur sequentibus casibus.*

I. Si illud petat maritus morbo contagioso laborans, v.g. gallico, peste, leprâ, &c. (nisi tamen hæc ante matrimonium fuerit cognita & non sit nimis gravis) *Bonac. q.* 4. *p.*1.*n.*8.Perez.*d.*50. *Sanch. l.* 9. *d.* 14. *Laym.d.*5. *tr.* 10.*p.*3.*cap.*1.

II. Si petat ab uxore laborante febri vel alio morbo, cui copula noceret. *Bonac. q.* 4. *p.* 1. *num.* 4. ex *Sanch. &c.* Item Perez.*l. c.* aut ut quidam volunt, tempore menstrui. *Bon. q.*4. *p.* 3. *num.*11. & *p.* 6.*num.*10. contra *Sanch. Hurt.* Perez, *d.* 49. *sect.* 3. aut cum uxor est gravida, & ex redditione periculum mortis (vel etiam abortûs) probabile timetur proli jam conceptæ. Imò tunc nec petere, nec reddere licitum est, ut per se patet, ait *Laym. c.*1.*n.*7. & esse mortale, dicit Perez, *d.* 49. *s.*3. (addens ex *Sanch. Kon.* & *Hurtad.* cessante periculo prolis, usum matrimonij licitum esse) aut si non possit uxor edere fœtum, nisi mortuum. *Bon.d.*4.*p.*1. & 2.*num.* 14. (*Laym.* tamen *cap.* 7.*n.*7. dicit eo casu licere reddere, imò & petere: quod *Bon. l. c.* concedit, si fiat ob periculum incontinentiæ) aut non possit edere nisi cum præsenti periculo vitæ. *Bon. l. c. num.* 7. *Layman. l. c. n.* 6.

Quod

Quod tamen ad vitandam incontinentiam, aut alia gravi ex caûsa, eam posse permittere, & debitum reddere, insinuat *Layman.l.c.* ex *Sanch. l. 7. d.* 102. *num.* 11. Denique propter grave periculum morbi (non tamen propter ordinarios dolores partûs) potest conjux negare debitum, etiamsi in altero esset periculum incontinentiæ. *Sanch.* *Præp.* *Palaus, Dian p.6 t.7 R.64.* & *p.6.t.7.R.4.*

III. Si alter debitum exigat innaturali modo; nisi tamen ex negatione timeantur graviora mala, v.g. rixæ, odium, incontinentia.

Quæres An aliquando liceat impedire prolis generationem?

Resp. Possunt quidem conjuges ex gravi causa aliquid facere, ex quo per accidens sequatur effusio seminis: peccant tamen, si in usu matrimonij, vel post usum, faciant aliquid, quo impediatur conceptio, aut semen conceptum rejiciatur. Ratio prioris est, quia non impeditur generatio, ne quidem indirectè, sed tantùm permittitur ut non fiat, quòd licet ex causa rationabili. Ratio posterioris est, quia agunt contra fidem & finem principalem matrimonij. Unde tales non excusat paupertas imminens, aut periculum ex partu. *Unde resolves.*

I. Licitè interrumpitur actus conjugalis, etsi ex naturæ concitatione secutura sit pollutio; dummodò sit justa causa interrumpendi, v. g. si ex continuatione immineat periculum morbi, vel mortis ab hoste, vel aliquis alius interveniat *vid. Perez d 29. s. 9.*

II. Peccat probabiliter fœmina, quæ in usu matrimonij animum alio distrahit, ne natura excitetur, venialiter tamen, ut ex *Perez l. c. num. 7.* docet *Sanch.*

DU-

DUBIUM III.

An, & quibus ex causis possit fieri divortium.

Resp. I. Etsi matrimonium consummatum inter Christianos nullo casu solvi possit, quoad vinculum, vivente utroque conjuge (*vide Sanch. & Perez. d. 20. s. 9. & d. 55. s 4.*) divortium tamen, seu potius separatio quoad thorum, fit sequentibus casibus

I. Si alter conjux moriatur. De quo si est certum, rursus nubere potest: quod si interim alter mortuus non sit, fama tamen & indicia sufficientia habeantur, excusatur nubens, neque ex dubio superveniente an prior vivat, debent separari, cùm fortè non vivat, ideoque matrimonium sit validum.

II. Si ex conjugibus infidelibus altero ad fidem converso, alter maneat infidelis (saltem nisi pacificè cohabitare velit, sine contumelia Creatoris,) idque ex dispensatione divina, in favorem fidei, ut patet ex 1. *Cor.* 7. 15. Perez. *d. 26. s. 4. &c. communiter.*

III. Si ante matrimonij consummationem (ad quam intra primum bimestre, quod ad deliberationem datur, non tenentur, nec cogi possunt sine injuria) alter intret religionem, in eaque profiteatur. *Perez. l. c. &c. communiter.*

IV. Si Papa ex alia justa causa dispenset ante consummationem, sicuti eum posse probabilior sententia affirmat. *Navar. Bell. Perez, d 20. s. 7.*

Resp. II. Manente vinculo matrimonij licitè fit divortium, & separatio quoad thorum, & cohabitationem, ad tempus, vel in perpetuum, ob gravem & justam causam, qualis est:

I. Alterius conjugis culpabile adulterium; (per quod hic etiam intelligitur omnis species luxuriæ, in qua caro cum alia dividitur, qualis est bestialitas, sodomia, etiam intra eumdem sexum. *Bonac.q.4.p.5.num.* 2. contra *Fil.Sanch.*Perez.*d.*56.*f.*1. & 2. ex *Matt.* 5. & ex *Cap.Gaudemus c. Ex litteris*, non tamen mollities, vel pollutio, oscula, tactus, vel amplexus impudici. *Bonac Sanch. Perez. ll. cc.* licet propter similia ad tempus possit aliquando fieri separatio, ut nocens emendetur) tunc enim innocens religionem ingredi, aut sacros etiam Ordines suscipere potest, nocens verum non nisi cum innocentis consensu. Excipitur tamen ab hoc casu, 1. Si uterque conjux particeps sit ejusdem criminis, vel æqualis. *Sanch. l.* 10. *d.* 6. *Bon. l. c.* 2. Nisi innocens alteri condonârit. Quòd aliqui eum fecisse censent, si eam post adulterium intellectum rursus cognoverit. *Bon.*ex *Con.Henr. Fil.*Perez.*f.*3. ubi vide plures casus exceptos.

II. Sævitia mariti vel uxoris. Ex qua si grave periculum comparti immineat, potest separatio peti à judice; imò si mortem minetur, vel venenum paret, potest divertere ante judicis consensum. *v. Bon. l. c. Laym.* Perez. *f.* 3.

III. Si conjux comparrem trahat in peccatum, v. g. solicitet ad hæresin, veneficium, &c. tunc enim innocens potest se separare, imo tenetur, si periculum sit grave. *Laym. l.*5.*t.*10.*p.* 3.*cap.*7.*num.*16.

IV. Morbus contagiosus, v. g. lepra. Quod si tamen sine gravi detrimento possit cohabitare, ad id tenetur, aut saltem adhabitare, & ministrare, nisi alter remittat.

V. Hæresis, vel apostasia superveniens matrimonio. Quo casu, si separatio facta sit judicio Ecclesiæ, non tenetur conjugem conversum

versum recipere, saltem ex justitia: nam ex charitate aliquando tenetur, ut si sit periculum incontinentiæ, *Bonac. Layman. l. c. Perez. d. 57. s. 1.*

VI. Mutuus consensus. Ex quo licitè se separant vel thoro, sive ad tempus, sive in perpetuum, ob finem spiritualem: vel etiam habitatione. Quod tamen non solet permitti, nisi uterque ingrediatur religionem, vel uxore ad religionem transeunte (aut si vetula sit, id est sexagenaria, *Azor. &c.* vel saltem quinquagenaria, *Sanch. Bon. Barbos. Dian. p. 3. t. 4. R. 73.* manente in seculo, in voto continentiæ) maritus suscipiat sacros ordines. Porrò apud quem, & cujus expensis; facto divortio liberi sint educandi, *v. Laym. hic. l. c.* & *Sanc. v. Perez, d. 58.* & *59. Bon. p. 3. q. 3. n. 11.*

Quæres. An uxor teneatur sequi virum ad cohabitationem.

Resp. Teneri, quia vir est caput familiæ, & uxoris. *Excipiuntur tamen sequentes Casus.*

I. Si ex sequela timeatur grave onus vel periculum v.g. vitæ, pudicitiæ, vel salutis: vel uxor à viro peregrè non alatur.

II. Si vir post matrimonium factus sit vagus, nec facilè sit sequi. Secus tamen, si antè fuit vagus, idque ipsa scivit.

III. Si in contractu matrimonij additum fuit pactum de non mutando domicilio, & nulla gravis necessitas urgeat.

CAPUT III.

De impedimentis matrimonij.

DUplicis generis sunt impedimenta quædam illicitum tantùm, alia insuper irritum matrimonium reddunt. Priore dicuntur Impedientia; posteriora, Dirimentia.

DU-

DUBIUM I.

Quæ sint impedimenta impedientia tantùm.

Resp. Præter peccatum mortale, & excommunicationem, sex potissimum reddunt matrimonium mortaliter illicitium, scilicet:

Ecclesiæ vetitum, nec non tempus feriarum,
Atque catechismus, crimen, sponsalia, votum,
Impediunt fieri, permittunt facta teneri.

Dicitur I. *Vetitum*, id est; prohibitio Ecclesiæ, quæ fit ab Episcopo, vel Parocho, ob dubium impedimenti alicujus, vel inhabilitatis inter copulandos, *v. Bonac. q* 1 *p.* 14. *num.* 1.

Dicitur II. *Tempus feriarum*: quod secundum *Trid. sess.* 24. *c.* 10. *de reform.* incipit nunc ab Adventu Domini, usque ad Epiphaniam inclusivè; & à die Cinerum, usque ad octavam Paschæ inclusivè. Quo tempore non prohibetur ipse contractus; aut ejus consummatio, sed tantùm nuptiarum solemnitates, ut est benedictio nuptiarum, solemnis sponsæ in domum sponsi traductio, solemniora convivia, & tripudia, &c. Neque *Trid. sess.* 24. *cap.* 1. prohabet matrimonium consummari ante benedictionem, sed tantùm hortatur, ne fiat *vid. Bon l. c Sanch l.* 7. *d.* 7. *Kon. d.* 30. *Fill. tr.* 10 *p.* 2. *cap.* 9. *M.* Perez, *d.* 43. *f.* 10 *n.* 7.

Dicitur III. *Catechismus.* Quod impedimentum contrahitur ab eo, qui respondet pro infante, quando supplentur cæremoniæ post baptismum collatum in necessitate; sed videtur sublatum per *Trident.* secundùm *Sanch. Fagund.* Kon. *Fill.* &c. qui ideo monent Paro-

chos;

hos; ut in libro distinguant patrinos cathe-hismi, à patrinis Baptismi, *vide Bon.l.c.*

Dicitur IV. *Crimen*, ut 1. Incœstus cum onsanguinea conjugis in primo vel secundo radu, scienter admissus, (qui impedit matrimonium cum quacumque alia persona, *vid. Perez. d. 23. ∫ 5.*) vel cum propria matre vel ilia. 2. Raptus alienæ sponsæ. 3. Uxoricilium. 4. Presbytericidium. 5. Susceptio proriæ prolis ex baptismo, ad impediendam redditionem debiti. 6. Publica pœnitentia, quamdiu durat. 7. Matrimonium cum Moniai. Verùm hæc per non usum sunt sublata, ut *Laym. hic cap. 15.* ex *Navar. Sanch. l. 7. d. 17. Kon. d. 30. dub. 3.*

Dicitur V. *Sponsalia*, si cum una contracta & non dissoluta, *Kon. d. 30. dub. 3. Sanch. Fill. Bon. l. c. num. 5.*

Dicitur VI. *Votum*, scilicet simplex, sive castitatis, sive religionis, sive non nubendi, *v. Sanch. l. 7 d. 13. Reg. l. 31. c. 24. n. 184. Bon. l. c. n. 7.*

Dixi in Responsione, *potissimum*: quia præter suprà dicta, alia tria impedimenta numerantur.

Primum est clandestinitas: etsi enim valeat matrimonium clandestinè contractum, ubi Tridentinum non est receptum, non licet tamen sub mortali. Ubi autem Tridentinum est receptum, saltem quoad punctum matrimonij, est irritum, de quo sequenti dubio.

Secundum, omissio benedictionis; quia sine hac, etsi validè, illicitè tamen contrahitur matrimonium, saltem primum, ut ex *C. Nostrates, &c. Sponsus, q. 5.* docent *Bon. q. 4. p. 6. num. 2. Sanch. l. 7. d. 82. Sa, Henriq, Filliuc. &c.* Qui tamen concedunt, non esse mortale, intellige, per se loquendo; nam per accidens, ratione præcepti particularis, scandali vel

contemptûs, (ut si omittant nihili faciendo, ac si esset res vana, vel vile ac puerile haberent ei se subjicere) docet *Perez*, *d.*41.*ſ.* 10. *num.* 4. posse esse mortale. Dixi, *primum*; nam secundæ nuptiæ non benedicuntur, nisi primæ non fuissent benedictæ. Quòd si autem alter conjugum sit viduus, alter verò primas nuptias celebret, aut saltem numquam fuerit benedictus, etsi jure antiquo non licuerit, nunc tamen quibusdam locis consuetudo habet, ut benedicantur, ut *vid. Bon. l. c.* Et patet ex Agenda. Debet autem fieri in templo à proprio Parocho, sine cujus licentia si quis faciat, manet ipso facto suspensus, donec absolvatur ab ordinario Parochi, à quo benedictio erat accipienda.

Tertium, si contrahatur matrimonium sine præviis proclamationibus: sine quibus etsi valeat, non licet tamen sub mortali, ut habet communis, (quamquam *Sanch. l.*3.*d.*5.*num.*7. & *Gasp. Hurtad. d.*5. *num.*59. putent, non esse mortale unam omittere quando certum est moraliter, nullum subesse impedimentum. Sed contrarium docet *Perez*, *d.* 42. *ſ.* 1. *num.* 7. ex *Kon. & Pontio*) nisi Episcopus: vel ejus Vicarius dispenset, ut patet ex *Trid. S.* 14. *c.* 1. quod circa eas præcipit sequentia. 1. Ut fiant in Ecclesia, inter Missarum solemnia. Possunt tamen etiam fieri in oratorio, vel juxta Ecclesiam, alióve loco, confluente magno populo. 2. Ut fiant à proprio Parocho, vel alio Sacerdote de ejus licentia. 3. Ut fiant in Parochia propria, & quidem utriusque contrahentis, uti declaravit Congregatio. 4. Ut fiant tribus diebus festivis, non immediatis, continuis tamen, id est, qui feriatis quidem diebus, nullo tamen festo, interpolentur, *vid. Bosp. q.* 6 *p.* 6. *Unde resolves,*

I. Licet

I. Licet statim post ultimam proclamationem contrahere, etiam eâdem die: non licet autem differre ultra quatuor menses, intra quos si non contrahant, repetendas esse denuntiationes, declaravit Congregatio in *sess.* 24. *cap.* 1. *de reform.* Imò *Rituale Romanum* duos tantum menses permittit, intra quos si non contrahatur, jubet repetere denuntiationes, nisi videatur aliud Episcopo.

II. Post proclamationes tenetur sub mortali, qui novit impedimentum, illicò denuntiare, quantumvis secretum esset, ad impedienda gravia mala, v. g. incestum, sacrilegium, &c. Si tamen inde alteri periculum infamiæ nasceretur, is ex charitate prius esset monendus, ut à matrimonio desisteret. *Sanch. l.* 3. *d.* 13. *Fagund. p.* 2. *l.* 6. *cap.* 5. *Henriq. Lay. lib.* 3. *tr.* 3. *p.* 2. *cap.* 4. *num.* 8. *&c. comm.* contra *Pontium d.* 5. *q.* 6. qui negat teneri denuntiare, si sit occultum. Idemque tenet *Martin. Perez. d.* 43. *s.* 6. *num.* 1. *& seq.* sed cum hac limitatione, si tantum audivit, & nescit à quo: vel si pro foro interno sit dispensatum; vel si metuat magnum scandalum aut periculum; vel si sciat contrahentes esse in bona fide.

III. Contrahens ipse, legitimè interrogatus de impedimento occulto, tenetur illud fateri, vel matrimonio abstinere, nisi dispensationem pro foro conscientiæ acceperit: tunc enim fateri non tenetur nisi judex aliunde habeat sufficientem probationem. *Sanch. Sylv. Laym. l. c. n.* 10. *v. Bon. l. c. Perez*, *d.* 43. *s.* 7. *n.* 2.

IV. Parochus cognito impedimento, tenetur prohibere matrimonium, & remittere ad Episcopum, vel ejus Officialem, neque potest assistere. *Sanch. l.* 3. *d.* 15. *Martin.*

tin. Perez. d. 43. f. 7. num. 6. &c. contra Pontium. Nisi tamen ex sola confessione nosset, tunc enim nullo modo posset negare matrimonium sive publicè, sive privatim petenti, neque illum admonere officij extra confessionem, licèt in confessione posset, ac deberet. Et tunc, si quidem sine magno scandalo à matrimonio non possent desistere; nec vellent suadere, ut contrahant communi consensu, sub conditione, si Papa dispenset, animo tantisper cohabitandi ut fratres (non autem quoad thorum) donec accedat dispensatio, & iterum contrahant. Ita ex *Beja & Pontio l. 5. cap. 35. Mart. Perez. l. c.* qui addit, si id omninò nolint, persistantque petere, debere Parochum adsistere.

V. Potest Episcopus, vel ejus Vicarius, non autem Decanus Ruralis, dispensare, vel ut una tantùm fiat proclamatio, vel ut fiant post contractum subitò factum coram Parocho & testibus, ante consummationem, vel etiam ut planè omittantur, si justa causa subsit, v.g. timor, ne alioqui malitiosè impediatur matrimonium, pudor contrahentium, senium, inconstantia, status disparitas, metus scandali, infamiæ, incontinentiæ &c. *Bon. l. c.*

VI. Etsi, quando per dispensationem contractum est matrimonium ante proclamationes postea faciendas, conjux non teneatur, nec debeat alteri reddere debitum, priusquam factæ fuerint: quando tamen certi sunt nullum subesse impedimentum, non peccare mortaliter consummando, tenent *Sot. Led. Texed.* contra *Sanch.* apud *Dian p. 9. t. 8. R. 19.*

VII. Etsi Parochus dispensare non possit, potest tamen in casu necessitatis per Epitiam declarare, præceptum hoc hic & nunc non obli-

obligare, verbi gratiâ, si moriturus concubinam velit ducere, ob prolis legitimationem, *Bonac. in loc. cit.* ex *Sylv. Sanchez, &c.*

DUBIUM II.

Quæ impedimenta dirimentia matrimonium.

Resp. Præter defectum consensûs, de quo suprà *cap. 2. d. 1.* sunt, quæ sequentibus versibus comprehenduntur.

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultûs disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas,
Ætas affines, si clandestinus, & impos,
Raptave sit mulier, nec parti reddita tuta,
Hæc socianda vetant connubia, facta retractant.

Dicitur I. *Error* scilicet personæ: qui dirimit jure naturæ, v. g. si Cajo volenti ducere Annam, offerat se Maria, cum qua, putans esse Annam, contrahat: quia error aufert libertatem, & consensum requisitum jure naturæ ad contractum.

Dixi. *Personæ*: quia error qualitatis, seu conditionis personæ, (excipio servitutem) non irritat matrimonium, ut v. g. si putetur esse nobilis, virgo, dives, &c. quam quis vult ducere, nec sit talis: quia hic error non tollit consensum in personam, & materiam contractûs. Aliud tamen esset, si absolutè nollet consentire in personam, nisi tali conditione affectam; aut si ipsa conditio, juxta intentionem contrahentis, transiret in conditionem personæ: ut si quis vellet ducere primogenitam Regis, nec aliam, & tamen alia substitueretur, non subsisteret contra-

ctus. *Bon. q. 5. p. 2.* ex *Sanch. l. 7. d. 18. Kon. d. 31. Fill &c.*

Dicitur II. *Conditio*, scilicet servilis, ut si homo liber ignoranter contrahat cum serva, vel servus cum serva, nullum est matrimonium. Idque secundum sententiam communiorem, jure tantùm Ecclesiastico, fundato tamen in jure naturali, cui est valde conforme. Ratio est, quia talis contractus adversatur, 1. Bono Sacramenti, cum servus invito domino nequeat cohabitare conjugi. 2. Bono fidei conjugalis, cum non possit solvere debitum ad libitum alterius. 3. Bono prolis, cum servus omnia acquirat domino. Ubi tamen *Notandum*, non esse propriè servos, qui sunt coloni originarij, vel ascititij, vulgò dicti *Leibeigne. vid. Layman. l. 5. t. 10. p. 4. cap. 2.*

Dicitur III. *Votum*, scilicet solemne castitatis, per susceptionem ordinis sacri, vel per solemnem professionem in religione approbata, sponte emissam.

Dico I. *Sponte:* quia metus gravis irritat professionem, ut v. suprà *l. 5. c. 1 d. 2.*

Dico II. *Solemne:* quia votum simplex tantùm impedit, non dirimit, (excipe tamen vota simplicia Societatis: *unde Laym. l. c. c 3.*

Dicitur IV. *Cognatio*, quæ triplex est:

Prima dicitur Legalis, quæ est propinquitas personarum, proveniens ex adoptione perfecta, (qua scilicet persona extranea assumitur in filium, vel nepotem, ita ut transeat in potestatem adoptantis; eique succedat, vel tamquam hæres necessarius ex testamento, in quarta parte, vel tamquam filius ab intestato in totum,) ea enim dirimit matrimonium usque ad quartum gradum, inter adoptantem & adoptatum, ejusque

que descendentes *Cap. Per adoptionem*. 3. q. 3. *Cap. Diligere* 30. q 3. *vide Bonac.* q. 3. p. 5. §. 3. *num.* 4. & 5. Vide tamen *Laym cap.* 7. & *Dian.* p. 9. t. 6. *R.* 54 ubi contra communem sententiam notat ex *Henriq. Less. &c.* probabile esse, quod post *Trident.* tantum dirimat usque ad gradum secundum inclusivè, sicut cognatio spiritualis.

Secunda est cognatio spiritualis; quæ jure Ecclesiastico oritur inter personas aliquas, ratione Baptismi & Confirmationis, dirimitque matrimonium, (ut habetur *c.* 1. *de cognatione spirituali, in* 6. *cap. Veniens*: & constat ex *Trid. s.* 24. *t.* 2. *vid. Bon.* q 3. t. 5. *Sanch l.* 7. *d.* 34. *Suar.* 3 *p.* q. 67.) inter baptizantem & baptizatum, & hujus patrem & matrem; item inter susceptorem & susceptum, & hujus patrem & matrem.

Tertia est cognatio consanguitatis carnalis, quæ est vinculum personarum, ab eodem stipite proximo descendentium, dirimitque matrimonium usque ad quartum gradum lineæ transversæ inclusivè. Et quidem quoad primum fortassis jure naturæ: quoad reliquos tres, solo jure Ecclesiastico. Unde etiam Pontifex in his, ex justa causa, dispensare potest. Gradus verò lineæ rectæ, probabile est, omnes jure naturæ esse prohibitos. Porrò pro gradibus consanguinitatis dignoscendis statuuntur sequentes regulæ.

Prima. In linea recta tam ascendentium, quàm descendentium, quot sunt personæ, tot sunt gradus, unâ demptâ, scilicet stipite: v. g. pater & filius sunt consanguinei in primo gradu; nepos & avus in secundo, &c.

Secunda. In linea transversa æquali, (quæ est inter personas à communi stipite æqualiter distantes) quod gradibus personæ singulæ

gulæ à communi ſtipite diſtant, totidem diſtant inter ſe. Unde frater & ſoror ſunt in primo gradu lineæ tranſverſæ; patrueles & conſobrini in ſecundo, filij eorumdem in tertio.

Tertia. In linea transverſa inæquali, inter perſonas inæqualiter diſtantes à communi ſtipite, quot gradibus remotior perſona diſtat à ſtipite, tot gradibus diſtant inter ſe. Unde patruus & nepos, filius & ſoror patris, ſunt conſanguinei in ſecundo gradu, quæ omnia patent in adjuncto ſequenti ſchemate.

(N.B.) Di-

Matrim.

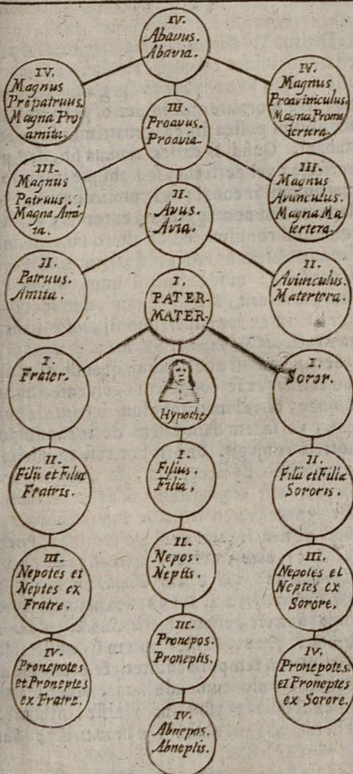
...istant, totidem d...
...ter & soror sunt in
...versa; patrueles &
...filij eorumdem in

...rsa inæquali, inter
...tes à communi sti-
...tior persona distat
...tant inter se. Unde
... soror patris, sunt
...radu, quæ omnia
... schemate.

(N.B.) Di-

Schema Consanguinitatis.

(N. B.)

Dicitur V. *Crimen* : idque triplex. Primum est homicidium conjugis, ab altero conjuge, & alio tertio, sive physice, v g gladio vel veneno; sive moraliter, ut imperio, perfectum, eo consilio, ut postea inter se matrimonium contrahant. Quòd si cædes tentata sit, sed non perfecta; vel perfecta, sed absque intentione matrimonij ineundi; vel cum intentione quidem, ea sed non significata exterius; vel non communi consilio, sed ab altero tantum, non dirimit matrimonium, nisi etiam adulterium præcesserit: tunc enim etsi unus tantùm cædem perfecerit, altero ignaro, dummodò id fecerit intentione matrimonij, verè dirimit, Ita *Kon.Ledes.Sa,Sanch. l.78. n.13. & d 79.*

Secundum est adulterium, quando nimirum duo carnaliter se cognoscunt, vivente alterius conjuge, & vel matrimonium ineunt de præsenti, vel saltem dant fidem de ineundo post mortem conjugis. Sed in hoc casu requiritur, ut promissio sit acceptata, & uterque sciat alterum esse conjugatum: si enim vel alteruter ignoret, non irritatur matrimonium, si quod postea ineatur conjuge mortuâ, *Perez, Kon d. 51. num.57.& 61. Sanch. l.7. d 7. n.12. Fill. num. 256. vid.* etiam *Bonac. quæst. 3. p. 6. num.8. Dian. p.3.t.4. R.198.* excusatque ignorantia quævis, etiam facti. *Sanch. M. Leo in praxi p.2. f. 284.* Sufficit autem si adulter dubitet, utrum tempore adulterij & promissionis de matrimonio cum adultera, vixerit alter conjux: quia præsumitur vixisse, nisi mors probetur, *Navarr. Sanch. l.7. de mat. d.79. Bardi d 6. c. 11. §. 8.*

Tertium est raptus, per quem persona cum vio-

violentia abducitur, libidinis exercendæ, vel matrimonij ineundi causâ, *S. Thom. Molin. t. 3. d.* 105. Durat autem hoc impedimentum, secundum *Trident* quamdiu rapta est in potestate raptoris, etiamsi liberè consentiat. Unde libertati restitutam ducere potest. Probabile tamen est, Tridentini decreto tantum comprehendi raptum, qui fit causâ matrimonij. *Sanch d.* 13 *v. Laym.*

Dicitur VI. *Disparitas*, cultûs, sive religionis: qui dirimit matrimonium inter baptizatum, & non baptizatum, etiam catechumenum. Idque jure tantum Ecclesiastico non scripto. *Bonac. q.* 5. *p.* 7. ex *Kon &c.* Inter Baptizatos verò non dirimit, etsi impediat. Matrimonia verò cum hæreticis etsi illicita, sunt tamen valida, *v. suprà l.* 2. *t.* 1. *cap.* 4. *dub.* 3.

Dicitur VII. *Vis*, sive violentia, & gravis metus injustè incussus, ad matrimonium extorquendum; irritatque in utroque foro. Et quidem jure naturæ, si à contrahente; positivo autem, si à tertio sit incussus.

Addo *gravis*, qualis scilicet cadit in virum constantem, v. g. mortis, perpetui carceris, amissionis bonorum, injustæ excommunicationis, enormis indignationis patris valdè austeri. Quando verò metus est levis, contractus censetur spontaneus; idque ad cavendas lites, etiam in matrimonialibus, ut Sacramento consulatur. *Rebel. Sanch. Pon. &c. communiter* cum *Dian. p.* 3. *t.* 4. *R.* 230. & *t.* 5. *R.* 117. quamvis *Navarr Gabr. & Covarr.* id negent, si metus ita extorserit consensum, ut absque eo non fuisset. Addidi 2. *injustè*: quia si justè sit incussus, valet matrimonium; talis enim non tam infertur ab alio, quàm ab ipsomet, qui causam de-

 dit;

dit: ut si v. g. deprehenso in crimine cum filia, mineris accusationem, nisi illam ducat. Addidi. 3. *ad extorquendum*: quia matrimonium ex metu etiam gravissimo, undecumque & quandocumque incusso, dummodo non ad matrimonium extorquendum, valet: tunc enim non tam contrahitur metu, quàm eligitur medium evadendi periculum: & matrimonium est simpliciter voluntarium. Unde resolvitur valere matrimonium in sequentibus casibus, *v. Bon. q.* 3 *p.* 8.

I. Si concubinarius metu gehennæ vel mortis, in morbo, vel naufragio contrahat cum concubina, *Bon. l. c.*

II. Si quis à medico persuasus, non diu se victurum, nisi ductâ uxore, eam ducat, *Bon. l. c. num.* 19.

III. Si in carcerem conjectus, spe evadendi contrahat cum filia lictoris, *Sanch. l.* 4. *d.* 12. *n.* 10. *Kon. d.* 28. *dub.* 1. *c.* 3.

IV. Si ad mortem damnatus, ut evadat, ducat meretricem aut aliam, *Kon. n.* 10. *Fill. c.* 4. *q.* 1.

V. Si princeps obsessus offerat filiam in matrimonium obsidenti, ut liberetur obsidione. *Ibid.*

VI. Si raptor vel deflorator virginis, metu mortis offerat se judici ad eam ducendam, *Bon. n.* 22 ex *Regin. Henriq. &c.*

VII. Si ad mortem decumbens contrahat cum filia medici, aliàs illi mederi nolentis, *Reb. Sanch. d.* 12. *Con. Fill. n.* 103. *&c.* etsi alij quidem negent

VIII. Etsi metus gravis incussus fuerit tantùm ad contrahendum matrimonium in genere, contractum tamen nullum esse docent *Sanch. Salas, Palaus, Pont. &c.* cum *Dian. p.* 4. *tom.* 4. *R.* 3. contra *Azor. & alios* 3.

IX. Quando matrimonium ex gravi metu con-

tractum fuit, non teneri (in foro conscientiæ) per se loquendo, illud perficere, posseque altero invito resilire, etiam eum, qui liber à metu fuit, etiamsi ab ipso, seu ejus culpâ illatus fuerit, docent *Sanch. Villal. Hurt. & Ochag.* cum *Dian. p. 3. t. 4. R. 229. & p. 9. t. 8. R. 27.* contra *Kon & Pont.*

Dicitur VIII. *Ordo*, scilicet sacer, sive major, quem qui non coactus suscepit, invalidè matrimonium contrahit, ut *vid.* suprà *de Sacramento Ordinis*, & hic *impedimento tertio.*

Dicitur IX. *Ligamen*, propter quod, quamdiu quis ligatus est conjugi adhuc viventi, invalidè contrahit cum alio: quamquam licitè, & sine peccato, si moraliter sit certus de morte conjugis: qui si posteà compareat, tenetur ad eumdem redire, dimisso posteriore *v. Bon. p. 10.*

Dicitur X. *Honestas*, hoc est, justitia publicæ honestatis, ob quam nemo potest contrahere cum consanguineis illius, cum qua contraxit sponsalia, vel matrimonium ratum. Et quidem ante Tridentinum & jure antiquo, hoc impedimentum dirimit matrimonium inter sponsum & consanguineos sponsæ, usque ad 4. gradum, oriturque ex sponsalibus quibuscumque, etiam invalidis, (præterquam ex defectu consensûs) jure verò novo Tridentini, non oritur, si sponsalia sint invalida; & irritat tantùm usque ad primum gradum, si ex sponsalibus; ad quartum verò, si ex matrimonio rato sequatur. *vid. Bonac. p. 11. Sanch. l. 7. d. 67. Fill. t. 10. p. 2. c. 6.* Notat etiam *Dian.* non oriri ex sponsalibus mutuo consensu dissolutis, * *p. 3. t. 4. R. 22.* ex *Pont. & aliis 3.* contra *Sanch.* uti neque ex conditionatis, donec conditio sit impleta *p. 9. t. 6. R. 25.* ex

 Opatov.

* *Non videtur id amplius sustineri posse ut probabile.*

Opatov. Oriri tamen ex matrimonio invalido, nisi sit tale ob defectum consensûs, *p. 9. t. 6. R.* 50. ex declaratione *Pij* V. atque adeò etiam ex clandestino. *Ibid. R.* 53. ex *Pontio*, *Palao*, *Hurtad.Perez.&c* contra *Sanch.& Prapos.*

Dicitur XI. *Ætas* : quia ad valorem matrimonij, jure Ecclesiastico requiritur annus 14. viri, & 12. fœminæ completus : nisi tamen malitia ætatem suppleat, hoc est, adsit & doli capacitas,& potentia ad copulam, de quibus judicare prudentum est. *Laym. c.* 12. *n.* 1. *Cap de illis &c. ult. eodem tit.*

Dicitur XII. *Affines*, est autem affinitas, propinquitas personarum, nata ex copula carnali, sive licita sive illicita. Utraque, jure saltem Ecclesiastico, dirimit matrimonium, illa usque ad 4. gradum inclusivè ; hæc verò jure novo, usque ad secundùm tantum. Et quidem si antecedat matrimonium : nam si superveniat, v. g. si Titius cognoscat uxoris suæ cognatam in secundo gradu, non dirimit, licèt is, qui peccavit, non possit petere debitum, sed tantùm reddere. Porrò gradus & lineæ affinitatis accipiuntur, sicut in consanguinitate, ita ut qui est uxoris consanguineus in primo gradu, sive rectæ sive transversæ lineæ, is sit affinis marito in eodem gradu lineæ rectæ vel transversæ. Denique omnis affinitas, quæ oritur ex affinitate, sublata est per *Concilium Lateranense vid. Laym. & Bonac. p.* 12. *Unde resolves.*

I. Is qui fornicatus est cum sorore sponsæ suæ, cum neutra potest validè contrahere, citra dispensationem ; imò nec cum earum consobrina, vel matertera.

II. Potest quis ducere affinem fratris sui, etiam in primo gradu, v g. duo fratres possint ducere duas sorores ; imò pater & filius

possunt

possunt ducere matrem & filiam. *Laym. Bon l.c.*

III. Titius potest successivè ducere Titiam & Bartam, quæ fuerunt uxores Caij & Sempronij fratrum.

IV. Titius, qui duxerat sororem Caij, potest post mortem Caij, ejusque sororis, ducere Bertam uxorem Caij.

Dicitur XIII. *Si clandestinus:* quia *Trident.* irritat matrimonia eorum, qui contrahunt aliter, quàm coram Parocho, vel alio Sacerdote, de ipsius vel ordinarij licentia, & duobus ad minimum testibus: vultque graviter puniri eos, qui contra hoc contraxerint, vel etiam interfuerint, *Unde resolves.*

I. Per Parochum intelligitur is, qui habet ordinariam jurisdictionem in contrahentes utpote qui domicilium & habitationem habeant in ejus Parochia; item Episcopus, vel ejus Vicarius in sua diœcesi, uti & Papa: item Capitulum sede vacante; Cardinales in Ecclesiis sui tituli; legati in sua provincia. Sufficit etiam excommunicatus, aut non Sacerdos. Nec requiritur, ut à parte rei verè sit Parochus, sed sufficit, si habeat titulum saltem coloratum, ita ut communi errore habeatur Parochus, nec sit intrusus absque omni titulo, *vid. Bon. q. 2. p. 8.*

II. Parochus, vel quivis habens jurisdictionem ordinariam, potest alium sibi substituere, non tamen nisi Sacerdotem.

III. Cum ad testes requisitos non addatur, debere esse omni exceptione majores, sufficiunt etiam infames fœminæ, pueri habentes usum sufficientem rationis, parentes, domestici, ac servi.

IV. Si duo sint Parochi ejusdem Parochiæ, potest utervis assumi. Similiter qui habet duo domicilia, quæ æqualiter inhabitat, vel do-

domum, quæ partim pertinet ad unam Parochiam, partim, ad alteram, poteſt alterutrum accerſere: quia uterque eſt proprius Parochus. *Laym. Bon. l. c.*

V. Etſi ex præcepto adhibendus ſit Parochus contrahentis illius, in cujus Parochia matrimonium celebratur: ſufficit tamen ad valorem, ſi alterutrius Paſtor aſſiſtat, ut declaravit *Congregatio Cardinalium*, apud *Rebel*, & *Bonac. q.*1.*p.*8. etiam extra ſuam Parochiam; vel diœceſim; quia hic actus non eſt juriſdictionis contentioſæ. Non tamen licebit tunc nuptiis benedicere, ſine alterius licentia, *Sanch. l.* 3. *d.* 19.

VI. Is qui ſubſtituitur, debet habere expreſſam, vel ſaltem tacitam licentiam, ex ratihabitione de præſenti: quia non ſufficit ratihabitio de futuro, qua quis putet alterum poſteà ratum habiturum, *Sanch. d* 35. *Regin. Kon.* apud *Bonac.l.c.*11. licèt ipſe neget tacitam ſufficere.

VII. Vagabundi poſſunt contrahere coram quolibet Parocho, (idque, ut *Laym. c.* 4. *n* 3. docet ex *Sanch.* etſi alteruter tantùm ſit vagus.) Hîc autem tenetur de illorum conditione diligenter inquirere, ut monet *Trident.* an ſcilicet alibi ſint conjuncti, &c. & deinde petere licentiam ab Epiſcopo aſſiſtendi; ſine qua licèt validè aſſiſtat, graviter tamen peccat. Ita *Laym. t.*4.*l.*3. ex *Sanch. d.*19. & *d.*25. *num.*14.

VIII. Peregrini, qui ex cauſa exiguo tempore domo abſunt, non poſſunt contrahere peregrè coram Parocho loci: quia non eſt illorum verus. Aliud eſt de iis, qui alicubi habitationem figunt pro majore parte anni, aut eò venerunt animo manendi, ſaltem majore anni parte: licèt poſtea contingat caſu ſubitò recedere; v. g. famuli, ancillæ, ſtudioſi, *Bonac.*

q.1 p.8.n.1. *Sanch. l.3 d.23. num.4.* Ratio eſt, quia contrahunt ibi domicilium parochiale, & Paſtor illius loci eſt proprius illorum.

IX. Parochus & teſtes ſic debent eſſe præſentes, ut advertere poſſint quid agatur, & de eo teſtari, Et quidem non eſt neceſſe, ut ipſi videant contrahentes, dummodò audiant verba contractûs, ſi voces contrahentium noverint, *Sanch. Fill. Pont. & alij* 5. cum *Dian. p.8.t.7.R.68.* contra *Barboſ.* Nec refert, etiamſi per metum, vim dolum, aut injuriam nolentes detineantur, vel etiam contradicant, ac reſiſtant aut licèt prohibiti ſint ab Ordinario, ne interſint. *Bonac. l. c.* ex *declar. Card.Con.Fill. Sanch.ll.cc.&c.*

X. Parochus tenetur utrumque contrahentem interrogare, non quidem de impedimento *Gutier. Sanch. Dian. p. 3. t.4. R.294.* ſed de mutuo conſenſu. *Trid.ſeſſ.24.c.1.* Ejus tamen omiſſio, quando de utriusque libero conſenſu conſtat, venialis tantùm eſt *Sanch. Kon. Dian. l.c.* Similiter mortale non eſſe, etſi intellecto conſenſu non dicat: *Ego vos conjungo in nomine Patris, & Filij, & Spiritûs ſancti*, docet *Sanch. Con.Vill.Gutier. Dian.p.3.tr.4. R.256.* contra *Rebell &c.*

Dicitur XIV. *Et impos*, quod impedimentum vocatur frigiditas, vel impotentia. Quæ ſi perpetua ſit, & matrimonium accedat, irritat illud jure naturæ; vel omne, & reſpectu cujuscumque, ſi ſit abſoluta: vel certum tantùm, ſi ſit reſtricta, ſeu reſpectiva. Idque ſive orta ſit ab intrinſeco, & vitio naturæ; ſive ab extrinſeco, operâ hominis vel diaboli, ſive cognita alteri fuerit, ſive non, ſive ſit ex parte utriusque contrahentis, ſive alterius tantùm. Ratio eſt, quia matrimonium conſiſtit in mutua traditione corporum, phyſicè aptorum ad

generationem, sive in traditione potestatis corporis ad copulam conjugalem: hanc autem potestatem impotens non potest tradere, cum eam non habeat.

Porrò impotentia in viro esse censetur, quando est Eunuchus, vel saltem non potest seminare intra naturale vas fœminæ; in fœmina verò, quando vel seminare non potest, (si verum est, semen fœminarum requiri ad generationem) vel propter arctitudinem non potest virum pati, aut ejus semen recipere.

Dixi I. *Si sit perpetua:* qualis est, quæ nullâ arte potest tolli. In dubio autem perpetuitatis, conceditur à jure triennium, ad experiendum bonâ fide.

Dixi II. *Si antecedat:* nam si subsequatur matrimonium, irritat illud, etsi usum ita impediat, ut soli contactus, & oscula liceant, circa periculum pollutionis. Idque quando impotentia est certa: nam si dubia sit, tamdiu licet conari ad copulam, quamdiu probabilis est spes seminandi intra vas, *Laym. l. 5. t. 10. p. 4. c. 12.* ex *Sanch. Nav. Henriq. Unde resolves.*

I. Invalidè contrahunt evitati, seu Eunuchi, quando carent utroque teste: quia non emittunt verum semen aptum generationi, Nec refert, quòd instar senum sterilium satisfaciant concupiscentiæ fœminæ: quia id non faciunt per copulam naturâ suâ aptam generationi, ob defectum seminis, quod senes tamen emittunt, etsi semen senum per accidens non sit prolificum, *Laym. l. c. Bon. q. 3. p. 13. &c.*

II. Validè contrahunt, 1. Steriles, quia etsi sint impotentes ad generationem, non tamen ad copulam, atque adeò sunt capaces omnis juris & obligationis matrimonij, & susceptio

ceptio prolis, licèt sit præcipuus, non tamen unicus, nec immediatus finis matrimonij, *Bonac. q. 3. p. 13.* ex *Henriq. Kon. Fill. &c.* Eadem est ratio de iis, quæ non edunt fœtum, nisi mortuum, vel non nisi cum periculo vitæ. *Bon. &c. ll. cc.* Hermaphroditi: quia verè sunt potentes ad usum matrimonij. Et quidem si alter sexus emineat, secundum illum tantum valebit: si uterque sit par, optio illis datur, ut utrolibet utantur, ita tamen ut quam semel elegerint, semper retineant. *Sanchez. l. 10. d. 106. Bonac. l. c.* ex *Henriq. Sanch. Kon. Fill. &c.* 3. Is qui paulò post est moriturus: quia in eo manet potentiâ ad coitum, etsi per accidens vi morbi impediatur. Patet ex praxi Ecclesiæ, quæ illis interdum suadet, ut concubinas ducant, *Layman. l. c.* ex *Sanch. d. 105. n. 3. Covar. &c.*

III. Impuberes, si utantur ratione, non jure naturæ, seu Ecclesiastico tantùm, invalidè contrahunt: quia impotentia illorum est tantùm temporalis, vide suprà *hoc dub. imped. 3.*

Quæres. Quid censendum de matrimoniis, quæ contrahuntur in partibus hæreticis.

Resp. Circa ea *Congregatio Cardinalium* resolvit sequentia, 1. Ubi hoc decretum Concilij nondum publicatum est in Parochia, v. g. in Saxonia & Anglia, valere matrimonium contractum absque forma præscripta. Publicatio autem decreti facta præsumitur, si id aliquo tempore in Parochia tamquam decretum Concilij fuit observatum. 2. Hæreticos, in quorum Parochia dictum decretum fuit publicatum, v. g. in Hollandia, Frisia, &c. teneri formam præscriptam servare. Unde consequenter ipsorum matrimonia, absque forma Concilij, quamvis coram Ministro hæretico, vel Magistratu contra-

cta, videntur esse nulla *Laym.* tamen *l. 5. t. 10 p. 2. cap. 4.* putat eam non esse mentem summorum Pontificum, propter gravissima incommoda inde subsecutura. 3. Si Parochia, in qua aliquando decretum fuit observatum, proprio Parocho & Episcopo careat, nullusque isthic sit, qui vices Episcopi vel Parochi suppleat, matrimonium valere absque præsentia Parochi: servatâ tamen, in quibus potest, formâ Concilij, nempe adhibitis saltem duobus testibus. Idem est, si Parochus & Episcopus metu hæreticorum lateat, ita ut verè ignoretur ubi sit, vel eorum metu absit à diœcesi, & ad neutrum sit tutus accessus.

Dicitur XV. *Raptáve sit*, de quo v. suprà *in impedimento criminis.*

DUBIUM III.

Quomodo matrimonium invalidum sit revalidandum.

Resp. I. Si fuit invalidum propter consensum fictum, vel metu extortum, sive ex una, sive ex utraque parte, potest revalidari per quodcumque signum veri & novi consensus: quia si altera tantùm pars fictè contraxit, consensus unius partis habitualiter permansit; ergo accedente alterius consensu revalidatur. *Sanch. l. 2 d. 32. num. 9. Con d. 24. dub. 10. num. 89. Nav. Fill. Bon. &c. Unde resolves.*

I. Si metus, vel defectus consensûs fuerit alterius tantùm partis, curandum est, ut ea saltem novum & liberum consensum eliciat, & externis signis prodat: alteri autem parti non opus est declarari, præstari novum consensum ad valorem matrimonij, *Sanch. l. c num. 10. Kon. Bon. p. 9. v. Meratium, d. 7. s. 15. num. 4.*

II. Si

II. Si uterque fictè vel, coactè consenserit, necesse est, ut uterque consensum revocet, & verbis exprimat. Quia cum utriusque consensus planè nullus fuerit, æquè necesse est revocare, & declarare, ac si factum numquam fuisset. *Marat. l. c. n. 3.*

Resp. II. Si invalidum fuit propter impedimentum consanguinitatis v. g. vel aliud simile occultum dirimens, tunc eo per dispensationem, vel aliter sublato, atque ita personis ad contrahendum habilitatis, requiritur novus utriusque consensus, signo externo expressus: & quidem, ut probabilius docet *Sanch. l. 2. d. 36.* absolutus, & independens ab antiquo. Ratio est, quia neutrius consensus antiquus fuit legitimus, cùm non caderet in legitimam materiam. *Unde resolves.*

I. Si in tali casu altera pars sit ignara impedimenti, vel dubitetur an sciat, illa suaviter inducenda est ad novum consensum absolutè præstandum, dicendo v. g. *Si mihi non nupsisses, nonne modò nuberes? vel Angor scrupulis de matrimonij nostri valore, ideoque renovemus consensum.* Quod si fiat, sufficere (præsertim si sequatur affectu maritali copula) docet *Quintan. in append. t. 7. d. ult.* Quòd si autem periculum sit, ne pars illa impedimentum ignorans detrectet, & scandala, gravesque molestiæ timeantur, licebit uti sententia contraria, quæ docet sufficere, ut sola pars impedimenti conscia consensum renovet, & alteri declaret *Sanch. lib. 2. d. 26. & lib. 8. d. 34. n. 61. Less. l. 2. c. 17. Kon. d. 24. dub. 10. & Fill. n. 29. &c. Dian. p. 4. t. 4. R. 49.*

Resp. III. Ut matrimonium invalidum, quod coram testibus & Parocho est celebratum revalidetur, non opus est denuò coram Parocho & testibus iniri, si impedimentum

sit occultum; secus si sit notum: quia prius matrimonium præsumptione Ecclesiæ, censetur validum, non autem posterius, *Navarr. Sanch. l. 2. d. 37.* Kon. *d. 24. dub. 4. Regin. l. 31. num. 183. Fill. n. 93.*

DUBIUM IV.

A quo, & ob quam causam, possit dispensari in impedimentis matrimonij.

Resp. I. Papa non potest dispensare in impedimentis jure naturæ, vel divino dirimentibus, nisi ex speciali concessione; in iis verò, quæ jure Ecclesiastico dirimunt, potest. Ratio prioris est, quia inferior non dispensat in lege superioris: nec homo in lege naturæ. Addidi, *nisi ex speciali*: quia sic Pontifex (non tamen Episcopus) potest matrimonium ratum dissolvere, ex justa causa. *Sanch. Less. Præp. q. 5. d. 8. Dian. p. 8 t. 1. R. 52. & 93.* Ratio posterioris est, quia Pontifex talia impedimenta inducit; ergo etiam potest tollere, & quidem solus, *Unde resolves.*

I. Episcopus in impedimentis dirimentibus matrimonium jam contractum, non potest ordinario jure dispensare, nisi ex tacita, concessione in casu necessitatis, quando sequentia concurrunt. 1. Ut defectus sit dispensabilis. 2. Ut sit occultus, id est, non sit notorius, seu divulgatus. 3. Ut ex altera parte saltem matrimonium bonâ fide sit contractum. 4. Ut non sit facilis accessus ad Papam. Ita commun. *Sanch. Kon. Mart. Perez, d. 4. s. 7.* Quando autem contractum est ex dispensatione subreptitia, non potest Episcopus suâ dispensatione priorem confirmare. *Dian. p. 9. t. 7.*

R. 40. ex *Præp. Perez*, *&c.* In impedimentis verò dirimentibus matrimonij nondum contracti, videtur numquam posse: imò nec Legatus à latere, nisi ex speciali facultate, *Laym. l. 5 tr. 10. p. 4. cap. 6. & lib. 1. tr. 4. cap. 22. Bon. q. 3. p. 15. &c.* contra quos *Dian. p. 8. t. 3.* R. 280. cum *Præp. Villalob. & Escob. de leg. ex c. 14. cap. 4.* putat, Episcopum id posse aliquando in casu rato, ex causa maximè urgente, si omnibus tentatis judicetur necessarium esse ad vitandam gravem infamiam, vel grave scandalum, cui aliter occurri non posset; idque ex tacita Papæ licentia.

Resp. II. In impedimentis non dirimentibus possunt Episcopi dispensare universaliter. Quod addo, quia excipiuntur illa; quæ in jure naturali & divino impediunt, ut votum castitatis absolutum, & perfectum; (*Bon. q. 3. p. 15. ex Navar. Sanch. &c.*) & Sponsalia priora, ut habet *Tan. d. 8. q. 4 d. 2. n. 30.* ex *Sanch. l. 7. d. 17. n. 8.* Idem habet *Fill. t. 10. p. 2. c. 10. n. 306 Laym. l. 5. c. 10. p 4. c. 15. num. 2. sub finem.* Similiter Episcopus potest dispensare in impedimentis, quæ matrimonio superveniunt, & impediunt petitionem debiti, v. g. cognationis spiritualis, vel affinitatis. *Bon. l. c.* ex *Sanch l. 8 d. 12 n. 16. Fill. l. c.* ubi excipit incestum commissum (matrimonio consummato,) cum consanguineis uxoris, in iis, qui non sunt juvenes.

Resp. III. Possunt etiam confessarij Regulariter approbati, de licentia tamen suorum Provincialium, dispensare ad petendum debitum conjugale, propter cognitionem consanguinei conjugis in secundo gradu, ut *Rodriq. regularium tom. 1. q. 63. art. 1.* nullo modo tamen in impedimento ipso *v. Mart. Perez, d. 44. s. 7. num. 13.* Dixi, *Provincialium*:

quia

quia quod *Molses. Leon. &c.* volunt, Confessarios Societatis Jesu habere omnes hanc facultatem immediatè à P. Generali, id refutat *Dian. p. 3. t. 2. R. 14.*

Resp. IV. Ut licitè dispensetur in impedimentis dirimentibus, requiritur justa causa qualis secundùm *Fill. c. 8.* est, v.g. extinctio magnæ litis, vel odij inter agnatos. 2. Ablatio scandali. 3. Inæqualitas matrimonij, nisi consanguineis vel affinibus nubatur. 4. Defectus dotis competentis. 5. Conservatio facultatum in eadem cognatione. 6. Merita petentis dispensationem; Plures *vide* apud *Sanch. d. 19. Kon. d. 33. Hurt. 26. Mart. Perez, d. 44. s. 5.* ubi notat, 1. Quantò gradus consanguinitatis vel affinitatis est propinquior, tantò requiri causam graviorem. 2. Sæpè plures aggregatas causas sufficere, quarum singulæ non sufficerent *vid.* etiam *Dian p. 8. t. 3. R. 93.*

Resp. V. Si quis dubitet an habeat impedimentum dirimens, v.g. contrahendi matrimonium cum certa persona, & adhibitâ diligentiâ sufficienti non possit intelligere veritatem, probabile est, posse cum ea contrahere sine dispensatione, (nisi tamen præsumptio aliqua stet pro impedimento) quia possessio stat pro libertate contrahendi. *Sanchez, Sanchius, Franc. Lugo, Bardi. d. 6. c. 11. p. 7. §. 11.* contra *Laym. & Palaum.*

LIBER

LIB

De Censuris

Irregu

CAPU

De Cen

DU

Quid Cen

LIBER VII.

De Censuris Ecclesiasticis, & Irregularitatibus.

CAPUT PRIMUM.

De Censuris in genere.

DUBIUM I.

Quid Censura Ecclesiastica.

Esp. Est pœna spiritualis, & medicinalis, per quam homini baptizato delinquenti, ac contumaci, per potentiam Ecclesiasticam aufertur usus quorumdam bonorum spiritualium. *Layman. l. 1. t. 5. p. 1. c. 1. Unde resolves.*

I. Per censuram non privatur homo bonis merè internis, v. g. charactere, potestate ordinis: nec bonis propriis, ac privatis, v. g. fide, charitate, gratiâ, &c. sed quibusdam externis & publicis sive actionibus, quæ habent spiritualem aliquem effectum, vel commodum; ut sunt sacrificium, officium divinum, beneficium, administratio & susceptio Sacramentorum, indulgentia, publica Ecclesiæ suffragia: quia hæc, & non illa subsunt dispositioni Ecclesiæ. Unde si interdum privetur bono aliquo temporali, v. g. convictu humano per excommunicationem, id tantum fit secundario.

II. Exilium, carcer, servitus, privatio beneficij, nisi adjunctam habeant suspensionem aliquam spiritualium actionum, non sunt censuræ, quia sunt pœnæ temporales.

III. Nec degradatio vel depositio est censura, quia etsi sit pœna spiritualis, non tamen medicinalis, sed perpetua, & ob peccatum præteritum, etiam emendatum, potest infligi.

IV. Nec cessatio à divinis: quia non imponitur per modum medicinæ ad tollendam contumaciam, sed ad propulsandam injuriam Ecclesiæ factam.

V. Nec irregularitas, sive sit ex defectu, quia hæc non est pœnalis, sed tantum impedimentum Canonicum; sive sit ex delicto, quia hæc non irrogatur per modum pœnæ medicinalis, sed punitivæ; & ex se perpetuæ. Unde nec tollitur per absolutionem, sicut censura, sed per dispensationem, *Bon. d.* 1.*q.* 1 *p.* 1.

VI. Quando in Jubilæis vel privilegiis datur potestas absolvendi à censuris, non comprehenditur irregularitas, nisi expressè addatur.

DUBIUM II.

Quotuplex Censura.

Resp. Dividitur 1. Essentialiter in Excommunicationem, Suspensionem, & Interdictum. 2. Accidentaliter in eam, quæ est à jure: & fertur per Canones, Constitutiones, vel statuta Ecclesiastica, stabili ac permanente lege: & eam, quæ est ab homine, quæ scilicet fertur à judice, vel Prælato, per modum mandati, vel sententiæ judiciariæ, Estque vel particularis, circa factum aliquod particulare, aut

certas personas; vel generalis, quæ nullâ singularis facti aut personæ determinatione fertur. 3. in eam, quæ est sententiæ latæ, quam scilicet jus, aut judex statuit ipso facto, (quo quis v.g. contra legem facit) sine alia sententia incurrendam: & eam, quæ est ferendæ, quam jus, aut judex non vult ipso facto incurri, sed per sententiam infligi. Pro quibus dignôscendis, consideranda sunt verba, quibus censura fertur: quæ si includant alterius actionem, seu ministerium, significant censuram esse sententiæ ferendæ, latæ verò, si non includant. Si verò ambigua sint, teneri potest *regula 49. juris in 6.* quòd in dubio circa pœnas, benignior interpretatio sit facienda, *Unde resolves.*

I. Est censura latæ sententiæ, 1. Si verba sint præteriti, aut præsentis temporis, v. g. excommunicavimus, excommunicatus est vel fuit, excommunico, suspenduntur, interdicuntur, volumus aut jubemus esse excommunicatum, suspensum, &c. 2. Si addatur particula *ipso jure, ipso facto,* vel *sine alia sententia.* 3. Si verba sint imperativi modi, v. g. incidat in excommunicationem, maneat interdictus, &c. Ratio est, quia hæc omnia nullius actionem interponunt.

II. Sententiæ ferendæ est saltem ut plurimum, 1. Si verba sint futuri temporis, v. g. excommunicabitur, suspendetur. 2. Si dicatur, excommunicetur, suspendatur, volumus excommunicari. 3. Si verba sint minatoria, v.g. sub pœna excommunicationis, sub interminatione anathematis, &c. nisi tamen ex adjunctis aliud colligatur.

DUBIUM III.

Qui possint ferre censuram, & in quos.

Resp. I. Censuram ferre potest omnis, ac solus superior Ecclesiasticus, habens in foro externo, seu contentioso, jurisdictionem, sive ordinariam, sive delegatam.

Porrò ordinariam, quæ est ratione officij, vel alterius juris, potestque delegari Clerico, Clericatus privilegio gaudenti (ut *Bonac. d.* 1. *q.* 1. *p.* 2. *Laym. l.* 1. *c.* 5. *p.* 1. *c.* 3 *n.* 1. ex *C. Cum Ecclesiarum S.Thom.&c.* docent,) habet 1. Papa respectu totius Ecclesiæ, 2. Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi, eorumque Vicarij Generales. 3. Generales, Provinciales, & Superiores locales religionum, respectu suorum subditorum. 4. Congregationes religionum, Concilia provincialia Episcoporum, Capitula Provincialia quorumdam religiosorum, & denique. 5. Quidam alij ex concessione, ut multi Archidiaconi, Archipresbyteri, & Decani.

Delegatam habent, quibus ea committitur ab ordinariam habente: cujus morte exspirat: nec delegatus potest alteri delegare, nisi habeat specialem hujus commissionem, ut si sit delegatus Papæ, *Unde resolves.*

I. Non possunt potestate ordinaria ferre censuram, 1. Parochi. 2. Laici: quia non sunt capaces jurisdictionis Ecclesiasticæ; uti & Religiosi professi non habentes primam tonsuram. 3. Fœminæ, licèt sint Priorissæ, vel Abbatissæ: quia non sunt capaces jurisdictionis, seu potestatis clavium. Quando verò in jure dicuntur posse subjectos sibi Clericos suspendere ab officio, vel beneficio, suspensio non acci-

accipitur propriè pro cenſura, cujus violator irregularitatem incurrit; ſed latè & impropriè, pro præcepto, quo Abbatiſſa Clerico ſibi quodammodo ſubjecto prohibet celebrationem, donec ſatisfecerit, ſubtrahens ei reddi-tus intereà, *vid. Bonac. l. c. Laym. l. 1. tr. 5. p. 1. c. 3. num. 3.*

Reſp. II. In omnes, & ſolos ſubditos alicui ſuperiori Eccleſiaſtico, poteſt, ferri cenſura: quia ſubjectio & jurisdictio ſunt correlativa. *Laym. l. c. cap. 2. Unde reſolves.*

I. Non baptizati non incurrunt cenſuras, licèt ſint cathechumeni: nec mortui; quia non ſubſunt jurisdictioni Eccleſiæ. Nec refert, quod quandoque mortui dicantur excommunicati, non enim de novo ligantur, ſed excommunicatio prior tantùm declaratur, ac vivis prohibetur, ne cum iis agant, orando pro illis, ſepeliendo, &c. Similiter dicuntur abſolvi ab excommunicatione, quando ſepultura & orationes publicæ pro illis permittuntur. *Laym. l. c.*

II. Advenæ & peregrini brevi tempore alicubi commorantes, non ligantur cenſuris locorum, generali ſententia aut ſtatuto decretis: quia non ſunt ſubditi. *Laym l. c. n. 5.*

III. Etſi ſubditi extra ſuam diœceſin (vel in loco diœceſis exempto) delinquentes contra legem ſui Epiſcopi, non incurrant cenſuram; ſuperior tamen ſaltem regularis, poteſt ſuos ſubditos, ubicumque exiſtant, per particularem ſententiam cenſuris innodare. *vide Laym l. c.*

IV. Hæretici, Apoſtatæ & Schiſmatici, poſſunt affici cenſuris: quia per baptiſmum ſunt ſubjecti Eccleſiæ. *v. Laym l. c.*

V. Solus Papa non poteſt incurrere cenſuram, quia nulli eſt ſubjectus. *Bon l. c.*

DUBIUM IV.

Ob quam causam possit ferri censura.

Resp. Ob solum peccatum externum, censuræ proportionatum, & conjunctum cum contumacia. Et quidem in interdicto locali potest esse alienum, v. g. Prælati, vel communitatis, (non tamen hominis privati) aliàs requiritur proprium, *Bonac.p.3. Unde resolves.*

I. Non possunt censurari infantes, vel amentes; quia non peccant, *Bonac. d. 1. q. 1. p. 4. Laym.c.4 n.3.* ex *S.Thom.Suar.&c.*

II. Etsi ob peccatum veniale interdum fieri possit levis suspensio, vel leve interdictum: excommunicatio tamen major, suspensio gravis, & interdictum personale speciale (quidquid sit de generali) non potest ferri, nisi ob culpam mortalem, quia alioqui pœna non esset proportionata culpæ. Imò cum sint pœnæ medicinales, non debent infligi pro quovis mortali, sed quibusdam tantùm, ne censuræ contemnantur, ut monet, *Trident.*

III. Actus peccati, ob quem censura fertur, debet esse mortalis, non tantùm quoad actum internum, sed etiam quoad substantiam operis externi. Hinc non excommunicatur leviter percutiens Clericum; etsi intentionem mortalem habuisset: uti nec qui interius tantùm est lapsus in hæresim, quàm exterius non significavit; quia Ecclesia tantùm judicat de externis. *Bon.l.c.*

V. Actus peccati in suo genere debet esse perfectus & consummatus, nisi expressè aliud sonent verba legis: quia pœnæ & odia sunt restringenda. Hinc excommunicationem homicidæ

micidæ non incurrit favens, mandans, consulens, juvans, nec vulnerans lethaliter, nisi mors sequatur. Item quando excommunicatur mandans, consulens, &c. vel ferens suffragium pro indigno, subintellige efficaciter, seu effectu secuto: quia sine eo mandatum, consilium, & suffragium, non est completum, & perfectum in genere homicidij, furti, &c. Alij tamen attendendum esse putant, utrum in mandantes, consulentes, &c. principaliter, & per se feratur excommunicatio, an vero accessoriè tantùm; & dicunt priore casu esse excommunicatos, etsi non sequatur effectus; non item in posteriore. Quæ sententia in praxi est tutior *Bon. l. c.*

V. Quidquid excusat à peccato mortali excusat etiam à gravi censura, v.g. materiæ parvitas, impotentia legem implendi, defectus advertentiæ & deliberationis, ignorantia invincibilis; sive ea sit facti, ut v.g. si nescias, quem percutis, esse Clericum; sive juris, ut si scias esse Clericum, teque mortaliter peccare percutiendo; nescias tamen percussionem illam sub excommunicatione prohibitám esse. Ratio est, quia non est contumax.

Dixi, *Invincibilis*: quia ignorantia culpabilis & crassa non excusat, nisi addatur in lege certus modus, v.g. qui hoc fecerit scienter, consultò, qui præsumpserit ausu temerario violare, (quæ verba utpote in re odiosa, accipienda sunt strictè) talis autem non potest dici temerariè præsumere, nisi ignorantia esset affectata formalem dolum includens, *Escob. t. 4. c. 6. n. 37. Sanch. de matr. t. 3. l. 9. d. 32. n. 31.*

VI. Non incurritur censura ob peccatum soli naturali vel divino juri repugnans, sed

requiritur præceptum Ecclesiæ, quod contumaciter violetur. Item, nec ob peccatum merè præteritum potest censura infligi ab homine, nisi aliquo modo pendeat in futurum, ratione scandali, vel restitutionis non factæ, vel perseverantiæ in peccato post monitionem, quia abest contumacia. Nec refert, quòd quis ob peccatum præteritum, vel etiam sine peccato (modo justa causa subsit) possit ad tempus arceri ab aliorum consortio, altari, communione, &c. ut subinde fit in religionibus: & in jure etiam vocatur excommunicatio, vel suspensio, sed latè; quia non est censura propriè dicta, cujus violatio inducat irregularitatem, sed simplex tantùm pœna. *Fill. t. 11. c. 6. num. 86.*

VII. Non incurrit censuram, qui legem transgreditur ex gravi metu, licèt quandoque non excusetur à gravi culpa, quia non censetur contumax. *Laym. l. 1. t. 5. p. 1 cap. 5. num. 9. Bon. d. 1. q. 2. p. 3. num. 2. ex Suar. Kon. &c.*

VIII. Censura invalida est ex triplici capite.

Primò, ob defectum ferentis, si scilicet careat jurisdictione, vel eam habeat impeditam per censuram, vel suspensam per legitimam appellationem, de qua *v. Laym.*

Secundo, si substantialis ordo judicij prætereatur, ut si reus non citetur, nec moneatur sub comminatione censuræ. Ratio est, quia non est contumax, qui antè non fuit monitus de præcepto, & pœnâ annexâ. Quod tamen intellige de censura ab homine lata per sententiam particularem: quia quæ fertur à jure, vel per sententiam generalem, vel etiam specialem, respectu tamen actus futuri, non eget aliâ monitione; cùm lex aut sententia seipsam satis moneat. Idem est de sententia non illativa censuræ, sed declaratoria tantùm:

quia

quia absque alia monitione declarari potest censura incursa, quando crimen, cui est annexa, commissum esse evidenter constat.

Porrò ut censura sit licita, requiritur. 1. ut dicta monitio sit Canonica, id est, trina, juxta Canones: etsi aliquando ex justa causa sufficiat una tribus æquivalens, v. g. moneo te semel pro tribus vicibus, 2. ut ex scripto recitetur, 3. ut causa censuræ exprimatur, 4. ut reo petenti exemplum scripturæ, intra mensem tradatur: alioqui Judex ipse suspenditur à divinis officiis, *Fill. t. 11. c 4.*

Tertiò, Ob defectum justæ causæ. Hæc autem deficere potest tripliciter. 1. Si nec ea à parte rei, nec secundum allegationes fori externi subsistat. 2 Si à parte rei crimen subsistat quidem, non tamen in ordine ad judicium: quia reus de eo non confitetur, nec legitimè de eo convincitur. 3. Si à parte rei non subsistat crimen, etsi juridicè probetur, ideoque titulum seu causam præsumptam habeat Judex, in quo casu etsi sententia à parte rei sit injusta, ideoque probabilius censura non liget in foro conscientiæ, in foro tamen externo servari debet, propter scandalum, *vid. Laym.* l. 1. c. 6.

DUBIUM V.

Quid possint absolvere à censuris.

Resp. I. A censura lata per sententiam particularem, ordinariè is tantùm potest absolvere, qui eam tulit, vel ejus superior, vel successor, vel delegatus. Ab ea quæ lata est jure communi, vel ab homine per sententiam generalem, si non sit reservata, potest

absolvere quivis, qui censuratum potest absolvere à mortalibus: si verò sit reservata, ordinariè & per se potest tantum relaxari ab auctore legis, vel ejus successore, vel delegato.

Dixi I. *Ordinariè*: quia in articulo mortis quivis Sacerdos absolvere potest à quavis censura.

Dixi II. *Per se*: quia per accidens, & ex privilegio possunt etiam alij, *Laym l. 1. t. 5. p. 1. cap. 7.*

Resp. II. Episcopi; secundùm *Trid. sess. 24. cap. 6.* possunt 1. absolvere in foro conscientiæ per se vel Vicarium, ab omnibus censuris occultis, etiam in Bulla Cœnæ Papæ reservatis; exceptâ hæresi, à qua per seipsos tantùm absolvere possunt (quantum est ex vi hujus decreti.) Dicitur autem censura occulta, quæ contracta est ob delictum non publicum, nec ad forum contentiosum deductum, aut si deductum fuit, à quo reus ob defectum probationis fuit absolutus, *Bonac. d 1. q. 3. p. 1. num. 15. & p. 2. num. 1.* ex *declar. Cardin. &c.* 2. Possunt etiam sæpè absolvere à censurâ Papæ reservata, propter impedimentum ejus qui incurrit, vel quando propter senium, morbum, sexum, paupertiem, Pontifex non potest adiri, *Bonac. l. c.* ex *Navar Sanch Avila Kon. &c.*

Resp. III. Multi religiosi; præsertim Mendicantes, possunt ex suis privilegiis, (in foro tamen interno tantum) à variis censuris absolvere, *vid. Dian. p. 9 tract. 4. Resol. 63.* Quare à superioribus suis illa privilegia petant, cum ad confessiones audiendas exponentur, & circa ea sequentes regulas sequantur.

Prima. Qui habet potestatem absolvendi à censuris reservatis Episcopo, non potest vi illius absolvere à reservatis Papæ.

Secunda

Secunda. Qui habet potestatem absolvendi à reservatis Papæ, non censetur posse absolvere à censuris Bullæ Cœnæ: eò quòd hæ censeantur majores, nec comprehendi in concessione generali. *Dian. p. 5. t. 12. R. 34* ex *Suar. &c.* contra *Bossium*.

Tertia. Qui habet potestatem absolvendi à censuris bullæ Cœnæ, habet etiam à quibusvis Papalibus & Episcopalibus à jure latis, etsi aliqui negent de excommunicatione contracta propter hæresin, de qua alij probabilius affirmant, præsertim pro regionibus septentrionalibus, pro quibus alioqui concessio in magnam partem esset inutilis.

Quarta. Possunt Regulares per sua privilegia, sicut ab aliis censuris Papæ reservatis, ita etiam absolvere duëllo certantes (idem dic de similibus casibus) post constitutionem *Clementis VIII.* sicut poterant ante eam, præterquam in Italia extra Urbem: idque ex declaratione ipsiusmet *Clementis* apud *Comitolum lib. 6 moral. Regin. lib. 21. d. 83. Fill. tom. 1. tr. 15, c. 5. Laym. l. 3 c. 3. p. 3. c. 5.*

Resp. IV. Ampla etiam solet dari potestas à censuris absolvendi in Jubilæis; in quibus diligenter considerandum, quid, quantum, & quomodo concedatur. Si enim detur potestas absolvendi à casibus reservatis Papæ, etiam conceditur potestas absolvendi à censuris Papæ reservatis: quia is non solet reservare casus, nisi ratione censuræ adjunctæ. Porrò absolutio data confitenti bonâ fide in Jubilæo, cum intentione lucrandi illud, etsi posteà, vel suâ negligentia, vel propter aliud impedimentum non lucretur, est valida, tollitque censuram. Secus si ab initio indulgentias lucrari noluerit; eo enim casu probabilius est

absolutionem non valere, & tam peccata reservata, quàm censuram de novo debere tolli ab eo, qui potest extra Jubilæum.

DUBIUM VI.

Quomodo danda sit absolutio à censura.

Resp. Id statuendum esse ex natura tum censuræ, tum cujusvis absolutionis. Ex qua circa absolvendi modum *resolves*.

I. Ex natura rei non requiruntur certa verba, sed sufficiunt ea signa, quibus apertè significetur absolutio impendi. In foro tamen externo communiter servanda est forma cujusque Episcopatus. In foro autem conscientiæ hæc ferè est in usu: *Ego te absolvo a vinculo,* v. g. *excommunicationis, suspensionis, &c. quam incurristi propter NN. (talem causam)* & (si sit excommunicatus) *restituo te Sacramentis Ecclesiæ, & communioni fidelium, aut* (si sit suspensus) *executioni tuorum ordinum, vel officiorum, vel beneficiorum, in nomine Patris, &c.* In publica autem ac solemni absolutione præmittitur Psalmus Miserere, & ad singulos versus pœnitentis humeri denudati leviter percutiuntur (nisi ex justa causa talis cæremonia videatur omittenda, præsertim in fœminis) tum adjectis precibus absolvitur, & in Ecclesiam introducitur. Idem modus ferè servatur in absolutione mortuorum, nisi quod sepulchrum virgâ percutiatur. *v. Rituale Romanum.*

II. Absolvi à censura potest absens, imò & invitus; etsi hoc communiter non liceat; ne censura contemnatur. Ratio est, quia sicut pœna in absentem & invitum potest statui, sic & auferri. *Turr. Dian p. 6. tract. 9. Resol. 10.*

III. Is

III. Is qui pluribus censuris est astrictus, potest absolvi ab una, relictis aliis: quia inter eas non est necessaria connexio. Unde si dicatur, absolvo te ab omni vinculo, &c. valet pro omnibus: ideoque si sic absolutus in Jubilæo fortè omisisset invincibiliter peccatum habens annexam censuram, id est excommunicationem, posset is postea ab eo peccato per quemvis approbatum absolvi, cum non sit amplius reservatum; eò quòd censura, ratione cujus tantùm erat reservatum, sit sublata.

IV. Absolutio, vi aut metu gravi, injustè incusso extorta, non valet; imò novam excommunicationem incurrit, qui metum incutit.

V. Absolutio data ab ordinario, non præstitâ satisfactione, etsi sit illicita, valida tamen est, imò etiam data à delegato, modò non delegetur cum conditione satisfactionis: quæ si impossibilis sit, sufficit præstare cautionem, aut juramentum de satisfaciendo cum poterit.

VI. Dari potest absolutio sub conditione de futuro contingenti; cum sit actus jurisdictionis externæ, qui conditionatus esse potest. Communiter tamen non expedit sic absolvi: si enim reus absolutionem meretur, non debet apponi conditio; si non meretur, non debet absolvi.

VII. Potest etiam dari absolutio ad reincidentiam, id est; pro certo actu & tempore, quo transacto reincidat: item sub certo onere, quo non impleto, censura reviviscat.

VIII. Probabilius est, eum qui habet potestatem absolvendi in foro conscientiæ à censura, posse id facere etiam extra confessionem; ut contra *Navar. Suar. & alios* docet *Sanchez, l. 8. de matr. d. 16. Kon. Dian. &c.*

CAPUT II.

De Excommunicatione.

DUBIUM I.

Quid sit, & quotuplex.

RESP. Excommunicatio est censura, per quam quis privatur communione Ecclesiæ. Estque duplex: Minor, quæ tantum privat usu passivo, seu receptione Sacramentorum; & Major, quæ etiam dicitur Anathema, ac in jure ferè semper nomine excommunicationis intelligitur, privatque omni communione Ecclesiasticâ, secundum dicenda. Per hanc Majorem excommunicatus rursus est duplex: Toleratus, quem fideles non tenentur vitare: Non toleratus, quem tenentur vitare. Et quidem post *Concilium Constantiense*, non tolerati sunt hi tantum, 1. Notorius Clerici percussor, de quo *infra*. 2. Quivis nominatim excommunicatus, & specialiter ac publicè denuntiatus. *Unde resolves.*

I. In Germania Catholici securè communicant cum iis, qui notoriè sunt Hæretici & consequenter excommunicati, quia non sunt nominatim excommunicati, ac publicè denuntiati.

II. Non teneris vitare eum, quem scis peccasse contra legem; per quam illi, etiam in particulari, sub pœna excommunicationis aliquid est vetitum, vel præceptum: quia requiritur, ut per sententiam expressam & specialem, contra personam in particulari, post peccatum commissum censura sit publicata, v. g.

ut Joannes sit denuntiatus excommunicatus: vel saltem ita exprimatur persona, ut non liceat de ea dubitare, v. g. excommunicamus talis loci Decanum; Prætorem.

III Licet dicatur, Excommunicamus Petrum, v. g. incendiarium, & ejus complices, solus Petrus vitandus est, non verò alij; etsi sint notorij: quia sententia quoad illos, est tantum generalis, & non specialis contra certam personam.

IV. Non teneris vitare eum, qui pravatim in conclavi est denuntiatus: quia id non est factum publicè: ad hoc enim requiritur, ut sententia legatur, vel affigatur aliquo loco celebri, v. g. in templo, tempore concionis, vel aliter, pro more regionis.

DUBIUM II.

Ob quam causam incurratur, & quem effectum habeat excommunicatio Minor.

Resp. Incurritur ob unicam tantùm causam, si quis nimirum cum excommunicato majore excommunicatione communicet iis casibus, quibus non licet. Effectus ejus est, privatio sacramentorum perceptionis, *v. Laym. lib. 1. tract 5. p. 2. c. 3. Unde resolves.*

I. Cum jura dicunt communicantem cum excommunicato incurrere similem excommunicationem, sensus est, quòd similiter, id est, verè excommunicetur, licèt minore.

II. Propter communicationem cum excommunicato minore excommunicatione, etiam nominatim denuntiato, nulla incurritur censura.

III. E. si excommunicatus minore excommunica-

municatione, recipiendo aliquod Sacramentum non incurrat irregularitatem, graviter tamen peccat: administrando verò, probabile est nec venialiter peccare.

IV. Incurritur hæc censura, etsi quis propter levitatem materiæ tantùm venialiter peccet, v. g. confabulando nominatim excommunicato, quando non licet; secus, si sit veniale propter imperfectum usum rationis: quia pœna infligitur propter actum, qui quantum est ex se, sufficit ad mortale.

V. Etsi peccatum veniale possit omitti in confessione, non tamen illud, cui hæc censura est annexa: ne Sacramentum in ea recipiatur. Unde etiam Confessarij ordinariè prius absolvunt fideles ab omni vinculo excommunicationis, etiam minoris, deinde à peccatis.

VI. Ab hac excommunicatione lata à jure, absolvere potest Parochus, & quisquis potest à mortalibus; cum non sit reservata. An verò qui potest absolvere à veniali, habente annexam hanc excommunicationem, possit etiam ab ipsa, quidem affirmant ut *Navarr.* & *Toll.* alij probabilius negant, ut *Suar. Kon.* quia sicut hæc absolutio est distincta à sacramentali, ita etiam ad eam requiritur distincta jurisdictio, quæ nusquam conceditur omnibus Sacerdotibus, *v. Laym. l.* 1. *c.* 2. *p.* 2. *n.* 3.

DUBIUM III.

Quos effectus habeat excommunicatio Major.

Resp. Habet duplices, Mediatos, & Immediatos.

Mediati,

Mediati, sive remoti sunt hi.

I. Irregularitas, quam excommunicatus incurrit, exercendo actum alicujus ordinis.

II. Si excommunicatus toto anno in excommunicatione contumaciter persistat, & ut jura loquuntur, insordescat, sit suspectus de hæresi, & contra eum ut talem procedi potest ex *Trid. sess. 25. cap. 3.* ideoque si crimen grave, & beneficij privatione dignum commisit, privandus est beneficio: imò etsi crimen non sit adeo grave, si tamen ad hæresis suspicionem purgandum citetur, tamquam hæreticus privari debet. *Bonac. d. 2. q. 2. p. ult.* ex *Rebuff Dian. Navar &c.*

Immediati effectus sunt sequentes.

I. Privat susceptione & usu passivo sacramentorum; unde nullus excommunicatus sive toleratus, sive non, potest ea licitè recipere sub mortali; nisi excuset ignorantia invincibilis, metus mortis, infamiæ, jacturæ bonorum, &c. quia censura non obligat cum tanto rigore. *Layman l. 1. t. 5. p. 2. cap. 2.*

Dixi, *licitè*: quia validè suscipit omnia, saltem quoad substantiam, præter Pœnitentiæ: imò etiam hoc, si adsit ignorantia inculpabilis: dummodò cætera ad essentiam Sacramenti requisita non desint: quia per censuram non fit incapax absolutionis, nisi prohibeatur eam recipere, priusquam absolvatur à censura *Bon. di. 2. q. 2. p. 2.* ex *Fill. Suar. Kon. &c.* Nec obstare, etiamsi excommunicatio sit reservata, vel Confessarius sciens peccata habere annexam excommunicationem, tamen ex malitia absolvat, docet *Dian. p. 3. t. 4. R. 78.* ex *Konin. Suar. &c.* & *p. 5. t. 9. R. 53.*

II. Privat (saltem non toleratos) communibus Ecclesiæ suffragiis, orationibus,

& fructu indulgentiarum, non tamen privatis. Unde non tantum quivis privatus, sed etiam Sacerdos potest, tamquam persona privata, pro excommunicatis orare, etiam in publicis precibus, & sacro; imò actionem sacrificandi, prout pendet à mexico privato operantis, offerre, vel ejus in Momento in particulari meminisse.

Dixi, *tamquam privata*: quia ut minister Ecclesiæ non potest. Hinc irritæ sunt ac nullæ omnes preces, quas pro excommunicato in persona Ecclesiæ, intercedentis pro ipso, Deo offert, adeoque privatur omnibus bonis, quæ in gratiam Ecclesiæ Deus concessurus fuisset.

III. Privat usu activo Sacramentorum & administratione. Quæ tamen excommunicato tolerato, & ad id requisito, & se non ingerenti, quandoque est licita, v. g. si sit Pastor; cujus subditi teneantur audire sacrum, nec sit alius qui celebret; imò si etiam non Parochus fortè rogetur, & invitetur ad celebrandum. Ac licet communis doctrina sit apud *Laym. hic cap.* 4. peccare fideles, si sine causa necessitatis, vel magnæ utilitatis, talem inducant ad Sacramentorum administrationem, quando alius minister haberi potest, contrarium tamen est probabile, ob facultatem concessam à *Concil. Constant.* cum talibus communicandi: & hinc nec illum, qui petit à tali Sacramentum, nec ipsummet excommunicatum, si conferat præcisè ob censuram peccare. *Laym. l. c. n.* 5. ex *Soto & Sanch. l.* 7. *de matr. d.* 9. *num.* 8. Idem docet *Bonac. d.* 2. *q.* 2. *p.* 2. §. 2. ex *Vasq. Suar.&c.* Non tolerato autem illicita est Sacramenti administratio, præterquam in casu extremæ necessitatis: extra quam valide illud administrat, præterquam Pœnitentiam, quia hæc requirit jurisdictionem,

nem, quâ ipse caret, *vid. Layman. hic c. 2. Bonac. l. c.*

IV. Privatio usûs divinorum officiorum: ita ut non tantum careat eorum fructu, sed etiam sub mortali iis nequeat interesse, parte notabili; ita ut moraliter centeatur cum aliis communicare; nisi excusset ignorantia, vel necessitas, vitandi scandali, aliáve justa causa. *Bonac. loc. cit. p. 3. §. 1. ex Suar. Fill. &c.* Similiter peccant etiam alij, qui cum excommunicato vitando eidem Missæ intersunt, ut ex communi docet *Bonac. l. c. num 9.* contra *Durand.* quia participant cum illo in divinis. Aliud tamen esse, si transiens per Ecclesiam aliud tractaret, vel breviter, privatim, aut omninò separatim oraret; aut si aliis unum sacrum audientibus, ipse aliud audiret: quia sic moraliter non censeretur communicare cum aliis, nec conjungi ad unam orationem fundendam. *Bonac. loc cit. num. 16. ex Suar. Henriq. Fill. Kon &c.* Ac licet peccatum hoc ex genere suo sit mortale, ex parvitate tamen materiæ subinde tantùm est veniale, ut si exigua pars Missæ, v. g. usque ad Evangelium tantum cum illo audiatur. *Avila, Dian. part. 5. t. 5. R. 21.* vel si Horæ privatim cum eo recitentur *Dian. part. 5. t. 9. R. 89. ex Suar. & aliis 9.* Porro per divina officia intelliguntur sacrificium Missæ, publica oratio, Processio, cantus horarum, benedictio olei, aquæ, candelarum, & cætera annexa ordini Clericali, quæ solemniter fiunt, (exceptâ concione) in quibus licet alij fideles non teneantur vitare toleratum, tenentur tamen non toleratum sub mortali vitare, nisi vel levitas materiæ, vel ignorantia, aut simile quid excuset. Unde si talis Præsens sit, moneri debet ut recedat, si nolit, debet

extrudi

extrudi, vel exportari, licet si Sacerdos: nisi tamen gravius inde timeatur incommodum ob quod si expelli non possit, omittendum est officium, etiam die festo, & celebrans nondum inchoato Canone debet abrumpere Missam; si inchoavit, potest cæteris abeuntibus sacrum prosequi, vel abrumpere, ob sententiæ utriusque probabilitatem: si consecravit, debet solo ministro manente pergere usque ad communionem inclusivè, & reliqua perficere in sacristia, vel alio decenti loco. Quod si excommunicatus negligat procurare absolutionem eo fine, ut non audiat sacrum die festo, peccat mortaliter omissione sacri; secus si alia de causa negligat. Quod si etiam obligatus est ad horas, non excusatur ab illis, (etsi non debeat dicere, *Dominus vobiscum*; sed, *Domine exaudi*, *&c.* quas si cum alio privatim legat venialiter tantum videtur peccare.

V. Collatio beneficij facta excommunicato nulla est, uti & præsentatio, vel electio, institutio, & confirmatio. Ratio est, quia excommunicatus, etiam toleratus, non potest communicare in officio, proindeque incapax est beneficij; quod datur propter officium. Idque, licèt ignoretur excommunicatio: quia ignorantia invincibilis, etsi excuset à culpa, non tamen supplet defectum conditionis requisitæ ad valorem actûs. *v. Less. l. 2. c. 14. d. 22.* Imo probabile est, excommunicatum, quamvis beneficio ante obtento non privetur, fructus tamen & distributiones non facere suas, ideoque eas teneri restituere, etiam ante sententiam judicis: quia est privatus officio, fructus autem dantur propter officium, velut merces propter opus. Ita *Suar.* & *alij* contra *Sanch.* & *Kon.* qui probabiliter putant, ex consuetudine

ſine non teneri ante ſententiam, modò per e, vel alium inſerviat beneficio.

VI. Privat communicatione forenſi. Unde excommunicatus nequit eſſe Judex. Advocatus, Procurator, (licet pro ſemetipſo reſpondere poſſit ipſe. *Kon. Prap. Dian. p.* 5. *t.* 9. *R.* 111.) actor, tabellio, teſtis, &c. ita ut contra excommunicatum, etiam toleratum, ſemper poſſit reus excipere. Quòd ſi non faciat, nec Judex eum repellat, valida ejus acta erunt, ſi ſit toleratus: ſecus eſt de judice non tolerato, cum ſit privatus juriſdictione. *v. Lay.* c 2. *Dian p.* 5. *t.* 9. R. 112. 113. Non poteſt etiam eſſe tutor aut curator. *Dian. p.* 5. *t.* 9. *R.* 115. ex *Sylv.* Neque teſtamenti executor. *Dia. p.* 8. *tr* 9. *R.* 2. ex *Carp. &c.* contra *Sanch. Lugo &c.* Si tamen non fiat oppoſitio, validè exequitur. *Ib.* Nec poteſt ipſe teſtari licitè, etſi faciat validè, etiam cum excommunicatum inſtituit hæredem. *Suar. Fill. Merc. &c.* cum *Dian. l. c.* R. 129. Denique contractus omnes ab eo facti (etſi ſint illiciti, & ratione eorum non detur actio in foro externo durante executione) valent, niſi fiant ab eo ut perſona publicâ, vel miniſtro ratione muneris vel beneficij: quia tunc ſpectant ad juriſdictionem, quæ ſuſpenſa eſt, *Dian. p.* 5. *t.* 9. *R.* 128. ex *Cov. Fill. Merc. &c.*

VII. Excommunicatus non toleratus privatur uſu juriſdictionis. Unde non poteſt validè eligere, conferre, præſentare, ferre leges vel ſententiam: & qui ſic beneficium à non tolerato accepit, dicendus eſt intruſus, ac proinde tenetur, ſine alia juris declaratione, beneficium unà cum fructibus relinquere.

Dixi, *non toleratus:* quia acta tolerati probabile eſt eſſe valida, ob bonum commu-

ne: graviter tamen peccat, si absque necessitate talia exerceat.

VIII. Non toleratus privatur Ecclesiasticâ sepulturâ, ita ut non possit in loco sacro, seu benedicto, sepeliri: & si contrarium fiat, ac corpora discerni possint, debet exhumari, nec in eo loco divina peragi ante reconciliationem.

Dixi, *non toleratus*: quia Ecclesia non polluitur, etsi hæreticus, non speciatim denuntiatus, in ea sepeliatur, ut docent *Suar. Laym.* & alij. Jure nihilominus id prohibent Episcopi in Germania, eò quòd inter cæteras pœnas non communicantium in Paschate, etiam statuatur privatio sepulturæ Ecclesiasticæ.

IX. Excommunicatus privatur omni aliâ civili communicatione fidelium, ita ut ipse non possit cum aliis, &, si non sit toleratus, etiam alij cum ipso non possint communicare: idque in casibus hoc versu comprehensis:

Os, orare, vale, communio, mensa, negatur:

Dicitur I. *Os*, per quod intelligitur osculum, & omne colloquium, etiam privatum, item per nutus, literas, internuntium, & quodvis signum benevolentiæ.

Dicitur II. *Orare*, id est omnis communicatio in divinis, de qua *supra*.

Dicitur III. *Vale*, quod comprehendit omnem salutationem, (saltem honorificam) verbo, vel signo, vel amplexu; & secundum quosdam, etiam resalutationem, eò quòd sit actus observantiæ. Sed contrarium videtur verius, quia est solutio debiti, Imò *Sayr. &c.* cum *Dian. p. 5. t. 9. R. 16.* putant probabile, quòd sola verbalis salutatio sit prohibita, non autem alia signa, v. g. aperiendo caput; &c. quæ urbanitatis causâ fieri solent,

Dici-

Dicitur IV. *Communio*, quæ comprehendit
mnem contractum (qui tamen validus eſt,ſi
iat.) Item cohabitationem, cooperationem,
ocietatem, v.g. in contractibus, ita ut mora-
iter cenſeatur communicare; quòd prudens
æſtimabit: unde nec iter cum eo tamquam
um ſocio facere licet.

Dicitur V. *Menſa*, per quam intelligitur om-
nis convictus, & convivia, per modum ſocie-
atis & commercij, qualis non eſt, ſi caſu in-
idas in idem hoſpitium, iter, menſam, imò
ectum. *vid. Bonac. d. 2. q. 2. p. 6. §. 1. & 2.*

Quæres. I. Quale peccatum ſit communica-
re cum excommunicato non tolerato.

Reſp. Communicatio in divinis cenſetur
mortale, propter gravitatem materiæ: in ci-
vilibus autem, etſi inducat minorem excom-
municationem) ſecluſo tamen contemptu,
tantùm eſt veniale regulariter *Suarez*, *Bauny*,
&c. Dian p. 7 t. 11. R. 47. Quod addo, quia ali-
quando eſt mortale; ut ſi quis cum excom-
municato communicet in eodem crimine,
v. g. ſi quis concubinam excommunicatam
cognoſcat.

Quæres. II. An aliquando liceat cum non
tolerato communicare.

Reſp. Quòd ſic, extra divina in his quin-
que caſibus. 1. In caſu utilitatis, ſive ſpiritua-
lis ipſius excommunicati, v. g. ut converta-
tur, ſive alterius, ut ab excommunicato con-
ſilium petat, quod ab alio habere non poteſt;
ſive etiam utilitatis temporalis, v. g. ut ab eo
reſtitutio vel debitum ex contractu petatur.
Contractus tamen novos cum ipſo inire non
licet, etſi, ſi ineantur, ſint validi, cum
nulla ſit lex irritans. 2. In caſu legis matri-
monialis: quomodo uxori licet communi-
care cum marito, & contrà, niſi factum ſit
divor-

divortium *Dian. part.* 5. *t* 9. *R* 122. non tamen sponso de futuro cum sponsa. *l. c. R.*126. ex *Sayr. Sanch* & *Fill.* 3. In casu subjectionis: quomodo possunt filij etiam emancipati. Addit *Dian parte* 5. *t.* 9. *R.* 118. 119. ex *Corn. Fill. Hurt. &c.* etiam adoptivi, vel illegitimi, imò etiam nepotes, pronepotes, & in eodem genere affines, communicare parenti; servi, & ancillæ Domino, si ante excommunicationem fuerint in servitio. Similiter religiosi Prælato: non tamen nisi quoad eam communicationem, quæ ab habitantibus in eadem familia evitari non potest. *Dia l. c. R.* 128. contra *Sotum. vid. Fill. tract.* 12. *cap* 8. *num.* 203. *Lay.* & *Bon l. c.* 4. In casu ignorantiæ juris, vel facti. 5. In casu necessitatis, sive animæ, sive corporis, sive bonorum temporalium: qui casus hoc versu comprehenduntur.

Utile, lex, humilis res ignorata, necesse.

DUBIUM IV.

Ob quas causas incurratur excommunicatio Major.

Cùm hæ multæ sint, variæ sunt etiam excommunicationes, quæ in 4. potissimum classes dividuntur: nam aliæ nulli, aliæ Episcopo, aliæ Pontifici per Bullam cenæ, aliæ eidem extra illum reservantur.

ARTICULUS I.

Quæ sint excommunicationes non reservatæ.

Resp. I. Ex jure antiquo usitatiores sunt sequentes.

Contra

Contra omnes. 1. In vexantes Ecclesiasticos, quòd non elegerit eum, pro quo rogati fuerant. 2. In directores Monialium, si foveant discordias in electione. 3. In extorquentes absolutionem à censura per vim aut metum. 4. In compellentes Ecclesiasticos, ut laicis submittant jura Ecclesiæ. 5. In docentes leges vel medicinam, religiosos qui dimiserunt habitum, vel eos retinentes in suis scholis. 6. In sepelientes tempore interdicti, vel interdictos, vel excommunicatos non toleratos, vel manifestos usurarios. 7. In Impedientes visitatores Monialium. 8. In contrahentes matrimonium in gradibus prohibitis, vel cum Monialibus. 9. In edentes Glossas in tridentinum. 10. In imprimentes libros sine superiorum licentia. 11. In præcipientes suis subditis, ne officia communia reipub. exhibeant Ecclesiasticis, v. g. ne ijs vendant, coquant panes, &c. 12. In Doctores & Professores non facientes professionem fidei, ubi recepta est bulla *Pij IV.* 13. In negligentes administrare justitiam Ecclesiasticis. 14. In potestates foventes usuras.

Contra Clericos 1. In Clericos in dignitate constitutos, aut Sacerdotes, audientes publice jus, aut medicinam. 2. In Sacerdotes recipientes præfecturas sæculares. 3. In Clericos minores Episcopis, locantes domos usurarijs. 4. In alienantes bona Ecclesiæ, vel locantes ultra triennium. 5. In impugnantes in concionibus montes pietatis. 6. In contrahentes matrimonium, si sint in sacris. 7. In fictè resignantes, vel permutantes beneficia 8. In præsumentes absolvere à casibus Bullæ Cœnæ.

Contra Religiosos. 1. In audientes Leges, vel medicinam extra claustra. 2. In habitum

temerè dimittentes, vel matrimonium contrahentes. 3. In instituentes novum ordinem. 4. Adeuntes curias Principum, ad nocendum suis monasteriis vel Prælatis. 5. Tenentes arma sine licentia intra claustra. 6. Non servantes interdictum, quando servatur à Cathedrali. *v. Fill. tom.* 1. *t.* 14. 15. *c.* 84. *Bon. d.* 3. *p.* 5. §. 1. *n.* 36.

Resp. II. Supradictis adjectæ sunt à *Tridentino* sequentes, quæ valent, ubi illud est receptum 1. In imprimentes, imprimi mandantes, vendentes apud se retinentes, vulgantes libros de rebus sacris, sine nomine auctoris, & approbatione ab Ordinario obtentâ. 2. In docentes, non esse necessariam Confessionem ante sumptionem Eucharistiæ. 3. In raptores mulierum, juvantes, faventes. 4. In cogentes contrahere matrimonia cum præscriptis. 5 In magistratus, qui requisiti non juvant Episcopos, ad restituendam, vel conservandam clausuram monialium. 6. In ingredientes (cujuscumque conditionis, vel sexûs fuerint) monasteria Monialium, sine licentia in scripto obtenta. 7. In cogentes mulierem ingredi monasterium, & profiteri. 8. In impedientes, sine justa causa, sanctam voluntatem mulierum emittendi votum. 9. In dominos temporales, concedentes in terris suis locum pro duello.

ARTICULUS II.

Quæ sint excommunicationes reservatæ Episcopis.

Resp. Sunt hæ. 1. Quæ contrahitur ex levi percussione Clerici, vel gravi, si sit mulier. 2. In eos, qui absoluti in articulo mortis (à censu-

censura, vel peccato habente censuram annexam) ab eo, qui alias non poterat, non præsentant superiori se, postquam convaluerunt. v. Fill. t. 15. cap. 10. n. 241. & 242. 3. In Fratres Minores, si admittant in suis Ecclesiis ad officia divina Fratres tertij Ordinis. 4. In procurantes abortum fætûs animati, effectu secuto. 5. In eos, qui communicant in eodem crimine cum excommunicatis ab Episcopo. 6. Eæ omnes, quas ferunt Episcopi per propria statuta, & sibi reservant: quas Confessarij videant in Agendis.

ARTICULUS III.

Quæ sint Papæ reservatæ extra Bullam Cœnæ.

Resp. I. *Contra omnes* magis obviæ sunt sequentes. 1. In incendiarios. 2. In habentes litteras Apostolicas falsas, & non destruentes: item in falsarios litterarum Apostolicarum. 3. In effringentes & spoliantes Ecclesias. 4. In communicantes in eodem crimine cum excommunicatis à Papa. 5. In vexantes eos, qui censuram in alios tulerunt. 6. In absolutos ab excommunicatione sub conditione, & non implentes, 7. In violantes interdictum Papale. 8. In dantes & recipientes aliquid ex pacto, ob admissionem ad religionem. 9 In Simoniacos reales, circa ordinem vel beneficium. 10. In committentes simoniam confidentialem. 11. In impedientes executionem litterarum sacræ pœnitentiariæ. 12. In dantes & recipientes aliquid pro gratia, aut justitia, apud Sedem Apostolicam. 13. In committentes duellum, atque ad id cooperantes, suadendo

&c. 14. In mulieres ingredientes Monasteria Regularium. 15. In impugnantes institutum Societatis Jesu. 16. In facientes jurare illicita, & contraria libertati Ecclesiasticæ. 17. In rapientes bona Ecclesiastica; item in exigentes tributa ab Ecclesiasticis. 18. In Violantes libertatem Ecclesiasticam; quoad fugientes ad Ecclesiam. 19. In docentes posse fieri confessionem in absentia. 20. In eos, qui alterutram opinionem de Conceptione B. Virginis damnant peccati mortalis, vel hæreseos: item in eos, qui in concionibus, aliisque publicis actibus, ut lectionibus, conclusionibus, asserunt B. Virginem conceptam in originali. 21. In percussores Clericorum. Quæ cum celebris sit, & multa scitu necessaria habeat, agetur de ea peculiariter *infra.*

Resp. II. *Contra Clericos & Religiosos*, sunt hæ. 1. In Participantes in sacris cum excommunicatis à Papa. 2. In Procurantes alienationem Ecclesiarum. 3. In Concionatores, qui Scripturæ sensum à Doctorum interpretatione alienum, circa tempus Antichristi & extremi judicij, aliaque similia revelata prædicant. 4. In Parochos non implentes juramentum de residentia factum 5. In Mendicantes transeuntes ad alium ordinem, præter Carthusianum. 6. In Moniales exeuntes claustra sine licentia. 7. In religiosos qui sine privilegio, vel speciali licentia Parochi, Clericis aut Laicis Sacramentum Eucharistiæ, vel Unctionis ministrare, vel matrimonia solemnizare præsumunt.

ARTI-

ARTICULUS IV.

Quomodo sit intelligenda excommunicatio percussoris Clericorum.

Resp Ea sic habet : *Si quis suadente diabolo, in Clericum vel Monachum violentas manus injecerit, anathematis vinculo subjaceat, & nullus Episcoporum præsumat illum absolvere.*

Dicitur I. *Si quis* : intellige cujuscumque sexûs aut status, etiam impubes, dummodò rationis compos & doli capax. Extenditur autem ad efficaciter mandantes, consulentes, consentientes, suo nomine factam ratihabentes, non impedientes, saltem si ex officio aut justitia teneantur, ut Reges, judices, & cæteri superiores; item patres, tutores, heri, pædagogi, Parochi, &c. quibus aliorum cura demandata est. Ita *Laym. l. 1. t. 5. p. 2. c. 5. n. 6. Bon. d. 1 q. 4. p. 1. n. 8. ex Molin. &c. commun.*

Dixi, *saltem &c.* quia si ex charitate tantum teneantur, etiam excommunicari docent. *Suar. Cajetan. Fill. Molin. Sayr. &c.* Verùm id probabilius negat, *Bon. l. c.* ex *Navar. Kon. Reg. Henr. Molin. &c.*

Dicitur II. *Clericum*: quo nomine intelligitur omnis primâ saltem tonsurâ initiatus (etiamsi conjugatus, dummodò cum unica virgine,)& deferat habitum, serviatque alicui Ecclesiæ : item etiam excommunicatus, suspensus, interdictus, degradatus verbaliter tantum.

Dicitur III. *Monachum* : intellige quemvis religiosum, etiam laicum, conversum, novitium, utriusque sexûs : item tertiarios S. Dominici, S. Francisci, si gestent habitum, & vivant in communitate: item Eremitas subjectos alicui regulæ, vel superiori.

Dicitur IV. *Manus injecerit* : per quod in- telligitur quævis contumelioſa actio exterior mortalis, circa Clerici perſonam, vel res ei adhærentes, ſive fiat manu, ſive baculo, gladio &c. *Bonac. d.* 2. *q.* 4. *p.* 1. *Ex dictis reſolvuntur ſequentes Caſus.*

I Hanc excommunicationem incurrit 1. Qui talem conſpuit, conſpergit aquâ, pulvere, conſpurcat luto, evellit crinem, lacerat veſtem, eripit aliquid per vim & injuriam de ejus corpore, v. g. pileum, pallium, &c. ita ut actio ſit graviter injurioſa *Bonac. l. c Laym. cap.* 5. *num.* 5. 2. Qui concludit, aut violenter detinet carcere, vel loco, unde ſine dedecore non poteſt exire. *Ib.* 3 Qui perſequitur, ut in flumen vel foſſam incidat, equo decidat, &c *Ibid.* 4. Qui manus violentas injicit in equum, cui is inſidet, occidendo, vulnerando, cædendo ſiſtendo per frenum, quæ actio licèt ſit levis reſpectu corporis, non tamen reſpectu honoris. *Ibid.* 5. Qui aliquid ſupradictorum facit, etiam Clerico conſentiente, dummodo ſit injurioſum ordini Clericali. *Laym. l.c.* 6. Clericus, ſi ſeipſum ex malitia vel paſſione (ſecus ſi ex devotione) percutiat injuriosè. *Laym.l.c* ex *Nav.* 7. Qui percutit Clericum etiam meritum, ſi fiat vel per quem non debet, ut ſi morte dignus puniatur à judice ſæculari, vel modo illicito, ut ſi à Prælato puniatur per laicum. *Bon.l.c.* ex *Navar. Sayr. Suar. Fill. Kon. &c. vid. Laym.c.* 5.

II. Non incurrit 1. Fur, qui clam abſcindit crumenam, vel veſtem tollit Clerico: quia non eſt actio violenta, ſed fraudulenta. *Bon. l.c.* 2. Si percuſſio ſit jocoſa, vel caſualis, v.g. ſi janitor, vel apparitor turbam arcens percutiat Clericum: item ſi pueri habentes primam tonſuram ſe pugnis percutiant *Bonac. l. c.* ex

Moll.

Moll. Fill. Kon. &c. item si percussio fit ad defendendum se, vel vitam suam, vel uxoris, parentum, filiorum, vel res suas, cum moderamine tamen inculpatæ tutelæ. *Laym. infra.* 3. Et denique quandocumque percussio ob levitatem, vel imperfectionem actûs, non esset mortalis, illata laico, ut docent *Cajet. Avilla.* & *Sa.* quod tamen *Suar.* universaliter non admittit. *vid. Bonac. loc. cit.* 4. Si fiat in tenebris, vel Clericum non agnoscas, quòd habitum non gestet; quia ignorantia excusat. 5. Si Prælatus, præceptor, pater, subditum in minoribus constitutum, correctionis causâ, (licèt ità accedat) percutiat moderatè, habita ratione culpæ, imò Prælatus & Præceptor Ecclesiasticus potest etiam in majoribus constitutum castigare. An idem possit pater, controvertitur in utramque partem probabiliter. *v Laym. loco mox citando.* 6. Si percutiatur realiter degradatus, vel bigamus: vel exerceat publicè officium cauponis, vel macellarij, vel scurram, & ter monitus non cesset; vel inventus turpiter agens cum uxore, matre, sorore, vel filia; vel denique mulierem ipso facto solicitans ad turpitudinem: quia perdit privilegium, *vid. Laym. l. 1. t. 5 p. 2. c. 5. Fill. l. 15. cap. 1.*

Resp. II. Etsi hæc excommunicatio sit reservata Papæ, potest tamen Episcopus ab ea absolvere his casibus: 1. Quando percussio, etsi sit mortalis, est tamen prudentum judicio levis, comparata cum enormi, v. g. si fiat palmâ, pugno, aut lapide, non relinquente vestigium: & secundùm, *Ant. & Dian. p. 9. t. 4. R.* 19. nisi notabilem injuriam, & magnum scandalum pariat, qualem negat esse, si quis Sacerdotem pugno percutiat in faciem, licèt guttæ sanguinis effluant. Enormis verò erit, si membrum præscindatur, copiosus

san-

ſanguis fundatur; vel etiam ratione dignitatis perſonæ, ut ſi percutiatur Epiſcopus, vel Abbas, etiam alapâ. 2. Si percuſſor ſit impubes, pauper, æger, ſenex, mulier, cœcus, claudus, ſervus, filius familias, vel non ſui juris, uti & regulares ac moniales invicem verberantes; item ſi ſint homines delicati, & quotquot habent legitimum impedimentum, ut non poſſint ire ad Papam, aut ejus legatum; vel ſi dubium ſit de excommunicatione. *Fill l.* 15.*c* 1. *num.*53.*& ſeq.* Denique ſi ſit occulta, *v. ſup. hic c* 1.*d.*5. & *Dian.p.*9.*t.* 4. *R.* 63. In quibus omnibus caſibus pro foro conſcientiæ poteſt etiã facultas abſolvendi impetrari (gratis quidem) ex Pœnitentiaria Romana à Majore Pœnitentiario, ut *v. ſupra hic l.*1. *t.* 2. *c.* 4. *in append.*

ARTICULUS V.

Quæ ſint excommunicationes Papæ reſervatæ per Bullam Cœnæ.

Reſp. Præcipua eſt in hæreticos: quæ extenditur non tantum ad fautores, receptores, & defenſores hæreticorum ut ſic, ſed etiam inſcienter retinentes, legentes, imprimentes, & defendentes libros hæreticorum, de religione tractantes, vel hæreſim continentes. Ad quam excommunicationem incurrendam requiruntur 4. conditiones. 1. Ut auctor libri ſit hæreticus. 2. Ut liber hæreſim expreſsè contineat, vel de religione agat. 3. Ut legatur materia notabilis, & ſufficiens ad mortale. 4. Ut ſcienter legatur, imprimatur, vel retineatur. *Laym.l* 2.*t.*1.*c* 15.*n.*1.*Unde reſolves.*

I. Non excommunicaris. 1. Si legas libros Catholicorum, referentes verba hæretico-

rum,

rum, etiamsi animo hæresim discendi legas, *Laym. l. c.* ex *Nav. Sanch. &c.* 2. S. in Catholici scriptoris libro, vel alio, hâc bullâ non contento, legas adjecta scholia; vel notas auctoris hæretici: quod tamen *Suar. to.* 5. *d.* 21. *s.* 1. limitat, nisi scholia essent tam copiosa, ut ex iis potius, quàm ex textu liber constare videretur, *Laym l. c.* ex *Navarr. Sanc. &c.*

II. Non prohibentur hæreticorum libri Philosophici, & alij hæresim non continentes, *Laym. l. c n.* 3. Imò probabiliter nec ij, qui incidenter tantùm continent hæresim, non agentes ex professo de fide. *Sayr. Graff.* apud *Laym. l. c.* contra *Suar.* & *Sanch.* qui id confirmat pro Germania, ubi Bulla cum tanto rigore non est recepta; *v. Becan.* 2. 2. *c.* 15 *q.* 8. Legens tamen tales, incurrit excommunicationem non reservatam Indicis librorum prohibitorum, ubi is receptus est: quod non videtur esse factum in Germania, saltem cum isto rigore, ut habet, *Lay. l. c. n.* 8.

III. Excommunicatur 1. Qui in sufficiente quantitate solum procemium, vel epistolam ad lectorem, vel indicem libri, vel partem libri, in qua nulla est hæresis, legit, ut habet *Laym. l. c.* & *Bon.* 2. Probabiliter etiam is, qui alterum jussu suo legentem audit: quia legit per alium *Lay. l. c. Azor. &c.* contra *Sanch.*

IV. Probabiliter non excommunicatur, qui hæreticam concionem, aut epistolam seorsim editam legit: quia non est liber, *Laym. l. c. n* 3. ex *Sanch.*

V. Non sufficit una alteráve linea; imò secundum *Sanch. Rodriq.* & *Sa*, nec integra pagina, etiam magni voluminis: quod tamen *Bon.* & *Laym. l. c.* non concedunt; licet hic fateatur, Confessario id posse ad hoc servire, ut non continuò damnet peccati mor-

 talis,

talis, & excommunicationis eum, qui bon fine, vel etiam ex curiositate unam paginar legit.

VI. Non incurritur, si retinentur libri pa vo tempore, v. g uno alteróve die: quia f cut materiæ, ita & temporis parvitas excu sat. *Lay. n 7. ex Graff. Sayr. Sanch &c.*

VII. Excusat ignorantia, etiam crassa, vel nescias esse hæreticum, vel tractare d religione. *Lay. n. 4. v. Sanch. l. 2. mor. c. 10 & l. 9. de mat. d. 32.*

VIII. Non excusatur is, qui librum vel i aliena domo, vel alieno nomine, vel anim non legendi habet. Item nec is, qui affirma non esse pravum, non esse exurendum: Iter qui impedit ne comburatur qui disputationi causâ defendit. Ita *Bonac.* qui tamen excusa eum, qui laudat stylum, vel ingenium aucto ris, vel bonam doctrinam, quæ in eo est, se non quatenus in eo est: v. g. si dicas, hic li ber esset bonus, si non haberet hæresim: qui talis non defendit *Lay. v. l c. Bon. d. 2. q. 5. p. 4*

CAPUT III.

De Suspensione & Degradatione.

DUBIUM I.

Quid sit Suspensio, quotuplex, & unde dignoscendum, qualis & quanta sit.

RESP. I. Suspensio est censura, quâ Clericus functiones aliquas Ecclesiasticas exercere prohibetur *v. Bonac. d. 3. p. 1. Laym. l. 1 t. 5. p. 3 c. 1. Unde resolves.*

I. Solus Clericus potest suspendi.

II. Suf

II. Suſpendere poſſunt, qui poſſunt ferre cenſuras.

III. Ex genere ſuo, & niſi parvitas materiæ excuſet, eſt peccatum grave, exercere actum per ſuſpenſionem prohibitum: unde & irregularitatem inducit. Si tamen ſuſpenſus toleratus ſe non ingerat in tales functiones, ſed ab aliis propter utilitatem requiratur, probabiliter non peccat, cum alij licitè requirant: imò etſi nominatim ſit denuntiatus & non toleratus. Alij tamen non tenentur ſub mortali eum vitare, niſi cenſeantur cooperari actui, à quo ſuſpenſus eſt: unde audire ejus Miſſam, non erit peccatum, (ſaltem mortale, ſi non inſervias. Ita probabiliter. *Avila, Henriq. Suar. Sayr.* apud *Bon. d.3.p.4.n.4* etiam *Laym.l c. c.1.n.7.*

IV. Suſpenſus non toleratus invalidè abſolvit; quia non habet jurisdictionem.

Reſp. II. Suſpenſio 1. alia fertur ad certum tempus, quo elapſo expirat: alia fertur abſolutè, ſeu indefinitè, manetque, donec per abſolutionem tollatur. 2. Alia eſt ab officio, ſive id ſit ordinis, ſive jurisdictionis: alia à beneficio: alia ab utroque. Suſpenſio ab officio, vel eſt à toto, vel à parte tantùm, ſcilicet à functione ordinis, vel jurisdictionis. Item ſuſpenſio beneficij, vel eſt à beneficio abſolutè, vel à quibusdam tantùm functionibus, ejus ratione competentibus. *Laym. Bon. ll. cc.*

Reſp. III. Quantitas & qualitas ſuſpenſionis colligi debet ex verbis, quibus fertur. Quæ utpote in re odioſa, non amplius ſunt extendenda, quàm propriè accepta ſignificent. *Unde reſolves.*

I. Suſpenſo abſolutè & in toto, prohibetur omne exercitium ratione officij proveniens, tam ordinis quàm jurisdictionis, &

conſequenter non poteſt celebrare, nec validè excommunicare, beneficia conferre,&c. Suſpenſus verò parte beneficij determinata, v.g. ab ordine tantùm, vel jurisdictione privatur tantum illius officij functionibus. Unde Epiſcopus v. g à jurisdictione ſuſpenſus, etſi non poſſit excommunicare, abſolvere, delegare; &c. poteſt tamen exercere actus ordinis,ut conſecrare templa,ordinare,&c. *Bon.l.c.*

II. Suſpenſus à certa functione Ordinis, v.g. à Sacramentorum adminiſtratione, non eſt ſuſpenſus à ſacrificio. Similiter ſuſpenſus ab ordine, poteſt nihilominus conferre primam tonſuram: quia non comprehenditur ſub ordine, *Bonac. p. 2. num.6.*

III. Suſpenſus ab officio ſimpliciter, non intelligitur ſuſpenſus à beneficio, ſeu fructibus ejus. Debet tamen per alium ſupplere, qui per ſe nequit, ut fructus percipiat. *Bon. num.* 10. ex *Navarr. Suar. Henriq. Fill. &c.*

IV. Suſpenſus ab ordine non videtur ſuſpenſus à beneficio; quia beneficium non fundatur in ordine. *Bon.* tamen dicit, indirectè ſuſpendi à fructibus ejus; quia dum non poteſt facere officium, non poteſt percipere fructus, *v. n.* 5.

V. Suſpenſus à beneficio, etſi hoc ipſo intelligatur ſuſpenſus à recipiendis fructibus ejus, non tamen ab officio, ſive jurisdictionis, ſive ordinis, etiam quod illi ratione ipſius beneficij competit. Unde tenetur legere Horas, & cætera onera beneficij præſtare, licèt fructibus non fruatur: hoc enim debet ſibi imputare. Non tamen privatur commodo, quod provenit ex anniverſariis, ſtupendiis Miſſarum; nec eo, quod datur propter onus perſonale Clerici: quia non ſunt fructus beneficij. Secus eſt de diſtribu-

tionibus

tionibus quotidianis; licèt ex his vel aliis beneficij fructibus possit ali, si aliunde sustentari nequeat. *Bon. l. c. n. 12. Sayr. Suar. Fill. &c.*

VI. Suspensus à beneficio potest nihilominus eligere, præsentare, conferre beneficium: quia etsi hæc jura competant illi ratione beneficij, illi tamen actus non sunt beneficij, præcisè ut sic, sed potius officij & jurisdictionis. *Ibid.*

VII. Suspensus à beneficio vel ordine absolutè, & sine addito, intelligitur suspensus ab omni beneficio vel ordine, nisi aliunde aliud constet. *Ibid. num* 8.

VIII Suspensus absolutè, intelligitur ab officio & beneficio. *Laym. c. 1 n. 2.*

IX. Suspenso Capitulo, vel Conventu, non censentur suspensi singuli, nisi sint in culpa, ait *Sa. V. Suspensio & Laym l c. cap. 2. n. 3.*

X. Si prælatus solo verbo dicat Sacerdoti, suspendo te, v. g. à celebratione, videtur esse simplex tantum prohibitio, non censura: quia hæc licitè non fertur, nisi in scripto Prælatus autem non debet præsumi velle peccare, nisi aliud constet de ejus intentione, aut nisi religio habeat privilegium, absque scripto ferendi censuras, *v. Bon. de censuris in communi d. 1. q. 1. p. 1.*

DUBIUM II.

Quæ sint suspensiones in particulari, & quis ab eis possit absolvere?

Resp. I. Suspensiones Juris communiores sunt sequentes.

I. Clerici ipso jure suspensi sunt. 1. Recipientes ordines sacros ab alieno, vel à proprio, in aliena diœcesi, vel sine ætate legitimâ, aut dimissoriis, aut titulo, vel extra

tempora aut non servatis interstitiis, vel per saltum, vel in censura, vel denique post matrimonium ratum: qui omnes suspensi sunt ab executione ordinum, nisi fecerint absque dolo: & si Ordine utantur, fiunt irregulares. 2. Excommunicans, suspendens, aut interdicens sine scriptura, & causæ expressione, est suspensus per mensem ab ingressu Ecclesiæ, nisi sit Prælatus regularis. 3. Clerici scienter eligentes Episcopum, vel Parochum indignum, suspenduntur à beneficiis biennio. 4. Ordinans & ordinatus simoniacè, est suspensus ab ordinibus. 5. Parochi jungentes sponsos alterius Parochiæ sine licentia. 6. Gravantes alienis debitis Ecclesias sibi commissas. 7. Occupantes bona vel census Ecclesiæ, beneficij, vel alterius pij loci. 8. Sodomiam exercentes, simoniaci, provocantes ad duellum, vel acceptantes, raptores vel præbentes auxilium. 9. Disputantes in alterutram partem in cœtu virorum ac mulierum, de immaculata Conceptione B. Virginis. 10. Visitantes, si accipiant pecuniam vel munera: qui si sint Episcopi, suspensi sunt ab ingressu Ecclesiæ; si inferiores Episcopo, ab officio & beneficio, usque dum restituant duplum. 11. Judex Ecclesiasticus (non Episcopus) qui facit injuriam contra justitiam, & conscientiam parti litiganti. *vid. Bon. d. 3 p. 5.*

II. Religiosi, 1. Apostatæ recipientes ordines in apostasia. 2. Admittentes ad professionem ante annum probationis peractum. 3. Non utentes habitu & vestitu, modo sibi præscripto. 4. Introducentes mulieres in Monasteria.

III. Episcopus. 1. Ordinans non subditum, suspensus est à Pontificalibus per annum: ordinans verò invitum, suspensus est per

annum

annum à celebratione. 2. Admittens resignationes contra formam præscriptam. 3. Intrans Monasteria Monialium sine necessitate. *vid. Fill t. 17. cap. 5.*

Resp. II. Præter has suspensiones aliæ sunt ab homine: quæ si sint graves, requirunt culpam mortalem, v. g. ut quis suspendatur ab omnibus actibus sui officij, vel fructibus unius anni. Potest tamen aliquis ob peccatum veniale privari uno actu, v. g. eligendi.

Resp. III. Habens Episcopalem auctoritatem potest absolvere à suspensione non reservata; & communiter religiosi ex privilegiis possunt absolvere ab omni suspensione in foro conscientiæ: & Episcopus potest absolvere ab omni suspensione juris, si Sedi Apostolicæ specialiter reservata non sit. *Lay. cap. 4. num. 2.* ex *Nav. Suar. &c.* Imò etiam ab hac, si proveniat ex delicto occulto, & non deducto ad forum contentiosum. *Bonac. d. 3. p. ult.* ex *Trident. sess. 24. cap. 6.*

DUBIUM III.

Quid sit depositio & degradatio, à quo & ob quam causam fieri possit.

Subjici solent suspensioni Depositio & Degradatio (etsi censuræ non sint, ut dictum est *c. 1.*) ob similitudinem, quam habent cum suspensione; cum utraque sit ab Ecclesiastico ordine, aut beneficio. Differunt autem à suspensione, quòd illæ auferant ipsum jus radicale, & titulum beneficij, idque in perpetuum, suspensio non item. Porro depositio genericè accepta, alia est verbalis, quæ absolutè depositio dicitur: alia Realis, quæ dici solet degradatio.

Resp. I. Degradatio est privatio executionis officiorum & beneficiorum simpliciter & in toto, & absque spe restitutionis, facta cum certa solemnitate & privatione privilegij Clericalis, tam Canonis, quàm fori, ita ut sæculari curiæ subdatur.

Dixi, *Executionis*, quia ordo ipse non potest tolli. Interim degradatus tenetur ad votum castitatis, si fuerit in sacris, & ad Horas, nisi has fortè pœna, ad quam damnatur, v. g. triremes, vel aliud, impediat.

Resp. II. Depositio verbalis est similis privatio, sed sine solemnitate dicta, &, relicto utroque privilegio, Canonis & fori.

Resp. III. Clerici possunt degradari à suo Episcopo, sed non ab inferioribus illo: deponi tamen possunt ab eodem per Vicarium.

Resp. IV. Depositio fieri potest in casibus jure expressis, & delictis: non tamen nisi gravioribus, arbitrio judicis. Ubi notat *Laym.* crimen debere esse enorme, id est, unum ex maximis. Degradatio similiter fieri potest in casibus tantùm gravissimis, quales sunt v. g. crimen Hæresis manifestum, falsificatio litterarum Apostolicarum, Sodomia frequentata, gravis calumnia proprio Episcopo irrogata. *v. Laym. hic cap. 5. & Fill. t. 18. cap. 8.*

CAPUT IV.

De Interdicto.

DUBIUM I.

Quid sit & quotuplex.

RESP. I. Est censura Ecclesiastica, prohibens divinorum officiorum, Sacramentorum

torum aliquorum, & Ecclesiasticæ sepulturæ usum, quatenus talis est. Quod addo, quia excommunicatio eodem privat, quatenus est communicatio cum fidelibus: suspensio verò propriè non illum usum, sed exercitium potestatis Ecclesiasticæ impedit. *v. Laym lib.* 1. *t.* 5 *p.* 4. *cap.* 1. *Bon d.* 5. *p.* 1.

Resp. II. Interdictum dividitur. 1. In Locale, quod immediatè locum afficit & in Personale, quod immediatè afficit personas; & in Mixtum, quod immediatè afficit locum & ejus incolas. Differt autem Locale à Personali, quòd in illo participatio sacrorum officiorum tum indigenis, tum alienigenis, non absolutè, sed in loco tantùm interdicto, in hoc verò ceteris personis aut communitati prohibeatur absolutè, & in omni loco. 2. Interdictum tam locale quàm personale, subdividitur in Generale, & Particulare. Generale est, quo locus generalis, v.g. civitas, provincia; vel quo communitas, v.g. collegium, &c. interdicitur. Particulare, quo locus aut persona particularis, aut particulares interdicuntur.

Unde resolves.

I. Interdicta civitate interdicuntur etiam suburbia, & interdictâ parochiâ, etiam sacellum, vel cœmeterium contiguum: quia accessorium sequitur naturam principalis.

II. Interdicto populo, non interdicuntur ij, qui non sunt pars populi, ut studiosi, Clerici, peregrini, &c. Nec interdicto Clero, interdicuntur religiosi, quia in favorabilius tantùm nomine Clerici comprehenduntur.

III Si dicatur, cives v. g. Colonienses sunt interdicti, ij nusquam possunt interesse divinis (nisi tamen desinant esse istic cives, nec causam dederint interdicto) contra verò, si civitas interdicto subjiciatur, licet civi-

bus aut incolis, qui causam interdicto non dederunt, aliò ire, & istic divinis interesse.

DUBIUM II.

Qui sint effectus Interdicti.

Resp. Sunt sequentes: 1. Prohibitio divinorum officiorum. Unde etiam interdicti ob alienam culpam, non possunt interesse sacro. Clerici tamen & religiosi, quando ipsi interdicti non sunt, possunt ac debent ut antè, Missas, divinaque officia celebrare; sed januis clausis, non pulsatis campanis, (nisi ad concionem, salutationem Angelicam, vel obitum alicujus) submissâ voce, & exclusis interdictis. Permittitur tamen, ut in festis natalis Domini, Paschæ, Pentecostes, Assumptionis, & per Octavam Corporis Christi, divina officia cantentur solemniter, admissis etiam interdictis, modò qui causam interdicto dederunt, altari nec appropinquent, nec veniant ad offertorium, vel communionem. 2. Prohibitio administrationis Sacramentorum, excepto Baptismo, Confirmatione, & Pœnitentiâ: quæ omnibus permittuntur, iis exceptis, qui interdicto causam dederunt, etiam auxilio, consilio vel favore. Eucharistia tamen potest dari morituris, & deferri cum lumine & campanâ. Nec improbabile est, interdictis licere contrahere matrimonium, ut *Sanch. Kon Lay.* docent, contra *Suar.* quia hoc Sacramentum secundùm substantiam non ab Ecclesia, sed ab ipsis contrahentibus ministratur. 3. Prohibito sepulturæ Ecclesiasticæ, etiam respectu infantium & amentium. Excipe tamen Clericos, qui in interdicto locali, si no-

nominatim interdicti non sunt, nec interdictum violarunt, possunt cum silentio sepeliri *Laym.cap.2.n.3.* 4. Clerici violantes interdictum peccant mortaliter; sicut etiam religiosi utriusque sexûs: qui insuper excommunicantur de facto. Laici verò peccant quidem graviter, si contra interdictum personale recipiant Sacramenta: si verò tantum violent locale, v.g. audiendo divina officia, probabilius est tantum esse veniale, dummodo ipsi personaliter interdicti non sint. *Laym. cap. 3.* ex *Sylv. Soto, Avila, &c.*

DUBIUM III.

Quis censuram Interdicti ferre, & quis tollere possit.

Resp. I. Interdicere possunt iidem, qui excommunicare & suspendere. Et quidem ut determinata persona interdicatur, videtur requiri culpa mortalis: ut autem feratur interdictum locale, vel generale in communitatem, requiritur peccatum valde grave, cum contumacia commissum à capite, vel præcipuis membris, licèt reliqui culpâ vacent.

Resp. II. Interdicta localia, & personalia generalia, quæ jure communi sunt imposita, nec reservata, possunt tolli ab Episcopo, vel alio habente jurisdictionem in communitatem interdictam: non tamen à Religiosis privilegiatis: quia locus & communitas foro pœnitentiæ non subjiciuntur.

Resp. III. Ab Interdicto juris personali particulari, si reservatum, non est, quivis approbatus potest absolvere. Denique per privilegium absolvendi ab omnibus censuris

ris,non intelligitur potestas tollendi interdictum locale,aut personale communitatis.

CAPUT V.
De Irregularitate.

ETsi Irregularitas non sit censura; propter similitudinem tamen, quam cum ea habet,communiter eidem annectitur. Quapropter & hic subjungo.

DUBIUM I.
Quid & quotuplex sit Irregularitas.

Resp.I. Est impedimentum Canonicum,susceptionem ordinum sacrorum, & susceptorum usum impediens. Unde sequitur, non esse censuram, sed quasi inhabilitatem: etsi enim interdum imponatur per modum pœnæ, propriè tamen pœna non est. *Laym. l. 1. tr. 5. p. 5. c. 2. Bon. d. 7. q. 1 p. 1.*

Resp.II Dividitur 1. in eam,quæ est ex delicto & quæ est ex defectu. 2. in Totalem,seu proprie dictam, quæ omni ordine suscipiendo, & suscepti exercitio privat, v. g. homicidium, bigamia: & in Partialem, quæ aliquo tantum ordinis ministerio privat, vel solo ascensu ad ordinem superiorem; v. g. oculis vel palmâ Sacerdos carens, inhabilis est ad Missam, non tamen ad confessiones audiendas, & Diaconus sinistro oculo carens, inhabilis est ad Sacerdotium,in suo tamen Ordine ministrare potest.

DUBIUM II.
Quinam sint effectus Irregularitatis.

Resp. Sunt sequentes, 1. Inhabilitare ad ordines suscipiendos, etiam primam ton-

furam, & impedire excercitium ordinum susceptorum. Unde Sacerdos irregularis, etsi validè, illicite tamen absolvit, *Bonac. l. c. num. 4. & p. 4.* 2. Quod collatio beneficij, ad cujus functiones inhabilis est, facta Irregulari invalida sit secundum sententiam communiorem & tutiorem: etsi non improbabiliter quidam dicant, eam non ipso facto irritam esse, sed merito irritandam *Laym. l. 1. cap. 1. n. 2. & 3. Sylv &c. Bonac. p. 4.* Secundùm quam sententiam probabilem. *Resolves.*

I. Is qui beneficium impetravit in irregularitate, potest, obtentâ hujus dispensatione, illud in foro conscientiæ licitè retinere, sine nova collatione, etiamsi in dispensationis impetratione non sit facta mentio beneficij. Item si posteà beneficio privetur, non tenetur fructus restituere.

II. Graviter peccat, qui in irregularitate exercet actum ordinis, aut suscipit, licet ordines ei collati sint validi.

DUBIUM III.

Quomodo incurratur & tollatur Irregularitas.

Resp. I. Cùm ab homine non feratur, nulla incurritur, nisi in jure expressè habeatur. (*Cap. Is qui de sent. excom. in 6.*) Unde in dubio sive facti sive juris, tenere potes, quòd non sis irregularis: quia melior est conditio possidentis, *Bonac. q. 1. p. 5. ex Suar. Fill &c.* Excipe tamen, si dubites de homicidio saltem injusto à te commisso, ut patet ex *Cap. Significasti*, & ex *C. ad audientiam, 2. de homicidio v Bon. l. c.*

Resp. II. Ut incurratur irregularitas ex delicto,

cto, requiritur actus externus consummatus & moralis, ut habet communis contra *Cajetan.* Ratio est, quia est gravis pœna, & difficulter relaxatur.

Resp. III. Irregularitas non tollitur per absolutionem, sed per dispensationem, hac vel simili formâ: *Dispenso tecum in irregularitate, quam vel quas, ob hanc vel illam causam, incurristi.* Et si quidem dispensans intendat tollere omnes, idque possit, omnes tollit; sin minùs, eam tantum tollit, quam potest & vult. Etsi verò hæc dispensatio ad Pontificem spectet, ex jure tamen novo *Tridentini*, ubi est receptum, potest Episcopus dispensare in Irregularitatibus provenientibus ex delicto, & non deducto ad forum contentiosum; nisi tamen sit homicidium, directè & in se volitum. *Bonacin q.5 p.1.num.* 3. ex *Trident. sess.* 24. *cap.* 6. *Suar. Sanch. Fill.&c. Laym.cap.* 9. *num.* 4.

Præterea Irregularitas ex defectu natalium, tolli etiam potest per professionem in religione approbata; sed quoad ordines tantum, non quoad Prælaturas, *cap.*1 *de filijs Presbyterorum*, *Bonac.part.* 2. *Laym. cap.* 9. *num.* 6. *Suar. Sanch. Less.* contra *Villalob.* qui apud *Dian. p.* 4. *t.* 2. R. 65. dicit, tolli quoad omnia solita gubernari per Fratres illius Ordinis, ut Prioratus, Præposituratus, Rectoratus, & cætera munia. Circa quæ Prælatos saltem posse cum iis dispensare, in Capitulo tamen Generali vel Provinciali, notat *Dian. l. c.* ex *Barbos. Unde resolves.*

I. Solus Papa, & qui ab eo accepit privilegium, potest dispensare in irregularitatibus ex defectu.

II. Confessarius in nullis irregularitatibus potest dispensare, nisi habeat speciale privilegium à Papa.

DUBIUM IV.

Quæ ſint Irregularitates ex delicto.

Reſp. Prima eſt, ob iteratum Baptiſmum ſeriò & ſcienter eſtque irregularis tam rebaptizans, quàm rebaptizatus, etſi in rebaptizante irregularitas tantùm ſit cauſa partialis, ne Clericus ad altiorem ordinem poſſit aſcendere, neque incurratur; ſi rebaptizatio ſit occulta. *Covar. Tolet. M. Leo, p.3.f.358.v.Bon.d 7. q.3.p.3.Laym.l.1.t.5.p.5.cap.2.*

Secunda, ex violatione cenſuræ, v. g. ſi eâ innodatus, actum aliquem ordinis ſolemniter exerceat, niſi invincibilis ignorantia excuſet. *Laym. c.* 3.

Tertia, ob peccatum, quo Clericus ſeriò & ſcienter actum ordinis ſacri, quem non habet, ſolemniter exercet. *Bon.l.c p.6.Laym l.c. cap.* 3.

Quarta, ob delictum, quo quis malè ſuſcepit ordines, v. g. in excommunicatione, ſuſpenſione, vel ab Epiſcopo non habente jurisdictionem, vel per ſaltum, (licèt hunc ſuſpenſum tantum eſſe, quamdiu non miniſtrat in ordine per ſaltum ſuſcepto, ſatis probabiliter docent *Avil. Navar. Bonacin.*) vel ante legitimam ætatem, vel ſine dimiſſoriis, vel furtivè, (Epiſcopo neſciente, nec approbante) & non examinatus. *vid. Bonac d.7.q.3.p.4.*

Quinta, propter enormia crimina, ſi ſint notoria & publica, v. g. quæ à jure habent annexam infamiam, ut adulterium, raptus, inceſtus, perjurium in judicio.

Sexta oritur ex injuſta mutilatione vel homicidio, etiam indirectè tantum voluntario extenditurque ad omnes, qui ad alterutrum,

terutrum, sive in bello injusto, sive extra illud, injustè concurrunt, consulendo, mandando. Mutilatio autem hic intelligitur, quando à corpore separatur membrum aliquod principale, id est; pars corporis, quæ officium per se distinctum habet, v.g. pes, manus, oculus, auris, &c. *M. Leo in praxi p 3. f. 347.* ex *Covar. Navarr de Cens. num. 206. v. Bonacin. p. 8. Unde resolves.*

I. Non sit irregularis, qui in rixa præscindit alteri digitum, pollicem, ungues, dentes, barbam, capillos, labia, nasum, auriculam, (id est, cartilaginem, quæ tantùm deservit ad ornatum & tutelam auris) quia non sunt propriè membra: v. g digitus est pars tantùm & officium membri. *Avila & alij* 8. cum *Dian. p. 4 t. 4. R.* 26. Item *M. Leo l.c.* ex *Glossa cap. ult. de hom. in 6. & L. quæritur herm.* 10. *l. Non sunt* 14. *§. Partus, ff. de statu hom.*

II. Nec fit irregularis, qui excæcavit hominem solo visu privando, non autem oculum extrahendo: nec qui debilitat tantum membrum, & non abscindit: quia non est mutilatio, *Dian p 4. t. 4 R. 26.* ex *Megal. &c.*

III. Quando plures (non ex consilio, sed in rixa unum percutiunt, & unus lethale vulnus infligit,) ex quo moritur; si constet quis hoc fecerit, hunc solum fieri irregularem docent *Sayr. & alij.* 5. cum *Dian p. 2. t. 15. R. 18.* contra *Avilam, Suar. &c.*

IV. Qui infirmo bona fide, dat aliquid, v.g. cibum vel potum; vel cum movet, vel de lecto in lectum transfert, aut aliud circa eum operatur, ex quo mors vel ejus acceleratio præter intentionem sequatur, non fit irregularis, nisi intervenerit lata culpa, *Avila, Fill. & alij.* 4. cum *Dian p. 5. t. 3. R. 117.* ubi ex *Bonac. &c.* notat, Sacerdotibus & Religiosis

giosis circa moribundos licere eadem quæ laicis.

V. Qui amicum bono animo comitatur, ne periclitetur in rixa, non fit irregularis, etsi amicus occidat alium. *Avila. Henriqu. &c.* cum *Dian. p. 4. t. 2. R. 17.* Limitat autem *Præpos.* nisi suâ præsentiâ animaverit ad occidendum.

VI. In bello injusto si vel unus occidatur, totus exercitus fit irregularis, saltem si aliquâ ratione sit cooperatus, *Bonac. q. 4. part. 4. n. 3.*

VII. Irregularis fit, qui procurat abortum fœtûs animati animâ rationali, secùs, si animatus non sit. *C. Majores 32. q. 2. Bon. l. c. p. 8. n. 27. Kon. &c.*

VIII. Qui dans operam rei licitæ (imò secundùm multos, etiam illicitæ) sufficientem diligentiam adhibuit, ne ex ea homicidium sequeretur, & tamen secutum est, non fit irregularis, ob defectum voluntarij: secus tamen, si dictam diligentiam omisit, omissione mortali. *Bonac. q. 4. p. 7. Less. l. 2 cap. 9. d. 15. &c.* Alij tamen dicunt, quòd dans operam rei illicitæ, ex quavis culpa etiam levissima incurrat hanc irregularitatem, *Panorm. Covar. M. Leo, p. 3. f. 354.*

IX. Qui alterum mutilat vel occidit, ad necessariam sui defensionem cum moderamine inculpatæ tutelæ, non incurrit hanc irregularitatem: quia hîc nulla est culpa, ergo nec pœna, *M. Leo. p. 3. f. 349.*

DUBIUM V.

Quæ est irregularitas ex defectu.

Resp. *Prima* est ex defectu animæ. Ex quo irregulares sunt, 1. Amentes, phrenetici, ar-

reptitij & epileptici; qui tamen si ordinati sunt, & intra annum eo morbo non laborarunt, præsumuntur liberati, & permittuntur ad Ordinum exercitium. Si verò laborent raro, & quidem sine clamore & spuma, permittuntur celebrare cum coadjutore; qui deficientibus ipsis suppleat sacrificium. *M. Leo. p.*372. ex *C. Illud* 7. *q.* 1. *& Glossa ibidem.* 2. Illiterati, qui non habent doctrinam necessariam pro Ordinibus. 3. Neophyti seu recenter conversi, usque dum judicio Episcopi sufficienter instructi sunt.

Secunda ex defectu corporis. 1. Si propter eum ineptus est ad exercitium ordinis, ut si sit cœcus, surdus, claudus, ita ut sine baculo nequeat ire ad Altare. Item si careat manu, pollice, indice, oculo, (non tamen si ungulâ pollicis, vel indicis, vel oculo dextero tantùm) si verò sinistro seu Canonico, aut ejus vi visivâ careat, indiget dispensatione: quod tamen negant *Valentia. Henriq. Sayrus*, si quidem dextero possit absque deformitate legere Canonem. 2. Si ordinem nequit exercere sine horrore, offensione, aut scandalo aliorum, ut si careat auribus, naso, si notabiliter sit gibbosus, leprosus, paralyticus; si membra habeat superflua cum magna deformitate: in dubio verò, an deformitas sit sufficiens, Episcopi est judicare, saltem in Clericis: nam in Regularibus id spectare ad eorum Prælatum contra *Barbos. &c.* docent *Suar. & alij* 5. cum *Dian. p* 4.*t.*2. *R.* 63. licet concedant, Episcopum posse rejicere arbitrium Prælati: hunc autem si gaudeat auctoritate quasi Episcopali, posse in illa irregularitate dispensare, nisi deformitas sit tanta, ut scandalum generet, *Ibid.* ex *Rodriq. & alijs* 4. *vid. Bonacin. Layman. M. Leo.p.*3 *f.*370. *Unde resolves.*

I. Non

I. Non videtur irregularis. 1. Qui habet 6. digitos, vel aliquos conjunctos, si non sit magna deformitas, & ordinem exercere possit. 2. Qui habet in oculo maculam, visum non auferentem, nec notabiliter deformantem. 3. Qui caret ungulâ pollicis, si possit hostiam elevare & frangere. 4. Qui per vim aut infirmitatem factus est enuchus.

II. Irregularis est hermaphroditus, quia est monstrosus, Gigas, pigmæus, æthiops: non tamen inter suos, sed alienos, ubi disparitas ludibrio est.

Tertia ex defectu natalium. Ex quo irregulares sunt omnes illegitimi eò quòd ratione originis reputentur viles. Tales autem communi jure legitimantur. 1. Per subsequens matrimonium inter eorum parentes, modo hi tempore conceptionis potuerint validè contrahere. 2. Per professionem religiosam; quamvis ad dignitates etiam in religione, v. g. Abbatiam, Prioratum, &c. promoveri non possint, sine dispensatione. *vid. supra d.* 3. *num.* 3. Per dispensationem Pontificiam. Principes verò sæculares non possunt legitimare, nisi tantùm in ordine ad officia sæcularia, & hæreditates. Porrò cum dubium est an quis sit legitimus, non censeri irregularem, contra *Vasqu. & alios* 5. vult *Dian. p.* 4. *t.* 2. *R.* 59. ex *Avila*, eò quòd quilibet præsumatur legitimus, donec contrarium probetur: neque teneri hac in re credere ipsimet matri, etiam in fine vitæ, nisi rationibus convincat, vel pater etiam asserat, *Ibid. ex communi.*

Quarta est ex defectu ætatis, de quo *v. in Sacramento Ordinis.*

Quinta ex defectu Sacramenti, sive significationis matrimonij, ratione bigamiæ, eò

quòd bigamus non perfectè repræsentet unionem Christi cum Ecclesia, quippe qui carnem suam divisit in plures uxores. Non sufficiunt autem ad hanc bigamiam sponsalia cum pluribus, etiam secutâ copulâ; nec fornicatio, vel adulterium, vel matrimonium ratum cum pluribus; sed matrimonium verum, vel præsumptum cum duabus, & consummatum. Dixi, *vel præsumptum*: quia licèt quandoque secundùm matrimonium sit nullum, juris tamen fictione & interpretatione præsumitur bigamia, licèt impropriè dicta. Unde sequitur, irregulares fieri sequentibus casibus.

I. Qui vivente, vel mortuâ primâ uxore cognitâ, secundam cognoscit, etsi matrimonium sit invalidum.

II. Qui viduam non virginem ducit, & cognoscit.

III. Qui ducit uxorem prius ab alio corruptam, etiam per fornicationem, & cognoscit; non tamen si ipse eam ante corrupit: quia tunc non est divisio carnis in plures.

IV. Qui propriam uxorem cognoscit, postquam ab alio per adulterium cognita fuit: quia ipsa jam divisit carnem in plures. Nec refert, etsi cui per vim vitiata fuit, vel vi corruptam, aut viduam esse ignoravit: quia hæc irregularitas non oriur ex culpa, sed ex defectu significationis Sacramenti.

V. Qui post solemne votum castitatis de facto matrimonium contrahit, & consummat etiam cum virgine: quia interpretatione juris censetur duo matrimonia contraxisse, unum spirituale cum Christo, alterum carnale cum muliere. Nec refert, quòd invalidè contrahat; quia quantum est in ipso, effectus à parte rei ponitur.

Sexta oritur ex infamia, sive juris (quæ vel ex

ex delicto proprio, vel parentum, vel vili conditione personæ nascitur) sive facti, modò crimen publicum sit : ex occulto enim non oritur, si homicidium, & censuræ violationem excipias, ut docent *Navarr. Kon. Layman.* contra *Sylvest. & Suar* qui ex occulto etiam oriri putant, modò infamiam ipso jure connexam habeat. Porrò infamia ob crimen notorium, vel per sententiam judicis contracta, non tollitur, nisi per dispensationem Principis, cujus auctoritate contracta fuit. Infamia facti, etiam orta ex enormi crimine, & digna depositione, tollitur per publicam & constantem vitæ emendationem.

Septima oritur ex defectu libertatis. Unde irregulares sunt. 1. Omnes servi propriè dicti (& secundam *Laym in l.2.t 1.cap.8.*) etiam originarij ; donec consequantur plenam libertatem. 2. Conjugati, nisi uxores consentiant, & castitatem voveant. 3. Curiales, id est, curiæ sæculari obligati, facto juramento vel stipendio, ut Judices, Advocati, &c. quamdiu talia officia habent. Excipe tamen, nisi habeant specialem dispensationem Papæ pro illis officiis, ut quidam Clerici in aulis Principum, in causis civilibus, non tamen criminalibus, occupati, vel nisi consuetudo, sciente Papa, id permittat. 4. Milites, saltem quamdiu juramento tenentur ; item thesaurarij, depositarij publici, & qui rempub. administrant. Item apparitores, & similes, qui sæva, turpia exercuerunt, vel in causa sanguinis ministrarunt. *M.Leo.p.3 f.469.*

Octava ex defectu lenitatis, scilicet ex licita mutilatione, vel homicidio in bello justo, vel judicio. Quod ideo statuit Ecclesia, quia Sacerdos gerit personam Christi, qui utpote

utpote leniſſimus, neminem umquam læſi Ad hanc autem requiritur, ut occiſio aut mutilatio de facto ſequatur. Unde non ſuffici voluntas, nec, vulneratio gravis. *Bonac.d.7.q.4 Tann.d 6.q 10 dub.11.Unde reſolves.*

I. Non fit irregularis, qui mutilat vel occidi in defenſionem inculpatam honoris vitæ, caſtitatis, &c. vel etiam proximi: quia in jure non ſtatuitur irregularitas, niſi ob homicidium in bello juſto, vel judicio, *Tann.l.c.*

II Irregularis fit in bello, qui mutilat vel occidit propriâ manu; non autem Clericus exhortans ad fortiter pugnandum in bello juſto, (ſecùs tamen ſi ad occidendum hunc vel illum in particulari.) Idem eſt de Duce exercitûs, tubicine, &c. *Bon p.4.*

III. In judicio juſto irregulares fiunt, qui ad mortem vel mutilationem cooperantur activè, & efficaciter, & proxime, per actionem ex natura ſua ad id ordinatam. Dicitur I. *Cooperantur*, ut Judex ferens ſententiam. Notarius eam ſcribens, miniſtri exequentes, teſtes, &c. Dicitur II. *Activè*, id eſt, ex parte occidentium; quia non fit irregularis, qui ſe tantùm habet paſſivè; & ex parte ejus qui occiditur, ut Confeſſarius hortans ad fatendam veritatem, vel acquieſcendum ſententiæ juſtæ, quam non poteſt differre niſi appellatione injuſtâ *Cornel. & Dian. p.4.t.2.R.99.* Dicitur III. *Efficaciter*, quia adjuvans, v. g. ferens ligna, ut comburatur antè jam ſuffocatus, non fit irregularis; nec aſſiſtens ſupplicio, ſi ſuâ præſentiâ in illud non influat. Dicitur IV. *Proxime*: quia qui remotè tantum cooperantur, non fiunt irregulares, ut qui gladios faciunt, aut vendunt; item legislator leges capitales condens, concionator in genere dicens, puniendos eſſe malefactores

Con-

Confessarius interrogatus de reo, an mortem mereatur, si respondeat, judicem sine acceptione personarum fungi debere suo munere: quia hi omnes sunt tantum causa remota. Essent autem proxima, ideoque irregulares, si quid facerent, aut dicerent in particulari, ex quo mors alicujus sequeretur, aut etiam accelераretur, v. g. si quis efficaciter urgeret reum, ut schalam ascenderet, vel ad hoc illum juvaret, vel si judici in particulari responderet, hunc esse plectendum.

Possunt tamen subinde etiam proximè cooperantes excusari ab irregularitate, v. g. 1. Si fiat ex indeliberatione, aut cum semiplena tantùm advertentia, v. g. si dicat Confessarius, properemus, aut instiget jumentum, quo reus vehitur. 2. Si cooperatio sit valdè exigua, ut si jubeat reum adhuc unum gradum ascendere: quia minimum reputatur pro nihilo. *Avila & Henriq.* apud *Bonacin. quæst.4.p.1.num 9.* Item *Suar. Regin. Layman. &c.* contra *Vasqu. Turrian. Hurtad. Bauny, &c.* qui censent ex homicidio neminem fieri irregularem, nisi concurrat ut publicus minister justitiæ, sive ad causæ probationem, sive executionem; vel ut privatus injustè & cum peccato. Quam sententiam probabilem censet *Dian.p. 3. t. 4. R. 79.* & *in add.t. R. 15. & part. 8.t.7.Resol.61.*

Hinc negant fieri irregularem. 1. Confessarium, vel alium quemcumque, qui furem hortatur ut scalam ascendat, caput supponat ad ictum excipiendum. 2. Eum qui carnifici dicit, ut aliquid aptet, quo citiùs extinguatur reus. 3. Qui dum reus ad supplicium ducitur, suggerit viam breviorem, 4. Qui vendit vel commodat scalam, funes,

enses,

enses, & cætera instrumenta; etiam qui furcam fecit. 5. Qui interrogatus à Judice, an teneatur reum condemnare, respondit, teneri. 6. Eum, qui carnifici putanti suspensum jam esse mortuum, significavit adhuc vivere, ex quo calcans iterum pede occidit.

Dicitur V *Per actionem ex naturâ suâ, &c* id est, quæ per se sit causa talis effectûs; quia effectus per accidens non imputatur danti operam rei licitæ. Hinc non fit irregularis, dicens carnifici; nemo te impedit facere tuum officium, ego meum feci: nec Judices Ecclesiastici, degradatum tradentes brachio sæculari; nec Clerici accusantes aliquem in causa criminali, modò expressè protestentur, se non intendere ut puniatur pœnâ sanguinis, sed tantum ut sibi vel suis satisfiat, vel impediantur mala sibi aut aliis imminentia, *vide Bonac. q.4.Tann.l.c.&c.*

Soli Deo Gloria.

INDEX RERUM
AC
VERBORUM
COPIOSISSIMUS.

Quæ hoc libro continentur: quibus in hac editione inserti sunt Authores de iis tractantes.

A.

ABbas. *v*, Prælatus.
Abbatissa an possit ferre censuras. 740
Abbreviatio vitæ an licita. 194
Abortus. 202
Absolutionis Sacramentalis forma. 601. Qui sint absolvendi. 652. & seqq. *v.* Jurisdictio, 640. & seqq.
Absolutio moribundi. 611
Absolutio à censuris. 745
Absolutio à reservatis. 650
Absolutio à suspensione. 775
Thom. Hurtad. resolut. moral. tom. 1. *Tract.* 1.
Abstinentia 349. An teneatur abstinere carnibus in Quadragesimâ, qui non potest jejunare. 38
Accusator, 438. An, & quis teneatur alterum accusare. 439
Acedia quidem. 593. Quale peccatum. 593
Quæ sint ejus filiæ. *ibid.*
Actus humani. 1. & seqq.
Ovied. in t. 2. tract. 2. Sfort. Pallav. assert. Theol. l. 1. & in 1. 2. Arriag. tom. 3. Less. Opus Posth. Ios. Roccoful. t. 1.

Adoptio, 718
Adulterans quot peccata committat, 35
Quid teneatur restituere, 253
Adulterium quid sit, 216. An, & quando dirimat matrimonium, 722
Advocati officium & peccata, 431. & seqq.
An possit Advocatus suscipere patrocinium causæ minus probabilis, 9
Pellicion. qu. 39. Pet Paul. Guazz. intr. moral. ad defensam animarum Adocat. Io-Paul. Xamar. de off. advocat.
Ægyptios consulere quale sit peccatum, 102
Anton Riccivill de Ægyptis, alias Zingani.
Æquivocatione uti an liceat in juramento, 134
Ætas ad jejunium, 354. Ad matrimonium. 726. Ad ordines, 787. Ad sponsalia, 789
Affinitas quid sit, 726. An & quæ dirimat matrimonium. *ibid.*
Aggressorem iniquum, an & quomodo liceat occidere, 197
Altare quando execretur, 588
Ambitio quid sit, & quale peccatum, 475
Amentibus an licitè dentur carnes die veneris, 23. An iisdem licitè diebus festis imponantur opera servilia. *ibid.* An quæ licitè res irritet ad blasphemandum, *ibidem.* An possit eis dari communio in articulo mortis, 556
Amicus an, & quam graviter peccet, se amico invito quid auferat, 228
Amor filiorum in parentes, 179. 180
Amplexus extra matrimonium an, & qualia sint peccata, 211
Antichrisis quomodo licita. 308
Apostasia, 61. 62
Apostata, *ibid.*
Appellatio reorum, 448

Approbatio Sacerdotis quid sit. A quo petenda. 638
Archiepiscopus *vid.* Episcopus.
Argentarij peccata, 454
Ars notoria quæ sit, 104
Artificum obligatio, 275
Aspectus obscœni qualia sint peccata, 212 & seq. An, quatenus liceant inter conjuges, 214. & 704
Assecuratio quid sit, 305
Astrologia naturalis, 101
Attritio, 602
Franch. Phinteren. de sufficientia attritionis.
Avaritia quid sit, & quale peccatum, 478
Quæ sint ejus filiæ. *ibid.*
Aurifaber, *v.* Argentarius.
Aurigarum obligatio, 275
Aurigæ Catholici an licitè vehant annonam ad castra hæreticorum. 95
Avus quid debeat nepotibus, 181

B.

Baptismus, 510. & seqq. Quæ sit ejus materia, *ibid.* Quæ forma, 513. & seqq. Quis Minister, 515. An duo possint simul unum baptizare, 516. Quod sit subjectum Baptismi. 518. & seqq. An possit aliquando repeti & quâ forma. 519. & seqq. Quinam sub conditione baptizandi, *ibid.* Quæ sint servanda circa cæremonias Baptismi, 522. & seqq.
C. de Lugo, Respons. l. 1. Didac. Ant. Frances. Forum conscientiæ. Bard. select. moral. lib. 10. quæst. & seqq
Bellum, 204. & seqq.
Bellum defensivum quibus gerere liceat, quibus offensivum, *ibid.* An liceat contra bellum justum se defendere. 205
Belli justitia quomodo Principi indaganda, 205.

205. In bello justo an liceat in auxilium advocare infideles. 206. An liceat eosdem in bello justo juvare. *ibid.* Quid liceat in justo bello. 208
Beneficiati an & quando obligentur ad Horas Can. 494. An ad restitutionem fructuum, si Horas omiserint. 497. & seqq. An sint absolutè domini suorum proventuum 410. & seqq. Obligati ad Missas an possint pro iis accipere stipendium. 576
Theoph. Laym. lucubratio ex bonis Eccl. &c.
Beneficium Ecclesiasticum quid sit. 378. Quotuplex. 379. Quomodo acquiratur, & conferatur. 380. & seqq. Quæ requirantur qualitates ad illud accipiendum. 382. & seqq. Quæ intentio. *ibid.* An liceat plura beneficia possidere. 384. & seqq. Quibus modis amittantur. 387. An liceat ea permutare. 389. Beneficij resignatio quid, & quotuplex. 388
Card. de Lugo, Respons. moral. lib. 5. Hurtad. resol. mor. tom. 2. tract. 1. Boss. tom. 1. tit. 8. de pluralitate &c. Fragos. tom. 2. disp. 20. de potestate conferendi, &c. Didac. Anton. Frances forum conscientiæ. Pacis Iordani elucubrat. tom. 3. Bard. select. mor. lib. 3. Bauny tom. 3. Pellicen. quæst. 50. de his pensat. quoad plural. And. Vallens. Franco Hallier de sacra elect. Tarreda de benef.
Bestialitas quale sit peccatum. 218
Bibliopola. 454
Bigamia. 788
Blasphemia quid sit, & quotuplex. 123. & seqq.
Anton. Ricciull. de person. status reprobi.
Bona hostibus erepta ad quem pertineant, 210
Bona inventa quibus sint restituenda, vel danda, 242

Bona necessaria, superflua. 75

Bulla Pontificum.

Maurit. de Greg. exposit. omn. Bullar.

Bulla coenæ. 747

Fragos. tom. 2. lib. 3. disp. Didac. Ant. Frances forum conscientiæ.

Bulla cruciata.

Hurtad resol. mor. tom. 2. tract. 9. Fragos. tom. 2. disp. 7. Franc. Bard. Andr. Mendo, Marcus Serio. tom. 8.

C.

CÆremoniæ Baptismi 522. Confirmationis 522. 523

Calix quando exsecretur. 588

Cabium quid sit. 293. Quot sint genera cambiorum, & an ea licita *ibid.* & seqq.

Ant. Merenda Onnate tom. 3. tract. 24.

Canonicatus an sint beneficia cōpatibilia. 385

Cantiones inhonestas canere, quale sit peccatum. 311

Capitulares. 371

Captis in bello an liceat fugere. 209

Captivis Christianis an liceat remigare in triremibus Turcarum. 94

Carceris effractio an licita. 447

Carnis esus. 58. 349

Carnis humanæ esus. 487

Carthusianus edens carnes quale peccatum committat. 370. An liceat illi aliquando vesci carnibus. 193

Castitatis votum. 369

Angel. Mar. Verricel quæst. mor. tr. 4.

Casuum reservatio quid sit 660. Quis habeat potestatem reservandi casus. *ibid.* Quis absolvendi ab eis. 650

Casus reservati Clementis VIII. 647

Boss. tom. 1. Titul. 4. de absol. a reservatis, & in tract. de Iubil. Moren. respons. 85. quoad regulares.

gulares 86. 87. de reservatis Episcop. 95. & 96. Fragos. tom. 2. libr. 1. & disp. 19. ac reservatis Episcop Bard. select. moral. libr. 6. Jacob. Mancin prax visitat infr. pag. 2. pract. 3

Catholicis an in Germaniâ liceat communicare cum hæreticis, 75

Caupones, 9

Celebrare Missam quando liceat, 580. & seq. Quoties, 582. & seqq. Quo loco, 584. & seqq. Quæ sint ad celebrationem requisita, 51. & seqq. v. Missa.

Censura Ecclesiastica quid sit, 737. Quotuplex. 738. 739. Qui possint ferre censuram. Qui eâdem affici, 741. Ob quam causam possit ferri. 742. & seqq. Qui possint ab ea absolvere. 745. & seqq. Quomodo hæc absolutio danda, 748

Io. Martinon tom. 5. disp. 59. Card. de Lugo, respons. libr. 2. Boss. tom. 1. tit. 4. de absol. à censuris. Less. prælect. Theol. in addit. ad 3. pag. quæst. 21. & seqq. Bard. select. moral. libr. 6. 7. Bauny. tom. 2. Alphons. de Leon. Thesaur. Gesuald de Bononi. tom. 2. Leand. à SS. Sacrament. tom. 2.

Census, 290

Moron. Respons. 1. circa pecuniam numeratam. Oninate tom 3 tract. 2.

Charitas Dei. 66. & seq. Charitatis Dei præcepto quid præcipiatur, *ibid.* Quando obliget, *ibid.* & seqq.

Charitas erga proximum quid præcipiat, prohibeat. 68. Ejus ordo. *ibid.*

Chirographa & credita aliorum emere an liceat. 288

Chiromantia, 101

Chirurgorum obligatio, & peccata. 9. 451. & seqq.

Choreæ, 214

Boss. tom. 3. tit. 7. Ferrantin. Theoret disp. q. 65. Anton. Ricciul.
Clausura monialium, 762
Clerici qui dicuntur, 378. An teneantur legibus civilibus, & puniri possint à Principe seculari, 23. An teneantur ad residentiam, 386. & seqq. Quid possunt circa dispositionem fructuum suorum beneficiorum, 410. & seqq An possint testari de reditibus eorumdem, 415. Quis sit eorum habitus, 415 Quæ actiones, artes, officia eis prohibeantur. *ibid.* & seq. Quæ negotiatio, *ibid.*
Andr. Souffay. Panoplia clericalis.
Codicillus quid, 912
Cœmeterium quibus casibus violetur, 587
Cognatio consanguinitatis, 719. 720. Hujus gradus. *ibid.*
Cognatio legalis, & spiritualis, 718
Collatiuncula die jejunij, 351
Colono quando de pensione remitti debeat, eademque possit augeri, 296
Commodatum quid sit, 273
Commodator an possit ante tempus definitum repetere commodatum, *ibid.*
Communio, *v.* Euchariftia, 558. & seq.
Communio Paschalis, 571. Ubi hæc sumenda. *ibid.* An possit communicare, qui dubitat, an cœnando mediam noctem excesserit. 12
Commutatio votorum, 158. & seqq.
Comœdiæ turpes, 214
Boss. tom 3. tit. 8. Anton. Ricciull.
Concio 167. Ubi & quantâ obligatione audienda, *ibid.* & seqq.
Conciones hæreticorum an liceat audire, 58
Concionari pro pretio an sit simonia, 118
Concionatorum obligatio, 82
Concubinarius, 86. an, & quando in confessione sit absolvendus. 215

Concubinatus quid sit. 21
Anton. Ricciull.
Conductio, & Conductor. 295 & seqq.
Confessarij officium. 651. & seqq.
Confessarij Principum, &c. ad quid obligentur. 654
Confessarij quanta sit obligatio audiendi pœnitentes. 656. Quæ scientia requiratur in Confessario. 658. Quæ prudentia. *ib.* & seqq. An possit confessarius uti notitiâ in confessione accepta. 666. & seqq. Ejus approbatio quid sit. 637. à quo petenda. *ibid.* Ejus jurisdictio quid sit, quotuplex, unde. 640. & seqq. Quomodo ipsi cum divinatoribus, magis, &c. agendum. 110. Quomodo cum reis 448. & seqq. An Confessarius teneatur ad restitutionem, si pœnitentem non moneat, vel non obliget ad eam. 235. & seqq.
Vincent Tancred. quæst. mor tract. 1. Urban. à concept. Hurtad. resolut. 34. tom 2. tr. 12. de Confessario approbato. Boss. de Iubil. Privil. de approbat. & elect. confess. Baucio. select. Cas. ubi praxis confessariorum. Gaspa. Leart. institut. Confess.
Confessio sacramentalis. 606. An debeat esse integra materialiter. *ibid.* & seqq. Quale examen ad eam prærequiratur. 608. Quando sufficiat integritas formalis. 609. & seqq. An debeat esse vocalis. 615. An secreta *ibid.* An vera 617. Quando sit invalida. 618. Quomodo iteranda. *ibid.*
Confessionis præceptum quos, & quàm graviter obliget. 671. & seqq. An ei satisfiat per confessionis sigillum. 663. & seqq.
Confessionis sigillum. 663. & seqq.
Confirmatio quid, & quæ ejus materia. 526 & seqq. Quæ forma 527. Minister & subjectum, *ib.* & seqq. Necessitas & Cæremonia, 529. & seqq.

Card.

Card. de Lugo. Ref lib. 1. *dub.* 6. *& feqq. Bafil. Pontius de Confirm. Bard felect. mor. lib.* 10. *q.* 4. *& feqq.*

Conjuges ad quid obligentur erga fe mutuo. 188

Conjugalis actus an fit licitus. 701. & feqq. An præceptus. 705. & feqq.

Confcientia quid fit. 1. Quæ fit recta, quæ erronea. 1. 2. 3. 4. An utraque obliget. 2. & feqq.

Confcientia practicè dubia quid fit, & an peccet, qui cum eâ operatur. 4 Quid in eâ agendum. 5. 6

Confcientia fpeculativè dubia. 6. & feqq.

Confcientia fcrupulofa. 13. & feqq.

Franc. Lug. in difcurfu prævio ad Theol. mor. Boff. tom. 1. *t.* 1. *Ovied. in p. a* 5. *Caramuel. Theol. mor. lib.* 3. 'o. *Raccaful. tom.* 1. *Martin. Breffer. de confcientia Theoph. Alarij Canones confcientiæ. Mart. Homem. Leitom.*

Confilium. 116

Confuetudo blafphemandi, 125. jurandi. 132

Contemptus formalis quis fit. 473

Contentio. 477

Contractus quid fit. 262. An dolo, errore, vi, metu, factus fit validus. *ibid.* & feqq. Qui nequeant contrahere. 264

Pet. de Onnate tribus bonis. Boff. tom. 1 *tit.* 3. *de defectu folennit. Bard. felect. mor. lib.* 1. *Bauny tom* 3. *Theoph. Alar. Can. confc. tr* 1. *Stephanus à S. Gregorio.*

Contritio quid fit, & quotuplex. 602. 603. Qualis requiratur ad Sacramentum pœnitentiæ. *ibid* & feqq.

Contumelia quid. 336. Quale peccatum. 491. An qui per contumeliam læfit alterius honorem, teneatur hunc reftituere, & quomodo, 492

Cooperatio ad damnum alterius, 232

Ad peccatum, 91.& seqq

Correptio fraterna. 79. & seq Ejus materia 79. Præceptum correptionis quando obliget. 82. Quando facienda. *ibid.* Quos obliget, & quis ordo in ea servandus, 70

Hieron. Ferrant. Theor. disput. 2. Didac. Gerzia.

Crapula quibus casibus censeatur mortalis 486. & seqq.

Credere quid teneamur necessitate medij, præcepti, explicitè, implicitè 49. & seqq.

Creditoribus solvendum est ordine, 257. & seqq.

Curatela quid sit, & curator, 304 ejus officium *ibid.* & seqq. Qui nequeant esse Curatores, 312

Curiales, 784

Curiositas in aperiendis & legendis alienis litteris, vel scriptis, 480. & seqq.

D.

DÆmonis invocatio, 99

Debitum conjugale. 705. & seqq.

Debitorum obligatio, 257. & seqq.

Decalogi Præceptum primum. 95. & seqq. Secundum 123. & seqq. Tertium, 192. & seq. Quartum, 178. & seq. Quintum. 192 & seqq. Sextum. 210. & seqq Septimum, 223. & seqq. Octavum, 333. & seqq. Nonum & decimum, 348. & seqq.

Thom. Tambur. Caram. Theol. mor. lib. 2. Io. Raccoful. tom. 2. Gesuald. de Bonon. tom. 3. Marcus Sorio tom. 3.

Decimæ.

Vincent. Tancredi de Relig. lib. 2.

Degradatio quid sit, & à quo fieri possit; 775 Quam ob causam, *ibid.* & seqq.

Delectatio morosa quid sit. 458. An semper sit peccatum. 460. & seqq. Quomodo delectatio

lectatio mortalis sit confitend . 463. An voluntas teneatur delectationem carnalem positivè reprimere 464
Depositio quid sit, & à quo fieri possit. 775. 776. Quam ob causam. ibid.
Depositum. 273. An depositario liceat uti deposito. ibid. & seq. An & quando teneatur depositarius ad restitutionem, si depositum perierit. 275
Derisio. 492
Desiderium quid sit, 457. An & quando sit peccatum. ibid. & seqq.
Desperatio quale sit peccatum. 65
Detractio quid sit, & quotuplex. 336. Quale peccatum. ibid. & seqq.
Theoph. Rayn. de calumnia.
Detractorem audiens, an, & quando graviter peccet, & an teneatur ad restitutionem famæ. 342
Dilectio inimicorum. 70. & seqq. Qui teneantur inimicis præstare. 71. 72
Discipulorum obligatio. 190. & seqq.
Discordia. 476
Dispensandi potestas quibus conveniat. 160 & seqq. Quando Inferior possit, dispensare in lege Superioris. 41
Boss. de Iubil. privil.
Dispensatio quando vim amittat. ibid. Quando & quomodo petenda ex S. Pœnitentiaria. 42
Dispensatio in observatione festorum. 165 In jejunio. 353. & seqq. In juramento & lege. 38. In impedimentis matrimonij 716. In votis. 160 & seq.
Theoph. Alar. Can. consc. tr. 6.
Dispensare pro pretio in voto, juramento, &c. an sit simonia. 118
Disputatio cum hæreticis. 63

Distractio in horis Can. 409. In aliis Exercitiis spiritualibus. 494. 49[illegible]
Divinatio quid & quotuplex. 98. Quale peccatum. 100. & seqq
Divinatio è somnis, voce avium, &c. an, & quando sit licita. 101. Cum divinatoribus, magis, &c. quomodo Confessario sit agendum. 110
Divortium an fieri possit. 709. Quibus ex causis. ibid. & seqq
Dolor de peccatis. 601. & seqq.
Dolus in verbis & facto. 476
Domini quomodo sint famulis obligati. 185. & seqq.

Theoph. Alar. Can. consc. tr. 4.

Donatio acceptata quale jus conferat. 267. & seqq. Quibus casibus possit revocari. 269. & seqq.
Donationes bonorum factæ ab ingredientibus religionem an sint validæ. 320.
Donatio mortis causâ; quibus competat, quando revocari possit, &c. 271
Donare qui non possint. 265
Dubitatio temeraria quale sit peccatum. 335
Dubium quid sit. 4. 5. Practicè dubius circa aliquod opus quomodo debeat se resolvere. 5. An in dubio tutior pars eligenda. 10.
Dubium de horis Canonicis. 409.
Dubium de lege. 11. & seqq.
Dubium de jejunio. 12. De juramento. 11. De valore matrimonij. 11. De voto. 11. De debito. 13
Duellum quid sit, & an liceat. 203. & seqq. Quis duellantes possit absolvere. 747

Gregorio Carafa de duello.

Ebrie-

E

Ebrietas quid sit, & quale peccatum. 488. & seqq. An licitum sit alium ad ebrietatem inducere. *ibid.* Quæ sit plena ebrietas. 590
Ecclesia quibus casibus violetur. 587. An in violata Ecclesia liceat celebrare, & mortuos sepelire. 586. Quando exsecretur Ecclesia. 588. An eâ pollutâ & exsecratâ, etiam altaria sint polluta & exsecrata. *ibid.*
Theoph. Alar. Can. consc. tr. 2.
Ecclesiasticus. *v.* Beneficiatus, & Clericus.
Eleëmosyna. 74 & seqq. Quando quis eam dare teneatur. 75. 76. E quibus bonis. 78. An debita pauperibus trivialibus. 77. An Religiosis. 77. An filiis, uxoribus, servis liceat dare eleëmosynas. *ibid.* An tutoribus, & curatoribus. 78.
Elocatio. 295. & seq.
Emphyteusis. 298. & seq.
Onnate tom. 3. tr. 31.
Emere die festo. 164
Emptio. 282. & seq.
Emptori an liceat emere vilius, quàm res valeat. *ibid* & seq. Res empta cui pereat ante tradionem. 287
Episcopus an peccet, si Sacerdoti idoneo neget approbationem. 639. An habeat potestatem ferendi censuras, 740. An sit collator beneficiorum in sua Diœcesi, 380. An teneatur novas leges Pontificias promulgare. 19. In quibus matrimonij impedimentis possit dispensare. 734. 735. An possit dispensare in præviis proclamationibus matrimonij, 716. An in votis subditorum, 161. An censuris, aliisque pœnis cogere subditos ad Sacrum in Parochia audiendum. 173.

Episcopi residentia. 386

Ant. Girond. 2. Tom. Didac Ant Frances forum conscientiæ Pacis Iordani elucubrat. tom. 1. Pellicion. illust q. 6. de facultate. Carol. Antonel. de Regim. Eccl. Episcop. Pauli Piasecij praxis Episcop. Pauli Squillant. de obligat. & privil. Episcop Petri Marchant. baculus Pastoralis de potestate Episcop. in Regul Mainard. de juribus Episcop. Andr. Saussay panoplia Episcop.

Error an & quando dirimat matrimonium. 717

Evagatio mentis. 494

Eucharistia quid sit. 532. Ejus materia. 533 Qualis debeat esse panis in materia Eucharistiæ. 535. & seq. Quale vinum. 337. & seqq. An vino consecrando sit necessario miscenda aqua. 539. An, & quomodo materia debeat esse præsens consecranti 541. & seq. An debeat esse certa, & à consecrantis intentione, & in individuo determinata. 542. & seq. Forma consecrationis. 545. Quamdiu Christi corpus maneat in Eucharistia. 547. & seqq. Ad quem spectet Eucharistiæ dispensatio. 545. & seqq. Quo ritu sit dispensanda 555. & seqq. An, & quando liceat eam sibi ipsi dare. 550. 551 Regulares quibus casibus eam licitè dent in articulo mortis, & Paschate 551. & seqq. Quid requiratur in Ministro ad licitam administrationem Eucharistiæ. 553. & seqq. Quomodo deferenda ad infirmos *ibid.* & seq. Ubi asservanda 557. Quæ dispositio animæ requiratur in suscipiente. 558. & seq. Quæ corporis. 561. & seq. Quæ, & quanta sit obligatio eam sumendi. 569. & seq.

Card de Lugo, Resp. l. 1 dub. 15. Sfort. Pallav. assert. Theol. l. 6. August. Bernal, de Sacram.

Tambur. method. expedit. commun. Petr. Anell. Persic. de off. Sacerd. lib. 3. de ministranda Euch r. Iac. Mancin. prax. visit. infirm pra-ctica. 78.

Examen quale prærequiratur ad integritatem Confessionis 608

Examen ordinandorum. 686. 687

Hurt. tom. 2. tract. 12. resol. mor Hieron. Verner. de Exam. Episcop. & aliorum, &c.

Excommunicatio quid sit, & quotuplex 750 Ob quam causam incurretur excommunicatio minor. 751. Quis hujus effectus. *ibid.* Excommunicatio major quos habeat effectus. 752. & seqq. Ob quas causas hæc incurratur. 760. & seqq. Quæ excommunicationes non sint reservatæ. *ibid.* Quæ sint reservatæ Episcopis. 762. Quæ Papæ extra Bullam Cœnæ 763. Excommunicatio percussoris Clericorum quomodo intelligenda, 84 & seq.

Excommunicatus toleratus, & non toleratus quis, 84. Cùm excommunicato non tolerato communicare, quale sit peccatum. 84. An aliquando liceat. *ibid.*

Executores testamenti. 321. & seq.

Execratio quid sit; & quando fiat. 588. & seqq.

Extrema unctio quid sit. 674. Quæ ejus materia remota. *ibid.* Proxima. 674. quibus danda. 676. Quis ejus Menister. 677. Quis effectus. 680

Io. Martinon. tom. 1. disp. 65. Iac. Mancin. prax. visit. infirm. pract. 9.

F.

Fallacia. 430

Fama. 335. Ejus restitutio. 336. Quæ excusent ab hac restitutione. 346

Iac. Mancin. prax. visit. infirm. de rest. famæ.

Famulus quomodo sit obligatus suo domino, 186. & seq. An ad rem illicitam possit ipsi prestare famulatum. 92. An, & quàm graviter peccet, si ei invito quid auferat, 230. An teneatur ad restitutionem. 230 231

Festis quænam opera præcipiantur. 167. & seq. Quæ excusent ab observatione festorum. 165. & seqq.

Vincent. Tancred. de Relig. lib.3. tr. 1.

Feudum. 298

Onnate tom. 3. tr. 32.

Fideicommissum. 312

Fidejussio quid. 305. Fidejussoris obligatio. 305.

Fides, 44. & seqq An aliquando liceat veram fidem exterius negare, aut falsam profiteri, 35. & seqq. An fidem dissimulare. 56. An & quomodo tegere, *ibid.* & seqq Fidei præceptum quando obliget. 52. & seqq. Qui teneantur ad externam fidei professionem. 54. Quæ sint professiva signa fidei. 56, 57.

Hurtad. resol. tom. 1. tr. 5.

Filij quem amorem, timorem, reverentiam & obedientiam debeant parentibus, 178. & seqq. An, & quàm graviter peccent, si parentibus invitis quid auferant. 229. Item, si quid malè expendant, *ibid.* An teneantur ad restitutionem, *ibid.* An possint contrahere. 264

Hurtad. resol. tom. 2. tr. 6. de obed. subditorum.

Fœminarum carminatricum benedictiones, 106.

Forensia opera an festo die prohibita. 164

Forma absolutionis sacramentalis, 600.601 Absolutionis à censuris, 748. Consecrationis Eucharistiæ. 256

Fornicatio quid sit, 215

Boss. tom.3. cit. 12. de malitia fornic.
Fornicatio sponsæ. 692. Cum filia confessionis. 217
Frater an teneatur fratri vel sorori in necessitate subvenire. 183.
Fraterna correptio. 79. & seqq.
Fraus, 479
Fructus industriæ qui dicantur. 245
Fuga reorum. 447
Furem nocturnum, & diuturnum an & quando liceat privatâ auctoritate occidere. 198
An idem Clericis & religiosis liceat. 199
Furtum quid sit. 224. Quale peccatum. *ibid.* & seq. An furetur, qui alienum accipit in justam compensationem. 224. Quæ sit in furto sufficiens quantitas ad mortale peccatum. 225
Furta plura minuta an simul sumpta peccatum mortale constituant. 226
Furta amicorum & domesticorum an & quanta sint peccata. 228

G.

GAudere & delectari de malo sub conditione, an & quando sit peccatum. 460
Generales ordinum an possint ferre censuras, 740
Generationem prolis an liceat aliquando impedire. 708
Gloria vana quale peccatum, & quotupliciter eâ peccetur. 476. & seq.
Gratitudo. 120. 269
Gravidę an liceat petere & reddere debitum, 707
Gula quid sit, & quale peccatum, 486. & seq.
Quæ sint ejus filiæ. 486

H.

HAbitus Clericalis. 415
Hæredis commoda, jura, & obligationes

nes, 332. Intra quod tempus debeat exe qui defuncti voluntatem. 525. Qui possin institui hæredes, 32
Hæredum divisio. 330. Quantum debeatur hæredibus necessariis, *ibid*
Qui succedant ab intestato, aut testamento rupto, vel irrito, 331. An possint adire hæreditatem, quando testamentum factum est sine solemnitatibus, 316
Hæreditatum renuntiatio, 318. & seqq.
Hæresis quid sit, 61. 62. Ejus periculo se exponere quale sit peccatum, 63
Hæreticus quis, 62. An hæretici obligentur præceptis Ecclesiæ, 23. An præcepto confessionis. 671. An liceat legere eorum libros. 63. 763. & seq. An cum illis disputare. 63. An sacris eorum interesse. 58
Boss. de Iubil. Franc. Bordon. sacrum tribunal. &c. Fragos. tom. 2. disp. 13. Iac. Mancin. pract. visit. infirm. p. 2. pract. 5. Ignat. Lup. in edit. S. Inquisit. Didac. Garzias de obligat. denunc. hæret. Sebast. Sabel de tribun. inquis. Theoph. Rayn de prohib. librorum
Hærus an teneatur famulo infirmo dare salarium. 186
Histriones.
Anton. Ricciull.
Homicida. 150 & seqq.
Homicidium. 192
Homicidium conjugis, an, & quando dirimat matrimonium. 722
Honor, *v.* Detractio. 336 & seq.
Horæ Canonicæ. 392. & seqq. Qui ad eas obligentur. *ibidem*. Quanta hæc sit obligatio. 395. & seqq. An teneatur ad restitutionem fructuum, qui horas omisit. 397 & seqq. Quibus ea fieri debeat. 398. Quæ à recitatione horarum excusent, 400. & seq.

feq. Quomodo horæ fint recitandæ. 402. & feqq.

Fragof. tom. 2. difp. 22. Vincent. Tancred. de Relig. tr. 3. lib. 4. Quintan. fingul. de Sacram.tom.1. tr. 8. Io. Roccoful. tom. 1. Bard. felect.mor.lib.8.Baucio.felect.caf.q.37.

Humanæ carnis efus. 487
Hypocrifis. 477
Hypotheca. 307.& feq.

I.

Jactantia. 475
Idololatria quid fit, & quotuplex. 103. & feqq.
Jejunium Ecclefiafticum, 349. & feqq. Quæ caufæ ab eo excufent. 353.& feq.

Hurt. refol. tom.2. tr.10. 11. C. de Lugo, Refp. lib. 2. dub. 6. de Tabaco & Chocolatica Boff. de Iubil. Privil.Pafqual prax.jejun.

Ignorantia an excufet à transgreffione præcepti. 35

Franc. Lug. in decurfu prævio ad Theol. mor.

Illegitimus an fit irregularis. 787

Vincent.Tan. red. de Relig. lib.4. tr.1, Marius Italia.Thom. del-bene.

Illufio. 592
Impedimenta matrimonium impedientia tantum. 712.& feq.
Impedimenta matrimonium dirimentia. 717. & feq.
Imprecari aliis dæmonem, grandinem, &c. in irâ, quale fit peccatum. 126
Inceftus quid fit. 216. An impediat matrimonium. 713
Indulgentia quid fit, & quid ad ejus valorem requiratur. 627 Quotuplex & quomodo differat à Jubileo.633. Quæ conditiones requirantur ad lucrandas Indulgentias. 627

Martinon tom. 5. *disp.* 63. *C. de Lugo, de pœnitent. Fragos tom.* 2. *disp* 4. *Cesuald. de Bononiis tom.* 2.
Infamia. *v.* Detractio. An liceat alium infamare ad vitanda gravia tormenta. 343
An liceat infamare seipsum. 344
Infantibus an dari possint carnes die Veneris. 23. An infantes ethnicorum licitè baptizentur invitis parentibus. 519
Infideles an obligentur præceptis Ecclesiæ. 23
An liceat interesse sacris infidelium. 58
Infidelitas quotuplex sit. 60
Inimicorum dilectio. 70 & seqq.
Injuria materialis quæ sit. 231. Formalis. *ibid.* An obligetur ad restitutionem, qui intulit injuriam tantùm materialem. *ibid.* 243. An qui formalem. 231.246.& seqq.
Innocentem an aliquando liceat occidere. 201.& seqq.
Inobedientia 473. *v.* Obedientia. 369
Inquietudo. 479
Inquisitio Judicis. 420.& seqq.
Insidiis an uti liceat contra hostem. 208
Intentio virtualis quæ sit. 599
Intentio satisfaciendi præceptis, voto, juramento, &c. an requiratur ad eorum impletionem. 29.& seqq.
Interdictum quid sit & quotuplex. 777.& seq. Qui sint ejus effectus. 778. Quis possit ferre censuram interdicti. 779. Quis eamdem tollere. *ibid.*
Interstitia Ordinum. 688
Inventarium bonorum. 333
Invidia quid & quale peccatum. 484. Quæ sint ejus filiæ. *ibid.*& seqq.
Ira quid sit, & quale peccatum. 490. Quæ sint ejus filiæ. 491. In ira nominare mortem Dei, septem Sacramenta, dæmonem, &c. quale

quale sit peccatum. 125.& seqq.
Irregularitas quid sit, & quotuplex. 780. Qui sint ejus effectus. 781. Quomodo incurratur. *ibid.* Quomodo tollatur. *ibid.* Quæ sint irregularitates ex delicto. 787. Quæ ex defectu. 786.& seq.
Ios. Gibalinus, Franc. Ant. Gilanes, Summa Iac. Manc in prax. visit. infirm. de irregular. ex mort. accelerat pract. 10.
Irreligiositas quotuplex sit. 111
Vincent. Tanred. de Relig. tract. 2.*lib.*1.
Irritatio directa votorum. 155. & seqq. Indirecta. 157.158
Jubileum. 633.& seqq.
Boss. de tripl. Iubilæi privilegio. Moron. Responf. Fragos. tom. 2. disput. §. 6. Pasqual. prax. Iubil Quintan singul. de Sacramento. 1. *Bardi. select. mor l.* 5. *Bernard. Bened. de Iubil. extraordin. Gesuald de Bononiis tom.* 2.
Judæi. 60. Quibus casibus cum iis non liceat communicare. 61
Judex 419. Quid in eo requiratur & seqq. Quid ei servandum circa inquisitionem. 421. Quid liceat circa torturam. 423. & seq. Quid servandum circa sententiam & pœnam. 426. & seqq. Ad quid obligetur Judex, qui tulit sententiam injustam. 428. & seqq. Quid liceat circa munera. 430. *v.* Reus. 443
Pacis Iordani Elucubrat. tom. 2. *de re judiciali. Pet. Pa. Guazzin ad defensam anti-marum, Iudicum. Io. Paul. Xammar. de off. Iud.*
Judicium legitimum. 418.& seqq.
Judicium temerarium. 334.& seqq.
Juramentum quid sit. 127. Quotuplex. 130. An & quando sit licitum. 131. An in eo uti liceat æquivocatione. 134

Juramenti promissorij quanta sit obligatio. 13
& seq. Quando tollatur obligatio Juramenti per irritationem. 140. Quomodo per dispensationem, commutationem, & remissionem. *ibid.* & seq. An quis obligetur Juramento, de quo dubitat, an sit emissum. 11
Hurt. tract. 7. tom. 2. de restrictione mentali. Sfort. Pallav. assert. Theolog. lib. 3. c. 2. de restrict. ment. Vincent Tancred. de Relig. tr. 4. lib. 1. Theoph. Mar. Can. consc. tr. 3. Theoph. Rayn. de æquivocis.
Jurandi formulæ 127. & seqq.
Jurisdictio Confessarij quid sit, & quotuplex, & unde eam habeat. 640 & seq. An jurisdictione dubiâ liceat absolvere. 664
Franc. Zypæus.
Justitia v. Restitutio, Contractus.
Io. de Castill de just. & jur. Angel. Ma. Verricell. quæst. mor. tract. 3. de oblig. Bartin, Amic. tom. 5.

L.

LActare an mater teneatur prolem lacte proprio.
Lacticinia. 181
Lectio obscœnorum. 349
Legatum quid. 213
Legata in pias causas an Religiosus executor possit applicare suo monasterio. 322. An legata pia possint commutari in alium pium usum. 312. & seq.
Boss tom. 3. tit. 14. 324
Legata pia quæ dicantur. 323
Legislator an suis legibus obligetur. 232
Lex 145. & seq. Legis positivæ vis & substantia an dependeat ab acceptatione communitatis. 19. & seqq. An Lex humana obliget sub peccato, & quali. 20 Quæ personæ Legibus obligentur, 22. & seqq. An ignorantia

rantia excuset à transgressione Legis. 25. An metus. 26. An dispensatio. 39. Per quot annorum præscriptionem Lex aboleatur. 24 v. Præceptum.
Boss. de Iubil privil. an lex obliget Advenas, &c. Caram Theol. mor lib 1. 2. de lege naturali & morali. Arriag. tom. 4. lo. Roccafull tom. 1.
Libellaticus contractus. 399
Libellus famosus. 346
Liberi ad quid obligentur erga parentes. 178. An peccarint, & obligentur, si parentibus insciis contraxerint sponsalia. 794. An & quàm graviter peccent, si iisdem invitis quid auferant. 227. 237
Hurt resol. tom. 2. tr 6. de obed. subdit.
Libertas 10. Regula quâ cognosci possit, an quis sit in possessione suæ libertatis. 11. & seqq.
Libri hæreticorum an & qui prohibeantur, 763. 764.
Theoph. Rayn. de bonis & malis libris, &c.
Libros obscœnos edere quale sit peccatum, 214
Litaniæ. 402
Litteras alienas aperire, & legere, an, & quale sit peccatum. 481. & seq.
Litteræ dimissoriæ. 686
Locatio. 295. & seq.
Locator an possit conductorem re conductâ privare ante tempus præfinitum. 297
Ludere chartis, aleis, an liceat Clericis, religiosis. 303
Ludus. 299. & seqq.
Lusor quando teneatur ad restitutionem, 300. Quando leviter, quando graviter peccet, 303. & seqq.
Anton. Ricciull.
Luxuria

Luxuria. 210. Ejus actus seu peccata quotuplicia sint. 211
Luxuriæ consummatæ species naturales. 215
Species contra naturam. 218. & seq.
Boss. tom. 3 tit. 11 de distinct. peccatorum: luxuria. Angel Ma. Verticel quæst. mor. tr. 4.

M.

Magia. 104. & seqq. Quomodo confessario cum Magis agendum. 110
Magistratûs obligatio. 81. 214
Maledictio. 73. 136. 485. 491
Malefactorem an & quomodo liceat occidere. 196
Maleficium quid. 108. Quotuplex. *ibid.* Quibus remediis uti liceat contra maleficia, *ibid.* & seqq.
Maritus ad quid obligetur erga uxorem. 188, & seq. An eam in adulterio deprehensam licitè occidat. 196
Mater quid debeat filiis. 181. Optans filiabus mortem quomodo excusari possit. 73
Materia levis sub mortali præcepto. 21
Matrimonium quid sit. 698. Quæ illius materia, forma, minister. *ibid.* An ejus usus sit licitus. 701. & seqq. An præceptus. 705 & seqq. An debitus *ibid.* An matrimonium validè voveatur. 149
Matrimonij contractus ex gravi metu factus an sit irritus. 264. An liceat contrahere Matrimonium cum habente votum castitatis. 91. An cum hæretico. 63. An possit solvi matrimonium. 709 Quę sint impedimenta matrimonium impedientia tantum. 712. & seq. Impedimenta dirimentia. 717. & seqq.
Matrimonij proclamationes præviæ. 714. & seqq. An coram Parocho contrahendum, & quo, 727. & seqq. Quid de hæreticis,

quoad

quoad hoc, censendum. 731
Matrimonij consummatio an prohibeatur ante benedictionem. 712
Matrimonium invalidum quomodo revalidandum 731. In impediments à quo possit dispensari. 734. Ob quas causas.
Martinon. tom 5. disp. 69. & seq. Raph. Aversa de ord. & matrim. C. de Lugo, Resp lib. 1 dub. 33. Bard. select. mor. lib. 10. quæst. 15. & seqq.
Medicorum obligatio. 9.461
Mendacium in confessione. 617
Mercatorum obligatio, & peccata. 453. & seqq.
Mercatus. 164
Meretrix. 215
Anton. Ricciull.
Metus. 36.723.724
Franc. Lug. in decursu prævio ad Theol. mor.
Militum peccata. 206. & seqq.
Militans bonâ fide quid teneatur restituere, 244. An, & quando possit seipsum indirecte occidere. 193
Minister Sacramentorum. 499. Quid in eo requiratur, ut det validè Sacramentum. *ibid.* & seqq. Quid ut licitè. 502. & seq.
Minister Baptismi. 515. Confirmationis. 527. Eucharistiæ 453. & seq. Pœnitentiæ. 639. Extremæ unctionis. 677. Matrimonij, 698.
Minorum bona quomodo Tutori & Curatori administranda. 310. An minores juribus sibi acquisitis, possint renuntiare, & quamdiu teneantur subesse Curatori. *ibid.* An possint contrahere. 264
Miraculi fictio. 97
Misericordia corporalis, 74. & seq. Spiritualis. 79
Missa quid. 575. Quæ sit obligatio Sacerdo-

rum circa illam. *ibid.* Quando liceat eam celebrare. 580. Quoties. 581. Quo loco 584. An eam aliquando liceat interrumpere. 583. Quæ sint requisita ad Missam. 590 An quis festis diebus eam teneatur audire 168 Ubi, & utrum in Parochia, 171. & seqq. Quæ excusent ab auditione Missæ, 177 & seqq. Facere Missas pro pretio, an sit simonia. 118

Hurtad. resol. mor. tom. 1. tract 2. de oblig celebrandi, Franc. de Lugo de Sacrament. C. de Lugo resp on. lib. 1. dub 10. Quint. de Sacram tom. 1. tract. 7. Tambur. de celebrat. Miss. Petr. Anell. Persic. Bard. select mor. lib. 10 q. 9.

Molitorum obligatio. 275
Mollities. 218
Monachus. *v.* Religiosus.
Monasterium. 307 329. 376. 377
Moniales an obligentur ad Horas Can. 392

Ios. Gibalin de clausura, &c

Monopolia quid sint, & an licita. 285
Monstrum an sit baptizandum. 519
Montes pietatis qui dicantur, & an liciti. 278
Moribundi absolutio. 611

Boss tom. 1. tit. 5. de absol. Angel. M r. Vercell. quæst mor. tr 6.

Mortem optare an liceat sibi vel alteri 73. 74.
Mulierum ornatus. 88 & seqq.
Mutilatio sui ipsius, an & quando sit licita. 195. An & quid debeat restitui pro injuriâ per mutilationem corpori illata. 249. & seqq.
Mutuum quid. 276. An liceat petere mutuum ab usurario. 86

Onnate tom. 2. tr. 29.

Mutuatarij & mutuantis obligatio, 276. & seqq. *v.* Usura,

N.

Nautæ Catholico an liceat vehere annonam ad castra hæreticorum. 95
Nautarum obligatio. 276
Necessitas proximi quotuplex. 74
Necromantia. 98
Negotiatio quid sit, & quibus illicita. 289
Neophytus, an sit irregularis. 786
Notarij obligatio & peccata. 436
Novitij an obligentur ad Horas Can. 393
An possint validè testari. 328. Ad quid obligetur, qui Novitium abduxit à religione. 255, & seqq.
Nundinæ. 165
Nuptiarum solemnitates quando prohibeantur. 712. 713. Earum benedictio. 713

O.

Obduratio cordis. 479
Obedientia filiorum erga parentes. 178 & seqq.
Hurtad. resol. tom. 2. tr. 6.
Obedientiæ votum. 369
Observantia vana quid sit. 104. & seq. Quotuplex. *ibid.* Quale peccatum. 105. unde possit cognosci. *ibid.*
Obsides an liceat occidere. 202
Occasio proxima peccandi. 90.613
Ferran. in Theoreto disput 1. de scandalo.
Occisio iniqui aggressoris. 197. Innocentis, 201. & seqq. Malefactoris. 196. & seqq. Uxoris in adulterio deprehensæ. *ibid.* Sui ipsius. 192. An & quid debeat restitui pro injuriâ per occisionem illata. 249. & seq.
Odium Dei. 66.67
Odium proximi. 72.& seqq.
Oleum benedictum. 674
Opera diebus Dominicis & festis præcepta. 176. & seqq. Prohibita. 162

Opificum variorum peccata. 453.& seq.
Opinio probabilis. 7.8.& seq.
Boss. tom. 1. append. ad tit. 1. de opinionum praxi. Bard. select. mor. lib. 11. de opinion. Candidi Philalethi lac. Manc. prax. visit. infirm p.2. pract.1. Aug Mar. Verricell. quæst. mor. tract. 1. & 2.
Oratio Dominica. 50
Ordines militares, an, & qui ex iis sint religiosi. 359
Ordinis Sacramentum quid sit, 681. Quotuplex. *ibid.* Quæ ejus materia. 682. Quæ requirantur ad validam & licitam ordinationem. 685. & seq.
Ordines sacros suscipiens an & quomodo voveat castitatem. 146. à quo Episcopo quis possit ordinari. 683. & seq.
Martinon tom. 5. disp. 5. & seq Aversa de ord. C. de Lugo, Resp. lib. 1. dub. 30. & seqq. Bernal de Sacram. Boss. tom. 1. tit. 3. de titulo pro suscip. Sacram ord. Bard. select mor. l. 10. q. 14. Philiber. Marchan. Franc. Hallier. de sacra elect. ad ord.
Ornatus mulierum. 88
Oscula extra matrimonium an & qualia sint peccata. 221

P.

PActum cum dæmone. 99.& seq.
Papa quam habeat potestatem ferendi censuras. 740. An ipse possit eas incurrere. 741. In quibus impedimentis matrimonij possint dispensare. 719. 734. An possit dispensare in omnibus votis. 161. An sine justa causâ. 39
Parentes quid debeant filiis. 181. & seq. An possit filios exhæredare. 183. Eorum obligatio. 51.52.80
Parens non tenetur omnia bona relinquere liberis

liberis. 331

Parochus an habeat potestatem ferendi censuras 740. An possit dispensare in votis subditorum. 161. An absolvere ab excommunicatione minore. 752. An ascilcere cooperatores non approbatos. 638

Parochus religiosus an obligetur ad regulas sui ordinis. 369

Parochiani an teneantur Dominicis & festis majoribus audire sacrum in Parochia. 171. & seq. An invitis Parochis possint confiteri Mendicantibus. 645.673

Fr go?. tom. 2. disp. 21. Barbos de off. & potest Paroch Pellicion qu. 7. de facultate, &c. Mar us Serio tom. 1.

Pastorum obligatio, 518 189.558

Fragos. tom. 2. disp 24. Didac. Ant. Frances Pastorale.

Patrini Baptismi qui sint; & quod eorum officium 523

Patrini Confirmationis. 530

Patronatûs jus, quid & quotuplex. 381

Patronus quando teneatur præsentare beneficio vacante 382

Pauperi quando quis teneatur subvenire. 76. & seqq.

Pauperem se fingens, ideoq; extorquens eleëmosynam, an obligetur ad restitutionem. 249.268.

Paupertas religiosa. 365. & seq.

Peccatum quid sit 455. & seq. Quæ peccata distinguantur specie. 464. Quæ numero. 465. Quid sit peccatum mortale, & veniale, 468. Quæ ex genere suo sint mortalia, quæ venialia. 468. Quibus ex causis peccatum ex genere suo mortale, fiat per accidens veniale. 469. & seq. Quibus modis ex genere suo veniale transeat in mortale. 472. & seqq.

seqq. Venialia an possint reservare. 646. An veniale cui annexa est censura, possit omitti in confessione. 752. Peccata capitalia. 475. & seqq. Peccato alterius an liceat materialiter cooperari 91.& seq.
Ovied. in 1.2.*tr* 6.
Pecuniam adulterinam non licet exponere, 295.
Pensio quid, quotuplex. 490
Pensionarius. 391.395.414
Peregrini qui dicantur. 24. An teneantur legibus sui domicilij, dum ab eo absunt 26. An teneantur implere præcepta sui territorij, antequam ab eo discedant. *ibid.* An obligentur præceptis locorum, in quibus morantur. 27. An censuris. 741. An præceptis juris communis. 27. An possint peregrè coram Parocho loci contrahere matrimonium. 728
Perjurium. 133.135.136
Pertinacia. 477
Pharmacopœorum obligatio. 451 & seqq.
Philtrum, 108
Physionomia. 101
Pignus. 301.& seq.
Pingere an sit opus servile 163
Pingere turpia quale peccatum. 90.214
Piscari an servile. 163
Piscatio prohibita an inducat obligationem restitutionis. 247
Pœna legi adjecta 234
Pœna Simoniæ. 120
Pœna usurariorum. 282
Pœnitens an teneatur pœnitentiam acceptare & implere. 623. & seqq. An satisfaciat, si eam impleat in statu peccati mortalis. 625
Pœnitentiæ Sacramentum. 598. & seq. Quæ sit ejus materia. *ibid.* Quæ forma. 600. & seqq.

seqq. Qualis ad eam requiratur ad contritio. 601. & seqq. Qualis confessio. 606. & seq.
Satisfactio. 620 & seq.
Pœnitentiam in confessione injunctam quis possit commutare. 626 & seqq.
Pollutio quid. 218. An aliquando liceat eam procurare. 220. & seqq An quis actionem licitam teneatur omittere, si prævideat inde naturaliter secuturam. 221
Facta in somno an & quando sit mortalis. *ibidem.*
Boss. tom. 3 tit. 12.
Possessor bonæ fidei an & quando teneatur restituere. 243. 256. Malæ fidei, quid debeat restituere. 246. 256
Hurt. resol. tom. 2 tr 8.
Præceptum quid sit. 16 Quotuplex. 17
Præcepta humana an obligent sub peccato, & quali. 20. & seqq An cum periculo gravis incommodi 36. E quibus signis colligi possit an graviter obligent. 21. An sint implenda ex charitate, 28. An ad impletionem requiratur intentio satisfaciendi. 29. & seqq. An quis iis possit satisfacere per actum ex circumstantiis peccaminosum. *ibid.* Præceptum duplex an uno actu possit impleri. 33. An diversis actibus ei satisfieri possit eodem tempore. *ibid.*
Præcepta plura violans uno actu, quot peccata committat. 34. An ignorantia & metus excusent à transgressione. 35. An dispensatio. 38. Utrum præcepti pars sit implenda, si nequeat impleri totum. 37
Præceptum confessionis. 673. & seq.
Io. Martinon tom. 5. Card. de Lugo, Respons. lib. 1. Sfort. Pallav assert. Theol. lib. 8. Luis Turrian. Bard. select. mor. lib. 10. quæst. 13 Iac. Mancin. prax. visit. infirm. p. 1. & p 2. pract.

pract. 4. de confessione non integra. Mart. Perez. Io. Bapt. Marin.
Præcepta decalogi. 95. & seqq. *v.* Decalogus.
Præcepta Ecclesiæ. 348. & seqq.
Io. Roccaful. tom. 2. Ant. de Quintana. Gesuald. de Bonenijs tom. 3. Marc. Serio tom. 3. Leand. à S. S cram. tom. 2.
Præceptum locale. 24. & seq.
Præceptum universale. *ibid.*
Præceptorum obligatio. 190
Prælati quomodo obligentur præcepto fraternæ correptionis, 80 An, & qui possint dispensare in votis, 160. An Prælati Ordinum teneantur fugitivos requirere. 377 Quid possint subditis permittere salvo voto paupertatis. 369
Prælatorum obligatio. 81
Boss. tom. 1. tit. 6. de facult. Abbatum, &c. Frag. tom. 2. disp 15. & seqq de oblig 1. diversorum Prælatorum, & disp. 24. Di. ac. Ant Frances forum consc.
Præstimonium. 395
Præsumptio quid, quale peccatum. 475
Præsumptio de misericordia Dei. 65
Precarium quid. 273
Pretium quotuplex. 284
Principum obligatio. 215. & seqq 235. 265
Proclamationes matrimonij. 714. 715
Procuratorum obligatio & peccata, 436. & seqq.
Prodigalitas in quo consistat, & quale sit peccatum. 478
Prodigi an possint contrahere. 264
Proditio. 479
Professio fidei. 55
Moron respons. 82. de profess. inv lida.
Professio religiosa quas requirat conditiones, ut sit valida, 361. & seqq. Facta ex grav

metu an ſit irrita, 263
Profeſſi an & qui poſſint inſtitui hæredes, 329
Promiſſio acceptata an graviter obliget, 264. In rebus Eccleſiaſticis ex gravi metu facta an ſit irrita, 265
Propola, 93.94
Proſcriptos quibus liceat occidere, 196
Proximo an liceat velle aliquod malum, 73
Quando quis teneatur ei ſubvenire, 74. & ſeq An & quando ejus peccatum permitti poſſit, 90
Pueri quibus legibus obligentur, 23. An, & quando obligentur præcepto confeſſionis, 672
Pupillus, 184.264.330 & ſeq.
Puſillanimitas. 477 493

Q.

Quæſtorum obligatio. 289
Quantitas & qualitas ſuſpenſionis unde colligenda, 771

R.

Rancor, 493
Rapina. *v.* Furtum, 224. & ſeq.
Raptus quid, 216. An, & quamdiu impediat matrimonium, 713
Rebaptizans & rebaptizatus an ſint irregulares, 783
Referentis obligatio, 436
Regula externa actuum humanorum, 16
Regula interna, 1
Regula Ordinum religioſorum, 369. & ſeq.
Regularibus cur ampla privilegia à Pontificibus conceſſa, 174
Laurent. de Peyrin. de privileg. regular. Brunc, Caſſaing. de privileg. Io Franc. Giracus de regim regul. C. de Lugo reſponſ lib. 3. Frances. Ceſpedes de exempt. regul. Didac. Ant. Franc.

forum consc. de privil. regul. Moron. respons. 3. de consuetud. contra regulas regularium. Franc. Bordon resol. regul 2. tomis. Fulgent. de Ovied. de rep. regul. Iac. Raggy de regim. regular. Io. Nic. Lucid. de illegit: regul. Hyacinth. Donat. prax. rerum regularo. Io. Caram. Theol regul. Sanctor. à Melsidè pœnis, regular. instig. Pellizar. manual.

Religiosus status quid sit. 358. & seqq. Qui possint eum amplecti. 373. Qui teneantur. *ibid.*

Religiosa professio quas requirat conditiones, 361. & seqq.

Religiosus ad Cardinalatum, vel Episcopatum promotus, an maneat obstrictus votis suæ religionis. 360. Promotus ad Parochiam an teneatur deferre habitum religionis, & regulam servare *ibid.* Ad quid obligetur religiosus vi suæ professionis. 363. Vi voti paupertatis. 365. & seqq. Ad quid vi voti castitatis & obedientiæ. 369. An & quomodo teneatur ad perfectionem. 363. An contra hanc peccet, si regulam ordinis transgrediatur. 369. & seqq. An teneatur obedire, si dubitet, utrum res quæ jubetur, sit licita. 372. An, & quando liceat ei transire ad ordionem strictiorem. 374. An, & quando ad laxiorem. 375. An & quando possit religione expelli. *ibid.* An expulsus maneat votis adstrictus. *ibid.* & seqq. An teneatur ad Horas. 393. An Prælatus teneatur fugitivum & apostatam requirere. 377. An professus in uno Monasterio possit cogi, ut se transferat ad aliud. 377. An possint religiosi nova statuta condere. 371. An à Pontifice possint cogi ad arctiorem vivendi rationem. 371. An illis liceat negotiari.

Religiosi Mendicantes an licite ministrent Eucharistiam. 551. 552

Vincent. Tancred. de virt. relig. Io. Rocc ful. tom. 2. de Consil. Evang.

Reliquias an cum reliquiis liceat permutare, 120. Falsas proponere quale sit peccatum. 97.

Remedia contra maleficia. 108. & seq.

Remiges Christiani. 94

Remissio debitorum. 267

Renuntiatio hæreditatum. 318. & seq.

Renuntiationes bonorum factæ ab ingredientibus religionem an sint validæ. 320. 321.

Repressalia an liceant. 205. & seq.

Reservatio casuum quid sit. 645. Quis habeat potestatem reservandi. *ibid.* Quis absolvendi. 650

Residentia Episcopi, & eorum, qui habent beneficium curatum 386

Resignatio beneficij quid & quotuplex. 388

Restitutio quid sit, & qui ad eam teneantur 231. & seqq. An plures simul damnificantes teneantur restituere in solidum; & quo ordine. 236. & seqq. An teneatur restituere, qui alium impedivit à consecutione alicujus boni, 238. 239. Cui restitutio debeat fieri. *ibid.* & seqq. An, & quando debeat restituere bonæ fidei possessor. 243. & seqq. Quid possessor malæ fidei, 246. & seqq. An, & quid restituendum pro injuria corpori illata per mutilationem, occisionem, &c. 245. & seq. Quibus pro his restitutio fieri debeat. 252. Quid restituendum pro illato stupro. *ibid.* Quid pro adulterio. 253. Pro famâ. 254. Pro inductione ad peccatum. *ibid.* Pro avocatione à religione. *ibid.*

Resti-

Restitutionis circumstantiæ, ut tempus, locus, modus, &c. 255. & seqq. Quæ à restitutione excusent. 259 & seq.
Bossius tom. 3. tit. 13. de restit. ex causa homicidij, Iac. Manc. prax. visit. infirm pract. 6. Theoph. Al. r. tr. 1. Canon. consc. Steph. à S. Gregorio.
Reverentia filiorum erga parentes. 178
Reus an & quando teneatur fateri verum. 443 & seq. An graviter peccet, si ad evitanda tormenta gravia, falsum crimen sibi imponat. 445. An teneatur revelare complices 446. An ei liceat occidere ministros justitiæ 197. Quid circa fugam, 446. & seqq. 193. Quomodo Confessario agendum cum reo. 448. & seq.
Hurtad resol. tom. 2. tr. 6. Iac. Manc prax. visit. infirm h 2. pract. 2. Pet. Pau. Guaz. tr. mor. ad defens. anim. reorum.
Rex bellum gesturus ad quid obligetur. 205 & seqq.
Rixæ, 492
Rustici, aliique simpliciores in Germaniâ qui habentur hæretici, an possint absolvi à suis Parochis, 63
S.
SAcerdotum obligatio circa Missæ sacrificium, 573. & seq.
Hieron. Verner. de Exam. eorum, qui Sacram. a minist. Andr. Saussay Panoplia Sacerdotalis
Sacramentum quid sit, 495. Quid circa ejus materiam, & formam servandam, 497. & seqq. Sacramenti minister, 499. Quid in eo requiratur, ut det validè, *ibid.* & seq. Quid, ut benè, 502. & seq. Quæ dispositio requiratur in suscipiente ad valorem Saramenti, 505. & seq. Quid, ut licitè & cum fructu susci-

fuſcipiatur, 507. & ſeq.
Sacramentalia quid ſint, 508. 509. Quid efficiant. ibid.& ſeq.
*Franc. de Aravio in S Th. Guil. Mercer. in 3. p. Martinon.tom. 4. & 5. Io. de Dicaſtillo tom. 1.2 3. Franc. Lug. Auguſt.*Bernal. *Amic. tom.7.8. Sforti. Pallav. aſſert. Theol. lib. 6. Quintanad ſingul. Sacram. Leſſ. prælect. Theolog. in 3. p. q. 66. Petr. de Ochagava de Sacram. Bauny tom 1. Trullench tom. 3. Fa r. Surian. Geſuald de Bononijs tom.1. Iſambert. in 3.p.tom.2. & 3. Bauny. tom. 1. Averſæ. tribus tomis. Leand. à S. Sacrament. tom. 1. Adam Opatovius de Sacram.*
Sacrificium Miſſæ. 573. & ſeqq. Cujus ſit applicare fructum Sacrificij. 578. v. Miſſa.
Sacrilegium quid ſit, & quotuplex. 113. Quot modis committatur per actum venereum. 217.
Vincent Tancred. de Relig. tr. 2. libr. 3.
Sartorum obligatio. 275. Peccata. 454.
Satisfactio. 620.& ſeq.
Hurt reſol. mor. tom. 2. tr. ult.
Scandalum quid & quotuplex ſit, 82. Quando committatur. 85. Activum an ſit ſpeciale peccatum 83. Quando ſit mortale, quando veniale. ibid. & ſeq.
Scandalizans quot peccata committat, & an in materia juſtitiæ teneatur ad reſtitutionem, 84.
Scandalum paſſivum an ſit circumſtantia aggravans. 83. An, & quando poſſit permitti. 86 Quid ad hoc vitandum omitti debeat. *ib.*
Bard ſelect. mor. 9. Ferantin. Theoret *diſp.* 1.
Scrupulus. 13
Scrupuloſæ conſcientiæ ſigna. *ibid.* Remedia & privilegia. 14.& ſeq.
Angel. Mar. Mar. Verricell. quæſtion. tract. 5.
Secretarij

Secretarij obligatio & peccata, 436. & seqq.
Secreti violatio. 437. 481.
Senes, an & qui teneantur ad jejunium. 354
Sententia probabilis quæ sit, An sequenda, An tutior eligenda. 7. Quomodo Confessarius sequi possit minus sibi probabiles in favorem pœnitentis. 7. An quis speculativè probabiles sequi possit in administratione Sacramentorum. 9
Sepulturâ Ecclesiasticâ an privetur excommunicatus, 758 An interdictus. 778
Moron. Respon 51. 52. de sepult familiarium, & de funeris expensis Bordon. tom. 2. Resol. 51. quoad regulares Fran. Samuell. prax. servanda in sepultur. Catholici, Iac. Manein prax. visit. infirm. additio operis.
Servilia opera. 162. & seq.
Servus an & quàm graviter peccet, si domino invito quid auferat. 227. 229. An teneatur ad restitutionem *ibid* An cum liberâ possit contrahere matrimonium, 718. An cum serva. *ibid.*
Servi originarij, vel ascititij, an sint propriè servi *ibid.* An servi sint irregulares. 791
Sigillum Cofessionis quid. 662. Quæ cadant sub sigillum 664. & seqq. Qui ad illud teneantur 764. 766
Simonia quid sit. 115. Quotuplex. 116. Simonia est concionari, catechizare, Missas facere, &c pro pretio. 118
Simoniæ pœnæ. 120
Vinc Tan red. de Reliq. tr. 2. lib. 4. Onnate tom. 3 tr. 21.
Simoniacè acceptum an & cui debeat restitui, 122
Societas Jesu, 324. 329. v. Religiosus,
Card. de Lugo, Resp lib. 4.
Societatis contractus quid sit, 304 & seqq.

Leonard. Duard. de Societatibus. Onnate tom. 3. tr. 28.
Sodomia quid. 219
Boss. tom, 3. tit. 11.
Sollicitantes in confessione.
Hurtad resol. tom. 1. tr. 4. Boss. de Iubilai privilegijs. Fragos. tom. 2. disp. 14.
Soror an teneatur fratri, vel sorori in necessitate subvenire. 183
Sorores tertiariæ Ordinis S. Francisci an sint religiosæ. 359
Sortes divinatoriæ divisoriæ. 102
Spectatio turpium comœdiarum quale sit peccatum. 213
Spei præceptum quando obliget. 64 65
Sponsalia quid sint. 689. Quæ & quanta eorum obligatio. 692. & seq. Quomodo dissolvantur. 694. & seq.
Sponsis an liceant impudici tactus, oscula, &c. *ibidem.*
Boss. tom. 1. tit. 8. de restit. dissolutis sponsalibus.
Sponsio quid si; an & quando licitè fiat 299. 300.
Spurius. 181
Io. Nic. Lucid. Illegitim. regularium, &c.
Status Clericorum. 378. & seq. *Vide* Clerici.
Status religiosus. 360. & seqq.
Status secularium, præsertim Judicialium. 419. & seqq.
Stratagematis an uti liceat in bello. 208
Stuprum quid. 216
Stuprator quid pro illato stupro debeat restituere. 252. & seq.
Subditi quomodo sint obligati suis superioribus. 186
Hurtad. resol mor. tom. 2. tr. 3, Theoph. Alar. Canon. consc. tr. 4.
Supre-

Superbiâ quid ſit. 475. Quale peccatum. *ibid.* & ſeq. Quæ ſint ejus filiæ. 476
Superiores quomodo ſint ſubditis obligati. 185 & ſeq.
Superſtitio quid ſit, & quotuplex. 96. Quando committatur ſuperſtitio cultus falſi. 97. Quando cultûs ſuperflui. *ibid.* & ſeq.
Vinc. Tancred de Relig. tr. 2. lib 1. Franc. Torreblan Angel Mar. Verricel. quæſt. mor. tr. 8. de Alchimia Theoph. Rayn. in tr. de calumnia.
Suſpenſio quid. 770. Quotuplex. *Ibid* Ejus quantitas & qualitas unde ſit colligenda, 771. Quæ ſint ſuſpenſiones in particulari, 773. Quis ab eis poſſit abſolvere. 776
Suſpicio temeraria. 335
Suſurratio quid, 484. An ſuſurro teneatur amicitiam per ſe ſublatam reconciliare. *ibid.*
Sutor. 454
Symbolum Apoſtolorum. 51
Io. Roccaful. prax. Theol. mor. tom. 1.

T.

TAbacum. 563
Tabellio. 437
Tactus impudici qualia ſint peccata. 211. & ſeq. An liceant inter conjuges. 214. 704. An inter ſponſos. 215
Temporum computatio.
Boſſ. tom. 1 tit. 2.
Tentatio Dei quid ſit, 111. Quale peccatum, *ibid.* & ſeq.
Teſtamentum quid, quotuplex. 312. An ſit validum, cui deſunt ſolemnitates jure civili requiſitæ, 314. 315. Qui poſſint, & debeant eſſe executores Teſtamenti, 321. 322. Intra quòd tempus exequi debeat, 325. Qui poſſint teſtari. 327. & ſeq.
Teſtamenta militum ſunt privilegiata, 317
Boſſ. tom. 1. tit. 9. de teſtam. temp. 10. parentum

rentum inter liberos 11. *militari* 12. *ad pias causas, idem tom.* 3. *tit.* 1. 2. *de defectu solemnitatum. Bard. select. moral. lib.* 2. *jac. Mancin. prax. visit. infirm. pract.* 5.
Testimonium mulieris, servi, minoris, inimici, perjuri, &c. an sit validum; 440
Testis, *ibid.* An & quando quis testari teneatur, & ad quid obligetur, qui non vult testari, *ibid.* & seq. Ad quid, qui falsa testatus est, 442
Hurt. Resol. tom. 2. *tr.* 6.
Thesauri inventi quibus sint restituendi, vel dandi, 242
Tropos, 493
Tortura reorum, 406. & seq.
Traditio in rebus Ecclesiæ, & gravi metu facta, an sit irrita, 263. 264
Tristitia de bono alterius, an & quando sit peccatum, 484
Tutela, 309
Tutela inculpata quæ sit, 197
Tutorum officium, 184. & seq. 309. & seqq.
Typographus, 163

V.

Vagi an teneantur præceptis locorum, in quibus morantur, 26. An coram quolibet Parocho possint contrahere matrimonium, 728
Vana gloria quid sit, quale peccatum, quotupliciter eâ peccetur, 476. 477
Vana observantia quid, quotuplex, quale peccatum. 104. unde cognosci possit, 105
Vasallus. 258. in fine.
Vectigalium fraudatione quàm graviter peccetur, & an ex eâ oriatur obligatio restitutionis, 247
Venator, 243
Venditio quid, 282

Venditor quo pretio debeat vendere, 284. & seq. An teneatur de vitio rei, quæ venditur, præmonere emptorem. 285. Res vendita cui pereat ante traditionem. 287
Franc. Bard. select. mor. lib. 1. Onnate tom. 3. disp. 72. & seqq.
Veneficium. 108. & seqq.
Venena an liceat vendere. 94
Verba turpia proferre quale sit peccatum 213. An & quando ea liceant inter conjuges. 704
Vestes Clericales. 415
Vestes Infidelium. 57. Quando sacræ vestes exsecrentur. 579
Veste virili an liceat fœminæ uti, vel contra. 87
Vidua. 704
Vindicta. 490
Violentia. 479
Virgini an liceat occidere invasorem pudicitiæ. 199. An pro servandâ castitate mortis periculo se exponere. 193
Vitam an liceat abbreviare. 194. Ejus defensio. 197. 199
Votum quid sit, & quotuplex. 142 Quæ requiratur voti deliberatio, & intentio 143. & seqq.
Voti materia. 147. & seqq.
Voti quæ & quanta sit obligatio. 149. & seq. An quis teneatur voto, de quo dubitat, an sit emissum. 144. De voto emisso dolere quale sit peccatum. 150. An duplicem malitiam admittat, qui violat votum de re jam antè præceptâ. ibid. & seq.
Voto alieno an quis obligetur. ibid. Qui vovit rem ab altero præstandam, ad quid teneatur. ibid.
Vota personalia à quo sint implenda, 151 Realia unde solvenda. ibid. Conditionalia

an obligent cessante conditione. *ibid.*
Votum amplectendæ religionis ad quid obliget. 152
Voventis intentio unde in dubio sit colligenda. 153
Voti obligatio quot modis tollatur, *ibid.* Qui possint directè irritare. 155. & seqq Quinam indirectè. 157. & seqq. Quinam in eis dispensare. 160. & seqq.
Voti commutatio quid sit. 158. Quid circa eam requiratur, ut licitè fiat. 159. & seqq. Qui possunt commutare 160
Votum castitatis. 369. An simplex castitatis votum impediat matrimonium, 713. An solemne idem dirimat. 718
Votum religiosæ obedientiæ ad quid obliget, 369
Votum religiosæ paupertatis. 365. & seqq.
Boss. de Iubil. privil. quoad dispensat. & commut Vincent. Tancred. quæst moral. tr. 3. Theoph. Alar. Can consf tr. 3.
Usura quid sit. 277. Quale peccatum. *ibid.* & seqq.
Variæ specis usuræ. 280.281
Usurariorum & cooperantium obligatio & pœna, quæ sit. 282. An ab usurario liceat petere mutuum. 86
Honorat. Leotard. de usuris. Onnate tom. 3. tr. 30.
Uxor ad quid teneatur erga maritum. 188
An & quàm graviter peccet, si marito invito quid auferat. 228. An teneatur ad restitutionem, *ibid.* & 230. Quæ bona possint expendere. 78.229.
Uxoricidium an impediat matrimonium, 713

INDEX
AUTHORUM,
Qui in indice rerum ſuis locis additi fuerunt.

A.

Adami Brukhaber Soc. Jeſ. ſelectorum caſuum conſcientiæ Centuriæ tres: Coloniæ in 12.
Adamus Opatovius de ſacramentis: Cracoviæ 1642. 8
Alphonſus Eſcobar de Pontif. & Reg. poteſtate in ſtudiis generalibus Madrid 1651.
Alphonſus de Leone de Cenſuris. Neap. 1644
Andreas Gerunda, Soc Jeſ. de Epiſcopo 2. tom. Neap. 1618. & 1533.
Andreas Mendo Soc. Jeſ. de Bulla Cruciata. Matrid. 1651.
Andreas Sauſſay Panoplia clericalis: Pariſ. 1633. Epiſcopalis. 1646. Sacerdotalis. 1653
Andreas Valenſis de Beneficiis Mechliniæ. 1646.
Angeli Mariæ Verticelli Quæſtiones morales, Venet. 1653.
Antonij Eſcobar, Soc. Jeſ. Emblema Theolog. mor. Lugd. 1653.
Antonius merenda de Cambio: Papiæ. 1645.
Anton. de Quintanaduennas. Soc. J. ſingularia Theol. Moral. de 7. Sacram. Hiſpali. 1645. & Venet. 1648.
Idem in præcepta Eccleſiæ, Matrid
Anton Ricciullus de perſonis, quæ in ſtatu reprobo verſantur: Neap. 1641. 4.
Auguſtinus Barboſa de offic. & poteſt. Parochi, Lugd. 1647.
Auguſtinus Barnal. Soc. J. de Sacram, 1651.

Bapti-

B.

BAptista Fragosus S. J. de regim. Christian. Reip. 3. tom. Lugd. 1641. 1648. 1652.

Bartholom. Amici S. J Cursus Theol. de act. hum. tom. 3. de just. & jur. tom. 5. de sacrament. tom. 7. 8. Antverp. 1650.

Basilius Pontius de Confirmatione: Salamant. 1630. 4.

Bernardinus Benedictus de Jubilæo extraordinario: Arimini. 1648. 4.

Brunus Castaingh de privilegiis Regularium Paris. 1653.

C.

CÆsar. Carena de offic. S. Inquis. Lugd. 1649.

Carolus Antonellus de regim. Eccles. Episcop. 2. tom. 4 Velitris 1650.

Carol. Anton. Thesaurus. S. J. de pœnis Ecclesiasticis. 4. Romæ 1640.

Caroli de Baucio selecta casuum conscient. Neap 1632.

Idem de exorcism. & malefic. 1641.

D

DIdaci Antonj Frances forum conscientiæ, sive pastorale internum. Cæsaraug. 1661.

Didaci Garziæ stimulus Fidei. 4. Panormi 1642.

E.

ELigij Bassæi Flores Theol. pract. Antverp. 1660.

F.

FAbricius Sorianus de Sacramentis. Neap. 1646.

Francisci Ant. Glianes summa censurarum & irregul. 2. Romæ 1640.

Franciscus Aravio in Sum. S. Thom. pluribus tomis Salmant. 1616.

Franciſcus Bardi Soc. J. de conſcientia, pa-
norum. 1650.
Idem in Bullam Cruciatam 1646.
Ejusdem ſelecta moralia 1651.
Franciſci Bordoni ſacrum Tribunal. contra
hæretic Romæ. 1648.
Franciſci conſilia regularia. 2. tomis.
Venet. 1641. Parmæ. 1648.
Franciſcus Ceſpedes de exemptione regula-
rium 4. Venet. 1647.
Franciſcus Hallier de ſacra electione, Pariſ.
1646.
Ejusdem Hierarchia Eccleſiaſt. 1636.
Franciſcus de Lugo Soc. J. de ſacra. Granatæ.
1644 4.
Ejuſdem decurſus prævius Theol. moral.
Mant. Carpent. 1643. 4.
Idem de Sacrament. in particulari. Venet
1652 4.
Franciſcus de Oviedo S. J. in prim. 2. S. Tho.
Lugd. 1646.
Idem in 2. 2.
Franciſci Mariæ Samuelis praxis de ſepulturis
Eccleſiaſt. Lucæ. 1650.
Franciſc. Pellizarius Soc. J. de Monialibus 4.
Bon. 1644.
Ejusdem manuale regularium. 2. tomis.
Lug. 1653.
Franciſcus Pintherau S. J. de ſufficientia at-
tritionis in ſacram. 8 Pariſ. 1654.
Franciſci Torreblanca juris ſpiritualis practi-
calium quæſt. Cordubæ 1635.
Franciſcus Zypæus de jurisdictione Leod.
1649.
Fulgentius de oviedo de Repub. regularium
Matrid. 1639.

G.

GAsparis Loarte Soc. Jes. institutio Confessariorum. 12. Paris. 1653.

Gesuald de Bononis de Sacrament. Venet. 1649.

Idem de indulgent. Censur.

Idem in præcepta Decalogi & Ecclesiæ.

Gregorius Carafa de Monomachia, seu Duello, Romæ 1647

Guilielmus Mercerus in 3. p. S.Thom Lovanij 1630.

H.

HIacynthi Donati rerum regularium praxis 2. tomis. Neap. 1652.

Hieronymi Garrantini Soc. J. Theoreticæ & practicæ disput. de scandalo, & Correp. fraterna. Romæ 1653.

Hieronymi Verneri praxis Episcoporum, & aliorum, qui sacramenta administrant, Venet. 1645.

Honoratus Leotardus de usuris: Lugd. 1649.

I.

JAcobi Mancini praxis visitandi infirmos Mercuriani. 1642. & Venet.

Jacobus Raggius, de regim. regular. Genuæ 1653.

Ignatij Lupi commentaria in edict. S Inquisit. Bergomi 1648.

Illuminat. Maroni centum responsa. Venet, 1645.

Joannes Ægidius Trullench. de sacrament. Venet. 1648. Operum moralium. tom. 3.

Jo. Angeli Bossij operum Moral.tom.3.Lugd. 1651

Idem de Jubilæi privilegio. Pisis 1635.

Jo. Baptistæ Lezzanæ Quæstiones regulares, & consulta varia: Venet. 1654. fol.

Ejusdem exercitationes Ecclesiasticæ: ibid.

Joannis Caramuelis Theologia Moralis ad prima principia redacta, Lovanij. 1645.
Theol. fundamentalis, Francofurt. 1652.
Regularis, Venet. 1651. 4. in summa. S. Thom. Francofurt. 1654.
Jo. de Castillo Soc. J. de just. & jur. 2. tomis, *ibid.* 1650. & 1652.
Jo. de Lugo S J. Card. Responsa moral. Lugd. 1651.
Jo. de S. Thoma cursus Theologicus 4. tom.
Jo Escobar à Cotro Opera moralia. 2. tomis : Cordubæ. 1642.
Jo Franciscus de Cuenca, de sui, personalisque defensione : Cæsaraug. 1645. 4
Jo Franciscus Giracus de Regim. Regularium 4 Lugd. 1645.
Jo. Maria de Castilento Seraphica Theologia moralis Polyanthea : Venet. 1612.
Joannes Martinon S. J. de sacramentis tom. 4. & 5. Burdigal. 1647.
Jo. Nicolaus Lucidorve de illegitimis clericorum & regularium, juxta Bullam Pij. V. Perusiæ Augustæ. 1648.
Jo. Paulus Xammar. de officio Judicis & Advocati, Barcinone. 1639
Joannis Roccaful. praxis Theol. moralis 2. tomis Valentiæ. 1648.
Joannis Wamesij responsa Canonica, 2. tomis Lovanij. 1643.
Josephi de Januario Resolutiones selectæ 2. tom Neap. 1645. 1651.
Josephus Gibalinus Soc. J. de irregularitate Lugd. 1652. 4.
Idem de clausura Monialium : Lugduni 1648. 4.

L.

LAurentius de Peyrinis de privilegiis Regularium 2. tomis Venet. 1643.

Lean-

Leander à S. Sacramento, de ſacramentis. Matrid.
Idem de præcept. Eccleſ. & Cenſur. Compluti.
Leonardus Duardus de Societatibus Neapol. 1644.
Idem in Bullam Cœnæ. *ibid.*
M.
MArcus Serio de offic. & poteſt. Paroch. tom. 1. In Bullam cruciatæ tom. 2. In Decal. & Præc. Eccleſ. tom. 3. Panormi. 1647. 1650. 1651.
Marius Italia de Immunit. Eccleſ. Panormi. 1646.
Martinus Breſſerus Soc. J. de Conſcientia 4. Antverpiæ. 1618.
Martinus Perez, S. J. de Pœnitentia Lugdun. 1653.
Idem de matrimonio : *ibid.* 1646.
Matthæus Homem Leitomius de conſcientia 12. Pariſ. 1651.
Mauritij de Gregorio Expoſitio paraphraſtica omnium Bullarum, Conciliorum, Decretorum, &c. Neap. 1649.
N.
NIcolaus Yſambertus in 3. partem S. Thomæ tom. 2. & 3. Pariſ. 1639. 1642.
P.
PAcis Jordani Elucubrat. 3. tom. Pataviæ 1650.
Parochianus obediens de auditione Verbi Dei, Duaci. 1635. 8.
Pauli Piaſecij praxis Epiſcopalis : Venet. 1647
Paulus Squillant, de oblig. & privil. Epiſcopi. Neap. 1649. 4.
Petrus Anellus Perſicus Soc. J. de præcipuo Sacerd. Officio Neap. 1649.
Idem de Horis Canonicis, 4.

Petrus de Ochagavia Navarrus de sacramentis: Salmanticæ. 16 9.

Petrus de Onnate S. J. de Contractibus. 3. tomis, Romæ 1646. 1647. 1654.

Petri Marchant. Tribunal sacramentorum, 2. tom. Gandavi 1613. & 3. Antverp. 1650. Ejusdem Baculus pastoralis de potest. Episcop. in regulares. Burgis 1630.

Petri Pauli Guazzini tractatus moralis ad defensam animarum, Advocatorum, judicum, & reorum: Venet. 1650.

Philibertus Marchinus de Sacramento Ordinis: Lugd. 1638.

Idem de quibusdam occurrentibus tempore pestis. 16. 1633.

R.

Raphael Aversa de Sacramentis 3. tomis 4. Bononiæ 1640. 1642.

Roderici de Arriaga S. J. de Legibus, cursus Theologiæ pluribus tomis, Lugdun. & Antverp.

S.

Sanctorij à Mensi pœnalium distinctionum Examen circa Regulares, Romæ 1649.

Sebastianus Sabelles S. J. de materiis Tribunalis inquisit 3. tomis. Romæ 1651. 1659.

Sfortiæ Pallavicini S. J. Assertion. Theol. 7. tomis 12. Romæ.

Idem de Act. human. Lugd. 1653. fol.

Simonis Starovolscij Epitome Conciliorum Romæ 1653.

Stephanus à S. Gregorio de Restitutione, & Contractibus; Ferrariæ 1652.

Stephanus Baunij S. J de sacram. Censur. Benefic. & Cont. tract. 4. tomis Paris.

Stephanus Michael Tarreda de Beneficiis Paril. 1645.

Theo,

THeophili Alarij Canones conſcientiæ, Liburni, 1651.

Theophili Ramandi, Soc. J. de Æquivocis. 8. Lugd. de Calumnia 4. *ibid.* 1650. Erotemata de connexione librorum 1653. Ex bonis Eccleſiæ lucubratio *ibidem* 1653.

Thomas Delbene de immunit. Eccleſiaſt. 1650.

Thomæ Hurtado reſolutiones morales. 2. tomis, Lugd. 1651.

Thomæ Pelliecioni illuſtr. quæſtion. utriuſque jur. Neap. 1648.

Thomas Tamburinus S. J. in Decalogum. Venet. 1654.

V.

VIncentij Tancredi S. J. de religionis virtute, Monter egali 1651. De Matrimonio 2. tomis Quæſtiones morales Panormi. 1654.

Urbani à Conceptione Theolog. moralis de triplici munere Confeſſarij, Auguſtoriti. 1649.

Z.

ZAchariæ Paſqualigi praxis jejunij, Romæ 1644. praxis magni Jubilæi, Romæ 1650.

AMICE LECTOR

Cùm forsan in meliorem tuam aliorumq; directionem Propositiones damnatas ab Alexandro VII. & VIII. Innocentio XI. *atque* Clemente XI. *desideres, libuit easdem tibi in hac medulla annectere.*

DECRETA
SANCTISS. IN CHRISTO PATRIS
AC D. N. D.

ALEXANDRI PAPÆ VII. In Congregationibus Generalibus Sanctæ Romanæ & Universalis Inquisitionis habitis.

Feria V. die 24. *Septembris* 1665.

In Congregatione Generali Sanctæ Romanæ & Universalis Inquisitionis, habita in Palatio Apostolico Montis Quirinalis, coram Sanctiss. D. N. D. Alexandro *Divina Providentia* Papa VII. *ac Eminentissimis & Reverendissimis DD. S. R. E. Cardinalibus in tota Republica Christiana adversus hæreticam pravitatem Generalibus Inquisitoribus, à Sancta Sede Apostolica specialiter Deputatis.*

SANCTISSIMUS D. N. audivit non sine magno animi sui mœrore, complures opiniones Christianæ Disciplinæ relaxativas, & Animarum perniciem inferentes, partim antiquatas iterum suscitari, partim noviter prodire: & summam illam luxuriantium ingeniorum licentiam indies magis excrescere, per quam in rebus ad conscientiam pertinen-

tibus

tibus modus opinandi irrepsit alienus omnino ab Evangelica simplicitate, Sanctorumque Patrum doctrina, & quem si pro recta regula fideles in praxi sequerentur, ingens eruptura esset Christianæ vitæ corruptela. Quare, ne ullo umquam tempore viam salutis, quam suprema veritas Deus, cujus verba in æternum permanent, arctam esse definivit, in animarum perniciem dilatari, seu verius perverti contingeret, idem Sanctissimus. D. N. ut oves sibi creditas ab ejusmodi spatiosa, lataque, per quam itur ad perditionem, via, pro Pastorali solicitudine in rectam semitam evocaret, earumdem opinionum examen pluribus in Sacra Theologia Magistris, & deinde Eminentissimis, & Reverendissimis DD. Cardinalibus contra hæreticam pravitatem Generalibus Inquisitoribus seriò commisit. Qui tantum negotium strenuè aggressi, eique sedulo incumbentes, & mature discussis, usque ad hanc diem infrascriptis propositionibus, super unaquaque ipsarum sua suffragia Sanctitati Suæ singillatim exposuerunt.

I. Homo nullo umquam vitæ suæ tempore tenetur elicere actum fidei, spei, & charitatis, ex vi præceptorum Divinorum ad eas virtutes pertinentium.

2. Vir equestris ad duellum provocatus potest illud acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat.

3. Sententia asserens, Bullam Cœnæ solùm prohibere absolutionem hæresis & aliorum criminum, quando publica sunt, & id non derogare facultati Tridentini, in qua de occultis criminibus sermo est Anno 1629. 18. Julij in Consistorio Sacræ Congregationis Emin. Cardinalium, visa & tolerata est.

4. Prælati Regulares possunt in foro con-

ſcientiæ abſolvere quoſcumque ſæculares ab hæreſi occulta, & ab excommunicatione propter eam incurſa.

5. Quamvis evidenter tibi conſtet Petrum eſſe hæreticum, non teneris denuntiare, ſi probare non poſſis.

6. Confeſſarius, qui in ſacramentali Confeſſione tribuit Pœnitenti chartam poſtea legendam, in qua ad Venerem incitat, non cenſetur ſolicitaſſe in confeſſione; ac proinde non eſt denuntiandus.

7. Modus evadendi obligationem denuntiandæ ſolicitationis eſt; Si ſolicitatus confiteatur cum ſolicitante, hic poteſt ipſum abſolvere abſque onere denuntiandi.

8. Duplicatum ſtipendium poteſt Sacerdos pro eadem Miſſa licitè accipere, applicando petenti partem etiam ſpecialiſſimam fructûs ipſimet Celebranti correſpondentem, idque poſt Decretum Urbani VIII.

9. Poſt Decretum Urbani poteſt Sacerdos, cui Miſſæ celebrandæ traduntur, per alium ſatisfacere, collato illi minori ſtipendio, alia parte ſtipendij ſibi retenta.

10. Non eſt contra juſtitiam pro pluribus ſacrificiis ſtipendium accipere, & ſacrificium unum offerre; Neque etiam eſt contra fidelitatem, etiamſi promittam promiſſione etiam juramento firmata, danti ſtipendium, quod pro nullo alio offeram.

11. Peccata in Confeſſione omiſſa, ſeu oblita ob inſtans periculum vitæ, aut ob aliam cauſam, non tenemur in ſequenti confesſione exprimere.

12. Mendicantes poſſunt abſolvere à caſibus Epiſcopis reſervatis, non abtenta ad id Epiſcoporum facultate.

13. Satisfacit præcepto annuæ Confesſio-

nis,

nis, qui confitetur Regulari Episcopo præsentato, sed ab eo injustè reprobato.

14. Qui facit confessionem voluntariè nullam, satisfacit præcepto Ecclesiæ.

15. Pœnitens propria auctoritate substituere sibi alium potest, qui loco ipsius pœnitentiam adimpleat.

16. Qui Beneficium curatum habent, possunt sibi eligere in confessarium simplicem Sacerdotem, non approbatum ab Ordinario.

17. Est licitum Religioso, vel Clerico, calumniatorem gravia crimina de se, vel de sua Religione spargere minantem, occidere, quando alius modus defendendi non suppetit, uti suppetere non videtur, si calumniator sit paratus vel ipsi Religioso, vel ejus Religioni publicè & coram gravissimis viris prædictâ impingere, nisi occidatur.

18. Licet interficere falsum accusatorem, fasos testes, ac etiam Judicem, à quo iniqua certò imminet sententia, si alia via non potest innocens damnum evitare.

19. Non peccat maritus occidens propria auctoritate uxorem in adulterio deprehensam.

20 Restitutio à pio V. imposita Beneficiatis non recitantibus, non debetur in conscientia ante sententiam declaratoriam Judicis, eo quod sit pœna.

21. Habens Capellaniam collativam, aut quodvis aliud Beneficium Ecclesiasticum, si studio litterarum vacet, satisfacit suæ obligationi, si officium per alium recitet.

22 Non est contra justitiam, Beneficia non conferre gratis, quia collator conferens illa beneficia Ecclesiastica pecunia interveniente, non exigit illam pro collatione Beneficij,

ficij, sed veluti pro emolumento temporali, quod tibi conferre non tenebatur.

23. Frangens jejunium Ecclesiæ, ad quod tenetur, non peccat mortaliter, nisi ex contemptu vel inobedientia hoc faciat, puta, quia non vult se subjicere præcepto.

24. Mollities, sodomia, & bestialitas sunt peccata ejusdem speciei infimæ, ideoque sufficit dicere in Confessione se procurasse pollutionem.

25. Qui habuit copulam cum soluta, satisfacit confessionis præcepto, dicens, commisi cum soluta grave peccatum contra castitatem, non explicando copulam.

26. Quando litigantes habent pro se opiniones æquè probabiles, potest judex pecuniam accipere pro ferenda sententia in favorem unius præ alio.

27. Si liber sit alicujus junioris & moderni debet opinio censeri probabilis, dum non constet, rejectam esse à Sede Apostolica tamquam improbabilem.

28. Populus non peccat, etiamsi absque ulla causa non recipiat legem à Principe promulgatam.

Quibus peractis, dum similium Propositionum examini cura, & studium impenderetur, interea idem Sanctissimus re maturè considerata statuit & decrevit, prædictas Propositiones & unamquamque ipsarum, ut minimum tamquam scandalosas esse damnandas, & prohibendas, sicut eas damnat, ac prohibet: ita ut quicumque illas aut conjunctim, aut divisim docuerit, defenderit, ediderit, aut de eis etiam disputativè publicè aut privatim tractaverit, nisi forsan impugnando, ipso facto incidat in excommunicationem, à qua non possit (præterquam in articulo mortis) ab alio

alio quacumque etiam dignitate fulgente, nisi à pro tempore existente Romano Pontifice, absolvi.

Insuper districtè in virtute sanctæ obedientiæ, & sub interminatione Divini Judicij prohibet omnibus Christi fidelibus cujuscumque conditionis, dignitatis ac status, etiam speciali & specialissimâ notâ dignis ne prædictas opiniones, aut aliam ipsarum ad praxim deducant.

Joannes Lupus, Sanctæ Romanæ & Universalis inquisitionis Not. &c.

Loco † sigilli.

Anno à Nativitate D. N. JESU CHRISTI millesimo sexcentisimo sexagesimo quinto, Indictione tertia, die verò 2. mensis Octobris, Pontificatus autem Sanctiss. in Christo Patris D N. D. Alexandri, Divina Providentia Papæ VII. anno undecimo, supradictum Decretum affixum, & publicatum fuit ad valvas Basilicæ Principis Apostolorum, Cancellariæ Apostolicæ, ac in acie Campi Floræ, ac in alijs locis solitis, & consuetis Urbis, per me Carolum Melanum, ejusdem Sanctiss. D. N. Papæ & Sanctissimæ Inquisitionis Cursorem.

DECRETA
FERIA QUINTA,
DIE DECIMA OCTAVA
Martij Anno 1666.

In Congregatione generali Sanctæ Romanæ & Universalis Inquisitionis, habita in Palatio Apostolico Montis Quirinalis coram Sanctis. D. N. D. Alexandro *Divina Providentia* Papa VII. *ac Eminentissimis, & Reverendissimis DD.S.R.E. Cardinalibus, in tota Republica Christiana adversus hæreticam pravitatem Generalibus Inquisitoribus, à Sancta Sede Apostolica specialiter deputatis.*

SANCTISSIMUS D. N. post latum Decretum die XXIV. Septembris proximè elapsi, quo viginti octo Propositiones damnatæ fuerunt, examinatis sedulo & accuratè usque ad hanc diem infrascriptis aliis, quadragesimum quintum numerum implentibus, per plures in Sacra Theologia Magistros, ac per Eminentissimos & Reverendissimos DD. Cardinales adversus hæreticam pravitatem Generales Inquisitores, eorum suffragia singillatim super unaquaque ipsarum audivit.

Propositio 29. In die Jejunij, qui sæpiùs modicum quid comedit, etsi notabilem quantitatem in fine comederit, non frangit jejunium.

30. Omnes officiales, qui in Republica corporaliter laborant, sunt excusati ab obligatio-ne

ne jejunij, nec debent se certificare, an labor sit compatibilis cum jejunio.

31. Excusantur, absolutè à præcepto jejunij omnes illi, qui iter agunt equitando, utcumque iter agant, etiamsi iter necessarium non sit, & etiamsi iter unius diei conficiant.

32. Non est evidens, quod consuetudo non comedendi ova & lacticinia in Quadragesima obliget.

33. Restitutio fructuum ob omissionem horarum suppleri potest per quascumque Eleëmosynas, quas antea, Beneficiarius de fructibus sui beneficij fecerit.

34. In die Palmarum recitans officium Paschale, satisfacit præcepto.

35. Unico officio potest quis satisfacere duplici præcepto pro die præsenti, & crastino.

36. Regulares possunt in foro conscientiæ uti privilegiis suis, quæ sunt expresè revocata per Concilium Tridentinum.

37. Indulgentiæ concessæ regularibus, & revocatæ à Paulo V. hodie sunt revalidatæ.

38. Mandatum Tridentini factum Sacerdoti, sacrificanti ex necessitate cum peccato mortali, confitendi quamprimum, est consilium, non præceptum.

39. Illa particula *quamprimùm* intelligitur, cum Sacerdos suo tempore confitebitur.

40. Est probabilis opinio, quæ dicit, esse tantùm veniale, osculum habitum ob delectationem carnalem, & sensibilem, quæ ex osculo oritur, secluso periculo consensûs ulterioris, & pollutionis.

41. Non est obligandus concubinarius ad ejiciendam concubinam, si hæc nimis utilis esset ad oblectamentum concubinarij, vulgo *regalo*, dum deficiente illa, nimis ægrè ageret vitam, & aliæ epulæ tœdio magno con-

concubinarium afficerent; & alia famula nimis difficilè inveniretur.

42. Licitum eſt mutuanti aliquid ultra ſortem exigere, ſi ſe obliget ad non repetendam ſortem uſque ad certum tempus.

43 Annuum legatum pro Anima relictum, non durat plus quam per decem annos.

44 Quoad forum conſcientiæ, reo correcto, ejusque contumaciâ ceſſante, ceſſant cenſuræ.

45. Libri prohibiti donec expurgentur poſſunt retineri, uſque dum adhibita diligentia corrigantur.

Quibus maturè penſatis, idem Sanctiſſimus ſtatuit, ac decrevit, prædictas Propoſitiones, & unamquamque ipſarum, ut minimum, tamquam ſcandaloſas eſſe damnandas, & prohibendas, ſicut eas damnat, ac prohibet: Ita ut quicumque illas, aut conjunctim, aut diviſim docuerit, defenderit, ediderit, aut de eis etiam diſputativè, publicè aut privatim tractaverit; niſi forſan impugnando, ipſo facto incidat in excommunicationem, à qua non poſſit (præterquàm in articulo mortis) ab alio quacumque etiam dignitate fulgente, niſi à pro tempore exiſtente Romano Pontifice, abſolvi.

Inſuper diſtrictè in virtute ſanctæ obedientiæ, & ſub interminatione Divini Judicij prohibet omnibus Chriſti fidelibus, cujuſcumque conditionis, dignitatis, ac ſtatûs, etiam ſpeciali, & ſpecialiſſimâ notâ dignis, ne prædictas opiniones, aut aliquam ipſarum ad praxim deducant.

Joannes Lupus, Sanctæ Romanæ & Univerſalis Inquiſitionis Notar.

Locus † ſigilli.

Anno

Anno à Nativitate D. N. JESU CHRISTI *millesimo sexcentesimo sexagesimo sexto, Indictione quarta, die verò 23. mensis Martij, Pontificatus autem Sanctiss. in Christo Patris D. N. D.* Alexandri, *Divina Providentia Papæ VII. anno undecimo, supradictum Decretum affixum, & publicatum fuit ad valvas Basilicæ Principis Apostolorum. Cancellariæ Apostolicæ, ac in acie Campi Floræ, ac in alijs locis solitis & consuetis* Urbis *per me Carolum Melanum, ejusdem Sanctiss. D. N. Papæ & Sanctissimæ Inquisitionis Cursorem.*

FERIA QUINTA,

DIE II. MARTII,

Anno 1679.

In Generali Congregatione S. Romanæ & Universalis Inquisitionis habita in Palatio Apostolico Vaticano coram Sanctissimo D. N. D. INNOCENTIO *divina Providentia* Papa XI. *ac Eminentissimis, & Reverendissimis Dominis S.R.E. Cardinalibus in tota Republica Christiana contra hæreticam pravitatem Generalibus inquisitoribus à Sancta Sede Apostolica specialiter deputatis.*

SAnctissimus D. Innocentius Papa XI. prædictus ovium sibi à DEO creditarum saluti sedulo incumbens, & salubre opus in segregandis noxiis doctrinarum pascuis ab innoxiis à fel. record. Alexandro VII. Prædecessore suo inchoatum prosequi volens, plurimas propositiones partim ex diversis vel libris, vel thesibus seu scriptis excerptas, & partim noviter adinventas Theologorum plurium examini, & deinde Eminentissimis,& Reverendissimis Dominis Cardinalibus contra hæreticam pravitatem Generalibus inquisitoribus subjecit. Quibus propositionibus sedulò, & accuratè sæpius discussis eorumdem Eminentissimorum Cardinalium, & Theologorum votis per Sanctitatem Suam auditis. Idem Sanctissimus D. N. re postea maturè considerata statuit & decrevit pro nunc sequentes propositiones, & unamquamque ipsarum, sicut jacent, ut minimum tamquam scandalosas, & in praxi perniciosas, esse damnandas, & prohibendas,

hibendas, ſicuti eas damnat, & prohibet. Non intendens tamen Sanctitas Sua per hoc decretum alias propoſitiones in ipſo non expreſſas, & Sanctitati Suæ quomodolibet, & ex quacumque parte exhibitas, vel exhibendas ullatenus approbare.

1. Non eſt illicitum in Sacramentis conferendis ſequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relicta tutiore, niſi id vetet lex, conventio, aut periculum gravis damni incurrendi. Hinc ſententia probabilim tantum utendum non eſt in collatione Baptiſmi, Ordinis Sacerdotalis aut Epiſcopalis.

2. Probabiliter exiſtimo, judicem poſſe judicare juxta opinionem etiam minus probabilem.

3. Generatim dum probabilitate, ſive intrinſeca, ſive extrinſeca quantumvis tenui, modo à probabilitatis finibus non exeatur, confiſi aliquid agimus, ſemper prudenter agimus.

4. Ab infidelitate excuſabitur infidelis non credens ductus opinione minus probabili.

5. An peccet mortaliter, qui actum dilectionis Dei ſemel tantum in vita eliceret, condemnare non audemus.

6. Probabile eſt, ne ſingulis quidem rigorosè quinquenniis per ſe obligare præceptum charitatis erga Deum.

7. Tunc ſolum obligat, quando tenemur juſtificari, & non habemus aliam viam, qua juſtificari poſſumus.

8. Comedere, & bibere uſque ad ſatietatem ob ſolam voluptatem non eſt peccatum, modo non obſit valetudini) quia licitè poteſt appetitus naturalis ſuis actibus frui.

9. Opus conjugij ob ſolam voluptatem exercitum omni penitus caret culpa, ac defectu veniali.

10. Non

10. Non tenemur proximum diligere actu interno, & formali.

11. Præcepto proximum diligendi satisfacere possumus per solos actus externos.

12. Vix in secularibus invenies, etiam in Regibus superfluum statui. Et ita vix aliquis tenetur ad eleëmosinam, quando tenetur tantum ex superfluo statu.

13. Si cum debita moderatione facias, potes absque peccato mortali de vita alicujus tristari, & de illius morte naturali gaudere, illam inefficaci affectu petere, & desiderare; non quidem ex displicentia personæ, sed ob aliquod temporale emolumentum.

14. Licitum est absoluto desiderio cupere mortem Patris, non quidem ut malum Patris, sed ut bonum cupientis, quia nimirum ei obventura est pinguis hæreditas.

15. Licitum est filio gaudere de patricidio parentis à se in ebrietate perpetrato, propter ingentes divitias inde ex hæreditate consecutas.

16. Fides non censetur cadere sub præceptum speciale, & secundum se.

17. Satis est, actum fidei semel in vita elicere.

18. Si à potestate publica quis interrogetur, fidem ingenue confiteri, ut Deo & fidei gloriosum consulo, tacere, ut peccaminosum per se non damno.

19. Voluntas non potest efficere, ut assensus fidei in seipso sit magis firmus, quam mereatur pondus rationum ad assensum impellentium.

20. Hinc potest quis prudenter repudiare assensum quem habebat supernaturalem.

21. Assensus fidei supernaturalis, & utilis ad salutem stat cum notitia solum probabili reve-

revelationis; imò cum formidine, qua quis formidet, ne non sit locutus Deus.

22. Nonnisi fides unius Dei necessaria videtur necessitate medij, non autem explicita Remuneratoris.

23. Fides latè dicta ex testimonio Creaturarum, similivè motivo ad justificationem sufficit.

24. Vocare Deum in testem mendacij levis non est tanta irreventia, propter quam vult, aut possit damnare hominem.

25. Cum causa licitum est jurare sine animo jurandi, sive res sit levis, sive gravis.

26. Si quis, vel solus, vel coram alijs, sive interrogatus, sive propria sponte, sive recreationis causa, sive quocumque alio fine juret, se non fecisse aliquid, quod revera fecit, intelligendo intra se aliquid aliud, quod non fecit, vel aliam viam ab ea, in qua fecit, vel quodvis aliud additum verum revera non mentitur, nec est perjurus.

27. Causa justa utendi his amphibologijs est, quoties id necessarium, aut utile est ad salutem corporis, honorem, res familiares tuendas vel ad quemlibet alium virtutis actum, ita ut veritatis occultatio censeatur tunc expediens & studiosa.

28. Qui mediante commendatione vel munere ad Magistratum vel officium publicum promotus est, poterit cum restrictione mentali prestare juramentum, quod de mandato Regis à similibus solet exigi, non habito respectu vel ad intentionem exigentis, quia non tenetur fateri crimen occultum.

29. Urgens metus gravis est causa justa Sacramentorum administrationem simulandi.

30. Fas est viro honorato occidere invasorem, qui nititur calumniam inferre si au-

ter hæc ignominia vitari nequit; idem quoque dicendum, si quis impingat alapam, vel fuste percutiat, & post impactam alapam, vel ictum fustis, fugiat.

31. Regulariter occidere possum furem pro conservatione unius aurei.

32. Non solum licitum est defendere defensione occisiva, quæ actu possidemus, sed etiam ad quæ jus inchoatum habemus, & quæ nos possessuros speramus.

33. Licitum est tam hæredi, quam legatario contra injustè impedientem, ne vel hæreditas adeatur vel legata solvantur, se taliter defendere, sicut & jus habenti in Cathedram, vel Præbendam contra eorum possessionem injustè impedientem.

34. Licet procurare abortum ante animationem fœtus, ne puella deprehensa gravida occidatur, aut infametur.

35. Videtur probabile omnem fœtum, quamdiu in utero est, carere anima rationali, & tunc primum incipere eamdem habere, cum paritur, ac consequenter dicendum erit in nullo abortu homicidium committi.

36. Permissum est furari non solum in extrema necessitate, sed etiam in gravi.

31. Famuli, & famulæ domesticæ possunt occultè heris suis surripere ad compensandam operam suam, quam majorem judicant salario, quod recipiunt.

38. Non tenetur quis sub pœna peccati mortalis restituere quod ablatum est per pauca furta, quantumcumque sit magna summa totalis.

39. Qui alium movet, aut inducit ad inferendum grave damnum tertio, non tenetur ad restitutionem istius damni illati.

40. Contractus Mohatra licitus est. Etiam respe-

reſpectus ejuſdem perſonæ, cum contractu retrovenditionis prævie inito cum intentione lucri.

41. Cum numerata pecunia pretioſior ſit numeranda, & nullus ſit, qui non majoris faciat pecuniam præſentem, quam futuram, poteſt creditor aliquid ultra ſortem à mutuatario exigere, & eo titulo ab uſura excuſari.

42. Uſura non eſt dum ultra ſortem aliquid exigitur, tamquam ex benevolentia, & gratitudine debitum, ſed ſolum ſi exigatur tamquam ex juſtitia debitum.

43. Quidni nonniſi veniale ſit detrahentis authoritatem magnam ſibi noxiam falſo crimine elidere?

44. Probabile eſt non peccare mortaliter, qui imponit falſum crimen alicui, ut ſuam juſtitiam, & honorem defendat. Et ſi hoc non ſit probabile, vix ulla erit opinio probabilis in Theologia.

45. Dare temporale pro ſpirituali non eſt ſimonia, quando temporale non datur tamquam pretium, ſed dumtaxat tamquam motivum conferendi, vel efficiendi ſpirituale vel etiam quando temporale ſit ſolum gratuita compenſatio pro ſpirituali aut è contra.

46. Et id quoque locum habet, etiamſi temporale ſit principale motivum dandi ſpirituale; imò etiam ſi ſit finis ipſius rei ſpiritualis, ſic ut illud pluris æſtimetur; quam res ſpiritualis.

47. Cum dixit Concilium Tridentinum eos alienis peccatis communicantes mortaliter peccare, qui niſi quos digniores, & Eccleſiæ magis utiles, ipſi judicaverint ad Eccleſias promovent, Concilium, vel primo videtur per hoc digniores non aliud ſignifi-

care velle, nisi dignitatem eligendorum sumpto comparativo pro positivo, vel secundo locutione minus propria ponit digniores, ut excludat indignos; non verò dignos; vel tandem loquitur tertio quando fit concursus.

48. Tam clarum videtur, fornicationem secundùm se nullam involvere malitiam, & solùm esse malam; quia interdicta, ut contrarium omnino rationi dissonum videatur.

49. Mollities jure naturæ prohibita non est. Unde si Deus eam non interdixisset, sæpè esset bona, & aliquando obligatoria sub mortali.

50. Copula cum conjugata, consentiente marito non est adulterium; adeoque sufficit in confessione dicere, se esse fornicatum.

51. Famulus, qui submissis humeris scienter adjuvat herum suum ascendere per fenestras ad stuprandum virginem, & multoties eidem subservit deferendo scalam, aperiendo januam, aut quid simile cooperando, non peccat mortaliter, si id faciat metu notabilis detrimenti, puta ne à domino malè tractetur, ne torvis oculis aspiciatur, ne domo expellatur.

52. Præceptum servandi festa non obligat sub mortali, seposito scandalo, si absit contemptus.

53. Satisfacit præcepto Ecclesiæ de audiendo sacro, qui duas ejus partes, imò quatuor simul à diversis celebrantibus audit.

54. Qui non potest recitare matutinum, & Laudes, potest autem reliquas horas, ad nihil tenetur, quia major pars trahit ad se minorem.

55. Præcepto Communionis annuæ satisfit per sacrilegam domini manducationem.

56. Frequens Confessio, & Communio etiam

etiam in his, qui gentiliter vivunt, eſt nota prædeſtinationis.

57. Probabile eſt, ſufficere attritionem naturalem, modo honeſtam.

58. Non tenemur Confeſſario interroganti fateri peccati alicujus conſuetudinem.

59. Licet ſacramentaliter abſolvere dimidiatè tantùm confeſſos ratione magni concurſus Pœnitentium, qualis v. g. poteſt contingere in die magnæ alicujus feſtivitatis, aut Indulgentiæ.

60. Pœnitenti habenti conſuetudinem peccandi contra legem Dei, Naturæ, aut Eccleſiæ, etſi emendationis ſpes nulla appareat, nec eſt neganda, nec differenda abſolutio, dummodò ore proferat, ſe dolere, & proponere emendationem.

61. Poteſt aliquando abſolvi, qui in proxima occaſione peccandi verſatur, quam poteſt & non vult omittere, quin imò directè, & ex propoſito quærit aut ei ſe ingerit.

62. Proxima occaſio peccandi non eſt fugienda, quando cauſa aliqua utilis, aut honeſta non fugiendi occurrit.

63. Licitum eſt quærere directè occaſionem proximam peccandi pro bono ſpirituali, vel temporali noſtro vel proximi.

64. Abſolutionis capax eſt homo quantumvis laboret ignorantia Myſteriorum Fidei, & etiamſi per negligentiam, etiam culpabilem neſciat Myſterium Sanctiſſimæ Trinitatis, & incarnationis Domini Noſtri Jeſu Chriſti.

65. Sufficit illi ſemel Myſteria crediſiſſe.

Quicumque autem cujuſvis conditionis, ſtatus, & dignitatis illas, vel illarum aliquam conjunctim, vel diviſim defenderit, vel ediderit, vel de eis diſputativè, publicè, aut privatim tractaverit, vel prædicaverit, niſi forſan

ſam impugnando, ipſo facto incidat in excommunicationem latæ ſententiæ, à qua non poſſit (præterquam in articulo mortis) ab alio quacumque etiam dignitate fulgente, niſi pro tempore exiſtente Romano Pontifice abſolvi.

Inſuper diſtrictè in virtute Sanctæ obedientiæ, & ſub interminatione Divini Judicij prohibet omnibus Chriſti fidelibus; cujuſcumque conditionis, dignitatis, & ſtatus, etiam ſpeciali, & ſpecialiſſima nota dignis, prædictas opiniones, aut aliquam ipſarum ad praxim deducant.

Tandem ut ab injurioſis contentionibus Doctores, ſeu Scholaſtici, aut alij quicumque impoſterum ſe abſtineant, & ut paci & charitati conſulatur, idem Sanctiſſimus in virtute Sanctæ Obedientiæ eis præcipit, ut tam in libris imprimendis ac manuſcriptis, quam in Theſibus, Diſputationibus, ac Prædicationibus caveant ab omni cenſura, & nota, nec non à quibuſcumque convitiis contra eas propoſitiones, quæ adhuc inter Catholicos hinc inde controvertuntur, donec à S. Sede recognitæ ſuper iiſdem propoſitionibus judicium profeatur.

Franciſcus Ricchardus Sanctæ Romanæ, & Univerſalis Inquiſitionis Notarius.

Loco † Sigilli.

Anno

Anno à Nativitate D.N. Jesu Christi *Millesimo, Sexcentesimo, Septuagesimo nono, Indictione secunda, die vero* 4. *mensis Marty, Pontificatus autem Sanctiss. in Christo Patris &* D. N. D. *Innocentij divina Providentia* Papa XI. *anno tertio, supradictum Decretum affixum & publicatum fuit ad valvas Basilicæ Principis Apostolorum, Cancellariæ Apostolicæ, ac in acie Campi Floræ, ac in alijs locis, & consuetis urbis per me Franciscum Perinum ejusdem Sanctiss.* D. N. *& Sanctissimæ inquisitionis cursorem.*

DECRETUM

FERIA QUINTA

DIE VIGESIMA QUARTA Augusti 1690.

In Congregatione Generali sanctæ Romanæ, & Universalis Inquisitionis habita in Palatio Apostolico Montis Quirinalis coram Sanctissimo D. N. D. ALEXANDRO *divina Providentia* Papa VIII. *ac Eminentissimis, & Reverendissimis DD. S. R. E. Cardinalibus in tota Republica Christiana adversus Hæreticam pravitatem Generalibus Inquisitoribus à sanctâ Sede Apostolica specialiter deputatis.*

SAnctisſimus D. N. ALEXANDER Papa VIII. non ſine magno animi ſui mœrore audivit duas Theſes, ſeu Propoſitiones, unam denuò, & in majorem Fidelium perniciem ſuſcitari, alteram de novo erumpere: Et cum ſui Paſtoralis Officij munus ſit, Oves ſibi creditas à noxiis paſcui avertere, & ad ſalutaria ſemper dirigere, dictarum Theſium, ſive Propoſitionum examen pluribus in ſacra Theologia Magiſtris, & deinde Eminentisſimis, & Reverendisſimis DD. Cardinalibus contra Hæreticam pravitatem Generalibus Inquiſitoribus ſedulò commiſit, qui pluries re maturè diſcuſſa infraſcriptis Theſibus, ſeu Propoſitionibus ſuper unáquaque ipſarum ſua ſuffragia Sanctitati ſuæ ſingillatim expoſuerunt.

1. Bonitas objectiva conſiſtit in convenien-

tia

tia objecti cum natura rationali: Formalis verò in conformitate actus cum regula morum. Ad hoc ſufficit, ut actus moralis tendat in finem ultimo interpretativè, HUNC HOMO NON TENETUR AMARE, NEQUE IN PRINCIPIO, NEQUE IN DECURSU VITÆ SUÆ MORALIS.

2. Peccatum Philoſophicum, ſeu morale eſt actus humanus diſconveniens naturæ rationali, & rectæ rationi. Theologicum verò, & mortale eſt transgreſſio libera divinæ legis. Philoſophicum, quantumvis grave in illo, qui Deum vel ignorat, vel de Deo actu non cogitat, eſt grave peccatum, ſed non eſt offenſa Dei, neque peccatum mortale diſſolvens amicitiam Dei, neque æterna pœna dignum.

Quibus peractis, Sanctiſſimus, omnibus plenè, & maturè conſideratis, primam Theſem, ſeu propoſitionem declaravit hæreticam, & uti talem damnandam, & prohibendam eſſe, ſicuti damnat, & prohibet ſub Cenſuris, & pœnis contra Hæreticos, & eorum fautores Jure expreſſis, Secundam Theſem, ſeu Propoſitionem declaravit ſcandaloſam, temerariam, piarum aurium offenſivam, & erroneam, & uti talem damnandam, & prohibendam eſſe, ſicuti damnat, & prohibet, ita ut quicumque illam docuerit, defenderit, ediderit aut de ea etiam diſputaverit publicè; ſeu privatim tractaverit niſi forſan impugnando, ipſo facto incidat in Excommunicationem à qua non poſſit (præterquam in articulo mortis) ab alio quacumque etiam Dignitate fulgente, niſi à pro tempore exiſtente Romano Pontifice abſolvi. Inſuper diſtrictè in virtute ſanctæ Obedientiæ & ſub interminatione divini Judicij, prohibet omnibus Chriſti fideli-

bus cujuscumque Conditionis, Dignitatis, ac Status, etiam speciali, & specialissima nota dignis, ne prædictam Thesem, seu Propositionem ad praxim deducant.

Loco † Sigilli.

Alexander Speronus S. Romanæ, & Universalis Inquisitionis Notarius.

Die 24. *Augusti* 1690. *supradictum Decretum affixum, & publicatum fuit ad valvas Basilicæ Principis Apostolorum, Palatij S. Officij, in acie Campi Floræ, ac alijs locis solitis, & consuetis Urbis per me Franciscum Perinum SS. D. N. Papæ, & Sanctissim. Inquisition. Cursorem.*

23

DECRETUM
FERIA QUINTA
DIE OCTAVA
Decembris 1690.

In Congregatione Generali sanctæ Romanæ, & universalis Inquisitionis habita in Palatio Apostolico Montis Quirinalis, coram sanctissimo D. N. D. ALEXANDRO *divina Providentia* Papa VIII. *ac Eminentissimis, & Reverendissimis DD. S. R. E. Cardinalibus, in tota Republica Christiana contra Hæreticam pravitatem Generalibus Inquisitoribus, a sancta Sede Apostolica specialiter deputatis.*

SAnctissimus D. N. ALEXANDER divina Providentia Papa VIII prædictus: Pro pastorali cura Ovium à Christo Domino sibi commissa de earum salute sollicitus ut in offenso gradu per rectas semitas possint incedere, & pascua nimium perniciosa in pravis doctrinis exhibita vitare, unius supra triginta Propositionum examen pluribus in sacra Theologia Magistris, & deinde Eminentissimis, ac Reverendissimis DD. Cardinalibus contra Hæreticam pravitatem Generalibus Inquisitoribus commisit, qui tantum negotium diligenter aggressi eique sedulo, ac pluries incumbentes, super unaquaque ipsarum sua suffragia Sanctitati suæ singillatim detulerunt.

Propositiones autem sunt infrascriptæ videlicet:

IN statu naturæ lapsæ ad peccatum mortale, & demeritum sufficit illa libertas, a voluntarium ac liberum fuit in causa sua, cato originali, & voluntate Adami peccantis,

2. Tametſi detur ignorantia invincibilis juris naturæ, hæc in ſtatu naturæ lapſæ operantem ex ipſa, non excuſat à peccato formali.

3. Non licet ſequi opinionem, vel inter probabiles probabiliſſimam.

4. Dedit ſemetipſum pro nobis oblationem Deo non pro ſolis Electis, ſed pro omnibus, & ſolis Fidelibus.

5. Pagani, Judæi, Hæretici, aliique hujus generis nullum omninò accipiunt à Jeſu Chriſto influxum, adeoque hinc rectè inferes, in illis eſſe voluntatem nudam, & inermem, ſine omni gratia ſufficienti.

6. Gratia ſufficiens ſtatui noſtro, non tam utilis, quàm pernicioſa eſt, ſic ut proindè merito poſſimus petere, à gratia ſufficienti *Libera nos Domine.*

7. Omnis humana actio deliberata, eſt Dei dilectio, vel mundi; ſi Dei, charitas Patris eſt; ſi mundi, concupiſcentia carnis, hoc eſt mala eſt.

8. Neceſſe eſt infidelem in omni opere peccare.

9. Revera peccat, qui odio habet peccatum merè ob ejus turpitudinem & diſconvenientiam cum natura, ſine ullo ad Deum offenſum reſpectu.

10. Intentio qua quis deteſtatur malum, & proſequitur bonum, merè ut cœleſtem obtineat gloriam non eſt recta, nec Deo placens.

11. Omne quod non eſt ex fide Chriſtiana ſupernaturali, quæ dilectionem operatur, peccatum eſt.

12. Quando in magnis peccatoribus deficit omnis amor, deficit etiam fides: & etiam ſi videantur credere, non eſt Fides divina, ſed humana.

13. Quiſquis etiam æternæ mercedis intu-

ſ

tú Deo famulatur, char tate si caruerit, vitio non caret, quoties intuitu licet beatitudinis operatur.

14. Timor gehennæ non est supernaturalis.

15. Attritio, quæ gehennæ, & pœnarum metu concipitur, sine dilectione benevolentiæ Dei, propter se, non est bonus motus, ac supernaturalis.

16. Ordinem præmittendi satisfactionem absolutioni, induxit non politia, aut institutio Ecclesiæ, sed ipsa Christi lex, & præscriptio naturæ rei id ipsum quodammodo dictante.

17. Per illam praxim mox absolvendi, ordo pœnitentiæ est inversus.

18. Consuetudo moderna quoad administrationem Sacramenti pœnitentiæ, etiamsi eam plurimorum hominum sustentet auctoritas, & multi temporis diuturnitas confirmet, nihilominus ab Ecclesia non habetur pro usu, sed abusu.

19. Homo debet agere tota vita pœnitentiam pro peccato originali.

20. Confessiones apud Religiosos factæ, pleræque vel sacrilegæ sunt, vel invalidæ.

21. Parochianus potest suspicari de Mendicantibus, qui eleëmosynis communibus vivunt, de imponenda nimis levi, & incongrua pœnitentia, seu satisfactione, ob quæstum, seu lucrum subsid j temporalis.

22. Sacrilegi sunt judicandi, qui jus ad Communionem percipiendam prætendunt, antequam condignam de delictis suis pœnitentiam egerint.

23. Similiter arcendi sunt à Sacra Communione, quibus nondum inest amor Dei purissimus, & omnis mixtionis expers.

24. Oblatio in templo quæ fiebat à B. V. Maria in die Purificationis suæ per duos pul-

los Columbarum, unum in holocaustum, & alterum pro peccatis, sufficienter testantur, quòd indiguerit Purificatione, quòd Filius, qui offerebatur, etiam macula Matris maculatus esset secundum verba legis.

25. Dei Patris simulacrum nefas est Christiano in templo collocare.

26. Laus quæ defertur Mariæ ut Mariæ, vana est.

27. Valuit aliquando Baptismus sub hac forma collocatus, *In nomine Patris, &c.* prætermissis illis, *Ego te Baptizo.*

28. Valet Baptismus collatus à Ministro, qui omnem ritum externum, formamque baptizandi observat, intus verò in corde suo apud se resolvit, *Non intendo, quod facit Ecclesia.*

29. Futilis, & toties convulsa est assertio de Pontificis Romani supra Concilium œcumenicum auctoritate, atque in fidei quæstionibus decernendis infallibilitate.

30. Ubi quis invenerit doctrinam in Augustino clarè fundatam, illam absolutè potest tenere, & docere, non respiciendo ad ullam Pontificis Bullam.

31. Bulla Urbani VIII. *In Eminenti*, est subreptitia.

Quibus maturè consideratis idem Sanctissimus statuit, & decrevit 31. Supradictas Propositiones tamquam temerarias, scandalosas, malè sonantes, injuriosas, Hæresi proximas, Hæresim sapientes, erroneas, Schismaticas, & Hæreticas respectivè esse damnandas, & prohibendas, sicut eas damnat, & prohibet, ita ut quicumque illas, aut conjunctim, aut divisim, docuerit, defenderit, ediderit, aut de eis etiam disputativè, publicè, aut privatim tractaverit, nisi forsan impugnando, ipso facto incidat in Excommunicationem, à qua non

non possit (præterquam in articulo mortis) ab alio quacumque etiam dignitate fulgente nisi à pro tempore existente Romano Pontifice, absolvi.

Insuper districtè in virtute sanctæ Obedientiæ, & sub interminatione divini Judicij prohibet omnibus Christi fidelibus, cujuscumque conditionis, dignitatis, & status etiam speciali & specialissima nota dignis, ne prædictas opiniones aut aliquam ipsarum ad praxim deducant.

Non intendit tamen Sanctitas sua super hoc Decretum alias Propositiones in majori numero ultra supradictas 31. jam exhibitas, & in hoc Decreto non expressas, approbare.

Alexander Speronus S. Romanæ, & Universalis Inquisitionis Not.

Locus † Sigilli.

Anno à Nativitate D. N. JESU CHRISTI *millesimo sexcentesimo nonagesimo, Indict. 13. die 20. Decembr. Pontificatus autem SS. D. N. D.* ALEXANDRI *divina Providentia* PP. VIII *Anno secundo, supradictum Decretum affixum, & publicatum fuit ad valvas Basilicæ Principis Apostolorum, Palatij S. Officij, in acie Campi Floræ, ac alijs locis solitis, & consuetis Urbis per Franciscum Perinum SS. D. N. PP. & SS. Inquisitionis Cursorem.*

Joannes Baptista de Comitibus
Magn. Curs.

DECRETA
CLEMENTIS XI.

Sanctissimi D. N. Domini CLEMENTIS *Divina Providentia* PAPÆ XI. *Damnatio quamplurium Propositionum excerptarum ex Libro Gallico idiomate impresso, & in plures Tomos distributo, sub titulo* Le Nouveau Testament en François, avec des reflexions morales sur chaque verset &c. A' Paris 1699.; *Ac aliter* - Abbregé de la morale de l'Evangile, des Actes des Apostres, des Epistres de S. Paul, des Epistres Canoniques, & de l'Apocalypse, ou Pensées Chrêtiennes sur le Texte de ces Livres Sacrez &c. A' Paris 1693. & 1694.

Cum prohibitione ejusdem Libri, & aliorum quorumcumque in ejus defensionem tam hactenus editorum, quam in posterum edendorum.

CLEMENS Episcopus Servus Servorum Dei, Universis Christi fidelibus salutem, & Apostolicam Benedictionem.

UNIGENITUS *Dei Filius pro nostra, & totius Mundi salute filius hominis factus, dum Discipulos suos doctrinâ veritatis instrueret, universamque Ecclesiam suam in Apostolis erudiret, præsentia disponens, & futura prospiciens, præclaro, ac saluberrimo documento nos admonuit, ut attenderemus a falsis Prophetis, qui veniunt ad nos in vestimentis Ovium; quorum nomine potissimum demonstrantur Magistri illi mendaces, & in deceptione illusores, qui splendidâ pietatis specie prava dogmata latenter insinuantes, introducunt*

cunt

ducunt sectas perditionis sub imagine Sanctitatis; utque faciliùs incautis obrepant, quasi deponentes lupinam pellem, & sese Divinæ Legis sententiis, velut quibusdam Ovium velleribus obvolventes, Sanctarum Scripturarum, adeoque etiam ipsius novi Testamenti verbis, quæ multipliciter in suam, aliorumque perditionem depravant, nequiter abutuntur: antiqui scilicet, à quo progeniti sunt, mendacij Parentis exemplo ac magisterio edocti, nullam omnino esse ad fallendum expeditiorem viam, quàm ut ubi nefarij erroris subintroducitur fraudulentia, ibi divinorum verborum prætendatur authoritas.

His Nos verè divinis monitis instructi, ubi primùm, non sine intimâ cordis nostri amaritudine, accepimus, Librum quemdam Gallico idiomate olim impressum, & in plures Tomos distributum, sub titulo, Le Nouveau Testament en François, avec des reflexions morales sur chaque verset &c. A'Paris 1690.; *Aliter verò* Abbregè de la morale de l'Evangile, des Actes des Apostres, des Epistres de S. Paul, des Epistres Canoniques, & de l'Apocalypse, ou Pensées Chretiennes sur le Texte de ces Livres Sacrez &c. A'Paris 1693., & 1694. *tametsi aliàs à Nobis damnatum, ac revera Catholicis veritatibus pravarum doctrinarum mendacia multifariam permiscentem, adhuc tamen tamquam ab omni errore immunem, à pluribus haberi, Christi fidelium manibus passim obtrudi, ac nonnullorum nova semper tentantium consilia, & operâ studiosè nimis quaquaversum disseminari, etiam latinè redditum, ut perniciosæ institutionis contagium, si fieri possit, pertranseat de gente in gentem, & de Regno ad populum alterum: versutis hujusmodi seductionibus, atque fallacijs creditum Nobis Dominicum Gregem in viam perditionis sensim abduci summopere doluimus; adeoque*

Paſtoralis non minùs curæ noſtræ ſtimulis, quàm frequentibus Orthodoxæ Fidei Zelatorum querelis, maximè vero complurium Venerabilium Fratrum, præſertim Galliæ Epiſcoporum, litteris, ac precibus excitati, gliſcenti morbo, qui etiam aliquando poſſet in deteriora quæque proruere, validiori aliquo remedio obviam ire decrevimus.

Et quidem ad ipſam ingruentis mali cauſam providi noſtræ conſiderationis intuitum convertentes, perſpicuè novimus ſummam hujuſmodi Libri perniciem ideo potiſſimùm progredi, & invaleſcere, quod eadem intus lateat, & velut improba ſanies, nonniſi ſecto ulcere foras erumpat; cùm Liber ipſe primo aſpectu legentes ſpecie quadam pietatis illiciat: molliti enim ſunt ſermones ejus ſuper oleum: ſed ipſi ſunt jacula, & quidem intento arcu ita ad nocendum paratæ, ut ſagittent in obſcuro rectos corde. Nihil propterea opportunius, aut ſalubrius præſtari à Nobis poſſe arbitrati ſumus, quàm ſi fallacem Libri doctrinam generatim ſolummodo à Nobis hactenùs indicatam, pluribus ſingillatim ex eo excerptis Propoſitionibus, diſtinctius, & apertiùs explicaremur, atque univerſis Chriſti fidelibus noxia zizaniorum ſemina è medio tritici, quo tegebantur, educta, velut ob oculos exponeremus. Ita nimirum denudatis, & quaſi in propatulo poſitis, non uno quidem, aut altero, ſed plurimis graviſſimiſque, tum pridem damnatis, tum etiam novè adinventis erroribus, planè confidimus, benedicente Domino, fore ut omnes tandem apertæ jam, manifeſtæque veritati cedere compellantur.

Id ipſum maximè e re Catholica futurum, & ſedandis præſertim in florentiſſimo Galliæ Regno exortis ingeniorum variè opinantium, jamque in acerbiores ſciſſuras protendentium diſſidiis apprimè proficuum: Conſcientiarum denique tranquillitati perutile, & propemodum neceſſarium, non modò præfati Epiſcopi, ſed & ipſe inprimis chariſſimus

in

in Christo filius noster Ludovicus Francorum Rex Christianissimus, cujus eximium in tuendâ Catholicæ fidei puritate, extirpandisq; erroribus zelum satis laudare non possumus, sæpius Nobis est contestatus; repetitis propterea vere pijs, & Christianissimo Rege dignis officijs, atque ardentibus votis à Nobie efflagitans, ut instanti animarum necessitati prolata quantocyùs Apostolici censurâ Iudicij consuleremus.

Hinc aspirante Domino, ejusque cœlesti ope confisi, salutare opus sedulò, diligenterque, ut rei magnitudo postulabat, aggressi sumus; ac plurimas ex prædicto Libro, juxta supra recensitas respectivè editiones, fideliter extractas, & tum Gallico, tum Latino idiomate expressas, Propositiones à compluribus in sacrâ Theologiâ Magistris, primò quidem coram duobus ex venerabilibus Fratribus nostris sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus accuratè discuti; deinde verò coram Nobis, adhibito etiam aliorum plurium Cardinalium consilio, quam maximâ diligentiâ, ac maturitate, singulorum insuper Propositionum cum ipsomet Libri textu exactissimè facta collatione, pluries iteratis Congregationibus, expendi, & examinari mandavimus. Hujusmodi autem Propositiones sunt, quæ sequuntur, videlicet.

1. Quid aliud remanet animæ, quæ Deum atque ipsius gratiam amisit, nisi peccatum & peccati consecutiones, superba paupertas, segnis indigentia, hoc est generalis impotentia ad laborem, ad orationem, & ad omne opus bonum?

2. Jesu Christi gratia, principium efficax boni cujuscumque generis, necessaria est ad omne opus bonum; absque illa non solùm nihil fit, sed nec fieri potest.

3. In

3. In vanum Domine præcipis, si tu ipse non das, quod præcipis.

4. Ita Domine; Omnia possibilia sunt ei, cui omnia possibilia facis, eadem operando in illo.

5. Quando Deus non emollit cor per interiorem unctionem gratiæ suæ, exhortationes, & gratiæ exteriores non inserviunt, nisi ad illud magis obdurandum.

6. Discrimen inter Fœdus Judaicum, & Christianum est, quòd in illo Deus exigit fugam peccati, & implementum legis à peccatore, relinquendo illum in sua impotentia: in isto verò Deus Peccatori dat, quod jubet, illum suâ gratiâ purificando.

7. Quæ utilitas pro homine in veteri fœdere, in quo Deus illam reliquit ejus propriæ infirmitati, imponendo ipsi suam legem? Quæ verò felicitas non est admitti ad fœdus, in quo Deus nobis donat, quod petit à nobis?

8. Nos non pertinemus ad novum fœdus, nisi in quantùm participes sumus ipsius novæ gratiæ, quæ operatur in nobis id, quod Deus nobis præcipit.

9. Gratia Christi est gratia suprema, sine qua confiteri Christum numquam possumus, & cum qua numquam illum abnegamus.

10. Gratia est operatio manûs Omnipotententis Dei, quam nihil impedire potest, aut retardare.

11. Gratia non est aliud, quàm voluntas Omnipotentis Dei, jubentis, & facientis, quod jubet.

12. Quando Deus vult salvare animam, quocumque tempore, quocumque loco effectus

fectus indubitabilis sequitur voluntatem Dei.

13. Quando Deus vult animam salvam facere, & eam tangit interiori gratiæ suæ manu, nulla voluntas humana ei resistit.

14. Quantumcumque remotus à salute sit Peccator obstinatus, quando Jesus se ei videndum exhibet lumine salutari suæ gratiæ, oportet, ut se dedat, accurrat, sese humiliet, & adoret Salvatorem suum.

15. Quando Deus mandatum suum, & suam æternam locutionem comitatur unctione sui Spiritûs, & interiori vi gratiæ suæ, operatur illa in corde obedientiam, quam petit.

16. Nullæ sunt illecebræ, quæ non cedant illecebris gratiæ, quia nihil resistit Omnipotenti.

17. Gratia est vox illa Patris, quæ homines interius docet, hac eos venire facit ad Jesum Christum; quicumque ad eum non venit, postquam audivit vocem exteriorem Filij, nullatenus est doctus à Patre.

18. Semen verbi, quod manus Dei irrigat, semper affert fructum suum.

19. Dei gratia nihil aliud est, quàm ejus omnipotens voluntas: hæc est idea, quam Deus ipse nobis tradit in omnibus suis Scripturis.

20. Vera gratiæ idea est, quod Deus vult sibi à nobis obediri, & obeditur, imperat, & omnia fiunt; loquitur tamquam Dominus, & omnia sibi submissa sunt.

21. Gratia Jesu Christi est gratia fortis, potens, suprema, invincibilis, utpote quæ est operatio voluntatis Omnipotentis, sequela, & imitatio operationis Dei incarnantis, & resuscitantis filium suum,

22. Concordia omnipotens operationis Dei in corde hominis, cum libero ipsius voluntatis consensu, demonstratur illico nobis, in Incarnatione, veluti fonte atque Archetypo omnium aliarum operationum misericordiæ & gratiæ, quæ omnes ita gratuitæ, atque ita dependentes à Deo sunt, sicut ipsa originalis operatio.

23. Deus ipse nobis ideam tradidit omnipotentis operationis suæ gratiæ, eam significans per illam, quâ Creaturas à nihilo producit, & mortuis reddit vitam.

24. Justa idea, quam Centurio habet de Omnipotentia Dei, & Jesu Christi, in sanandis corporibus solo motu suæ voluntatis, est imago ideæ, quæ haberi debet de Omnipotentia suæ gratiæ in sanandis animabus à cupiditate.

25. Deus illuminat animam, & eam sanat æquè ac corpus, solâ suâ voluntate; jubet, & ipsi obtemperatur.

26. Nullæ dantur gratiæ, nisi per fidem.

27. Fides est prima gratia, & fons omnium aliarum

28. Prima gratia, quam Deus concedit Peccatori, est peccatorum remissio.

29. Extra Ecclesiam nulla conceditur gratia.

30. Omnes, quos Deus vult salvare per Christum, salvantur infallibiliter.

31. Desideria Christi semper habent suum effectum; pacem intimo cordium infert, quando eis illam optat.

32. Jesus Christus se morti tradidit ad liberandum pro semper suo sanguine Primogenitos, id est, Electos, de manu Angeli exterminatoris.

33. Proh! quantùm oportet bonis terre-

nis;

nis; & sibimetipsi renuntiâsse, ad hoc ut quis fiduciam habeat sibi, ut ita dicam, appropriandi Christum Jesum, ejus amorem; mortem & mysteria, ut facit sanctus Paulus dicens: Qui dilexit me, & tradidit semetipsum pro me.

34. Gratia Adami non producebat nisi merita humana.

35. Gratia Adami est sequela creationis & erat debita naturæ sanæ, & integræ.

36. Differentia essentialis inter gratiam Adami, & statûs innocentiæ, ac gratiam Christianam est, quòd primam unusquisque in propria persona recepisset: ista verò non recipitur, nisi in persona Jesu Christi resuscitati, cui nos uniti sumus.

37. Gratia Adami, sanctificando illum in semetipso, erat illi proportionata: Gratia Christiana nos sanctificando in Jesu Christo, est omnipotens, & digna Filio Dei.

38. Peccator non est liber, nisi ad malum, sine gratia Liberatoris.

39. Voluntas, quam gratia non prævenit, nihil habet luminis, nisi ad errandum; ardoris, nisi ad se præcipitandum; virium, nisi ad se vulnerandum; Est capax omnis mali, & incapax ad omne bonum.

40. Sine gratia nihil amare possumus, nisi ad nostram condemnationem.

41. Omnis cognitio Dei, etiam naturalis, etiam in Philosophis ethnicis, non potest venire, nisi à Deo, & sine gratia non producit, nisi præsumptionem, vanitatem, & oppositionem ad ipsum Deum, loco affectuum adorationis, gratitudinis, & amoris.

42. Sola gratia Christi reddit hominem aptum ad Sacrificium Fidei; sine hoc ni-

hil,

hil, nisi impuritas; nihil, nisi indignitas.

43. Primus effectus gratiæ baptismalis est facere, ut moriamur peccato; adeo, ut spiritus, cor, sensus non habeant plus vitæ pro peccato, quàm homo mortuus habeat pro rebus Mundi.

44. Non sunt, nisi duo amores, unde volitiones, & actiones omnes nostræ nascuntur; Amor Dei, qui omnia agit propter Deum; quemque Deus remuneratur; & Amor, quo nos ipsos, ac Mundum diligimus, qui, quod ad Deum referendum est, non refert, & propter hoc ipsum fit malus.

45. Amore Dei in corde Peccatorum non amplius regnante, necesse est, ut in eo carnalis regnet cupiditas, omnesque actiones ejus corrumpat.

46. Cupiditas, aut Charitas, usum sensuum, bonum, vel malum faciunt.

47. Obedientia legis profluere debet ex fonte & hic fons est Charitas. Quando Dei amor est illius principium interius, & Dei gloria ejus finis, tunc purum est, quod apparet exterius, alioquin non est, nisi hypocrisis, aut falsa justitia.

48. Quid aliud esse possumus, nisi tenebræ, nisi aberratio, & nisi peccatum sine Fidei lumine, sine Christo, & sine Charitate?

49. Ut nullum peccatum est sine amore nostri, ita nullum est opus bonum sine amore Dei.

50. Frustra clamamus ad Deum, Pater mi, si spiritus Charitatis non est ille, qui clamat.

51. Fides justificat, quando operatur; sed ipsa non operatur, nisi per Charitatem.

52. Omnia alia salutis media continentur in fide, tamquam in suo germine, & semine; Sed hæc fides non est absque amore, & fiducia.

53. Sola Charitas Christiano modo facit (actiones Christianas) per relationem ad Deum, & Jesum Christum.

54. Sola Charitas est, quæ Deo loquitur, eam solam Deus audit.

55. Deus non coronat, nisi Charitatem; qui currit ex alio impulsu, & ex alio motivo, in vanum currit.

56. Deus non remunerat nisi Charitatem, quoniam Charitas sola Deum honorat.

57. Totum deest Peccatori, quando ei deest spes, & non est spes in Deo, ubi non est amor Dei.

58. Nec Deus est, nec Religio, ubi non est Charitas.

59. Oratio Impiorum est novum peccatum, & quod Deus illis concedit, est novum in eos judicium.

60. Si solus supplicij timor animat pœnitentiam, quò hæc est magis violenta, eò magis ducit ad desperationem.

61. Timor non nisi manum cohibet, cor autem tamdiu peccato addicitur, quamdiu ab amore justitiæ non ducitur.

62. Qui à malo non abstinet, nisi timore pœnæ, illud committit in corde suo, & jam est reus coram Deo.

63. Baptizatus adhuc est sub lege sicut Judæus, si legem non adimpleat, aut adimpleat ex solo timore.

64. Sub maledicto legis, numquam fit bo-

enum, quia peccatur sive faciendo malum, sive illud nonnisi ob timorem evitando.

65. Moyses, Prophetæ, Sacerdotes, & Doctores legis mortui sunt, absque eo, quòd ullum Deo dederint filium, cum non effecerint nisi mancipia per timorem.

66. Qui vult Deo appropinquare, nec debet ad ipsum venire cum brutalibus passionibus, neque adduci per instinctum naturalem aut per timorem sicuti bestiæ, sed per fidem & per amorem sicuti filij.

67. Timor servilis non sibi repræsentat Deum nisi ut Dominum durum, imperiosum, injustum, intractabilem

68. Dei bonitas abbreviavit viam salutis claudendo totum in Fide, & precibus.

69. Fides, usus, augmentum, & præmium Fidei, totum est donum puræ liberalitatis Dei.

70. Numquam Deus affligit innocentes, & afflictiones semper serviunt, vel ad puniendum peccatum, vel ad purificandum Peccatorem.

71. Homo ob sui conservationem potest sese dispensare ab ea lege, quam Deus condidit propter ejus utilitatem.

72 Nota Ecclesiæ Christianæ est, quòd sit Catholica, comprehendens, & omnes Angelos Cæli, & omnes Electos, & justos terræ, & omnium sæculorum.

73. Quid est Ecclesia, nisi cœtus Filiorum Dei, manentium in ejus sinu, adoptatorum in Christo, subsistentium in ejus persona, redemptorum ejus sanguine, viventium ejus spiritu, agentium per ejus gratiam, & expectantium gratiam futuri sæculi.

74. Ecclesia, sive integer Christus, Incarna-

tu

tum Verbum habet ut Caput, omnes verò Sancto, ut membra.

75. Ecclesia est unus solus homo, compositus ex pluribus membris, quorum Christus est Caput, vita, & subsistentia & persona, Unus solus Christus compositus ex pluribus Sanctis, quorum est Sanctificator.

76. Nihil spatiosius Ecclesiâ Dei, quia omnes Electi, & Justi omnium sæculorum illam componunt.

77. Qui non ducit vitam dignam Filio Dei, & membro Christi, cessat interius habere Deum pro Patre, & Christum pro Capite.

78. Separatur quis à Populo Electo, cujus figura fuit Populus Judaicus & Caput est Jesus Christus, tam non vivendo secundum Evangelium, quàm non credendo Evangelio.

79. Utile, & necessarium est omni tempore, omni loco, & omni personarum generi studere, & cognoscere spiritum, Pietatem, & Mysteria Sacræ Scripturæ.

80. Lectio Sacræ Scripturæ est pro omnibus.

81. Obscuritas Sancti Verbi Dei non est Laicis ratio dispensandi se ipsos ab ejus lectione.

82. Dies Dominicus à Christianis debet sanctificari lectionibus pietatis, & super omnia Sanctarum Scripturarum. Damnosum est velle Christianum ab hac lectione retrahere.

83. Est illusio, sibi persuadere, quòd notitia Mysteriorum Religionis non debeat communicari fœminis lectione Sacrorum librorum. Non ex fœminarum simplicitate, sed ex superba Virorum scientia, ortus est Scripturarum abusus, & natæ sunt hæreses.

84. Abripere è Christianorum manibus novum Testamentum, seu e s illud clausum tenere, auferendo eis modum illud intelligendi, est illis Christi os obturare.

85. Interdicere Christianis lectionem Sacræ Scripturæ, præsertim Evangelij, est interdicere usum luminis filiis lucis, & facere, ut patiantur speciem quamdam excommunicationis.

86. Eripere simplici populo hoc solatium jungendi vocem suam voci totius Ecclesiæ, est usus contrarius praxi Apostolicæ, & intentioni Dei.

87. Modus plenus sapientiâ, lumine, & Charitate, est dare animabus tempus portandi cum humilitate, & sentiendi statum peccati, petendi spiritum pœnitentiæ, & contritionis, & incipiendi, ad minus, satisfacere justitiæ Dei, antequam reconcilientur.

88. Ignoramus, quid sit peccatum, & vera pœnitentia, quando volumus statim restitui possessioni bonorum illorum, quibus nos peccatum spoliavit, & detrectamus separationis istius ferre confusionem.

89. Quartus decimus gradus conversionis Peccatoris est, quod, cum sit jam reconciliatus, habet jus assistendi Sacrificio Ecclesiæ.

90. Ecclesia authoritatem excommunicandi habet; ut eam exerceat per primos Pastores de consensu, saltem præsumpto, totius corporis.

91. Excommunicationis injustæ metus, numquam debet nos impedire ab implendo debito nostro: numquam eximus ab Ecclesia, etiam quando hominum nequitia videmur ab ea expulsi, quando Deo, Jesu Christo,

ſto, atque ipſi Eccleſiæ per charitatem affixi ſumus.

92. Pati potiùs in pace excommunicationem, & anathema injuſtum, quàm prodere veritatem, eſt imitari ſanctum Paulum: tantùm abeſt, ut ſit erigere ſe contra authoritatem, aut ſcindere unitatem.

93. Jeſus quandoque ſanat vulnera, quæ præceps primorum Paſtorum feſtinatio infligit, ſine ipſius mandato; Jeſus reſtituit, quod ipſi inconſiderato zelo reſcindunt.

94. Nihil pejorem de Eccleſia opinionem ingerit ejus inimicis, quàm videre illic dominatum exerceri ſupra fidem fidelium, & foveri diviſiones propter res, quæ nec fidem lædunt, nec mores.

95. Veritates eò devenerunt, ut ſint lingua quaſi peregrina pleriſque Chriſtianis, & modus eas prædicandi eſt veluti idioma incognitum: adeo remotus eſt à ſimplicitate Apoſtolorum, & ſupra communem captum fidelium; neque ſatis advertitur, quòd hic defectus ſit unum ex ſignis maximè ſenſibilibus ſenectutis Eccleſiæ, & iræ Dei in filios ſuos.

96. Deus permittit, ut omnes poteſtates ſint contrariæ Prædicatoribus veritatis, ut ejus victoria attribui non poſſit niſi divinæ gratiæ.

97. Nimis ſæpe contingit membra illa, quæ magis ſanctè, ac magis ſtrictè unita Eccleſiæ ſunt, reſpici, atque tractari tamquam indigna, ut ſint in Eccleſia, vel tamquam ab ea ſeparata, ſed juſtus vivit ex fide, & non ex opinione hominum.

98. Status perſecutionis, & pœnarum, quas quis tolerat, tamquam hæreticus, flagitioſus, & impius, ultima plerumque probatio eſt, &

maximè meritoria, utpote quæ facit hominem magis conformem Jesu Christo.

99. Pervicacia, præventio, obstinatio in nolendo, aut aliquid examinare; aut agnoscere se fuisse deceptum, mutant quotidie quoad multos in odorem mortis id, quod Deus in sua Ecclesia posuit, ut in ea esset odor vitæ, v. g. bonos libros, instructiones, sancta exempla &c.

100. Tempus deplorabile, quo creditur honorari Deus, persequendo veritatem, ejusque discipulos. Tempus hoc advenit.... Haberi, & tractari à Religionis Ministris, tamquam impium, & indignum omni commercio cum Deo, tamquam membrum putridum, capax corrumpendi omnia in societate Sanctorum, est hominibus piis morte corporis mors terribilior. Frustra quis sibi blanditur de suarum intentionum puritate, & zelo quodam Religionis, persequendo flammâ, ferroque viros probos, si propriâ passione est excæcatus, aut abreptus alienâ, propterea quòd nihil vult examinare. Frequenter credimus sacrificare Deo impium, & sacrificamus diabolo Dei servum.

101. Nihil spiritui Dei, & doctrinæ Jesu Christi magis opponitur, quàm communia facere juramenta in ecclesia, quia hoc est multiplicare occasiones pejerandi, laqueos tendere infirmis & idiotis & efficere, ut nomen & veritas Dei aliquando deserviant consilio impiorum.

Auditis itaque tum voce, tum scripto Nobis exhibitis præfatorum Cardinalium, aliorumque Theologorum suffragijs, divinique in primis luminis, privatis ad eum finem, publicisque etiam in dictis precibus, implorato præsidio; omnes & singulas

Proposi-

Propositiones præinsertas, tamquam falsas, captiosas, malè sonantes, piarum aurium offensivas, scandalosas, perniciosas, temerarias, Ecclesiæ & ejus praxi injuriosas, neque in Ecclesiam solùm, sed etiam in Potestates sæculi contumeliosas, seditiosas, impias, blasphemas, suspectas de hæresi, ac hæresim ipsam sapientes, nec non hæreticis, & hæresibus, ac etiam schismati faventes, erroneas, hæresi proximas, pluries damnatas, ac demum etiam hæreticas, variasque hæreses, & potissimùm illas, quæ in famosis Ianseny propositionibus, & quidem in eo sensu, in quo hæ damnatæ fuerunt, acceptis, continentur, manifestè innovantes respectivè, hac nostrâ perpetuò valiturâ Constitutione declaramus, damnamus, & reprobamus.

Mandamus omnibus utriusque sexûs Christi fidelibus, ne de dictis Propositionibus sentire, docere, prædicare aliter præsumant, quàm in hac eadem Nostra Constitutione continetur; ita ut quicumque illas, vel illarum aliquam conjunctim, vel divisim docuerit, defenderit, ediderit, aut de eis, etiam disputativè, publicè, aut privatim tractaverit, nisi forsan impugnando, ecclesiasticis censuris, alysque contra similia perpetrantes à Iure statutis pœnis ipso facto, absque alia declaratione subjaceat.

Cæterum per expressam præfatarum Propositionum reprobationem alia in eodem Libro contenta nullatenus approbare intendimus; cùm præsertim in decursu examinis complures alias in eo deprehenderimus propositiones illis, quæ, ut supra, damnatæ fuerunt, consimiles, & affines, iisdemque erroribus imbutas: nec sanè paucas sub imaginario quodam, veluti grassantis hodie persecutionis obtentu, inobedientiam, & pervicaciam nutrientes, easque falso Christianæ patientiæ nomine prædicantes; quas propterea singulatim recensere, & nimis longum esse diximus, & minimè necessarium; ac demum,

quod

quod intolerabilius est, sacrum ipsum novi Testamenti textum damnabiliter vitiatum comperimus, & alteri dudum reprobatæ versioni Gallicæ Montensi in multis conformem: à vulgata verò editione, quæ tot sæculorum usu in Ecclesia probata est, atque ab Orthodoxis omnibus pro authentica haberi debet, multipliciter discrepantem, & aberrantem, pluriesque in alienos, exoticos, ac sæpè noxios sensus, non sine maxima perversitate detortum.

Eumdem propterea Librum, utpote per dulces sermones, & benedictiones, ut Apostolus loquitur, hoc est, sub falsa piæ institutionis imagine, seducendis Innocentium cordibus longè accommodatum, sive præmissis, sive alio quovis titulo inscriptum, ubicumque, & quocumque alio idiomate, seu quavis editione, aut versione hactenus impressum, aut imposterum (quod absit) imprimendum, auctoritate Apostolicâ tenore præsentium iterum prohibemus, ac similiter damnamus; quemadmodum etiam alios omnes, & singulos in ejus defensionem tam scripto, quam typis editos, seu forsan (quod Deus avertat) edendos libros, seu libellos, eorumque lectionem, descriptionem, retentionem, & usum omnibus, & singulis Christi fidelibus sub pœna excommunicationis per contra facientes ipso facto incurrenda, prohibemus pariter, & interdicimus.

Præcipimus insuper Venerabilibus Fratribus Patriarchis, Archi episcopis, & Episcopis, alijsque locorum Ordinarijs; necnon hæreticæ pravitatis Inquisitoribus, ut contradictores, & rebelles quoscumque per censuras, & pœnas præfatas, aliaque juris, & facti remedia, invocato etiam ad hoc, si opus fuerit, brachij sæcularis auxilio, omnino coerceant & compellant

Volumus autem, ut earumdem præsentium transumptis, etiam impressis, manu alicujus Notarij publici subscriptis, & sigillo personæ in dignitate Ecclesiastica constitutæ munitis eadem fides

prorsus

prorſus adhibeatur, quæ ipſis originalibus litteris adhiberetur, ſi forent exhibitæ vel oſtenſæ.

Nulli ergo hominum liceat hanc paginam noſtræ declarationis, damnationis, mandati, prohibitionis, & interdictionis infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem Omnipotentis Dei, ac Beatorum Petri, & Pauli Apoſtolorum ejus ſe noverit incurſurum. Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem. Anno Incarnationis Dominicæ Millesimo ſeptingenteſimo decimo tertio, ſexto Idus Septembris Pontificatûs Noſtri Anno decimo tertio.

J. Card. Prodatarius.

F. Oliverius.

Viſa de Curia L. Sergardus.

Loco † Plumbi.

Regiſtrata in Secretaria Brevium.

L. Martinettus.

Anno à Nativitate Domini Nostri JESU CHRISTI *millesimo septingentesimo decimo tertio, Indictione sextâ, die verò decimâ Septembris, Pontificatûs Sanctissimi in Christo Patris, & Domini Nostri Domini* Clementis *Divinâ Providentiâ* Papæ XI. *Anno decimo tertio, supradictæ litteræ Apostolicæ affixæ & publicatæ fuerunt ad valvas Ecclesiæ Lateranensis, & Basilicæ Principis Apostolorum, Cancellariæ Apostolicæ, Curiæ Generalis in Monte Citatorio, in Acie Campi Floræ, ac in aliis locis solitis, & consuetis Urbis per me Petrum Romulatium Apostolicum Cursorem.*

ANTONIUS PLACENTINUS
Magister Cursorum.

op. Damn.

Domini Noſtri
no ſeptingenteſi-
ione ſextâ, die
, Pontificatûs
ris, & Domini
s Divinâ Pro-
no decimo ter-
Apoſtolicæ affixa
valvas Eccleſiæ
Principis Apo-
poſtolicæ, Curiæ
torio, in Acie
ocis ſolitis, &
etrum Romula-
m.

Placentinus
Curſorum.

Bulla

URBANUS EPISC. SERV. SERV. DEI.

Ad futuram rei memoriam.

PAſtoralis Romani Pontificis vigilantia, & ſolicitudo, cum in omni Chriſtianæ Reipublicæ pace, & tranquillitate procuranda pro ſui muneris officio aſſiduè verſatur, tum potiſſimum in Catholicæ fidei, ſine qua impoſſibile eſt placere Deo, unitate, atque integritate retinenda, maximè elucet: Nimirum, ut fideles Chriſti non ſint parvuli fluctuantes, neque circumferantur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, ad circumventionem erroris: ſed omnes occurrant in unitatem fidei, & agnitionis Filij Dei in virum perfectum, neque ſe in hujus vitæ ſocietate & communione lædant, aut inter ſe alter alteri offenſionem prebeat: ſed potius in vinculo charitatis conjuncti, tamquam unius corporis, membra ſub Christo capite, ejuſque in terris Vicario Romano Pontifice Beatiſſimi Petri Succeſſore, à quo totius Eccleſiæ unitas dimanat, augeantur in ædificationem, atque ita divina gratia adjutrice, ſic præſentis vitæ quiete gaudeant, ut futura quoque beatitudine perfruantur. Ob quas ſane cauſas Romani Pontifices prædeceſſores noſtri, hodierna die, quæ anniverſaria Dominicæ Cœnæ commemoratione ſolemnis eſt, ſpiritualem Eccleſiaſticæ diſciplinæ gladium, & ſalutaria juſtitiæ arma per miniſterium ſummi Apoſtolatus ad Dei gloriam, & animarum ſalutem ſolemniter exercere conſueverunt. Nos igitur, quibus nihil optabilius eſt, quàm fidei inviolatam integritatem, publicam pacem, & juſtitiam, Deo

auctore, tueri vetustam, & solemnem hunc morem sequentes.

§. 1. Excommunicamus & anathematizamus, ex parte Dei omnipotentis, Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, auctoritate quoque Beatorum Apostolorum Petri, & Pauli, ac Nostra, quoscumque Hussitas, Wichlephistas, Luteranos, Zuinglianos, Calvinistas, Ugunottos, Anabaptistas, Trinitarios, & à Christiana fide Apostatas, ac omnes, & singulos alios Hæreticos quocumque nomine censeantur, & cujuscumque sectæ existant, ac eis credentes, eorumque receptatores, fautores, & generaliter quoslibet illorum defensores, ac eorumdem libros hæresim continentes, vel de Religione tractantes, sine auctoritate nostra & Sedis Apost. scienter legentes, aut retinentes, imprimentes, seu quomodolibet defendentes ex quavis causa publicè, vel occultè, quovis ingenio, vel colore, nec non Schismaticos, & eos, qui se à nostra, & Rom. Pontificis pro tempore existentis obedientia pertinaciter subtrahunt, vel recedunt.

§. 2. Item excommunicamus & anathematizamus omnes, & singulos cujuscumque status, gradus, seu conditionis fuerint: Universitates verò, Collegia, & Capitula quocumque nomine nuncupentur, interdicimus: & ordinationibus, seu mandatis nostris, ac Romanorum Pontificum pro tempore existentium ad universale futurum Concilium appellantes: nec non eos, quorum auxilio, consilio vel favore, appellatum fuerit.

§. 3. Item excommunicamus, & anathematizamus omnes Piratas, Cursarios, ac Latrunculos maritimos, discurrentes Mare nostrum, præcipuè à Monte Argentario usque

ad

ad Terracinam, ac omnes eorum fautores, receptatores, & defensores.

§. 4. Item excommunicamus, & anathematizamus omnes, & singulos, qui Christianorum quorumcumq; navibus, tempestate, seu in transversum (ut dici solet jactatis, vel quoque modo naufragium passis, sive in ipsis navibus, sive ex eisdem ejecta in mari, vel in litore inventa, cujuscumque generis bona, tam in nostri Tyrrheni, & Adriatici, quàm in cæteris cujusque maris Regionibus, & littoribus, surripuerint; ita ut nec ob quodcumque privilegium, consuetudinem, aut longissimi etiam immemorabilis temporis possessionem, seu alium quemcumq; prætextum excusari possint.

§. 5. Item excommunicamus, & anathematizamus omnes, qui in Terris suis nova Pedagia, seu Gabellas, preterquàm in casibus sibi à jure, seu ex speciali Sedis Apostolicæ licentia permissis, imponunt, vel augent, seu imponi, vel augeri prohibita exigunt.

§. 6 Item excommunicamus & anathematizamus omnes falsarios litterarum Apostolicarum, etiam in forma Brevis, ac Supplicationum, gratiam, vel justitiam concernentium, per Romanum Pontificem, vel S.R. E. Vicecancellarios, seu gerentes vices eorum, aut de mandato ejusdem Rom. Pontificis signatarum, nec non falsò fabricantes literas Apostolicas, etiam in forma Brevis, & etiam falsò signantes Supplicationes hujusmodi sub nomine Rom. Pontificis, seu vice cancellarij, aut gerentium vices prædictorum.

§. 7. Item excommunicamus, & anathematizamus omnes illos, qui ad Saracenos, Turcas, & alios Christiani nominis hostes & inimicos vel Hæreticos per nostras, sive hujus sanctæ Sedis sententias expressè, & nomi-

natim

natim declaratos, deferunt, ſeu tranſmittunt equos, arma, ferrum, filum ferri, ſtamnum, chalybem, omniaque alia metallorum genera, atque bellica inſtrumenta, lignamina, canapen, funes, tam ex ipſo canape, quam alia quæcumq; materia, & ipſam materiam, aliaq; hujuſmodi, quibus Chriſtianos, & Catholicos impugnant, nec non illos, qui per ſe, vel alios de rebus ſtatum Chriſtianæ Reipub. concernentibus, in Chriſtianorum perniciem, & damnum ipſos Turcas, & Chriſtianæ Religionis inimicos, nec non hæreticos, in damnum Catholicæ Religionis, certiores faciunt illiſq; ad id auxilium, conſilium, vel favorem quomodolibet preſtant. Non obſtantibus quibuſcumque privilegijs, quibuſvis perſonis, Principibus, Rebus publicis, per Nos, & Sedem prædictam hactenus conceſſis, de hujuſmodi prohibitione expreſſam mentionem non facientibus.

§. 8. Item excommunicamus & anathematizamus, omnes impedientes, ſeu invadentes eos, qui victualia, ſeu alia ad uſum Rom. Curiæ neceſſaria adducunt, ac etiam eos, qui, ne ad Rom. Curiam adducantur, vel afferantur, prohibent, impediunt, ſeu perturbant, ſeu hæc facientes defendunt, per ſe, vel alios cujuſcumque fuerint ordinis, præemienentiæ, conditionis, & ſtatus, etiam ſi Pontificali, ſeu Regali, aut alia quavis Eccleſiaſtica, vel mundana perfulgeant dignitate.

§. 9. Item excommunicamus, & anathematizamus omnes illos, qui ad Sedem Apoſtolicam venientes, & recedentes ab eadem, ſua, vel aliorum opera interficiunt, mutilant, ſpoliant, capiant, detinent; necnon illos omnes, qui jurisdictionem ordinariam, vel delegatam, à Nobis, vel noſtris Judicibus non habentes, illam ſibi temerè vendicantes, ſimil-

ſimilia, contra morantes in eadem Curia, audent perpetrare.

§. 10. Item excommunicamus, & anathematizamus omnes interficientes, mutilantes, vulnerantes, detinentes, capientes, ſeu deprecantes Romipetas, ſeu Peregrinos ad Urbem cauſa devotionis, ſeu peregrinationis accedentes, & in ea morantes, vel ab ipſa recedentes, & in his dantes auxilium, conſilium, vel favorem.

§. 11. Item excommunicamus, & anathematizamus omnes interficientes, mutilantes, vulnerantes, percutientes, capientes, carcerantes, detinentes, vel hoſtiliter inſequentes S.R.E. Cardinales, Patriarchas, Archiepiſcopos, Epiſcopos, Sedisque Apoſtolicæ Legatos, vel Nuncios, aut eos à ſuis Diœceſibus, Territorijs, Terris, ſeu Dominijs ejicientes: Nec non ea mandantes, vel rata habentes, ſeu præſtantes in eis auxilium, conſilium, vel favorem.

§. 12. Item excommunicamus, & anathematizamus omnes illos, qui per ſe, vel per alios, perſonas eccleſiaſticas, qualcumque, vel ſeculares ad Romanam Curiam ſuper eorum cauſis, & negotijs recurrentes, ac illa in eadem Curia proſequentes, aut procurantes, negotiorumque geſtores, advocatos, procuratores, & agentes, ſeu etiam Auditores, vel Judices ſuperdictis cauſis, vel negotijs deputatos, occaſione cauſarum, vel negotiorum hujuſmodi occidunt, ſeu quoquomodo percutiunt, bonis ſpoliant, ſeu qui per ſe, vel per alios directè, vel indirectè, delicta hujuſmodi committere, exequi, vel procurare, aut in eiſdem auxilium, conſilium, vel favorem præſtare non verentur, cujuſcumque præeminentiæ, & dignitatis fuerint.

§. 13. Item excommunicamus, & anathematizamus omnes tam Ecclesiasticos, quam sæculares, cujuscumque dignitatis, quæ prætexentes frivolam, quandam appellationem à gravamine, vel futura executione literarum Apostolicæ etiam in forma Brevis, tam gratiam, quàm justitiam concernentium: nec non citationum, inhibitionum, sequestrorum, monitoriorum, processuum, executorialium, & aliorum decretorum, à Nobis, & à Sede prædicta, seu Legatis, Nuncijs, Præsidentibus, Palatij nostri & Cameræ Apostolicæ Auditoribus, Commissariis, aliisque Judicibus, & delegatis Apostolicis emanatorum, & quæ pro tempore emanaverint, aut aliàs ad Curias seculares, & laicam potestatem recurrunt, & ab ea, instante etiam Fisci Procuratore, vel Advocato, appellationes hujusmodi admitti, ac litteras, citationes, inhibitiones, sequestra monitoria, & alia prædicta, capi, & retineri faciunt, quivè illa simpliciter, vel sine eorum beneplacito, & consensu, vel examine executione demandari, aut ne Tabelliones, & Notarij, super hujusmodi literarum & processuum executione, instrumenta, vel acta conficere aut confecta, parti cujus interest, tradere debeant, impediunt, vel prohibent, ac etiam partes, seu eorum agentes, consanguineos, affines, familiares, notarios executores, & subexecutores literarum; citationum, monitoriorum, & aliorum predictorum capiunt, percutiunt, vulnerant, carcerant, detinent, ex Civitatibus, Locis, & Regnis ejiciunt, bonis spoliant, perterrefaciunt, concutiunt, & comminantur per se vel alium, seu alios, publicè, vel occultè, quivè aliàs quibuscumque personis, in genere, vel in specie, ne

pro

pro quibusvis eorum negotijs prosequendis, seu gratijs, vel literis impetrandis ad Romanam Curiam accedant, aut recursum habeant, seu gratias ipsas, vel literas à dicta Sede impetrent, seu impetratis utantur, directè vel indirectè prohibere, statuere, seu mandare, vel eas apud se, aut Notarios, seu Tabelliones, vel aliàs quomodolibet retinere præsumunt.

§ 14. Item excommunicamus, & anathematizamus omnes, & singulos, qui per se, vel alios, auctoritate propria, ac de facto, quarumcumque exemptionum, vel aliarum gratiarum, & literarum Apostolicarum prætextu, beneficiales, & decimarum, ac alias causas spirituales, & spiritualibus annexas, ab Auditoribus, & Commissarijs nostris, alijsque Judicibus Ecclesiasticis avocant, illorumvè cursum, & audientiam, ac personas, capitula, conventus, collegia, causas ipsas prosequi volentes impediunt, ac se de illarum cognitione tamquam Judices interponunt; Quivè partes actrices, quæ illas committi fecerunt, & faciunt, ad revocandum, & revocari faciendum citationes, vel inhibitiones, aut alias literas in eis decretas, & ad faciendum, vel consentiendum eos, contra quos tales inhibitiones emanarunt, à censuris, & pœnis in illis contentis absolvi per statutum, vel aliàs compellunt, vel executionem literarum Apostolicarum, seu executorialium, processuum; ac decretorum prædictorum, quomodolibet impediunt, vel suum: ad id favorem, consilium, aut assensum præstant, etiam prætextu violentiæ prohibendæ, vel aliarum prætensionum, seu etiam donec ipsi ad Nos informandos, ut dicunt, supplicaverint, aut supplicari fece-

 rint

rint, niſi ſupplicationes hujuſmodi coram Nobis, & Sede Apoſtolica legitimè proſequantur, etiamſi talia committentes fuerint Præſidentes Cancellariarum, Conſiliorum, Parlamentorum, Cancellarij, Vicecancellarij, Conciliarij, ordinarij, vel extraordinarij quorumcumque Principum ſæcularium, etiamſi Imperiali, Regali, Ducali, vel alia quacumque præfulgeant dignitate, aut Archiepiſcopi, Epiſcopi, Abbates, Commendatarij, ſeu Vicarij fuerint.

§. 15. Quivè ex eorum prætenſo officio, vel ad inſtantiam partis, aut aliorum quorumcumque perſonas Eccleſiaſticas, capitula, conventus, collegia Eccleſiarum quarumcumque coram ſe ad ſuum tribunal, Audientiam, Cancellariam, conſilium, vel Parlamentum, præter Juris Canonici diſpoſitionem, trahunt, vel trahi faciunt, vel procurant directè, vel indirectè, quovis quæſito colore: Necnon qui ſtatuta, ordinationes, conſtitutiones, pragmaticas, ſeu quævis alia decreta in genere, vel in ſpecie, ex quavis cauſa, & quovis quæſito colore, ac etiam prætextu cujuſvis conſuetudinis, aut privilegij, vel aliàs quomodolibet fecerint, ordinaverint, & publicaverint, vel factis, & ordinatis uſi fuerint, unde libertas eccleſiaſtica tollitur, ſeu in aliquo læditur, vel deprimitur, aut aliàs quovis modo reſtringitur, ſeu noſtris & dictæ Sedis, ac quarumcumque Eccleſiarum juribus quomodolibet directè, vel indirectè, tacitè, vel expreſſè præjudicatur.

§. 16. Necnon qui Archiepiſcopos, Epiſcopos, aliosque ſuperiores, & inferiores Prælatos, & omnes alios quoſcumque Judices eccleſiaſticos ordinarios quomodolibet hac de cauſa directè, vel indirectè, carce-

rando,

rando, vel molestando eorum agentes, procuratores, familiares, necnon consanguineos, & affines, aut alias impediunt, quo minus sua jurisdictione ecclesiastica contra quoscumque utantur, secundum quòd Canones, & sacræ Constitutiones ecclesiasticæ, & decreta Conciliorum generalium, & præsertim Tridentini, statuunt; ac etiam eos, qui post ipsorum Ordinariorum, vel etiam ab eis delegatorum quorumcumque sententias, & decreta, aut aliàs fori ecclesiastici judicium eludentes, ad Cancellarias, & alias Curias sæculares recurrunt; & ab illis prohibitiones & mandata, etiam pœnalia, Ordinariis, & delegatis prædictis decerni, & contra illos exequi procurant, eos quoque qui hæc decernunt, & exequuntur, seu dant auxilium, consilium, patrocinium, & favorem in eisdem.

§. 17. Quivè jurisdictiones, seu fructus, redditus, & proventus ad Nos, & Sedem Apostolicam, & quascumque ecclesiasticas personas ratione ecclesiarum, Monasteriorum, & aliorum beneficiorum ecclesiasticorum pertinentes usurpant, vel etiam quavis occasione, vel causa, sive Romani Pontificis, vel aliorum ad id legitimam facultatem habentium expressa licentia sequestrant.

§. 18. Quivè collectas, decimas, talleas, præstantias, & alia onera clericis, prælatis & aliis personis ecclesiasticis ac eorum, & Ecclesiarum, Monasteriorum, & aliorum beneficiorum ecclesiasticorum bonis, illorumque fructibus, redditibus, & proventibus hujusmodi absque simili Romani Pontificis, speciali, & expressa licentia, imponunt, & diversis etiam exquisitis modis exigunt,

exigunt, aut sic imposita, etiam à spontè dantibus, & concedentibus, recipiunt. Necnon qui per se, vel alios directè, vel indirectè prædicta facere, exequi, vel procurare, aut in eisdem auxilium, consilium, vel favorem præstare non verentur, cujuscumque sint præeminentiæ, dignitatis, ordinis, conditionis, aut status, etiam si Imperiali, aut Regali præfulgeant dignitate, seu Principes, Duces, Comites, Barones, & alij Potentatus quicumque etiam Regnis, Provinciis, Civitatibus, & Terris quoquo modo Præsidentes, Consiliarij, & Senatores, aut quavis etiam Pontificali dignitate insigniti. Innovantes decreta super his per sacros Canones, tam in Lateranensi novissimè celebrato, quàm Conciliis generalibus edita, etiam cum censuris, & pœnis in eis contentis.

§. 19. Item excommunicamus, & anathematizamus omnes, & quoscumque Magistratus, & Judices, Notarios, Scribas, Executores, Subexecutores quomodolibet se interponentes in causis capitalibus, seu criminalibus contra personas ecclesiasticas, illas processando, banniendo, capiendo, seu sententias contra illas proferendo, vel exequendo, sine speciali, specifica, & expressa hujus sanctæ Sedis Apostolicæ licentia, quique hujusmodi licentiam ad personas, & casus non expressos extendunt, vel alias illa perperam abutuntur, etiam si talia committentes fuerint Consiliarij, Senatores, Præsidentes, Cancellarij, Vicecancellarij, aut quovis alio nomine nuncupati.

§. 20. Item excommunicamus, & anathematizamus omnes illos, qui per se, seu alios directè, vel indirectè sub quocumque

titulo

titulo, vel colore invadere, destruere, occupare, ac detinere præsumpserint, in totum, vel in partem, Almam Urbem, Regnum Siliciæ, Insulas Sardiniæ, & Corsicæ, Terras citra Pharum, Patrimonium Beati Petri in Thuscia, Ducatum Spoletanum, Comitatum Venaysimum, Sabinensem, Marchiæ Anconitanæ, Massæ Trebariæ, Romandiolæ, Campaniæ, & maritimas Provincias, illarumque Terras, & loca, ac Terras specialis commissionis Arnulphorum, Civitatesque nostras Bononiam, Cæsenam, Arminum, Beneventum, Perusium, Avinionem, Civitatem, Castelli, Tudertum, Ferrariam, Comaclum, & alias Civitates, Terras, & loca, vel jura ad ipsam Romanam Ecclesiam pertinentia, dictæque Romanæ Ecclesiæ mediatè, vel immediatè subjecta, necnon supremam jurisdictionem in illis Nobis, & eidem Romanæ Ecclesiæ competentem de facto usurpare, perturbare, retinere, & vexare variis modis præsumunt, necnon adhærentes, fautores, & defensores eorum, seu illis auxilium, consilium vel favorem quomodolibet prestantes.

§. 21. Volentes præsentes nostros processus, ac omnia, & quæcumque his litteris contenta, quousque alij hujusmodi processus, à nobis, aut Romano Pontifice pro tempore existente fiant, aut publicentur, durare, suosque effectus omnino sortiri.

§. 22. Cæterum à predictis sententiis nullus per alium, quam per Romanum Pontificem, nisi in mortis articulo constitutus, nec etiam tunc, nisi de stando Ecclesiæ mandatis, & satisfaciendo cautione præstita, absolvi possit, etiam prætextu quarumvis facultatum, & indultorum quibuscumque ecclesiasticis, sæ-

cularibus,

cularibus, & quorumvis Ordinum, etiam Mendicantium, ac Militiarum regularibus, etiam Episcopali, vel alia majori dignitate præditis, ipsisque Ordinibus, & eorum Monasteriis, Conventibus, & Domibus, ac Capitulis, Collegiis, Confraternitatibus, Congregationibus, Hospitalibus & locis piis, necnon laicis, etiam Imperiali, Regali, & alia mundana excellentia fulgentibus, per Nos, & dictam Sedem, ac cujusvis Concilij decreta, verbo, litteris, aut alia quacumque scriptura in genere, & in specie concessorum, & innovatorum, ac concedendorum, & innovandorum.

§. 23. Quòd si fortè aliqui contra tenorem præsentium talibus excommunicatione, & anathemate laqueatis, vel eorum alicui absolutionis beneficium impendere de facto præsumpserint, eos excommunicationis sententia innodamus, graviùs contra eos, spiritualiter & temporaliter, prout expedire noverimus processuri.

§. 24. Declarantes, ac Protestantes quamcumque absolutionem, etiam solemniter per Nos faciendam, prædictos excommunicatos sub præsentibus comprehensos, nisi prius à præmissis, cum vero proposito ulterius similia non committendi, destiterint. Ac quoad eos, qui contra Ecclesiasticam libertatem, ut præmittitur, statuta fecerint, nisi prius statuta, ordinationes, constitutiones, pragmaticas, & decreta hujusmodi publicè revocaverint, & ex Archivis, seu capitularibus locis, aut libris, in quibus annotata reperiuntur, deleri & cassari, ac nos de revocatione hujusmodi certiores fecerint, eos non comprehendere, nec eis aliter suffragari quin etiam per hujusmodi absolutionem, aut quoscumque

alios actus contrarios, tacitos, vel expressos, ac etiam per patientiam, & tolerantiam nostram, vel Successorum nostrorum quantocumque tempore continuatam, in præmissis omnibus & singulis, ac quibuscumque juribus Sedis Apostolicæ ac S. R. E undecumque, & quandocumque quæsitis, vel quærendis, nullatenus præjudicari posse, aut debere.

§. 25. Non obstantibus privilegiis, Indulgentiis, indultis, & litteris Apostolicis generalibus, vel specialibus, supradictis, vel eorum alicui, seu aliquibus aliis cujuscumque ordinis, status, vel conditionis, dignitatis, & præeminentiæ fuerint, etiamsi, ut præmittitur, Pontificali, Imperiali, Regali, seu quavis ecclesiastica, & mundana præfulgeant dignitate: vel eorum Regnis, Provinciis, Civitatibus: seu locis à prædicta Sede, ex quavis causa, etiam per viam contractus, aut remunerationis, & sub quavis alia forma, & tenore, ac cum quibusvis clausulis, etiam derogatoriarum derogatoriis concessis, etiam continentibus, quòd excommunicari, anathematizari, vel interdici non possint, per litteras Apostolicas non facientes plenam & expressam, ac de verbo ad verbum de privilegiis, indulgentiis, & indultis hujusmodi, ac de ordinibus locis, nominibus propriis, cognominibus, & dignitatibus eorum, mentionem, necnon consuetudinibus, etiam immemorabilibus, ac præscriptionibus quantumcumque longissimis, & aliis quibuslibet observantiis, scriptis, vel non scriptis, per quæ contra hos nostros processus, ac sententias, quominus includantur in eis, se juvare valeant, vel tueri.

Quæ omnia quoad hoc, eorum omnium tenores, ac si ad verbum, nihil penitus omisso, insererentur, præsentibus pro expressis

haben-

habentes, penitus tollimus, & omninò revocamus, cæterisque contrariis quibuscumque.

§. 26. Ut verò præsentes nostri processus ad publicam omnium notitiam faciliùs deducantur, chartas, seu membranas processus ipsos continentes, valvis Ecclesiæ S. Joannis Lateranensis, & Basilicæ Principis Apostol. de Urbe appendi faciemus, ut ij, quos processus hujusmodi concernunt, quòd ad ipsos non pervenerint, aut, quòd ipsos ignoraverint, nullam possint excusationem prætendere, aut ignorantiam allegare, cum non sit verisimile, id remanere incognitum, quòd tam patenter omnibus publicatur.

§. 27. Insuper, ut processus ipsi, & præsentes litteræ, ac omnia, & singula in eis contenta eò fiant notiora; quò in plerisque Civitatibus, & locis fuerint publicata, universis, & singulis Patriarchis, Primatibus, Archiepiscopis, Episcopis, & locorum Ordinariis, & Prælatis ubilibet constitutis, per hæc scripta committimus, & in virtute sanctæ obedientiæ districtè præcipiendo mandamus, ut per se, vel per alium, seu alios præsentes litteras, postquam eas receperint, seu earum habuerint notitiam, semel in anno, aut si expedire viderint, etiam pluries in Ecclesiis suis, dum in eis major, populi multitudo ad divina convenerit, solemniter publicent, & ad Christi fidelium mentes reducant, nuncient, & declarent.

§. 28. Cæterùm Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi, aliique locorum Ordinarij, & Ecclesiarum Prælati, necnon Rectores, cæterique curam animarum exercentes, ac Presbyteri sæculares, & quorumvis Ordinum regulares, ad audiendas peccatorum confessiones, quavis auctoritate deputati, transump-

tum præſentium Litterarum penes ſe habeant, easque diligenter legere, & percipere ſtudeant.

§. 29. Violentes earumdem præſentium tranſumptis, etiam impreſſis Notarij publici manu ſubſcriptis, & ſigillo Judicis ordinarij Romanæ Curiæ, vel alterius perſonæ in dignitate eccleſiaſtica conſtitutæ munitis, eamdem prorſus fidem in judicio, & extra illud ubique locorum adhibendam fore, quæ ipſis præſentibus adhiberetur, ſi eſſent exhibitæ, vel oſtenſæ.

§. 30. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam noſtræ excommunicationis, anathematizationis, interdicti, innovationis, innodationis, declarationis, proteſtationis, ſublationis, revocationis, commiſſionis, mandati, & voluntatis infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem Omnipotentis Dei, ac Beatorum Petri, & Pauli Apoſtolorum ejus, ſe noverit incurſurum.

Datum Romæ apud Sanctum Petrum, Anno Incarnationis Dominicæ Milleſimo ſexcenteſimo vigeſimo ſeptimo, Kalend. Aprilis Pontificatus Noſtri Anno Quarto.

FACULTAS
Rever. Patris P. Provincialis.

EGo infrascriptus Societatis JESU per Provinciam Flandro-Belgicam Præpositus Provincialis, potestate mihi factâ à Reverend. Adm. P. N. Thyrzo Gonzalez Societatis ejusdem Præposito Generali, facultatem concedo Joanni Baptistæ Verdussen typis recudendi MEDULLAM THEOLOGIÆ MORALIS P. Hermanni Busenbaum cum decretis novissimis & notulis eodem spectantibus, idque ad proximum decennium. In quorum fidem has manu meâ subscriptas, & officij mei sigillo munitas dedi. Antverpiæ.

PHILIPPUS REGAUS.

CENSURA.

MEDULLA THEOLOGIÆ MORALIS à R. P. *Hermanno Busenbaum*, è Societate JESU, S. Theologiæ Licentiato, ex variis probatisque Auctoribus concinnata, summa cum utilitate denuò excudi poterit, & ob facilem ac perspicuam Casus Conscientiæ resolvendi methodum, omnium manibus teri meretur. Datum Bruxellæ 25. Martij 1658.

J. GERON, *Pastor B. Mariæ de Capella, Archipresb. Bruxell. Lib. Cens.*

Imprimatur

AUBERTUS VANDEN EEDE, Canonicus & Archidiacon. Antverp. Librorum Censor.

SUM-

SUMMA
PRIVILEGII.

CAROLUS II. *Dei Gratiâ Hiſpaniarum & Indiarum Rex Catholicus Archidux Auſtriæ, Dux Burgundiæ, Brabantiæ, &c. Sereniſsimus Belgarum Princeps, diplomate ſuo ſanxit, ne quis libellum hunc, cui titulus,* MEDULLA THEOLOGIÆ MORALIS, à R. P. Hermanno Buſenbaum *concinnata, in hac ultima editione recognitum & emendatum, præter* Gaſparis Mommartij *Typographi Bruxellenſis voluntatem, ullo modo in Belgio intra decennium excudat, aut alibi terrarum excuſum, in has inferioris Germaniæ ditiones importet, venalémve habeat. Qui secùs faxit, confiſcatione librorum, & pro ſingulis Exemplaribus peregrinis huc illatis, triginta florenorum penſione mulctabitur, uti latiùs patet in litteris datis Bruxellæ.*

Signat

LOYENS.

Dictus *Gaſpar Mommartius* ceſſit jus ſuum ſupradicti Privilegij *Joanni Baptiſtæ Verduſſen.*

